Ninușa ERCEANU Șt. M. ILINCA

TEXTUL LITERAR

Teorie literară aplicată

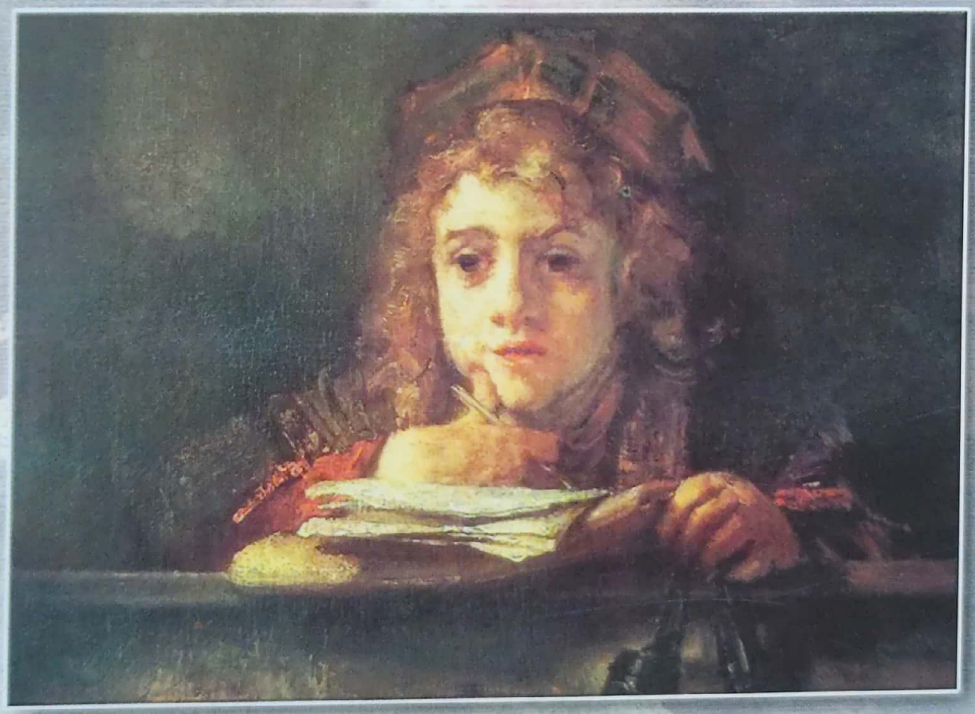

PENTRU TESTAREA NAȚIONALĂ

GRUPUL EDITORIAL Art

Scanned with OKEN Scanner

Ninuşa ERCEANU
Şt. M. ILINCA

Teorie literară aplicată

pentru clasele V-VIII

ART
grup editorial

Scanned with OKEN Scanner

Copyright © 2006

ART
grup editorial

Toate drepturile asupra acestei lucrări aparţin editurii. Reproducerea integrală sau parţială a conţinutului lucrării este posibilă numai cu acordul prealabil scris al editurii.

Tehnoredactare:
Lucia OPRIŢOIU

Coperta:
Maria PAŞOL

Pentru **comenzi** vă puteţi adresa:
Departamentului Difuzare al **Grupului Editorial Art**

- C.P. 78, O.P. 32, sector 1, Bucureşti
- pentru Bucureşti: tel. 224.01.30
- pentru restul ţării: tel. 021.224.17.65
  0721.213.576
  0744.300.870
  fax. 021.224.32.87
- e-mail: grupul_editorial_art@latinmail.com

Se acordă importante **reduceri.**

Scanned with OKEN Scanner

Partea I. INTERPRETAREA TEXTULUI LITERAR

POEZIA

Fabula

Câinele şi cățelul

(fabulă)

de Grigore Alexandrescu

- ☑ Opera scriitorului **Grigore Alexandrescu**, unanim apreciată, poate fi situată la începutul literaturii moderne. El este considerat de criticul Eugen Lovinescu *„neîntrecut în fabulă şi satiră"*.
- ☑ **Scriitor al generației de la 1848**, Grigore Alexandrescu a scris o operă ce sintetizează idealurile generației sale, adevărate documente ale profilului spiritual şi patriotic, oferind un tablou de tipuri şi moravuri.
- ☑ **Creația** sa este marcată atât de maniera clasică: fabule, epistole, elegii, satire, epigrame, cât şi de cea romantică, prin temele ilustrate: meditația, poezia nopților, a ruinelor etc.
- ☑ **Creator de opere originale**, traducător, Grigore Alexandrescu a fost obsedat de injustițiile sociale, explicându-se astfel aplecarea spre *fabulă*, specie literară înfloritoare în vremea sa.
- ☑ **Personajele fabulei** au o construcție satirică premeditată, imaginea lor conducând la **tipologii morale** variate, cu rol determinant în acțiunea fabulei.
- ☑ **Măştile animaliere**, des întâlnite în fabulele sale, sunt: câinele, boul, mielul, şoarecele, leul, vulpea, ursul, lupul, iepurele, măgarul, oaia, pisica, (*Boul şi viţelul, Măgarul răsfăţat, Ursul şu lupul, Vulpea, calul, lupul, Dreptatea leului, Lupul moralist, Câinele şi măgarul*, etc.). Ele aduc în primplan, printr-o critică indirectă, demagogia, trădarea, minciuna, lăcomia, slugărnicia, prostia, trufia, viclenia şi alte **aspecte negative ale comportamentului uman**. Întâlnim mai puține măşti din lumea păsărilor: mierla, bufnița, corbul, rândunica.
- ☑ **Alegoria** aduce față în față atât reprezentanți ai adevărului şi dreptății, cât şi reprezentanți ai celor corupți: demagogi, impostori, uneltitori, degradați etc.
- ☑ **Procesul**, modalitate artistică prezentă în fabulele lui Grigore Alexandrescu, aduce în fața cititorului judecători, curteni, boieri, îmbogățiți ai vremii, moralişti, suverani, iscoade, deopotrivă personaje pozitive şi negative, mai rar cu atitudine neutră. Putem remarca o stratificare a personajelor în funcție de clasele sociale cărora le aparțin.
- ☑ Publicată pentru prima oară în ediția din 1842, *Câinele şi cățelul* este o fabulă socială reprezentativă, care l-a determinat pe criticul Mihai Dragomirescu să semnaleze intenția **„politică"** şi **„incisiv-satirică"** a poeziei.

Scanned with OKEN Scanner

STRUCTURA

☑ Apărător al dreptății, libertății, umanității, Grigore Alexandrescu și-a ales **fabula** ca modalitate de a evidenția abuzurile, nedreptățile din vremea sa.

☑ **Fabula** cuprinde **o scenă sau o succesiune gradată de scene** ce pregătesc **morala**, partea în care **ironia** devine procedeul ce dezvăluie intențiile autorului.

☑ Operă cu **conținut epic**, **fabula** are o evoluție dramatică, în care **dialogul** este intensificat și justificat, iar personajele sunt bine reliefate, uneori doar prin câteva trăsături.

☑ **TITLUL** identifică personajele fabulei, aflate în dialog și în opoziție prin atitudini, fapte, idealuri. **Câinele** este prototipul demagogului care vorbește despre egalitate, în realitate dorind să parvină; iar Samurache (**cățelul**), personaj prezentat în **antiteză**, este **simbolul naivității**, al omului simplu și credul, ușor de ademenit și înșelat.

CONȚINUT	Realizarea artistică	Trăsături (gen, specie)
PARTEA NARATIVĂ ☑ Cuprinde o **povestire alegorică** a unor fapte, în care personajele sunt: câinele, cățelul și boul (personaj neutru, nevorbitor).	► *Câinele și cățelul*, operă lirică în versuri, este o structură în două părți: **partea narativă** și **morala** (o concluzie cu caracter satiric, moralizator și educativ). ► Prin intermediul fabulei și implicit al **personajelor** din lumea animală, autorul satirizează defecte general-umane: ipocrizia, demagogia, parvenitismul, impostura. ► **Prima parte** a fabulei o constituie un **dialog** în care autorul *„urmărește”* reacțiile personajelor, gesturile, atitudinea (în contextul unor indicații scenice). ► **Comicul** rezultă din diferența de atitudine a unor personaje; dintre ceea ce sunt și ceea ce vor să pară (= discrepanța dintre esență și aparență).	► **Fabula** este o scurtă povestire alegorică, de obicei în versuri, în care autorul, **folosind procedeul personificării** animalelor, plantelor și al lucrurilor, satirizează anumite moravuri, deprinderi, mentalități sau greșeli, cu scopul de a le îndrepta. ► **Fabula** – gen accesibil de mare popularitate. ► Caracter social, politic, satiric, polemic. ► **Partea narativă** cuprinde povestirea alegorică a faptelor. ► **Acțiunea** este concisă, dinamică. ► Transpunerea lumii reale în lumea animalelor se face după regulile parabolei.
SCENA I ☑ Cuprinde *„dialogul”* dintre **SAMSON**, *„dulău de curte”* și un *„bou*	► Fabula începe uneori cu vorbirea unui personaj. În *Câinele și cățelul*, textul începe cu afirmațiile lui Samson, *„dulău de curte”*. Câinele este un personaj des întâlnit în fabulele lui G. Alexandrescu, iar boul este *„o mască”*,	

Scanned with OKEN Scanner

CONȚINUT	Realizarea artistică	Trăsături (gen, specie)
oarecare" (personaj care nu vorbește).	apreciată de criticul G. Călinescu ca fiind „*a boierului de modă veche*". ▶ **Samson**, nume biblic, (personaj caracterizat prin nume) dă impresia de forță, de putere. Prezentat de autor drept „*dulău de curte, ce lătra foarte tare*", Samson reprezintă **categoria demagogului**. **Portretul** său moral se conturează prin discursul ținut (prin vorbe). Acordarea unui nume mitologic unui „*dulău de curte*", dezvoltă un „*contrast comic*". ▶ **Câinele** vorbește **despre egalitatea dintre dobitoace**, într-un dialog cu „*un bou oarecare*", boier ajuns curtean ce ascultă vorbele mincinoase ale demagogului. ▶ Personajele din lumea animală dezvăluie, prin figura de stil a **personificării**, atitudini umane, obiceiuri, comportamente din lumea oamenilor. ▶ Prin **dialog**, în textul narativ este sporită impresia de adevăr, de viață. Încercarea lui Samson de autodefinire este realizată prin trăsături morale. Implicarea afectivă a personajului subliniază **ipocrizia** lui: *„Cât îmi sunt de urâte unele dobitoace* *Cum lupii, urșii, leii și altele câteva* *Care cred despre sine că prețuiesc ceva"* ▶ **Enumerația** „*lupii, urșii, leii*" vizează animale puternice, simbolic negative pentru îngâmfarea lor, generată de faptul că se trag „*din neam mare*". ▶ Samson se plasează pe o treaptă intermediară, apropiată animalelor „*nobile*". Dulăul **mimează modestia** („*Și eu poate că sunt nobil, dar s-o arăt nu-mi place.*"). În același timp, motivează evoluția civilizației moderne, care duce la schimbarea moralității, comportamentului. Pe baza **principiului democratic,** toți oamenii devin egali: „*În țări civilizate este egalitate.*" ▶ **În aparență**, Samson dorește egalitatea între semeni și libertate de exprimare.	▶ Obiectele sau ființele **personificate** funcționează ca măști: „*caractere în acțiune*" (sau prototipuri ale unor caractere). ▶ **Dialogul** este bine reprezentat; replicile sunt vii, se desfășoară cu spontaneitate. ▶ **Personificarea** este figura dominantă pentru metaforizarea adevărului. ▶ Cuvintele și faptele personajelor se potrivesc cu tipul social pe care îl reprezintă. ▶ Autorul adoptă o atitudine protestatară. ▶ Sunt prezentate situații **hazlii**, de un **comic** clar, viu, ușor de perceput (comic de limbaj, de situații, de caracter, de atitudine).

Scanned with OKEN Scanner

CONȚINUT	Realizarea artistică	Trăsături (gen, specie)
	Pentru el, lumea *„se cioplește”*, se schimbă. Dulăul consideră că și-a înfrânat **mândria** (cu sensul de încredere în sine, mulțumire de sine) și nu se supără când i se spune *„câine sadea”*, nu *„Domnia voastră”*. **Haina alegorică** îl prezintă pe Samson ca pe un personaj cu idealuri înalte și nobile. ► **Eu-noi** – pronume personale (pers. I, sg. și pl.) subliniază intenția dulăului de a vorbi în numele întregii comunități. Eleganța expunerii este realizată prin versurile lungi, cele scurte punctând ideile importante ale textului narativ. ► Intervenția naratorului precizează timpul acțiunii prin **adverbul** *„deunăzi”*. *„Așa vorbea deunăzi un bou oarecare* *Samson, dulău de curte ce lătra foarte tare.”*	► Personajele sunt individualizate, atribuindu-li-se tot ce este **tipic**. ► Numele personajelor sunt alese cu grijă, sunt sugestive. ► Întregul univers al fabulei stă sub semnul firescului, dar și sub semnul familiarului; fabulele iau aspectul unor scene de teatru (comic sau tragic).
SCENA II ☑ Cuprinde dialogul **Samson – Samurache** **Samurache** – simbol al naivității, al credulității – stă în apropiere *„ca simplu privitor”*. **Samson** se demască și apare cu *„fața reală”*.	► **Înșelat de aparențe**, cățelul Samurache, *„auzind vorba lor”*, încearcă să-și exprime adeziunea la ideile progresiste, generoase, exprimate de dulău și să-și mărturisească *„iubirea ce avea pentru ei”*: *„Gândirea voastră, zise, îmi pare minunată* *Și sentimentul vostru îl cinstesc, frații mei.”* ► În această secvență, Samson apare în reala sa ipostază. **Plin de mânie**, se adresează pe un **ton brutal și amenințător**: *„Noi, frații tăi, potaie?* *O să-ți dăm o bătaie* *Care s-o pomenești.”* ► Dulăul apare **fățarnic**, **agresiv**, **lipsit de caracter**, **ipocrit**, manifestându-se cu falsă modestie. Egalitatea pe care o evoca sforăitor nu este *„pentru cățel”*, (diminutiv semnificativ pentru poziția socială a lui Samurache). Versul *„voi egalitate, dar nu pentru cățel”*, răstoarnă afirmațiile anterioare.	► Autorul adoptă o poziție regizorală, manevrând scenic personajele (de aceea trebuie să dea dovadă de un excelent simț al observației morale, de mare finețe și acuitate). ► Cultivă invectiva (directă sau dedusă), umorul, satira indirectă, dar cu puternice accente lirice.

Scanned with OKEN Scanner

CONȚINUT	Realizarea artistică	Trăsături (gen, specie)
	► Cuvântul **MÂNDRIE** („*Eu nu iubesc mândria*") are aici altă semnificație: de **trufie**, **îngâmfare**. Tonul lui Samson, plin de mândrie, apare **în contrast** cu cel din scena I, în care discursul lui pare adevărat, argumentat, temperat. Situația produce un **efect comic**, subliniat de contrastul dintre **aparență și realitate**.	► Personajele dau la iveală aspecte umane, moduri negative de a gândi (demagogie, minciună, falsă modestie, ipocrizie, îngâmfare, superficialitate etc.).
☑ **CONCEPT MORAL – ACȚIUNE SIMPLĂ** (dramatizată, concentrată, scurtă, realizată prin intermediul **alegoriei**)	► Caracterele umane sunt traspuse în personaje din lumea animalelor. ► Dulăul trece la amenințări și i se adresează cățelului prin cuvinte pline de dispreț, jignitoare: „*potaie*", „*lichea neruşinată*", „*O să-ți dăm o bătaie/ Care s-o pomenești*" (disprețul față de cei mai slabi). ► Deși independente, propozițiile interogative și exclamative continuă ideea poetică și prin intermediul repetiției: „*Noi, frații tăi, potaie?*", „*Și ce-ți pasă?*", „*Te-ntreb eu ce ziceam?*" ► La intervenția lui Samurache („*Dar ziceați?*"), Samson continuă tirul verbal violent, care subliniază distanța pe care dulăul o impune prin raportarea la clasa socială. ► George Călinescu nota în monografia sa: „*Când Samurache vrea să participe și el la libertate, câinele, departe de a păstra ținuta distantă a snobului, are o ieșire violentă de boier care-și rupe ciubucul pe spinarea slugii.*" **Accentuarea oralității** este realizată și prin alternarea stilului direct cu cel indirect. ► **Sinonimia lexicală** dovedește arta cu care Grigore Alexandrescu stăpânește limbajul: câine, cățel, dulău, potaie.	► Fabula pune cu tărie **problemele social-politice ale epocii**. ► **Parvenitismul** este însoțit de demagogie. ► **Comicul** este realizat prin contrastul dintre aparență și esență.
PARTEA II ☑ **MORALA** – partea cea mai importantă a fabulei.	► **Morala** decurge din intenția autorului de a prezenta, prin intermediul textului narativ, atitudini, fapte, obiceiuri grave din lumea oamenilor. ► Ea apare, de obicei, izolată de restul textului narativ printr-un spațiu.	► **Fabula** definește situații și întâmplări în plide, maxime memorabile. ► Sunt schițate caractere etern-umane (atitudini tipice, personaje tipice).

Scanned with OKEN Scanner

CONŢINUT	Realizarea artistică	Trăsături (gen, specie)
	Partea cea mai importantă a fabulei, **morala,** concentrează simplu esenţa. Deşi scurtă, morala apare sub forma unor versuri, proverbe, zicători, având **concizie şi claritate**. *„Aceasta între noi adesea o vedem* *Şi numai cu cei mari egalitate vrem."* ▶ **PROZODIA** Din punct de vedere prozodic, observăm uşurinţa cu care Grigore Alexandrescu îmbină diferite tipuri de versuri (lungi, scurte) care transmit conţinutul ideatic. **Fabula** *Câinele şi căţelul* nu este structurată în strofe, cursivitatea textului fiind asigurată de alternanţa versurilor lungi şi scurte, rimă încrucişată şi împerecheată. Textul capătă astfel o tentă **oratorică** într-o notă vie, naturală.	▶ **Fabula** are funcţie moralizatoare, educativă, etică. ▶ **Morala** este întotdeauna **aforistică spirituală, gravă**. ▶ Stilistic, fabula se distinge prin echilibru. ▶ Gândirea fabulei este plastică, expresivă, convingătoare. ▶ **Expresia** este sobră (adeseori fără ornamente stilistice). ▶ **Versul** este alert, cu o anumită fluiditate.

CONCLUZII

☑ Poezie de inspiraţie clasică, **fabula** ocupă un loc important în creaţia lui Grigore Alexandrescu.

☑ Marea originalitate a stilului derivă în fabulă din **apropierea de teatru**. **Dialogul** capătă pondere, iar indicaţiile de decor ajută la întregirea tabloului.

☑ Atras de fabulă încă de la începutul carierei, autorul o foloseşte impecabil în intenţia sa de a-şi pune scrisul în slujba binelui obştesc, într-o perioasă de schimbări politice şi sociale, evidenţiind rolul civic al artei.

☑ **Nicolae Iorga**, referindu-se la opera lui Grigore Alexandrescu nota: *„Talentul lui Alexandrescu e un talent înalt, sever, concentrat. E grozav în satiră, minunat în amplificarea unui sentiment puternic."*

☑ **Despre fabulă**:

„Socotesc că putem zice, făr să ne îndoim
Că e prea bun pentru fabuli veacul în care trăim
Măcar că se află oameni care nu pricep deloc
Cum a putut să vorbească un sălbatic dobitoc." (*Epistolă domnului I.V.*)

„Fabulă se cheamă acea amestecătură
Despre pilda bună şi caricatură
O minciună blândă-n care se prefac
Hazurile snoavei scurte-n bobârnac." (Tudor Arghezi)

☑ **Au scris fabule**: Al. Donici, E. Rădulescu, M. Breşlaşu, T. Arghezi, Esop, La Fontaine, Lessing, Krâlov, Fedru.

Scanned with OKEN Scanner

Boul şi viţelul
(fabulă)

de Grigore Alexandrescu

☑ **Anul apariţiei:** Fabula *Boul şi viţelul* a apărut prima dată în ediţia din 1838.

STRUCTURA

☑ Fabula este structurată în unsprezece strofe.
Fabula aduce în prim-plan **tipologia parvenitului** (asociată cu **prostia**) care, alături de alte *„măşti"*, oferă o privelişte atractivă, ce încorporează *„lumea"* din vremea poetului.

☑ **TITLUL:**
În majoritatea fabulelor, titlul conţine numele personajelor aflate în prim-planul fabulei. **Boul** este un personaj despre care criticul Ion Rotaru nota: *„în spaţiul valah boul e prin excelenţă simbolul prostiei."* În text, boul este asociat cu tipul parvenitului care este ajutat de noroc, iar viţelul, personaj naiv şi credul, *„al doamnei vaci fiu"*, este simbolul *„nevinovăţiei plate."* (Ion Rotaru).

ALTE ASPECTE ALE FABULEI

☑ Convenţia fabulei îi permite autorului, fascinat de alegorie, să compună un text epic în care **dialogul** este intersectat de **secvenţe narative**.
☑ Spre deosebire de celelalte fabule, în *Boul şi viţelul* **morala** nu constituie o secvenţă aparte, ci una implicită. În acest caz, funcţia moralei nu este de a extrage **funcţia etică**, ea are rolul de a accentua semnificaţia politică.
În acest caz, observăm o evoluţie către dramatic, fabula fiind construită după modelul unei scenete.
☑ *Boul şi viţelul* este o **povestire alegorică în versuri**, în care autorul, prin procedeul **personificării**, aduce în prim-plan personaje din lumea animalelor, *„măşti"* prin care satirizează parvenismul, prostia, naivitatea, ipocrizia etc.
☑ În fabulă, **operă epică în versuri**, transpunerea lumii reale în lumea animalelor se face prin intermediul **personificării**, figura predominant folosită pentru metaforizarea adevărului.
☑ **Fabula este concepută ca o scenetă** cu două personaje: boul şi viţelul, care sunt individualizate, devenind **tipice**.

Scanned with OKEN Scanner

CONȚINUT	Realizare artistică. Trăsături (gen, specie)
STROFA I ☑ Boul dobândește în cireadă *„un post însemnat"*..	► Intervenția naratorului se face prezentă din primul vers, unde boul, prezentat direct, apare ca *„puțin la simțire"*. **Precizarea timpului** din prima strofă, *„în zilele noastre"*, trimite la societatea din vremea poetului, prima jumătate a secolului XIX. ► **Coordonata spațială** aduce precizarea că faptele au loc *„în cireadă"*. ► **Comicul** nu poate fi dizlocat de **ironie**, care accentuează ambiguitatea.
STROFA II ☑ Boul a ajuns, printr-un *„dram de noroc"*, nu prin *„multă minte"*, într-un post mare.	► Posesor al unui excelent simț al observației morale, atitudinea protestară a autorului este sugerată prin schimbarea raportului dintre *„noroc"* și *„minte"*, în obținerea unor poziții sociale. ► **Comicul de situație, satira directă sau indirectă** sunt realizate de autor în contextul scenic propus. ► **Interogația retorică** *„Un bou în post mare?"* creează un contrast comic, cu trimitere la reflecție: *„Dar asta se-ntâmplă în oricare loc* *Decât multă minte, știu că e mai bine* *Să aibi totdeauna un dram de noroc."* Ultimele două versuri au aspect de proverb. De remarcat arhaismul gramatical *„să aibi"* și expresia *„un dram de noroc"*, cu sens de schimbare a vieții.
STROFA III ☑ Stăpânit de mândrie, boul se crede nepotrivit cu cei din jur.	► Boul, personaj des întâlnit în fabulele lui Grigore Alexandrescu, are mereu rol negativ. Fiind proaspăt îmbogățit, îi disprețuiește pe cei din jurul său. ► Cuvântul **MÂNDRIE** apare cu oarecare frecvență în poezia fabulistului, cu același sens prezent și în fabula *Câinele și cățelul*, și anume de îngâmfare, de trufie. ► Seninătatea cu care vițelul primește veștile despre bou. *„decât toți mai mare"*, se potrivește cu tipologia personajului pe care îl reprezintă.
STROFA IV ☑ Vițelul, auzind că unchiul are *„dăi sumă și livezi o mie"*, se duce să-i ceară ajutor – puțin fân.	► Cuvintele și faptele personajelor se potrivesc cu tipul uman pe care-l reprezintă. ► Vițelul este **credul**, **naiv**, în stare să creadă în ajutorul unchiului său (*„nițel fân"*). El vine la bou *„cu bucurie"*. ► **Personajul** este pus într-o **opoziție** totală cu atitudinea finală a boului. ► Secvența poate fi considerată **situația de conflict** (**intriga**) a fabulei.

Scanned with OKEN Scanner

CONȚINUT	Realizare artistică. Trăsături (gen, specie)
STROFA V ☑ Vițelul ajunge la bou, dar acesta doarme și de aceea vițelul nu poate fi primit.	▶ Întrucât boul dormea, vițelul nu este primit. ▶ Strofa este construită pe propoziții centrate pe un **nucleu verbal**. Propozițiile fiind scurte, ritmul este alert, cu o anumită fluiditate. ▶ Sluga nu are o mască animalieră. Reprezintă personajul de legătură, neutru, care transmite exact situația, dar cu oarecare implicare afectivă *„nu-l poci supăra"*. *„Poci"* – **termen regional**, confirmă autenticitatea limbajului.
STROFA VI ☑ Vițelul află obiceiul unchiului de a dormi după-amiază.	▶ Autorul adoptă o poziție regizorală, dirijând scenic personajele. ▶ Vițelul este nedumerit de obiceiul boului de a dormi după-amiază și cade pe gânduri. Hotărăște să-i spună boului că noul obicei nu e bun. ▶ **Comicul** rezultă și din **credibilitatea** personajului. ▶ Interferența dintre lumea animalelor și lumea oamenilor este un izvor nesecat **de umor**.
STROFA VII ☑ Vițelul află de la slugă că boierul *„și-a schimbat"* purtarea.	▶ Nepotul (vițelul) află că nu-și va putea păstra aceeași atitudine față de bou (unchiul lui), deoarece acesta consideră că poziția sa socială trebuie să fie evidentă pentru toți cei din jur și să impună distanță. ▶ *„S-a schimbat boierul, nu e cum îl știi"* – este o construcție poetică deosebită, cu valoarea de **maximă**. ▶ Adresându-se cu superioritate, chiar pe un ton poruncitor (vezi **verbul la modul imperativ**), sluga îl avertizează pe vițel că boierul *„s-a schimbat"* și trebuie să umble înainte-i *„cu sfială"*, *„primit în casă de vei vrea să fii"*. ▶ Prin aceste versuri, este marcat pragul parvenitului, care, ajuns într-o funcție înaltă, își acordă o covârșitoare importanță.
STROFA VIII ☑ Ajuns pe o poziție socială superioară, boul își ignoră nepotul.	▶ **Dramatismul** scenei este realizat prin succesiunea ritmică a verbelor. Unchiul *„se scoală"*, *„pleacă"*, *„trece"*, *„fără să se uite"*. ▶ **Comicul de situație** este generat de situația în care boul, după somn, pleacă la plimbare, ignorându-și nepotul: *„Pe lângă el trece, făr-a se uita."*
STROFA IX ☑ Vițelul consideră o întâmplare faptul că boul nu l-a văzut.	▶ Se poate constata o gradație a dramei nepotului. La început este *„plin de bucurie"*, apoi i se cere să meargă *„cu sfială"*, ca, în final, *„cu mâhnire"* să creadă că unchiul *„a orbit"*. ▶ Nepăsarea boului față de nepot este în **antiteză** cu entuziasmul vițelului. Nuanța de **ironie** este evidentă și în această strofă, în contextul unei **inversiuni**: *„buna rudă să-l fi ocolit"*.

Scanned with OKEN Scanner

CONȚINUT	Realizare artistică. Trăsături (gen, specie)
STROFA X ☑ Sluga *„pomenește boului de nepot”*.	▶ Tensiunea în fabulă crește. **Dialogul** dezvăluie mișcarea interioară a personajelor. Sluga, sensibilizată, pare a avea înțelegere pentru nepot și îi semnalează prezența, boului. ▶ Momentul poate fi asociat cu **punctul culminant** al fabulei.
STROFA XI ☑ Unchiul își reneagă nepotul.	▶ **Gradația momentelor** capătă, în final, accente dramatice. Boierul își reneagă rudele. Portretul boului este realizat prin replică. Parvenitul nu vrea să mai comunice cu rudele mai sărace. *„– Cine? a mea rudă? mergi de-l dă pe scară.* *N-am astfel de rude, și nici voi să-l știu.”* ▶ Textul abundă în intercalări declarative, care au un rol important în tenta de oralitate prezentă în epic: *„zicea”*, *„zise”*, *„îi zise”*. Alternanța dintre vorbirea directă cu cea indirectă se face rapid, fără exces de subordonare; **verbele la imperativ** subliniază duritatea manifestării boului, lipsa moralității sale.

SECVENȚA FINALĂ

☑ **Morala** – în text este implicită. Ea se conturează pe parcursul poeziei, strofa finală accentuând ideea desprinsă din text că parveniții, când urcă în ierarhia socială, uită de unde provin, negându-și apropiații.

☑ **Prozodia** – versurile fabulei au măsură amplă, de 11-12 silabe, rimă încrucișată.

☑ **Limbajul** textului relevă un stil oral. Vorbirea este simplă, în stil direct și indirect, cu dialoguri firești, intersectate de monolog; cu propoziții, cu structuri simple; cu propoziții incidente, cu verbe declarative; cu stil limpede și echilibrat.

☑ **Concluzii**:

- Având în vedere geniul fabulistic al lui G. Alexandrescu, nu este de mirare că fabulei românești i-a rămas imprimată structura socială prezentă în fabulele sale – ancorarea în social și politic – cu coloratură satirică și comică.
- Toți marii fabuliști de după el: G. Ranetti, M. Breslașu, A. Baranga, G. Topârceanu vor merge pe drumul deschis de G. Alexandrescu.

Scanned with OKEN Scanner

Bivolul şi coţofana
(fabula)
de George Topârceanu

☑ **Poet, prozator, traducător**, George Topârceanu s-a remarcat în literatura română după anul 1900. Asupra creaţiei sale s-au emis păreri variate. Criticul Alexandru Piru îl consideră aplecat spre *„farsă şi satiră"*, dar în acelaşi timp, ca autor de parodii, îi recunoaşte *„gravitatea mai înaltă"* a scrierilor sale, melancolia baladelor, precum şi darul de povestitor.

☑ Din volumul *Balade vesele şi triste*, răzbate un **lirism ponderat**, cu *„ironie fină"* şi umor. (*Balada morţii, Balada chiriaşului grăbit, Rapsodii de primăvară, Balada munţilor*)

☑ În opera sa, George Topârceanu îşi revarsă sarcasmul asupra celor imorali şi asupra pseudoversificatorilor ce îmbracă haina animalelor.

☑ În *Scrisori fără adresă* publică articole literare, cronici, recenzii din ziare şi reviste. Opera sa conţine şi pagini de memorialistică de o deosebită importanţă: *Amintiri din Turtucaia, Amintiri din Bulgaria* etc.

☑ Obiectivă, proza lui G. Topârceanu dovedeşte, prin *Minunile Sfântului Sisoe*, un creator de talent.

☑ Volumele *Parodii originale* şi *Balade vesele şi triste* sunt creaţii clasice, unanim recunoscute de critica literară.

☑ Criticul Garabet Ibrăileanu nota: *„Originalitatea d-lui Topârceanu stă într-o combinaţie fericită de sentiment şi spirit."*

☑ **Fabulele** lui Topârceanu au devenit cunoscute **postum**. În fabule, autorul critică vicii omeneşti variate. Aspecte satirizate de poet sunt: **inegalitatea, atitudinea profitoare, lipsa de toleranţă** etc.

☑ **Anul apariţiei**: *Bivolul şi coţofana, Boierul şi argatul, Leul deghizat* sunt fabule scrise între anii 1930-1936 şi au apărut în *Fabule pentru copii*, volum publicat postum.

STRUCTURA

☑ Remarcabil creator de imagini, G. Topârceanu îşi concepe fabula *Bivolul şi coţofana* în secvenţe ce corespund celor **patru strofe alcătuite din versuri lungi şi scurte**. Nerespectând structura tradiţională, fabula conţine o **morală implicită**, ea reliefându-se pe parcursul textului narativ, **prin relatarea faptelor**.

☑ **TITLUL** prezintă două din cele trei personaje ale fabulei: **bivolul** şi **coţofana**, personaje care se află într-o relaţie de asociere. **Bivolul** este tipul gospodarului *„cu greutate"*, dar impulsiv, dur, mânios, ancorat social, care urmăreşte un profit şi **coţofana**, personaj ce se află în anturajul celui puternic, reprezentând categoria oamenilor simpli, obişnuiţi, modeşti, muncitori, cu preocupări obişnuite. În text este prezentată ca martor al întâmplării şi face servicii boului în schimbul toleranţei lui.

Scanned with OKEN Scanner

☑ **Creaţie epică în versuri**, fabula *Bivolul şi coţofana* cuprinde o întâmplare prezentată sub **formă alegorică**, la care participă personajele: **bivolul**, **căţelul** şi **coţofana** (personaj decorativ). Autorul îşi îndreaptă intenţia critică spre cei înclinaţi să profite de pe urma altora. **Procedeul personificării** este folosit ca figură dominantă pentru metaforizarea adevărului.

☑ Fabula conţine o **parte narativă,** ce constituie povestea alegorică a personajelor, cu o acţiune concisă, dar dinamică. Fabula are, în concluzie, un caracter de scurtă, concisă **naraţiune epică**.

☑ **Fabula** pune cu tărie problemele social-politice ale epocii.

CONŢINUT	Realizare artistică. Trăsături (gen, specie)
STROFA I ☑ Un căţel, mirat că o coţofană se plimbă pe spinarea unui bou, se hotărăşte să-i sară acestuia în spinare.	► **Partea expozitivă** a textului narativ prezintă un tablou cu notaţii descriptive, în care se remarcă două personaje: pe spinarea unui bivol se plimbă o coţofană: *„Pe spinarea unui bivol mare, negru, fioros,* *Se plimba o coţofană* *Când în sus şi când în jos."* ► Prezentarea bivolului (triplă determinare **adjectivală** cu valenţe de **epitet**) aduce în prim-plan pe omul puternic, cu greutate, care îşi condiţionează relaţiile, cu o poziţie socială bine fixată, dur. ► ***Personificarea*** *este procedeul de expresivitate poetică, prezent în fabulă, prin care lumea oamenilor este transpusă în lumea păsărilor, animalelor, obiectelor, cu intenţia de a înfăţişa tipuri umane şi a critica atitudini şi obiceiuri.* ► În *Bivolul şi coţofana*, **profitorii** sunt ţinta satirei lui Topârceanu. **Monologul interior** îl prezintă pe căţel într-o lume a aparenţei, a naivităţii, o lume în care toleranţa şi intoleranţa sunt prezentate cu relevanţă. ► Scriitorul adoptă o **poză regizorală**, manevrând scenic personajele şi dovedind un excelent simţ al observaţiei morale. Considerându-l pe bivol o fiinţă neînsemnată, un fraier de pe urma căruia ar putea profita, căţelul s-a gândit că e rost de câştig. *„Ah, ce mare dobitoc!* *Nu-l credeam aşa de prost* *Să ia-n spate pe oricine* *Ia stai, frate, că e rost* *Să mă plimbe şi pe mine!"*
STROFA II ☑ Căţelul sare în spatele bivolului (**intriga**).	► Lipsit de simţul realităţii şi considerând că are posibilitatea de a profita şi el, luându-şi avânt, căţelul sare pe spinarea bivolului, spre a se bucura de binefacerile unei plimbări comode.

Scanned with OKEN Scanner

CONȚINUT	Realizare artistică. Trăsături (gen, specie)
	► Remarcăm **interjecția** *„zdup”*, precum și **aglomerarea unor *verbe*** *„se trage, se piteşte, sare”*, care ilustrează cinematografic mișcările cățelului. Se poate remarca **aspectul oral** al limbajului. Se conturează **naivitatea** câinelui, care visează să fie egal cu cei bogați, puternicii zilei.
STROFA III ☑ Bivolul se scutură, îl răstoarnă pe câine, îl ia în coarne aruncându-l *„ca pe o zdreanță”*.	► **Desfășurarea acțiunii** este dinamică. Într-un stil narativ inconfundabil, în care **alternează versurile lungi cu cele scurte**, aflăm cum se eliberează bivolul de povara câinelui și anume aruncându-l în trifoi *„ca pe o zdreanță”* (comparație sugestivă pentru situația câinelui). În același timp, comparația este caracteristică pentru personajele aflate în acțiune, dând o **notă de umor și ironie**. *„Dar i-a fost destul o clipă să se scuture, şi-apoi* *Să-l răstoarne* *Să-l ia-n coarne* *Şi cât colea să-l arunce, ca pe-o zdreanță în trifoi.”* ► **Verbele la conjunctiv** reliefează **aspectul dinamic** al acțiunii: *„să se scuture”*, *„să răstoarne”*, *„să ia-n coarne”*, *„să arunce”*.
STROFA A IV-A ŞI A V-A ☑ Versurile cuprind revolta boului, care consideră prea mare îndrăzneala câinelui de a-i sări în spate.	► **Cuprins de revoltă**, boul îl apostrofează pe cel ce a încercat să profite după urma lui. ► În același timp, motivează de ce acceptă prezența coțofanei pe spinarea lui, de ce e tolerant cu ea. *„Coțofana, treacă-meargă, pe spinare o suport* *Că mă apără de muşte, de țânțari şi de țăuni* *Şi de alte spurcăciuni..”* ► Boul realizează că de pe urma câinelui nu câștigă nimic. El, *„gospodar cu greutate”* nu poate tolera să țină în spate un parazit, deoarece nu vrea să se umple de rușine în fața celor din jur. *„Nu mi-ar fi ruşine mie de viței şi de malaci,* *Bivol mare şi puternic, gospodar cu greutate,* *Să te port degeaba-n spate?”* ► Pentru bivol, cățelul este *„o javră”*, *„o potaie proastă”*, demnă de disprețul lui. ► Strofa se derulează în **formulări interogative,** care arată mânia bivolului, într-un limbaj agresiv, ce exprimă o atitudine brutală. Diferența de forță este realizată prin prezentarea bivolului ca fiind *„mare şi puternic, gospodar cu greutate”*, în raport cu percepția inițială a cățelului, care-l crede *„mare dobitoc”*, *„un prost”*. În poezie, **epitetele caracterizante** dau expresivitate artistică versurilor. ► **Coțofana** nu participă la acțiune, ea este prezentată direct: *„Se plimba o coțofană* *Când în sus şi când în jos.”* Ea reprezintă categoria neutră: **un martor**.

Scanned with OKEN Scanner

CONȚINUT	Realizare artistică. Trăsături (gen, specie)
	▶ Toleranța bivolului are o motivație: îi este de folos. Categoria căreia îi aparține este cea a oamenilor care muncesc în tăcere, a oamenilor simpli care nu fac zgomot în jurul lor.
MORALA	▶ Implicită sau explicită, situată la începutul fabulei sau la sfârșitul ei, **fabula** cuprinde o învățătură **ca rezultat al celor relatate – morala**. ▶ În *Bivolul și coțofana*, morala este implicită; nu se constituie într-o strofă distinctă, ea se conturează pe parcursul întregului conținut al fabulei. ▶ În tipologia animalelor, *bivolul* are o altă conotație. În această fabulă, apare aici ca un personaj puternic, care nu tolerează decât pe cei de pe urma cărora are un profit. În acest caz, *coțofana* este cea pe care bivolul o acceptă, apărându-l de insecte. ▶ În același timp, în fabulă, sunt criticați cei care vor să profite de pe urma altora, cei ce umblă după chilipiruri. **Cățelul**, reprezentantul – în poezie – al acestei categorii, este un **naiv**, un credul care nu-și apreciază corect postura în care se află.

CONCLUZII

- ☑ Fiind o **fabulă**, modul de expunere predominant este **narațiunea**, iar figura de stil pe care este structurată construcția epică este **personificarea**.
- ☑ În text apar și **dialogul** și **monologul**, cu rol caracterizant în conturarea personajelor.
- ☑ **Dinamica textului** include și aspecte, momente care generează umor, grefat pe dialog. Dialogul cu **nuanță ironică** este modalitatea aleasă de autor pentru prezentarea faptelor.
- ☑ **Limbajul** este viu, captivant, simplu. **Stilul oral** este realizat prin intermediul frazelor interogative, locuțiunilor, expresiilor populare, construcțiilor exclamative.
- ☑ **Poezia** este concepută într-o structură cu **versuri lungi și scurte**, cu **măsură inegală** în raport cu ritmul acțiunii; **rima** este complexă și împerecheată. Remarcăm alternanța neobișnuită a silabelor, într-un ritm propriu, necesar pentru poet în realizarea epică a textului.
- ☑ **Specie a genului epic**, fabula este un text narativ, **bazat pe alegorie**, prin care autorul vizează **moravuri** ale epocii sale, dar care confirmă ideea că anumite deficiențe caracteriologice sunt prezente și astăzi, depășind timpul.

Scanned with OKEN Scanner

Pastelul

Iarna
(pastelul)

de Vasile Alecsandri

☑ Important scriitor român din secolul al XIX-lea, poet, prozator, dramaturg, Vasile Alecsandri a inițiat în creația sa o mare varietate de specii literare; în dramaturgie: *comedia*, *cânticelul comic*, *farsa*; în poezie – *pastelul*;

☑ **Pastelul** ocupă un loc aparte în opera sa. Ciclul *Pasteluri* reprezintă partea cea mai reprezentativă a liricii lui Vasile Alecsandri.

☑ Vasile Alecsandri este primul ilustrator al speciei, impunând termenul de **pastel**, termen preluat din pictură.

☑ ***Pastelurile*** oferă o frescă unică, a naturii în diverse anotimpuri, tălmăcind legătura armonioasă a omului cu natura. Deși era iubitor al anotimpului solar, iarna își găsește un loc aparte în sufletul poetului.

☑ Anotimpul **iarna** este bogat ilustrat, de la sfârșitul de toamnă, cu lunca bătută de brumă, până la *„zilele babelor”* (fulgi de zăpadă, ninsoare abundentă, viscol, vijelie, ger, vibrația aerului în spații deschise); o noțiune vastă și cuprinzătoare, pe care poetul o privește cu detașare, din exteriorul tabloului; versul este muzical, plin, remarcându-se prin transparență și cursivitate.

☑ **Pastelul** *Iarna* a apărut la 1 aprilie 1868, în revista *Convorbiri literare* și conturează un tablou de natură în alb, un peisaj de dimensiuni impresionante, autorul dovedindu-se un neîntrecut poet al iernii.

STRUCTURA

☑ **Poezia lirică** *Iarna* este o descriere în versuri, în patru catrene structurate în două părți:

- **partea I** cuprinde primele trei catrene în care apare iarna în plenitudinea ei, cu toate ravagiile pe care le provoacă;
- **partea a II-a** – ultima strofă – peisajul este înviorat și de apariția omului, și de ivirea soarelui.

☑ **TITLUL**

- identifică anotimpul *„alb”*, sugerând elementele ce compun paleta peisagistică, precum și sentimentele de admirație trăite de poet în fața tabloului iernii;
- simplu, alcătuit dintr-un substantiv articulat, la singular.

Scanned with OKEN Scanner

CONȚINUT	Realizarea artistică	Trăsături (gen, specie)
STROFA I ☑ Fixează **cadrul spațial** al unei zile de iarnă; privirea poetului înregistrează tabloul cuprins între cer și pământ: ▪ cernerea norilor de zăpadă; ▪ căderea fulgilor de nea; ▪ zăpada acoperă împrejurimile. ☑ **Atmosfera** apăsătoare este sugerată de cantitatea de zăpadă care cade („*adunate-n cer grămadă*"). ☑ Simțim neliniștea poetului în fața unei naturi „*cumplite*". EL trăiește **afectiv** sentimentul naturii.	**Descriere a iernii ca tablou în schimbare** ▶ **Planul cosmic** înregistrează prezența „*norilor de zăpadă*", amplificată de alți termeni de natură cosmică: „*văzduhul*", „*fulgi*", „*ninsoare*". ▶ **Iarna** este **personificată**: „*cumplita iarnă*"; „*flori de gheață*" – subliniază sentimentul de înfiorare de care este cuprins poetul. ▶ **Substantivele** „*văzduh*", „*cer*" sugerează impresia de spațiu vast. ▶ Tabloul este preponderent **vizual**. **Cromatismul** este realizat, pe de o parte, de culoarea alb („*nori de zăpadă,*", „*fluturi albi*", „*flori de gheață*", „*umeri dalbi*"), iar pe de altă parte de substantivele „*zăpada*", „*troiene*", „*fulgi*". ▶ **Epitetele**: „*lungi*", „*călătoare*", „*dalbi*". ▶ **Comparația** este de tip clasic, amplă – „*ca un roi de fluturi albi*", sugerează zborul fluturilor și accentuează impactul vizual, având și capacitatea de sensibilizare. ▶ **Metafora** „*flori de gheață*" creează senzația de înfrigurare și de strălucire transparentă. ▶ Căderea zăpezii este percepută mai mult vizual, este realizată prin **verbe la prezent**: „*cerne*", „*zbor*", „*plutesc*". ▶ **Personificarea** din versul „*Lungi troiene călătoare adunate-n cer grămadă*" și cea din „*răspândind fiori de gheață pe ai țării umeri dalbi*" realizează conexiunea dintre planul **cosmic** și planul **terestru**.	▶ **PASTELUL** – poezie cu conținut liric, în care este prezentat un tablou din natură, asociat sau reflectând o stare de spirit. ▶ Tablourile prezentate în pastel sunt străbătute de sensuri profunde. ▶ **Pastelul** imaginează cufundarea în natură. ▶ **Imaginile vizuale** se realizează îndeosebi prin **elemente cromatice**. ▶ **Atmosfera pastelului** este apăsătoare, natura părând ostilă, sau redă o atmosferă euforică. ▶ **Tabloul** se încheagă, de obicei, prin juxtapunere, devenind dinamic, concis. ▶ **Timpul verbal** este, aproape invariabil, prezentul.
STROFA A II-A ☑ sugerează **atotputernicia iernii**:	**Viziunea cosmică, apocaliptică a ninsorii** ▶ **Repetiția** din versul exclamativ „*Ziua ninge, noaptea ninge, dimineața ninge iară*" insistă asupra aspectului vizual al tabloului, în care ninsoarea cade, generând o stare de spaimă, de neliniște.	▶ Aspectele peisagiste sunt înregistrate **gradat**. ▪ **Timpul** are unități de măsură vagi: iarna, ziua, dimineața, seara, noaptea;

Scanned with OKEN Scanner

CONȚINUT	Realizarea artistică	Trăsături (gen, specie)
■ căderea continuă, neîntreruptă, a zăpezii, persistența și abundența ei. ■ sentiment de tristețe, de neliniște în fața unei naturi neîndurătoare; ■ timpul: a trecut o noapte în care a nins continuu.	► Sugestivă este folosirea verbului **a ninge** la timpul prezent, care implică afectiv eul liric. ► La realizarea sugestiei de ninsoare ca la sfârșitul lumii, remarcăm enumerațiile care marchează succesiunea momentelor zilei: *„ziua..., noaptea ...dimineața"*, cât și prezența adverbului *„iară"*. ► Planul terestru este dominat de vraja albului strălucitor, ce acoperă frumoasa țară, îmbrăcată *„într-o zale argintie"*. ► Personificarea *„Mândra țară"*, completează, printr-o imagine virtuală, imaginea personificată a țării: *„Cu o zale argintie se îmbracă mândra țară."* ► Planul cosmic situează soarele *„printre nori"*, iar comparația *„Ca un vis de tinerețe printre anii trecători"*, este o meditație expresivă asupra scurgerii timpului și lasă să se întrevadă starea de tristețe a poetului. ►Cromatic, albul și argintiul domină tabloul de iarnă.	■ **Fenomene** ale naturii și aspecte semnificative ale anotimpurilor; ■ **Asprimea** anotimpului; ■ **Autorul** își face cunoscută atitudinea înalt cotemplativă, deci subiectivă, în fața frumuseților naturii. ► Personificarea prijelueşte imagini deosebit de grațioase. ► Imaginile vizuale se realizează îndeosebi prin comparații și epitete; ► **Pastelul** este o **împletire de trăiri**, dar și un prilej de meditație. ► Sobrietatea și simplitatea sporesc emoția și profunzimea celor exprimate. ► **Autorul** privește natura din exterior, detașat. ► Predomină adjectivele și substantivele. ► Comparația funcționează cu precizie, cu semnificații adânci. ► Spațiul este mărginit la cât cuprinde privirea.
STROFA A III-A ☑ **este un tablou de iarnă în planul terestru:** ■ spațiu nesfârșit, pustiu; ■ iarna a acoperit totul; ■ este amplificată starea de singurătate a poetului.	► Imaginea vizuală este creată de tabloul zăpezii abundente care a acoperit totul: *„totul e alb, pe câmp, pe dealuri, împregiur, în depărtare"*. ► Imaginea este amplă și privirea poetului ajunge departe. Plopii se zăresc ca niște *„fantasme albe"*, străjuind întinderea pustie. ► **Comparația** *„ca fantasme albe plopii înșirați se perd în zare"* conturează aspectul static, încremenit al peisajului. ► **Epitetele** *„pustie"* și *„pierdute"* completează imaginea de mister, de singurătate. ► **Versul** *„Se văd satele perdute sub clăbuci albii de fum"* accentuează ideea de spațiu vast. ► **Albul** este dominant. El apare în strofa a treia de trei ori: *„Tot e alb"*, *„fantasme albe"*, *„clăbuci albii"*, creionând un peisaj halucinant în care contururile parcă se șterg.	► Epitetul este concret sau abstract; cromatic sau nu. ► Peisajul este poetizat, interiorizat, asumat.

Scanned with OKEN Scanner

CONȚINUT	Realizarea artistică	Trăsături (gen, specie)
STROFA A IV-A ☑ constituie partea a II-a pastelului: ▪ peisajul este însuflețit; ▪ ninsoarea încetează; ▪ tensiunea se risipește; ▪ apar: soarele, omul.	▶ **Ninsoarea** se oprește, peisajul se însuflețește. ▶ **Norii, personificați**, *„fug"*. Iarna nu mai înspăimânta privitorul, deoarece apare soarele; specifică lui Vasile Alecsandri este utilizarea epitetului antepus: *„doritul soare"*. Prezența soarelui inundă de fericire sufletul poetului. ▶ **Tabloul**, dominat de lumina soarelui, care *„strălucește și dimiardă"* imensitatea albă a *„oceanului de ninsoare"* (metoda hiperbolizantă), pare a readuce armonia între cer și pământ. ▶ **Imaginea vizuală** *„Iat-o sanie ușoară care trece peste văi..."* este introdusă de interjecția *„iată"*. Apariția saniei inundă de bucurie și speranță **tabloul hibernal**. ▶ **Imaginea auditivă** *„În văzduh voios răsună clichete de zurgălăi"*, rupe monotonia albului și trădează prezența omului. ▶ **Valoarea artistică** a poeziei este completată de versificație. **Versurile** sunt ample, de 15-16 silabe, iar **rima** împerecheată și **ritm** trohaic creează o muzicalitate aparte, armonizată cu tabloul iernii.	▶ Contemplarea naturii se face sub diverse aspecte. ▶ **Pastelul** propune indirect un ideal de viață, de regulă, bazat pe echilibru și armonie. ▶ Omul, când apare, este în condiția sa naturală (nu socială), surprins în relație cu un cadru exterior.

CONCLUZII

☑ *Iarna* este o operă literară în versuri care descrie un tablou de natură, tabloul iernii, precum și sentimentele de care este cuprins poetul în fața albului stăpânitor al iernii.

☑ Alecsandri rămâne un neîntrecut poet al iernii, dar talentul lui constă în faptul că a impus pastelurile sale în lirica descriptivă, creând **o frescă a naturii în toate ipostazele ei**.

☑ **Meritul poetului** justifică afirmațiile lui Titu Maiorescu, din 1872 despre pastelurile sale. Astfel, el le prezenta ca fiind: *„un șir de poezii, cele mai multe lirice, de regulă descrieri, câteva idile, toate însuflețite de o simțire așa de curată și de puternică a naturii, scrise într-o limbă așa de frumoasă, încât au devenit, fără comparare, cea mai mare podoabă a poeziei lui Alecsandri, o podoabă a literaturii române îndeobște."*

Scanned with OKEN Scanner

Mezul iernei
(pastelul)

de Vasile Alecsandri

☑ **Conştiinţă artistică înaltă**, poetul **Vasile Alecsandri** s-a adaptat direcției programatice a timpului său, definită în 1840 în *Introducțiunea Daciei literare*, revistă publicată de Mihail Kogălniceanu.

☑ **Scriitor prolific al „*epocii paşoptiste*"**, Alecsandri s-a afirmat ca o conştiință vie a neamului, consemnând în opera sa realitățile naționale trecute şi prezente. Preocupările scriitoriceşti îl determină să scrie creații literare diversificate, de inspirație istorică, cu conținut folcloric, comedii, pasteluri, impresii din călătorii.

☑ A inițiat, prin opera sa, **specii literare variate**: în dramaturgie – *comedia, cânticelul comic, farsa*; în poezie – *pastelul*, în folclor – ciclul „*Doinelor*".

☑ Referindu-se la varietatea direcțiilor literare ale lui V. Alecsandri, criticul **Pompiliu Constantinescu** nota: „*Alecsandri s-a risipit cu dărnicie, a fost necontenit prezent în scrisul unei jumătăți de veac şi a umplut un spațiu istoric literar cu opera sa diversă, cu preocupările ei multiple, făcând din literatură o profesie*".

☑ **Pastelul** ocupă un loc aparte în creația sa. **Ciclul** *Pasteluri* cuprinde partea reprezentativă a liricii lui V. Alecsandri. Pastelurile au fost scrise în mare parte la Mirceşti şi publicate între anii 1868-1869 în *Convorbiri literare*. În cele 40 de pasteluri autorul reconstituie succesiunea anotimpurilor în tablouri impresionante.

☑ Alecsandri este **primul ilustrator al speciei**, impunând termenul de *pastel* în literatura română.

☑ Pastelurile, poezii descriptive, oferă o **frescă unică a naturii** în diverse anotimpuri, tălmăcind legătura armonioasă a omului cu natura. Deşi iubitor al anotimpului solar, iarna are un loc aparte în sufletul poetului.

☑ Anotimpul **iarna**, bogat ilustrat de la sfârşitul de toamnă, cu lunca bătută de brumă, până la zilele cu ninsoare abundentă, cu viscol, vijelie, ger, este privit de poet cu detaşare, din exteriorul tabloului. Versul este muzical, plin, remarcându-se prin transparență şi cursivitate (*Iarna, Gerul, Mezul iernei, Viscolul, Sania, La gura sobei, Bradul*).

☑ **STRUCTURA** *Mezul iernei* apare la 1 februarie 1869 în revista *Convorbiri literare* şi reprezintă o descriere în versuri structurată în patru catrene ce redă imaginea unei nopți de iarnă, în care totul pare neclintit prin forța gerului.

☑ **TITLUL** – *Mezul iernei* – identifică un tablou hibernal, friguros, în plină desfăşurare, văzut cu ochii unui contemplator obiectiv, confirmându-se intenția lui Vasile Alecsandri de a crea, prin pasteluri, o nouă coordonată a universului său liric.

☑ **PASTELUL – specie a liricii peisagiste în versuri** – descrie un tablou din natură în care este reflectată, în mod direct, o stare de spirit.

Scanned with OKEN Scanner

CONȚINUT	Realizare artistică	Trăsăturile pastelului
STROFA I ☑ **Coordonata spațială** îmbină elementele **terestre** și **cosmice**, care redau tabloul unei zile geroase de iarnă: • păduri, ger amar; • stele înghețate; • cer oțelit; • zăpadă cristalină; • lan de diamanturi. ☑ **Imagini vizuale și auditive.** ☑ Senzația de frig trimite la ideea dispariției vieții.	▶ **În prima strofă** sunt **prezentate urmările anotimpului hibernal**: *„ger amar, cumplit"*. Înlănțuirea imaginilor terestre: păduri, stejari, zăpadă, câmpii, pe de-o parte, și cosmice: stele, cer, creează un tablou static. Totul este încremenit. **Epitetele simple** *„înghețate"*, *„oțelite"*, *„cristaline"*, precum și **comparația** *„pare-un lan de diamanturi"* conturează un tablou de iarnă impresionant, rece, înghețat. **Percepția zăpezii** diferă de imaginea clasică. Ea apare cristalină, *„un lan de diamanturi ce scârțâie sub picioare"*. **Cromatica tabloului** de iarnă îmbracă tonuri reci: nuanța cenușie *„oțelită"*, albă *„cu sclipiri de diamant"*. ▶ Vizualul pare, în poezie, însoțit permanent de auditiv: *„zăpada cristalină/ Pare-un lan de diamanturi ce scârțâie"*... ▶ Verbele *„scârțâie"* și *„trosnesc"*, ce constituie elementul sobru, sunt ilustrative pentru tabloul naturii, încremenite de gerul aspru.	▶ Autorul își exprimă în **mod direct**, poziția față de lumea exterioară sau față de propriul univers interior. ▶ **Eul liric**, afirmându-și poziția personală în poezie, integrează problematica individuală general-umană. ▶ **Pastelul** – poezie cu conținut liric, în care este ilustrat un tablou din natură, apreciat ca o stare de spirit.
STROFA A II-A ☑ **Peisaj preponderent vizual**: • *„fumuri albe se ridică"*; • *„coloanele unui templu maiestuos"*; • *„bolta cerului senină"*; • *„luna își aprinde farul"*. ☑ **Elemente terestre și cosmice.** ☑ **Luna** îmbracă totul într-o lumină tainică.	▶ **În strofa a II-a**, tabloul pare să ascundă ceva tainic, un mister. ▶ **Factorul uman** este sugerat în primul vers prin sintagma *„fumuri albe"*, cu trimitere la elementul *„lumină"*, consemnat prin epitetele *„albe"* și *„scânteios"* și dezvoltat prin metafora „foarte lumină". ▶ **Asocierea naturii încremenite** cu un *„templu maiestuos"*, din care ies *„fumuri albe"*, este remarcabilă: *„Fumuri albe se ridică din văzduhul scânteios/ Ca înaltele coloane unui templu maiestos"*. ▶ În acest **peisaj** în care lumina domină, bolta cerului primește strălucire și taină prin intermediul lunii, astrul nocturn ce domină împrejurimile reci. ▶ În **viziunea poetului**, coloanele de templu susțin bolta cerească: *„Și pe ele se așază bolta cerului senină"*.	▶ **Pastelul** are ca obiectiv simbolizarea, emoționarea, descoperirea frumosului, diafanului, plăcutului. ▶ **Pastelul** reprezintă o lirică a liniștii, a echilibrului. ▶ **Tablourile** prezentate în pastel sunt străbătute de versuri profunde. ▶ Pastelul imaginează cufundarea în natură. ▶ **Pastelul** este o împletire de trăiri, dar și un prilej de meditație.

Scanned with OKEN Scanner

CONȚINUT	Realizare artistică	Trăsăturile pastelului
STROFA A III-A ☑ **Imaginea naturii-templu:** • tablou măreț; • *„stele argintii"*; • munții-altare; • prezența crivățului. ☑ **Vers exclamativ.** ☑ **Imagini auditive.**	► Strofa începe cu un vers exclamativ (retoric), care exprimă măreția și fascinația naturii văzute din plan exterior și exprimat prin epitetul dublu *„tablou măreț, fantastic"*, dar și emoția de care este cuprins eul liric *„O! Tablou măreț, fantastic/ Mii de stele argintii..."* ► **Vizualul** este prezent prin elementul cromatic: *„stelele sunt argintii"*, care punctează dimensiunea cosmică a naturii. Reținem, în același timp, implicarea contemplativă a scriitorului, impresionat de imaginea sublimă a naturii. ► Munții sunt comparați cu niște altare, iar codrii sunt *„organe sonore"*, prin care crivățul aduce *„note-ngrozitoare"*.	► În pasteluri omul este în condiția sa naturală, (nu socială). ► **Pastelul** presupune, indirect, un ideal de viață. ► **Contemplarea** naturii se face sub apecte diverse. ► **Peisajul** este poetizat, interiorizat, asumat.
STROFA A IV-A ☑ **Imaginea naturii nocturne în neclintire** ☑ Punerea în relație a naturii cu viața. ☑ Ideea de viață – un lup ce aleargă după pradă.	► Substantivul *„neclintire"*, la început de strofă, definește tabloul static: *„fără viață, fără pas"*. ► Totul e nemișcare, încremenire: *„pe zăpadă nici un glas"*. ► Uimirea poetului apare sub interogația retorică *„dar ce văd?"*. În fața lui se arată *„o fantasmă"*. Ideea de viață este realizată, în acest tablou de iarnă, prin imaginea lupului care aleargă după *„prada-i spăimântată"*, conturându-se, astfel, elementul dinamic ce însuflețește tabloul.	► **Teme** variate în pastel: - spațiul este mărginit la cât cuprinde privirea; - timpul are unități de măsură vagi; - imaginile vizuale se realizează prin epitete, elemente cromatice; - versul este plin și muzical, - sobrietatea și simplitatea sporesc emoția și profunzimea celor exprimate.

CONCLUZII

☑ **Pastelul** *Mezul iernei*, structurat în patru catrene, cu versuri lungi de 15-16 silabe, cu rimă împerecheată, ritm trohaic, are o muzicalitate aparte, sugestivă, impresionantă.

☑ **Iarna** – este o ipostază din ciclul naturii, bogat ilustrat în pastelurile lui Vasile Alecsandri.

☑ **Viziunea poetului** asupra iernii, realizată printr-o gamă largă de momente, în imagini vizuale și sonore este una de tip clasic.

☑ Copleșit de grandoarea naturii, poetul realizează unul din cele mai izbutite pasteluri, **un tablou măreț al naturii neclintite în miez de iarnă.**

Scanned with OKEN Scanner

☑ Referindu-se la **ciclul** *Pastelurilor*, criticul Titu Maiorescu formula următoarea concluzie: *„Pastelurile sunt un şir de poezii, cele mai multe lirice, de regulă descrieri, câteva idile, toate însufleţite de o simţire aşa de curată şi de puternică a naturii, scrise într-o limbă aşa de frumoasă, încât au devenit fără comparare cea mai frumoasă podoabă a lui Alecsandri, o podoabă a literaturii române îndeobşte".*

Scanned with OKEN Scanner

Măi bădiță, floare dulce
(doină)

☑ **Doina**, specie a genului liric în viziunea anticilor, un text ce trebuia însoțit de un instrument muzical, de obicei lira, se caracterizează prin modalitatea directă de comunicare. Poezia nu apare grupată în strofe și exprimă un mesaj artistic cu o unitate de concepție impresionantă. Doina, poezie reprezentativă a liricii populare românești, o specie păstrată cu grijă în tradiția noastră, cu circulație pe cale orală, a fost permanent în atenția folcloriștilor.

☑ **Sentimentele prezentate** în structura lirică a doinelor sunt variate: de dor, de jale, de dragoste, de revoltă, de haiducie, de însingurare, de înstrăinare, de călătorie. Doinele, într-o diversitate de variante, sunt răspândite pe întregul spațiu folcloric românesc.

☑ **Motive prezente în doine**: relația om-natură, iubita, iubitul, codrul, dorul, viața, moartea etc.

☑ **Procedeul specific în alcătuirea doinelor** îl constituie prezența personificărilor, construite cu elemente din natură: venirea primăverii, a iernii, viscolul, înverzirea, căderea frunzelor.

☑ **Armonia versurilor** rezultă din succesiunea regulată a cadenței silabelor, din potrivirea caldă a sunetelor, din măsura adecvată trăirilor și sentimentelor.

☑ **Doina de dragoste** *Măi bădiță, floare dulce*, a fost publicată în *Antologia de poezie populară* a lui Lucian Blaga și exprimă o declarație directă de dragoste a unei fete față de iubitul ei.

☑ **TITLUL**, alcătuit dintr-o interjecție, un substantiv în vocativ *„Măi bădiță”* și o structură metaforică apozitivă *„floare dulce”* reprezintă o declarație de dragoste. Asocierea iubitului cu o *„floare dulce”*, apoi cu un *„spic de grâu”* este expresia sentimentului de dragoste a unei fete care îi mărturisește suferința, dar și speranța.

☑ **Prezența titlului** la începutul poeziei, ca prim – vers, este o trăsătură specifică acestor creații populare.

CONȚINUT	Realizare artistică; trăsături ale speciei
Doina *Măi bădiță, floare dulce*, reprezentativă pentru lirica noastră populară, este structurată în 14 versuri.	► **Poezie lirică,** doina exprimă sentimente variate, fiind însoțită, de obicei, de o melodie. ► Doina, cea mai cunoscută poezie populară, este întâlnită în variante, în funcție de zonele regionale în care a pătruns. ► **Reprezintă latura gravă a vieții sufletești.**

Scanned with OKEN Scanner

CONȚINUT	Realizare artistică; trăsături ale speciei
	▶ *Măi bădiță, floare dulce* este **concepută ca un monolog adresat ființei iubite**, în care transpare un dor chinuitor și o dorință dureroasă de unire cu alesul inimii – simbol al perfecțiunii. ▶ **Dorul**, cuvânt polisemantic, specific românesc, rămâne în starea de permanență a românului. El este asociat cu natura, cu munca.
☑ **Versurile 1 – 3** Profunzimea sentimentelor de dragoste și dor către alesul inimii, din perspectiva fetei îndrăgostite.	▶ **Discursul liric** este realizat în 14 versuri negrupate, în care trăirea lirică este marcată prin adresare directă, încă din primele trei versuri: *„Măi bădiță, floare dulce/ Unde te-aș găsi, te-aș smulge/ Și acasă la noi te-aș duce"* ▶ De remarcat **diminutivul mângâietor** *„bădiță"*, metafora *„floare"* ce sugerează frumusețea iubitului și epitetul *„dulce"*, ce dă expresivitate sentimentului. ▶ **Proiectarea spațială și temporală** este nelipsită în doine. ▶ Afecțiunea fetei, dorința de a fi în preajma iubitului este asociată cu coordonata spațială, prin adverbul *„acasă"*.
☑ **Versurile 4 – 13** Nevoia de comunicare și împlinire în dragoste este asociată cu muncile agricole prezente în pluguşor.	▶ Următoarele zece versuri au o **structură fixă** și transmit dorințele fetei, centrate pe imaginea flăcăului de care este îndrăgostită. ▶ Versurile se constituie într-o amplă **enumerație** ce conține sentimente, stări, trăiri ce reprezintă gândurile fetei. ▶ Versurile încep cu **conjuncția** *„și"* cu valoare de adverb narativ, un pronume personal la persoana a II-a și un verb la condițional-optativ, persoana I singular. *„Și te-aș răsădi-n grădină,/ Și te-aș secera cu milă,/ Și te-aș face stog în prag,/ Și te-aș îmblăti cu drag,/ Și te-aș măcina mărunt/ La morișca de argint;/ Și te-aș cerne prin sprâncene,/ Și te-aș frământa-n inele/ Și te-aș da inimii mele"*. ▶ Specifice doinei sunt și **enumerările ample,** (un termen sau un vers), **construcțiile exclamative** ce punctează intensitatea trăirilor.
☑ **Coordonata afectivă/ coordonata spațială**	▶ **Enumerațiile, repetițiile** accentuează, în text, intenția eului liric de a-și apropia ființa iubită. ▶ **Verbele la condițional-optativ** subliniază o gradare ascendentă a sentimentelor, într-un paralelism cu muncile agricole prezente în pluguşor pentru obținerea pâinii: *„te-aș răsădi"*, *„te-aș face stog"*, *„te-aș îmblăti"*, *„te-aș măcina"*, *„te-aș cerne"*, *„te-aș frământa"*, *„te-aș da"*. ▶ **Grâul** este răsădit, secerat, măcinat, transformat într-un colac de forma inelului – simbol al căsătoriei.

Scanned with OKEN Scanner

CONȚINUT	Realizare artistică; trăsături ale speciei
	▶ **Gradația muncilor** sugerează o atmosferă ritualică, miraculoasă. **Adresarea directă** este realizată și prin prezența pronumelor personale la persoana a II-a, în raport cu eul liric. ▶ **Intensitatea sentimentelor** este punctată prin utilizarea complexă a **epitetelor** provenite din adjective sau adverbe, precum și prin diminutive: *„morișca"*, *„de argint"*, *„cu drag"*, *„mărunt"*, etc.
☑ **Versurile finale**	▶ **Trăirile afective** ale eului liric sunt finalizate în ultimele două versuri: *„Și te-aș da inimii mele/ Să se stâmpere de jele"*. Versurile exprimă dorința fetei de contopire cu cel iubit. Dar, în același timp, este sugerată ideea că dragostea presupune jale și suferință, care nu pot dispărea decât prin unire.
☑ **Limbajul**	▶ **Vocabularul** este simplu, adecvat dramatismului trăirilor și sentimentelor. Întâlnim, în text, repetiții, enumerări, substantive în vocativ – specifice oralității textului, toate reliefând sentimentul de dragoste, transpus prin intermediul eului liric. Se mai pot semnala și regionalisme lexicale și fonetice: *„îmblăti"*, *„stog"*, *„sprâncene"*, *„jele"*. ▶ **Versurile nu sunt grupate în strofe**, sentimentele revărsându-se într-un **flux gradat.**
☑ **Versificația**	▶ **Tonul ritualic** al doinei *Măi bădiță, floare dulce*, este susținut de o versificație adecvată. Ritmul este **trohaic**, rima împerecheată alternează cu monorima, iar măsura variază între patru și opt silabe.

CONCLUZII

☑ *Măi bădiță, floare dulce* este o doină ce transfigurează afecțiunea unei fete, prin focalizarea imaginii iubitului ei.

☑ **Imaginile** au o mare forță de a concretiza sentimentul în versuri simple, expresive, cu un aer ritualic de descântec.

☑ **Cea mai reprezentativă specie a folclorului literar românesc**, doina este, după afirmația criticului Garabet Ibrăileanu, *„gama toată a sentimentelor pe care românul și-a revărsat-o în doină"*.

Scanned with OKEN Scanner

Doina

(*„Doină, doină, cântic dulce...”*)

☑ **Operă lirică** în care autorul exprimă, în mod direct, propriile gânduri, sentimente, frământări.
☑ **Exprimă gânduri şi sentimente** variate: iubire, dor, jale, tristeţe, revoltă.
☑ Specie a lircii populare, *doina* a apărut, pentru prima dată, în culegerea lui Vasile Alecsandri, publicată în anul 1852.
☑ Ca orice **creaţie populară**, are autor anonim, caracter oral, colectiv, sincretic.
☑ **Simbol al existenţei spirituale a românului**, doina este, pentru el, un izvor de viaţă şi de energie.
☑ Este mereu însoţită de melodie şi emană intensitate şi sinceritate.
☑ **Clasificare**: de cătănie, de haiducie, de dor, de jale, de dragoste, de ciobănie.
☑ Reflectă tradiţia poporului.
☑ **TITLUL**
- este întotdeauna sugestiv;
- **Doina** (subst. articulat) este **o invocare** reluată şi în primul vers; defineşte specia genului liric şi o individualizează; apare personificată în conţinutul poeziei, exprimând sentimentele autorului anonim.

STRUCTURA

☑ Poezia nu este structurată pe strofe; sentimentele dominante sunt de dor, de jale; cuvântul **dor** – polisemantic – este specific românesc, neavând echivalent în altă limbă; prezenţa **motivului legăturii omului cu natura**.
☑ O întâlnim în numeroase variante.

CONŢINUT	Realizarea artistică	Trăsături (gen, specie)
VERSURILE 1-4 ☑ Mărturisirea directă a profundei impresii pe care doina o imprimă sufletului omenesc. ☑ sentimentele trăite sunt în concordanţă cu mediul; ☑ eul liric;	► **Adresarea directă**, plină de afectivitate este realizată prin intermediul **repetiţiei** substantivului *„doină”*, în cazul vocativ. ► **Doina** – apare **personificată** în dialogul cu poetul anonim, acesta exprimându-şi, în mod direct, sentimentele faţă de cea mai reprezentativă creaţie folclorică românească. ► **Alternanţa pronumelor** la persoana I şi a II-a evidenţiază structurarea versurilor într-un dialog monologat. Versurile: *„Doină, doină, cântic dulce/ Când te-aud nu m-aş mai duce”*,	► **DOINA** ▪ specie a genului **liric**, este o confesiune lirică, o etalare a unor sentimente puternice; ▪ reprezintă latura **gravă** a vieţii sufleteşti; ▪ trăirea sentimentelor de bază (ură, iubire).

Scanned with OKEN Scanner

CONȚINUT	Realizarea artistică	Trăsături (gen, specie)
	completează discursul liric printr-o imagine auditivă ce subliniază impactul sufletesc al doinei asupra românului. *„Cântic **dulce**"* și *„viers **cu foc**"* sunt două **atribute-epitete** ce determină substantivul *„doină"*, creând un paralelism cu efecte sonore. Totodată îmbogățește semnificațiile doinei: armonie, sentimente profunde. ▶ Este reliefată comuniunea sufletească perfectă cu omul din popor. ▶ Versurile au o mare forță expresivă, cele două **epitete** particularizând gradat sentimentul. *„Când te-aud nu m-aș mai duce"* *„Când răsuni eu stau în loc"* sunt două propoziții temporale, care creează o simetrie, amplificând trăirea eului liric.	▶ **Repetițiile, enumerațiile** sunt abundente. ▶ **Pronumele** accentuează individualizarea. ▶ Numeroase **construcții exclamative**, care punctează intensitatea trăirilor. ▶ Sunt puține **figuri de stil**; de obicei, personificarea și epitetul (elementele naturii – personificate). ▶ **Natura** – cadru nelipsit comunicării om-natură.
VERSURILE 5-16 ☑ Întregul ciclu natural, sugerat în poezie prin prezența anotimpurilor, este asociat cu bogăția trăirilor, gândurilor, sentimentelor poporului. ☑ **Natura** – cadru nelipsit exprimării sentimentelor ☑ **Primăvara** ▪ bucuria venirii anotimpului ▪ renașterea naturii ▪ cântecul doinei este asociat cu freamătul *„florilor"* și cântecul *„privighetorilor"*	▶ **Comuniunea cu natura** ▶ Verbul *„a îngâna"* dă forță expresivă versurilor; se realizează personificarea *„florilor"* și *„privighetorilor"*. ▶ **Verbul** *„cânt"* – la timpul prezent – apare în text obsesiv, de cinci ori, în relație cu termenul-cheie, **doina**, indicând prezența eului liric.	▶ **Legătura om-natură** (relațiile cu natura par firești). ▶ Imagini auditive și vizuale ▶ **Adjective** la diferite grade de comparație.

Scanned with OKEN Scanner

CONȚINUT	Realizarea artistică	Trăsături (gen, specie)
■ relația indestructibilă dintre doină și viața românului.		
☑ **Iarna** ■ anotimpurile generează stări sufletești diferite; iarna – starea este de tristețe, deznădejde, dor; ■ cântecul doinei alină chinul sufletesc al poetului anonim.	▶ Anotimpul **iarna** este asociat cu altă stare sufletească: de tristețe, singurătate, dor; epitetul *„viscoloasă"* sugerează spațiul existențial. ▶ **Repetiția** substantivului *„zilele"*, amplifică ideea de timp îndelungat.	
☑ **Vara** ■ imaginea frunzei care înverzește; ■ cânt de haiducie.	▶ **Frunza**, simbol al armoniei, al creației, trimite la verbul *„învie"*, la ideea de codru – veșnicul ocrotitor al românului.	▶ Tematica doinelor este raportată la felul sentimentului reliefat.
☑ **Toamna** ■ stare afectivă gravă; stare de deprimare, de tristețe; ■ cântecul doinelor accentuează progresiv starea sufletească, care contrastează cu starea din anotimpul precedent.	▶ **Construcția subiect-predicat** apare într-un paralelism – prezent și în versurile care redau anotimpul **toamna**, creând o aproximativă antonimie: frunza – învie/ frunza – cade.	▶ Apar perechi antonimice.
PARTEA FINALĂ (ULTIMELE PATRU VERSURI) ■ relația eul liric-doină	▶ Se observă **frecvența cuvântului-cheie** *doina*, care apare de cinci ori, subliniind importanța acestui *„cântec"* în viața poporului.	▶ Un efect deosebit al oralității îl reprezintă **repetiția**.

Scanned with OKEN Scanner

CONȚINUT	Realizarea artistică	Trăsături (gen, specie)
	▶ Gândită, aparent, ca o concluzie, în partea finală observăm gradarea sentimentelor prin verbele: „*suspin*", „*țin*", „*șoptesc*", „*viețuiesc*". ▶ Verbul „*viețuiesc*" nuanțează atitudinea eului liric, imaginea creată fiind de rezistență, tărie, încredere.	
☑ Simplitatea stilului	▶ **Limbaj popular**, simplu, cu termeni din masa vocabularului. ▶ **Regionalisme**: *viers, gios, cântic.*	▶ **Regionalismele** sunt frecvente.
☑ Elemente de prozodie	▶ **Versificație** tipică literaturii populare: măsura de 7-8 silabe; ritm trohaic; rimă împerecheată.	▶ Armonia versificației.

CONCLUZII

☑ Elogiu adus cântecului reprezentativ al neamului – **doina**.
☑ Text cu un **pronunțat lirism**.
☑ O îmbinare de **motive folclorice** românești.
☑ Este inspirată din atitudinea omului față de viață și moarte.
☑ Este „*cântecul sfânt*" al românilor, apărut din prețuirea pe care poporul i-o poartă.
☑ Este „*expresia străvechiului autohton*".
☑ V. Alecsandri: „*Doina este cântecul cel mai frumos, cel mai jalnic, cel mai cu suflet ce am auzit eu pe lume.*"

Scanned with OKEN Scanner

Toma Alimoş
(baladă populară)

☑ **Balada** *Toma Alimoş* este o capodoperă a literaturii populare româneşti.
☑ **Balada**, specie a epicii populare în versuri, prezintă o întâmplare neobişnuită din trecutul îndepărtat, cu un număr mic de personaje, prezentate în antiteză, şi în care realul se împleteşte cu fabulosul.
☑ Baladele populare se mai numesc *„cântece bătrâneşti"*, termenul *„baladă"* fiind introdus în critica noastră literară de poetul Vasile Alecsandri.
☑ **Clasificarea baladelor**: haiduceşti, vitejeşti, istoric, păstoreşti etc.
☑ Baladele au caracter: anonim, colectiv, oral, sincretic, expresiv.
☑ *Toma Alimoş* aparţine baladelor care evidenţiază conflictul feudal, dar cu un scenariu propriu, întrucât principalul conflict este unul de proprietate. Aici nu apare conflictul consacrat al baladelor haiduceşti, între haiduc şi poteră.
☑ Balada a circulat în **zeci sau chiar sute de variante** şi a fost publicată de Vasile Alecsandri în volumul intitulat *Poezii poporale, balade (cântece bătrâneşti) adunate şi îndreptate.*
☑ **TITLUL**
- precizează numele personajului principal, haiducul **Toma Alimoş;**
- propune un ideal uman, simbol al adevărului şi dreptăţii;
- Toma Alimoş – întruchipează spiritul justiţiar popular.

STRUCTURA

☑ Este tipică baladelor; conţine trei părţi, delimitate prin expresii populare: *„foicica fagului"*; *„foicică de rogoz"* şi *„foicică micşunea"*.
☑ În balada *Toma Alimoş*, întâlnim motive specifice creaţiei populare: motivul singurătăţii, motivul legăturii omului cu natura, motivul relaţiei om-natură, motivul conflictului feudal, motivul testamentului;
☑ Cu toate că epicul primează, faptele şi întâmplările sunt adesea însoţite de un ton liric.

CONŢINUT	Realizarea artistică	Trăsături (gen, specie)
EXPOZIŢIE/ EXPOZIŢIUNEA 1. Toma Alimoş se află în mijlocul naturii alături de calul său.	▶ Partea **expozitivă** a baladei se deschide cu formula introductivă *„foicica fagului"*. ▶ **Popasul haiducului** la *„puţul porumbului"*, dorinţa sa de a trăi în libertate, în mijlocul naturii.	▶ Întâmplările povestite se petrec într-un trecut îndepărtat. ▶ Se cântă, dar are părţi care se recită. ▶ Fixează un singur moment (rareori 2-3); momentul este dramatic.

Scanned with OKEN Scanner

CONȚINUT	Realizarea artistică	Trăsături (gen, specie)
	▶ Este localizat **cadrul acțiunii. Cadrul natural** descris este la *„poalele muntelui”*, de unde se deschide câmpia *„verde-nchisă”* (epitet).	▶ Întâlnim **formule introductive** care solicită atenția ascultătorului sau anunță numele eroului. ▶ **Acțiunea** este simplă. ▶ Se prezintă **locul** și **timpul** în care urmează să se desfășoare acțiunea.
	▶ **Naratorul** comunică la persoana a III-a. Tablou familiar. Haiducul mănâncă și bea într-o poiană. Verbele la timpul prezent: *„șade”*, *„bea”*, *„grăiește”*.	▶ **Întâmplările** evidențiază momentele subiectului, într-o gradație a tensiunii emoționale. ▶ Unele balade poartă numele personajului principal.
2. Portretul haiducului (fizic și moral).	▶ **Portretul haiducului** e creionat cu simpatie de creatorul popular. ▶ Portretul haiducului, realizat prin **descriere directă**, este succint prezentat. ▶ Prin **versuri scurte**, poetul anonim îi prezintă câteva trăsături dominante: înalt la statură, puternic, cu ochii negri, înțelept, viteaz etc. ▶ **Însușirile fizice și morale** sunt îmbinate: *„înalt la stat/ mare la sfat.”* ▶ **Superlativul** *„viteaz cum n-a mai stat”* este realizat cu ajutorul unor **expresii populare** și sporește atmosfera de fabulos. ▶ **Limbajul** este simplu: cuvinte populare, arhaisme (*paloș*), regionalisme (*brândușel, priponit*). ▶ **Formele diminutivale** exprimă simpatia poetului anonim.	▶ Personajele sunt în număr mic și prezentate în antiteză. ▶ **Personajele pozitive:** ▪ întruchipează un ideal umar; ▪ constituie un element de transfigurare a realității; ▪ are atribute excepționale; ▪ în **plan etic** este un învingător; ▪ frumusețea fizică presupune și frumusețe morală; ▪ are putere, înțelepciune, pricepere; ▪ apără **valorile morale** tradiționale (adevăr, dreptate).
3. Haiducul închină murgului, codrului, armelor.	▶ **Monologul** reliefează singurătatea haiducului. ▶ **Motive folclorice**: motivul singurătății, motivul animalului credincios, comuniunea cu natura. ▶ Într-un impresionant **monolog**, este relevată starea haiducului care, fire comunicativă, este nemulțumit că armele sunt *„fiare reci”*, murgul este *„vită mută”*.	▶ **Desfășurarea** acțiunii îmbină relatarea narativă și descrierea. ▶ **Arta dialogului**; vorbirea personajului este introdusă de un *verbum dicendi*: *zicea, grăia, întreba.*

Scanned with OKEN Scanner

CONȚINUT	Realizarea artistică	Trăsături (gen, specie)
	▶ **Elemente ale oralității:** ■ forme inverse ale verbelor; ■ repetiția (*închinare-aș*); ■ verbe la viitor popular (*or jeli, or învăli*); ■ diminutive (*frățiori, burduşel, murguleţul*). ▶ **Elemente ale personificării:** ■ Impresionat de tristețea haiducului, codrul se apleacă, îi răcoreşte fruntea şi îi sărută mâna. ■ **Armele** ies singure din teci, iar murgul nechează. ■ **Elementele naturii**, personificate, nu pot înlocui comunicarea cu o ființă umană. ■ **Liricul** este genul subiectivității, al lumii interioare. ■ Confesiunea haiducului este de factură lirică.	▶ Dialogul şi monologul sunt modalități prezente în baladă. ▶ Este prezentă comunicarea de tip oral prin: interjecții, formule de adresare, diminutive, interogații şi exclamații retorice, repetiții de tip popular, vocative, regionalisme, arhaisme.
INTRIGA **1.** Apariția boierului Manea.	▶ În timp ce închină tovarăşilor credincioşi, Toma îi zăreşte pe *„Stăpânul/ Moşiilor/ Şi domnul câmpiilor."* ▶ Apariția lui Manea accelerează desfăşurarea evenimentelor. ▶ **Caracterizat direct**, în antiteză cu Toma, Manea apare prezentat în culori întunecate. ▶ **Portretul fizic** şi cel **moral** apar într-un paralelism subtil. Manea este *„slutul şi urâtul"*, dar şi *„grosul şi arțăgosul."* ▶ Două **comparații sugestive**: *„ca vântul"*, *„ca vântul şi ca gândul"*, întregesc portretul boierului. ▶ **Verbul la imperfect** *„venea"*, asociat cu cele două comparații, subliniază mânia lui Manea. ▶ **Amănuntul semnificativ** întregeşte portretul: *„Cu părul lăsat în vânt,/ Cu măciuca de pământ."*	▶ **Legea contrastului**: personajele sunt antitetice. ▶ **Personajele secundare** au caracter slab. ▶ În toate baladele întâlnim **figuri repetitive**.
2. Manea îl acuză pe Toma de o vină imaginară şi îi cere pe murgul, vamă.	▶ **Dialogul** dezvăluie atitudinile şi reacțiile personajelor. ▶ Manea îi impută haiducului pagube imaginare, cerându-i pe murgul drept vamă: *„Copile/ mi-ai înşelat,/ Florile/ Mi le-ai călcat,/ Livezi/ Verzi/ Mi-ai încălcat.../ Ia să-mi dai pe murgul vamă."*	

Scanned with OKEN Scanner

CONȚINUT	Realizarea artistică	Trăsături (gen, specie)
DESFĂȘURAREA ACȚIUNII **1.** Toma îi oferă lui Manea vin din plosca sa, în semn de pace.	► Oferindu-i vin din plosca sa, intenția haiducului este de a potoli mânia boierului, îndemnându-l la pace și la dreptate: *„Ce-ai văzut/ Om mai vedea,/* *Ce-am făcut/ Om judeca;/* *Pân-atuncea, măi fârtate,/* *Dă-ți mânia la o parte/* *Și bea ici pe jumătate."*	► **Faptele personajelor** și însușirile lor sunt hiperbolizate, contribuind astfel la amplificarea fantasticului.
2. Manea îl înjunghie pe haiduc și apoi fuge mișelește.	► **Motivul conflictului feudal** ► Cu mâna stângă, boierul ia plosca, iar cu dreapta îl înjunghie mișelește pe haiduc, apoi fuge cu lașitate: *„Paloș mic că răsucea/ pântecele/* *i-atingea/ mațele/ i le vărsa/* *și pe cal încălica/ și fugea, nene, fugea/* *vitejia/ cu fuga"*	
	► **Lașitatea și lipsa de demnitate** a boierului sunt subliniate prin **repetiția** verbului *„a fugi"* și prin notația *„vitejia/ cu fuga"*.	► **Legea repetiției**: pentru crearea tensiunii sau pentru a o intensifica.
3. Rănit, Toma pornește în urmărirea lui Manea.	► **Toma** nu-și pierde cumpătul, îl atenționează pe boier, își adună ultimele puteri și pleacă în urmărirea lui.	
	► **Fabulosul** este ilustrat prin imaginea haiducului care își strânge *„mijlocelul"* cu ultimele puteri și vorbește calului cu căldură, ca unui frate. Îi cere să-i fie de ajutor, cum i-a fost în tinerețe, pentru pedepsirea dușmanului. Cu ultimele puteri, haiducul își enumeră dorințele testamentare.	
	► **Hiperbolele** introduc elementele fabulosului, ilustrând calitățile haiducului: *„Vreme multă nu pierdea,* *Mațele că-și aduna,* *Cu brâu lat se încingea* *Mijlocelul că-și strângea* *Și la murgul se ducea."*	► Personificarea, hiperbola, comparația, epitetul, antiteza sunt tipice pentru baladă.
	► **Elemete ale oralității**: interjecții (*d-alelei*), diminutive (*murguțule*), forme inverse ale verbelor (*datu-mi-te-a*).	► Desfășurarea acțiunii îmbină relatarea narativă cu descrierea.

Scanned with OKEN Scanner

CONȚINUT	Realizarea artistică	Trăsături (gen, specie)
	▶ **Personificarea** calului, care-i ascultă dorințele, creează o imagine fantastică: *„Până Toma se ținea,/ murgul, măre, și zbura;/ Și zbura, tomai ca vântul,/ fără s-atingă pământul."*	▶ Verbele sunt folosite cu măiestrie. ▶ Personajul principal ocupă totdeauna locul privilegiat în narațiune.
DEZNODĂMÂNTUL **1.** Toma moare, jelit de codru, iar murgul său îi îndeplinește ultimele dorințe.	▶ Toma moare, încredințat că trainica relație cu calul său va dăinui și după moartea sa.	▶ La **deznodământ** se ajunge cu cât mai puține ocolișuri, dar cu sublinierea primejdiilor.
	▶ Îndeplinirea ultimelor dorințe de către murgul său, este exprimată în cuvinte de o tristețe copleșitoare: *„Groapa mică că-i făcea,* *Fânișor îi așternea,* *Floricele că-i sădea* *Cu trei lacrimi le stropea* *Drumu-n codri c-apuca."*	▶ **Evoluția lineară** a narațiuni: se renunță la tot ce este secundar. ▶ Trecerea succesivă de la calm la tensiune și revenirea la calm.
2. După împlinirea ritualului înmormântării, calul pleacă la frații de haiducie ai viteazului Toma.	▶ Calul, conform **ultimelor dorințe** ale haiducului, va pleca în codru, la fratele *„de vitejie"*, pentru ca numai acesta să-i pună frâul. *„Nimeni frâul să nu-ți puie* *Nici pe tine să se suie* *Făr' de-un tânăr sprâncenat* *Și cu semne de vărsat,* ..... *Numai el frâul să-ți puie* *Și pe tine să se suie."*	▶ Sfârșitul este optimist, prin speranța care lasă să se întrevadă, că lupta va fi continuată de erou sau de alți eroi.
3. Omagiul naturii	▶ **Legătura eroului cu natura** este veșnică. La moartea lui, ulmii, brazii, paltinii, martorii vieții lui îi sunt aproape, veghindu-i sfârșitul. *„Plânsetul"* lor exprimă venerația. ▶ **Credincios**, calul pleacă la prietenul haiducului, pentru a-i împlini ultima dorință: continuarea luptei pentru dreptate: *„Drumu-n codri c-apuca* *Și mergea, măre, mergea* *Pân' la paltinii trăsniți,* *La voinicii poposiți."*	
	▶ **Solemnitatea baladei** este asigurată de versurile, simetric dispuse, de la începutul și sfârșitul baladei.	▶ Legea începutului și sfârșitului simetrice.

Scanned with OKEN Scanner

CONȚINUT	Realizarea artistică	Trăsături (gen, specie)
4. Elemente de prozodie	► **Elementele de versificație sunt specifice creației populare:** ■ vers scurt și foarte scurt (un cuvânt); ■ monorimă și rimă împerecheată; ■ ritm trohaic; ■ măsura 3-4 și 7-8 silabe.	► Înglobează variante, teme, motive. ► Specie a genului **epic**, totdeauna în versuri. ► Aparține literaturii populare, dar și celei culte.

CONCLUZII

☑ Balada are o desăvârșită **gradare a acțiunii**, în care se poate identifica interferența genurilor.

☑ **Erou legendar**, Toma este un personaj cu însușiri excepționale, asemeni eroilor din basme.

☑ **Baladele** sau *„cântecele bătrânești"* au valoare documentară, reprezentând pagini de istorie a neamului românesc.

☑ **Capodoperă a epicii populare**, opera literară epică *Toma Alimoș* a fost apreciată de criticul George Călinescu, aceasta considerând că este o *„baladă grandioasă"*.

Scanned with OKEN Scanner

Toma Alimoş
(caracterizarea personajelor)

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsăturile personajelor	Modalităţi şi procedee de caracterizare	Fragmente din text
EXPOZIŢIE/ EXPOZIŢIUNE **1.** Toma, în mijlocul naturii, alături de calul său.	▶ **Toma** ▪ duce o viaţă solitară; ▪ iubeşte natura şi trăieşte în mijlocul ei; ▪ se află într-un moment de linişte.	- **relaţia om-natură** - **descrierea**	*„Pe câmpia verde-ntinsă* *Şi de cetine coprinsă,* *Şade Toma Alimoş* *Haiduc din Ţara-de-Jos."*
2. Portretul haiducului.	▶ **Toma** ▪ **portretul fizic şi moral**: succint prezentate, prin versuri scurte; ▪ **eroul are frumuseţe fizică**: statură impunătoare, ochii negri, înfăţişare mândră; ▪ **calităţi morale**: - vitejie, cinste, înţelepciune; - este un portret sugestiv şi convingător; - înţelepciune.	- **caracterizare directă** - **descriere** - **epitete** - **paralelism**	*„Nalt la stat,* *Mare la sfat* *Şi viteaz cum n-a mai stat* *Şade Toma tolănit* *Şi cu murgul priponit."*
3. Haiducul închină murgului, codrului, armelor.	▶ **Legătura sufletească dintre haiduc şi codru**, arme, cal relevă firea deschisă, generoasă a haiducului. ▶ Gândurile i se îndreaptă spre natura cu care va fi **înfrăţit** pe tot parcursul vieţii. ▶ Se simte **singur** în mijlocul naturii. Codrul, armele, murgul nu suplinesc prezenţa omului. ▶ Natura **vibrează** la trăirile haiducului.	-**caracterizare indirectă (gânduri, vorbe)**	*„Închinar-aş şi n-am cui!* *Închinar-aş murgului* ..... *Închinar-aş armelor* ..... *Închinar-oi codrilor* *Ulmilor."*

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsăturile personajelor	Modalităţi şi procedee de caracterizare	Fragmente din text
INTRIGA **1.** Apariţia boierului Manea.	Prezentaţi **în antiteză**, Toma şi Manea apar cu trăsături total opuse.		
2. Manea îl acuză pe Toma pentru o vină imaginară şi-i cere murgul, vamă.	▶ **Manea** ■ **portretul fizic şi moral** reliefează trăsături negative: - grosul şi arţăgosul; - necinstit; - violent verbal; - şiretenie; ■ cere socoteală; ■ cere vamă pe fapte închipuite de el; ■ acţionează pe ascuns, cu viclenie.	**-caracterizare directă** **- dialog** **- descriere** **- epitete** **- paralelism** **- comparaţii** **-caracterizare directă** **- antiteză** **- dialog**	*„Că-mi venea, măre, venea* *Stăpânul* *Moşiilor* *Şi domnul* *Câmpiilor,* *Manea, slutul* *Şi urâtul;* *Manea, grosul* *Şi-arţăgosul."* *„Copile* *Mi-ai înşelat,* *Florile mi le-ai călcat,* *Apele mi-ai tulburat* *Livezi* *Verzi* *Mi-ai încurcat* *Păduri* *Mari* *Mi-ai dărâmat* *Ia să-mi dai tu mie seamă* *Ia să-mi dai pe murgul, vamă"*
DESFĂŞURAREA ACŢIUNII **1.** Toma îi oferă lui Manea vin din plosca sa, în semn de pace.	▶ **Toma** ■ îşi asumă răspunderea faptelor; ■ înfruntă cu demnitate acuzaţiile aduse de Manea; ■ respectă legea ospeţiei; ■ corect şi cinstit; ■ vorbeşte prietenos şi paşnic; ■ doritor de pace şi înţelegere; ■ omenos.	**-caracterizare indirectă prin vorbe şi fapte** **- antiteză** **- paralelism**	*„Pân-atuncea, măi, fârtate,* *Dă-ţi mânia la o parte* *Şi bea ici pe jumătate,* *Ca să ne facem dreptate."*
2. Manea îl înjunghie cu viclenie pe haiduc şi apoi fuge mişeleşte.	▶ **Manea** ■ violentă fizică; ■ rău, viclean, nedrept; ■ profită de încrederea şi bunăvoinţa haiducului; ■ loveşte mişeleşte şi fuge; ■ necinstit şi laş.	**-caracterizare indirectă prin vorbe şi fapte** **- repetiţia** **- dialog**	*„Paloş mic că răsucea,* *Pântecele* *I-atingea,* *Maţele i le vărsa* *Şi pe cal încălica,* *Şi fugea, nene fugea,* *Vitejia* *Cu fuga!".*

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsăturile personajelor	Modalităţi şi procedee de caracterizare	Fragmente din text
3. Rănit, Toma porneşte în urmărirea lui Manea.	▶ **Toma** ▪ rănit de moarte, nu-şi pierde cumpătul şi acţionează rapid şi bărbăteşte; ▪ îl caracterizează pe Manea pe un ton necruţător; ▪ deşi rănit, este plin de curaj şi dârzenie.	**-caracterizare indirectă prin vorbe şi fapte** **- dialog** **- repetiţie**	*„D-alelei, fecior de lele* *Şi viteaz ca o muiere,* *Nu fugi, c-o să-mi dai seamă!* ..... *Ca să ne facem dreptate!"*
PUNCTUL CULMINANT **1.** Toma îl ucide pe boier, pedepsindu-l pentru laşitatea sa.	▶ **Toma** ▪ spirit drept, justiţiar; ▪ deşi rănit îşi duce datoria la îndeplinire ▪ rezistenţa lui e pusă în slujba unui act al dreptăţii; ▪ murgul îl înţelege şi-l ajută în pedepsirea boierului.	**-caracterizare indirectă prin vorbe şi fapte** **- antiteză** **- paralelism**	*„Pân-atuncea, măi, fârtate,* *Dă-ţi mânia la o parte* *Şi bea ici pe jumătate,* *Ca să ne facem dreptate."*
DEZNODĂMÂNTUL **1.** Toma moare, jelit de codru, iar murgul său îi îndeplineşte ultimele dorinţe.	▶ **Toma** ▪ calmul şi seninătatea în faţa morţii; ▪ ultimele clipe dezvăluie dragostea de natură a haiducului. ▪ calul îi este credincios, îi îndeplineşte dorinţele (legătura afectivă dintre haiduc şi calul său); ▪ suflet sensibil şi nobil; ▪ doreşte să fie înmormântat în codru, pe un pat moale de flori, iar la cap şi la picioare să-i sădească flori.	**-caracterizare indirectă prin vorbe şi fapte**	*„– D-alelei, murguţule,* *D-alelei, drăguţule,* *Ce-am gândit* *Am izbândit,* *Dar şi ceasul mi-a sosit* *Sapă-mi groapă din picior* *Şi-mi aşterne fânişor,* *Iar la cap şi la picioare* *Pune-mi, pune-mi câte-o floare* ..... *Bine vorba nu sfârşea,* *Sufletul că îşi dedea."*
2. După împlinirea ritualului înmormântării, calul pleacă la fraţii de haiducie ai viteazului Toma.	▶ **Toma** ▪ Ulmii, brazii, paltinii i se închină cu respect; îl plâng. ▪ Relaţia om-animal. ▪ Calul, credincios stăpânului, îi îndeplineşte ultima dorinţă – pleacă în codru la noul stăpân, la tovarăşul de haiducie.	**-caracterizare indirectă**	*„– Codrul se cutremura* *Ulmi şi brazi* *Se clătina,* *Fagi şi paltini* *Se pleca,* *Fruntea* *De i-o răcorea* *Mâna* *De i-o săruta* ..... *Şi mergea, măre, mergea* *Pân la paltinii trăsniţi,* *La voinicii poposiţi"*

Scanned with OKEN Scanner

Monastirea Argeşului
(balada)

☑ **Cântecul bătrânesc** (**balada**), de o mare vechime, dar dezvoltată cu precădere în evul mediu, este una dintre cele mai îndrăgite specii ale literaturii populare româneşti, prin mesajul său etic şi transmiterea unui model de viaţă.

☑ Baladele i-au interesat de timpuriu pe **culegători**, Vasile Alecsandri intitulându-şi prima culegere de folclor *Poezii poporale. Balade (cântice bătrâneşti) adunate şi îndreptate...* (1852-1853).

☑ **CLASIFICARE TEMATICĂ**: balade **fantastice** (*Soarele şi luna*), **haiduceşti** (*Toma Alimoş*), **legendare** (*Monastirea Argeşului*), **păstoreşti** (*Miorița*), **istorice** (*Cântecul lui Constantin Brâncoveanu*), **familiale** sau **nuvelistice** (*Ghiță Cătănuță*) etc.

☑ **Baladele legendare** au la origine o legendă, deseori despre apariția miraculoasă a unor construcții, cum este cazul baladei *Monastirea Argeşului*.

☑ **TEMA**: opera pune în evidenţă tema străveche a jertfei zidirii: **ca o construcţie să dureze, trebuie zidită o fiinţă umană la temelia ei**, temă larg răspândită la popoarele trace, de unde a fost moştenită de popoarele balcanice, care i-au şi dat formă de cântec epic. Numai variantele româneşti au transformat mitul, scoţând în evidenţă valoarea estetică: este jertfită o fiinţă umană pentru realizarea unei opere de artă; conflictele sufleteşti, inexistente în variantele balcanice, sunt acute în variantele româneşti.

☑ **TITLUL** este chiar numele mănăstirii a cărei zidire este prezentată.

☑ **Acţiunea** se desfăşoară de-a lungul unui fir epic principal, urmărind toate momentele subiectului.

MOMENTELE SUBIECTULUI	**Fragment detaliat; realizare artistică**	**Trăsăturile baladei-**
EXPOZIŢIE/ EXPOZIŢIUNE ☑ Negru-Vodă şi zece meşteri constructori caută, pe malul Argeşului, loc să ridice o mănăstire.	► Orice **expoziţie/ expoziţiune** prezintă locul, pe malul Argeşului, timpul, nedeterminat, legendar, probabil evul mediu românesc, personajele, întemeietorul legendar al Ţării Româneşti, Negru-Vodă şi zece meşteri constructori. ► Manole este caracterizat direct de naratorul popular ca fiind mai bun decât toţi ceilalţi *„meşteri mari”*: *„Şi Manoli – zece,/ Care-i şi întrece.”* ► **Scopul** călătoriei este să aleagă locul unde meşterii să înalţe un lăcaş de cult.	► **Expoziţia/ expoziţiunea** baladei, sumară, prezintă locul, timpul, personajele preliminăriile întâmplărilor.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile baladei
☑ Negru-Vodă îl întreabă pe ciobănaşul întâlnit, dacă nu ştie unde este zidul părăsit.	▶ Drumurile în sus şi în jos ale ciobănaşului indică transhumanţa, mişcările pendulante ale turmelor de oi, de la munte la câmpie, de-a lungul principalelor căi de acces, printre care şi Argeşul: *„Pe Argeş în sus,/ Cu turma te-ai dus,/ Pe Argeş în jos/ Cu turma ai fost”*.	▶ **Dialogul** apare în momentele-cheie, sporind tensiunea emoţională.
☑ Ciobănaşul îi indică voievodului locul, atrăgându-i atenţia că este un loc primejdios.	▶ Datorită **transhumanţei**, ciobănaşul ştie bine unde este zidul: *„Ba, doamne, -am văzut,/ Pe unde-am trecut,/ Un zid părăsit şi neisprăvit.”* ▶ **Zidul** căutat are o dublă caracteristică: este un *„zid părăsit şi neisprăvit”*, ce arată că este vorba de o altă construcţie, neterminată din cauze necunoscute. ▶ Atitudinea câinilor, evidenţiată de cioban, sugerează prezenţa maleficului (forţe demonice): *„Câinii, cum îl văd,/ La el se răpăd,/ Şi latră-a pustiu/ Şi urlă-a morţiu.”*	▶ **Balada** seamănă cu basmul: şi aici este vorba de lupta dintre bine şi rău, apar elemente supranaturale.
INTRIGA ☑ Ajuns la zid, domnitorul îl alege ca loc pentru mănăstire. El le promite averi şi, dacă nu vor reuşi, îi ameninţă că îi zideşte de vii în temeliile construcţiei.	▶ Veselia domnitorului sugerează că el ştie ce se întâmplă cu zidul: *„Domnu-nveselea”*. ▶ **Dialogul** evidenţiază momentul intrigii. ▶ Mânăstirea trebuie să fie unică prin frumuseţe şi grandoare, cum o sugerează superlativul de tip popular: *„Monastire naltă/ Cum n-a mai fost altă”*. ▶ Răsplata va fi mare: *„Că v-oi da averi,/ V-oi face boieri”* sau, dimpotrivă, pedeapsa, dacă nu vor reuşi, este cumplită: zidire de vii în temelii: *„V-oi zidi pe voi,/ V-oi zidi de vii/ Chiar în temelii!”* ▶ **Verbul** *„a se grăbi”* sugerează aici şi teama de cuvintele domnitorului: *„Meşterii grăbea”*.	
DESFĂŞURAREA ACŢIUNII ☑ Sub efectul ameninţării, meşterii încep să lucreze,	▶ **Descrierea** este folosită pentru a prezenta eforturile meşterilor: *„Sfo-rile-ntindea,/ Locul măsura,/ Şanţuri largi săpa,/ Şi mereu lucra,/ Zidul rădica.”*	▶ **Descrierile** sunt rare şi de dimensiuni reduse, ca să nu împiedice ritmul alert al naraţiunii.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile baladei
dar totul se surpă noapte de noapte.	► **Conjuncţia adversativă** *„dar"* scoate în evidenţă inutilitatea eforturilor, pentru că totul se surpă noaptea: *„Dar orice lucra,/ Noaptea se surpa!"* ► **Repetiţia** sugerează trecerea zilelor, fără nici un rezultat, căci totul se surpă în continuare: *„A doua zi iar,/ A treia zi iar,/ A patra zi iar/ Lucra în zadar!"*	
☑ Domnitorul se supără şi îi ameninţă că îi zideşte. Meşterii se străduiesc, dar nu reuşesc să facă zidurile să nu mai cadă.	► **Gradaţia stărilor sufleteşti** ale domnitorului în faţa neputinţei meşterilor: *„Domnul se mira/ Şi-apoi îi mustra./ Ş-apoi se-ncrunta/Şi-i ameninţa/ Să-i puie de vii/ Chiar în temelii!"* ► **Verbele la gerunziu** ce arată acţiuni simultane cu cele la indicativ sugerează, aici, spaima meşterilor: *„Tremura lucrând,/ lucra tremurând"*.	► Ca şi în basme: **repetiţia** şi **gradaţia** a trei episoade. **Limbajul** este puternic formalizat: formulele se regăsesc în portrete (*„Nouă meşteri mari,/ Calfe şi zidari"*), în determinările spaţio-temporale (*„Zi lungă de vară,/ Ziua până-n seară"*) etc.
☑ Manole se culcă şi află în vis soluţia menţinerii zidurilor: trebuie să jertfească pe prima soţie sau soră care vine cu mâncare dis-de-dimineaţă. A doua zi dimineaţă, Manole o vede ajungând prima chiar pe soţia lui.	► **Dialogul** scoate în relief momentul solemn al revelaţiei: Manole le spune zidarilor că o *„şoaptă de sus"* l-a îndemnat să zidească pe prima soţie sau soră care vine cu mâncare dimineaţa, simbol al dragostei şi devotamentului feminin. ► **Manole** le cere meşterilor să jure şi să păstreze cu sfinţenie taina. ► **Metafora** *„floarea câmpului"* şi diminutivul *„soţioară"*, evidenţiază frumuseţea şi gingăşia soţiei lui Manole, dar şi dragostea pe care i-o poartă Manole. ► **Interogaţiile retorice** relevă surpriza plină de stupoare a lui Manole la vederea soţiei iubite, pe care, conform jurământului, trebuie să o zidească: *„Când, vai! Ce zărea?/ Cine că venea?"*	► **Eroii** au atribute excepţionale, puteri supranaturale, ca în basm. ► **Frumuseţea fizică** presupune şi frumuseţe spirituală.
☑ **Manole se roagă** lui Dumnezeu să dea o ploaie cu spume care să facă apele să	► **Dialogul** evidenţiază momentul plin de tensiune al rugăciunii lui Manole, sfâşiat între jurământ - necesitatea zidirii şi dragostea sa de soţ: *„– Dă, Doamne, pe lume,/ O ploaie cu spume/[...]/ Apele să*	

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile baladei
crească, ca mândra să nu poată veni. Dumnezeu îi ascultă rugăciunea, porneşte ploaia, dar pe mândră nu o opreşte.	*crească,/ Mândra să-mi oprească."* ▶ **Hiperbola** are un rol esenţial în prezentarea piedicilor ridicate în calea soţiei, subliniind indirect devotamentul ei fără limite. ▶ **Gradaţia**, în episodul apropierii soţiei, îmbinată cu dezvăluirea stărilor sufleteşti ale lui Manole, ajută la crearea uneia dintre cele mai emoţionante pagini din literatura noastră populară: *„Dar oricât venea,/ Mândrea n-o oprea,/ Ci ea tot venea/ Şi s-apropia./ Manea mi-o videa,/ Inima-i plângea..."*	▶ **Hiperbola** are un rol esenţial în baladă, unde reliefează faptele eroului, direct sau indirect. Conflictele sufleteşti au un rol esenţial în balade, care au o funcţie social-educativă, oferind modele (pozitive sau negative) de viaţă.
☑ **Manole se roagă** Domnului să dea un vânt care să îndoaie copacii şi să răstoarne munţii. Dumnezeu îi ascultă şi această rugăciune şi începe să bată un vânt distrugător, care nu reuşeşte să o întoarcă pe Ana din drum.	▶ O altă **secvenţă dialogată** conţine a doua rugăciune a lui Manole: să dea un vânt care să o întoarcă din cale pe Ana. ▶ **Hiperbola** are un rol important şi în a doua cerere; vântul care bate la rugămintea lui Manole este o stihie a naturii; **inversiunile** subliniază distrugerile: *„Şi sufla un vânt,/ Un vânt pe pământ,/ Paltini că-ndoia,/ Brazi că despoia,/ Munţii răsturna".* ▶ Ana este prezentată şi printr-o **antiteză**: *„Iară pe Ana/ Nici c-o întorna!"*	▶ **Conflictele** sunt duse până la limitele suportabilului.
PUNCTUL CULMINANT ☑ Ana ajunge prima, pecetluindu-şi astfel soarta. Manole este nevoit să o zidească; în timpul zidirii, îi ascunde Anei adevărul, pe cât posibil.	▶ **Atitudinea meşterilor** este revelatoare pentru caracterul acestora şi se situează în **antiteză** cu suferinţa nespusă a lui Manole: *„Meşterii cei mari,/ Calfe şi zidari,/ Mult înveselea/ dacă o videa,/ Iar Manea turba..."* ▶ Din **dragoste** şi **duioşie**, Manole încearcă să-i ascundă Anei adevărul şi se preface că o zideşte în joacă. ▶ **Stările sufleteşti** ale celor doi eroi sunt descrise detaliat şi se situează deseori în **antiteză**, bucuria de a glumi a Anei, în antiteză cu durerea crâncenă, bine ascunsă, a lui Manole: *„Ana se-ncredea/ Şi vesel râdea./ Iar Manea*	▶ **Personajele** sunt prezentate în antiteză. ▶ **Balada** prezintă fapte vitejeşti, întâmplări excepţionale, cu valoare de normă, şi deseori moartea tragică a modelului de comportament.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile baladei
	ofta/ Şi se apuca/ Zidul de zidit,/ Visul de-mplinit." ► ***„Visul"*** înseamnă nu numai porunca de sus, primită pe această cale, ci şi visul creaţiei de artă; astfel, balada depăşeşte nivelul mitic al jertfei pentru stabilitatea unei construcţii, atingând nivelul estetic al jertfei totale pentru creţia unei opere de artă.	
☑ Dându-şi seama că este zidită de vie, Ana se roagă de Manole să o elibereze.	► **Comportamentul Anei** dovedeşte aceeaşi încredere în soţul ei; ea nu face decât să-l roage să o elibereze; plânsetele ei sunt reţinute, abia menţionează durerea: *„Zidul rău mă strânge,/ Trupuşoru-mi frânge!"* ► **Diminutivele** (*„trupuşorul"*, *„pulpişoare"*, *„costişoare"*, *„buzişoare"*) scot în evidenţă compasiunea naratorului popular pentru eroină.	► **Legea dualităţii scenice**: doar două personaje pot acţiona în acelaşi timp.
☑ Manole o zideşte pe Ana şi copilul ei încă nenăscut.	► **Zidirea** este prezentată detaliat şi gradat, tensiunea emoţională a fragmentului fiind copleşitoare: *„Zidul se suia/ Şi o cuprindea/ Pân' la gleznişoare/ Pân' la pulpişoare,/ Pân' la costişoare/ Pân' la ţâţişoare."* ► **A doua rugăminte** a Anei aduce un amănunt tulburător: meşterii zidesc două fiinţe, pe Ana şi copilaşul ei nenăscut: *„Zidul rău mă strânge,/ Ţâţişoara-mi plânge,/ Copilaşu-mi frânge!"* ► **Verbul** *„a turba"* exprimă suferinţa fără margini a eroului, care îşi sacrifică, de dragul operei de artă, tot ce iubeşte, soţia şi copilul nenăscut: *„Manoli turba/ Şi mereu lucra."* ► A treia **gradaţie** arată apogeul zidirii şi al tensiunii emoţionale: zidită de vie în întregime, Ana nu încetează să se roage de soţul ei să o elibereze, presimţind moartea: *„Zidul rău mă strânge,/ Viaţa mi se stinge!"*	► **Personajul principal** ocupă locul privilegiat în naraţiune.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile baladei
DEZNODĂMÂNTUL ☑ Venit la noua mănăstire, Negru-Vodă îi întreabă pe meşteri, dacă pot să zidească o mănăstire şi mai frumoasă.	▶ Frumuseţea mănăstirii este redată cu ajutorul unor epitete şi al superlativului popular: *„Falnică zidire,/ Monastire naltă,/ Cum n-a mai fost altă."* ▶ Motivul conflictului dintre meşteri şi domnitorul feudal se regăseşte numai în variantele româneşti. ▶ **Dialogul** evidenţiază întrebarea voievodului, dar şi răspunsul categoric al meşterilor, care se consideră cei mai buni: *„– Ca noi, meşteri mari,/ Calfe şi zidari,/ Alţii nici că sunt/ Pe acest pământ!/ Află că noi ştim/ Oricând să zidim/ Altă monastire/ Pentru pomenire,/ Mult mai luminoasă/ Şi mult mai frumoasă!"*	▶ **Balada** fixează câteva momente: dramatice, conflictuale, situaţii-limită. ▶ **Afirmaţiile, intervenţiile personajelor** sunt introduse prin **verbum dicendi**.
☑ Negru-Vodă îi lasă pe meşteri să moară pe acoperiş, ca mănăstirea să rămână unică.	▶ **Atitudinea** faţă de frumos a voievodului, este în **antiteză** cu a meşterilor, de fapt cu a meşterului Manole. Dacă Manole îşi sacrifică soţia şi copilul de dragul operei de artă, vodă îi sacrifică pe meşteri de dragul unicităţii operei sale de artă. Incapabil să creeze, el îi împiedică cu gelozie pe meşteri să creeze. De aceea, el îi lasă pe meşteri să moară pe acoperiş.	
☑ Meşterii îşi fac aripi de şindrilă şi zboară, dar mor cu toţii. Sărind, Manole aude ieşind din zid rugămintea Anei de a o elibera şi moare înainte de a atinge pământul.	▶ **Motivul lui Icar**: meşterii îşi fac aripi de şindrilă, zboară cu ele, dar mor cu toţii. ▶ Manole moare din cauza adâncii sale suferinţe: sărind, o aude pe Ana implorându-l să o elibereze, căci moare şi ea, şi copilul. Agonia sa scurtă este redată cu ajutorul descrierii: *„Manea se pierdea,/ Ochii-i se-nvelea,/ Lumea se-ntorcea,/ Norii se-nvârtea/ Şi de pe grindiş,/ De pe coperiş,/ Mort bietul cădea!"*	▶ **Deznodământul** se atinge fără ocolişuri, dar cu sublinierea dramatismului situaţiilor prin care trec eroii.
☑ Pe locul unde a căzut Manole, a apărut un izvor sărat.	▶ **Motivul apariţiei unui izvor**, element de legendă: izvorul apare ca un semn al iubirii continuate dincolo de moarte a lui Manole pentru soţia lui şi ca semn al durerii sale veşnice: *„Cu apă puţină,/ Cu apă sărată,/ Cu lacrimi udată!"*	▶ În **plan etic**, eroul este un învingător.

Scanned with OKEN Scanner

CONCLUZII

☑ *„Fără îndoială că în dezvoltarea folclorică a temei jertfei zidirii la popoarele balcanice, formele româneşti clasice, prin orientarea lor artistică, prin modul în care realizează poetic vechea temă, depăşind-o, dându-i, în locul fatalei resemnări în faţa unei barbare superstiţii, un sens umanist adânc de credinţă în misiunea artistului, în lupta lui eroică pentru realizarea marilor valori culturale, se situează într-o etapă foarte îndepărtată de momentul în care s-a făcut primul salt de la credinţă la reprezentarea artistică."* (Mihai Pop, Pavel Ruxăndoiu)

Scanned with OKEN Scanner

Miorița
(baladă)

☑ **Realizare artistică desăvârșită**, *Miorița* este considerată *„cea mai frumoasă epopee pastorală din lume"* (A. Russo). Copleșit de frumusețea acestei balade, Mihai Eminescu o considera *„inspirațiune fără seamăn"*, *„suspin al brazilor și izvoarelor din Carpați"*.

☑ **Sinteză de idei și sentimente**, *Miorița* concentrează o lume complexă și exprimă, într-o formă estetică remarcabilă, modul nostru de a fi în lume.

☑ **Operă epică în versuri**, *Miorița* este considerată o baladă a păstorilor. Termenul de *cântec bătrânesc* a fost înlocuit cu cel de baladă, de Vasile Alecsandri și Alecu Russo (provine din latinescul *„ballare"*).

☑ G. Alexici nota: *„Caracterul esențial al baladelor noastre este colorizarea bogată epică, descrierea minuțioasă a faptelor și sentimentelor, însoțită totdeauna de un ton liric"*.

☑ **Motivul pastoral** prezent în balada *Miorița* are o largă răspândire. Cele peste o opt sute de variante ale *Mioriței* sunt întâlnite deopotrivă în Muntenia, Moldova, Oltenia și Transilvania.

☑ *„În Transilvania textul tinde să pună în lumină substratul etnografic al narațiunii, dincoace de Carpați textul urmărește adâncimea esenței sale psihologice"* (Adrian Fochi).

☑ *Miorița* – **creație populară** – are toate atributele acestei părți semnificative din folclorul românesc: caracter oral, tradițional, colectiv, anonim și sincretic.

☑ Prin permanență, repetabilitate și circulație, **miturile literare** reprezintă modele morale și comportamentale specifice spiritualității unui popor.

☑ În mitologia românească, George Călinescu așază patru mituri esențiale: **motivul jertfei pentru creație** (*Monastirea Argeșului*), **motivul mioritic** (*Miorița*), **motivul zburătorului** (*Zburătorul*) și **motivul etnogenezei** (*Traian și Dochia*).

☑ *Miorița*, **baladă epică, pastorală**, reliefează o concepție foarte veche a românilor, o întreagă filozofie asupra vieții și a morții, asupra rostului omului în lume.

☑ **Capodopera poeziei populare românești**, *Miorița* a fost descoperită de scriitorul Alecu Russo în Munții Vrancei, la Soveja, în timpul exilului său la mânăstire și încredințată spre publicare prietenului său, Vasile Alecsandri. E'a a apărut în volumul *Poezii poporale. Balade (cântice bătrânești) adunate și îndreptate de Vasile Alecsandri, în anul 1852.*

☑ **Balada** are la bază o practică veche a românilor – oieritul – cu fenomene legate de aceasta, ca transhumanță.

☑ În **baladă** întâlnim șase **motive** fundamentale de folclor românesc ca: motivul **transhumanței,** motivul **hotărârii de omor,** motivul **animalului vorbitor, testamentul ciobanului, alegoria moarte – nuntă** și motivul **măicuței bătrâne** care își caută fiul.

Scanned with OKEN Scanner

☑ Balada are o structură complexă care ilustrează interferența genurilor literare.

☑ **Prima parte** – epică – cuprinde primele două motive: motivul transhumanței și motivul hotărârii de omor. În **partea a doua** – dramatică – întâlnim motivul animalului vorbitor, iar în **partea a treia** – lirică – sunt prezente următoarele motive: testamentul ciobanului, alegoria moarte – nuntă, motivul măicuței bătrâne, ultimele două încorporate în motivul testamentului.

☑ **TITLUL** baladei – este un substantiv diminutivat care reprezintă animalul vorbitor și subliniază relația om – animal. În același timp, este sugerată atitudinea ciobanului față de mioară, aici simbolul purității, sincerității și devotamentului.

☑ **DEFINIȚIA** baladei – specie a genului epic în versuri cu subiect fantastic și legendar în care sunt relatate o acțiune eroică, o întâmplare istorică sau populară.

☑ **REFERINȚE:** – Balade populare: *Toma Alimoș, Corbea, Pintea Viteazul, Constantin Brâncoveanu* etc.

– Balade culte: *Paşa Hassan* (G. Coşbuc), *Balada chiriaşului grăbit* (G. Topârceanu), St. O. Iosif etc.

– Alți autori din literatura universală: J. W. Goethe, Bürger, Robert Burns, Al. S. Puşkin.

MOMENTELE SUBIECTULUI	**Realizare artistică**	**Trăsăturile baladei**
PARTEA I – epică (cuprinde versurile 1-21 din baladă). **EXPOZIȚIE/ EXPOZIȚIUNE** (cadrul natural și uman al baladei) **1. Motivul trashumanței** ☑ Peisaj de toamnă în care oile *„vin și se cobor"*. ☑ Peisaj de vis, idilic. ☑ Personajele – trei ciobănei.	▶ În **expoziție/ expozițiune** ni se prezintă **cadrul acțiunii**, **personajele** (*„trei ciobănei"*) și **timpul** când se petrece acțiunea (*„Pe l-apus de soare"*). **Poetul anonim** își situează eroii într-un cadru de basm, într-o natură feerică, reliefată de cele două **metafore** *„vin"* și *„se cobor"*. Cele două verbe la **timpul prezent** conservă noțiunile de timp și spațiu și dau sentimentul unor permanențe ciclice; conturând **fenomenul transhumanței**. ▶ **Personajele** – trei ciobănei – reprezintă zone diferite ale țării și sunt surprinse într-un moment de liniște, subliniat de cadența domoală a ritmului versurilor în concordanță cu atmosfera de liniște și armonie din natură: *„Pe un picior de plai/ Pe-o gură de rai/ Iată vin-n cale/ Se cobor la vale/ Trei turme de miei/ Cu trei ciobănei/ Unu-i moldovean/ Unu-i ungurean/ Și unu-i vrâncean"*.	▶ Aparține literaturii populare, dar și celei culte. ▶ Se cântă – rareori se recită. ▶ Are un caracter solemn și dramatic. ▶ Înglobează o mare varietate de teme și motive. ▶ Amplă desfășurare epică. ▶ Narațiunea este rectilinie. ▶ **Expoziția/ expoziția/unea** este sumară, prezintă preliminarile întâmplării (locul, timpul, personaje). ▶ Fixează un singur moment – rareori 2-3. ▶ **Funcție etică** – moral-educativă.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Realizare artistică	Trăsăturile baladei
		▶ Acţionează asupra conştiinţelor. ▶ **Lupta se dă între inteligenţă şi forţă.**
	▶ **Interjecţia** *„Iată”*, cu valoare predicativă, este un element de **oralitate**, ce aduce acţiunea în planul prezentului.	▶ Haiducia este o formă a luptei de clasă, propunând un ideal uman.
INTRIGA ☑ Complotul pus la cale de baciul ungurean şi de cel vrâncean *„Pe l-apus de soare”*. **2. Motivul trashumanţei** **Conflictul:** Baciul moldovean trezeşte invidia celor doi ciobani (ungurean şi vrâncean) pentru turmele, câinii şi caii lui. Rivalitatea este de natură materială.	▶ **Atmosfera senină ce domină primele două versuri** este tulburată de conflictul dintre ciobani şi este redat prin **conjuncţia adversativă** *„iar”*: *„Iar cel ungurean/ Şi cu cel vrâncean/ Mări, se vorbiră/ Ei se sfătuiră/ Pe l-apus de soare/ Ca să mi-l omoare/ Pe cel moldovean/ Că-i mai ortoman/ Şi-are oi mai multe/ Mândre şi cornute/ Şi cai învăţaţi/ Şi câini mai bărbaţi”*.	▶ **Legea acţiunii tripartite**: trei este numărul maxim de persoane sau de obiecte. ▶ **Legea contrastului**: personajele sunt antitetice. ▶ Lupta se dă între bine şi rău. ▶ **Legea dualităţii scenice.**
	▶ **Secvenţa complotului** este relatată prin **verbe la perfectul simplu,** timp al naraţiunii. În acelaşi timp se conturează motivele ce-i îndeamnă pe cei doi ciobani la crimă. **Atmosfera** creată este întunecată, tensionată, în concordanţă cu fapta ce se pregăteşte. Cu ajutorul unor **epitete ornante**: (*„mândre”*, *„cornute”*) şi a unor **personificări** (*„cai învăţaţi”*, *„câini mai bărbaţi”*), poetul anonim sugerează însuşirile baciului moldovean (hărnicia, devotamentul) în contrast cu lăcomia şi invidia celorlalţi ciobani. ▶ De remarcat prezenţa **dativului etic** *„mi”*, care exprimă atât situaţia dramatică a ciobanului, cât şi participarea sufletească a autorului anonim.	▶ **Elementele narative** predomină. ▶ **Cultivarea opoziţiilor** se face în aşa fel, încât drama să fie rezultatul unei ciocniri autentice.
	▶ **Moartea ciobanului** este plasată de autorul anonim *„Pe l-apus de soare”*, apusul fiind, în folclor, un simbol al sfârşitului. ▶ **Conjuncţia adversativă** *„iar”* sau **interjecţia populară** *„mări”* au rol stilistic. Conjuncţia *„iar”* subliniază opoziţia dintre baciul moldovean şi ceilalţi doi, care vor să-l omoare.	▶ **Dialogul şi monologul**, procedee des întâlnite în balade.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Realizare artistică	Trăsăturile baladei
PARTEA A II-A – dramatică (versurile 22-46). DESFĂŞURAREA ACŢIUNII **3. Motivul animalului vorbitor.** ☑ Mioara îl avertizează pe baciul moldovean de complotul pus la cale. ☑ Mioara – devotată stăpânului. ☑ Comunicarea om – animal.	► **Motivul animalului vorbitor** cuprinde vorbele mioarei, care-l avertizează pe cioban de complotul pus la cale de baciul ungurean şi de cel vrâncean. ► **Motivul** începe cu **conjuncţia adversativă** *„dar”*, care subliniază un nou contrast: pe de-o parte ura şi invidia ciobanilor, iar pe de altă parte, legătura dintre cioban şi mioară: *„Dar cea mioriţă/ Cu lâna plăviţă/ De trei zile-ncoace/ Gura nu-i mai tace/ Iarba nu-i mai place”*. ► **Epitetele** *„plăviţă”* şi *„laie”* situează mioara într-o lume a păstoritului românesc, în timp ce versul *„Gura nu-i mai tace”* face din ea un animal năzdrăvan care poate dialoga. ► **Cifra trei** întâlnită încă din primele versuri ale baladei, cifră frecventă în creaţia populară, ca, de altfel, şi prezenţa animalului înzestrat cu puteri supranaturale, contribuie la crearea unei atmosfere de legendă şi basm. ► **Prezenţa diminutivelor mângâietoare** ca *„drăguţule bace”*, reflectă grija mioarei pentru stăpânul ei: *„Drăguţule bace/ Dă-ţi oile-ncoace/ La negru zăvoi/ Că-i iarbă de noi/ Şi umbră de voi/ Stăpâne, stăpâne,/ Îţi cheamă şi-un câine/ Cel mai bărbătesc/ Şi cel mai frăţesc”*. ► **Oiţa** îl cheamă pe cioban la *„negru zăvoi”* pentru a se adăposti. **Invocă** şi câinele, pentru curajul său bărbătesc şi pentru credinţa faţă de om. ► De remarcat şi **prezenţa verbelor la modul imperativ**, care subliniază intensitatea sentimentului mioarei faţă de baciul moldovean. Grija pentru stăpân este subliniată şi de utilizarea **repetiţiei** *„stăpâne, stăpâne”*. ► **Personificată**, mioara, apare ca o fiinţă ce transpune acţiunea în fabulos. Ea are puteri miraculoase, vorbeşte, dă sfaturi înţelepte, îndeamnă la fapte. ► Motivul animalului vorbitor, în **structură dialogată**, are ca modalitate de expresie dramaticul, care creşte în partea a treia a baladei.	► **Desfăşurarea acţiunii** îmbină relatarea narativă cu descrierea. ► **Legea repetiţiei**: pentru crearea tensiunii sau pentru a o intensifica. ► Multe balade poartă numele personajului – cheie al textului. ► **Personajele animaliere** sunt parţial antropomorfizate (personificate).

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Realizare artistică	Trăsăturile baladei
PARTEA A III-A – lirică (versurile 22-123). Cuprinde două motive: **4. Testamentul ciobanului.** ☑ Concepția românilor despre viață și moarte. ☑ Prezentarea ultimelor dorințe. ☑ Dorința de a fi îngropat lângă stână, alături de oi. ☑ Regretul despărțirii de cei dragi.	▶ **Ultimele trei motive** sunt străbătute de un profund **lirism**. ▶ **Testamentul ciobanului** reprezintă un amplu **monolog liric**. ▶ În această parte a baladei apare o temă existențială, ce ilustrează concepția poporului nostru despre viață și moarte. Ea este cuprinsă în **testamentul ciobanului** și nu în **alegoria moarte – nuntă**. ▶ **Tabloul dramatic** este conturat inițial de mărturisirea mioarei și desăvârșit de confesiunea ciobănașului. ▶ În **testamentul ciobanului, moartea apare ca o prelungire a existenței anterioare**, prin dorința ciobanului de a fi îngropat lângă stână, ca să poată simți viața acesteia. ▶ **Atitudinea ciobanului nu poate fi privită ca o resemnare**, ca o așteptare pasivă a destinului, ci ca un răspuns la una din întrebările ce au frământat mintea oamenilor dintotdeauna. El își exprimă ultimele dorințe în eventualitatea morții: *„Și de-a fi să mor"*. **Monologul ciobanului** reflectă atașamentul față de muncă și dragostea față de natură: *„Să-i spui lui vrâncean/ Și lui ungurean/ Ca să mă îngroape/ Aice, pe-aproape/ În strunga de oi/ Să fiu tot cu voi,/ În dosul stânii/ Să-mi aud câinii"*. ▶ **Dragostea baciului moldovean** față de mioară, grija ce i-o poartă, denotă bunătate și sensibilitate. El dorește ca după moarte să rămână în locul unde a muncit și a trăit, în mijlocul naturii. ▶ **Răspunsul** pe care ciobanul îl dă mioarei năzdrăvane, după dezvăluirea complotului, surprind prin atitudinea și liniștea cu care baciul moldovean se pregătește să înfrunte moartea posibilă și exprimă o înaltă înțelegere a legilor naturii, mentalitatea străveche a poporului nostru ce privește sfârșitul vieții cu înțelepciune și calm. ▶ **Afirmarea impetuoasă a vieții și a dragostei ciobanului față de natură și față de munca lui** se cristalizează artistic prin dorința de a fi îngropat,	▶ **Personajul pozitiv** întruchipează un ideal uman. ▶ **Personajele pozitive** au atribute excepționale, de basm. ▶ **Personajele negative** se caracterizează prin: șiretenie, viclenie, spirit de răzbunare, crimă. ▶ **Iubirea glorifică virtuțile bărbatului** (putere, înțelepciune, pricepere, adevăr, apărarea valorilor colective, calm, echilibru, curaj, vitejie).

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Realizare artistică	Trăsăturile baladei
	potrivit unei credinţe, cât mai aproape de fiinţele şi lucrurile ce-i sunt dragi şi pentru care a trăit, menţinând astfel o comunicare cu ele şi după moarte. ▶ **Fluierele** au **o valoare simbolică**, fiind punte între viaţă şi moarte, o prelungire a fiinţei în nefiinţă, căci ele reprezintă unele din cele mai răspândite lucruri ale ciobanului: *„Iar la cap să-mi pui,/ Fluieraş de fag/ Mult zice cu drag/ Fluieraş de os,/ Mult zice duios,/ Fluieraş de soc,/ Mult zice cu foc"*. ▶ **Paralelismul**, realizat prin construcţii sintactice, **repetiţia, enumeraţia,** precum şi conţinutul filozofic dau valoare monologului. ▶ **Topica neobişnuită**, folosirea diminutivelor sugerează un cânt prelung şi pătimaş ce dau farmec şi frumuseţe baladei. ▶ **Epitetele verbale** *„cu drag"*, *„duios"*, *„cu foc"*, într-o succesiune gradată, dau o notă dramatică ultimelor dorinţe ale ciobanului şi stârnesc efecte şi armonii unice. ▶ **Monologul** culminează cu versul *„Cu lacrimi de sânge"*, **expresia metaforică** a legăturii dintre om şi natură. ▶ **Testamentul** este un cântec de jale, tânguitor şi nostalgic, în care ciobanul îşi rosteşte durerea de a se despărţi de viaţă.	▶ **Relaţia om – natură** ▶ Intercalarea elementelor lirice în conţinutul epic al baladelor. ▶ **Paralelismul, repetiţiile,** sunt procedee specifice textelor baladelor.
5. Alegoria moarte – nuntă. ☑ Proiecţia fiinţei în plan terestru şi cosmic. ☑ Străvechi obicei al tânărului nenuntit. ☑ Transfigurarea morţii în nuntă.	▶ **Alegoria moarte – nuntă** este construită pornind de la două ritualuri arhaice, ritualul nunţii şi ritualul morţii. ▶ **Alegoria** redă identificarea totală cu natura, fiind realizată printr-o **suită de metafore** şi prin **simbol**. Moartea ciobanului este văzută ca o nuntă la care participă elemente cosmice. ▶ De o mare forţă artistică, **alegoria** este realizată prin înlocuirea ceremoniei funerare cu cea în care găsim vechiul obicei al înmormântării tinerilor nenuntiţi, practicat în toate provinciile ţării. **Alaiul de nuntă** este alcătuit din **elemente terestre** şi **cosmice.** Naşii sunt soarele şi luna, respectiv astrul vieţii şi al luminii şi astrul rece al	▶ **Împletirea armonioasă a modurilor de expunere.** ▶ **Elementul fantastic**: motivul mioarei năzdrăvane.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Realizare artistică	Trăsăturile baladei
	nopții. Nuntașii sunt brazi și pălținași, preoți – munții mari, mireasa va fi *„o mândră crăiasă”*. ▶ **Elementul-simbol, steaua căzătoare,** reprezintă în folclorul românesc moartea.	
☑ În momentul morții ipotetice, ciobanul privește situația cu seninătate, dovedindu-și iubirea față de mioară și față de mama sa.	▶ Remarcăm folosirea **timpului perfect compus**, care situează presupusa dispariție într-un plan al trecutului, dovedind detașarea ciobanului față de propria imagine: *„Că m-am însurat/ Cu-o mândră crăiasă,/ A lumii mireasă,/ Că la nunta mea/ A căzut o stea,/ Soarele și luna/ Mi-au ținut cununa,/ Brazi și pălținași/ I-am avut nuntași,/ Preoți, munții mari,/ Paseri, lăutari,/ Păsărele mii/ Și stele făclii”*. ▶ **Alegoria** exprimă înțelepciunea poporului nostru, pentru care moartea este o continuare a vieții, în ea întruchipându-se ultimul gând al ciobanului, care se îndreaptă către măicuța sa, de care îl leagă puternic firele vieții. ▶ Dorind să-i cruțe durerea, **ciobănașul o roagă pe mioară să-i ascundă mamei vestea morții lui.**	
PUNCTUL CULMINANT **6. Motivul măicuței bătrâne.** ☑ Portretul măicuței. ☑ Portretul ciobanului văzut prin ochii mamei. ☑ Reluarea alegoriei moarte – nuntă în finalul monologului.	▶ **Motivul măicuței bătrâne** este integrat organic în structura monologului și combină două motive de circulație largă în epica populară – maica batrână și portretul tânărului la care adaugă, cu unele modificări, alegoria moarte – nuntă. ▶ Măicuța bătrână reprezintă eterna dragoste maternă. ▶ **Portretul** este realizat printr-o monorimă alcătuită dintr-un șir de gerunzii *„lăcrimând”*, *„alergând”*, *„întrebând”*, *„zicând”*, care dau efect stilistic și subliniază neliniștea mamei pornită în căutarea fiului. Portretul măicuței este **dinamic**, conține un **epitet** *„bătrână”*, iar **diminutivul** *„măicuță”* demonstrează sentimentele tânărului față de mama sa: *„Iar dacă-i zări,/ Dacă-i întâlni/ Măicuță bătrână/ Cu brâul de lână,/ Din ochi lăcrimând,/ Pe câmpi alergând,/ Pe toți întrebând,/ Și la toți zicând...”*	▶ **Elemente retorice; oralitate.** ▶ Mame cu calități excepționale, acționând în numele unor principii superioare.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Realizare artistică	Trăsăturile baladei
☑ **Portretul ciobanului** este realizat prin spusele măicuței și este alcătuit cu elemente specifice naturii, subliniindu-se astfel legătura om – natură.	**PORTRETUL CIOBANULUI** ▶ **Portretul fizic al ciobanului** este realizat printr-o suită de **paralelisme** ce conțin **metafore** și **comparații** din mediul specific de viață al românului, fiind considerat unul din cele mai realizate din literatura română: *„Fețișoara lui,/ Spuma laptelui,/ Mustăcioara lui,/ Spicul grâului,/ Perișorul lui,/ Pana corbului,/ Ochișorii lui,/ Mura câmpului”*. ▶ **Chipul tânărului cioban** constituie expresia geniului artistic al poporului român și apare așa cum era în sufletul și mintea mamei. ▶ Prezentat **direct**, portretul ciobanului este realizat printr-o serie de **diminutive** populare, ce exprimă afectivitatea măicuței: *„fețișoara”*, *„ochișorii”*, *„perișorul”*. ▶ **Trăsăturile fizice** sunt în concordanță cu trăsăturile morale.	▶ **Frumusețea fizică** presupune și o frumusețe morală. ▶ În **plan etic**, eroul este un învingător.
☑ Reluarea alegoriei moarte – nuntă.	▶ **Reluarea alegoriei moarte – nuntă**, cu ușoare modificări în finalul baladei, susține ideea că textul reprezintă o filozofie populară a morții. ▶ **Tragismul baladei** este un protest împotriva morții premature și nedrepte a ciobanului. ▶ Moartea apare ca o contopire cu întregul cosmos.	▶ Legea începutului și sfârșitului presupune o simetrie.
☑ Lipsa finalității epice (balada nu are deznodământ).	▶ **Lipsa finalității epice** este o trăsătură a variantei publicate de Vasile Alecsandri. ▶ **Balada epică** își dezvăluie frumusețea, la început, prin această unică relație a omului cu universul înconjurător. ▶ **Scrisă în versuri scurte** de cinci – șase silabe, **ritm trohaic**, balada este admirabil susținută și de alte elemente prozodice, ca alternarea **rimei împerecheate** cu cea **încrucișată și monorima**.	

Scanned with OKEN Scanner

CONCLUZII

- ☑ Prin profunzimea mesajului şi desăvârşirea expresiei artistice, *Miorița* este **o baladă unică şi autentică**, ce a reprezentat un permanent punct de reper pentru toți marii scriitori români.
- ☑ *Miorița* **surprinde mai ales prin simplitatea şi spontaneitatea ei** şi rămâne cea mai frumoasă baladă născută din sufletul cald şi generos al poporului român.
- ☑ Operă reprezentativă pentru înțelegerea spiritualității româneşti, balada *Miorița* este **o capodoperă a creaţiei noastre populare**, unică prin expresivitate şi realizare artistică.
- ☑ Referindu-se la această frumoasă baladă, **Mihail Sadoveanu** nota: *„În toată structura ei, această baladă unică este aşa de artistică, plină de simțire, aşa de înaltă pentru natura eternă, încât eu o socotesc drept cea mai nobilă manifestare poetică a neamului nostru"*.

Scanned with OKEN Scanner

Deşteaptă-te, române!
(imnul)

de Andrei Mureşanu

- ☑ **Imnul**, specie a liricii cetăţeneşti, provine din cuvântul grecesc *hymnos* (cântec de biruinţă). Dacă în antichitate conţinutul imnului se referea la divinitate, la eroi legendari, la celebrarea unei personalităţi sau a unui eveniment religios, în secolul al XIX-lea conţinutul se lărgeşte, fiind incluse **imnurile naţionale şi internaţionale** (imnul olimpiadelor, imnul studenţilor sau imnul solidarităţii unei colectivităţi sociale).
- ☑ **Poet şi publicist ardelean**, Andrei Mureşanu, susţinător al idealului revoluţionarilor de la 1848, este prezent în memoria românilor prin poezia *Deşteaptă-te, române!*.
- ☑ **Intitulată iniţial** *Un răsunet*, poezia *Deşteaptă-te, române!* a fost publicată în revista *Foaie pentru minte, inimă şi literatură*, din 21 iunie 1848, ca ecou al poeziei *Deşteptarea României* de Vasile Alecsandri. Poezia s-a răspândit cu mare rapiditate, prin ea Andrei Mureşanu remarcându-se ca *„un poet aproape exclusiv social şi naţional, problematica poeziei sale fiind, în bună parte, aceea a poeţilor contemporani din Principate"*.
- ☑ Creată în timpul evenimentelor de la 1848, *Deşteaptă-te, române!* a fost iniţial, imnul revoluţionarilor paşoptişti şi a fost pus pe muzică de Anton Pann.
- ☑ Nicolae Bălcescu comenta apariţia poeziei astfel: *„Cu toţii, juni, bărbaţi şi bătrâni, se puneau de făceau să răsune văile munţilor de cântări de vitejie şi de naţionalitate, mai cu seamă de aceea puternică şi frumoasă a d-lui Andrei Mureşanu: „Deşteaptă-te, române, Din somnul cel de moarte!..."*
- ☑ Ulterior, după revoluţia din Decembrie1989, poezia *Deşteaptă-te, române!* a devenit imnul naţional al României.

STRUCTURA

- ☑ Scrisă iniţial în zece strofe, la sugestia lui G. Bariţ, poetul scrie şi cea de-a unsprezecea strofă: *„Poporul are nevoie de capi./ Oastea fără comandanţi nu există"* (G. Bariţ).
- ☑ Scrisă într-o **tonalitate mobilizatoare**, evocând momente din istoria naţională, *Deşteaptă-te, române!* a avut menirea de a insufla tuturor românilor, din toate provinciile, dorinţa de a se uni în lupta pentru realizarea idealurilor poporului: unitate, libertate, luptă, redate – în text – prin cuvintele: *moarte, duşmanii, fraţi, tirani, somn, deşteptare.*

TITLU

- ☑ *Deşteaptă-te, române!*, imnul naţional al României, este alcătuit dintr-un imperativ – *„Deşteaptă-te"* – ce exprimă îndemnul la deşteptarea naţională şi substantivul în vocativ *„române"*. Prin cântecul-imn *Deşteaptă-te, române!*, autorul a dorit trezirea conştiinţei românilor în raport cu demnitatea lor naţională şi datoria de a-şi apăra ţara chiar cu preţul vieţii.

Scanned with OKEN Scanner

CONȚINUT	Realizarea artistică	Trăsăturile imnului
STROFA I ☑ Îndemnul poetului către națiunea română de a ieși din „*somnul cel de moarte*", din inerția în care trăiește de veacuri.	▶ **Prima strofă** începe cu titlul *Deșteaptă-te, române!*, un imperativ ce evidențiază îndemnul poetului către națiunea română, către deșteptarea națională. ▶ **Tonul retoric**, prezent în întreaga poezie, apare mereu, evidențiind alternative: ***„Acum ori niciodată"***. ▶ Versul *„La care să se-nchine și cruzii tăi dușmani"* conține îndemnul spre construirea unei vieți noi, care să-i impresioneze pe dușmani.	▶ **Imnul** – specie a genului liric, o poezie însoțită de muzică, are semnificația de *„cântec de biruință"* și preamărește patria, fapte, evenimente de importanță națională, eroi, personalități, o colectivitate.
STROFA a II-a ☑ Poetul se adresează națiunii române, cerându-i să fie demnă de originea sa romanică.	▶ Originea îi obligă pe români să lupte pentru cauza lor nobilă, de a ieși din robie și de a dovedi că sunt demni urmași ai Romei: *„Păstrăm cu fală-un nume/ Triumfător în lupte, un nume de Traian"*; versurile evocatoare fac trimiterea la împăratul Traian, simbol al curajului și vitejiei. ▶ **Tonul imperativ** al imnului este obținut prin repetiția versului: *„Acum ori niciodată să dăm dovezi la lume..."*.	▶ **Imnul** este simbolul muzical al unei țări, eveniment, al unei personalități, deoarece se transmite prin cântec.
STROFA a III-a ☑ Îndemnuri spre eroism și bărbăție.	▶ **Imperativul** *„înalță-ți"* îndeamnă la eroism, la luptă cu bărbăție pentru câștigarea demnității naționale, împotriva despoților care au oprimat poporul. ▶ **Comparațiile** *„Cum stau ca brazii în munte"* și *„sar ca lupii în stâne"* arată vigoarea poporului, puterea de a înfrunta dușmanii. ▶ **Enumerația** *„Bătrâni, bărbați, juni, tineri din munți și din câmpii"*, arată că generații întregi au luptat pentru unitatea neamului.	▶ Imnul este utilizat în momente solemne.
STROFA a IV-a ☑ Invocarea unor figuri legendare.	▶ Strofa începe cu invocarea **figurilor – simbol** ale neamului românesc, care au dovedit curaj și vitejie: *„Priviți măreațe umbre: Mihai, Ștefan, Corvine"*. Domnitorii invocați sunt embleme ale spiritului românesc. ▶ **Alternativa retorică** *„Viața-n libertate sau moarte"*, evidențiază legământul strănepoților acelor viteji în lumina luptei pentru libertate, care au în vine *„focul"* străbunilor.	▶ Întâlnim **verbe la imperativ**, ce exprimă un îndemn, o dorință mobilizatoare.

Scanned with OKEN Scanner

CONȚINUT	Realizarea artistică	Trăsăturile imnului
STROFA a V-a ☑ Dorința românilor de a fi uniți.	▶ Despărțiți veacuri întregi, românii fac jurământ sfânt să trăiască într-o frăție eternă, uniți în luptă pentru libertatea națională: *„Jurăm că vom da mâna să fim pururi frați!"*. ▶ Conjuncția adversativă *„dar"*, precum și **antiteza** *noi – voi*, exprimă suferința românilor despărțiți de puteri străine.	▶ **Imnul** este utilizat în momente solemne.
STROFA a VI-a ☑ Evidențierea patriotismului poporului român.	▶ *„O, mamă văduvită"* este o **metaforă personificatoare**, ce sugerează ideea că nerealizarea unității naționale este nedreaptă și dureroasă. Ea cere ajutor fiilor ei, îndemnându-i să-și dea viața pentru țară și blestemă pe cei ce s-ar face vânzători: *„Și blastămă cu lacrimi în ochi pe orișicare,/ În astfel de pericul s-ar face vânzători"*.	▶ Are o profundă trăire lirică. ▶ **Se elogiază**: măreția naturii, gândirea omului, judecata, virtutea.
STROFA a VII-a ☑ Blestemul asupra trădătorilor.	▶ **Strofa** cuprinde blesteme (urgiile naturii) adresate lașilor și trădătorilor, care nu vor răspunde la chemarea patriei-mamă (**personificare**): *„De fulgere să piară, de trăsnet și pucioasă,/ Oricare s-ar retrage din gloriosul loc/ Când Patria sa mamă, cu inima duioasă,/ Va cere ca să trecem prin sabie și foc!"*, (verbe la conjunctiv cu valoare de imperativ, personificarea *„Patria-mamă"*).	▶ Solemne sunt și elementele compoziționale: **ritm**, **rimă**.
STROFA a VIII-a ☑ Perioada asupririi otomane.	▶ Este evocată **perioada asupririi otomane**, care a determinat răni adânci pe trupul țării și pierderea libertății naționale. ▶ Este exprimată hotărârea poporului de a nu mai răbda asuprirea: *„Dar martor ne e Domnul/ Că vii nu o primim"* (**pluralul incluziunii**).	▶ **Vocabularul** este adecvat speciei literare (imnului). ▶ **Imnul** este folosit în ceremonii publice.
STROFA a IX-a ☑ Pericolul pierderii graiului.	▶ Strigătul de durere cauzat de dominații despotice este sugestiv formulat prin comparația: *„Al cărui jug de seculi, ca vitele-l purtăm"*. ▶ Pe lângă multiple primejdii, poetul semnalează gravul pericol de a ne pierde limba, precum și hotărârea românilor pentru sacrificiul suprem: *„Să ne răpească limba, dar morți numai o dăm"*.	▶ **Atitudine** solemnă și gravă în fața marilor evenimente, fapte, a naturii.

Scanned with OKEN Scanner

CONȚINUT	Realizarea artistică	Trăsăturile imnului
STROFA a X-a ☑ Îndemnul către unitate.	▶ **Strofa** exprimă **adresarea directă** către românii *„din patru unghiuri”* de a schimba statutul de exploatat. ▶ Într-un **ton ultimativ**, poetul îndeamnă la unire: *„Acum ori niciodată”*, *„Uniți-vă în cuget, uniți-vă-n simțiri!”* (verbe la imperativ). ▶ **Versurile exclamative** din strofă conturează ideea că lumea trebuie să afle că o parte din teritoriul țării a fost furat prin uneltiri și intrigi: *„Strigați în lumea largă că Dunărea-i furată/ Prin intrigă și silă, viclene uneltiri”*.	▶ În **imn** se folosește un stil grandios, alteori un ton cald și intim. ▶ Imnul are **teme patriotice**.
STROFA a XI-a ☑ Românii luptă pentru demnitatea și libertatea țării.	▶ În **strofa finală**, printr-un vers exclamativ, poetul se adresează preoților (substantiv în vocativ): *„Preoți, cu crucea-n frunte”*. ▶ **Versurile** evidențiază puterea de sacrificiu a oamenilor acestei țări, pentru apărarea sfintei libertăți: *„Murim mai bine-n luptă, cu glorie deplină,/ Decât să fim sclavi iarăși în vechiul nost` pământ!”*. ▶ Viața fără idealuri, rușinoasă este respinsă. **Tonul este retoric**, cu accente solemne, cu propoziții exclamative.	▶ În imn, autorul exprimă **sentimentele nobile ale unei colectivități**. ▶ În imn sunt prevăzute evenimente importante.

CONCLUZII

- ☑ **Versurile poeziei** *Deșteaptă-te, române!* sunt patetice, structurate pe antiteza prezent-trecut, cu invocații, interogații retorice.
- ☑ **Poezia** cuprinde versuri de 11-13 silabe, cu un ritm iambic, și rimă încrucișată, ce redau direct trăirile poetului.
- ☑ **Discursul liric** este conceput în unsprezece strofe, în care verbele la imperativ accentuează mesajul poeziei, un îndemn mobilizator la libertate și unitate națională. În același timp, poetul realizează o definire a trăsăturilor spirituale ale neamului românesc.

Scanned with OKEN Scanner

Imn Lui Ştefan cel Mare
(imnul)

de Vasile Alecsandri

- ☑ **Important scriitor român din secolul al XIX-lea**, poet, prozator, dramaturg, culegător de folclor, **Vasile Alecsandri** s-a afirmat în literatură prin faptul că a iniţiat, în creaţia, sa o varietate de specii literare.
- ☑ Fiind considerat **un deschizător de drumuri, poezia ocazională şi evenimentele epocii s-au regăsit afectiv în lirica lui V. Alecsandri**. Ecouri ale Revoluţiei de la 1848, Unirea (*Hora Unirei, Deşteptarea României*), Războiul pentru Independenţă (vol. *Ostaşii noştri*), sunt prezente în opera poetului prin versuri memorabile.
- ☑ **Versurile poeziei** *Imn lui Ştefan cel Mare* au fost scrise de Vasile Alecsandri, cu prilejul festivităţii organizate la Mânăstirea Putna, cu ocazia împlinirii a 400 de ani de la construirea mânăstirii, unde era înmormântat domnitorul.
- ☑ **Sărbătoarea de la Putna** a fost iniţiată de colectivitatea studenţilor români de la Viena, care aveau ca reprezentanţi şi organizatori pe Mihai Eminescu şi pe Ioan Slavici.
- ☑ La **marea sărbătoare**, imnul marelui voievod a fost cântat de cei prezenţi, reprezentând un simbol al libertăţii şi unităţii naţionale.
- ☑ Referindu-se la prezenţa în versurile lui Vasile Alecsandri a bravului domnitor român, Ştefan cel Mare, Mihai Eminescu puncta ecoul versurilor: *„El deşteaptă-n sânul nostru dorul ţării cei străbune,/ El evocă-n dulci icoane a istoriei minune,/ Vremea lui Ştefan cel Mare, zimbrul sobru şi regal"*.
- ☑ *Imn lui Ştefan cel Mare* a fost publicată în *Convorbiri Literare*, la 15 august 1871, şi este concepută în cinci strofe a câte opt versuri fiecare, ilustrând cu admiraţie şi veneraţie figura proeminentă a Moldovei secolului al XV-lea.

TITLUL

- ☑ Poetul **îşi dezvăluie, în titlu, intenţia de a evoca şi preamări personalitatea marelui domnitor, Ştefan cel Mare**, care prin eroism şi fapte măreţe s-a dăruit neamului, devenind un simbol în istoria poporului român.
- ☑ **Vasile Alecsandri** s-a impus în literatura paşoptistă, opera lui având ecouri puternice în sufletul creatorilor ce i-au urmat. Mihai Eminescu îi surprinde imaginea în poezia *Epigonii* astfel: *„Acel rege-al poeziei vecinic tânăr şi ferice/ Ce din frunze îţi doineşte, ce cu fluierul îţi zice,/ Ce cu basmul povesteşte, veselul Alecsandri"*.

Scanned with OKEN Scanner

CONȚINUT	Realizarea artistică	Trăsăturile imnului
STROFA I ☑ Invocarea eroului sfânt, Ștefan cel Mare.	▶ **Prima strofă** conține o **invocație retorică** adresată marelui domnitor, Ștefan cel Mare, *eroul sfânt* al românilor (substantiv în vocativ – Ștefane). Versul *„O! Ștefan erou sfânt!"* definește, astfel, cea mai importantă calitate a domnitorului. ▶ **Tonul solemn** al versurilor este realizat prin repetiția substantivului *„erou"*. ▶ Gloria în timp a lui Ștefan este subliniată și prin personificarea Carpaților, martori ai vijeliei legendare: *„domnitorului, ce străjuiesc"*, *„vechiul tău mormânt"*, *„Carpații te păzesc./ Și de sublima-ți glorie/ Cu secolii șoptesc."*	▶ **Imnul** – specie a genului liric, o poezie însoțită de muzică, are semnificația de *„cântec de biruință"* și preamărește patria, fapte, evenimente de importanță națională, eroi, personalități, o colectivitate.
STROFA a II-a ☑ Ștefan – luptător neînfricat – sfidează moartea.	▶ **Strofa a doua** se referă la trecutul neamului. Eroismul, patriotismul, vitejia domnitorului sunt semnalate atât în timpul luptelor, cât și în viața pașnică. ▶ Dragostea de neam a voievodului este prezentată în **antiteză** cu disprețul față de moarte: *„Cu drag privindu-ți patria/ Și moartea cu dispreț"*. ▶ **Repetiția adjectivului** *„măreț"* este sugestivă pentru intenția poetului de a evidenția calitățile de diplomat și, în același timp, de luptător ale marelui domnitor (antiteză război-pace): *„Măreț în sânul luptelor/ Și-n pace-ai fost măreț"*. ▶ **Metafora** *„în sânul luptelor"* subliniază puterea de sacrificiu a domnitorului, precum și dăruirea în luptă.	▶ **Imnul este simbolul muzical al unei țări**, eveniment, al unei personalități, deoarece se transmite prin cântec. ▶ **Imnul** este utilizat în momente solemne.
STROFA a III-a ☑ Imaginea domnitorului este asociată cu imaginea unui *„soare învingător"*.	▶ **În strofa a treia**, printr-o comparație amplă, imaginea domnitorului este adusă în prezent și corelată cu imaginea soarelui: *„O! Soare-nvingător"* (**invocație retorică**). ▶ **Antiteza** realizată prin intermediul verbului *„a apune"*: *„în veci tu nu apui"*, îl poziționează pe	▶ Semnalăm prezența **verbelor la imperativ**, ce exprimă un îndemn, o dorință mobilizatoare.

Scanned with OKEN Scanner

	domnitor deasupra astrului. În inimile românilor, Ştefan este nemuritor. El va fi omagiat veşnic: „prezent şi viitor", devenind **simbolul luptătorului devotat patriei.**	
STROFA a IV-a ☑ Visul de unire al domnitorului realizat de urmaşi.	▶ **Seria metaforelor** sugestive pentru imaginea domnitorului, se regăseşte şi în strofa a patra. Aici Ştefan este prezentat în acelaşi **stil retoric**: *„O, mare-umbră-eroică"* şi este proiectată în viitor. Este semnalat **visul domnitorului vizionar**, unirea românilor sub acelaşi steag: *„Visai Unirea Daciei/ Cu-o turmă şi-un păstor".* ▶ **Imperativul** *„priveşte"* proiectează un viitor dorit de Ştefan, unirea românilor, unire realizată de urmaşii uniţi *„în cugete"* şi *„în Dumnezeu"*: *„Priveşte visul tău;/ Uniţi suntem în cugete/ Uniţi în Dumnezeul".*	▶ **Imnul** conţine o profundă trăire lirică. ▶ Se elogiază măreţia naturii, gândirea omului, raţiunea, judecata, virtutea.
STROFA a V-a ☑ Jurământul de credinţă faţă de ţară în faţa mormântului domnitorului.	▶ **Ultima strofă** este tot o proiecţie în viitor. Este imaginea, în timp, a domnitorului devenit emblema eroismului, vitejiei, credinţei faţă de neam. ▶ **Imaginea spaţială** este o reluare din prima strofă: *„La poalele Carpaţilor/ La vechiul tău mormânt".* În faţa mormântului domnitorului, românii fac jurământ sacru pentru unitate şi independenţă: *„Depunem jurământ:/ Un gând s-avem în numele/ Românului popor,/ Aprinşi de-amorul gloriei/ Ş-al patriei amor".*	▶ Ritmul, rima dau solemnitate versurilor. ▶ Vocabularul este adecvat speciei literare ▶ În imn se foloseşte un stil solemn sau un ton cald şi intim. ▶ Imnul se foloseşte în ceremonii publice.

CONCLUZII

☑ **Poezia** este scrisă în strofe de opt versuri, în ritm iambic şi rimă încrucişată.

☑ **Imnul închinat lui Ştefan** preamăreşte personalitatea voievodului – simbol al luptei pentru unitatea şi independenţa ţării.

☑ **Tonul poeziei** este mobilizator, solemn, în raport cu personalitatea legendară a domnitorului evocat, poetul exprimându-şi, în acelaşi timp, sentimentele sale pline de respect şi veneraţie faţă de Ştefan.

☑ **Criticul Titu Maiorescu** îl prezenta astfel: *„În Alecsandri vibrează toată inima, toată mişcarea compatrioţilor săi, câtă s-a putut întrupa într-o formă poetică în starea relativă a poporului nostru de astăzi".*

Scanned with OKEN Scanner

PROZA

Basmul

Prâslea cel voinic şi merele de aur
(basmul)

☑ **Basmele româneşti**, de o mare complexitate şi frumusețe, au stârnit de timpuriu interesul culegătorilor şi al scriitorilor noştri: Vasile Alecsandri, I. Pop-Reteganul, G. Dem. Teodorescu, Dumitru Stăncescu, Gr. C. Tocilescu, G. Catană, M. Eminescu etc.

☑ **Un culegător şi povestitor de mare talent a fost Petre Ispirescu**, ale cărui volume de basme au intrat în patrimoniul literar românesc, cunoscând un mare şi durabil succes: *Basme sau poveşti populare* (1862), *Snoave sau poveşti populare adunate din gurile ce ştiu multe* (1873-1874), *Poveştile unchiaşului sfătos* (1879), *Legendele sau basmele românilor* (1882), *Poveşti morale* (1886) etc.

☑ **Publicat iniţial în jurnalul** *Ţăranul român*, în numerele 13 şi 14 din 1862, basmul *Prâslea cel voinic şi merele de aur* a fost reluat şi în opera sa principală, *Legendele sau basmele românilor*. După propriile însemnări, basmul i-a fost povestit culegătorului chiar de tatăl său.

☑ Ca **specie literară**, narațiunea este un **basm fantastic popular**. De aceea, opera are un **caracter oral**, circulând prin viu grai prin sate şi mahalale, **un caracter tradiţional**, fiind alcătuit conform mentalității tradiționale şi după toate cerințele speciei, **caracter colectiv**, modificările cunoscute fiind pricinuite, de-a lungul vremii, de numeroşii povestitori, dovadă fiind şi numeroasele **variante** cunoscute, dar fiind şi acceptat de colectivitate. Circulația orală este pricina **structurii sale puternic formalizate şi a acţiunii convenţionale**, tipică tuturor basmelor.

☑ **TITLUL** unește, printr-o conjuncție copulativă, numele eroului (care, ca în majoritatea basmelor, este o poreclă) cu „*pricina*" încercărilor sale: merele de aur, pe care reuşeşte să le păzească de hoți.

☑ **Basmul** relatează aventurile prin care trece, ca prin nişte probe inițiatice, fiul cel mai mic al unui împărat, până la căsătoria cu fata de împărat salvată de pe tărâmul celălalt şi la pedepsirea fraților trădători (**tema**). Faptele se înşiruie pe un singur fir epic, după toate momentele subiectului.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile basmului
EXPOZIȚIE/ EXPOZȚIUNE ☑ A fost odată un împărat ce avea în grădină un pom care făcea mere de aur.	▶ **Formula de început**, specifică basmelor populare, fixează, printr-o serie de paradoxuri, timpul mitic în care se petrece acțiunea: *„A fost odată ca niciodată; că de n-ar fi, nu s-ar mai povesti; de când făcea plopșorul pere și răchita micșunele...”* ▶ **Descrierea** este modul de expunere cu ajutorul căruia naratorul prezintă grădina împăratului; descrierea este bogată în **hiperbole și epitete**: *„...o grădină frumoasă, bogată în flori și meșteșugită nevoie mare! Așa grădină nu se mai văzuse până atunci, p-acolo.”* ▶ În fundul grădinii are un măr ce face mere de aur.	▶ **Basmul** începe cu formule specifice (= **de început**). ▶ **Timpul** este fabulos, mitic. ▶ **Expoziția/ expoziția basmelor populare este foarte scurtă; intriga** o urmează imediat, deseori în aceeași frază.
INTRIGA ☑ Împăratul nu reușește să mănânce mere, deoarece vine un hoț și le fură, când se pârguiesc.	▶ **Enumerația etapelor** de creștere și coacere a fructelor dă relief supărării împăratului, care nu le poate gusta din cauza unui hoț ce le fură exact în momentul coacerii: *„...căci, după ce le vedea înflorind, crescând și pârguindu-se, venea oarecine noaptea și le fura, tocmai când erau să se coacă.”*	▶ **Realul se împletește cu fantasticul** chiar în același episod: un împărat din lumea aceasta, element real, are un măr cu fructe de aur.
DESFĂȘURAREA ACȚIUNII ☑ Împăratul pune să păzească mărul pe cei mai aleși ostași, dar nu au reușit. ☑ Fiul cel mare îi cere și el voie tatălui să păzească mărul. ☑ Fiul cel mare pândește o săptămână întreagă, dar nu îl prinde pe hoț, care reușește să fure merele și de data aceasta.	▶ Discuția dintre tată și fiu este prezentată cu ajutorul **dialogului**. Tatăl își exprimă neîncrederea, dar își lasă fiul să-l păzească: *„...mă îndouplec și te las ca să pândești, măcar că nu-mi vine a crede că o să izbutești.”* **Indici temporali**: a venit din nou vremea coacerii: *„... acum a dat în copt”.* ▶ Relatarea în **stil indirect** a eșecului fiului mai mare sugerează dificultatea păzirii. ▶ Mâhnirea tatălui este hiperbolizată: *„Nepovestită fu mâhnirea tatălui său, când auzi spuindu-i-se această întâmplare.”* ▶ Tatăl îl privește cu neîncredere pe Prâslea, așa cum se întâmplă deseori în basme, ba chiar îl jignește: *„Fugi d-aci, nesocotitule,*	▶ **Repetiția gradată** a episoadelor, în număr de trei, este specifică basmului.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile basmului
☑ La rugămintea fiului mijlociu, împăratul amână tăierea pomului încă un an, dar nici acesta nu reuşeşte să prindă făptaşul. ☑ Cu mare greutate îl înduplecă Prâslea pe tatăl său să mai lase pomul un an, să-l păzească şi el. ☑ Primăvara, pomul leagă mai frumos ca altădată.	*zise împăratul. Fraţii tăi cei mai mari, atâţi şi atâţi oameni voinici şi deprinşi cu nevoile n-au putut face nimic şi tocmai tu, un mucos ca tine, o să izbutească?"* ▶ **Starea sufletească a împăratului oscilează** între bucurie, când vede frumuseţea roadelor, şi părere de rău că l-a lăsat netăiat, când se gândeşte că Prâslea nu va reuşi să oprească hoţul. ▶ Prâslea dă mereu ocol mărului şi îşi face planuri de bătaie: *„Prâslea se ducea adesea prin grădină, da ocol mărului şi tot plănuia."*	
☑ Prâslea reuşeşte să rănească hoţul şi să salveze merele.	▶ **Prâslea** îşi ia cărţi de citit, arcul, săgeţile şi două ţepuşe, pe care le aşază astfel, încât să-l lovească în ceafă şi în bărbie dacă picoteşte. ▶ După miezul nopţii, boarea zorilor îl îmbată şi simte o moleşeală copleşitoare, dar loviturile ţepuşelor îl ţin treaz şi, pe la revărsat de zori, aude un fâşâit uşor. ▶ Când necunoscutul se prinde de ramurile pomului, trage trei săgeţi; la a treia, aude un geamăt. ▶ **Naraţiunea detaliată, cu verbele la prezentul istoric**, ţine cititorul cu sufletul la gură.	▶ **Naraţiunea** este dinamică, faptele se succed rapid. ▶ **Repetiţia cifrei trei** este specifică basmului.
☑ Când Prâslea îi duce mere tatălui său, acesta se bucură enorm.	▶ **Bucuria împăratului** la vederea merelor este prezentată cu ajutorul hiperbolei: *„Niciodată n-a simţit împăratul o mai mare bucurie decât când a văzut la masa sa merele de aur din care nu gustase niciodată."*	▶ **Hiperbola** este deseori întâlnită în basme, unde evidenţiază, direct sau indirect, faptele eroului.
☑ Prâslea şi fraţii săi pleacă în căutarea hoţului.	▶ **O replică în stil direct** scoate în evidenţă hotărârea lui Prâslea de a pleca în căutarea hoţului, deşi tatăl era mulţumit că gustase din mere şi nu-l mai interesa tâlharul: *„– Acum – zise Prâslea – să căutăm şi pe hoţ."*	

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile basmului
	► Prâslea îi arată împăratului dâra de sânge. ► **O expresie populară** sugerează hotărârea nestrămutată a eroului: *„...să-l aducă împăratului chiar din gaură de şarpe."* ► **Naratorul omniscient** dă în vileag pizma fraţilor, care merg cu Prâslea numai pentru a-l pierde: *„Fraţii săi prinseseră pizmă pe el pentru că fusese mai vrednic decât dânşii şi căutau prilej să-l piarză..."*	► **Limbajul** este bogat în expresii populare şi regionalisme munteneşti, datorate circulaţiei în Muntenia, dar şi creatoare de atmosferă.
☑ Mergând după dâra de sânge, cei trei fii de împărat ajung la o prăpastie, în care se pierde urma, şi coboară pe rând. ☑ Cei doi fraţi mai mari nu au curaj să coboare şi se întorc. ☑ Prâslea coboară singur pe lumea cealaltă.	► Fiul cel mare coboară primul în prăpastie, cu ajutorul frânghiei, dar nu ajunge la capăt şi le face semn să-l ridice înapoi. ► Fratele mijlociu coboară puţin mai jos, dar se întoarce şi el. ► **Prâslea** le cere să îl lase în jos chiar când le face semn să îl tragă înapoi: *„...când voi mişca frânghia, voi mai mult să mă lăsaţi în jos..."* ► **Repetiţia şi gradaţia** reliefează momentul coborârii lui Prâslea în prăpastie: *„Se lăsă şi cel mai mic dintre fraţi şi, de ce mişca frânghia, d-aia îl lăsa mai jos, şi-l lăsară, şi-l lăsară, până ce văzură că frânghia nu mai sta întinsă..."*	
☑ Cei doi fraţi hotărăsc să-l piardă pe mezin.	► **Hotărârea celor doi fraţi mai mari de a-l omorî pe Prâslea**, din cauză că i-a întrecut în vitejie, este scoasă în evidenţă cu ajutorul **vorbirii directe**: *„– Să aşteptăm până ce vom vedea daca face vreo izbândă, şi atunci, ori bine, ori rău de va face, să-l pierdem, ca să ne curăţim de unul ca dânsul care ne face de ruşine".*	► Deseori **eroul** este cel mai mic dintre cei trei fii ai unui împărat.
☑ Ajuns pe tărâmul celălalt, Prâslea merge până la nişte palate de aramă.	► **Pe lumea cealaltă**, Prâslea găseşte totul schimbat, aşa cum o sugerează o enumeraţie: *„... şi cu mare mirare văzu toate lucrurile schimbate; pământul, florile, copacii, lighioni altfel făptuite erau p-acolo."*	► În basme, **spaţiul** este împărţit în două: lumea noastră, a oamenilor, şi lumea cealaltă, lăcaş al zmeilor, balaurilor şi altor fiinţe rele. Legătura dintre cele două lumi se face printr-un loc accesibil numai eroilor: o prăpastie, o groapă etc.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile basmului
	▶ Deşi este **model de vitejie, înţelepciune şi curaj**, Prâslea are şi slăbiciuni omeneşti, prezentate direct de narator: i se face frică atunci când ajunge jos: *„se uită cu sfială în toate părţile"*, *„deocamdată îi cam fu frică"*. ▶ Prâslea înaintează până la *„nişte palaturi cu totul şi cu totul de aramă."*	▶ Deşi reprezintă un ideal, **protagonistul** are şi scăderi: este vulnerabil, se teme, poate fi ucis etc. ▶ **Prezenţa palatelor de aramă, argint şi aur**, metale a căror valoare este direct proporţională cu puterea zmeilor proprietari, este specifică basmului.
☑ Stând de vorbă cu fata răpită de zmeul din palatul de aramă, Prâslea află că trei fraţi zmei au răpit trei surori – fete de împărat – şi le silesc să se căsătorească cu ei. ☑ **Prâslea** se luptă cu zmeul din palatul de aramă şi îl învinge.	▶ **Epitetul** *„frumuşică"* sugerează că şi frumuseţea fetelor răpite este proporţională cu puterea zmeilor, fata cea mare, răpită de zmeul din palatul de aramă, fiind cea mai puţin frumoasă. Se întrevede aici **mesajul etic** al basmelor, unde fiecare este răsplătit după merit. ▶ **Fata de împărat** îl sfătuieşte să se ascundă, deoarece soseşte zmeul. ▶ **Motivul buzduganului** pe care îl aruncă zmeul şi pe care îl întoarce voinicul este frecvent în basme, iar distanţa la care îl aruncă este semn al puterii (aici, primul zmeu l-a aruncat cale de un cot, iar Prâslea îl aruncă mai departe decât el). ▶ **Motivul discuţiei** dintre zmeu şi voinic (ameninţări şi hotărârea de a se întrece în luptă dreaptă) este frecvent în basme şi scoate în evidenţă antiteza dintre curajul lui Prâslea şi spaima zmeului, care îl provoacă totuşi la luptă: *„Zmeul, speriat, stătu în loc, se uită după buzdugan, se duse de-l luă şi se întoarse acasă, [...]* *– [...] Ce vânt te-a adus pe aici, omule, ca să-ţi rămâie oasele pe alt tărâm?* *– Am venit ca să prinz pe furii merelor de aur ale tatălui meu.* *– Noi suntem, îi zise zmeul; cum vrei să ne batem? în buzdugane să ne lovim, în săbii să ne tăiem, ori în luptă să ne luptăm?"* ▶ **Paralelismul sintactic şi inversiunea** din întrebarea zmeului sugerează importanţa (pe viaţă şi pe moarte) luptei şi faptul că este o în-	▶ **Acţiunea este convenţională**, numeroase motive migrează de la un basm la altul (motivul provocării la luptă, motivul luptei cu cei trei zmei etc.) ▶ **Lupta are loc între bine şi rău** (personaje simbolice, reprezentând binele – Prâslea – şi personaje simbolice reprezentând răul – zmeii). ▶ Întotdeauna **lupta este dreaptă, cinstită**; chiar dacă eroul poate primi ajutor, nu câştigă niciodată prin viclenie.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile basmului
	trecere cinstită, din care va ieşi învingător cel mai bun. De aceea, Prâslea hotărăşte să-şi încerce puterile în luptă, *„că e mai dreaptă"*. ► **Propoziţiile scurte, cu verbele la prezentul istoric, frecvenţa verbelor la gerunziu**, ce arată acţiuni simultane, alcătuiesc relatarea luptei. Modul în care îl ucide pe zmeu (prin îngroparea în pământ până la genunchi), întâlnit şi în alte basme, sugerează, prin **hiperbolă**, vitejia lui Prâslea: *„Atunci se apucară la trântă, şi se luptară şi se luptară, până când zmeul băgă pe Prâslea în pământ până la glezne; iar Prâslea se opinti o dată, aduse pe zmeu şi, trântindu-l, îl băgă în pământ până în genunchi şi-i tăie capul."*	
☑ Fata cea mare îl roagă pe Prâslea să-i salveze şi surorile. ☑ După vreo două zile de odihnă, Prâslea se duce la zmeul din palatul de argint, ca s-o salveze pe sora mijlocie.	► Regăsim **motivele aruncării buzduganului şi luptei cu zmeul**, gradate, într-o scurtă naraţiune, o frază alcătuită din propoziţii scurte, multe juxtapuse prin punct şi virgulă, accelerând ritmul povestirii: *„Acolo, ca şi la cea mare, fu primit cu bucurie; fata îl rugă să se ascunză; iar el nu voi; ci, când veni buzduganul să se aşeze în cui, pe care îl aruncase zmeul ei cale de două conace, el îl aruncă mult mai îndărăt, izbind şi pe zmeu în cap; iară zmeul veni turburat, se luptă cu Prâslea ca şi frate-său cel mare, şi rămase şi el mort."*	
☑ După ce se odihneşte o săptămână, cu fetele salvate, Prâslea pleacă spre palatul de aur.	► Văzând **palatul de aur**, Prâslea se teme că zmeul e mai puternic şi nu îl va putea *învinge*: *„Văzând palaturile de aur în care locuia zmeul cel mic, rămase cam pe gânduri, dară, luându-şi inima în dinţi, intră înăuntru."*	► Ca şi mezinul, zmeul cel mai mic este şi cel mai puternic şi locuieşte, ca semn al puterii lui, într-un palat de aur.
☑ Prâslea se luptă cu zmeul cel mic şi îl învinge cu ajutorul corbului şi al fetei celei mici.	► **Gradaţia atinge apogeul** în episodul luptei cu cel de-al treilea zmeu. ► **Comparaţia hiperbolică** măreşte tensiunea emoţională a episodului luptei, căci fata *„îl ruga ca pe Dumnezeu să o scape de zmeu"*, care este hotărât să o silească a se	► **Gradaţia** a câte trei episoade atinge punctul culminant în al treilea episod. ► **Personajul negativ** este totalmente opus voinicului.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile basmului
	care este hotărât să o sileaască a se căsători cu el de îndată ce i se vindecă rana făcută de Prâslea. ▶ Şi de data aceasta, Prâslea azvârle buzduganul mai departe ca zmeul, lovindu-l în piept, semn că este mai puternic. ▶ **Dialogul dintre zmeu şi erou** scoate în relief mânia zmeului şi liniştea sufletească a lui Prâslea, ca şi hotărârea neclintită a fiecăruia de a-l învinge pe celălalt: *„– Dacă eşti tu – îi răspunse zmeul – am să te pedepsesc amar pentru nesocotinţa ta. Cum ai vrut, venit-ai; dară nu te vei mai duce cum vei voi.* *– Cu ajutorul lui Dumnezeu – îi răspunse Prâslea – am eu ac şi de cojocul tău."* ▶ O **formulă mediană**, specifică basmului, concentrează descrierea luptei cu cel de-al treilea zmeu: *„şi se luptară,/ şi se luptară,/ zi de vară/ până seară."* ▶ **Descrierea luptei** este mult mai detaliată, deoarece şi adversarul este puternic; lupta dintre bine şi rău atinge punctul culminant. ▶ **În descriere, naratorul indică şi momentul temporal**, subliniind astfel că a fost o luptă lungă şi anevoioasă; astfel, *„pe la nămiez"*, cei doi se bat transformaţi în focuri; îi cer pe rând ajutor corbului, oferindu-i o răsplată, zmeul un stârv, Prâslea cele trei stârvuri ale zmeilor. Atras de răsplata mai mare, corbul aduce în gheare seu pentru Prâslea şi îl toarnă peste el; astfel, Prâslea prinde puteri, dar insuficiente pentru a-l ucide pe vrăjmaş. ▶ *„Către seară"*, zmeul îi cere fetei apă, promiţându-i că se vor căsători chiar a doua zi, neţinând seamă de sentimentele fetei, care dorea să scape de el. Eroul îi promite şi el că se vor duce înapoi în lumea lor şi se vor căsători, împlinindu-i dorinţa, şi de aceea fata îi aduce apă.	▶ **Oralitatea**: regionalisme, arhaisme, interjecţii, expresii populare, propoziţii şi fraze scurte, proverbe şi zicători etc. Prezenţa formulelor **iniţiale**, **mediane**, **finale** şi de **salut** este specifică basmelor. ▶ Deseori în **basme eroul este ajutat de alte fiinţe** (aliaţi în lupta contra răului): calul năzdrăvan, corbul, zgripsoroaica, Sfânta Duminică etc. Realul se împleteşte cu fantasticul. ▶ **Personajul principal** pozitiv este năzdrăvan, adică are puteri supranaturale, printre care vorbirea în graiul animalelor şi puterea de a se metamorfoza.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile basmului
	► **Descrierea luptei** se concentrează într-o singură frază, alcătuită din propoziţii scurte, separate prin punct şi virgulă. Puterea deosebită a voinicului este sugerată prin imaginea fantastică a îngropării dintr-o lovitură până la genunchi şi la gât.	
☑ Înainte de a se întoarce, fetele transformă palatele zmeilor în mere şi le iau cu ele. ☑ Fraţii le scot pe rând pe fete din groapă.	► Fetele îi promit recunoştinţă veşnică: *„– De azi înainte frate să ne fii."* ► Palatele sunt transformate în mere cu ajutorul unui bici. ► Fetele sunt scoase în aceeaşi ordine şi Prâslea le hărăzeşte pe cele două mai mari fraţilor săi, pe cea mică păstrându-o pentru sine. ► **Fata cea mică** nu le dă fraţilor mărul ei de aur: *„însă mărul ei cel de aur nu-l dete, ci-l ţinu la sine."*	► Prezenţa **obiectelor fermecate** este specifică basmelor. ► **Formele arhaice** ale unor cuvinte se explică prin marea vechime a basmelor.
☑ Prâslea nu reuşeşte să iasă, deoarece fraţii dau drumul frânghiei, ca să-l omoare; noroc că eroul, prevăzător, pusese un bolovan cu căciula sa pe el. ☑ Fraţii îi spun tatălui că Prâslea s-a prăpădit şi se cunună cu fetele, după hotărârea lui Prâslea. ☑ Fata cea mică refuză categoric să se mărite cu altcineva.	► **Aventurile voinicului** nu se încheie aici, semn că lupta binelui contra răului nu se încheie niciodată şi că răul poate îmbrăca numeroase forme; simţind că fraţii *„îi poartă sâmbetele"*, Prâslea leagă o piatră în locul lui şi îşi pune căciula deasupra; într-adevăr, fraţii, văzând căciula, dau drumul bolovanului în prăpastie, ca să-l omoare pe mezin. ► **Epitetul antepus** *„prefăcută mâhnire"*, evidenţiază trăsăturile negative ale fraţilor, care sunt de partea răului.	
☑ Prâslea omoară un balaur ce voia să mănânce puii unei zgripsoroaice.	► **Naratorul omniscient** scoate în relief mulţumirea tăcută a eroului că a scăpat cu viaţă: *„...mulţumi lui Dumnezeu că i-a scăpat zilele şi se gândea ce să facă ca să iasă afară."* ► Un vaiet puternic îl avertizează că pericolul nu a trecut: un balaur	► Accentul cade pe naraţiunea faptelor şi mai puţin pe stările sufleteşti ale personajelor.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile basmului
	voia să înghită nişte pui de zgripsor. ▶ Fără să stea pe gânduri, luptând mereu pentru bine, adevăr şi dreptate, Prâslea omoară balaurul.	
☑ Drept mulţumire, puii îl ascund, ca să nu îl mănânce mama lor de bucurie.	▶ **Stilul direct** evidenţiază faptul că pericolul nu a trecut, iar binele şi răul, deşi în luptă permanentă, pot coexista în acelaşi personaj (în Zgripsoroaica, mama puilor, care, de bucurie, l-ar putea înghiţi accidental pe Prâslea): *„– Vino încoa', omule viteaz, să te ascundem aici, că, de te va vedea mama noastră, te înghite de bucurie."*	▶ **Lumea cealaltă** este populată cu făpturi fantastice: zmei, balauri, zgripsori (păsări uriaşe antropofage).
☑ Puii îşi înşală mama, pretinzând că salvatorul lor a plecat şi o trimit în toate direcţiile, ca ea să obosească şi să treacă pericolul.	▶ **Dialogul** evidenţiază înşelătoria bine intenţionată a puilor, care îşi obosesc mama trimiţând-o în toate direcţiile să-l caute pe salvatorul lor. ▶ Puii îi cer mamei să-şi dea cuvântul că nu îi va face nimic lui Prâslea. ▶ **Hiperbola** arată că Prâslea abia scapă din noul pericol: *„Atunci ei îl scoaseră din pană şi îl arătară; iar ea, de bucurie, îl strânse în braţe şi cât p-aci era să-l înghită, dacă nu l-ar fi acoperit puii."*	▶ Principalul mod de expunere este **naraţiunea**; **dialogul alternează cu naraţiunea**, evidenţiind momentele cheie ale naraţiunii.
☑ Zgripsoroaica acceptă să-l ducă pe Prâslea în lumea lui, învăţându-l totodată să îi pregătească merinde.	▶ Un **scurt dialog** concentrează rugămintea lui Prâslea şi încuviinţarea zgripsoroaicei de a-l scoate la lumină: *„– Ce bine vrei să-ţi fac şi eu, pentru că mi-ai scăpat puii de moarte?* *– Să mă scoţi pe tărâmul celălalt, răspunse Prâslea.* *– Greu lucru mi-ai cerut, dară pentru că ţie îţi sunt datoare mântuirea puilor mei, mă învoiesc la asta."* ▶ Cantitatea uriaşă de merinde evidenţiază greutatea parcurgerii drumului spre lumea oamenilor: 100 de oca de carne de câte o oca bucata, 100 de pâini.	
☑ Zgripsoroaica îl duce pe erou în zbor, cu mare greutate şi consumând toate merindele.	▶ O replică în stil direct a zgripsoroaicei relevă dificultatea drumului, care necesită puteri sporite: de aceea, Zgripsoroaica trebuie să mănânce de câte ori îi cere: *„– Pune-te dasupra mea cu merinde cu tot şi,*	

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile basmului
☑ Nemaiavând carne, Prâslea îşi taie o bucată din coapsă şi o dă zgripsoroaicei.	*de câte ori oi întoarce capul, să-mi dai câte o pâine şi câte o bucată de carne."* ► În **punctul culminant** al ascensiunii, evidenţiat prin **repetiţia adverbului** *aproape*, Prâslea rămâne fără carne; fără să ezite, îşi taie o bucată din coapsă şi i-o dă păsării, ştiind că altfel s-ar prăbuşi amândoi în prăpastie: *„Când era aproape, aproape să iasă dasupra, pasărea uriaşă mai întoarse capul să-i mai dea de mâncare; dară carnea se sfârşise. Atunci Prâslea, fără să-şi piardă cumpătul, trase paloşul şi-şi tăie o bucată de carne moale din coapsa piciorului de sus şi o dete zgripsoroaicei."*	► **Stilul popular** se caracterizează prin simplitate şi oralitate; frazele sunt alcătuite din **propoziţii scurte, juxtapuse sau coordonate**, ritmul devenind astfel mai alert.
☑ **Zgripsoroaica** îi lipeşte bucata de carne la loc şi apoi, cei doi se despart prieteneşte.	► Zgripsoroaica, văzându-l pe Prâslea că nu poate merge din cauza rănii, recunoaşte că l-ar fi mâncat, dacă nu îi salva puii: *„Dacă nu era binele ce mi-ai făcut şi rugăciunea puilor mei, mai că te mâncam."* ► În schimb, **Zgripsoroaica** îi dă carnea înapoi, deoarece simţise că are alt gust, şi o lipeşte la loc: *„Apoi o dete afară dintr-însa, o unse cu scuipat de al său, şi se lipi."* ► Fiecare pleacă în altă direcţie: *„Atunci se îmbrăţişară, îşi mulţumiră unul altuia, şi se despărţiră; ea se duse în prăpastia de unde ieşiseră şi Prâslea plecă către împărăţia tatălui său."*	
☑ **Prâslea** se duce în oraşul tatălui său deghizat şi aude că fata cea mică este silită de fraţii lui să se mărite cu un alt fiu de împărat.	► **Stările sufleteşti ale eroului** sunt din nou în prim-plan: veştile pe care le află îl îndurerează: părinţii îi jelesc moartea, iar fata cea mică, îndoliată, refuză orice pretendent. Câteva superlative absolute, realizate prin diverse mijloace lexicale, scot în evidenţă supărarea tuturor eroilor pozitivi: părinţii sunt *„foarte mâhniţi"*, fata nu vrea să se mărite *„nici în ruptul capului"*, iar Prâslea *„nu puţin s-a întristat în sufletul lui"*.	► Basmele au **firul epic** foarte lung, cu numeroase aventuri, fapt ce permite mai multe gradări ale tensiunii emoţionale, care atinge astfel mai multe puncte culminante. Astfel, aici tensiunea creşte din nou.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile basmului
☑ Aflând că **fata** cere o furcă de aur, ce toarce singură, ca să accepte să se mărite, împăratul a comandat-o starostelui argintar, Prâslea se bagă ucenic la acesta.	▶ Credincioasă amintirii lui Prâslea, **fata cea mică** refuză să se mărite şi îi supune la probe pe peţitori; furca de aur pe care o cere este unică şi îi fusese dăruită ei de zmeu, ca să o convingă să se mărite cu el. Este şi un semn de recunoaştere, căci nu i-o poate aduce decât posesorul mărului de aur, al palatului fermecat, Prâslea. ▶ **Împăratul**, voind cu orice preţ să o mărite pe fată, îl obligă pe starostele argintarilor să i-o facă, sub ameninţarea pedepsei cu moartea: *„...că de unde nu, unde-ţi stau picioarele, îţi va sta şi capul"*. ▶ **Prâslea** se bagă ucenic la argintar.	
☑ Prâslea îi cere stăpânului să-l lase pe el să facă furca. ☑ După trei zile, eroul îi dă argintarului furca scoasă din mărul zmeului. ☑ Argintarul duce furca la palat, unde împăratul îl răsplăteşte cu doi saci de bani.	▶ Cum argintarul nu reuşeşte să facă un obiect de pe lumea cealaltă, Prâslea îi cere să-l lase trei zile să o facă el.	
☑ Fata îşi dă seama că Prâslea s-a întors şi îi spune împăratului că cine i-a adus furca mai poate face şi o cloşcă cu puii de aur.	▶ O **expresie populară** scoate în evidenţă sentimentele fetei când îşi dă seama că Prâslea s-a întors: *„...îi trecu un fier ars prin inimă"*. ▶ Ca să se asigure că nu se înşală, fata îşi continuă probele: cere argintarului şi cloşca cu pui de aur pe care i-o adusese tot zmeul şi deci se găsea în mărul de aur.	
☑ Prâslea îi aduce argintarului şi cloşca de aur.	▶ **Repetiţia episoadelor** este specifică basmului: împăratul îl cheamă din nou pe argintar, îl ameninţă încă o dată cu moartea dacă nu îi face cloşca, acesta se mai întoarce încă o dată supărat, *„despreţui ca şi întâia oară pe Prâslea, care îl întrebase şi de astă dată"*.	▶ **Acţiunea basmului** este convenţională, limbajul puternic formalizat, chiar dacă mai puţin decât în baladă.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile basmului
PUNCTUL CULMINANT ☑ Argintarul duce cloşca la împărat, dar fata îi cere împăratului să îl aducă pe meşterul care a făcut-o.	▶ Abia acum, când vede cloşca cloncănind şi puii piuind, argintarul *„înţelese că trebuie să fie lucru măiestru"*, de pe lumea cealaltă. ▶ Împăratul se minunează şi îi cere fetei să se pregătească de nuntă. ▶ **Replica în stil direct** a fetei, scoate în relief **punctul culminant**; ea îi cere împăratului să îl cheme pe meşterul care a făcut cloşca, deoarece el trebuie să aibă şi mărul zmeului: *„– Tată – îi mai zise fata – cine a făcut aste două lucruri trebuie să aibă şi mărul de aur al zmeului; porunceşte, rogu-te, argintarului să aducă meşterul care le-a făcut."*	
☑ Fata îl recunoaşte pe Prâslea şi îi divulgă identitatea împăratului.	▶ **Inima iubitoare şi credincioasă a fetei** o face să îl recunoască imediat pe erou, deşi acesta se schimbase mult: *„Cum îl văzu fata, îl şi cunoscu."* ▶ Încă o dată, **stilul direct** evidenţiază **punctul culminant**: *„– Tată, acesta este viteazul care ne-a scăpat din mâna zmeilor."* ▶ Acum îl recunoaşte şi împăratul, cu toate că Prâslea se schimbase foarte mult, ca urmare a călătoriei sale iniţiatice şi transfiguratoare. ▶ **Prâslea** îşi tăgăduieşte identitatea până când se convinge de dragostea părinţilor şi fetei, în antiteză cu ura plină de răzbunare a fraţilor săi: *„În cele din urmă, inima lui înduioşată de rugăciunile tatălui său, ale mamei sale şi ale fetei care rămăsese în ge-nunche rugându-l, mărturisi că, în adevăr, el este fiul lor cel mai mic."*	▶ Basmele conţin, ca model de existenţă şi comportament, drumul iniţiatic al eroului, marcat de încercări transfiguratoare care îi confirmă valoarea.
DEZNODĂMÂNT ☑ Prâslea le povesteşte părinţilor încercările prin care a trecut. ☑ Supărat, împăratul îşi cheamă fiii mai mari şi îl întreabă pe	▶ **Deznodământul** este tipic: fraţii trădători sunt pedepsiţi de Dumnezeu, chiar prin săgeţile pe care le aruncă în sus (spre Dumnezeu) şi care le cad drept în creştetul capului, omorându-i. ▶ Prâslea este răsplătit: se însoară cu fata cea credincioasă, spre bucuria întregii împărăţii, care *„se mândrea, falindu-se, de vitejiile ce făcuse el"*, iar după moartea tatălui	▶ Basmele au mesaj moral-educativ, sunt un îndreptar de comportament pentru satul tradiţional.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile basmului
erou cum să-i pedepsească. ☑ Prâslea îi iartă, lăsând pedeapsa în grija lui Dumnezeu. ☑ Cei trei aruncă câte o săgeată în sus şi fraţii lui Prâslea sunt răpuşi de propriile săgeţi. ☑ Prâslea se însoară cu fata cea mică şi, după moartea tatălui său, a împărăţit cu pace în locul acestuia.	împărăţeşte în pace. Astfel, basmul transmite un **mesaj moral-educativ**, constituindu-se într-un îndreptar de comportament. ▶ **Basmul** se termină cu o **formulă de încheiere**: *„Trecui şi eu pe acolo şi statui de mă veselii la nuntă, de unde luai* *O bucată de batoc,* *Ş-un picior de iepure şchiop,* *Şi încălicai p-o şea şi v-o spusei dumneavoastră aşa."* ▶ Această formulă evidenţiază reîntoarcerea în lumea reală; prin atestarea prezenţei sale la nuntă, povestitorul dă mărturie pentru realitatea aventurilor lui Prâslea, unind astfel cele două lumi.	

CONCLUZII

☑ Dincolo de valoarea lor estetică, basmele aveau, în societatea tradiţională, un **mesaj moral-educativ**, transmiţând credinţa că binele învinge întotdeauna şi cei buni sunt răsplătiţi, atingând idealul: fericire casnică (soţie), ambiţii împlinite (împărăţie).

☑ Basmele au şi o valoare documentară, păstrând urme ale unor mentalităţi arhaice, pentru ştiinţe ca: etnologie, antropologie, mitologie etc.

☑ Prin frumuseţea şi prospeţimea limbii, basmele rămân şi azi o sursă de inspiraţie pentru scriitori.

Scanned with OKEN Scanner

Prâslea cel voinic şi merele de aur

(caracterizarea personajului Prâslea)

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsături; mijloace şi procedee de caracterizare	Citate
EXPOZIŢIE/ EXPOZŢIUNE ☑ A fost odată un împărat ce avea în grădină un pom ce făcea mere de aur.	► Prâslea este **personajul principal pozitiv**, model de comportament propus de civilizaţia tradiţională. ► El nu are **nume**, *„prâslea"*, care este un apelativ familiar, însemnând cel mai mic dintre fraţi; calităţile şi valoarea lui sunt în **antiteză** cu aspectul său modest de la început şi se dezvăluie treptat, de-a lungul acţiunii.	
INTRIGA ☑ Împăratul nu reuşeşte să mănânce mere, deoarece vine un hoţ şi le fură, când se pârguiesc.		
DESFĂŞURAREA ACŢIUNII ☑ Împăratul a pus să păzească mărul cei mai aleşi ostaşi, dar nu au reuşit.	► **Relaţiile cu tatăl** său arată indirect modestia lui Prâslea şi totodată neîncrederea părintelui său, care îl consideră prea mic pentru o asemenea întreprindere.	*„– Fugi d-aci, nesocotitule, [...] tocmai tu, un mucos ca tine, o să izbutească?"*
☑ Fiul cel mare îi cere şi el voie tatălui să păzească mărul.	► **Modest şi cumpătat,** Prâslea nu promite că va prinde hoţul, ci vrea doar să facă o încercare (**autocaracterizare prin cuvinte**).	*„– Eu nu mă încumăt [...] a prinde pe hoţi, ci zic că o încercare de voi face şi eu, nu poate să-ţi aducă nici un rău."*
☑ Fiul cel mare pândeşte o săptămână întreagă, dar nu îl prinde pe hoţ, care reuşeşte să fure merele şi de data aceasta.		

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsături; mijloace şi procedee de caracterizare	Citate
☑ La rugămintea fiului mijlociu, împăratul amână tăierea pomului încă un an, dar nici acesta nu reuşeşte să prindă făptaşul. ☑ Cu mare greutate îl înduplecă Prâslea pe tatăl său să mai lase pomul un an, să-l păzească şi el.		
☑ Primăvara, pomul leagă mai frumos ca altădată. ☑ Prâslea reuşeşte să rănească hoţul şi să salveze merele.	▶ **Inteligent şi chibzuit**, îşi ia măsuri din timp şi îşi face planuri cum să prindă hoţii (**caracterizare indirectă prin fapte**). ▶ **Momentul pândei** este esenţial, scoate în evidenţă **calităţile eroului, ascunse sub masca sa de Prâslea**: el îşi ia arme (arcul cu săgeţi), cărţi de citit (dovedind dorinţă de cunoaştere şi instruire, semn al unei inteligenţe excepţionale) şi două ţepuşe, pe care le bate astfel încât să-l lovească în ceafă şi bărbie, contracarând somnul fermecat. ▶ Se dovedeşte **curajos, prudent şi viteaz**; are sânge rece, căci aşteaptă să îl audă pe hoţ lângă pom şi abia atunci trage, rănind-l cu a treia săgeată, salvând astfel merele.	*„Prâslea se ducea adesea prin grădină, da ocol mărului şi tot plănuia."* *„... îşi luă cărţi de cetit, două ţepuşe, arcul şi tolba cu săgeţile [...] bătu ţepuşele în pământ şi se puse între ele, aşa cum să-i vină unul dinainte şi altul la spate ca, daca îi va veni somn şi ar moţăi, să se lovească cu barba în cel de dinaintea lui şi daca ar da capul pe spate, să se lovească cu ceafa în cel de dinapoi."*
☑ Când Prâslea îi duce mere tatălui său, acesta se bucură enorm. ☑ Prâslea şi fraţii săi pleacă în căutarea hoţului.	▶ **Perseverent**, Prâslea se hotărăşte să plece în căutarea hoţului, în ciuda dorinţei împăratului, mulţumit că a gustat din mere. ▶ **Generos**, el îi antrenează şi pe fraţii săi în căutare, mai ales că aceştia se simţeau ruşinaţi că au fost întrecuţi de mezin.	*„Fiul său, însă, nu se lăsa cu una, cu două, ci, arătând împăratului dâra de sânge [..] îi spuse că se duce să-l caute [...] Şi, chiar de a doua zi, vorbi cu fraţii lui ca să meargă împreună cu el..."*

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsături; mijloace şi procedee de caracterizare	Citate
☑ Mergând după dâra de sânge, cei trei fii de împărat ajung la o prăpastie, în care se pierde urma, şi coboară pe rând. ☑ Cei doi fraţi mai mari nu au curaj să coboare şi se întorc. ☑ Prâslea coboară singur pe lumea cealaltă. ☑ Cei doi fraţi hotărăsc să-l piardă pe mezin.	▶ Cuvintele celor trei fii sunt mijloc de **caracterizare indirectă**; fiii sunt caracterizaţi în **antiteză**: cei doi mai mari cer să fie scoşi afară dacă scutură frânghia, Prâslea, dimpotrivă, să fie lăsat mai jos, ca să-şi biruiască astfel spaima şi laşitatea. ▶ Prâslea este adevăratul conducător, ordinele lui sunt ascultate chiar şi de fraţii săi mai mari, care îl urăsc.	*„-... Când voi mişca frânghia, voi mai mult să mă lăsaţi în jos..."* *„... şi după ce veţi vedea că frânghia nu se mai duce la vale, să puneţi paznici să păzească şi, când va vedea că frânghia se mişcă de loveşte marginile groapei, să o trageţi afară."*
☑ Ajuns pe tărâmul celălalt, Prâslea merge până la nişte palaturi de aramă. ☑ Stând de vorbă cu fata răpită de zmeul din palatul de aramă, Prâslea află că trei fraţi zmei au răpit trei surori – fete de împărat – şi le silesc să se căsătorească cu ei. ☑Prâslea se luptă cu zmeul din palatul de aramă şi îl învinge. ☑ Fata cea mare îl roagă pe Prâslea să-i salveze şi surorile. ☑ După vreo două zile de odihnă, Prâslea se duce la zmeul din palatul de argint, ca să o salveze pe sora mijlocie.	▶ Lupta cu zmeii, **mijloc de caracterizare indirectă prin fapte**, scoate în evidenţă vitejia, puterea şi abilitatea eroului, de fiecare dată mai mari decât puterea zmeilor. ▶ Prâslea luptă **cinstit**, alegând **lupta dreaptă**, fără arme, ca să câştige cel mai puternic. ▶ Ca orice erou, Prâslea are **puteri supranaturale**, puterea, care îl face ca dintr-o singură izbitură să-l îngroape pe zmeul cel mare până la genunchi şi pe zmeul cel mic până la gât. (**caracterizare indirectă prin fapte**). ▶ Generos, mereu în slujba binelui, Prâslea se duce să le salveze pe toate cele trei surori. ▶ Lupta cu zmeii este grea şi dificilă şi eroul are nevoie de odihnă.	*„– Ba în luptă, că e mai dreaptă."* *„...trântindu-l, îl bagă până în pământ până în genunchi..."*

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsături; mijloace şi procedee de caracterizare	Citate
☑ După ce se odihneşte o săptămână, cu fetele salvate, Prâslea pleacă spre palatul de aur.	▶ Deşi are puteri supranaturale, Prâslea rămâne om, cu însuşiri şi defecte: se teme, văzând palatul de aur, semn al marii puteri a zmeului. El îşi adună curajul ca să intre înăuntru, fapt evidenţiat prin folosirea unei **expresii populare, ca procedeu de caracterizare indirectă.**	*„Văzând palaturile de aur în care locuia zmeul cel mic, rămase cam pe gânduri, dară, luându-şi inima în dinţi, intră înăuntru."*
☑ Prâslea se luptă cu zmeul cel mic şi îl învinge cu ajutorul corbului şi al fetei celei mici.	▶ În **timpul luptei**, îşi pune nădejdea în Dumnezeu. ▶ Prâslea are şi alte puteri supranaturale: se poate **metamorfoza** în foc, formă sub care se luptă cu zmeul cel mic, vorbeşte cu făpturile de pe lumea cealaltă (aici, corbul, mai târziu zgripsoroaica). ▶ Prâslea nu este invincibil, nu **este un erou perfect**, care învinge mereu; de aceea, are nevoie de ajutor ca să-l învingă pe zmeu şi îl găseşte la corb, căruia îi cere seu, promiţându-i trei leşuri de zmeu, şi la fată, căreia îi făgăduieşte că o duce în lumea lor şi o ia de soţie. El le câştigă ajutorul pentru că le oferă ce îşi doresc. (**caracterizare indirectă prin cuvintele altor personaje**). Astfel, vitejiei i se adaugă şi **generozitatea** şi respectul pentru dorinţele celorlalţi.	*„– Cu ajutorul lui Dumnezeu [...] am eu ac şi de cojocul tău."* *„– Unde dă Dumnezeu să cază o asemenea tiflă peste mine!"* *„– Să-ţi audă Dumnezeu vorba, voinice, şi să-ţi împlinească gândul!"*
☑ Înainte de a se întoarce, fetele transformă palatele zmeilor în mere şi le iau cu ele. ☑ Fraţii le scot pe rând pe fete din groapă.	▶ Ca un **adevărat conducător moral**, cu autoritatea întărită de faptul că el le salvase pe fete, Prâslea le hărăzeşte pe cele două surori mai mari fraţilor săi, păstrând-o pe mezină pentru sine, dând fiecăreia, drept zestre, mărul în care se ascundea palatul fermecat. Şi acum acţionează respectând principiile binelui şi dreptăţii. (**caracterizare indirectă prin fapte**)	*„Ea [...] arătă un răvăşel ce-i dase Prâslea, în care scria că are să ia de bărbat pe frate-său cel mai mare."*

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsături; mijloace şi procedee de caracterizare	Citate
☑ Prâslea nu reuşeşte să iasă, deoarece fraţii dau drumul frânghiei, ca să-l omoare, dar eroul, prevăzător, pusese un bolovan cu căciula sa pe el. ☑ Fraţii îi spun tatălui că Prâslea s-a prăpădit şi se cunună cu fetele, după hotărârea lui Prâslea. ☑ Fata cea mică refuză categoric să se mărite cu altcineva.	▶ Dovedind o bună cunoaştere a sufletului omenesc şi bănuind că fraţii îl invidiază pentru că s-a dovedit mai vrednic decât ei, Prâslea pune un bolovan în locul lui, scăpând astfel cu viaţă (**caracterizare directă făcută de naratorul omniscient**).	*„El simţise de mai-nainte că fraţii săi îi poartă sâmbetele."*
☑ Prâslea omoară un balaur ce voia să mănânce puii unei zgripsoroaice. ☑ Drept mulţumire, puii îl ascund, ca să nu îl mănânce mama lor de bucurie. ☑ Puii îşi înşală mama, pretinzând că salvatorul lor a plecat şi o trimit în toate direcţiile, ca ea să obosească şi să treacă pericolul.	▶ Rămas pe lumea cealaltă, Prâslea trece prin **stări sufleteşti** contradictorii: îi mulţumeşte lui Dumnezeu că a scăpat cu viaţă, dar se lasă cuprins de disperare şi deznădejde, neştiind cum să se întoarcă acasă (**caracterizare indirectă**). ▶ Faptele lui bune îl scot din necaz, căci sare să salveze nişte pui de zgripsor, omorând cu vitejie balaurul care îi ameninţa. (**caracterizare indirectă prin fapte**). ▶ Prâslea trece dintr-o primejdie în alta. Puii îl ascund, ca să nu fie mâncat de mama lor, şi o trimit în toate direcţiile, amânând momentul întâlnirii lor.	*„... mulţumi lui Dumnezeu că i-a scăpat zilele şi se gândea ce să facă ca să iasă afară. Pe când se gândea şi se plângea..."* *„Atunci ei îl scoaseră din pană şi îl arătară; iară ea, de bucurie, îl strânse în braţe şi cât p-aci era să-l înghită, dacă nu l-ar fi acoperit puii."*
☑ Zgripsoroaica acceptă să-l ducă pe Prâslea în lumea lui, învătându-l totodată să îi pregătească merinde.	▶ Prâslea pregăteşte cu promptitudine merindele cerute de Zgripsoroaica, aşa cum o dovedeşte expresia populară *„făcu ce făcu"*. ▶ **Eroul dă dovadă de sânge rece, curaj şi de darul de a aprecia just situaţia** când îşi	*„Făcu ce făcu Prâslea, găti pâinile şi carnea şi le aduse la gura groapei."* *„Atunci Prâslea, fără să-şi piardă cumpătul, trase paloşul şi-şi tăie o bucată de carne moale [...] şi o dete zgripsoroaicei."*

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsături; mijloace şi procedee de caracterizare	Citate
☑ Zgripsoroaica îl duce pe erou în zbor, cu mare greutate şi consumând toate merindele. ☑ Nemaiavând carne, Prâslea îşi taie o bucată din coapsă şi o dă zgripsoroaicei. ☑ Zgripsoroaica îi lipeşte bucata de carne la loc şi apoi cei doi se despart prieteneşte.	taie fără ezitare o bucată din pulpă şi o dă zgripsoroaicei atunci când i se termină carnea. El ştie că altfel se vor prăbuşi în prăpastie, zădărnicindu-şi încercarea de a ieşi la suprafaţă (**caracterizare indirectă prin fapte**). ► Cu toate că regretă că nu îl poate mânca pe salvatorul puilor săi, Zgripsoroaica îi lipeşte carnea la loc. ► Prâslea şi pasărea se despart prieteneşte, mulţumindu-şi reciproc pentru serviciile aduse, dovedindu-se amândoi luptători în slujba binelui şi dreptăţii (**caracterizare indirectă prin relaţiile dintre personaje**).	*„Atunci se îmbrăţişară, îşi mulţumiră unul altuia şi se despărţiră..."*
☑ Prâslea se duce la tatăl său, deghizat, şi aude că fata cea mică este silită de fraţii lui să se mărite cu un alt fiu de împărat.	► Situaţia dificilă în care se află părinţii săi, minţiţi că a murit, şi fata cea mică, silită să se mărite cu un alt fiu de împărat, îl îndurerează pe Prâslea. **O inversiune şi un epitet** devin procedee ale **caracterizării directe**, evidenţiind starea sa sufletească.	*„Prâslea, auzind de toate acestea, nu puţin s-a întristat în sufletul lui şi, cu inima înfrântă, a intrat în oraş."*
☑ Aflând că fata cere o furcă de aur, ce toarce singură, ca să accepte să se mărite, împăratul a comandat-o starostelui argintar, Prâslea se bagă ucenic la acesta. ☑ Prâslea îi cere stăpânului să-l lase pe el să facă furca. ☑ După trei zile, eroul îi dă argintarului furca scoasă din mărul zmeului.	►► Prâslea urzeşte un **plan ingenios**, pentru a putea să-şi dovedească identitatea, deoarece şederea pe lumea cealaltă, aventurile trăite îl transformaseră, mai bine zis îl transfiguraseră, şi era greu de recunoscut; de aceea, auzind cererea fetei, intră ucenic la argintar, prinzând astfel prilejul de a fi recunoscut prin odoarele de aur, ce se găseau la el.	*„Atunci Prâslea se duse de se bagă ucenic la argintar"*

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsături; mijloace şi procedee de caracterizare	Citate
☑ Argintarul duce furca la palat, unde împăratul îl răsplăteşte cu doi saci de bani. ☑ Fata îşi dă seama că Prâslea s-a întors şi îi spune împăratului că cine i-a adus furca mai poate face şi o cloşcă cu puii de aur. ☑ Prâslea îi aduce argintarului şi cloşca de aur.		
PUNCTUL CULMINANT ☑ Argintarul duce cloşca la împărat, dar fata îi cere împăratului să îl aducă pe meşterul care a făcut-o.	▶ Meşterul, la porunca împăratului, îl duce pe Prâslea, după ce îl spală şi îi dă haine noi; hainele devin şi ele mijloc de **caracterizare indirectă**, fiind un semn al greutăţilor şi suferinţelor prin care a trecut.	*„...După ce puse de spălă pe Prâslea şi-l curaţi, îl îmbrăcă în nişte haine noi şi-l duse la împăratul..."*
☑ Fata îl recunoaşte pe Prâslea şi îi divulgă identitatea împăratului.	▶ **Prudent**, abia când se convinge de dragostea fetei şi a părinţilor, Prâslea îşi divulgă identitatea.	*„În cele mai din urmă, inima lui, fu înduioşată de rugăciunile tatălui său, ale mamei sale şi ale fetei [...] mărturisi că, în adevăr, el este fiul lor cel mai mic."*
DEZNODĂMÂNT ☑ Prâslea le povesteşte părinţilor încercările prin care a trecut. ☑ Supărat, împăratul îşi cheamă fiii mai mari şi îl întreabă pe erou cum să-i pedepsească. ☑ Prâslea îi iartă, lăsând pedeapsa în grija lui Dumnezeu.	▶ Acum, când s-a convins de dragostea părinţilor, Prâslea le poate spune prin câte a trecut, aducând drept dovadă mărul de aur al zmeului. ▶ Împăratul îl întreabă pe Prâslea, cum să îi pedepsească pe fraţii trădători. **Dialogul, procedeu de caracterizare directă**, evidenţiază generozitatea eroului, care îi iartă, şi credinţa neclintită în Dumnezeu, întrucât îşi pune nădejdea în dreptatea divină.	*„– Tată, eu îi iert şi pedeapsa să o ia de la Dumnezeu. Noi vom ieşi la scara palatului şi vom arunca fiecare câte o săgeată în sus şi Dumnezeu, dacă vom fi cineva greşiţi, ne va pedepsi."*

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsături; mijloace şi procedee de caracterizare	Citate
☑ Fiecare aruncă o săgeată în sus şi cei doi sunt răpuşi de propriile săgeți. ☑ Prâslea se însoară cu fata cea mică şi, după moartea tatălui său, a împărățit cu pace în locul acestuia.	▶ Săgeata îi cade lui Prâslea la picioare, **semn al cinstei şi dreptăţii sale**. ▶ De aceea, eroul este recompensat în final pentru eforturile sale, însurându-se cu fata cea credincioasă, găsindu-şi astfel fericirea în familie şi, după moartea tatălui său, a împărățit cu dreptate, iubit fiind de toți supuşii săi, care *„se mândrea, fălindu-se, de vitejiile ce făcuse el.”*	

Scanned with OKEN Scanner

Aleodor-Împărat
(basmul)

☑ Una dintre cele mai răspândite şi bogate specii ale folclorului nostru este **basmul**.

☑ De o mare complexitate şi frumusețe, poveştile au stârnit de timpuriu interesul culegătorilor şi al scriitorilor noştri: **Vasile Alecsandri, I. Pop-Reteganul, G. Dem. Teodorescu, Dumitru Stăncescu, Gr. C. Tocilescu, G. Catană, M. Eminescu** etc.

☑ Un mare culegător şi povestitor a fost **Petre Ispirescu**, ale cărui volume de basme au cunoscut un succes deosebit, fiind citite şi în prezent cu aceeaşi plăcere: *Basme sau poveşti populare* (1862), *Snoave sau poveşti populare adunate din gurile ce ştiu multe* (1873-1874), *Poveştile unchiaşului sfătos* (1879), *Legendele sau basmele românilor* (1882), *Poveşti morale* (1886) etc.

☑ **Cules de la un şcolar, din jurul Bucureştiului**, basmul *Aleodor-Împărat* a apărut în opera sa principală, *Legendele sau basmele românilor.* Ca **specie literară**, narațiunea este un **basm fantastic popular**. De aceea, opera are la origine un **caracter oral**, circulând prin viu grai, prin sate şi mahalale, un **caracter tradiţional**, fiind alcătuit conform mentalității tradiționale şi după toate cerințele speciei, **caracter colectiv**, modificările cunoscute fiind pricinuite, de-a lungul vremii, de numeroşii povestitori, dovadă fiind şi numeroasele **variante** cunoscute, dar fiind şi acceptat de colectivitate. Circulația orală este pricina **structurii sale puternic formalizate şi acţiunii convenţionale**, tipică tuturor basmelor.

☑ **TITLUL** reprezintă numele eroului, fiu de împărat.

☑ Basmul relatează întâmplările prin care trece, ca prin nişte probe inițiatice, fiul unic al unui împărat, până la căsătoria cu fata lui Verdeş Împărat, câştigată cu mare greutate (**tema**).

☑ Faptele se înşiruie pe un singur fir epic, după toate momentele subiectului.

MOMENTELE SUBIECTULUI	**Fragment detaliat; realizare artistică**	**Trăsăturile basmului**
EXPOZIȚIE/ EXPOZIȚIUNE ☑ A fost odată un împărat care nu avea copii.	► **Formula de început**, specifică basmelor populare, fixează, printr-un şir de paradoxuri, timpul mitic în care se petrece acțiunea: *„A fost odată ca niciodată; că de n-ar fi, nu s-ar mai povesti; de când făcea plopşorul pere şi răchita micşunele..."* O expresie populară scoate în relief durerea împăratului, care îşi doreşte foarte mult măcar un copil: *„Se topea d-a-n picioarelea bietul împărat, să aibă şi el, ca toți oamenii, măcar o stârpitură de fecior..."*	► **Basmul** începe cu formule specifice (= **de început**). **Timpul** este fabulos, mitic.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile basmului
☑ Tocmai la bătrâneţe, împăratului i se naşte un fecior, pe care îl botează Aleodor.	▶ **Hiperbola** evidenţiază: ■ frumuseţea copilului: *„...un drag de copilaş, de să-l vezi şi să nu-l mai uiţi"* ■ bucuria împăratului, care adună *„Răsărit şi Apus, Miazăzi şi Miazănoapte, ca să se veselească de veselia lui"* ■ petrecerea de botez: *„Trei zile şi trei nopţi ţinură petrecerile şi se chefuiră şi bucurară, de ţinură minte cât trăiră."*	**Stilul** este caracterizat prin simplitate şi oralitate: expresii populare, regionalisme, arhaisme, repetiţii, interjecţii, expresii consecutive, adresare directă ascultătorilor, formule fraze alcătuite din propoziţii scurte, mai ales coordonate sau juxtapuse etc.
☑ Băiatul creşte, facându-se din ce în ce mai isteţ şi iscusit.	▶ **Aleodor** este un **erou tipic** pentru basmele populare: fecior de împărat, dobândit când nimeni nu se mai aştepta, la bătrâneţe, creşte repede, uimind prin inteligenţă şi pricepere: *„Băiatul, de ce creştea, d-aia se făcea mai isteţ şi mai iscusit."*	**Motivele** migrează de la un basm la altul, uneori pe teritorii foarte largi, cum este motivul fiului năzdrăvan căpătat la bătrâneţe.
INTRIGA ☑ În ceasul morţii, împăratul îl sfătuieşte pe Aleodor să nu se ducă să vâneze sub nici un chip pe moşia lui Jumătate-de-om-călare-pe jumătate-de-iepure- şchiop.		
DESFĂŞURAREA ACŢIUNII ☑ Împăratul moare şi Aleodor îi urmează la tron.	▶ **Repetiţia** evidenţiază durerea poporului la moartea împăratului: *„Îl jeliră ai săi, îl jeliră boierii, îl jeli şi poporul..."* ▶ Aleodor conduce cu pricepere în locul tatălui său, aşa cum o sugerează o hiperbolă: *„Toată lumea era mulţumită de domnirea sa, şi oamenii se făleau că le-a fost dat ca să trăiască în zilele lui."*	▶ Accentul cade mai mult pe naraţiunea faptelor, decât pe stările sufleteşti ale personajelor.
☑ Deşi vânează adeseori, Aleodor încearcă să nu intre pe moşia lui Jumătate-de-om.	▶ **Aleodor ascultă de sfatul părintelui său**: *„El ţinea minte ce-i spusese tătână-său şi se silea să-i păzească cuvintele cu sfinţenie."*	

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile basmului
☑ Într-o zi, Aleodor calcă din greşeală pe moşia lui Jumătate-de-om-călare-pe-jumătate-de-iepure-şchiop.	▶ **Aleodor** regretă mai mult că nu a respectat sfatul tatălui său decât că a intrat pe moşia vecinului său: *„Acum nu-i era lui pentru că trecuse pe pământul omului celui slut şi scârbos, ci îi era ciudă cum de să calce vorba tatălui său ce-i spusese cu grai de moarte."*	▶ **Personajul negativ** este total opus eroului: slut şi rău.
☑ Ca să nu-l ia rob, pentru că i-a încălcat moşia, pocitania îi cere lui Aleodor să i-o aducă pe fata lui Verdeş-Împărat şi Aleodor acceptă.	▶ **Dialogul** evidenţiază momentul plin de tensiune al cererii pocitaniei: *„Nici una, nici alta. Ci, ca să scapi de pedeapsă alt chip nu e, decât să te duci să-mi aduci pe fata lui Verdeş-Împărat."* ▶ **Monologul** arată starea sufletească a lui Aleodor şi hotărârea de a accepta însărcinarea: *„Aleodor se ştia vinovat.* [...] *Mai ştia iară că de omul dracului să dai şi să scapi, să n-ai nici în clin, nici în mânecă cu dânsul. Făgădui în cele din urmă să-i facă slujba cu care-l însărcina."*	▶ Deşi naraţiunea este modul de expunere dominant, un rol important au şi celelalte moduri: **monologul** în caracterizare, **dialogul** în gradarea tensiunii emoţionale etc.
☑ Despărţindu-se de Jumătate-de-om, Aleodor salvează de la moarte o ştiucă, dându-i drumul în apă.	▶ Găsind o ştiucă pe malul unui eleşteu, Aleodor vrea s-o mănânce, dar ştiuca îl roagă să-i dea drumul în apă şi Aleodor o eliberează. ▶ **Ştiuca** îl numeşte *„Făt-Frumos"*, numele protagoniştilor basmelor, destinaţi să facă mari isprăvi în slujba binelui.	▶ **Realul şi fantasticul** se întrepătrund chiar în acelaşi episod.
☑ Ştiuca îi dă un solzişor, prin intermediul căruia o poate chema în ajutor.	▶ O dată cu încălcarea moşiei pocitaniei, Aleodor a pătruns în lumea cealaltă; astfel, întâlneşte acum fiinţe fabuloase: o ştiucă, un corb şi un tăune care vorbesc, pe care îi ajută şi care îi promit ajutorul în caz de nevoie. **Dialogul** evidenţiază acest moment important al basmului.	▶ **Ajutorul animalelor** recunoscătoare este de nepreţuit pentru protagonist.
☑ Apoi Aleodor leagă aripa ruptă a unui corb, care îi promite ajutorul şi îi dă o pană.	▶ Cele trei întâlniri cu animalele fermecate sunt prezentate în **gradaţie ascendentă,** vizibilă şi în **apelativele** cu care se adresează eroului: ştiuca îl numeşte *„Făt-Frumos"*, corbul: *„Făt-Frumos, Făt-Frumos"*, iar tăunele *„Aleodor-Împărat"*, promiţându-i nu un simplu ajutor, ci ca îi va salva viaţa: *„– Cruţă-mi viaţa, Aleodor-Împărat, şi eu te voi mântui pe tine de la moarte."*	▶ **Firul epic** este foarte lung, cu numeroase întâmplări, permiţând mai multe gradări ale tensiunii emoţionale. ▶ **Limbajul** este bogat în expresii populare şi regionalisme muntenești, datorate circulaţiei în Muntenia, dar şi cre-

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile basmului
☑ Aleodor cruță și un tăune, care îi dă un pufuleț din aripioara lui, ca să-l cheme în ajutor.	▶ Comentariul naratorului accentuează **gradația**: *„Auzind Aleodor unele ca acestea, și că îi zise și pre nume..."*	Muntenia, dar și creatoare de atmosferă. Formele arhaice se explică prin marea vechime a basmelor. ▶ **Probele inițiatice** sunt în număr de trei; **cifra trei** este foarte importantă în basmele populare. Pedeapsa pentru cei care nu reușesc în probele inițiatice este, invariabil, moartea
☑ Ajuns la curtea lui Verdeș-Împărat, Aleodor este primit abia după trei zile.	▶ **Aleodor** așteaptă la poartă timp de trei zile; greutatea așteptării este sugerată prin repetiție. *„Stete o zi, stete două..."* ▶ **Verdeș-Împărat** îi ceartă pe slujitori că l-au lăsat să aștepte, moment evidențiat prin folosirea dialogului: *„– Cum se poate, le zise el, să stea omul trei zile la poarta mea și să nu meargă nimeni să-l cerceteze?"*	
☑ Ca să câștige fata de soție pentru Jumătate-de-om, Aleodor este supus unor probe: trebuie să se ascundă de fată; dacă este găsit, își pierde capul, dacă nu, învinge și ia fata.	▶ **Comportamentul binevoitor al împăratului** contrastează cu pedeapsa aplicată celor care nu reușesc să se ascundă de fata lui: îi decapitează și le pune capetele în pari, în jurul curții; mai are un singur par liber: *„– ...Dacă fie-mea te va găsi, capul ți se va tăia și se va pune în parul ce a mai rămas, din o sută, fără cap. Iară dacă nu te va găsi, atunci cu cinste împărătească o vei lua de la mine."* ▶ **Dialogul** este folosit, și de data aceasta, pentru reliefarea acestui moment esențial al narațiunii. ▶ Cei doi fac legământ scris.	
☑ Cu ajutorul știucii, Aleodor se ascunde pe fundul mării, metamorfozat în cosăcel, dar este găsit de fată.	▶ O **comparație hiperbolică** relevă îngrijorarea eroului: *„... el rămase într-un neastâmpăr ce-l chinuia mai cumplit decât moartea."* ▶ **Aleodor** se gândește la știucă și ea sosește într-o clipă lângă el. La rugămintea lui de a-l ajuta, știuca îl transformă în cosăcel și îl ascunde pe fundul mării, printre ceilalți cosăcei.	▶ **Metamorfoza** în animale este deseori întâlnită în basme. ▶ În **basme** apar deseori obiecte fermecate, cu puteri magice.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile basmului
	► **Fata** îl caută cu un ochean năzdrăvan şi îl recunoaşte. ► Fata presimte că va fi învinsă şi, cucerită de farmecul lui, îl roagă pe tatăl ei să îl ierte dacă nu izbândeşte, dar împăratul îi dă un răspuns evaziv.	
☑ A doua oară, corbul îl transformă pe Aleodor într-un pui de corb şi îl ascunde într-un stol ce se urcase până la vântul turbat, dar fata tot îl găseşte.	► **Repetiţia** (realizate printr-un **paralelism sintactic**) evidenţiază căutarea febrilă a fetei, care îl găseşte cu mare greutate: *„Caută-l pe pământ, nu e. Caută-l prin ape şi prin mări, nu e."* **Prezentul istoric** dinamizează naraţiunea, care se petrece, parcă, sub ochii cititorilor. ► Însuşi împăratul se minunează de data aceasta şi se hotărăşte să nu-l mai omoare pe Aleodor, dar, din curiozitate, îl lasă să se mai ascundă o dată: *„împăratul începu a se minuna şi el de isteţimea lui Aleodor şi-şi plecă urechea la rugăciunea fiei sale.* [...] *– D-a minune, ia să vedem unde are să se mai ascunză?"*	► Deşi reprezintă un ideal, protagonistul are şi scăderi: este **vulnerabil, se teme**, poate fi ucis, este găsit acolo unde se ascunde etc. ► **Hiperbola, repetiţia, gradaţia** (deseori a trei episoade, cu atingerea punctului culminant al tensiunii emoţionale în al treilea episod) sunt procedeele cele mai folosite în basme.
☑ A treia zi, tăunele îl ascunde, transformându-l în lindină, chiar în părul fetei. ☑ Fata nu îl găseşte.	► **Apogeul**: tăunele îl transformă pe Aleodor în lindină şi îl ascunde chiar în părul fetei. Fata îl caută toată ziua, dar nu-l găseşte, deşi îl simte aproape. ► **Dialogul** scoate în evidenţă momentul când fata se dă bătută: *„– Ci ca arată-te odată. Te simţ că eşti p-aci, p-aproape, dară nu te văz. Tu m-ai biruit, a ta să fiu."*	► **Acţiunea** este convenţională şi puternic formalizată, gesturile eroilor se repetă, într-un mod aproape ritualic.
☑ Împăratul îi petrece cu alai până la marginea împărăţiei. ☑ Pe drum, la popas, fata îl sărută şi Aleodor o pălmuieşte, explicându-i că a luat-o pentru Jumătate-de-om.	► Îndrăgostită de el, fata îl sărută, când îl vede adormit în poala ei. Supărat, Aleodor o pălmuieşte. ► **Dialogul** scoate în relief explicaţia: *„– Te-am pălmuit pentru fapta ce ai făcut: căci eu nu te-am luat pentru mine, ci pentru cela ce m-a trămis pe mine."* ► O **replică enigmatică** a fetei sugerează hotărârea ei de a nu se mărita decât cu Aleodor: *„– Apoi bine, frăţioare, de ce nu mi-ai spus aşa de acasă; căci atunci ştiam şi eu ce să fac; dar lasă, nici acum nu e timpul pierdut."*	► Numeroasele **regionalisme** (*„fonetice şi lexicale"*) munteneşti sunt datorate circulaţiei în Muntenia, unde a fost cules basmul.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile basmului
PUNCTUL CULMINANT ☑ Aleodor o dă pe fată lui Jumătate-de-om. ☑ Fata refuză să se mărite cu pocitania.	▶ **Injuriile** sugerează scârba fetei şi refuzul ei hotărât de a se mărita cu slutul, în ciuda rugăminţilor şi linguşelilor acestuia: *„– Piei de dinaintea mea, satano, că te trimet la mumă-ta, Iadul, care te-a vărsat pe faţa pământului"* ▶ Totodată, prin injurii, fata urmăreşte să-l întărâte pe Jumătate-de-om: *„Din satană, din iasmă şi din spurcăciune nu-l mai scotea."*	▶ **Lupta se dă între bine şi rău**, dar binele şi răul pot avea numeroase forme: zmei, pocitanii, fraţi trădători, etc.
☑ De necaz că nu este acceptat, Jumătate-de-om plesneşte.	▶ Prin injurii, fata l-a făcut să moară de necaz, scăpând de obligaţia de a se mărita cu el: *„... şi dacă se văzu înfruntat până într-atât, iasma plesni de necaz, cum de să fie el ocărât atât de mult de o cutră de muiere."*	▶ **Într-un basm**, întotdeauna învinge binele: aici, fata îl învinge prin viclenie feminină pe Jumătate-de-om.
DEZNODĂMÂNT ☑ Aleodor înglobează moşia lui Jumătate-de-om în împărăţia lui şi se însoară cu fata lui Verdeş-Împărat.	▶ **Deznodământul**, tipic pentru basme, arată că cel bun este întotdeauna răsplătit: Aleodor, primit cu bucurie de supuşi, se însoară cu fata care îl iubea şi îşi măreşte împărăţia, domnind cu pace până la sfârşitul zilelor sale.	▶ Prezenţa **formulelor iniţiale, mediane, de încheiere şi de salut** este specifică basmelor.
☑ Toţi supuşii se bucură la întoarcerea lui. Aleodor domneşte în pace până la sfârşitul zilelor.	▶ Basmul se încheie cu o formulă specifică (= **formulă de încheiere**), prin care naratorul popular se reîntoarce în lumea reală: *„Iară eu încălecai p-o şea şi v-o spusei dumneavoastră aşa."*	▶ **Basmele** conţin, ca model de existenţă şi comportament, drumul iniţiatic al eroului, marcat de încercări transfiguratoare, care îi confirmă valoarea.

CONCLUZII

☑ **Basmele au un mesaj moral-educativ**, constituind un îndreptar de comportament, pentru mentalitatea satului tradiţional, transmiţând credinţa neclintită, că binele învinge întotdeauna şi cei buni sunt întotdeauna răsplătiţi. *Aleodor-Împărat* se încadrează în tiparele tradiţionale ale speciei, impresionând mai ales prin frumuseţea limbii, rămânând o capodoperă a literaturii noastre populare.

Scanned with OKEN Scanner

Aleodor-Împărat

(caracterizarea lui Aleodor)

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsături, mijloace şi procedee de caracterizare	Citate
EXPOZIŢIE/ EXPOZIŢIUNE ☑ A fost odată un împărat care nu avea copii. ☑ Tocmai la bătrâneţe, împăratului i se naşte un fecior, pe care îl botează Aleodor.	► Aleodor este **personajul principal al basmului** cu acelaşi nume, erou tipic pentru basmele fantastice: fecior de împărat, foarte dorit de părintele lui, care *„se topea d-a-n picioarelea bietul împărat, să aibă şi el, ca toţi oamenii, măcar o stârpitură de fecior...”*. Aleodor i se naşte împăratului la bătrâneţe. ► **Hiperbola**, ca procedeu de **caracterizare directă**, evidenţiază frumuseţea copilului. ► **Bucuria împăratului**, care organizează o mare petrecere de botez, sugerează cât de iubit de părintele său este Aleodor.	*„...dobândi un drag de copilaş, de să-l vezi şi să nu-l mai uiţi.”* *„Când fu a-l boteza, împăratul adună Răsărit şi Apus, Miazăzi şi Miazănoapte, ca să se veselească de veselia lui. Trei zile şi trei nopţi ţinură petrecerile şi se chefuiră şi bucurară, de ţinură minte cât trăiră.”*
☑ Băiatul creşte, făcându-se din ce în ce mai isteţ şi iscusit.	► Ca toţi feţii-frumoşi, Aleodor creşte repede, inteligent şi iscusit, după cum îl **caracterizează direct, naratorul**.	*„Băiatul, de ce creştea, d-aia se făcea mai isteţ şi mai iscusit.”*
INTRIGA ☑ În ceasul morţii, împăratul îl sfătuieşte pe Aleodor să nu se ducă să vâneze sub nici un chip pe moşia lui Jumătate-de-om-călare-pe jumătate-de-iepure-şchiop.	► În **pragul morţii**, deşi Aleodor este încă un copil, împăratul îi prezice un viitor strălucit. ► Totuşi, tatăl îi interzice să vâneze pe moşia lui Jumătate-de-om..., deoarece nu este apt pentru aceasta.	*„Eu văz că tu ai să ajungi om mare. [...] Asupra cârmuirei împărăţiei n-am nimic să-ţi zic, fiindcă tu, cu iscusinţa ta, ştiu că ai s-o duci bine.”* *„... vezi tu muntele cela de colo, să nu te ducă păcatele să vânezi p-acolo, că este nevoie de cap.”*

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsături, mijloace şi procedee de caracterizare	Citate
DESFĂŞURAREA ACŢIUNII ☑ Împăratul moare şi Aleodor îi urmează la tron.	► Deşi copilandru, Aleodor conduce cu pricepere în locul tatălui său, aşa cum îl **caracterizează direct** naratorul, printr-**o comparaţie** şi **o hiperbolă**.	► *„... deşi copilandru, puse ţara la cale ca şi un om matur. Toată lumea era mulţumită de domnirea sa, şi oamenii se făleau că le-a fost dat ca să trăiască în zilele lui."*
☑ Deşi vânează adeseori, Aleodor încearcă să nu intre pe moşia lui Jumătate-de-om...	► Aleodor ascultă de sfatul părintelui său, dovedindu-se un fiu bun.	*„El ţinea minte ce-i spusese tătâna-său şi se silea să-i păzească cuvintele cu sfinţenie."*
☑ Într-o zi, Aleodor calcă din greşeală pe moşia lui Jumătate-de-om- călare-pe-jumătate-de-iepure-şchiop.	► Din nebăgare de seamă, Aleodor intră pe moşia pocitaniei şi este surprins de acesta în greşeală. Aleodor regretă mai mult că nu a respectat sfatul tatălui său, decât că a intrat pe moşia vecinului său.	► *„Acum nu-i era lui pentru că trecuse pe pământul omului celui slut şi scârbos, ci îi era ciudă cum de să calce vorba tatălui său ce-i spusese cu grai de moarte."*
☑ Ca să nu-l ia rob pentru că i-a încălcat moşia, pocitania îi cere lui Aleodor să i-o aducă pe fata lui Verdeş-Împărat şi Aleodor acceptă.	► **Dialogul** devine procedeu de **caracterizare directă**, căci Aleodor se dezvinovăţeşte, arătând că a încălcat moşia fără să vrea, din neatenţie. ► **Monologul**, procedeu **de caracterizare directă**, arată starea sufletească a lui Aleodor şi hotărârea de a accepta însărcinarea, ştiind că altfel va avea mai multe probleme cu vecinul său.	*„...Din nebăgare de seamă şi fără de voia mea am călcat..."* *„Aleodor se ştia vinovat. [...] Mai ştia iară că de omul dracului să dai şi să scapi, să n-ai nici în din, nici în mâneca cu dânsul. Făgădui în cele din urmă să-i facă slujba cu care-l însărcina."*
☑ Despărţindu-se de Jumătate-de-om..., Aleodor salvează de la moarte o ştiucă, dându-i drumul în apă. ☑ Ştiuca îi dă un solzişor, cu ajutorul căruia o poate chema în ajutor.	► **Faptele, mijloc de caracterizare indirectă**, evidenţiază generozitatea eroului: salvează de la moarte o ştiucă, leagă aripa rănită a unui corb, cruţă de la moarte un tăune. Cele trei întâlniri cu animalele fermecate sunt prezentate în **gradaţie ascendentă**, vizibilă şi în **apelativele** cu care se adresează eroului: ştiuca îl numeşte *„Făt-Frumos"*, corbul: *„Făt-Frumos, Făt-Frumos"*, iar tăunele *„Aleodor-Împărat"*; şi dacă ştiuca şi corbul îi	*„– Cruţă-mi viaţa, Aleodor-Împărat, şi eu te voi mântui pe tine de la moarte. Auzind Aleodor unele ca acestea, şi că îi zise şi pre nume, odată ridică piciorul şi lăsă pe tăune să se ducă în voia lui."*

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsături, mijloace şi procedee de caracterizare	Citate
☑ Apoi, Aleodor leagă aripa ruptă a unui corb, care îi promite ajutorul şi îi dă o pană. ☑ Aleodor cruţă şi un tăune, care îi dă un puf ulet din aripioara lui, ca să-l cheme în ajutor. ☑ Ajuns la curtea lui Verdeş-Împărat, Aleodor este primit abia după trei zile. ☑ Ca să câştige fata de soţie pentru Jumătate-de-om, Aleodor este supus unor probe: trebuie să se ascundă de fată; dacă este găsit, îşi pierde capul, dacă nu, învinge şi ia fata.	promit ajutorul, tăunele îl asigură ca îi va salva viaţa. ► Aleodor are şi **puteri supranaturale**, ca majoritatea feţilor-frumoşi: înţelege graiul acestor vietăţi, vorbeşte cu ele şi primeşte de la ele un solzişor, o pană şi un puf ulet, cu ajutorul cărora să le cheme în ajutor. ► **Eroul** se dovedeşte plin de răbdare, aşteptând la poarta împăratului trei zile (**caracterizare indirectă prin fapte**). ► Aleodor îşi pune nădejdea în Dumnezeu că va reuşi să se ascundă (**caracterizare directă prin vorbe**). ► Aleodor face legământ cu împăratul, întărit prin carte scrisă: urmează să se ascundă, iar fata să-l caute, timp de trei zile; dacă este găsit, împăratul îi taie capul şi-l pune în al o sutălea par, singurul rămas fără cap de peţitor; dacă nu-l găseşte fata, o ia cu el şi este petrecut cu cinste în afara împărăţiei.	*„Stete o zi, stete două..."* *„– Am nădejde la Dumnezeu, mărite împărate, că nu mă va lăsa să piei."* *„-... Dacă fie-mea te va găsi, capul ţi se va tăia şi se va pune în parul ce a mai rămas, din o sută, fără cap. Iară dacă nu te va găsi, atunci cu cinste împărătească o vei lua de la mine."*
☑ Cu ajutorul ştiucii, Aleodor se ascunde pe fundul mării, metamorfozat în cosăcel, dar este găsit de fată.	► O **comparaţie hiperbolică** relevă îngrijorarea eroului, conştient de primejdia de moarte în care se află. Aleodor se gândeşte la ştiucă şi ea soseşte într-o clipă. La rugămintea lui de a-l ajuta, ştiuca îl transformă în cosăcel şi îl ascunde pe fundul mării, printre ceilalţi cosăcei. Deşi are atâtea calităţi, el este şi **vulnerabil**: nu ştie cum să se ascundă, se teme să nu-şi piardă capul. ► Fata îl caută cu un ochean năzdrăvan şi îl recunoaşte. ► Eroul este **caracterizat indirect**, prin **relaţiile** cu celelalte personaje: uimită de modul în care s-a ascuns şi cucerită de farmecul lui, fata îl roagă pe tatăl ei să îl ierte, dacă nu izbândeşte, dar împăratul îi dă un răspuns evaziv.	*„... el rămase într-un neastâmpăr ce-l chinuia mai cumplit decât moartea."* *„Şi mult e nurliu şi drăgălaş. Chiar de l-oi afla până la a treia oară, să-l ierţi, tată, că nu e prost ca ceilalţi. Boiul lui îl arată a fi ceva mai deosebit."*

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsături, mijloace şi procedee de caracterizare	Citate
	▶ Fata îl caracterizează direct, făcându-i un frumos portret fizic, cu ajutorul epitetelor.	
☑ A doua oară, corbul îl transformă pe Aleodor într-un pui de corb şi îl ascunde într-un stol ce se urcase până la vântul turbat, dar fata tot îl găseşte.	▶ **Caracterizare indirectă** prin **relaţiile** cu celelate personaje: însuşi împăratul se minunează de data aceasta şi se hotărăşte să nu-l mai omoare pe Aleodor, dar, din curiozitate, îl lasă să se mai ascundă o dată.	*„Împăratul începu a se minuna şi el de isteţimea lui Aleodor şi-şi plecă urechea la rugăciunea fiei sale.* [...] *– D-a minune, ia să vedem unde are să se mai ascunză?"*
☑ A treia zi, tăunele îl ascunde, transformându-l în lindină, chiar în părul fetei şi aceasta nu îl mai găseşte.	▶ Tăunele îl transformă pe Aleodor în lindină şi îl ascunde chiar în părul fetei. Fata îl caută toată ziua, dar nu-l găseşte, deşi îl simte aproape, şi se dă bătută.	
☑ Împăratul îi petrece cu alai până la marginea împărăţiei.	▶ Împăratul îi însoţeşte până la marginea împărăţiei, apoi cei doi pleacă singuri mai departe.	
☑ Pe drum, la popas, fata îl sărută şi Aleodor o pălmuieşte, explicându-i că a luat-o pentru Jumătate-de-om...	▶ La popas, îndrăgostită de el, fata îl sărută, când îl vede adormit în poala ei. ▶ Supărat, Aleodor o pălmuieşte, dovedindu-se cinstit, aşa cum o arată **dialogul**, **procedeu de caracterizare indirectă**. El se dovedeşte credincios cuvântului dat.	*„– Te-am pălmuit pentru fapta ce ai făcut: căci eu nu te-am luat pentru mine, ci pentru cela ce m-a trămis pe mine."*
PUNCTUL CULMINANT ☑ Aleodor o dă pe fată lui Jumătate-de-om...	▶ Aleodor este **caracterizat în antiteză** cu Jumătate-de-om-călare-pe-jumătate-de-iepure-şchiop: pe cât de frumos este el, pe atât de urât este celălalt. ▶ **Dialogul** evidenţiază momentul în care Aleodor i-o dă pe fată iazmei, dovedind că şi-a respectat promisiunea.	*„– Iată m-am închinat cu slujba..."*
☑ Fata refuză să se mărite cu pocitania.	▶ Prin injurii, fata l-a făcut pe Jumătate-de-om... să moară de ciudă.	

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsături, mijloace şi procedee de caracterizare	Citate
☑ De necaz că nu este acceptat, Jumătate-de-om plesneşte. **DEZNODĂMÂNT** ☑ Aleodor înglobează moşia lui Jumătate-de-om... în împărăţia lui şi se însoară cu fata lui Verdeş-Împărat. ☑ Toţi supuşii se bucură la întoarcerea lui. ☑ Aleodor domneşte în pace până la sfârşitul zilelor.	▶ **Deznodământul**, tipic pentru basme, arată că cel bun este întotdeauna răsplătit: Aleodor se însoară cu fata care îl iubea şi îşi măreşte împărăţia prin adăugarea teritoriului stăpânit de Jumătate-de-om... domnind apoi în pace până la sfârşitul zilelor sale.	*„Când îl văzură alde gloatele venind teafăr, alături cu o soţioară de-i râdea şi stelele de frumoasă, îl priimiră cu mare bucurie; şi, urcându-se din nou în scaunul împărăţiei, domni şi trăi în fericire, până se istoviră."*

Scanned with OKEN Scanner

D-l Goe
(schiță)

de I.L. Caragiale

☑ Mare dramaturg şi prozator, **I.L. Caragiale** contribuie, prin scrierile sale reprezentative, la dezvoltarea dramaturgiei româneşti.
☑ Parcurgerea schițelor sale dezvăluie **un univers variat, incitant, realist**.
☑ **Schiţele** redau aspecte ale vieții româneşti, de la sfârşitul secolului al XIX-lea.
☑ **Tematica** schițelor lui Caragiale: educația, familia, şcoala, provincialismul, vizita, parvenitismul.
☑ **Personajele** sunt chipuri din complexa tipologie umană a *„moftangiilor"* (tratează cu superficialitate şi cinism problemele grave ale existenței).
☑ **TEMA**: în schița *D-l Goe* apar aspecte ale educației greşite primite de copiii unor familii înstărite din societatea românească contemporană autorului. Schița face parte din volumul *Momente şi schițe*, publicat în 1901.
☑ **TITLUL**: reprezintă numele personajului principal. Între cei doi termeni apare o contradicție: *„D-l"* – apelativ ce sugerează pretențiile *„eroului"*; *„Goe"* – numele personajului. Simțim **ironia** autorului prin asocierea celor doi termeni. **Punctele de suspensie** din titlu indică intenția autorului de a atrage atenția asupra caracterului personajului, invitând, totodată, la meditație asupra aspectului de viață prezentat. Cele două substantive din titlu ilustrează **contrastul** dintre ceea ce vrea să fie tânărul – un domn – şi ceea ce este în realitate – un copil răsfățat, needucat, inversându-se astfel cele două tipuri umane: al adultului şi al copilului.
☑ **SUBIECTUL**: Schița *D-l Goe* înfățişează un singur moment din viața personajului principal, şi anume călătoria cu trenul la Bucureşti, cu familia, de 10 mai.

MOMENTELE SUBIECTULUI	**Fragment detaliat; realizare artistică**	**Trăsăturile schiţei**
EXPOZIȚIE/ EXPOZIȚIUNEA ☑ Tânărul Goe şi familia sa aşteaptă cu nerăbdare trenul care să-i ducă la Bucureşti.	▶ Înțelegerea **eronată** a noțiunii de educație şi urmările ei. ▶ **Planul narativ** *Motivul călătoriei cu peripeții*: Călătoria la Bucureşti a lui Goe este un episod care rezumă existența tânărului; dezinteresul pentru învățătură.	▶ **Schiţa**: ▪ specie a genului **epic** în proză; ▪ de dimensiuni reduse; ▪ aparține literaturii culte; ▪ aria tematică este largă; ▪ înfățişează un **singur episod** caracteristic din viața unuia sau mai multor personaje;

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile schiței
		▪ dintr-un moment semnificativ se deduce integral **modul de viață** al personajului.
	▶ **Timpul, spațiul, personajele** **Urbea X**; 10 mai; trei doamne frumos gătite și nepoțelul lor.	▶ **Expoziție/ expoziționea** începe cu o punere directă în temă. ▶ **Locul și timpul** nu sunt precizate cu exactitate. ▶ Este limitat la maximum nu numai timpul, ci și cadrul.
☑ În așteptarea trenului, Goe este nerăbdător și vorbește urât *„doamnelor"*.	▶ Observăm o **alternanță** a planului narativ cu cel dialogat. ▶ Goe se adresează femeilor pe un ton iritabil, jignitor, de comandă: *„– De ce nu vine trenul? Eu vreau să vie!"* ▶ Totul trebuie să se întâmple după dorința lui Goe. **Atitudinea** lui se reflectă în tonul imperativ cu care își exprimă dorința. ▶ **Superlativul absolut** *„foarte impacient"*, conturează imaginea personajului principal. ▶ **Repetiția** verbului *„vine"*, relevă intenția bătrânei de a fi convingătoare. **Diminutivul** *„puișorule"*, va reveni obsesiv pe parcursul schiței.	▶ **Narațiunea** este dispusă într-un singur plan; fir narativ linear. ▶ Întâmplarea redată este **scurtă și simplă**, caracteristică pentru un individ sau o colectivitate. ▶ Episodul prezentat trebuie **să rezume** o întreagă existență.
☑ Vestimentația tânărului Goe.	▶ **Plan descriptiv** ▶ Autorul face o sumară descriere a vestimentației lui Goe: un frumos costum de marinar, pălărie cu inscripția *„Le Formidable"*, iar sub panglică, biletul de călătorie. ▶ Precizarea făcută de tanti Mița, *„așa țin bărbații biletul"*, indică **atitudinea** plină de atenție cu care este înconjurat Goe.	▶ **Schița** are menirea de a contura un personaj. ▶ Preferate sunt personajele tipice. ▶ Aspectul fizic este, de obicei, neglijat. ▶ **Însușirile personajului** sunt determinate de fapte (limbaj), dar eroul poate fi caracterizat și de relația cu alte personaje. Descrierea este destul de săracă în figuri de stil, ea este sumară, dar esențială.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile schiței
☑ Discuția filozofică despre cuvântul „*marinar*”.	▶ **Plan dialogat** Variante ale femeilor: „*marinel*”, „*marinal*”. Goe pronunță și el greșit, „*mariner*”, iar doamnele îl admiră. ▶ **Incultura personajelor** Goe este tratat ca un tânăr instruit: „*N-a învățat toată lumea carte ca dumneata*”, „*îl sărută pe nepoțel și îi potrivește iar pălăria.*” **Adverbul** „*iar*” subliniază ironia autorului, care atenționează asupra repetării greșelilor de educație. Atenți și respectuoși, câțiva tineri fac loc „*doamnelor*” într-un cupeu.	▶ **Schița** are menirea de a contura un personaj. ▶ Preferate sunt personajele tipice. ▶ Aspectul fizic este, de obicei, neglijat. ▶ Însușirile personajului sunt determinate de fapte (limbaj), dar eroul poate fi caracterizat de relația cu alte personaje. **Descrierea** este destul de săracă în figuri de stil, ea este sumară, dar esențială.
INTRIGA ☑ Trenul sosește, Goe și cele trei femei urcă și găsesc locuri într-un compartiment.		▶ **Intriga** este simplă și evoluează rapid. ▶ **Conflictul** dintre personaje nu ia amploare; este scurt și fără consecințe grave, dramatice.
☑ Goe rămâne pe culoar cu bărbații.	▶ Goe este **necuviincios** și **obraznic.** Rămas pe culoar, Goe nesocotește sfatul unuia dintre tineri, „*urâtul*”, care îi atrage atenția că nu e bine să scoată capul pe fereastră: „*– Nu!... nu e voie să scoți capul pe fereastră, mititelule!* *– Ce treabă ai tu, urâtule? Zice mititelul smucindu-se.*” ▶ **Lipsa de educație** a lui Goe nu este trădată numai de limbajul folosit în dialogul cu tânărul binevoitor, ci din toată atitudinea lui. El se strâmbă, se agită.	▶ **Dialogul** este, deseori, în corelație cu modul imperativ.
DESFĂȘURAREA ACȚIUNII ☑ Lui Goe îi zboară pălăria.	▶ **Comicul** de situație constă într-o întâmplare neprevăzută. Goe rămâne fără pălărie și implicit fără bilet. Atârnându-se cu mâinile de vergeaua de alamă, Goe scoate din nou capul pe fereastră și de aceea îi zboară pălăria	▶ Într-un stil **comic**, este prezentat un personaj reprezentativ pentru o categorie socială.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile schiței
	▶ **Propoziția exclamativă** ilustrează disperarea lui Goe, care țipă, bate din picioare: *„– Să oprească!... Mi-a zburat pălăria! Să oprească!!!"*	▶ **Dramatismul** schiței, realizat prin intermediul propozițiilor și frazelor exclamative.
☑ Conductorul le cere doamnelor să plătească biletul și o amendă.	▶ **Dialog** interminabil între conductor și cele trei femei. ▶ **Comic de caracter** Doamnele se codesc, nefiind convinse că trebuie să plătească un bilet și o amendă pe deasupra. Ele sunt revoltate când conducătorul amenință că tânărul Goe va fi dat jos din tren, la prima stație. Contrariate, femeile întreabă: *„– Să mai plătim? n-am plătitără o dată?"*	▶ Apar **categorii estetice**: comicul, umorul, dramaticul.
☑ Mamița îl ceartă pe Goe.	▶ **Comic de limbaj** Mamița ia atitudine pentru scurt timp și îl apostrofează pe Goe: *„Vezi dacă nu te astâmperi?, zice mamița și-l zguduie pe Goe de mână."* **Tonul autoritar** al mamiței nu-i place lui mam-mare, care ia imediat atitudine: *„– Ce faci, soro? ești nebună? Nu știi ce simțător e?"* Cele trei **interogații** exprimă disperarea bătrânei.	▶ **Umorul** se conturează prin comicul de limbaj și de situație.
☑ Goe își pierde echilibrul și se lovește cu nasul de clanța ușii.	*„Din smucitura lu' mam-mare într-un sens, combinată cu clătinătura vagonului în alt sens, rezultă că Goe își pierde pentru un moment centrul de gravitate și se razima în nas de clanța ușii de la cupeu. Goe începe să urle..."* ▶ **Propozițiile interogative** reliefează grija lui mam-mare pentru Goe. Atitudinea ocrotitoare a celor trei femei este tratată de Goe cu totală lipsă de respect.	▶ Atenția cititorului este reținută de ineditul evenimentelor narate. ▶ **Comic** savuros izvorât din relatarea faptelor.
☑ Goe este recompensat de familie pentru năzbâtiile lui.	▶ **Atitudinea celor trei femei** Privit cu admirație de cele trei *„doamne"*, Goe este răsplătit cu laude și sărutări, ele întrecându-se în a-i fi pe plac tânărului. ▶ **Diminutivele**: *„mamița"*, *„mamițica"*, *„puișorule"* trimit în zona unei existențe obscure, în care incultura, prostul-gust, mediocritatea își pun amprenta.	▶ **Dialogul** are savoare și naturalețe. ▶ **Diminutivele** exprimă atitudini, formulări tipice. ▶ Limbaj viu, colorat.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile schiței
	În aceeași zonă semantică intră și cuvintele regionale sau formele stâlcite ale unor cuvinte: *„plătitără”*, *„ciucalată”*. ▶ **Ironia naratorului** este subliniată de repetiția adjectivului pronominal *„câtă”*: *„Câtă grijă are mam-mare și câtă prevedere”*; *„E lucru mare cât e de deștept.”* Privirile pline de admirație față de Goe, reliefează inconștiența familiei, care comite grave greșeli de educație. ▶ **Stilul oral** evidențiază gradul de incultură al femeilor: *„Ce faci, soro? ești nebună”* , *„apoi, de!”*, *„țață, maică, aide”*. ▶ **Regionalismele fonetice** ilustrează varianta muntenească a vorbirii personajelor schiței: *„ca să cază”*, *„să vie”*, *„să rămâie”*.	▶ **Repetițiile** expresive sugerează atitudini, gesturi tipice. ▶ **Gradarea** este folosită în reliefarea creșterii tensiunii, a apropierii deznodământului. ▶ **Stilul** este obiectiv. ▶ **Oralitatea** este principalul mijloc de realizare a caracterului viu, de scenă vorbită a schiței. ▶ Prin **limbaj** sunt creionate personaje.
☑ Scăpat de sub supraveghere, Goe se blochează în compartimentul *„unde încape o singură persoană”*, de unde este eliberat de conductor. ☑ Doamnele plătesc încă o amendă.	▶ **Dialogul**, procedeu de sugerare a unei situații reale, asigură schiței caracterul de scenetă. Captiv, Goe se sperie, iar doamnele reacționează zgomotos: *„– Goe! maică! acolo ești?* *– Da!* *– Aide! zice mam'mare, ieși odată! m-ai speriat.* *– Nu pot! zbiară Goe.* *– De ce?... te doare la inimă?* *– Nu! nu pot!* *– E-ncuiat! zice mam'mare, vrând să deschidă pe dinafară.* *– Nu pot deschide! zbiară Goe desperat.* *– Vai de mine!! ii vine rău băiatului înăuntru!”* ▶ **Automatismele verbale** se găsesc la nivelul formelor de adresare: *„Goe! maică! Puișorul mamei.”* ▶ **Simultaneitatea acțiunii** este realizată prin utilizarea verbelor la timpul prezent: *„vine”*, *„zice”*, *„doare”*, *„zbiară”*. Întâmplarea se termină cu aceeași recompensă: un sărut *„dulce”* din partea familiei. Incidentul se stinge după ce doamnele se hotărăsc să plătească conductorului biletul de călătorie și amenda.	▶ Relatarea este obiectivă, seacă (uneori banală, alteori are caracter dramatic) și constituie un fel de scară pentru punctul culminant. ▶ **Dialogul** este predominant; el imprimă dinamism acțiunii; de aici posibilitatea de a se transforma ușor în scenetă. ▶ **Verbul la prezent** sugerează simultaneitatea acțiunilor (adeseori, folosit la persoana I).

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile schiței
PUNCTUL CULMINANT ☑ Goe trage semnalul de alarmă și trenul se oprește. ☑ Goe doarme în brațele lui mam'mare. ☑ În urma cercetărilor personalului de tren, nu s-a putut afla cine a tras semnalul de alarmă.	▶ **Intervenția naratorului** Cititorul este informat asupra faptului că tânărul Goe face o nouă *„pozna"*: suit pe un geamantan, reușește să tragă semnalul de alarmă. În acest timp, personalul umblă *„forfota"*, căutând făptașul. ▶ **Greșeala lui Goe este acoperită** *„Mam' mare doarme în fundul cupeului cu puișorul în brațe."* Nedumerirea își găsește expresie în întrebarea: *„Cine a tras semnalul de alarmă?"*; *„Cine poate ghici în ce vagon era ruptă ața plumbuită și răsturnată manivela? Ciudat! Tocmai în vagonul de unde zburase mai adineaori pălăria marineluluil Cine? Cine a tras de manivelă?"* ▶ **Interogațiile retorice și exclamațiile** consemnează atitudini. **Dezaprobarea** naratorului, precum și **ironia** sa sunt evidente. ▶ În **mod indirect** este sugerat consimțământul femeilor față de năzbâtiile lui Goe.	▶ Narațiunea este **alertă** și are un ritm dinamic. ▶ **Sentimentele și gândurile** autorului sunt încorporate în personaje. ▶ **Figurile de stil**, procedeele artistice au o mare putere de sugestie.
DEZNODĂMÂNTUL ☑ Cu o mică întârziere, trenul ajunge la București. ☑ Goe împreună cu cele trei femei, pornesc cu trăsura *„la bulivar"*.	▶ **Deznodământul** este hazliu, ironic. Călătoria ia sfârșit. Trenul ajunge, cu o mică întârziere, în capitală. Goe este recompensat pentru a nu mai rămâne repetent *„și anul acesta"*. ▶ Parvenitismul este reliefat indirect prin fapte și atitudini. Doamnele cer vizitiului să le ducă *„la bulivar"*. ▶ *„La bulivar"* – termen franțuzesc folosit, cu importanță, de femei.	▶ **Compoziția** este riguros orientată spre deznodământ, care este, de cele mai multe ori, neașteptat, surprinzător, brusc (uneori hazliu, cu o notă de veselie, umor sau duioșie, alteori – este lăsat la aprecierea cititorului).

CONCLUZII

☑ **Schița** începe și se încheie tot pe peronul unei gări.
☑ **Firul epic** înlănțuie isprăvile lui Goe.
☑ **Limbajul** este cel obișnuit, cu un vocabular sugestiv, cu propoziții scurte, de obicei principale, creând un stil laconic și concis.
☑ Text cu **caracter etic și educativ**, în care ironia adâncește intenția autorului de a caractriza nu un individ, ci o colectivitate.

Scanned with OKEN Scanner

☑ I. L. Caragiale dezvăluie atitudinile, mentalitățile, gesturile eroilor săi, într-o viziune realistă cu pregnante accente satirice și umoristice.

☑ Ștefan Cazimir, referindu-se la universul variat al schițelor, afirmă: *„...fiecare bucată în parte are farmecul unei miniaturi finisate desăvârșit, iar toate împreună capătă valoarea ansamblului pitoresc și coerent..."*

Scanned with OKEN Scanner

D-l Goe

de I.L. Caragiale

(caracterizarea personajelor)

☑ **GOE** ■ personajul principal;
■ reprezentativ pentru un tip de educaţie; pentru o anumită categorie socială;
■ este expresia contrastului dintre aparenţă şi realitate.

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsăturile personajelor	Modalităţi şi procedee de caracterizare	Fragmente din text
EXPOZIŢIE/ EXPOZIŢIUNE	**GOE**		
	▶ **Dezinteresul** tânărului Goe pentru învăţătură.	**-caracterizare indirectă prin fapte şi limbaj**	*„Ca să nu mai rămâie repetent şi anul acesta, mam-mare, mamiţa şi tanti Miţa au promis tânărului Goe să-l ducă la Bucureşti de 10 Mai."*
	▶ Familia îi acordă o importanţă nemeritată.		
	▶ Totul se întâmplă după dorinţa *„puişorului."*		
	▶ Goe se adresează femeilor pe un **ton iritabil**, jignitor, de comandă; trenul trebuie să vină când vrea el.	**- dialogul**	*„– De ce nu vine trenul? – Eu vreau să vie!"*
	▶ Îşi exprimă zgomotos nemulţumirea.		*„zise încruntat"*
	▶ Este **răsfăţat şi capricios.**		
	▶ Nu are capacitatea de a se stăpâni.		
	▶ **Aspectul fizic al tânărului Goe; vestimentaţia**		
	■ costum de marinar, pălărie de paie cu inscripţia *„Le Formidable"*, iar sub panglică biletul de călătorie.	**-caracterizare directă**	*„Tânărul Goe poartă un frumos costum de marinar, pălărie de paie, cu inscripţia pe pamblică: Le Formidable."*
	▶ aparţine unei familii înstărite;	**- descrierea**	
	▶ este **obraznic** cu femeile;		*„– Vezi că sunteţi proaste amândouă? Întrerupe tânărul Goe. Nu se zice nici marinal, nici marinel...*
	▶ se crede deştept;		
	▶ pronunţă greşit termenul în discuţie, *„marinar"*. El spune *„mariner"*.		

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsăturile personajelor	Modalităţi şi procedee de caracterizare	Fragmente din text
	FAMILIA: mam-mare, mamiţa şi tanti Miţa ▶ **Familia**, reprezentată prin cele trei femei, ilustrează trei generaţii. ▶ **Femeile** au aceeaşi condiţie socială ca aceea a tânărului Goe. Ele vor să pară ceea ce nu sunt, *„nişte doamne"*. ▶ **Mam-mare** linişteşte pornirea plină de nerăbdare a *„puişorului"*. ▶**Femeile** îl privesc cu admiraţie; mam-mare îl sărută, îi aranjează pălăria; îl alintă, adresându-i-se cu *„puişorul mamei"*. ▶ Deşi sunt *„frumos gătite"*, **incultura şi lipsa de educaţie** transpar. ▶ Cu toate că pronunţă greşit cuvântul *„marinar"*, femeile, în ignoranţa lor, îl admiră. ▶ Respectul lor este evidenţiat de forma de adresare – *dumneata*.		*– Da cum, procopsitule? întreabă tanti Miţa cu un zâmbet simpatic.* *– Mariner..."* *„– Vine acum, puişorul mamei"* *„Şi sărută pe nepoţelul; apoi îi potriveşte pălăria."* *„– Apoi de! N-a învăţat toată lumea carte ca d-ta."*
INTRIGA	**GOE** ▶ **Lipsa de educaţie** ▪ Sfatul binevoitor al tânărului este privit cu necuviinţă şi obrăznicie. ▪ **Limbaj nerespectuos** faţă de străini (Goe îi vorbeşte urât tânărului, când acesta îl atenţionează să nu scoată capul pe fereastră). **FAMILIA** ▶ Mam-mare se manifestă contradictoriu: îşi face cruce, apoi îşi aprinde ţigara.	**- caracterizare indirectă prin fapte şi limbaj**	*„– Nu! nu e voie să scoţi capul pe fereastră, mititelule!...* *– Ce treabă ai tu, urâtule? zice mititelul zmucindu-se"*

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsăturile personajelor	Modalităţi şi procedee de caracterizare	Fragmente din text
DESFĂŞURAREA ACŢIUNII	**GOE** ▶ **Lui Goe îi zboară pălăria.** ■ Goe se manifestă violent: **ţipă, urlă.** ■ Se răsfaţă cu obrăznicie. ■ **Prost-crecut**, cere să se oprească trenul; bate din picior. ■ Face **presiuni** asupra familiei. ▶ **Neglijenţă şi neascultare**; din vina lui Goe, trebuie să fie plătit un alt bilet şi o amendă pe deasupra. Biletul era în panglica pălăriei. ■ **Pretenţia tânărului** de a fi respectat de toată lumea. ▶ Dar Goe **nu recunoaşte nici o autoritate în familie**; este **neascultător** şi **neastâmpărat**; ■ Greşelile îi sunt repede uitate. ▶ *„Năzbâtiile"* puişorului se derulează cinematografic. ■ El îşi pierde echilibrul, se loveşte cu nasul de clanţa uşii şi începe să urle. ■ **Goe** este plin de capriciu şi stârneşte compasiunea familiei, care-l crede *„simţător"*. ■ *„Puişorul"* stârneşte atenţia şi admiraţia permanentă a femeilor. ■ **Se blochează** apoi în compartimentul *„unde încape o singură persoană."* ■ Goe este **disperat, zbiară**, răspunde laconic, stârnind grija femeilor.	**-caracterizare indirectă (din succesiunea dinamică a faptelor şi vorbelor)** **- dialogul** **-caracterizare indirectă prin fapte şi atitudine**	*„– Să opreascăl zbiară şi mai tare Goe, bătând din picioare. Mi-a zburat pălăria: să opreascăăă!!!"* *„...fiindcă biletul era în pamblica pălăriei, şi, dacă a zburat pălăria, fireşte c-a zburat cu pamblică şi cu bilet cu tot. Dar avea bilet..."* *„...Goe îşi pierde un moment centrul de gravitatie şi se reazimă în nas de clanţa uşii de la cupeu. Goe începe să urle."*

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsăturile personajelor	Modalităţi şi procedee de caracterizare	Fragmente din text
	▶ Femeile privesc cu înţelegere faptele lui Goe. ■ Constrânse, cele trei femei se decid să-i achite biletul, apoi îl îmbrăţişează ca după o lungă absenţă.	- **dialogul**	*„Iacătă conductorul cu biletul: primeşte paralele şi eliberează pe captiv, pe care toate trei cucoanele îl sărută dulce."*
	FAMILIA ▶ *„Doamnele"* se revoltă când li se cere să plătească biletul şi amenda.		*„– Să mai plătim, n-am plătitără o dată?"*
	■ Limbajul le deconspiră. Ele nu sunt ce vor să pară, *„nişte doamne"*.	- **caracterizare indirectă**	
	■ **Femeile** sunt arogante şi needucate. ■ Ele îl tratează de sus pe tânărul care îi atrăsese atenţia lui Goe să nu scoată capul pe fereastră.	- **dialogul**	*„– Nu-i treaba dumitale! Ce te amesteci dta? zice tanti Miţa urâtului..."*
	▶ **Lipsa de respect** se manifestă şi între cele trei femei. Când mamiţa îl ceartă pe Goe, mam-mare reacţionează violent.	-**caracterizare indirectă**	*„– Ce faci, soro? eşti nebună? Nu ştiu ce simţitor e? Zice mam'mare."*
	▶ **Mam-mare** este întotdeauna plină de grijă pentru băiat. După pierderea pălăriei, ea scoate, la comandă, un beret.	- **dialogul**	*„– Cum era să plece băiatul numai cu pălăria de paie?"* *„Ad' să-l pupe mam-mare, că trece!"*
	▶ **Recompensa** pentru năzbâtii este imediată. ■ Sunt permanent pline de atenţie faţă de *„puişor"*. ■ Tanti Miţa se alătură lui mam-mare cu admiraţie fără rezerve.		*„Cu ce nu-i şade lui bine? adaogă tanti Miţa, şi-l scuipă şi dumneaei şi-l sărută."* *„– Cine mă pupă... uite... ciucalata!"*
	▶ În educaţie, **răsfăţul** este evident. Cu toate că iniţial se manifes-	- **dialogul**	*„– E lucru mare, cât e de deştept! zice mam-mare.*

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsăturile personajelor	Modalităţi şi procedee de caracterizare	Fragmente din text
	tase autoritar, mamiţa îşi schimbă atitudinea şi-i oferă lui Goe, drept răsplată, *„ciucalată"*. ▶ **Mam-mare şi tanti Miţa** se întrec în laude, la adresa *„puişorului"*. ■ **Limbajul** femeilor trădează intenţia lor de a părea femei cu educaţie.		*– E ceva de speriat, parol, adaogă tanti Miţa."*
PUNCTUL CULMINANT	**GOE** ■ acţionează în detrimentul celorlalţi călători – trage semnalul de alarmă; ■ reuşeşte să determine familia să acţioneze după cheful lui; ■ **vinovăţia** lui Goe nu poate fi dovedită; ■ este o existenţă mediocră, obscură; ■ **laşitate**; se preface a nu fi vinovat; ■ **speculează** *„dragostea"* familiei – doarme în braţele bunicii; ■ adevărul este ascuns, pentru ca tânărul Goe să nu suporte consecinţele; nu s-a aflat cine a tras semnalul de alarmă. ■ Goe are consimţământul tacit al familiei, de aceea doarme liniştit.	**-caracterizare indirectă prin fapte şi vorbe**	*„– Cine a tras semnalul de alarmă?"* *„Cine poate ghici în ce vagon era ruptă aţa plumbuită şi răsturnată manivela? Ciudat! tocmai în vagonul de unde zburase mai adineauri pălăria marinerului!"* *„Personalul trenului aleargă din vagon în vagon."*
	FAMILIA ■ **fuga de răspundere**; ■ **greşelile** lui Goe sunt acoperite de familie.	**- caracterizare indirectă prin fapte**	*„Mam-mare doarme în fundul cupeului cu puişorul în braţe."*

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsăturile personajelor	Modalităţi şi procedee de caracterizare	Fragmente din text
DEZNODĂMÂNTUL	**GOE şi FAMILIA** ▪ **fuga de răspundere;** ▪ **laşitate;** ▪ **aroganţă;** ▪ Nimeni nu se simte vinovat pentru cele pricinuite călătorilor. ▪ **Grija pentru** *„puişor"* este preocuparea permanentă a femeilor. ▪ Intenţia lor este de a lăsa impresia că aparţin altei clase sociale. Ele poruncesc să fie duse la bulevard.	- **caracterizare indirectă**	*„Mam-mare aşază frumuşel beretul lui Goe, îl scuipă pe puişor să nu se deoache, îl întreabă dacă-l mai doare nasul şi-l sărută dulce."* *„La bulivar, birjar! la bulivar!..."*

CONCLUZII

☑ Garabet Ibrăileanu spunea: *„Ridicolul ce rezultă din neasimilarea civilizaţiei, din spoiala de civilizaţie, din contrastul dintre pretenţie şi realitate, din amestecul de civilizaţie şi barbarie – amestec manifestat în idei, în simţuri, în purtări şi în limbaj..."*

Scanned with OKEN Scanner

Vizită...
(schiţa)

de I.L. Caragiale

- ☑ De numele lui **I.L. Caragiale**, mare dramaturg român, se leagă şi întemeierea schiţei româneşti, cu subiecte alese dintre tarele societăţii din vremea sa: moravuri, educaţie, cultură, politică etc.
- ☑ *Vizită...* face parte din schiţele în care critică educaţia defectuoasă, care se dădea copiilor în familie şi şcoală, alături de *D-l Goe*, *Bacalaureat*, *Un pedagog de şcoală nouă* (**tema**).
- ☑ **TITLUL** reprezintă pretextul, ocazia cu care **naratorul personaj** face observaţii despre educaţia care se dă în familia Popescu unicei odrasle. **Punctele de suspensie** ascund şi sugerează simultan sentimentele de perplexitate, nedumerire, dezaprobare ale vizitatorului în faţa proastei educaţii şi a efectelor ei.
- ☑ **SUBIECTUL** (educaţia ce se dă în familia Popescu, familie de oameni bogaţi, unicei odrasle, Ionel, de opt ani) se desfăşoară de-a lungul unui singur fir epic, după toate momentele subiectului.

MOMENTELE SUBIECTULUI	**Fragment detaliat; realizare artistică**	**Trăsăturile schiţei**
EXPOZIŢIE/ EXPOZIŢIUNE ☑ De Sfântul Ion, naratorul-personaj face o vizită unei bune prietene, Maria Popescu, să o felicite cu ocazia onomasticii fiului ei de opt ani, Ionel.	▶ **Persoana I a verbului**: *„m-am dus”* scoate în relief implicarea naratorului-personaj în faptele relatate. ▶ **Expoziţia/ expoziţiunea** prezintă **timpul**: de Sfântul Ion, zi potrivită pentru o vizită, **locul**: salonul doamnei Popescu, locul reuniunilor mondene, şi **personajele**: naratorul-personaj, fără nume, doamna Maria Popescu şi Ionel Popescu, personaje principale. ▶ **Descrierea sumară** a salonului înţesat de jucării este revelatoare, dezvăluind răsfăţul (copilul petrece majoritatea timpului cu mama sa). ▶ Un **scurt portret** realizat cu ajutorul unui epitet la superlativ şi al diminutivelor evidenţiază părerea favorabilă a naratorului despre Ionel la începutul vizitei: *„...un copilaş foarte drăguţ de vreo opt anişori”*. ▶ Îmbrăcămintea devine mijloc de **caracterizare directă** şi evidenţiază răsfăţul: copilul poartă un frumos costum de maior de roşiori.	▶ **Expoziţia/ expoziţiunea** schiţei este scurtă. ▶ **Timpul** este limitat la câteva ore (cât durează o vizită). ▶ **Spaţiul**: limitat la două-trei locuri: salon, în vestibul, acasă la narator. ▶ **Schiţa** prezintă o întâmplare semnificativă şi reprezentativă din viaţa unuia sau mai multor personaje.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile schiței
	▶ Conformându-se normelor de politețe, naratorul i-a adus copilului o minge foarte elastică. ▶ Și copilul, și mama se bucură de atenția musafirului.	▶ În **schiță**, descrierile sunt sumare, dezvăluind amănunte revelatoare sau mediul de viață al eroilor.
INTRIGA ☑ Stând de vorbă, musafirul află că mama este foarte ocupată cu educația fiului ei; în același timp, jupâneasa terorizată îi cere ajutorul doamnei, deoarece copilul este pe cale să răstoarne mașina de spirt și să dea foc casei.	▶ **Intriga**, moment revelator al operei, este alcătuită din două momente suprapuse, al doilea contrazicându-l net pe primul, dezvăluind diferența dintre aparență și esență. ▶ **Aparența**: doamna declară, modestă, că nu mai merge pe la baluri și teatru din cauză că se ocupă de educația copilului. ▶ **Esența**: copilul, foarte obraznic și neascultător, o deranjează în camera alăturată pe jupâneasa, fiind gata să verse spirtul din mașina de cafea și să dea foc casei. Spaima jupânesei, care nu îl poate stăpâni pe copil și îi cere ajutor doamnei, arată că nu este prima ispravă a lui Ionel. ▶ **Dialogul**, alcătuit din replici alternând cele două momente este revelator: *„Pe când doamna Popescu-mi expune părerile ei sănătoase în privința educației copiilor, auzim dintr-o odaie de alături o voce răgușită de femeie bătrână:* *– Uite, coniță, Ionel nu s-astâmpără!* *– Ionel! strigă madam Popescu: Ionel! Vin' la mama! Apoi către mine, încet:* *– Nu știi ce strengar se face... și deștept...!"* ▶ **Ultima replică citată reprezintă cheia operei**, conține **diferența dintre aparență și esență**; în aparență după părerea mamei, copilul este deștept, în realitate, este obraznic; obrăznicia este considerată de mamă drept semn al inteligenței.	▶ **Protagoniștii** au doar câteva trăsături principale de caracter, dezvăluite cu ajutorul câtorva mijloace și procedee de caracterizare. ▶ **Acțiunea** este redusă, dar semnificativă. ▶ **Schițele** au un mesaj moral-educativ, în slujba căruia sunt puse întâmplările, personajele, ideile, sentimentele. ▶ Sunt puține personaje într-o schiță: aici, patru.
DESFĂȘURAREA ACȚIUNII ☑ Deși mama îl strigă de mai multe ori, copilul o ascultă cu greutate și	▶ **Desfășurarea acțiunii** constă dintr-o acumulare de detalii, fapte aparent mărunte, întâmplări pline de umor ce scot în evidență atât greșelile de educație pe care le face mama, cât și trăsăturile de caracter dobândite de copil în urma acestei educații.	▶ **Narațiunea** se desfășoară într-un singur plan, logic și cronologic, fără abateri temporale.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile schiței
vine în salon după multă vreme.	▶ **Mama** îl strigă de şase ori şi de două ori îi porunceşte *„Vin' la mama"*, înainte ca Ionel să o asculte, semn al lipsei de autoritate în faţa copilului. ▶ În loc să-l pedepsească, mama îl ia în braţe şi îl sărută, apoi îl mai sărută o dată şi îl scuipă să nu-l deoache. **Gesturile** mamei denunţă greşelile de educaţie pe care le face.	
☑ În timp ce mama conversează cu musafirul, Ionel face o hărmălaie îngrozitoare cu o tobă şi o trâmbiţă. ☑ Copilul nu ascultă rugămintea mamei de a înceta, totuşi cedează la sugestia musafirului că nu este de demnitatea maiorului să cânte cu trâmbiţa. ☑ Ionel sare cu sabia scoasă din teacă, la jupâneasă, care venea cu cafelele.	▶ **Autorul** relatează în **stil indirect** dialogul *„mut"* dintre cei doi adulţi, care nu aud nimic din cauza gălăgiei făcute cu o tobă şi o trâmbiţă de Ionel: *„Madam Popescu îmi spune ceva; eu n-aud nimica, îi răspund totuşi că nu cred să mai ţie mult gerul aşa de aspru; ea n-aude nimica."* **Repetiţia pronumelui negativ** *„nimica"* accentuează ridicolul situaţiei. ▶ Ionel nu o ascultă deloc pe mamă, care îl trimite în altă cameră abia când îşi dă seama că nu aude ce îi spune musafirul. ▶ **Ionel** cedează la sugestia musafirului că în armată cântă doar gradele inferioare, nu maiorul. ▶ **Diferenţa dintre aparenţă şi esenţă**: Ionel imită comportamentul unui maior în ceea ce are superficial: sare cu sabia scoasă la jupâneasă, care tocmai aducea cafelele. ▶ **Jupâneasa** ţipă, doamna Popescu sare să o ajute şi primeşte o lovitură puternică în obrazul drept, sub ochi. ▶ **Greşeală de educaţie**: nici acum mama nu îl ceartă pe Ionel, ci îi cere să o sărute, să-i treacă.	▶ **Naraţiunea** este modul de expunere principal, dar şi dialogul poate ocupa un loc important, fiind revelator pentru caracterizare şi conferind naraţiunii un ritm alert, dinamic. ▶ **Schiţele** se apropie de scenete, pot fi dramatizate. ▶ **Portretul** este succint realizat, din câteva elemente.
☑ Naratorul cere permisiunea să fumeze şi află, cu stupoare, că şi Ionel fumează, şi încă sub privirile amuzate ale mamei.	▶ Cerând permisiunea să fumeze, musafirul află că *„şi lui dumnealui îi cam place"*, de la o mamă mândră de isprăvile odraslei. ▶ **Repetiţia de patru ori a pronumelui** *„dumnealui"* sugerează importanţa excesivă pe care i-o acordă mama copilului, dar şi detaşarea treptată a naratorului de mamă şi fiu. ▶ **Naratorul** încearcă să-i spună băiatului că *„tutunul este o otravă"*,	▶ **Faptele** sunt prezentate in gradaţia ascendentă a gravităţii lor. ▶ **Frazele** sunt simple, fără multe subordonări.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile schiței
	dar copilul îl întrerupe cu brutalitate şi, tutuindu-l, îi reproşează: *„Da' tu de ce tragi?"* ▶ **Mama** nu observă impolitețea lui Ionel şi nu îl ceartă, dovadă a lipsurilor din propria ei educație.	
☑ Copilul pleacă cu chiseaua de dulceață în vestibul şi se întoarce cu ea goală.	▶ Mama, preocupată de sănătatea fiului, îi interzice să consume multă dulceață, iar Ionel, ca de obicei, o ascultă cu întârziere. ▶ **Misterios**, nu îi răspunde mamei, care îl întreabă unde se duce, iese cu chiseaua de dulceață şi se întoarce cu ea goală. ▶ Mama nu se întreabă nici un moment ce a făcut Ionel cu dulceața.	
☑ Ionel ia o țigară din tabachera musafirului şi îi cere un foc, apoi o fumează până la carton, sub privirile amuzate şi admirative ale mamei.	▶ **Reîntors din vestibul**, Ionel ia o țigară din tabachera naratorului fără să ceară permisiunea, apoi îi cere un foc naratorului şi o fumează. ▶ **Diferența dintre aparență şi esență**: Ionel imită comportamentul oamenilor maturi: îi cere un foc cu gesturile unui militar care se adresează unui civil, se plimbă cu paşi măsurați cât timp fumează. ▶ **Greşeli de educație** făcute de mamă: îl îndeamnă pe musafir să-i dea un foc, îl admiră, i se pare *„ca un om mare"*, îl scuipă să nu-l deoache. ▶ **Ironia necruțătoare a naratorului,** care ia distanță față de personaje: *„Eu nu-l pot admira îndestul, pe când mama îl scuipă, să nu-l deoache..."*	▶ **Teatrul narativ** presupune un narator investit de autor să creeze personaje, situații, să le dirijeze din umbră destinele.
☑ Copilul bate mingea în salon şi varsă cafeaua pe pantalonii de vizită ai musafirului.	▶ **Inadecvare**: Ionel bate mingea în salon, fără ca mama să-i spună ceva, mingea fiind o jucărie potrivită pentru jocul în aer liber. ▶ **Trăsătură de caracter negativă**: Ionel nu se joacă frumos, ci cu dușmănie: parcă bate mingea *„cu necaz"*, *„îndârjindu-se"* asupra ei. ▶ Mingea nimerește peste mâna cu ceaşca de cafea şi îi răstoarnă conținutul drept pe pantalonii de vizită ai naratorului. ▶ **Greşeală de educație**: nici acum mama nu îl ceartă pe Ionel decât superficial, spunându-i că altă dată nu va mai primi jucării, şi îl con-	▶ **Schița** are menirea de a contura un personaj, ales dintre oamenii obişnuiți, tipic pentru o întreagă clasă socială. ▶ Accentul se pune pe portretul moral. ▶ Sentimentele şi gândurile autorului sunt încorporate în personaje şi îndeosebi în narator. ▶ **Naratorul** este total implicat, narațiunea e fals obiectivă.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile schiței
	soleză *„cu bunătate”* pe musafir, minimalizând importanța incidentului: *„Iese cu nițică apă caldă...”* ▶ **Repetiția** apelativelor *„maiorul”* și *„maiorașul”* sugerează o nouă etapă în distanțarea progresivă a naratorului de personaje. ▶ Naratorul **nu critică direct pe protagoniști**, ci lasă faptele și cuvintele proprii să le dezvăluie adevăratul caracter.	▶ Narațiunea este concisă, sunt evitate detaliile inutile.
PUNCTUL CULMINANT ☑ Din cauza fumatului, Ionel leșină, sub privirile îngrozite ale mamei.	▶ **Punctul culminant** urmează brusc și neprevăzut: din cauza tutunului, copilul leșină, chiar în momentul când gazda îșI consola musafirul. ▶ Mama își pierde capul, se sperie și țipă.	▶ **Naratorul** este și personaj (= **narator implicat**).
DEZNODĂMÂNTUL ☑ Musafirul îi dă primul ajutor copilului, îi spune că tutunul nu este bun și pleacă. Acasă, naratorul descoperă că maiorașul îi turnase dulceață în șoșoni.	▶ Musafirul îi dă primul ajutor copilului și pleacă, după ce îi spune că *„tutunul nu e lucru bun”*. ▶ **Distanțarea naratorului** față de personaje este maximă, așa cum se vede în **epitetul antepus**: *„Am lăsat pe madam Popescu liniștită cu **scumpul** ei maior afară din orice stare alarmantă și am ieșit.”* ▶ **Liniștea mamei** sugerează că nu a înțeles nimic din cele întâmplate, că nici pe viitor nu-și va ameliora metodele de educație. ▶ **Deznodământul**, deși pare comic, are o nuanță dramatică: ajuns acasă, naratorul-personaj descoperă că Ionel îi turnase dulceață în șoșoni. ▶ **Deznodământul** avertizează asupra relelor aduse de o proastă educație: nu suferă numai cei din jur, nevinovați, ci chiar autorul isprăvilor, leșinul sugerând că alte rele se pot întâmpla în viitor.	▶ **Deznodământul** este neașteptat, deseori comic și survine brusc. ▶ **Categorii estetice**: dramaticul, comicul, umorul. ▶ **Personajele schiței** nu evoluează, sunt măști care reprezintă defectele umane criticate de autor.

CONCLUZII

☑ *„Caragiale este cel mai mare creator de viață din întreaga noastră literatură. El face concurență stării noastre civile, fiind cel mai mare istoric al epocii între 1870-1900 pentru că arată, critică, explică. Caragiale a aruncat asupra realității noastre sociale privirea cea mai sigură, cea mai scrutătoare, cea mai pătrunzătoare.”* (G. Ibrăileanu)

Scanned with OKEN Scanner

Vizită...

de I.L. Caragiale

(caracterizarea lui Ionel Popescu)

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsături, modalităţi şi procedee de caracterizare	Citate
EXPOZIŢIE/ EXPOZIŢIUNE ☑ De Sfântul Ion, naratorul-personaj face o vizită unei bune prietene, Maria Popescu, să o felicite cu ocazia onomasticii fiului ei de opt ani, Ionel.	▶ Ionel Popescu: **personaj principal negativ**, **simbolic** şi reprezentativ pentru categoria copiilor prost crescuţi în familie, reprezentând familiile înstărite (Tatăl este *„mare agricultor”*). ▶ Apare încă din **expoziţie/ expoziţiune**, prilej cu care naratorul îşi transmite şi prima impresie personală despre Ionel, superficială, pozitivă, **caracterizându-l direct cu ajutorul unui epitet la superlativ şi al unor diminutive**. ▶ Copilul este îmbrăcat într-o frumoasă uniformă de maior de roşiori, semn de răsfăţ şi atenţie exagerată din partea familiei, **(caracterizare indirectă prin îmbrăcăminte)**. ▶ **Descrierea devine procedeu de caracterizare indirectă**, sugerând răsfăţul: un colţ al camerei este plin de jucării. ▶ Ionel imită comportamentul unui maior: îi mulţumeşte pentru minge musafirului pocnind din călcâie (**caracterizare indirectă prin gesturi**).	*„...Un copilaş foarte drăguţ de vreo opt anişori..”* *„...luând o poză foarte marţială”..*
INTRIGA	▶ **Dialogul devine, în intrigă, procedeu de portretizare directă, relevând două aspecte diferite ale lui Ionel**: mama îl priveşte drept un copil ale cărui pozne sunt semn de deşteptăciune, în timp ce servitoarea îl denunţă drept un copil neastâmpărat şi obraznic, gata să dea foc casei. Suprapunerea celor două replici este revelatoare, **arătând distanţa imensă dintre aparenţă şi realitate**.	*„– Nu ştii ce ştrengar se face... şi deştept.”* *„– Uite, coniţă, Ionel nu s-astâmpără!”*
DESFĂŞURAREA ACŢIUNII ☑ Deşi mama îl strigă de mai multe ori, copilul o ascultă	▶ Faptele din desfăşurarea acţiunii sunt principalul **mijloc de caracterizare indirectă**: • nu ascultă chemarea mamei (este neascultător, lipsit de respect şi atenţie pentru mama sa);	

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsături, modalităţi şi procedee de caracterizare	Citate
cu greutate şi vine în salon după multă vreme. ☑ În timp ce mama conversează cu musafirul, Ionel face o hărmălaie îngrozitoare cu o tobă şi o trâmbiţă. ☑ Copilul nu ascultă rugămintea mamei de a înceta, totuşi cedează la sugestia musafirului că nu este de demnitatea maiorului să cânte cu trâmbiţa. ☑ Ionel sare cu sabia scoasă din teacă la jupâneasa, care venea cu cafelele.	• prost crescut, obişnuit să facă numai ce vrea, face o gălăgie îngrozitoare, fără să-i pese dacă deranjează sau nu; • nu ascultă rugămintea mamei de a înceta sau a se duce în altă cameră; • este sensibil la sugestia musafirului, că maiorul nu cântă, dar aplică imediat şi partea a doua a sugestiei, şi anume că merge cu sabia scoasă din teacă în frunte şi o atacă pe jupânească, care intra cu cafelele. Deci vrea să pară un maior de roşiori, dar imită numai comportamentul exterior al acestuia, fără discernământ.	
☑ Naratorul cere permisiunea să fumeze şi află, cu stupoare, că şi Ionel fumează, şi încă sub privirile amuzate ale mamei. ☑ Copilul pleacă cu chiseaua de dulceaţă în vestibul şi se întoarce cu ea goală.	▶ **Faptele sunt gradate**: naratorul află cu stupoare că lui Ionel îi place să fumeze. Ionel şi mama lui se caracterizează împreună, sunt **complementari**, defectele băiatului oglindind defecte similare ale mamei şi greşelile pe care ea le face în procesul de educaţie: • Ionel fumează, pentru că mama îi permite, găsind amuzant faptul că seamănă cu un om mare. • Când naratorul îi spune că tutunul nu e lucru bun, copilul îl tutuieşte şi îi cere socoteală, comportându-se cu obrăznicie şi lipsă de respect, iar mama nici nu observă **(caracterizare indirectă prin cuvintele proprii).** • Ionel nu îi răspunde unde pleacă cu chiseaua, pentru că ea nu insistă;	*„– Da' tu de ce tragi?"*

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsături, modalităţi şi procedee de caracterizare	Citate
☑ Ionel ia o ţigară din tabachera musafirului şi îi cere un foc, apoi o fumează până la carton, sub privirile amuzate şi admirative ale mamei.	• Ionel ia o ţigară şi cere un foc, apoi fumează, pentru că mama îl sărută şi îl scuipă să nu-l deoache, plină de mândrie maternă. ▶ **Gesturile devin mijloc de caracterizare indirectă**, dovedind simţ al imitaţiei fără discernământ: Ionel se plimbă cu paşi gravi, măsuraţi, îi cere un foc ca un militar unui civil. ▶ **Uniforma** pe care o poartă dovedeşte încurajarea din partea familiei de a imita comportamentul specific militar **(caracterizare indirectă – prin îmbrăcăminte).** ▶ Copilul şi-a ales ca **ideal** maiorul de roşiori, dar imită doar amănuntele exterioare, mai izbitoare, iar familia îl încurajează fără discernământ şi explicaţii lămuritoare. ▶ Astfel, Ionel este victimă a unui tip de educaţie superficială, lipsită de discernământ, a unei încurajări exagerate. ▶ **Trăsături negative** ce nu ţin de educaţie: se joacă urât, *„cu necaz”*, *„se îndârjeşte”* asupra mingii, devenită *„ghiulea săltătoare”*.	*„...fumând ca orice militar, se plimbă foarte grav de colo până colo.”*
☑ Copilul bate mingea în salon şi varsă cafeaua pe pantalonii de vizită ai musafirului.	▶ Nici când varsă cafeaua pe pantalonii musafirului Ionel nu îi cere scuze, nici nu este certat, mama consolându-şi prietenul *„cu multă bunătate”* şi câteva cuvinte seci. ▶ **Relaţiile cu celelalte personaje sunt un mijloc de caracterizare indirectă deosebit de important:** • Jupâneasa se teme de Ionel, dovadă a încercărilor la care este supusă zilnic din partea acestuia şi a faptului că nu este ajutată de stăpână. • Mama îl tratează cu o dragoste exagerată, îl răsfaţă, îl sărută şi îl scuipă să nu-l deoache, nu îl ceartă niciodată, nu observă când Ionel este impertinent. • Naratorul-personaj se distanţează treptat, de la o părere favorabilă, dar superficială, la o părere mai pertinentă, dar dezaprobatoare, vizibilă în **apelative**: *„dom-*	*„– Iese cu niţică apă caldă!”* *„– Ţine-l, coniţă, că mă dă jos cu tava!”* *„Scuipă-l, să nu-l deochi!”*

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsături, modalităţi şi procedee de caracterizare	Citate
	nule maior", „*maiorul*", „*maioraşul*", „*dumnealui*" repetat de patru ori, în unele epitete: „*scumpul ei maior*", „*drăgălaşa lui figură strâmbată*".	
PUNCTUL CULMINANT ☑ Din cauza fumatului, Ionel leşină, sub privirile îngrozite ale mamei.	▶ **Consecinţele fumatului**: copilul leşină, sub privirile îngrozite ale mamei neputincioase.	
DEZNODĂMNTUL ☑ Musafirul îi dă primul ajutor copilului, îi spune că tutunul nu este bun şi pleacă. Acasă, naratorul descoperă că maioraşul îi turnase dulceaţă în şoşoni.	▶ **Musafirul** transformă întâmplarea într-o **adevărată lecţie**, spunându-i că „*tutunul nu e lucru bun*" şi îndemnându-i să nu mai fumeze. ▶ **Lipsa de politeţe** a doamnei Popescu, dovadă a spoielii de educaţie pe care ea însăşi a primit-o: musafirul pleacă singur, fără să-l conducă nimeni. ▶ Ajuns acasă, musafirul descoperă ultima poznă a lui Ionel, cea mai mare (**caracterizare indirectă prin fapte**), care dă o notă tragi-comică deznodământului: copilul îi turnase dulceaţa în şoşoni. ▶ **Caracterizare indirectă prin nume**: Maria Popescu şi Ionel Popescu sunt nume comune, foarte frecvente, semn al faptului că numesc eroi tipici. ▶ **Caracterizare indirectă prin jucării**: numai jucării gălăgioase şi periculoase: sabie, trâmbiţă, tobă, cal de lemn, minge.	„*Am lăsat pe madam Popescu liniştită cu scumpul ei maior afară din orice stare alarmantă şi am ieşit. Mi-am pus şoşonii şi paltonul şi am plecat.*"

Scanned with OKEN Scanner

Sobieski şi românii
(nuvela)
de Costache Negruzzi

- ☑ Scriitor paşoptist, **Costache Negruzzi** este considerat creatorul nuvelei româneşti istorice.
- ☑ Cea mai apreciată creaţie a lui C. Negruzzi rămâne neegalata nuvelă istorică *Alexandru Lăpuşneanul*, comparată cu drama *Hamlet*, de W. Shakespeare.
- ☑ **Nuvela istorică** *Sobieski şi românii* aparţine volumului *Fragmente istorice* şi reînvie un episod dramatic din istoria naţională, într-o construcţie echilibrată.
- ☑ **Prozator original**, C. Negruzzi prezintă, în nuvelă, întâmplări de la sfârşitul secolului al XVII-lea, inspirate din *Istoria Imperiului Otoman*, a lui Dimitrie Cantemir.
- ☑ **Subiectul** se referă la asedierea Cetăţii Neamţului de către oastea polonă în retragere, aflată sub conducerea regelui Ian Sobieski şi totodată, la rezistenţa plăieşilor moldoveni.
- ☑ **Nuvela** *Sobieski şi românii* este o naraţiune în care evenimentul istoric este relatat obiectiv, el cuprinde momentele clasice ale subiectului literar.
- ☑ **Pagina de istorie** prezentată în *Sobieski şi românii* rămâne vie şi luminoasă prin evidenţierea eroismului plăieşilor în confruntarea cu armata polonă.
- ☑ **Limbajul** lui C. Negruzzi este sugestiv şi evidenţiază tabloul de epocă în care faptele istorice sunt suportul principal.
- ☑ **TITLUL** este semnificativ, alcătuit din doi termeni: două substantive, unul propriu, altul comun, reprezentând – în antiteză – forţele ce se confruntă dramatic.
  Confruntarea inegală dintre Sobieski, regele polonilor, şi plăieşii moldoveni, pune în lumină tăria morală a românilor, întrucât lupta se va da nu numai pe calea armelor, ci şi în plan moral.
  Cei doi termeni din titlu au valoare simbolică, reprezentând, pe de o parte, lumea celor ce vor să cucerească şi, pe de altă parte, lumea celor care-şi apără cu îndârjire pământul ţării.
  Întâmplările sunt prezentate gradat, urmărind un fir ascendent al acestei confruntări istorice.

MOMENTELE SUBIECTULUI	Detalii; realizare artistică	Trăsături (gen, specie)
EXPOZIŢIE/ EXPOZIŢIUNEA ☑ Oastea polonă se retrage prin Moldova pe drumul care ducea către Cetatea Neamţului.	▶ **Operă epică**, acţiunea nuvelei *Sobieski şi românii* redă, indirect, faptele şi sentimentele prin intermediul personajelor. ▶ **Acţiunea** este plasată în septembrie 1686.	▶ **Nuvela:** ▪ **specie a genului epic**, mai amplă şi mai complexă decât schiţa, mai simplă decât romanul, care înfăţişează un episod semnificativ din viaţa unuia sau mai multor personaje.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Detalii; realizare artistică	Trăsături (gen, specie)
a) Fixarea acțiunii în timp și spațiu.	► **Imagine panoramică:** **Armata polonă**, înfrântă, se retrăgea din fața turcilor și tătarilor și se îndrepta spre țară. **Tabloul**, surprins toamna, este realizat printr-o imagine vizuală, care dă perspectiva drumului.	► **Titlul** pune în evidență momentul esențial al narațiunii. ► **Subiectul** poate fi simplu și construit cu luciditate și rafinament. ► **Timpul și spațiul** sunt limitate la câteva ore sau la câteva zile; într-un loc sau două-trei locuri.
b) Aspectul armatei polone	► **Armata polonă** – o gloată în dezordine. ► **Enumerația** conferă cititorului imaginea unui amestec confuz de oameni, animale, lucruri. ► **Armata polonă**, în stare *„ticăloasă”*, este prezentată prin descriere: ■ lăncerii mergeau în fruntea coloanei; ■ douăzeci de tunuri mari, trase de boi; ■ o ceată de ofițeri călări; ■ *„duiumul oștei”* – trăsuri, bagaje, pedeștri; ■ *„șleahtă pospolită”* – mergeau amestecați. ► Nu se auzea *„nici surlă, nici dobă, nici tropotul cailor vlăguiți”*, doar pasul oamenilor care s-au hrănit timp de zece zile doar cu poame. ► Mergeau plini de amărăciune, cu întristarea pe față și cu *„durerea în inimă”*. ► *„Ticăloasă”*, *„ticăloșită”* sunt epitete prin care autorul accentuează starea degradată a armatei lui Sobieski. ► **Descrierea armatei** este realizată prin detalii care conturează starea jalnică a armatei polone. ► **Verbele la imperfect** *„venea”*, *„se auzea”*, *„se mișcau”* creează imaginea curgerii continue a armatei polone pe drumul de întoarcere. ► **Adecvarea limbajului** la conținut rezultă din utilizarea unor construcții de tip arhaic: *„șleahtă pospolită”*, *„în joc”*, *„faptă defăimată”*.	► Putem vorbi de o logică a atitudinilor și evenimentelor. ► Un rol important îl au **detaliile**. ► **Nuvela** are mai multe momente legate între ele. ► Scriitorul povestește obiectiv întâmplările, iar atitudinea sa este exprimată **în mod indirect**, prin **intermediul personajelor**.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Detalii; realizare artistică	Trăsături (gen, specie)
c) În fruntea armatei polone se aflau regele Sobieski şi doi ofiţeri, hatmanii Iablonovski şi Potoţki.	▶ **Personajelor** li se face o sumară schiţă de portret. Între ofiţerii din fruntea armatei polone, îl aflăm pe însuşi regele Poloniei, *„în floarea vârstei, posomorât şi gânditor, rănit în orgoliul său din cauza înfrângerii suferite”*, însoţit de doi hatmani de nădejde: Iablonovski şi Potoţki. **Hatmanii** mergeau alături, respectându-i tăcerea.	▶ **Relatarea obiectivă** este făcută de către autorul omniscient şi omniprezent. ▶ Redactarea se face la persoana a III-a.
d) Regele este supărat din cauza înfrângerii suferite.	▶ **Ironia** autorului faţă de motivul supărării regelui este evidenţiată şi prin enumerarea titlurilor regelui Sobieski. Sobieski, *„învinsul”*, *„necăjitul”* rege, considerat *„fala leşilor”*, *„eroul creştinătăţii”*, *mântuitorul Vienei* a trebuit, pentru a doua oară *„a da pas turcilor”* şi a se retrage din faţa tătarilor şi a moldovenilor. ▶ Mergea privind **mâhnit** la starea armatei sale, hărţuită de duşmani şi lipsită de hrană.	▶ **Prezentarea faptelor şi situaţiilor** este determinată de atitudinea şi sentimentele personajelor. ▶ Materia **epică** este condensată.
INTRIGA ☑ Hotărârea lui Sobieski de a cuceri Cetatea Neamţului. a) În drumul lor spre ţară, în faţa polonezilor se iveşte Cetatea Neamţului.	▶ Cetatea Neamţului apare personificată ca o fiinţă martoră a neclintirii şi statorniciei neamului în acest spaţiu. Polonezii zăresc în calea lor, *„pe sprânceana dealului, înălţându-se trufaşă Cetatea Neamţului”*. **Ideea** de a o cuceri îl măguleşte pe Sobieski, mai ales că înfrângerile anterioare îl afectaseră.	▶ **Intriga** e riguros construită, personajele reflectându-se cu claritate. ▶ Prezintă ciocniri dramatice din viaţă. ▶ Participă **personaje** cu caractere puternice.
b) Sobieski nu ţine seamă de sfaturile lui Iablonovski şi, îndemnat de Potoţki, se hotărăşte să atace Cetatea Neamţului.	▶ **Schimburi vii de replici** dintre cei trei ofiţeri determină hotărârea lui Sobieski de a cuceri cetatea. **Iablonovski**, mai cumpătat, îl sfătuieşte pe Sobieski să nu atace cetatea, pentru că nu au tunuri de asalt, ci de câmp. **Măgulit de Potoţki**, care îl convinge că moldovenii îşi ţin în cetate *„averile”* în *„vreme de război”* şi că *„numele Măriei tale este destul tun”*, Sobieski hotărăşte să cucerească cetatea.	▶ **Personajul** este caracterizat prin analiză, observaţii. ▶ **Destinul personajului** se conturează pe parcursul nuvelei şi se încheie o dată cu sfârşitul nuvelei.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Detalii; realizare artistică	Trăsături (gen, specie)
	Gândul unei izbânzi uşoare după înfrângerile suferite îl determină pe Sobieski să nu şovăie în hotărârea sa.	
DESFĂŞURAREA ACŢIUNII ☑ Plăieşii luptă eroic pentru apărarea cetăţii.	▶ **Dialogul** concentrat conţine propoziţii simple şi expresii populare care dau tensiune şi farmec nuvelei.	▶ **Dialogul** este segmentat, întrerupt, dar însufleţit.
a) Pregătirile de luptă.	În cetate se aflau nouăsprezece plăieşi, dintre care unul mai tânăr, ce se întorsese de puţin timp, de la Iaşi, *„unde fusese să iscodească."* **Plăieşii** înlocuiau garnizoana cetăţii, trimisă la Fălcii, de ispravnic. În timp ce tânărul povesteşte că leşii au luat-o spre Cotnar, s-a auzit buciumul străjerului.	▶ Construcţia nuvelei este mai coerentă şi mai bine echilibrată decât a povestirii.
	Înţelegând că leşii se îndreptau spre cetate, **bătrânul plăieş** dă semnalul pentru a se organiza în vederea luptei: *„La porţi, flăcăi!"* Tensiunea creşte. Au zăvorât porţile şi s-au aşezat în poziţie de tragere.	▶ **Desfăşurarea acţiunii** este, de regulă, cronologică, rectilinie; centrată pe tensiunea desfăşurării unor întâmplări.
b) Plăieşii refuză oferta lui Sobieski de a-i lăsa să plece în schimbul cetăţii.	**Plăieşii** resping oferta regelui polon de a închina cetatea în schimbul libertăţii lor. În caz contrar, *„cetatea se va cotropi, şi garnizoana se va trece sub ascuţişul sabiei."*	▶ **Receptarea** nuvelei se face continuu şi unitar, dintr-o suflare.
	Solul trimis de Sobieski nu uită să amintească titlurile şi onorurile trufaşului rege.	
	Intervenţia vânătorului, care atrage atenţia asupra opoziţiei dintre numărul plăieşilor şi armata polonă, este retezată scurt de bătrân: *„- Taci, mucosule!... Te temi că-i peri? Mare pagubă! un mişel mai puţin."*	▶ De obicei prezentatorul întâmplărilor este un personaj. ▶ **Caracterul personajului** este deja format.
	Comparaţia *„Să nu zică leahul c-au intrat într-o cetate românească, ca într-o ţarină pustie"* subliniază dăruirea plăieşilor pentru apărarea pământului lor.	▶ **Nuvela** este concepută minuţios, pentru atingerea unui efect precis.
	Hotărârea lor este exprimată clar de bătrânul plăieş: *„Tot ce-i putem da e plumbul din puşce, pe care i-l vom trimite noi de pe ziduri, fără să se mai ostenească să vie înăuntru."*	

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Detalii; realizare artistică	Trăsături (gen, specie)
c) **Plăieşii** luptă cu eroism timp de cinci zile.	▶ **Episodul asaltului** reprezintă partea cea mai dramatică. Patru zile plăieşii au rezistat eroic, flintele lor nimerind din plin duşmanul. Căzuseră mulţi leşi, doborâţi de gloanţele plăieşilor, între care însuşi comandantul artileriei leşeşti. **Autorul** consemnează alternativ, ca-ntr-o cronică, pierderile ambelor tabere: *„Cad mulţi dintre leşi, dar zilnic pier şi dintre plăieşi."*	▶ Natura subiectului se sprijină preponderent pe un fapt real. ▶ Scriitorul este mai obiectiv, mai detaşat de subiect şi de personaje.
d) Terminând merindele şi muniţiile, plăieşii, rămaşi prea puţini, **hotărăsc să predea cetatea.**	▶ **Momentele acţiunii** au o cursivitate progresivă, situaţia personajelor evoluând şi ea spre un deznodământ simplu şi clar. **După cinci zile** de rezistenţă eroică în faţa leşilor, cei nouă plăieşi, rămaşi în viaţă, hotărăsc să predea cetatea. Numele *„bravilor"* era în scădere, nu mai aveau nici *„merinde"*, nici muniţii, de aceea hotăresc ca a doua zi să ridice *„stergarul alb"*. Plăieşii cer, totodată, să fie lăsaţi *„slobozi"*, să plece unde vor voi.	▶ **Nuvela** nu trenează în jurul unui punct. ▶ **Stil indirect.**
e) Sobieski acceptă condiţiile propuse de moldoveni.	După ce a acceptat toate condiţiile plăieşilor, oastea polonă s-a înşirat pe două rânduri, lăsând loc garnizoanei să treacă. Porţile s-au deschis.	▶ **Arta detaliului** semnificativ.
PUNCTUL CULMINANT ☑ Sobieski hotărăşte să-i spânzure pe oştenii moldoveni supravieţuitori.	Din cetate au ieşit şase oameni, purtând pe umerii lor pe alţi trei, care erau răniţi. ▶ **Propoziţiile interogative** exprimă agitaţie, indignarea lui Sobieski că un număr atât de mic de moldoveni le-au ţinut piept cinci zile. *„Turbat de mânie"*, Sobieski hotăreşte să-i spânzure: *„Nu meritaţi a muri de sabie, ci de ştreang. Spânzuraţi-il"*	▶ Natura subiectului se bazează pe efecte de stil. ▶ **În nuvelă întâlnim:** ▪ aglomerări de amănunte descriptive; ▪ arhaisme; ▪ elemente de culoare locală.
a) Momentul deschiderii porţilor.		
b) Pregătirea pentru pedepsirea plăieşilor.	**Polonezii** i-au înconjurat pe plăieşi. După ce au pus jos răniţii, **moldovenii** se închină după datină şi privesc cu seninătate pregătirile care se făceau pentru moartea lor.	

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Detalii; realizare artistică	Trăsături (gen, specie)
	▶ **Atitudinea** lor este prezentată în antiteză cu starea de care este cuprins Sobieski la deschiderea porţilor: *„posomorât şi mânios"*.	
c) Intervenţia lui Iablonovski	▶ În *Sobieski şi românii* trebuie remarcată **arta** cu care Negruzzi îmbină cele trei **moduri de expunere**. ▶ **Dialogul** punctează naraţiunea, dând coloratură personajelor. **Hatmanul Ia**blonovski intervine, arătându-i trufaşului rege că acei oameni *„n-au făcut decât datoria lor patriotică şi vrednică de toată lauda"*. Totodată îl atenţionează că le promisese plăieşilor libertatea. Intervenţia hatmanului Iablonovski îl determină pe Sobieski să-şi schimbe hotărârea.	▶ Nuvela are un fir ascendent al dramatizării. ▶ **Evocarea** are, adesea, un final imprevizibil. ▶ **Procedeul** punerii în relief a momentelor prin procedeul **antitezei**.
d) Eliberarea plăieşilor	Dându-şi seama de greşeala ce ar fi putut face, Sobieski mulţumeşte lui Iablonovski pentru sfatul primit: *„Îşi mulţămesc că m-ai oprit de a face o faptă defăimată."* Apoi, Sobieski îi eliberează pe moldoveni, arătându-le preţuire: *„aţi avut cinstea de a vă împotrivi cinci zile regelui de Polonia."*	▶ **Nuvela** pune în mişcare spiritul de observaţie morală şi socială, analiza psihologică.
DEZNODĂMÂNTUL ☑ Polonezi se retrag, iar moldovenii se îndreaptă spre munţi.	**Plăieşii**, purtându-şi pe umeri răniţii, se îndreaptă spre munţi. **Stilistic**, remarcăm utilizarea unei game largi de arhaisme: fonetice, lexicale, semantice, gramaticale: *„carii"*, *„puşce"*, *„leah"*, *„pre"*, *„boambe"*. **Oastea polonă** *„coboară încet la vale"*, retrăgându-se spre ţara ei. ▶ Într-o **simetrie perfectă**, nuvela începe şi se sfârşeşte cu imaginea cetăţii. Cetatea Neamţului rămâne solitară, neclintită. În încheiere, o **comparaţie sugestivă** concretizează imaginea Cetăţii: *„singură pe culmea înverzită, ca un mare schelet de uriaş."*	▶ **Deznodământul** are un rol important în nuvelă. ▶ Prin **deznodământ**, nuvela demonstrează ceva: o idee. ▶ Este, de regulă gândită pe o construcţie simetrică, părţile componente având corespondenţă între ele. ▶ De regulă, **perspectiva** (naratorului, personajelor) variază, ceea ce permite o amplă deschidere spre final.

Scanned with OKEN Scanner

CONCLUZII

- ☑ **Arta de a povesti** a lui C. Negruzzi nu constă numai în construcția riguros alcătuită a nuvelei sau în parfumul cu iz arhaic al limbajului de epocă, ci și în mesajul tainic generat de încleștarea dintre cele două armate și de valoarea simbolică a personajelor.
- ☑ **Istoria legendară a neamului**, prezentată în *Sobieski și românii*, impresionează prin sinceritatea cu care autorul surprinde în nuvelă, sentimentul patriotic, precum și arta evocării, ca în creațiile lui V. Alecsandri.
- ☑ Referindu-se la opera acestui important prozator, **Vasile Alecsandri** scria: *„va rămâne totdeauna un model perfect de stil, de limbă frumoasă, de creație dramatică și de o necontestată originalitate."*

Scanned with OKEN Scanner

Sobieski şi românii

de Costache Negruzzi

(caracterizarea personajelor)

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsăturile personajelor	Modalităţi şi procedee de caracterizare	Fragmente din text
EXPOZIŢIE/ EXPOZIŢIUNE ☑ Oastea polonă se retrage prin Moldova pe drumul care ducea către Cetatea Neamţului.	**ARMATA POLONĂ** ► **Personaj colectiv**: stare *„ticăloşită”*, se îndreaptă către Cetatea Neamţului. ► **Aspectul şi starea armatei** ▪ **Conducătorii** - În frunte se aflau trei ofiţeri: regele Sobieski şi hatmanii Iablonovski şi Potoţki. - Armata învinsă; epuizată; flămândă; obosită; jalnică. - Întristarea de pe chipurile soldaţilor; - Lipsită de merinde; încolţită de duşmani. ► **Oastea polonă** este prezentată ca un grup fără individualităţi, care se mişcă încet, greoi, descumpănit. ► Ca **personaj colectiv**, oastea polonă apare la începutul şi la sfârşitul nuvelei. **CONDUCĂTORII** ► **Regele Sobieski** ▪ Imaginea regelui: **Prezentarea fizică este sumară.** ▪ Starea sufletească a regelui: **Trist, învins, posomorât** din cauza înfrângerii suferite în lupta cu tătarii şi moldovenii. **Trufaş**: prezentat cu ironie de către autor. Este însoţit de **hatmanii Iablonovski şi Potoţki,** care-i respectă tăcerea şi supărarea.	**-caracterizare directă** **- descriere** **- epitete** **- detaliul semnificativ** **- enumeraţii** **- arhaisme** **-caracterizare directă (de către autor)**	*„Cu steagurile strânse, cu capul plecat, cu armele răsturnate, cu întristarea pe faţă şi cu durerea în inimă.”* *„în floarea vârstei”* *„posomorât şi gânditor”* *„Şi cum să nu fie supărat şi necăjit vestitul rege? El, Sobieski, fala leşilor, eroul creştinătăţii, mântuitorul Vienii, să fie nevoit pentru a doua oară a da pas turcilor, a se trage dinaintea tătarilor şi a moldovenilor.”*

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsăturile personajelor	Modalităţi şi procedee de caracterizare	Fragmente din text
INTRIGA ☑ Hotărârea lui Sobieski de a cuceri Cetatea Neamţului.	**SOBIESKI** ▶ **personaj în evoluţie** ▶ **trufaş** – se consideră un cuceritor;		*„Ba, pre, numele patronului meu! Nu va zice lumea că o cetate, i s-a arătat înaintea lui Sobieski, fără a i se cuceri?"*
	▶ **răzbunător** – hotărăşte cucerirea Cetăţii Neamţului ca să se răzbune pe Cantemir;	- **caracterizare indirectă**	*„Oh! voi să-mi răzbuni pre Cantemir care mă înşelă, şi mă făcu să perd atâţia viteji!"*
	▶ **aroganţă şi orgoliu;** ▶ **mândria** lui Sobieski este prezentată direct de autor;	- **caracterizare directă (de către autor)**	*„Trufia polonului, măgulindu-se de această groasă linguşire, faţa i se înseninâ la ideea unei izbânzi atât de lesnicioase."*
	■ ia hotărâri pripite; ■ linguşit de Potoţki, crede într-o izbândă uşoară şi hotăreşte să atace cetatea.		*„N-avem tunuri, vom lua-o dar cu mâinile."*
	IABLONOVSKI ▶ prin intervenţia lui, dovedeşte **raţiune** şi **înţelepciune**. Îl sfătuieşte pe Sobieski să nu atace cetatea, pentru că nu sunt pregătiţi pentru o astfel de luptă. ▶ Intervenţia sa este **plină de curaj**. ▶ Are o **atitudine morală.**	-**caracterizare indirectă prin vorbe**	*„Eu aş zice să lăsăm cetatea aceasta, zise Iablonovski, şi să ne urmăm drumul înainte. Avem tunuri de câmp, nu de asalt."*
	POTOŢKI ▶ **linguşitor, nerealist** Susţine planul lui Sobieski de a ataca Cetatea Neamţului.	-**caracterizare indirectă prin vorbe**	*„Numele M(ăriei) tale e destul tun, zise Potoţki."*
DESFĂŞURAREA ACŢIUNII ☑ Plăieşii luptă eroic pentru apărarea cetăţii.	**PLĂIEŞII** ▶ **personaj colectiv pozitiv** ▶ **portret unitar** ▶ întruchipează virtutea poporului român	-**caracterizare indirectă** - **antiteza**	
	▶ spre deosebire de armata polonă, plăieşii sunt parţial individualizaţi.	-**caracterizare directă (de către autor)**	*„bătrânul", „unul mai bătrân", „tânărul plăieş"*

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsăturile personajelor	Modalităţi şi procedee de caracterizare	Fragmente din text
	BĂTRÂNUL (pregătirile de luptă) ▶ reprezintă pe toţi plăieşii din cetate; ▶ **curajos, hotărât, ferm** (le porunceşte să închidă porţile şi să se pregătească de luptă); ▶ **înţelepciunea omului simplu**; ▶ ia atitudine faţă de plăieşul tânăr, fără experienţă, care este speriat de diferenţa de forţe dintre ei şi leşi; ▶ bătrânul are **sentimentul datoriei**; ▶ mândria de a aparţine acelor locuri.	**-caracterizare indirectă prin vorbe**	*„Taci, mucosule, te temi că-i peri?"* *„Dar noi suntem numai nouăsprezece şi asta-i o oaste întreagă."* *„Să nu zică leahul c-au intrat într-o cetate românească, ca într-o ţarină pustie."*
	DIALOGUL CU SOLUL ▶ Bătrânul salută **cuviincios** solul polon; ascultă cu atenţie dorinţa leşilor de a închina cetatea. ▶ Răspunsul bătrânului este **plin de demnitate**, dar hotărât. ▶ Are **caracter paşnic**; propune cu diplomaţie evitarea luptei; explică solului că în cetate nu sunt *„nici averi, nici merinde"*, iar plăieşii sunt pregătiţi pentru luptă. ▶ Hotărârea de a apăra cetatea; dorinţa de a-şi îndeplini datoria faţă de neamul său apare şi în răspunsul ironic pe care îl adresează solului.	**-caracterizare indirectă prin vorbe**	*„Bine ai venit, domnule, ce poftești de la noi?"* *„Du răspuns M(ăriei) sale, [...] că laude şi îngroziri de aste am mai auzit noi şi nu ne-am spăriet."* *„Cetatea n-avem de gând să i-o dăm cu una, cu două, măcar că nu sunt în ea nici averi..."* *„Tot ce-i putem da este plumbul din puşce pre care i-l vom trimite noi de pe ziduri, fără să se mai ostenească să vină înăuntru."*
	În timpul luptei **PLĂIEŞII** ▶ timp de patru zile au luptat cu eroism, vitejie; ▶ deşi în număr mic, plăieşii opun o **rezistenţă serioasă** în lupta împotriva polonezilor; ▶ **pricepere în luptă**, sacrificiu;	**-caracterizare indirectă prin vorbe**	*„Fiecare împuşcătură dobora câte unul din vrăjmaşi şi mai ales ofiţeri... Leşii pereau fără a face spor."*

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsăturile personajelor	Modalităţi şi procedee de caracterizare	Fragmente din text
	▶ **tărie sufletească** ▶ cu demnitate şi curaj, cedează cetatea când lupta nu mai poate fi continuată; ▶ capitularea este condiţionată de libertatea lor.		*„Să ne lase slobozi să ieşim şi să ne ducem unde vom voi."*
PUNCTUL CULMINANT ☑ Sobieski hotăreşte să-i spânzure pe plăieşii moldoveni supravieţuitori	**SOBIESKI** ▶ **personaj complex** ▶ nu-şi poate stăpâni mânia; fire impulsivă: la vederea plăieşilor care ieşeau din cetate, se înfurie şi hotărăşte să-i spânzure; ▶ are **orgoliul rănit;** ▶ îi tratează pe moldoveni ca pe nişte tâlhari;	**-caracterizare indirectă prin vorbe şi fapte**	*„Voi aţi cutezat a vă împotrivi mie şi a-mi omorî atâţia viteji? zise regele. O, asta nu se va trece aşa! urmă turbat de mânie; trebuie o pildă pentru cei asemeni vouă, şi pilda va fi groaznică şi vrednică de fapte."*
	▶ La intervenţia lui Iablonovski, trece de la furie şi ameninţări la o atitudine laudativă faţă de plăieşi.	**-caracterizare indirectă (vorbe)**	*„Aţi avut cinstea de a vă împotrivi cinci zile regelui de Polonia."*
	▶ **În final** îşi salvează onoarea şi dă drumul plăieşilor să plece, recunoscând totodată vitejia şi curajul lor.		*„Oamenii aceştia s-au purtat vitejeşte"*
	PLĂIEŞII ▶ De remarcat **simplitatea şi vitejia plăieşilor.** ▶ Apar în antiteză cu atitudinea lui Sobieski (plină de furie). ▶ Plăieşii din cetate, care au sfidat o întreagă armată, sunt calmi; vorbesc cu **cuvinte simple,** care conturează noblețea lor de caracter.	**-caracterizare indirectă prin vorbe şi fapte**	
	▶ Ei **acceptă cu seninătate destinul**; viaţa lor e plină de calm şi înţelepciune. ▶ **Atitudinea plăieşilor,** din finalul nuvelei, reprezintă o apoteoză a eroismului moldovenilor.		*„Zece din noi au pierit din mila M(ăriei) tale."*

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsăturile personajelor	Modalităţi şi procedee de caracterizare	Fragmente din text
	▶ Plăieşii stârnesc **admiraţia** ofiţerilor poloni, iar în final, pe cea a regelui Sobieski.		*„Ai cuvânt, oamenii aceştia s-au purtat vitejeşte."*
	IABLONOVSKI ▶ **personaj pozitiv**; reprezintă ofiţerul demn, corect; ▶ este **lucid şi înţelept**, intervine atunci când Sobieski greşeşte; ▶ **are simţul dreptăţii**, apărându-i pe plăieşi. Îl determină pe Sobieski să-şi schimbe hotărârea de a-i spânzura pe moldoveni; ▶ are experienţa de viaţă; ▶ apare în antiteză cu Potoţki.	**-caracterizare indirectă** **- antiteza**	*„Fie-mi iertat, sire, zise atunci Iablonovski, apropriindu-se cu respect de regele care şedea posomorât şi mânios, a arăta M(ăriei) tale că aceşti viteji n-au făcut decât datoria lor, datorie patriotică şi vrednică de toată lauda, şi au avut norocirea a câştiga făgăduinţa marelui Sobieski că vor pleca slobozi şi nesupăraţi."*
	POTOŢKI ▶ **personaj negativ** ▶ nesincer, linguşitor, intrigant; ▶ îl sfătuieşte greşit pe rege, arogant, necugetat.	**-caracterizare directă** **- epitetul**	*„groasă linguşire"* *„Numele Mărie tale este destul tun."*
DEZNODĂMÂNTUL ☑ Polonezii se retrag, iar moldovenii se îndreaptă spre munţi.	**Armata polonă – plăieşii** ▶ în simetrie, apare în final imaginea armatei polone, ce *„se cobora încet la vale"*, îndreptându-se spre ţară; ▶ **grupul plăieşilor**, cu răniţii în spate, se îndreptă cu demnitate spre munţi; ▶ **plăieşii** impresionează prin **sinceritatea sentimentelor** lor faţă de ţară, prin dăruire în luptă; rezistenţă până la sacrificiu; sinceritate în acţiuni; seninătate; ▶ plăieşii au înscris o pagină eroică în istoria neamului românesc.	**- descrierea**	*„Îndată se făcu loc moldovenilor, carii luându-şi răniţii, se îndreptară către munţi."*

Scanned with OKEN Scanner

Dincolo de nisipuri
(nuvela)

de Fănuş Neagu

☑ Unul dintre cei mai mari scriitori contemporani, **Fănuş Neagu** se alătură prin viziune şi stil, prozatorilor Bărăganului: Panait Istrati, Vasile Voiculescu, Ştefan Bănulescu. În **nuvelele** sale: *Ningea în Bărăgan* (1958 – volum de debut), *Dincolo de nisipuri* (1962), *Cantonul părăsit* (1964), *Vara buimac* (1967), ca şi în **romane**: *Îngerul a strigat* (1968), Premiul Uniunii Scriitorilor Români, *Frumoşii nebuni ai marilor oraşe* (1976), *Scaunul singurătăţii* (1987), Fănuş Neagu se dovedeşte **un abil mânuitor al notaţiei metaforice**, cu ajutorul căreia creează o atmosferă mitică a unei luni aparte din spaţiul dunărean. **Eseul poematic**: *Cartea cu prieteni* (1979), **basmul modern**: *Caii albi din oraşul Bucureşti* (1979), **cronica sportivă** *Cronici de carnaval* (1972) şi *Cronici afurisite* (1977) dovedesc aceleaşi calităţi stilistice.

☑ Unul dintre cele mai dese motive literare din proza sa este **motivul apelor fertilizatoare**, izvor al vieţii. El se regăseşte şi în ţesătura nuvelei *Dincolo de nisipuri*, publicată în volumul cu acelaşi nume.

☑ **TITLUL** operei este alcătuit din substantivul *„nisipuri"*, care sugerează *„deşertul"*, locul unde apar mirajele, precedat de locuţiunea prepoziţională *„dincolo de"*, care mută percepţia de pe planul real, al pustiului unde se formează vara fata-morgana, pe linia de neatins a orizontului, pe planul ideal, al aspiraţiei spre absolut.

☑ **TEMA** nuvelei o constitue, aşa cum sugerează şi titlul, povestea unui miraj care cuprinde o întreagă colectivitate.

☑ **COMPOZIŢIA**, aparent simplă, înlănţuie toate modurile de expunere: **naraţiunea obiectivă** la persoana a treia, **descrierea**, **monologul interior** şi **dialogul**, pentru a crea imaginea unei lumi aparte, nedesprinsă de mit, deşi lovită de o realitate crudă: o secetă cumplită, care ridică problema supravieţuirii, în care iese în evidenţă **un antierou**, adică un personaj care îşi ascunde calităţile sub o înfăţişare foarte modestă.

☑ Faptele se înlănţuie într-un fir epic şi se succed gradat, după toate momentele subiectului.

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile nuvelei
EXPOZIŢIE/ EXPOZIŢIUNE ☑ Într-o zi din anul de secetă cumplită 1946, Şuşteru	▶ **Expoziţia/ expoziţiunea** începe direct cu prezentarea timpului când se petrece acţiunea, printr-o propoziţie scurtă, dar semnificativă: *„Era în 1946, an de secetă cumplită."* Verbul *„a fi"* predicativ, cu sensul de *„a se întâmpla"*, pregăteşte cititorul pentru	▶ **Nuvela** înfăţişează un episod semnificativ din viaţa unuia sau mai multor personaje: aici, povestea personajului colectiv.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile nuvelei
s-a trezit abia la amiază şi a ieşit în sat.	relatarea unei întâmplări excepţionale, petrecută într-un timp excepţional, aşa cum sugerează **epitetul cu sens superlativ** *„cumplită"*, şi anume într-o vreme foarte secetoasă. ► Opera îmbină o serie de **motive literare**: **motivul secetei**, care generează sărăcie şi foamete, **motivul apei**, opus secetei, care sugerează fertilitate şi viaţă, **motivul drumului**, drept călătorie iniţiatică, transfiguratoare. ► Prin specificarea secetei chiar în prima propoziţie din text, autorul sugerează că seceta are un rol important în declanşarea şi desfăşurarea acţiunii, prin lipsurile de tot felul pe care le determină. Astfel, prima frază despre personajul principal arată că acesta era chinuit de lipsa tutunului: *„Şuşteru nu mai văzuse un pic de tutun de patru zile"*. Din această cauză, ca să fumeze, rupe un smoc de frunze de iederă din faţa casei şi îşi umple cu ele luleaua. ► **Seceta** dereglează ritmul muncilor din sat: eroul se trezise abia la amiază, nevasta, soacra şi copiii lipseau, erau duşi la sat să caute ceva de mâncare. ► **Descrierea eroului** sugerează aceeaşi sărăcie şi lipsă de activitate, datorată secetei: *„Şi ieşi în drum, mic şi slab, cu cămaşa atârnându-i peste pantaloni."* ► Imposibilitatea de a-şi împlini dorinţele cele mai simple îl chinuie: a visat că i-a înverzit grădina şi îi este poftă de lăptuci. ► **Monologul**, reprodus întâi în **stil direct**, scoate în evidenţă încercările prin care trece protagonistul din cauza foamei provocate de secetă: *„Avea poftă să mănânce o legătură de lăptuci: dormind, visase c-a plouat şi că i-a înverzit grădina de zarzavat ca în anii buni. De două veri, de când ţine seceta, nu se deştepta o dată fără să pofteasca de mâncare un lucru de care nu putea să facă rost. «Se vede treaba, îşi*	► **Titlul** pune în evidenţă tema operei. ► **Personajele** sunt prezentate în mediul lor social. ► **Descrierea** are un rol important în caracterizarea personajelor ► **Monologul** devine important în nuvelă şi ca procedeu de portretizare, căci personajele sunt mai complexe decât în schiţă.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile nuvelei
	zicea, că visele se nasc în stomac şi urcă să moară în gură. Bine ar fi, zău să nu le aibă omul deloc.»"	
	▶ **Seceta** a dereglat nu numai ritmul activităţilor satului, ci şi minţile oamenilor. Astfel, oamenii consideră că dascălul şi-a pierdut minţile din cauza foamei, din cauză că stătea toată ziua pe marginea şanţului, cu picioarele aşezate sub el, mesteca măcriş, dacă avea, şi îngâna întruna, uitându-se la cerul gol de nori, un rând dintr-o carte de rugăciuni: *„Dumnezeule, care dormi în pădurea de dafin."*	▶ **Expoziţia/ expoziţiunea** nuvelei poate fi mai dezvoltată, cuprinzând şi descrierea mediului social în care se petrece acţiunea.
☑ Dascălul satului îi cere lui Şuşteru puţin tutun.	▶ Vazându-l pe Şuşteru că fumează, dascălul îi cere tutun cât să tragă un fum. Şuşteru nu-i dă, explicându-i că nu e tutun, ci o buruiană, al cărei fum nu are nici o valoare: *„– Nu-i tutun, mă, îi răspunse Şuşteru, e o buruiană, pute şi te ustură pe gât."* Lipsa tutunului este **simbolică** şi arată lipsa celor mai necesare produse. Întreg satul suferă de mari lipsuri din cauza secetei. ▶ **Descrierea satului** sugerează aceeaşi lipsă de activitate în tot satul. Nefiind apă, nimeni nu se poate ocupa de muncile agricole. O femeie adună baligă pentru a lipi prispa casei, un câine se scutură de purici. Doar la fierărie se munceşte: se potcoveşte un cal.	▶ **Descrierea** de natură susţine, prin sugestie, naraţiunea faptelor.
☑ Neavând nimic de făcut, Şuşteru de duce la râu, la şanţurile secate prin care apa îi uda grădina de zarzavat.	▶ **Epitetul adverbal** *„încet"* scoate în evidenţă că eroul, deşi s-a sculat la amiază, nu are nimic de făcut, de aceea se duce până la râu, unde se găseau şanţurile care aduceau apă la grădina lui de zarzavat. ▶ **Descrierea** devine un **mod de expunere** important şi relevă aspectul pustiit al râului şi grădinilor de zarzavat, al islazului satului, cu ajutorul **epitetelor**, mai ales **cromatice**: *„omidă cenuşie"*, *„petele galbene"*, *„tufă neagră"*. Prin **propoziţii scurte**, care se succed într-un ritm sacadat, scriitorul pare să constate urmările secetei, surprinzând elemente ale unui tărâm uscat, deşi altădată plin de viaţă: *„Se opri la şanţurile prin care altădată venea apa în*	

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile nuvelei
☑ Pe când privea râul secat, Şuşteru zăreşte apropiindu-se de sat un călăreţ.	*grădina lui de zarzavat. Erau goale. Mâlul de pe fundul lor se uscase, crăpase. Albia râului se întindea în sus ca o omidă cenuşie. Nisipul şi pietrele galbene de lut pietrificat luceau pustii la soare. Rădăcini putrede atârnau în peretele malului dinspre sat. Dincolo, pe izlaz, alionul se încolăcea de căldură.Pe un muşuroi de ţărână, alături de o tufă neagră de mărăcini, ţistuia un hârciog."*	
INTRIGA ☑ Călăreţul, care venea în goana mare spre sat, îi strigă lui Şuşteru că a plouat la munte şi vine gârla, apoi pleacă.	► **Stilul indirect liber**, păstrând în cuvintele călăreţului amprenta **oralităţii**, aşa cum se vede în **propoziţiile scurte**, **simple** şi în **repetiţii**, scoate în evidenţă marea veste: a plouat la munte şi vin din nou apele pe râu: *„Observându-l, călăreţul câmi spre el şi strigă, arătând cu braţul îndărăt, că vine gârla. A plouat la munte şi vine gârla. Vine Buzăul".*	► Oralitatea este o caracterisitcă importantă a stilului scriitorului şi ţinteşte şi spre sugerarea mediului social.
DESFĂŞURAREA ACŢIUNII ☑ Şuşteru înţelege cu greutate că vin apele, dar apoi are impresia că simte răcoarea valurilor.	► Vestea venirii apelor, după atâta secetă, fără nimic care să o preceadă, îl ia prin surprindere pe erou, care nu înţelege de prima dată ce i se spune. ► Până se dezmeticeşte Şuşteru, călăreţul, care aleargă fără să-şi menajeze calul, aşa cum remarcase eroul, era deja departe şi se pierdea ca o nălucă, în mirajul provocat de secetă, de parcă nu ar fi existat: *„Şuşterul nu înţelese pe dată ce i se spune, parcă îi luase minţile, şi când se dezmetici, celălalt era departe, se pierdea pe sub arcadele podului vopsit în roşu, dispărea ca o nălucă, în fulgerările apei morţilor."* Remarcăm aici o **ambiguitate esenţială** în text: călăreţul strigă ceva şi eroul nu înţelege imediat ce, apoi călăreţul dispare ca o nălucă, în mirajul creat de căldură, de parcă nici nu ar fi fost. În plus, Şuşteru îl consideră pe călăreţ nebun, deoarece mergea prea repede, epuizându-şi calul, dar în acelaşi timp, şi lui *„parcă îi luase minţile"*. În aceste condiţii, se pune intrebarea dacă într-adevăr călăreţul a adus vestea venirii apelor sau aceasta este doar o invenţie, o întrupare a năzuinţei secrete a eroului şi, mai târziu, a satului întreg.	► Întâmplările din nuvelă se organizează, de regulă, în jurul unui singur fir epic, după toate momentele subiectului. ► Nuvela are dimensiuni mai mari decât schiţa, conţinând mai multe întâmplări, dar mai mici decât romanul.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile nuvelei
	► **Şuşteru** priveşte apoi în susul albiei goale şi simte, în această arşiţă, răcoarea apelor pornite de la munte. Această senzaţie îl convinge de adevărul veştii. ► Nici nu află bine Şuşteru că vine apa, că se grăbeşte să scoată luntrea, pregătindu-se de pescuit. Ritmul naraţiunii devine mai alert, **propoziţiile mai scurte**, conţin **verbe de mişcare** şi **verbe ce arată acţiuni grăbite**: *„Atunci sări şanţul şi urcă podul în fugă, mai mult de-a buşilea, suflând greu pe gură"*; *„O smulse şi o aruncă"*. ► Smulgerea mânecii care atârnă este **un gest simbolic**: mâneca simbolizează starea de lâncezeală şi neputinţă de care se eliberează acum; este intrarea într-o nouă stare, prosperă. Nu întâmplător mâneca este comparată cu un pansament: *„O mânecă a cămăşii, îmbâcsită de sudoare, îi atârna de încheietura mâinii ca un pansament desfăcut. O smulse şi o aruncă"*.	► **Simbolismul** este frecvent în nuvelă.
☑ După ce îi dă vestea bună şi dăscălului, Şuşteru îşi scoate luntrea şi o trece dincolo de râu, pregătindu-se pentru venirea apelor.	► **Venirea apelor** este esenţială pentru oameni; muncile agricole intră în normal. De aceea se grăbesc sătenii să recupereze timpul pierdut: *„– Dascăle! strigă Şuşteru, vine gârla, mă! Trebuie să dau luntrea la apă şi să curăţ şanţurile. Peste o săptămână mâncăm lăptuci"*.	► **Subiectul** este de obicei simplu, cuprinzând un singur episod, ca şi aici.
☑ Chemat de clopote, satul se adună pe malul apei şi oamenii încep pregătirile pentru întâmpinarea apelor.	► Activitatea febrilă, în **antiteză** cu lâncezeala de până acum, cuprinde satul. ► În sat, clopotele bat numai în momente importante. **Venirea apelor**, care poate fi un fenomen primejdios, antrenând şi înecând oamenii şi animalele pe care le găsesc în drumul lor, este unul dintre ele. Bătaia clopotelor şi reacţia oamenilor arată cât de importantă este apa în comunitate: *„– Când au bătut clopotele, satul s-a mutat pe malul gârlei."* ► **Naraţiunea** este înlocuită cu **descrierea**, care evidenţiază activitatea febrilă a **personajului colectiv**, săte-	► **Personajele nuvelei** sunt mai complexe decât ale schiţei; deseori apare personajul colectiv. ► Şi **personajul colectiv** este bine caracterizat, stările lui

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile nuvelei
	nii: bărbaţii curăţă şanţurile, ca apele să pătrundă uşor în grădini, femeile aşteaptă sub un oţetar, cu copii lângă ele, ca să nu îi ia apele, două femei aduc un pietroi în vad pentru spălat rufele, un bătrân întinde undiţele, iar o fată se piaptănă, îngânând un cântec.	sufleteşti sunt notate cu atenţie.
	▶ **Febrilitatea acţiunilor** provine din nerăbdare şi aşteptare încordată: femeile, crezând ca apele vin însoţite de vânt aspru, *„se înfiorau dinainte, ca jivinele plăpânde când simt că se apropie iarna grea."* Bărbaţii, *„se opreau o clipă şi-şi suflecau pantalonii până mai sus de genunchi, ca să nu li se ude mai târziu îmbrăcămintea."* Remarcăm convingerea nezdruncinată a oamenilor că sosesc apele.	▶ În **nuvelă** se întrepătrund toate modurile de expunere.
	▶ **Comentariul naratorului** conturează o clipă **realitatea socială**, sugerând sărăcia provocată de secetă: *„Atât mai aveau, ce era pe ei, restul boarfelor le schimbaseră pe mălai la bogătanii şi morarii din satele de mai sus."*	
	▶ **Atenţia naratorului** se concentrează din nou asupra lui Şuşteru, devenit personaj important în ierarhia satului, deoarece el a văzut primul călăreţul şi a dat tonul întregului sat, prin pregătirile făcute pentru întâmpinarea apelor. Poziţia sa socială mai înaltă este relevată prin naraţiunea unor fapte mărunte: primeşte puţin tutun, *„cât să-şi umple pipa de două ori"*, din care îi dă şi dascălului, care se ţine numai după el, şi îşi permite să ţipe la moşneagul care întindea undiţele, în timp ce acesta, recunoscându-i noua autoritate, îi răspunde pe un ton împăciuitor: *„-Ei, gata, am înţeles, zise bătrânul liniştit, le iau."*	▶ **Personajele nuvelei** au caracterul deja format şi nu se transformă de-a lungul naraţiunii, spre deosebire de cele de roman; poziţia lor socială se poate modifica.
☑ Pentru că apele nu vin, când se însereză oamenii îşi pierd răbdarea.	▶ Printr-o **frază scurtă**, alcătuită din două propoziţii principale coordonate adversativ, naratorul sugerează schimbarea sentimentelor personajului colectiv, care începe să-şi piardă răbdarea, dar nu şi speranţa: *„Lumea, tot pe mal, nu se mişca, dar începuse să-şi piardă răbdarea."*	▶ **Relaţiile sociale** sunt un important mijloc de caracterizare a personajelor, des folosit în nuvelă, care prezintă personajele în mediul lor de viaţă.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile nuvelei
☑ Bărbaţii îl întreabă pe Şuşteru ce se întâmplă dacă nu vine gârla.	▶ Noul prestigiu al lui Şuşteru se vede în faptul că oamenii îl întreabă pe el ce se întâmplă de nu vine apa. Poziţia din care le răspunde eroul, *„aşezat pe marginea luntrei"*, în timp ce bărbaţii stau în picioare, arată că şi Şuşteru, şi sătenii sunt conştienţi de noul raport ierarhic dintre ei.	
☑ Şuşteru le arată că apele se aud când pui urechea la pământ, dar numai el le aude. Nemaiauzind apele, Şuşteru crede că morarii de mai sus le-au oprit apa şi se hotărăsc să se ducă să-i dea drumul.	▶ **Ambiguitatea** devine iar evidentă: când oamenii pun urechea la pământ, ba se aud, ba nu se mai aud venind apele. De notat că tot Şuşteru este cel care le aude primul. ▶ **Nemaiauzind apele**, Şuşteru presupune că morarii din satele de mai sus au săpat şanţuri mari pentru a opri apa, ca să le umple iazurile şi de aceea va dura mult timp până va ajunge apa şi la ei. Tot el propune şi să se ducă să se lupte cu ei, pentru a elibera apele: *„N-o să vină la noi nici într-o săptămână, dacă nu mergem să-i luăm de păr."* ▶ Ideea lui Şuşeru li se pare oamenilor plauzibilă şi datorită unui factor social: aceloraşi morari, mai bogaţi decât ei, sătenii le-au dat tot ce aveau pentru mălai în această vreme de secetă. Foametea măreşte tensiunile dintre clasele sociale.	▶ **Nuvela** este centrată pe tensiunea desfăşurării unor întâmplări.
☑ O ceată de călăreţi pleacă imediat spre satele din amonte, în frunte cu Şuşteru.	▶ **Rapiditatea** cu care se formează ceata de călăreţi voluntari arată că problema apei este vitală pentru săteni. ▶ **Ritmul naraţiunii** este mai alert, frazele sunt mai scurte, alcătuite mai ales din propoziţii coordonate sau juxtapuse, iar perfectul simplu ca timp al relatării şi imperfectul, cu valoare durativă, fac ca acţiunea să se petreacă chiar sub ochii cititorului: *„Lăsară sculele ce leaveau şi se repeziră în sat să încalece caii. Trebuiau să aducă gârla, altfel piereau. Într-un sfert de ceas se formă o ceată de vreo douăzeci de călăreţi".*	▶ **Faptele, cuvintele, gesturile şi atitudinea** sunt importante mijloace de caracterizare indirectă, cu ajutorul cărora autorul conturează profilul psihologic al eroilor.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile nuvelei
	► **Gesturile** dovedesc că tot voinţa lui Şuşteru îi conduce pe călăreţi: *„Şuşteru dădu pinteni şi ceata porni, răzleţită la început, apoi strângându-se ca o unitate de cavalerie în aşteptarea semnalului de atac."* **Comparaţia cu termeni luaţi din domeniul militar** sugerează voinţa neclintită a oamenilor de a lupta pentru eliberarea apei şi deci convingerea lor că apele vor veni. ► Drumul este greu şi lung, iar foametea îl face şi mai dificil de străbătut, căci doi cai, slăbiţi de foame, mor la jumătatea drumului. Greutatea parcurgerii drumului şi sensul ascendent fac din **motivul drumului simbolul drumului interior spre perfecţiune şi absolut**. ► **Descrierea ia locul naraţiunii. Epitetele şi hiperbolele** scot în relief dificultatea drumului: *„După dogoarea zilei, câmpul răsufla fierbinte şi caii năduşiseră, adunai spuma de pe şoldurile lor cu palma."*	
☑ La prima moară, sătenii găsesc iazul gol şi cred că apa a fost tăiată mai sus. O parte din călăreţi renunţă la căutare.	► Chiar dacă nu găsesc apă, oamenii tot mai cred că apa a fost oprită de morari: *„Mânară înainte, Ziceau că apa a fost tăiată de mai sus"* ► Credinţa în venirea apelor începe să slăbească, unii călăreţi renunţând la căutare. Şuşteru rămâne în continuare conducătorul celor care cred şi, înainte de a porni din nou la drum, îi numără pe cei rămaşi: *„Mai erau jumătate de ceată"*	► **Conflictele nuvelei** sunt limitate în timp şi se rezolvă la final.
PUNCTUL CULMINANT ☑ Nici la moara a doua sătenii nu găsesc apă.	► De-a lungul acţiunii derulante naratorul marchează cu precizie diferitele **momentele temporale**, accentuând impresia de realitate a textului. Astfel, sătenii ajung la a doua moară cu puţin timp înainte de miezul nopţii. ► Trecerea unui cârd de raţe le sporeşte nădejdea că vor găsi apa, deoarece Şuşteru îi încredinţează că *„vin de pe iaz, s-au scăldat până acum"*. **Reacţia** lor arată hotărârea lor neclintită de a lupta cu cei ce le-au oprit apa: *„Oamenii puseră caii ureche lângă ureche. Topoarele le ţineau la piept."*	► **Naratorul nuvelei** este obiectiv şi omniscient: cunoaşte totul despre personaje, inclusiv gândurile, senzaţiile şi sentimentele, dar şi despre acţiuni (aici, ştie cu precizie până

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile nuvelei
	▶ Ajungând pe malul iazului, constată că este gol și părăsit, cu jgheaburile pe jumătate pline de țărână. ▶ **Printr-o scurtă frază și un verb la gerunziu**, autorul sugerează magistral stupoarea și neîncrederea oamenilor, care își văd spulberate ultimele nădejdi: *„Oamenilor nu le venea să creadă. Clătinându-se, trecură podul ce ducea la moară."* ▶.Câteva **imagini auditive** sugerează că sătenii au tulburat odihna unor oameni pentru care ziua nu adusese nimic deosebit: *„Un viței culcat pe cărare mugi în somn. Înăuntru lătră un câine. Auziră și o tuse înfundată, hârâită, și un zgomot de zăvoare. Stăpânul se speriase, îi credea hoți."*	și diferitele momente temporare care jalonează cursul acțiunii).
DEZNODĂMÂNT ☑ Șușteru îi îndemnă pe tovarășii săi să meargă mai departe. ☑ Patru dintre călăreți renunță la căutare.	▶ **Șușteru** crede că apa a fost oprită mai sus și își îndeamnă consătenii să meargă mai departe. Replica sa iese în evidență prin folosirea **stilului direct**: *„N-au ținut apa aici, zise. Mai sus, la morile celelalte, acolo să mergem."* ▶ Renunțarea oamenilor, pornită din descurajare, se vede în modul în care își poartă armele cu care voiseră să elibereze apa: *„Topoarele le atârnau înfipte la brâu"*. Verbul *„a atârna"* sugerează lipsa de vlagă, descurajarea, deprimarea celor pe care nu-i mai susține credința în venirea apelor.	▶ **Acțiunea nuvelei** se petrece într-o perioadă de timp mai mare decât acțiunea schiței, dar rămâne limitată: aici, durează o singură zi.
☑ Ceilalți îl mai însoțesc pe Șușteru doar până unde se vede, dreaptă, albia secată.	▶ **Metafora** *„dâra de cretă care nu se mai isprăvea nicăieri"* scoate in evidență uscăciunea extremă a albiei râului; priveliștea îi face și pe ultimii însoțitori să renunțe la căutare, convingându-i, prin aspectul ei necruțător, că venirea apelor a fost un **miraj colectiv**, cauzat de secetă și așteptare încordată.	▶ Și **spațiul**, deși mai vast decât în schiță, este limitat: aici, de-a lungul albiei secate a Buzăului, pe o distanță de câteva sate.
☑ Doar Șușteru își continuă drumul.	▶ Pentru Șușteru, sosirea apelor este o certitudine: *„Simțea mereu în față răcoarea valurilor"* De aceea, el își continuă drumul singur. ▶ Brațul fără mânecă este **simbolic** și amintește, încă o dată, prin trimiterea la **comparația** *„ca un pansament desfăcuți"*, de **transformarea interioară a eroului**, părăsirea stării de	▶ **Nuvela** prezintă o întâmplare excepțională, un episod semnificativ din viața unui personaj: mirajul apelor, care a marcat profund caracterul protagonistului

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile nuvelei
	lâncezeală cauzate de secetă, a depresiei şi lipsei de credinţă, adevărată boală a sufletului. Nu întâmplător porneşte la drum lovindu-şi calul cu braţul fără mânecă: *„...Ridică braţul fără mâneci şi lovi calul pe gât, cu dârlogii."*	

Concluzii

- ☑ Principalul **procedeu artistic** folosit de autor este **întrepătrunderea modurilor de expunere**, care dă coerenţă şi gradează întâmplările, permiţând, în acelaşi timp, alunecarea în fantastic. Cel mai complex mod de expunere este **descrierea**, cu ajutorul căreia este sugerată şi realitatea crudă, sărăcia şi foametea, oamenii ajunşi la limita supravieţuirii, dar şi relitatea subiectivă, gândurile şi obsesiile eroului, aceleaşi cu ale satului întreg, care permit apariţia mirajului. În acest timp, **motivul mirajului** este un frumos simbol al idealului după care orice om fuge de-a lungul vieţii, încercând zadarnic să-l atingă.
- ☑ **Limbajul artistic** deosebit de sugestiv, bogat în epitete cromatice, toate simbolice, albul, galbenul şi cenuşiul care sugerează seceta, negrul – uscăciunea extrema, moartea vegetaţiei, roşul – nebunia, creează o atmosferă plină de lirism, descrierile fiind adevărate poeme în proză.
- ☑ Una dintre cele mai apreciate creaţii ale lui Fănuş Neagu, *Dincolo de nisipuri* rămâne o creaţie reprezentativă pentru literatura noastră.

Scanned with OKEN Scanner

Dincolo de nisipuri
(caracterizarea personajului principal: Şuşteru)
de Fănuş Neagu

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsături, mijloace şi procedee de caracterizare	Citate
EXPOZIŢIE/ EXPOZIŢIIUNE ☑ Într-o zi din anul de secetă cumplită 1946, Şuşteru s-a trezit abia la amiază şi a ieşit în sat.	▶ **Acţiunea** nuvelei *Dincolo de nisipuri* se desfăşoară din perspectiva trăirilor, faptelor şi mai ales a obsesiilor personajului principal, Şuşteru, prezentat de-a lungul întregului fir epic. El este un personaj aparent obişnuit, pus într-o situaţie excepţională: mirajul colectiv declanşat de seceta prea îndelungată. Prima frază despre personajul principal, în **expoziţie/ expoziţiune**, arată că aceasta este chinuit de lipsa tutunului. Din această cauză, ca să se fumeze, rupe un smoc de frunze de iederă din faţa casei şi îşi umple cu ele luleaua. Gestul său îl **caracterizează indirect**, dovedindu-i ingeniozitatea, dar şi suferinţa.	*„Şuşteru nu mai văzuse pic de tutun de patru zile. Ca să fumeze, într-o zi rupse un smoc de frunze de iederă din rugul care îmbracă faţada casei, le fărâmă între degete şi-şi umplu luleaua."*
	▶ Pe lângă lipsurile de tot felul, seceta dereglează ritmul activităţilor satului: eroul se trezise abia la amiază, nevasta, soacra şi copiii lipseau, erau duşi în sat să caute ceva de mâncare.	*„Şi ieşi în drum, mic şi slab, cu cămaşa atârnându-i peste pantaloni."*
	▶ **Descrierea** devine procedeu de **caracterizare indirectă**: **portretul fizic** al protagonistului reliefează aceeaşi sărăcie şi lipsă de activitate, cauzate de secetă. Este portretul unui ţăran obişnuit, sărac, cu nimic deosebit în înfăţişare, care să sugereze rolul important pe care eroul urmează să-l joace, chiar dacă pentru puţin timp, în viaţa satului.	*„Avea poftă să mănânce lăptuci: dormind, visase că a plouat şi că i-a înverzit grădina de zarzavat ca în anii cei buni De două veri, de când ţine seceta, nu se deştept o dată fără să poftească de mâncare un lucru de care nu putea să facă rost. Se vede treaba, îşi zicea, că visele se nasc în stomac şi urcă să moară în gură. Bine ar fi, zău să nu le aibă omul deloc."*
	▶ **Monologul,** întâi în **stil indirect direct**, este un **procedeu de portretizare indirectă**, evidenţiind suferinţele provocate de lipsuri, foamea şi poftele, pe care eroul le îndură cu resemnare. Imposibilitatea de a-şi împlini dorinţele cele mai simple îl chinuie: a visat că i-a înverzit grădina şi îi este poftă de lăptuci.	

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsături, mijloace şi procedee de caracterizare	Citate
☑ Dascălul satului îi cere lui Şuşteru puţin tutun.	► Văzându-l pe Şuşteru că fumează, dascălul îi cere tutun, cât să tragă un fum. Şuşteru nu îi dă, explicându-i că nu e tutun, ci o buruiană, al cărei fum nu are nici o valoare. Lipsa tutunului este **simbolică** şi sugerează sărăcia provocată de secetă, de care suferă toţi; bunăvoinţa cu care îi răspunde eroul arată şi solidaritatea care îi uneşte pe oameni în faţa nevoilor.	► *„Nu-i tutun, mă, îi răspunse Şuşteru, ci o buruiană, pute şi te ustură pe gât."*
☑ Neavând nimic de făcut, Şuşteru se duce la râu, la şanţurile secate prin care apa îi uda grădina de zarzavat. ☑ Pe când privea râul secat, Şuşteru zăreşte apropiindu-se de sat un călăreţ.	► **Epitetul adverbal** *„încet"* scoate în evidenţă faptul că eroul, deşi s-a sculat, nu are nimic de făcut. Obsedat încă de vis, se duce până la râu, unde se găseau şanţurile care aduceau apă la grădina lui de zarzavat. **Obsesia visului** provine dintr-o năzuinţă secretă şi înăbuşită spre normalitate, din nostalgia vremurilor bune, când apa era din belşug. Lipsurile cauzate de seceta îndelungată, de doi ani, şi foametea întreţin obsesia.	
INTRIGA ☑ Călăreţul, care venea în goana mare spre sat, îi strigă lui Şuşteru că a plouat la munte şi vine gârla, apoi pleacă.	► Şuşteru află marea veste, că vin apele, întâmplător, doar pentru că, neavând nici o treabă, s-a nimerit în drumul călăreţului. Deşi nu are nici un merit deosebit, destinul îl pune pe erou într-o **situaţie excepţională, care îl transfigurează**.	
DESFĂŞURAREA ACŢIUNII ☑ Şuşteru înţelege cu greutate că vin apele, dar apoi are impresia că simte răcoarea valurilor.	► **Vestea venirii apelor**, după atâta secetă, fără nimic care să o pregătească, îl ia prin surprindere pe erou, care nu înţelege de prima dată ce i se spune. Expresia *„parcă îi luase minţile"* introduce o primă îndoială în text: dacă Şuşteru a auzit cu adevărat marea veste sau a inventat-o el, dând glas năzuinţelor lui secrete, dorinţei nepotolite de a intra în normal prin încetare a secetei. ► Până se dezmeticeşte Şuşteru, călăreţul este deja departe şi se	► *„Şuşterul nu înţelese pe dată ce i se spune, parcă îi luase minţile, şi când se dezmetici, celălalt era departe, se pierdea pe sub arcadele podului vopsit în*

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsături, mijloace şi procedee de caracterizare	Citate
	pierde, ca o nălucă, în **mirajul** provocat de căldură, de parcă nu ar fi existat. ▶ Remarcăm aici **ambiguitatea** esenţială a textului: călăreţul strigă ceva şi eroul nu înţelege imediat ce, apoi călăreţul dispare ca o nălucă, contopindu-se cu mirajul, de parcă nici nu ar fi fost. ▶ Sub un **exterior modest**, Şuşteru ascunde o **fire poetică**, nu raţională, deoarece pentru el o senzaţie devine un argument decisiv, aşa cum o dovedeşte adverbul *„atunci"*.	*roşu, dispărea ca o nălucă, în fulgerările apei morţilor."* *„Şezu o clipă, căutând cu privirile înfrigurate în susul albiei, pe linia malului, şi i se păru că-l loveşte în faţă răcoarea apelor pornite de la munte. Atunci sări şanţul şi urcă podul în fugă..."*
☑ După ce îi dă vestea bună şi dascălului, Şuşteru îşi scoate luntrea şi o trece dincolo de râu, pregătindu-se pentru venirea apelor.	▶ **Vestea** cea bună îl trezeşte la viaţă pe Şuşteru, care, dorind să recupereze timpul pierdut, se grăbeşte să scoată luntrea, pregătindu-se de pescuit. **Ritmul naraţiunii**, mai alert, propoziţiile mai scurte, cu verbe de mişcare şi verbe ce arată acţiuni rapide, sunt **procedee de portretizare indirectă**. ▶ Deoarece o mânecă îi atâmă, Şuşteru nu are răbdare să o suflece şi o smulge şi o aruncă. Smulgerea mânecii este un **gest simbolic**: mâneca simbolizează starea de lâncezeală şi neputinţă de care se eliberează acum. Nu întâmplător mâneca este comparată cu un pansament. ▶ **Venirea apelor** este esenţială pentru oameni; muncile agricole intră în normal: de aceea se grăbesc sătenii să recupereze timpul pierdut.	▶ *„Atunci sări şanţul şi urcă podul în fugă, mai mult de-a buşilea, suflând greu pe gură..."* ▶ *„O mânecă a cămăşii, îmbâcsită de sudoare, îi atârna de încheietura mâinii ca un pansament desfăcut. O smulse şi o aruncă."* ▶ *„Dascăle! strigă Şuşteru, vine gârla, mă! Trebuie să dau luntrea la apă şi să curăţ şanţurile. Peste o săptămână mâncăm lăptuci."*
☑ Chemat de clopote, satul se adună pe malul apei şi începe pregătirile pentru întâmpinarea apelor.	▶ Activitatea febrilă, în **antiteză** cu lâncezeala de până acum, cuprinde tot satul. ▶ Atenţia **naratorului** se concentrează din nou asupra lui Şuşteru, devenit un personaj important în ierarhia satului, deoarece el a văzut primul călăreţul şi a dat tonul întregului sat, prin pregătirile făcute pentru întâmpinarea apelor. Noua lui **importanţă socială** este relevată prin **naraţiunea** unor fapte mărunte: primeşte puţin tutun (*„cât să-şi umple huleaua de două ori"*),	▶ *„Ei, gata, am înţeles, zise bătrânul liniştit, le iau."*

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsături, mijloace şi procedee de caracterizare	Citate
	din care îi dă şi dascălului, care se ţine numai după el, şi îşi permite să ţipe la moşneagul care întindea undiţele, în timp ce acesta, recunoscându-i noua autoritate, îi răspunde pe un ton împăciuitor. **Faptele şi atitudinea** sunt, acum, mijloace de **caracterizare indirectă.**	
☑ Pentru că apele nu vin, când se însetează oamenii îşi pierd răbdarea. ☑ Bărbaţii îl întreabă pe Şuşteru ce se întâmplă de nu vine gârla.	▶ **Prestigiul moral** al lui Şuşteru se vede în faptul că oamenii îl întreabă pe el ce se întâmplă de nu vine apa. **Poziţia** din care le răspunde eroul, "aşezat pe marginea luntrei", în timp ce bărbaţii stau în picioare, arată că şi Şuşteru, şi sătenii sunt conştienţi de noul raport ierarhic dintre ei şi devine, astfel, **mijloc de caracterizare indirectă.**	
☑ Suşteru le arată că se aud apele când pui urechea la pământ.	▶ Faptul că tot Şuşteru aude venind apele, sugerează încă o dată cât de puternică este obsesia lui, născută din năzuinţa normalităţii, dar şi cât de neclintită îi este credinţa. De aceea el devine, pentru scurt timp, conducătorul consătenilor săi, dominaţi, şi ei, de aceeaşi năzuinţă.	
☑ Nemaiauzind apele, Şuşteru crede că morarii din satele de mai sus le-au oprit apa şi se hotărăsc să se ducă să-i dea drumul.	▶ Nemaiauzind apele, Şuşteru presupune că morarii din satele de mai sus au săpat şanţuri mari pentru a-şi umple iazurile şi de aceea va dura mult timp până va ajunge apa şi la ei. Tot el propune şi să se ducă să se lupte cu ei, pentru a elibera apele.	▶ *„N-o să vie nici într-o săptămână, dacă nu mergem să-il luăm de păr."*
☑ O ceată de călăreţi pleacă imediat spre satele din amonte, în frunte cu Şuşteru.	▶ **Gesturile**, mijloc de **caracterizare indirectă**, dovedesc că tot voinţa lui Şuşteru îi conduce pe călăreţi. ▶ **Comparaţia** cu termeni luaţi din **domeniul militar** sugerează voinţa neclintită a oamenilor de a lupta pentru eliberarea apei şi convingerea lor că apele vor veni.	▶ *„Şuşteru dădu pinteni şi ceata porni, răzleţită la început, apoi strângându-se ca o unitate de cavalerie în aşteptarea semnalului de atac."*

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsături, mijloace şi procedee de caracterizare	Citate
☑ O ceată de călăreți pleacă imediat spre satele din amonte, în frunte cu Şuşteru. La prima moară, sătenii găsesc iazul gol şi cred că apa a fost tăiată mai sus. O parte din călăreți renunță la căutare.	▶ **Drumul** este greu şi lung, iar doi cai, slăbiți de foame, mor la jumătatea drumului. Greutatea parcurgerii căii şi sensul ascendent (merg spre munte), fac din **motivul drumului simbolul drumului interior spre perfecţiune şi absolut**. ▶ **Credinţa** în venirea apelor începe să slăbească, unii călăreți renunță la căutare. Doar credinţa lui Şuşteru rămâne neclintită şi, rămânând în continuare conducătorul celor care cred, înainte de a porni din nou la drum, îi numără pe cei rămaşi: *„Mai era cu el jumătate din ceată".* ▶ Şuşteru are darul de a găsi mereu indicii şi argumente favorabile, reliefate, în text, prin folosirea **dialogului**, care astfel devine **procedeu al caracterizării indirecte**, ca de exemplu trecerea unui cârd de rațe.	▶ *„– Vin de pe iaz, s-au scăldat până acum."*
PUNCTUL CULMINANT ☑ Nici la moara a doua sătenii nu găsesc apă.	▶ Ajungând pe malul iazului, oamenii constată că este gol şi părăsit, cu jgheaburile pe jumătate pline de țărână.	
DEZNODĂMÂNT ☑ Şuşteru îi îndeamnă pe tovarăşii săi să meargă mai departe. Patru dintre călăreți renunță la căutare. ☑ Ceilalți îl mai însoțesc pe Şuşteru doar până unde se vede, dreaptă, albia secată. ☑ Doar Şuşteru îşi continuă drumul.	▶ Şuşteru crede că apa a fost oprită mai sus şi îşi îndeamnă consătenii să meargă mai departe. Replica sa iese din nou în evidenţă prin folosirea **stilului direct** şi reliefează încă o dată credinţa lui neclintită. ▶ **Priveliştea albiei secate** îi face şi pe ultimii însoțitori să renunțe la căutare, convingându-i prin aspectul ei necruțător că venirea apelor a fost un miraj colectiv, cauzat de secetă şi aşteptare încordată. ▶ Doar pentru Şuşteru sosirea apelor rămâne o certitudine: *„Simţea mereu în faţă răcoarea valurilor"*, devenind **simbolul idealului, al absolutului**, pe care eroul se străduieşte din toate	▶ *„N-au ţinut apa aici, zise. Mai sus, la morile celelalte, acolo să mergem."* ▶ *„Şuşteru nu-i chemă... (...) ridică braţul fără mâneci şi lovi calul pe gât, cu dârlogii. Simţea me-*

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsături, mijloace şi procedee de caracterizare	Citate
	puterile să-l atingă. De aceea, el îşi continuă drumul singur. Braţul fără mânecă este **simbolic** şi aminteşte, încă o dată, prin trimiterea la **comparaţia** *„ca un pansament desfăcut”*, de **transformarea interioară a eroului**, părăsirea stării de lâncezeală cauzate de secetă, a depresiei şi lipsei de credinţă, adevărată boală a sufletului. Nu întâmplător porneşte la drum lovindu-şi calul cu braţul fără mânecă.	*reu în faţă răcoarea valurilor.”*

Scanned with OKEN Scanner

Alexandru Lăpuşneanul
(nuvelă)
de Costache Negruzzi

☑ **Costache Negruzzi** este considerat primul nostru mare scriitor modern, deschizător de drumuri în multiple direcţii: a pus bazele teatrului naţional, director împreună cu Vasile Alecsandri, al Teatrului Naţional din Iaşi, a introdus în literatură specii noi: **poemul eroic** (*Aprodul Purice*), **scrierile memorialistice** (ciclul de scrisori literare *Negru pe alb – scrisori la un prieten*), fiziologia (*Fiziologia provinţialului, Un poet necunoscut*), dar mai ales a rămas în istoria noastră literară drept întemeietorul **nuvelei istorice**, prin capodopera încă neegalată *Alexandru Lăpuşneanul*.

☑ **Nuvela** *Alexandru Lăpuşneanul* a fost publicată iniţial în 1840, în revista *Dacia literară*, apoi a fost inclusă în volumul selectiv *Păcatele tinereţelor*, din 1857, alcătuit din trei secţiuni, ce cuprind partea cea mai importantă a operei scriitorului (*Amintiri de junete, Fragmente istorice, Negru pe alb – Scrisori la un prieten*), în secţiunea a doua.

☑ Într-o **naraţiune concentrată**, învăluită într-o atmosferă romantică de ev mediu românesc, scriitorul evocă figura cumplită a voievodului Alexandru Lăpuşneanu, care a scris una dintre cele mai sângeroase pagini din istoria Moldovei, de la întoarcerea în a doua domnie, până la moarte (**tema**).

☑ **Nuvela** are o compoziţie echilibrată, fiind alcătuită din patru părţi, precedate fiecare de un moto semnificativ: *„Dacă voi nu mă vreţi, eu vă vreau..."*, *„Ai să dai seama, doamnă!..."*, *„Capul lui Moţoc vrem..."*, *„De mă voi scula, pre mulţi am să popesc şi eu"*. Fiecare parte are o intrigă, un punct culminant şi un deznodământ, ca piesă de teatru, motiv pentru care a şi fost comparată cu *Hamlet* de Shakespeare (G. Călinescu), momente care se subordonează firului epic principal.

☑ **TITLUL** este chiar numele protagonistului; remarcăm prezenţa articolului hotărât a substantivului propriu: *Lăpuşneanul*, fapt de limbă arhaică. De altfel, toată nuvela este scrisă într-un stil arhaizant, inspirat din stilul vechilor cronici moldoveneşti, cum este cea a lui Grigore Ureche, din care scriitorul a luat subiectul.

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile nuvelei
EXPOZIŢIE/ EXPOZIŢIUNE ☑ După moartea lui Despot-Vodă, deşi fusese învins de două ori de acesta, Alexandru Lăpuş-	► **Expoziţie/ expoziţiunea** este concisă şi evidenţiază, încă din prima frază, momentul istoric: după moartea lui Despot, când Moldova era condusă de cel care-l ucisese, Ştefan Tomşa, câteva elemente esenţiale din trecutul eroic: fusese de două ori învins de Despot, în încercarea lui de a se întoarce pe tronul ţării, dar şi	► **Titlul** nuvelei îl constituie, în general, elementul esenţial al naraţiunii, aici numele personajului principal, al cărui destin poartă un mesaj moral-educativ.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile nuvelei
neanu se întoarce cu oşti turceşti, ca să-l izgonească pe Ştefan Tomşa şi să recâştige tronul Moldovei.	motivul pierderii tronului: trădarea boierilor: *„...Şi se într-una acum să izgonească pre răpitorul Tomşa şi să-şi ia scaunul, pre care nu l-ar fi pierdut, de n-ar fi fost vândut de boieri."* ► Remarcăm încă de la început, coloratura arhaică a stilului, obţinută nu numai prin folosirea de **arhaisme lexicale**: *„buzdugan"*, *„oaste"*, *„spahii"*, *„vornic"*, cât şi prin arhaismele fonetice: *„pre"*, *„perdut"*, *„întrase"* şi semantice: *„a vinde"* (a trăda). ► **Descrierea** extrem de lapidară a oştirii sale sugerează, prin numărul mare al oştenilor, sprijinul turcesc de care se bucură domnitorul, pe vremea aceea factor hotărâtor pentru ocuparea tronului: *„Întrase în Moldavia, întovărăşit de şepte mii de spahii şi de vro trei mii oaste de strânsură. Însă pe lângă acestea, avea porunci împărăteşti către hanul tatarilor nogai, ca să-i deie oricât ajutor de oaste va cere."*	► **Descrierea** are un rol important în prezentarea mediului social, incluzând şi trecutul îndepărtat.
☑ Vornicul Bogdan îl încurajează pe Lăpuşneanu, asigurându-l că oastea şi boierii i se vor supune, căci Tomşa îi asupreşte.	► **Stilul direct** scoate în relief comportamentul lui Tomşa, care asupreşte ţara, constituindu-se şi într-o justificare indirectă a purtării lui Lăpuşneanu, care procedează ca duşmanii săi şi vine să ocupe tronul prin forţă. Totodată, sugerează că trădarea este un fapt obişnuit pentru boieri: *„– Să nu te îndoieşti, măria-ta, răspunse curtezanul, ţara geme sub asuprirea Tomşei. Oastea toată se va supune cum i se va făgădui mai mare simbrie. Boierii, câţi i-au mai lăsat vii, numai frica morţii îi mai ţine, dar cum vor vedea că măria-ta vii cu putere, îndată vor alerga şi-l vor lăsa."*	► **Mediul social** este doar schiţat în nuvelă, nu prezentat amplu, ca în roman.
INTRIGA ☑ În timpul popasului, lângă Tecuci, sosesc nişte boieri şi îi cer lui Lăpuşneanu să se întoarcă înapoi,	► **Intriga** este relatată tot în stil direct; episodul, dramatic, evidenţiază caracterul hotărât al lui vodă prin confruntarea cu marii boieri, obişnuiţi să-şi vândă ţara şi domnul doar ca să-şi apere interesele. **Domnitorul** înţelege fără greutate că nu *„ţara"* se opunea	

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile nuvelei
deoarece nici ţara, nici boierii nu îl vor şi să evite astfel un război. Lăpuşneanu respinge cu mânie cuvintele mincinoase ale boierilor şi se arată ferm hotărât să ajungă din nou pe tron.	venirii sale, ci marii boieri, care se temeau de mânia lui din cauza vechii trădări. Vorbele sale, memorabile, constituie şi moto-ul primei părţi: *„– Dacă voi nu mă vreţi, eu vă vreu, răspunse Lăpuşneanul, a cărui ochi scântiară ca un fulger, şi dacă voi nu mă iubiţi, eu vă iubesc pre voi, şi voi merge ori cu voia, ori fără voia voastră. (...) A! Nu mă vrea ţara? Nu mă vreţi voi, cum înţăleg?"*	
DESFĂŞURAREA ACŢIUNII ☑ Boierii pleacă, în afară de vornicul Moţoc, care încearcă să-l înşele încă o dată pe vodă, rugându-l să renunţe la armata străină, dar Lăpuşneanu îi înţelege planul şi refuză.	▶ Cu ajutorul descrierii, Lăpuşneanu îşi **caracterizează în mod direct** duşmanii, făcându-le portrete concise, dovedindu-se un fin psiholog şi apreciind sinceritatea şi tăria de caracter chiar la duşman: *„**Veveriţă** îmi este vechi duşman, dar încai niciodată nu s-au ascuns; **Spancioc** este încă tânăr, în inima lui este iubire de moşie; îmi place a privi sumeţia lui, pre care nu se sileşte a o tăinui. **Stroici** este un copil, care nu cunoaşte încă pre oameni, nu ştie ce este îmbunarea şi minciuna; lui i se pare că toate paserile ce zboară se mănâncă. Dar tu, Moţoace? Învechit de zile rele, deprins a te ciocoi la toţi domnii, ai vândut pre Despot, m-ai vândut şi pre mine, vei vinde şi pre Tomşa: spune-mi, n-aş fi un nătărău de frunte, când m-aş încrede în tine?"*	▶ Sunt folosite toate **modurile de expunere**, în vederea obţinerii a diferite valori artistice.
☑ Deoarece nu îl poate înşela pe Lăpuşneanu, Moţoc îl trădează pe Tomşa, aliindu-se cu noul domn, care îi promite că nu îşi va mânji sabia cu sângele lui.	▶ **O comparaţie dezvoltată**, făcută de narator, dezvăluie dispreţul acestuia faţă de Moţoc: *„Moţoc îi sărută mâna, asemenea cânelui care, în loc să muşte, linge mâna care-l bate."* ▶ Dezvăluirea gândurilor vornicului Moţoc prin **monolog interior** este un mijloc de **caracterizare indirectă**, ce scoate în evidenţă josnicia personajului: *„El era mulţămit de făgăduinţa ce câştigase; ştia că Alexandru-vodă oa să aibă nevoie de un intrigant precum era el."*	▶ **Intervenţiile naratorului** sunt presărate de-a lungul întregului fir epic.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile nuvelei
☑ Tomşa fuge în Valahia, evitând confruntarea, şi Lăpuşneanu ajunge domn fără piedică, întâmpinat cu bucurie de norod şi cu teamă de către boieri.	▶ **Partea a doua** începe, ca şi prima, cu o **frază-expoziţiunea** ce concentrează episoadele firului epic pe care autorul le lasă deoparte, dar necesare pentru înţelegerea acţiunii. ▶ **Naratorul**, obiectiv şi omniscient, anticipează ceea ce se va întâmpla: *„Norodul pretutindene îl întâmpină cu bucurie şi nădejde, aducându-şi aminte de întâia lui domnie, în care el nu avusese vreme a-şi dezvălui urâtul caracter."*	▶ Mai **complexă** decât schiţa, nuvela are mai multe episoade epice, care pot prezenta şi ele momente ale subiectului secundare, subordonate firului epic principal. ▶ **Naratorul** nuvelei este, de regulă, obiectiv şi omniscient, dar poate interveni direct în text. El este mai puţin obiectiv ca în roman, putând avea simpatie sau antipatie pentru personaje.
☑ După ce arde cetăţile, pentru a împiedica boierii să urzească comploturi, Lăpuşneanu îi pedepseşte aspru, folosindu-se de cel mai mic pretext, luându-le averile şi executându-i. ☑ Jupânesele văduve îi cer doamnei Ruxanda să intervină pe lângă soţul ei, ca să înceteze omorurile. ☑ Doamna Ruxanda încearcă să-l convingă pe Lăpuşneanu să înceteze cu omorurile, deoarece va da seamă în viaţa	▶ **Descrierea** este folosită în prezentarea doamnei Ruxandra, soţie, fiică şi soră de domn. **Portretul fizic**, cu descrierea detaliată a costumului medieval, solem, are parfum de epocă şi contribuie la conturarea cadrului istoric: secolul al XVII-lea. În contrast cu bogatul costum de domniţă, Ruxandra se află într-o poziţie inferioară faţă de soţul ei, aşa cum o dovedesc gesturile celor două personaje: Ruxanda, *„apropiindu-se, se plecă şi-i sărută mâna."*; *„Lăpuşneanul, posomorându-se, desfăcu braţele: Ruxanda căzu la picioarele lui."*; *„...Şi mâna lui, prin deprindere, se răzămă pe junghiul din cingătoarea sa."* ▶ Cele două personaje, Lăpuşneanu şi doamna Ruxanda, sunt construite în **antiteză**. Blândeţea şi bunătatea soţiei scot în relief violenţa şi ura ce umbresc caracterul domnitorului. ▶ **Stilul direct**, prin redarea cuvintelor eroilor, evidenţiază relaţiile dintre soţi, supunerea doamnei faţă de vodă, asupra căruia nu are nici o influenţă. Încercarea ei de a-i aminti de viaţa veşnică, unde va da socoteală de cele făcute, îi stârneşte mânia. **Vodă** abia se stăpâneşte să	▶ **Personajele** au caractere complexe şi sunt bine caracterizate, cu ajutorul a numeroase modalităţi şi procedee de caracterizare. ▶ **Relaţiile sociale**, soţ-soţie, prieteni-duşmani etc. sunt atent urmărite, constituind un important mijloc indirect de caracterizare.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile nuvelei
seamă în viaţa veşnică, dar nu reuseşte.	nu o ucidă: *„Doamna mea! Îi zise, să nu-ţi mai scape din gură astfel de vorbe nebune, că, zău, nu ştiu ce se poate întâmpla. Mulţămeşte sfântului mare mucenic Dimitrie izvorâtorul de mir, a cărui hram se prăznuieşte la biserica ce noi i-am făcut la Pângăraţi, că ne-au oprit de a face un păcat, aducându-ne aminte că eşti mama copiilor noştri."*	
☑ Slăbiciunea firii doamnei, mărturisită cu candoare, îl îmblânzeşte pe Lăpuşneanu, care îi promite un leac de frică şi că nu va mai vedea capete tăiate.	▶ **Doamna** îi relatează soţului ei întâlnirea cu jupâneasa cu cinci copii, al cărei soţ tocmai fusese executat de domn şi îşi mărturiseşte spaima cu candoare: *„...şi îmi arăta capul sângeros, şi capul se uita la mine grozav! Ah! Stăpâne! De atunci neîncetat văd capul acela şi mi-e tot frică! Nu pot să mă odihnesc!"* ▶ Amuzat, **Lăpuşneanu** îi promite că a doua zi îi va da un leac de frică şi din a treia zi nu va mai vedea capete tăiate. ▶ **Stilul direct** evidenţiază vorbele cu dublu înţeles ale voievodului; astfel, el promite doamnei că nu va mai vedea capete tăiate, dar se va vedea, în fraza-expoziţiune a părţii a patra, că nu va renunţa la răzbunare, ci va inventa alte torturi, mai rafinate: îi va schingiui pe boieri, le va tăia mâinile sau scoate ochii.	▶ În **nuvelă** există un număr relativ mare de personaje, principale şi secundare puţine, mai mult episodice.
☑ A doua zi, la Sfânta Liturghie, Lăpuşneanu îşi cere iertare pentru crimele comise şi îi poftеşte pe toţi boierii la masă.	▶ **Partea a treia** începe tot cu o **frază-expoziţiune**, din care aflăm că voievodul îi convocase de cu seară pe boieri la mitropolie, la sfânta slujbă, şi apoi la masă. ▶ **Indicii temporali** sunt numeroşi în text şi arată o scurgere complexă a timpului, dilatat sau comprimat după nevoile naraţiunii: *„mâne"*, *„poimâne"*, *„de cu seară"*, *„a doua zi"*, *„patru ani"* etc. ▶ După slujbă, voievodul s-a închinat la icoane şi apoi a sărutat sfintele moaşte ale Sfântului Ioan cel Nou. Verbul *„a spune"* sugerează introducerea în text a unor informaţii istorice sau legendare: *„Spun (oamenii – n.n.) că*	▶ **Spaţiul** continuă să fie limitat în nuvelă, ca şi în schiţă, deşi acţiunea se petrece într-un număr mai mare de locuri, ca şi durata acţiunii, care acoperă o perioadă mai mare de timp.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile nuvelei
	în minutul acela el era foarte galben la faţă şi că racla sfântului ar fi tresărit." Paloarea eroului şi tresărirea sfântului anticipă acţiunea, sugerând crimele pe care domnitorul s-a hotărât să le comită, dar şi făţărnicia acestuia. ► **Monologul** voievodului, discursul său adresat boierilor în biserică, este mijloc de caracterizare indirectă pentru voievod, căci, cerându-şi iertare cu făţărnicie şi promiţând cu viclenie că renunţă la pedepse, îi atrage pe boieri într-o cursă, invitându-i la masă la palat. Cuvântarea, construită după toate regulile oratorice, cuprinzând şi citate din *Evanghelie*, este însoţită şi de gesturi şi cuvinte mincinoase: *„Sfârşind această deşănţată cuvântare, merse în mijlocul bisăricii şi, după ce se închină iarăşi, se întoarnă spre norod în faţă, în dreapta şi în stânga, zicând:* *– lertaţi-mă, oameni buni şi boieri dumneavoastră!"*	► Într-o **nuvelă istorică**, adevărul istoric se îmbină cu ficţiunea literară. ► **Modurile de expunere**: descrierea, monologul, dialogul devin procedee ale portretizării
☑ Spancioc şi Stroici se hotărăsc să nu se ducă, temându-se de o cursă, ci să fugă în Polonia.	► **Atitudinea** celor doi boieri este deosebit de grăitoare, sugerând teama acestora de o cursă întinsă de Lăpuşneanu: *„...răspunseră toţi, afară de doi juni boieri ce sta gânditori, răzămaţi de un mormânt lângă uşă, însă nime nu le-a luat seama."*	
PUNCTUL CULMINANT ☑ La ospăţ, Lăpuşneanu porunceşte uciderea tuturor celor 47 de boieri veniţi, indiferent de vină. ☑ Cu mâna lui, voievodul aşază capetele celor ucişi, după rang, într-o piramidă.	► **Promisiunile** lui vodă se dovedesc a fi mincinoase: el nu şi le calcă în literă, ci în duh; astfel, îi promisese vornicului că nu îşi va muia sabia în sângele lui; într-adevăr, nu îl omoară el însuşi, cu sabia, ci îl dă mulţimii, care îl linşează. ► Şi **personajele secundare** sunt complexe şi caracterizate printr-o gamă largă de **mijloace şi procedee ale portretizării**. Astfel, gesturile şi cuvintele lui Moţoc din această clipă de grea cumpănă scot în evidenţă laşitatea acestuia, mai ales în **antiteză** cu sângele rece şi curajul voievodului: *„– Oh! Nenorocitul de mine! strigă Moţoc, smulgându-şi bar-*	

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile nuvelei
☑ Când Lăpuşneanu îi arată doamnei Ruxanda piramida drept *„leac de frică"*, aceasta leşină. ☑ O mare mulţime de ţărani se adună la poarta palatului şi, la întrebarea lui vodă, cer capul lui Moţoc. ☑ Lăpuşneanu îl dă pe Motoc mulţimii, care îl sfâşie.	*ba, căci de pe vorbele tiranului înţelegea că nu mai este scăpare pentru el. (...) Şi plângea, şi ţipa, şi suspina."* ▶ **Dialogul dintre Moţoc şi voievod** scoate în evidenţă laşitatea vornicului, dar şi dispreţul voievodului, care îi cere să se comporte cu demnitate şi curaj: *„– Destul! strigă Lăpuşneanul, nu te mai boci ca o muiere! Fii român verde."* Cuvintele domnitorului sunt pline de ironie: *„Du-te de mori pentru binele moşiei dumitale, cum ziceai însuţi când spuneai că nu mă vrea, nici mă iubeşte ţara."* ▶ **Cuvintele domnitorului** arată că pedepsirea lui Motoc a avut **un scop moral – educativ**: *„Haide! Luaţi-l de aici de-l daţi norodului şi-i spuneţi că acest fel plăteşte Alexandru-vodă celor ce pradă ţara."*	
DEZNODĂMÂNT ☑ Timp de patru ani, vodă nu a mai ucis nici un boier, pedepsindu-l pentru vini imaginare prin mutilare.	▶ **Partea a patra** începe tot cu o frază-expoziţiune, care concentrează întâmplările a patru ani: *„Patru ani trecuseră de la scena aceasta, în vremea cărora Alexandru-vodă, credincios făgăduinţei ce dase doamnei Ruxanda, nu mai tăiese nici un boier."* ▶ Remarcăm intervenţia în text a naratorului, care îl **caracterizează direct** pe erou, sugerând plăcerea sadică a acestuia de a-i mutila pe boieri printr-o enumeraţie: *„Dar pentru ca să nu uite dorul lui cel tiranic de a vedea suferiri omeneşti, născoci feluri de schingiuiri.* *Scotea ochi, tăia mâini, ciuntea şi seca pe care avea prepus; însă presupusurile lui erau părelnice, căci nime nu cuteza a cârti cât de puţin."*	▶ **Timpul** în nuvelă este mai limitat decât în roman: aici totuşi acţiunea acoperă o perioadă de patru-cinci ani. ▶ **Nuvela** reţine, din realitate, un aspect mai complex decât schiţa, privit uneori, pentru obiectivitate, din mai multe unghiuri de vedere.
☑ Aflat în cetatea Hotinului, grav bolnav, voievodul doreşte să fie călugărit înainte de moarte.	▶ **Dialogul** este modul de expunere potrivit pentru a evidenţia, ca **procedeu al portretizării**, prin redarea injuriilor, violenţa extremă şi suspiciunea nedomolită ce domină caracterul voievodului: *„– Boaită fătarnică! adaogă bolnavul, zbuciumându-se a se scula din pat; tacă-ţi gura; că eu, care te-*	▶ **Stările sufleteşti, caracterul, obsesiile personajului principal** ocupă locul cel mai important în nuvelă.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile nuvelei
☑ În timpul unei crize puternice, crezând că moare, mitropolitul îl călugăreşte în grabă cu numele Paisie şi îl proclamă apoi domn pe fiul său, Bogdan. ☑ Ieşind din criză şi văzându-se călugărit, Lăpuşneanu se înfurie şi îşi ameninţă cu moartea soţia, fiul, pe mitropolit.	*am făcut mitropolit, eu te desmitropolesc. M-aţi popit voi, dar de mă voi îndrepta, pre mulţi am să popesc şi eu! Iar pe căţeaua asta voi s-o tai în patru bucăţi împreună cu ţâncul ei, ca să nu mai asculte sfaturile boaitelor şi a duşmanilor mei...”*	
☑ Spancioc şi Stroici, veniţi chiar în acest moment crucial, o determină pe doamna Ruxanda să accepte să-l otrăvească pe Lăpuşneanu.	► **Finalul nuvelei** este de factură romantică: cei doi duşmani de moarte, Spancioc şi Stroici, care au scăpat de ura domnitorului refugiindu-se în Polonia, s-au întors ca să se răzbune. Ei o conving pe doamna Ruxanda să accepte să-i pună otravă în pahar, apelând la sentimentele ei materne: considerându-se trădat, Lăpuşneanu este capabil să-şi omoare fiul. **Dialogul** relevă sentimentele contradictorii ale doamnei, oscilând între nehotărâre şi teama pentru viaţa fiului ei: *„– Otravă! strigă ea înfiorându-se.* *– Otravă, urmă Spancioc. De nu va muri îndată omul acesta, viaţa măriei-tale şi a copilului acestui este în primejdie. Destul a trăit tatăl şi destule a făcut. Moară tatăl ca să scape fiul. (...)* *– Oh! vrea să-l omoare, răcni duioasa mumă, strângând cu furie copilul la sân.* *– Nu-i vreme de stat în gânduri, doamnă, adăugi Spancioc. Adă-ţi aminte de doamna lui Ştefăniţă-vodă şi alege între bărbat şi fiu.”* ► **Mitropolitul** o îndeamnă şi el să fie complice la crimă: *„– Crud şi*	► Deşi **comportamentul** eroilor este schimbător, caracterul lor nu suferă modificări importante, nu sunt determinate de întâmplări. **Personajele** nu evoluează de-a lungul naraţiunii.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile nuvelei
	cumplit este omul acesta, fiica mea; Domnul Dumnezeu să te povăţuiască. Iar eu mă duc să gătesc tot pentru purcederea noastră cu noul domn; şi pre cel vechi, Dumnezeu să-l ierte, şi să te ierte şi pre tine."	▶ **Întâmplările** care constituie nucleul narativ al nuvelei sunt deseori dramatice.
☑ După ce doamna Ruxanda îi dăotravă, Spancioc şi Stroici privesc agonia voievodului până când acesta îşi dă duhul.	▶ **Nuvela** se încheie cu intervenţia naratorului, care aduce un plus de realitate textului: *„Acest fel fu sfârşitul lui Alexandru Lăpuşneanul, care lăsă o pată de sânge în istoria Moldaviei. La monastirea Slatina, zidită de el, unde e îngropat, se vede şi astăzi portretul lui şi a familiei sale."*	▶ Conţinând un număr relativ mic de întâmplări, **nuvela** are dimensiuni relativ reduse, mai ample decât schiţa şi mai mici decât romanul.

CONCLUZII

- ☑ **Limbajul**, plastic şi expresiv, îmbină sevele vorbirii populare cu stilul arhaic al cronicarilor, creând o atmosferă deosebită.
- ☑ **Nuvela** aduce elemente moderne în caracterele personajelor: prima descriere a unui personaj colectiv, marea complexitate a eroilor, alcătuiţi din calităţi deosebite şi defecte la fel de mari, şi, ca o influenţă naturalistă, violenţa extremă a eroului, care iese din sfera normalului.
- ☑ **Nuvela** a constituit, de-a lungul vremii, sursă de inspiraţie pentru numeroşi scriitori români, printre care: D. Bolintineanu, M. Eminescu, A.I. Odobescu, B.P. Hasdeu, L. Rebreanu, G.M. Zamfirescu.

Scanned with OKEN Scanner

Alexandru Lăpuşneanul

de Costache Negruzzi

(caracterizarea personajului principal)

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsături, mijloace şi procedee de caracterizare	Citate
EXPOZIŢIE/ EXPOZIŢIUNE ☑ După moartea lui Despot-Vodă, deşi fusese învins de două ori de acesta, Alexandru Lăpuşneanul se întoarce cu oşti turceşti, ca să-l izgonească pe Ştefan Tomşa şi să recâştige tronul Moldovei.	▶ În conturarea portretului protagonistului operei sale, C. Negruzzi se foloseşte de date istorice reale, inspirându-se din relatările vechilor cronici moldoveneşti referitoare la voievodul Alexandru Lăpuşneanu, dar eroul său rămâne un personaj literar, o operă de ficţiune. ▶ **Portretul domnitorului** se conturează treptat, încă din **expoziţie/ expoziţiune**, care, pe lângă **momentul istoric** (după moartea lui Despot, în timpul domniei lui Ştefan Tomşa), prezintă şi câteva elemente esenţiale din trecutul eroului: fusese de două ori învins de Despot, în încercarea lui de a se întoarce pe tronul ţării, din cauza trădării boierilor. ▶ Lăpuşneanu îşi ocupă şi el tronul prin forţă, ca şi duşmanii săi, pentru că aşa se obişnuia în acea epocă de mari frământări politice şi de trădări în ţările române, aflate la răspântia atâtor mari imperii. ▶ **Descrierea** oştirii sale, ajutor turcesc, devine **procedeu al caracterizării indirecte**, sugerând abilitate diplomatică, hotărâre şi curaj în susţinerea cauzei sale în faţa Porţii otomane.	*„... Şi se întorna acum să izgonească pre răpitorul Tomşa şi să-şi ia scaunul, pre care nu l-ar fi pierdut, de n-ar fi fost vândut de boieri."* *„Intrase în Moldavia, întovărăşit de şepte mii de spahii şi de vro trei mii oaste de strânsură. Însă pe lângă aceste, avea porunci împărăteşti către hanul tătarilor nogai, ca să-i deie oricât ajutor de oaste va cere."*
☑ Vornicul Bogdan îşi încurajează pe Lăpuşneanu, asigurându-l că oastea şi boierii i se vor supune, căci Tomşa îi asupreşte.	▶ **Confruntarea directă** cu marii boieri din intrigă evidenţiază caracterul hotărât al lui vodă. Fin psiholog şi bun cunoscător al *„obiceiului pământului"*, dormitorul înţelege fără greutate că nu *„ţara"* se opunea venirii sale, ci marii boieri, care se temeau de mânia lui din cauza vechii trădări şi obişnuiau să-i trădeze fără scrupule pe domnii	*„– Dacă voi nu mă vreţi, eu vă vreu, răspunse Lăpuşneanul, a cărui ochi scântiară ca un fulger, şi dacă voi nu mă iubiţi, eu vă iubesc pre voi, şi voi merge ori cu voia, ori fără voia voastră. (...) A! Nu mă vrea ţara? Nu mă vreţi voi, cum înţăleg?"*

Scanned with OKEN Scanner

INTRIGA

☑ În timpul popasului, lângă Tecuci, sosesc nişte boieri şi îi cer lui Lăpuşneanu să se întoarcă înapoi, deoarece nici ţara, nici boierii nu îl vor şi să evite astfel un război. Lăpuşneanu respinge cu mânie cuvintele mincinoase ale boierilor şi se arată ferm hotărât să ajungă din nou pe tron.

DESFĂŞURAREA ACŢIUNII

☑ Boierii pleacă, în afară de vornicul Moţoc, care încearcă să-l înşele încă o dată pe vodă, rugându-l să renunţe la armata străină, dar Lăpuşneanu îi înţelege planul şi refuză.

☑ Deoarece nu îl poate înşela pe Lăpuşneanu, Moţoc îl trădează pe Tomşa, aliindu-se cu noul domn, care îi promite că nu îşi va mânji sabia cu sângele lui.

care le primejduiau interesele. Vorbele sale, memorabile, sunt **mijloc de caracterizare indirectă.**

► **Descrierea** devine **procedeu al portretizării indirecte**, căci Lăpuşneanu, **caracterizându-şi în mod direct** duşmanii, se dovedeşte un un bun cunoscător al sufletului omenesc şi capabil să aprecieze sinceritatea şi tăria de caracter chiar la duşmani. Totodată, remarcăm însă că nu se lasă înşelat de minciunile trădătorului Moţoc, căruia îi spune, cu sinceritate şi fără menajamente, părerea pe care o are despre el.

► Totuşi, voievodul îl iartă pe vornic, deoarece mai are nevoie de serviciile unui *„intrigant precum era el"*. El îi promite nu viaţa, ci că *„sabia mea nu se va mânji în sângele tău"*. **Cuvintele** sale, **mijloc de caracterizare indirectă**, scot în evidenţă o trăsătură negativă a eroului: înşelat de atâtea ori de boieri, Lăpuşneanu îl înşală, la rândul lui, pe vornic, care crede că i-a promis să nu-l omoare. Moţoc îi înţelege cuvintele la sensul figurat, iar domnitorul îşi respectă promisiunea la sensul propriu. Deci, voievodul îl iartă numai

„Veveriţă îmi este vechi duşman, dar încai niciodată nu s-au ascuns; Spancioc este încă tânăr, în inima lui este iubire de moşie; îmi place a privi sumeţia lui, pre care nu se sileşte a o tăinui. Stroici este un copil, care nu cunoaşte încă pre oameni, nu ştie ce este îmbunarea şi minciuna; lui i se par că toate paserile ce zboară se mănâncă. Dar tu, Moţoace? Învechit de zile rele, deprins a te ciocoi la toţi domnii, ai vândut pre Despot, mai vândut şi pre mine, vei vinde şi pre Tomşa; spune-mi, n-aş fi un nătărău de frunte, când m-aş încrede în tine?"

Scanned with OKEN Scanner

temporar pe vornic, hotărând chiar de la început pedepsirea acestui trădător, când nu va mai avea nevoie de el.

☑ Tomşa fuge în Valahia, evitând confruntarea, şi Lăpuşneanu ajunge domn fără piedică, întâmpinat cu bucurie de norod şi cu teamă de către boieri.

▶ Naratorul îl **caracterizează direct** pe erou, anticipând şi ceea ce se va întâmpla, iar prin **antepunerea epitetului** *„urât"*, sugerează antipatia sa faţă de personaj:

„Norodul pretutindene îl întâmpina cu bucurie şi nădejde, aducându-şi aminte de întâia lui domnie, în care el nu avusese vreme a-şi dezvălui urâtul caracter."

☑ După ce arde cetăţile, pentru a împiedica boierii să urzească comploturi, Lăpuşneanu îi pedepseşte aspru, folosindu-se de cel mai mic pretext, luându-le averile şi executându-i.

▶ **Faptele** rămân cel mai important **mijloc de caracterizare indirectă**, evidenţiind cruzimea şi spiritul de răzbunare, dar şi teama de a nu fi trădat din nou a lui Lăpuşneanu, care îi ucide pe boieri la cea mai mică bănuială şi cu cel mai mic pretext.

☑ Jupânesele văduve îi cer doamnei Ruxanda să intervină pe lângă soţul ei, ca să înceteze omorurile.

☑ Doamna Ruxanda încearcă să-l convingă pe Lăpuşneanu să înceteze cu omorurile, deoarece va da seamă în viaţa veşnică, dar nu reuseşte.

▶ **Discuţia dintre voievod şi doamna Ruxanda** este un important **mijloc de caracterizare indirectă prin relaţiile dintre personaje. Gesturile** scot în relief supunerea plină de teamă a doamnei, care *„apropiindu-se, se plecă şi-i sărută mâna"*, dar şi violenţa lui Lăpuşneanu: *„...Şi mâna lui, prin deprindere, se răzămă pe junghiul din cingătoarea sa"*.

▶ **Antiteza** celor două personaje este **procedeu al portretizării**: blândeţea şi bunătatea doamnei scot în relief violenţa şi ura ce întunecă firea domnitorului.

▶ **Cuvintele, ca mijloc de caracterizare indirectă**, evidenţiază relaţiile dintre soţi, lipsa de influenţă a doamnei asupra domnitorului; înţelepciunea, blân-

„— Doamna mea! îi zise, să nu-ţi mai scape din gură astfel de vorbe nebune, că, zău, nu ştiu ce se poate întâmpla.

Scanned with OKEN Scanner

	deţea nu îl pot impresiona. Lăpuşneanu nu se teme de Dumnezeu, în ciuda bisericilor construite, încercarea doamnei de a-i aminti de viaţa veşnică, unde va da socoteală de cele făcute, îi stârneşte mânia şi voievodul abia se stăpâneşte să nu o ucidă, fapt ce dovedeşte încă o dată un caracter extrem de iritabil şi violent.	*Mulţămeşte sfântului mare mucenic Dimitrie izvorâtorul de mir, a cărui hram se prăznuieşte la biserica ce noi i-am făcut la Pângăraţi, că ne-au oprit de a face un păcat, aducându-ne aminte că eşti mama copiilor noştri."*
☑ Slăbiciunea firii doamnei, mărturisită cu candoare, îl îmblânzeşte pe Lăpuşneanu, care îi promite un leac de frică şi că nu va mai vedea capete tăiate.	▶ **Viclenia**, dar şi **arta disimulării**, necesară pentru a stăpâni atâţia intriganţi şi trădători, sunt evidenţiate prin cuvintele cu dublu înţeles, important mijloc de **caracterizare indirectă**, căci, ca şi în cazul promisiunii făcute lui Moţoc, ca să-şi poată ţine cuvântul dat, el face promisiuni ambigue, care pot fi respectate în literă, fără a-l împiedica să acţioneze. Astfel, amuzat totuşi de spaima doamnei, care îi relatează întâlnirea cu jupâneasa cu cinci copii, Lăpuşneanu se îmblânzeşte şi îi promite că a doua zi îi va da un *„leac de frică"* şi din a treia zi nu va mai vedea capete tăiate. ▶ Faptul că îi promite doamnei un *„leac de frică"* şi că nu va mai vedea capete tăiate din a treia zi, arată că domnitorul îşi pregătise de mult timp cursa, cu ajutorul căreia nădăjduia să scape pentru totdeauna de boierii trădători.	*„– Vreau să nu mai verşi sânge, să înceteze omorul, să nu mai văd capete tăiete, că sare inima din mine.* *– Îţi făgăduiesc că de poimâine nu vei mai vedea, răspunse Alexandru-vodă; şi mâne îţi voi da un leac de frică."*
☑ A doua zi, la Sfânta Liturghie, Lăpuşneanu îşi cere iertare pentru crimele comise şi îi poftеşte pe toţi boierii la masă.	▶ **Partea a treia** începe tot cu o **frază-expoziţiune**, din care aflăm că voievodul îi convocase de cu seară pe boieri la mitropolie, la sfânta slujbă, şi apoi la masă. ▶ **Hainele devin mijloc de caracterizare indirectă**: în acest moment important, când încearcă să îi atragă în cursă pe boieri, se îmbracă cu toată pompa domnească, împotriva simplităţii sale obişnuite, ca semn că acţionează în numele unei instanţe superioare, că a hotărât uciderea tră-	*„Împotriva obiceiului său, Lăpuşneanul, în ziua aceea, era îmbrăcat cu toată pompa domnească."*

Scanned with OKEN Scanner

dătorilor nu din răzbunare, ci din raţiuni de stat: dorea **centralizarea puterii** în mâna domnitorului.

▶ **Gesturile** sale îl **caracterizează indirect** ca pe un bun actor, care joacă o comedie pentru boieri. De aceea, voievodul este sancţionat de minunea făcută de Sfântul Ioan cel Nou, căci, aşa cum spun cronicile, racla sfântului a tresărit. Conştiinţa minciunii şi apăsarea crimei pe care o pregăteşte se văd o clipă pe chipul voievodului.

▶ **Monologul** voievodului, adevărat discurs, construit după toate regulile oratorice, împănat cu citate evanghelice ca să convingă mai bine, este **mijloc de caracterizare indirectă**, căci, cerându-şi iertare cu făţărnicie şi promiţând cu viclenie că renunţă la pedepse, îi atrage pe boieri în cursă, invitându-i la masă la palat.

▶ Remarcăm, în discurs, **concepţiile politice ale domnitorului**, care mărturiseşte că nu a ucis decât pentru a încerca să stăvilească trădările şi certurile dintre boieri, cauza principală a stării dezastruoase a ţării.

„După ce a ascultat sfânta slujbă, s-a coborât din strană, s-a închinat pe la icoane, şi, apropiindu-se de racla Sfântului Ioan cel Nou, s-a plecat cu mare smerenie şi a sărutat moaştele sfântului. Spun că în minutul acela el era foarte galben la faţă şi că racla sfântului ar fi tresărit."

„– Boieri dumneavoastră! De la venirea mea cu a doua domnie şi până astăzi, am arătat asprime către mulţi; m-am arătat cumplit, rău, vărsând sângele multora (...) Boieri dumneavoastră! Să trăim de acum în pace, iubindune ca nişte fraţi, pentru că aceasta este una din cele zece porunci: Să iubeşti pre aproapele tău ca însuţi pre tine, şi să ne iertăm unii pre alţii, pentru că suntem muritori, rugându-ne Domnului nostru Iisus Hristos – îşi făcu cruce – să ne ierte nouă greşalele, precum iertăm şi noi greşiţilor noştri.

Sfârşind această deşănţată cuvântare, merse în mijlocul bisăricii şi, după ce se închină iarăşi, se întoarnă spre norod în faţă, în dreapta şi în stânga, zicând:

– Iertaţi-mă, oameni buni şi boieri dumneavoastră!"

„Unul Dumnezeu ştie de nu mi-a părut rău şi de nu mă căiesc de aceasta; dar dumneavoastră ştiţi că m-a silit numai dorinţa de a vedea contenind gâlcevirile şi vânzările unora şi altora, care ţinteau la răsipa ţării şi la peirea mea."

Scanned with OKEN Scanner

☑ Spancioc şi Stroici se hotărăsc să nu se ducă, temându-se de o cursă, ci să fugă în Polonia.

PUNCTUL CULMINANT

☑ La ospăţ, Lăpuşneanu porunceşte uciderea tuturor celor 47 de boieri veniţi, indiferent de vină.

☑ Cu mâna lui, voievodul aşază capetele celor ucişi, după rang, într-o piramidă.

☑ Când Lăpuşneanu îi arată doamnei Ruxanda piramida drept *„leac de frică"*, aceasta leşină.

☑ O mare mulţime de ţărani se adună la poarta palatului şi, la întrebarea lui vodă, cer capul lui Moţoc.

☑ Lăpuşneanu îl dă pe Moţoc mulţimii, care îl sfâşie.

▶ **Faptele** rămân **principalul mijloc de caracterizare indirectă** şi scot în relief cruzimea patologică a personajului, care aşază cu mâna lui capetele boierilor omorâţi într-o piramidă, după rang, apoi îi arată doamnei *„leacul de frică"*; în concepţia sa plină de violenţă, acum doamna nu mai are de ce se teme, deoarece duşmanii lor sunt morţi.

▶ În aceeaşi zi, domnitorul găseşte ocazia de a se răzbuna şi pe Moţoc şi îl dă pe mâna mulţimii.

▶ **Lăpuşneanu** este totuşi un bărbat plin de vitejie, curaj şi sânge rece, aşa cum o dovedeşte, ca dintre **procedeu al portretizării indirecte, dialogul** Moţoc şi voievod, **personaje** prezentate în **antiteză**, dialog ce scoate în evidenţă laşitatea vornicului, dar şi dispreţul voievodului, care îi cere să se comporte cu demnitate şi curaj.

▶ **Domnitorul** refuză să-i omoare pe oamenii simpli, care îi cer capul lui Moţoc, încă o dovadă că, deşi violent şi crud, nu ucidea din plăcere, ci din răzbunare şi din raţiuni politice.

„– Destul! strigă Lăpuşneanul, nu te mai boci ca o muiere! Fii român verde."

„– Proşti, dar mulţi, răspunse Lăpuşneanu cu sânge rece; să omor o mulţime de oameni pentru un om, nu ar fi păcat?"

Scanned with OKEN Scanner

▶ Din cuvintele domnitorului se desprinde **ironie** şi **dispreţ**.
▶ Cuvintele domnitorului, **mijloc de caracterizare indirectă**, arată că pedepsirea lui Moţoc a avut un **scop moral-educativ** şi evidenţiază dragostea de ţară a voievodului.

„Du-te de mori pentru binele moşiei dumitale, cum ziceai însuţi când spuneai că nu mă vrea, nici mă iubeşte ţara."
„Haide! Luaţi-l de aici de-l daţi norodului, şi-i spuneţi că acest fel plăteşte Alexandru-vodă celor ce pradă ţara."
„Patru ani trecuseră de la scena aceasta, în vremea cărora Alexandru-vodă, credincios făgăduinţei ce dase doamnei Ruxanda, nu mai tăiese nici un boier. Dar pentru ca să nu uite dorul lui cel tiranic de a vedea suferiri omeneşti, născoci feluri de schingiuiri.
Scotea ochi, tăia mâni, ciuntea şi seca pe care avea prepus; însă prepusurile lui erau părelnice, căci nime nu mai cuteza a cârti cât de puţin."

DEZNODĂMÂNT

☑ Timp de patru ani, vodă nu a mai ucis nici un boier, pedepsindu-l pentru vini imaginare prin mutilare.

▶ **În fraza-expoziţiune** a părţii a patra, remarcăm intervenţia în text a naratorului, care îl **caracterizează direct** pe erou, sugerând falsitatea acestuia, care îşi respectă numai aparent promisiunea făcută doamnei, dar şi cruzimea şi plăcerea sadică de a-i mutila pe boieri, evidenţiată cu ajutorul **enumeraţiei**.

☑ Aflat în cetatea Hotinului, grav bolnav, voievodul doreşte să fie călugărit înainte de moarte.

▶ **Dorinţa de a se călugări** înainte de moarte pare a sugera faptul că Lăpuşneanu, bolnav şi slăbit, se căieşte pentru crimele sale.

„Sângele într-însul începu a ferbe, şi sculându-se pe jumătate:
– Ce pocitanii sunt aceste? strigă. A! voi vă jucaţi cu mine! Afară, boaite! Ieşiţi! Că pre toţi vă omor! Şi căuta o armă pe lângă el, dar negăsind decât potcapul, îl zvârli cu mânie în capul unui călugăr. (...)
– Boaită fătarnică! adaogă bolnavul, zbuciumându-se a se scula din pat; tacă-ţi gura; că eu, care te-am făcut mitropolit, eu te desmitropolesc. M-aţi popit voi, dar de mă voi îndrepta, pre mulţi am să popesc şi eu!"

☑ În timpul unei crize puternice, crezând că moare, mitropolitul îl călugăreşte în grabă cu numele Paisie şi îl proclamă apoi domn pe fiul său, Bogdan.

▶ Eroul este alcătuit din **trăsături contradictorii**, căci căinţa sa este contrazisă imediat de **comportamentul violent, de mânia şi cruzimea** care îi umbresc caracterul, căci, văzându-se călugărit, protestează şi îi ameninţă pe toţi cu moartea. **Dialogul** este modul de expunere potrivit pentru a evidenţia, ca **procedeu al portretizării**, prin redarea invectivelor, violenţa extremă şi suspiciunea nedomolită ce domină caracterul voievodului.

☑ Ieşind din criză şi văzându-se călugărit, Lăpuşneanu se în-

Scanned with OKEN Scanner

furie şi îşi ameninţă cu moartea soţia, fiul, pe mitropolit.

☑ Spancioc şi Stroici, veniţi chiar în acest moment crucial, o determină pe doamna Ruxanda să accepte să-l otrăvească pe Lăpuşneanu.

☑ După ce doamna Ruxanda îi dăotravă, Spancioc şi Stroici privesc agonia voievodului până când acesta îşi dă duhul.

▶ Bănuindu-şi soţia că s-a aliat cu duşmanii săi, el este capabil să o ucidă şi pe ea.

„Iar pe căţeaua asta voi s-o tai în patru bucăţi împreună cu ţâncul ei, ca să nu mai asculte sfaturile boaitelor şi a duşmanilor mei..."

▶ **Finalul nuvelei** îl sancţionează pe domnitor, sugerând, conform moralei creştine, că răul atrage rău, căci Spancioc şi Stroici, care au scăpat de ura domnitorului refugiindu-se în Polonia, s-au întors ca să se răzbune. Ei o conving pe doamna Ruxanda să accepte să-i pună otravă în pahar, sugerând că Lăpuşneanu, simţindu-se trădat, o va ucide şi pe ea, şi pe fiul lor.

▶ **Mitropolitul** o îndeamnă şi el pe doamna Ruxanda să fie complice la crimă, **caracterizându-l direct, cu ajutorul a două epitete**.

„– Crud şi cumplit este omul acesta, fiica mea."

▶ Nuvela se încheie cu **intervenţia moralizatoare** a naratorului, care sugerează că dezaprobă faptele sângeroase ale lui Lăpuşneanu.

„Acest fel fu sfârşitul lui Alexandru Lăpuşneanul, care lăsă o pată de sânge în istoria Moldaviei.

La monastirea Slatina, zidită de el, unde e îngropat, se vede şi astăzi portretul lui şi a familiei sale."

▶ **Domn autocrat şi autoritar**, care a încercat prin violenţă să centralizeze puterea în stat, dotat cu mari calităţi şi cu şi mai mari defecte, Alexandru **Lăpuşneanu rămâne unul dintre cele mai interesante personaje din literatura română**.

Scanned with OKEN Scanner

Popa Tanda
(nuvelă)

de Ioan Slavici

☑ Prin prestigioasa lui activitate literară şi culturală, desfăşurată de-a lungul unei jumătăţi de veac, **Ioan Slavici** şi-a câştigat dreptul de a ocupa un loc de seamă în galeria marilor clasici, alături de prietenii săi, Mihai Eminescu, Ion Creangă şi I.L. Caragiale.

☑ Redactor la *Curierul de la Iaşi* (împreună cu M. Eminescu), la *Timpul* (alături de M. Eminescu şi I.L. Caragiale), director al revistei *Vatra* (o dată cu G. Coşbuc şi I.L. Caragiale), fondator al cunoscutei reviste *Tribuna* din Sibiu, Ioan Slavici rămâne în conştiinţa naţională pentru acţiunile şi articolele sale vizând emanciparea românilor ardeleni, dintr-o vreme când Ardealul se mai afla sub stăpânire austro-ungară, dar şi prin scrierile sale literare.

☑ **Volumele de nuvele**: *Novele din popor* (1884), *Novele* (I-III, 1892-1896) conţin lucrări de valoare inspirate din lumea satului ardelenesc, ce scot în evidenţă mentalitatea ţărănească (*Scormon, Gura satului, Pădureanca*), dar şi mentalitatea micii burghezii rurale (*Popa Tanda, Budulea Taichii, Moara cu noroc*).

☑ Opera sa mai conţine **romane**: *Din bătrâni* (1902), *Manea* (1905), *Mara* (1906), memorialistică de mare valoare: *Închisorile mele* (1921), *Amintiri* (1924), *Lumea prin care am trecut* (1930), **basme**: *Păcală în satul lui* (1886), *Poveşti* (1908) şi **dramaturgie**: *Fata de birău* (1871).

☑ **Nuvelele şi romanul** *Mara* preced şi prevestesc capodoperele de mai târziu ale lui Liviu Rebreanu (nuvelistica şi romanul *Ion*), prin introducerea în literatură a tipului ţăranului ardelean, ambiţios, harnic, doritor de avere, pe care o câştigă printr-o muncă îndârjită. Acest tip de erou apare şi în nuvela *Popa Tanda*.

☑ Scrisă în 1873 şi citită în anul următor la *Junimea*, nuvela *Popa Tanda* a apărut în revista *Convorbiri literare*, în 1875.

☑ ***Popa Tanda*** prezintă un destin exemplar de preot, care reuşeşte să modifice mentalitatea unor oameni săraci transformându-se pe sine (**tema**). Nuvela susţine ideea că numai prin muncă cinstită omul poate duce o viaţă îmbelşugată, tradiţională şi poate fi fericit.

☑ **TITLUL** este porecla personajului principal, dată de sătenii săi pe vremea când nu îi înţelegeau eforturile, şi este alcătuit din două substantive în nominativ, familiarul *„popa”* şi substantivul propriu *„Tanda”*, derivat regresiv din *„tândălitură”*, regionalism ce înseamnă *„umblare fără rost”*, *„pierdere de vreme”*.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile nuvelei
EXPOZIȚIE/ EXPOZIȚIUNE ☑ Dascălul Pintilie din Butucani nu a avut decât doi copii: un băiat și o fată. ☑ Băiatul dascălului, părintele Trandafir, ajunge preot în Butucani.	▶ Textul începe cu o **exclamație retorică**: *„Iertе-l Dumnezeu pe dascălul Pintilie!"*, care se repetă. **Naratorul** este implicat în text și își exprimă admirația față de vrednicul dascăl și sugerează în același timp că acesta a murit. ▶ O scurtă **descriere** a satului, cu ajutorul **epitetelor duble**, evidențiază bogăția sătenilor: *„...bun sat și mare, oameni cu stare și cu socoteală, pomeni și ospețe de bogat"*. Dascălul are numai doi copii: o fată, măritată bine, și părintele Trandafir. ▶ **Amănuntele** sugerează că naratorul face parte din aceeași lume a satului tradițional, poate să fie chiar din Butucani. Astfel, vorbește despre Petrea Țapului, ginerele dascălului, de parcă cititorul l-ar cunoaște. ▶ **Exclamația retorică** se schimbă în cazul părintelui Trandafir: *„Să-l țină Dumnezeu!"*, sugerând simpatia naratorului.	▶ Deși obiectiv, **naratorul** nuvelei își exprimă sentimentele, face observații și digresiuni.
	▶ **Naratorul** îi face un **portret** succint părintelui, cu ajutorul **epitetelor**, evidențiind cunoștințele acumulate, darul de a cânta, vorba dreaptă și cumpănită, hărnicia și chibzuința. ▶ **Părintele Trandafir** avea, în fața sătenilor, un mare defect: nu îi plăcea să meargă la pomeni și ospețe.	▶ **Naratorul** este obiectiv, observă atât calitățile, cât și defectele personajelor.
INTRIGA ☑ Părintele Trandafir este mutat în Sărăceni de protopop, pentru bună înțelegere între săteni.	▶ **Portretul părintelui** este continuat de narator în intrigă: un defect al său, vorba prea aspră și prea fățișă, obiceiul de a dojeni, fiind cauza care declanșează acțiunea. ▶ Deoarece părintele îi critică pe săteni și pe protopop, este mutat după doi ani în Sărăceni. La mutare, părintele se găsește într-o situație dificilă: fără avere, cu soție și doi copii.	▶ În nuvelă, **acțiunea** se desfășoară adeseori rectiliniu și cronologic, după toate momentele subiectului.
	▶ **Naratorul** folosește numeroase **proverbe**, **aforisme populare** pentru a exprima adevăratul motiv pentru care este mutat părintele: *„oamenii se prea spără când le luăm căciula din*	▶ **Naratorul** face observații, digresiuni, comunică învățături morale extrase din întâmplările prin

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile nuvelei
	cap" sau transmite învăţături: *„E bine să trăim bine cu lumea." „Cine vrea să sară peste groapă, arunce-şi mai-nainte desagii peste ea."* Mesajul operei este unul moral-educativ.	care trec personajele.
DESFĂŞURAREA ACŢIUNII ☑ Satul Săräceni era un sat de oameni foarte săraci.	▶ **Descrierea** devine modul de expunere principal. Naratorul sugerează de la început sărăcia satului, subliniind legătura dintre *„Săräceni"* şi *„Valea Seacă"*. Numele sunt, deci, simbolice şi sugerează o sărăcie absolută, **hiperbolică**. ▶ **Descrierea** începe cu prezentarea regiunii: vale închisă între munţi, străbătută de un pârâu sec aproape tot anul, zonă neroditoare. Casele sunt risipite şi neîngrădite. ▶ **Descrierea** este străbătută de **ironia** naratorului, vizibilă la fiecare pas: *„...gardurile sunt de prisos fiindcă n-au ce îngrădi..."*, *„ar fi prost lucru un horn la casă..."*, *„nici muruiala pe pereţii de lemn n-are înţeles, fiindcă tot cade cu vremea de pe dânşii"*, *„lucru scurt, lucru bun"*. ▶ **Descrierea bisericii**, aflată într-o stare deplorabilă, încheie prezentarea satului: o grămadă de groşi bătrâni, o construcţie aplecată, din cauza faptului că stâlpii din faţă au putrezit. Şi aici **ironia** naratorului este vizibilă: *„...fiind biserica, cel puţin în Săräceni, un lucru de prisos."* ▶ **Ironia** îi permite naratorului să-şi exprime dispreţul faţă de leneşii din Săräceni. Din cauza acestei indolenţe, nici un preot nu rezista să stea în sat, iar care a stat mai mult a murit. Astfel, sătenii erau mai mereu lipsiţi de conducător spiritual.	▶ Deşi **naraţiunea** este modul de expunere principal, poate apărea şi descrierea, cu rol în conturarea mediului social. ▶ **Spaţiul**, deşi mai vast decât în schiţă, este limitat la câteva locuri în care se petrece acţiunea. ▶ **Ironia** arată poziţia naratorului, situat între obiectivitate şi participare totală.
☑ Ştiind că nu va mai fi mutat de aici, preotul Trandafir se hotărăşte să schimbe mentalitatea oamenilor.	▶ În spirit tradiţional, părintele considera că satul trebuie să se îngrijească de traiul cotidian al familiei sale, în schimbul serviciilor sale pastorale. ▶ Constatând sărăcia oamenilor, el se hotărăşte să-i ajute să devină harnici.	

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile nuvelei
	► **Monologul** este modul de expunere prin care este evidenţiată hotărârea nestrămutată a eroului de a-i schimba pe săteni, dar şi motivul egoist pentru care ia această hotărâre: *„Câtă vreme vor fi sărăcenenii leneşi, ei vor rămânea săraci şi eu flămând!"*	► **Monologul interior** apare în nuvelă ca procedeu de portretizare a personajelor.
☑ În prima duminică, în noua parohie, preotul ţine o predică memorabilă despre obligaţia de a munci, care se bucură de mare succes.	► În prima duminică au venit mulţi săteni, ca să-l vadă pe noul preot. ► **Descrierea** devine **mod de expunere** principal şi scoate în evidenţă atitudinea sătenilor, plină de luare-aminte faţă de învăţătura primită: *„Niciodată el n-a fost ascultat cu atâta luare-aminte ca astă dată."* ► **Predica frumoasă a părintelui** este prezentată tot cu ajutorul **descrierii**. Plecând de la parabola fiului rătăcit, eroul îi îndeamnă să lucreze pentru a fi fericiţi şi în această lume, deoarece aşa este porunca divină. Cei ce nu sunt fericiţi nu iubesc viaţa şi disprețuiesc în chip păcătos acest înalt dar dumnezeiesc. Leneşii sunt păcătoşi pentru că nu-şi întind mâna să-şi primească darul. Arătându-le cât de vrednică de milă este viaţa celor care nu muncesc, preotul şi-a încheiat cuvântarea prin sfaturi înţelepte despre rânduiala muncilor peste an. ► **Atitudinea oamenilor** îi trezeşte speranţe părintelui, oamenii par receptivi la sfaturile sale: *„Oamenii au ascultat; în feţele lor era scrisă vorba părintelui, iară mergând spre casă, ei vorbeau numai despre ce auziseră în biserică..."* ► **Naratorul** notează şi o laudă, **în stil direct**, adusă părintelui de către Marcu Florii Cucului. Folosirea **dialogului** scoate în relief sentimentele de admiraţie şi apreciere ale sătenilor faţă de preot: *„Aşa popă n-a mai fost în Sărăceni"*, dar şi propria lor bunăvoinţă, înţelegere şi receptivitate.	► În **nuvelă**, personajele secundare şi episodice sunt mai bine caracterizate decât în schiţă şi prin mijloace şi procedee mai diverse. ► **Personajul principal** este caracterizat printr-o mare diversitate de procedee şi modalităţi de caracterizare, printre care şi reacţiile celorlalte personaje sau dialogul.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile nuvelei
☑ În a doua duminică, la fel ca şi în următoarele, părintele Trandafir nu mai are cui să predice.	▶ **Faptele narate** în continuare, comprimând timpul a câteva luni în puţine rânduri, arată adevăratul chip al sătenilor. **Diferenţa dintre aparenţă** (tentaţie, bunăvoinţă, dorinţa de a învăţa şi de a deveni mai buni) şi **esenţă** (opacitate, lene, nepăsare) este reliefată de narator şi cu ajutorul **ironiei**, prin care el însuşi se desolidarizează de sărăceneni: *„Alte dumineci însă era vreme frumoasă: pesemne atunci nu se îndurau oamenii de vreme."*	▶ **Ironia** poate fi, în nuvelă, procedeu de portretizare.
	▶ Părintele nu mai are credincioşi duminica la slujbă, fapt foarte grav pe vremea aceea, când credinţa oamenilor era încă deosebit de mare: *„Aşa câte o babă bătrână, câte un moşneag slab la auz mai avea părintele prin biserică. Adeseori rămânea însă numai cu Cozonac."*	▶ Faptele rămân principalul mijloc de **caracterizare a personajelor**.
☑ Preotul începe să umble prin sat după credincioşi ca să-i sfătuiască.	▶ **O comparaţie** cu capra scoate în evidenţă tenacitatea preotului, care se hotărăşte să alerge el după săteni, ca să le dea sfaturi: *„Părintele Trandafir e însă ca şi capra în grădina cu curechi. Când îl scoţi pe uşă, îţi intră prin gard; când astupi gardul, dai că sare peste gard şi îţi face mai multă pagubă, stricând şi streaşina gardului."*	▶ Marea diversitate de procedee şi modalităţi de caracterizare poate cuprinde şi comparaţiile, hiperbola, monologul etc.
	▶ **Comparaţia** este plină de umor, nu de ironie, naratorul apreciind eforturile părintelui, aşa cum o dovedeşte **exclamaţia retorică şi epitetul antepus**: *„Dar ţină-l Dumnezeu! – e numai vorbă! – tot bun om rămâne părintele Trandafir."*	
	▶ **Hiperbola** şi **repetiţia** sunt folosite în descrierea stăruinţelor preotului: *„Cât e ziua de mare, gura lui nu se mai oprea. Unde prindea oamenii, acolo îi ţinea la sfaturi. La câmp dai de popă; la deal dă popa de tine; mergi la vale, te întâlneşti cu popa; intri-n pădure, tot pe popa îl afli. Popa la biserică, popa la mort. Popa la nuntă, popa la vecin: trebuie să fugi din sat dacă voieşti să scapi de popa. Şi unde te prinde te omoară cu sfatul."*	

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile nuvelei
	▶ Remarcăm **amestecul de ironie şi umor** din citatul de mai sus, ca şi **înlocuirea naraţiunii cu monologul**. Dacă la început este punctul de vedere al naratorului, în care predomină **umorul**, imediat se trece la **monologul interior** al săteanului care vrea să scape de gura preotului şi nu are cum, vizibil în înlocuirea cuvântului reverenţios *„părinte"* cu familiarul *„popă"*. ▶ **Repetiţia** cuvântului *„popă"* creează impresia unui personaj omniprezent, de care nu poţi scăpa nicăieri. ▶ Toate acestea dovedesc o tenacitate ieşită din comun, o dorinţă de a-i educa pe oameni remarcabilă.	▶ Succedarea rapidă a naraţiunii şi a monologului în acelaşi fragment deosebeşte nuvela de schiţă, dovedind mai marea complexitate a nuvelei.
☑ Oamenii acceptă sfaturile, dar tot nu se schimbă. Atunci Părintele apelează la o altă strategie: îi dojeneşte şi îi batjocoreşte.	▶ Remarcăm aceeaşi **diferenţă între aparenţă şi esenţă** în firea sărăcenenilor: oamenii stau de vorbă cu preotul, sunt receptivi la sfaturi, dar rămân la fel. ▶ Printr-o descriere amănunţită şi cu ajutorul **monologului**, scriitorul relevă schimbarea de sentimente a părintelui, care atrage şi o schimbare de metodă pedagogică: *„Părintele se cam necăjea. De la o vreme a fost sfârşit cu sfaturile. (...) «Ei! Că nu e bine aşa! grăi iarăşi preotul. Nu merge cu sfatul. Să-ncep cu ceva mai aspru.»"* ▶ **Părintele îi ironizează** pe oameni în fel şi chip, fapt scos în evidenţă prin folosirea **stilului direct**: *„– Măi! dar isteţ om mai eşti tu! – grăieşte către stăpân – şi prin vârful casei ai ferestre. Tare iubeşti lumina şi sfântul soare!"* ▶ **Reacţia oamenilor** nu este nici acum cea aşteptată: se feresc din calea preotului, ba mai mult, îi pun porecla *„Popa Tanda"*, de la *„tândălitură"* (*„pierdere de vreme, umblare fără rost"*).	▶ **Personajele** sunt mult mai complexe decât în schiţă şi au stări sufleteşti mult mai variate, prezentate mai amănunţit.
☑ Pentru că în doi ani nu a obţinut nici un rezultat nici cu	▶ **Un reper cronologic** sugerează cât de zadarnice sunt eforturile părintelui şi cât de indolenţi sunt sătenii: în doi ani, i-a cicălit şi i-a batjocorit fără nici un rezultat.	▶ **Timpul** este mai larg decât în schiţă (acţiunea durează, aici, 15-20 de ani).

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile nuvelei
batjocura, părintele, mâniat, începe să-i ocărască pe credincioşi.	▶ **Atitudinea sărăcenenilor** arată, încă o dată, o nepăsare absolută, ca şi cea a leneşului lui Ion Creangă: *„Oamenii ajunseseră atâta de sfătoşi şi atâta de batjocoritori, încât ziua întreagă stau grămezi, câteodată la sfat, câteodată la batjocură."* ▶ O nouă schimbare de sentimente îl face pe erou să-şi mai schimbe o dată strategia: înfuriat, începe să îşi ocărască enoriaşii. ▶ **Atitudinea sătenilor**, se schimbă, în sfârşit, dar nu în direcţia scontată: în loc să se ruşineze şi să înceapă să muncească, oamenii îl batjocoresc, la rândul lor, pe preot.	
☑ Oamenii îl reclamă pe părintele Trandafir la protopop şi la episcopie. ☑ Episcopul îi dă dreptate preotului şi nu îl mută din sat. ☑ Întors de la episcopie, găsindu-şi soţia lăuză, părintele caută o soluţie să iasă din sărăcie, pe care nu o găseşte, deşi se gândeşte mult ce ar putea face pentru ai săi.	▶ **Situaţia părintelui** este foarte dificilă: are trei copii mici şi un nounăscut, soţia, lăuză, este bolnavă, casa părăginită, nu are bani, iar menirea lui nu îi aduce nici o satisfacţie. O **enumeraţie** evidenţiază toate aceste necazuri, îngrămădite dintr-o dată asupra sa: *„O soţie bolnavă, trei copii mici, al patrulea de lapte, o casă numai hârb: prin pereţi se furişa neaua, cuptorul afuma şi acoperişul era tovarăş cu vânturile, iar hambarele goale, punga deşartă şi sufletul necăjit."* ▶ **Un defect** umbreşte portretul moral al părintelui: nu reuşeşte să găsească nici o soluţie situaţiei dramatice în care se află.	
☑ A doua zi, intrând în biserică, părintele îi cere ajutor lui Dumnezeu.	▶ **Trăirile eroului** sunt în continuare în centrul atenţiei: intrând în biserică, părintele este cuprins de o frică neînţeleasă şi plânge: este semn al prăbuşirii sale interioare, al năruirii valorilor şi concepţiilor de până acum. Cerându-I jutor lui Dumnezeu, el dovedeşte o credinţă nestrămutată, care îl va ajuta să se schimbe în bine.	

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile nuvelei
☑ Părintele Trandafir, îşi muruieşte, într-o primăvară, pereţii casei.	▶ Capitolul al doilea începe cu **descrierea** casei părintelui, care nu se deosebeşte prin nimic de cele ale sătenilor, fiind şi acum *„tot hârb, pereţii ciur şi acoperişul mreajă"*. ▶ În **stil popular**, cu ajutorul **proverbelor**, naratorul trage concluzia că părintele trăia asemeni sătenilor, chiar dacă voise să îi îndrepte de săteni: *„Vorba cu lumea gheboşilor: omul se îndreaptă după oameni, chiar şi când ar voi să-ndrepteze oamenii după sine; popa trăia în felul satului."* ▶ Simţind că nu mai poate trăi în condiţii atât de precare, părintele tocmeşte un ţigan, care frământă imală şi îi muruieşte pereţii. ▶ **În centrul de interes** al nuvelei nu stau atât **faptele**, muruirea pereţilor, ci **sentimentele** preotului, bucuros de schimbarea în bine: *„Acum părintele şedea mai bucuros afară decât în casă, fiindcă din casă nu se vedea atât de bine muruiala casei; şi era frumos lucru o casă muruită în Săraceni, mai ales când omul îşi putea zice: «Asta e a mea!»"*	▶ Caracterele personajelor nuvelei sunt deja formate: totuşi, mai ales când mesajul operei este educativ, putem găsi o evoluţie: şi a părintelui, iar mai târziu şi a sătenilor. ▶ În nuvelă accentul cade nu pe naraţiunea faptelor, ci pe trăirile sufleteşti ale protagonistului.
☑ Protagonistul îşi repară şi acoperişul, acoperindu-l cu snopi de pipirig, şovar, papură şi trestie.	▶ **Monologul interior se îmbină cu descrierea** în prezentarea procesului psihologic prin care părintele ajunge să-şi repare şi acoperişul. ▶ **Autorul** surprinde şi reacţia sătenilor la rezultatele muncii părintelui. Incapabili să creadă că omul poate obţine multe prin muncă, ei pun aceste rezultate pe seama amestecului necuratului: *„Oamenii treceau pe lângă casa popii, clătinau din cap şi ziceau câteodată: «Popa e omul dracului!»"*	
☑ Părintele Trandafir îşi îngrădeşte curtea cu un gard din spini şi pari şi îşi face şi o portiţă.	▶ O dorinţă o naşte pe cealaltă şi părintele se hotărăşte să-şi facă şi un gard cu o portiţă, care să delimiteze curtea lui de restul satului. ▶ Tot cu mijloace modeste, ca şi până acum, eroul plăteşte un om să-i taie pari şi spini, din care face gardul.	

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile nuvelei
	▶ Toate reparaţiile pe care le face sunt ieftine: pereţii lipiţi cu lut, acoperiş de trestie, gard de spini. **Valoarea lor este subiectivă şi morală**, ele arătând, de fapt, **transformarea interioară** a părintelui. ▶ **Autorul** descrie şi bucuria preotesei: *„Mai ales preoteasa se bucura foarte când se văzu aşa îngrădită”*, dar şi bucuria părintelui: *„...mai ales popa se bucura când vedea că se bucură preuteasa.”*	▶ Transformarea interioară a eroului este urmărită pas cu pas, ea constituind, de fapt, esenţa nuvelei. ▶ Şi reacţiile sufleteşti ale celorlalte personaje sunt notate în nuvelă, spre deosebire de schiţă.
☑ Părintele se hotărăşte să facă şi straturi de legume.	▶ **Părintele** rămâne uimit la ideea preotesei de a face straturi de legume pe lângă gard, unde să semene ceapă, morcovi, fasole, barabule şi curechi, deoarece gândeşte ca un sărăcenean: *„Îi părea că ar fi peste putinţă. Straturi în Sărăceni!”* În câteva zile straturile sunt făcute. ▶ Încă o dată, **accentul în text cade nu pe fapte, ci pe trăirile personajelor**. Bucuria părintelui şi a soţiei sale este evidentă, chiar copilărească. Este o redescoperire a actelor simple ale vieţii: foarte învăţat, trecut prin şcoli înalte, preotul descoperă acum plăcerea de a lucra şi a te bucura de roadele muncii tale. **Descrierea** acestei bucurii este străbătută şi de o notă de umor: *„Nu era ziuă în care atât popa, cât şi preuteasa, să nu fi mers măcar de zece ori la straturi, pentru ca să vadă dacă nu erau răsărite semînţele.”* După ce seminţele apar: *„Toată ziua aceea popa şi preuteasa cu copii cu tot au petrecut vremea şezând pup între straturi. Care vedea mai multe seminţe încolţite, acela era mai norocos.”* ▶ **Reacţia sătenilor**: *„Popa e omul draculuil”* arată aceeaşi neîncredere şi opacitate ca şi până acum.	▶ În **nuvelă** poate apărea personajul colectiv, spre deosebire de schiţă, axată pe un personaj reprezentativ.
☑ Părintele seamănă şi porumb pe lângă gard şi în jurul straturilor.	▶ **Atitudinea sătenilor** rămâne aceeaşi timp de mulţi ani, chiar când văd că părintele se duce să-şi vadă holdele cu familia: *„Sătenii îl vedeau, clătinau din cap şi iarăşi ziceau: «Popa e omul draculuil»”*	▶ **Reacţia personajului colectiv** este notată detaliat, deoarece corespunde moralei pe care vrea să o transmită, în final, nuvela.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile nuvelei
☑ Ajutat de doi săteni, pune porumb şi în spatele casei, unde mai avea o bucată de pământ nefolosită. ☑ Cu restul din zestrea preotesei îşi cumpără un car şi doi cai şi, ajutat de clopotarul Cozonac, îşi lucrează şi terenurile de la marginea satului.		
☑ Având nevoie de lese, preotul învaţă să împletească lese bune.	► Remarcăm că părintele a învăţat că omul trebuie să încerce să se descurce în orice împrejurare. Neavând lese, nici bani să le cumpere, îl trimite pe Cozonac în vale după nuiele, pe care le împleteşte împreună cu familia. ► **Atitudinea** lui Cozonac, uimit de ingeniozitatea şi îndemânarea preotului, este nu numai superstiţioasă, ci şi admirativă: *„...încât Cozonac nu se putu răbda să nu-şi zică: «Popa e omul dracului!»"*	
☑ Înainte de Rusalii, părintele Trandafir vinde lese în târg. ☑ Marcu Florii Cucului îl ajută pe părintele Trandafir şi face lese mai bune decât acesta.	► Făcutul leselor marchează o nouă etapă în evoluţia părintelui. Încurajat de reuşita leselor făcute pentru el, împleteşte şi altele, pe care le vinde la târg. ► Totodată, episodul marchează prima schimbare din mentalitatea oamenilor: vecinul preotului, Marcu Florii Cucului, îl ajută la muncă pe părinte, câştigându-şi primii bani. Ba, mai mult, Marcu ajunge să facă lese mai bune decât preotul.	► Întâmplările sunt gradate, ca şi trăirile sufleteşti ale personajelor.
☑ Ziua de Rusalii este plină de bucurie pentru	► **Descrierea** darurilor pe care le primesc membrii familiei (realizată cu ajutorul **enumeraţiei**) dovedeşte un început de bunăstare şi are un **rol edu-**	

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile nuvelei
familia preotului, deoarece toți au primit cadouri din banii câștigați pe lese.	**cativ-moralizator**, ca și întreaga nuvelă: *„Preuteasa avea rochie nouă, cei trei mai mărișori aveau păpucași din oraș, Măriuca cea mai micuță avea o pălărie de paie cu două flori roșii, iară pereții erau albi chiar și pe dinafară, ferestrele erau întregi, casa era luminoasă..."*	
PUNCTUL CULMINANT ☑ La răscrucea drumurilor care merg pe Valea Seacă și pe Valea Răpiții, sărăceneanul se oprește întotdeauna, așteptând întrebările admirative ale drumeților, ca să se poată făli cu satul său.	▶ **Descrierea** răscrucii dovedește hărnicia sătenilor: acolo se găsesc o moară, o troiță, o fântână și opt paltini frumoși. Numele răscrucii dovedește că a fost făcută de sărăceneni: *„La rugă la Sărăceni"* ▶ Deși satul nu este departe, sărăcenenii obișnuiesc să aștepte drumeți, cărora să le spună că satul cu biserica frumoasă și turn sclipitor se numește Sărăceni. ▶ Răspunsul, **în stil direct**, dovedește că oamenii sunt mândri de satul și biserica lor, ale cărei clopote se aud cale de trei ceasuri.	▶ **Gradația faptelor** atinge apogeul în punctul culminant al nuvelei: aici există un singur fir epic, dar ar fi putut fi mai multe.
DEZNODĂMÂNTUL ☑ Sărăcenii au devenit un sat frumos și înstărit.	▶ **Descrierea** cu care se încheie nuvela, **simetrică** cu cea de la început, dovedește schimbări profunde. ▶ **Construcțiile** sunt frumoase: biserica, primăria, casele mari, ascunse în grădini îndesate cu pomi fructiferi; satul are și școală. Numărul ferestrelor și mărimea lor sugerează că și casele sunt mari: din casa preotului se văd cinci ferestre, acoperișul roșu și două hornuri, iar din casa lui Marcu, două ferestre mari.	▶ **Deznodământul** evidențiază transformările personajelor, dar și mesajul autorului.
☑ Părintele, îmbătrânit, își crește nepoții.	▶ **Descrierea** părintelui completează **portretul** exemplar al unui român harnic și cinstit. Și acum, părintele este *„verde, vesel și harnic"*. ▶ Pentru a fi mai convingător, autorul prezintă **o scenă de viață cotidiană**: părintele se joacă spre seară, în fața casei, cu nepoții. Scena este plină de **umor**: un băiețel îi fură pălăria bunicului și fuge; mama, Măriuca, mezina, îi strigă să-i dea pălăria înapoi și fuge după altă	

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile nuvelei
	fetiţă, care îi furase ceapţa bunicii. Părintele Coste, ginerele, fiul vecinului Marcu, soseşte de la vecernie şi se aşază lângă socrul său. Vine şi vecinul Marcu.	
☑ Sătenii îl iubesc acum pe părintele Trandafir.	▶ **Atitudinea** sătenilor, prezentată în deznodământ, s-a schimbat cu desăvârşire, oamenii îl iubesc acum şi îl respectă pe cel care i-a ajutat să se schimbe: *„Un om din sat trece, le pofteşte «bună odihnă» şi-şi zice: «Ţine-l, Doamne, la mulţi ani, că este omul lui Dumnezeu!»"* ▶ **Antiteza** dintre cele două apelative: *„omul dracului"* şi *„omul lui Dumnezeu"* dovedeşte schimbarea profundă petrecută în inima sătenilor.	

CONCLUZII

☑ **Morala operei** este una popular-creştină: roadele omului sunt faptele, nu vorbele.

☑ În ce priveşte **stilul**, Ioan Slavici a introdus în scrierile sale **oralitatea** de tip popular înaintea lui Ion Creangă: *„În **Popa Tanda**, care apare în 1874, prin urmare cu un an mai înainte de **Soacra cu trei nurori** (..) şi şapte ani mai devreme decât **Amintirile** aceluiaşi, întâmpinăm formele orale şi zicerile tipice care alcătuiesc pecetea stilistică a povestitorului moldovean..."* (Tudor Vianu)

☑ **Analiza psihologică** este de mare finețe: *„Povestitorul vede oamenii lui dinlăuntru, în sentimentele sau în crizele lor morale, ba chiar în procesele lor intelectuale."* (Tudor Vianu)

☑ De aceea, putem trage concluzia că *Popa Tanda* rămâne o operă valoroasă a literaturii române.

Scanned with OKEN Scanner

Popa Tanda

de Ioan Slavici

(caracterizare – părintele Trandafir)

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsături, mijloace şi procedee de caracterizare	Citate
EXPOZIŢIE/ EXPOZIŢIUNE ☑ Dascălul Pintilie din Butucani nu a avut decât doi copii: un băiat şi o fată. ☑ Băiatul dascălului, părintele Trandafir, ajunge preot în Butucani.	▶ **Personajul principal**, real şi pozitiv al acestei nuvele este părintele Trandafir. ▶ Eroul este caracterizat încă din expoziţie/ expoziţiune, unde, pentru întregirea portretului său, naratorul dă detalii referitoare la familia din care provine, familie cu greutate în lumea satului tradiţional: tatăl său era un dascăl apreciat, sora sa este bine măritată, după Petrea Ţapului. ▶ Personajul este **caracterizat direct de narator**, care, cu ajutorul **epitetelor** şi al **exprimării aforistice**, îi scoate în evidenţă învăţătura, darul de a cânta, vorba dreaptă şi cumpănită, hărnicia şi chibzuinţa. **Exclamaţia retorică** sugerează simpatia naratorului pentru părintele Trandafir. ▶ Printr-o **inversiune**, naratorul scoate în relief faptul că părintele a ajuns preot în Butucani cu multă osteneală şi învăţătură. ▶ Printr-o **propoziţie coordonată adversativ**, naratorul pune în **antiteză** cu toate aceste calităţi un mare defect al părintelui, sancţionat de săteni: faptul că nu-i plăcea să meargă la ospeţe şi pomeni, momente importante în lumea satului, deoarece prilejuiesc reunirea întregii colectivităţi.	*„Iertе-l Dumnezeu pe dascălul Pintilie! Era cântăreţ vestit. (...) Era dascăl în Butucani, bun sat şi mare, oameni cu stare şi cu socoteală (...) Iară copii n-avea dascălul Pintilie decât doi: o fată, pe care a măritat-o după Petrea Ţapului, şi pe Trandafir, părintele Trandafir, popa din Săräceni."* *„Pe părintele Trandafir, să-l ţină Dumnezeu! Este om bun; a învăţat multă carte şi cântă mai frumos decât chiar răposatul tatăl său (...) şi totdeauna vorbeşte drept şi cumpănit, ca şi când ar citi din carte. Şi harnic şi grijitlor om este părintele Trandafir. Adună din multe şi face din nimica ceva. Strânge, drege şi culege, ca să aibă pentru sine şi pentru alţii."* *„Mult s-a ostenit părintele Trandafir în tinereţea lui. (...) Dar toate s-au făcut şi nici n-au rămas lucru zadarnic. Trandafirică a ajuns popă în satul tătâne-său..."* *„... dar la pomeni şi ospeţe părintele Trandafir nu mergea bucuros."*

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsături, mijloace şi procedee de caracterizare	Citate
INTRIGA ☑ În urma reclamaţiilor făcute de săteni, supărat pe părinte, protopopul îl mută pe preot în satul Sărăceni, pentru buna înţelegere dintre credincioşi.	▶ O altă **trăsătură morală** a părintelui devine cauza care declanşează acţiunea: lipsa de abilitate diplomatică şi de blândeţe în relaţiile cu sătenii; îi judecă prea aspru pe oameni, îi dojeneşte şi îi critică faţiş. Părintele l-a judecat aspru şi pe protopop; aflând acest lucru de la sătenii care l-au reclamat, protopopul l-a mutat în Sărăceni. Şi acest defect este prezentat **direct de narator**, cu ajutorul **epitetelor**. ▶ **Naratorul** îşi exprimă şi el dezaprobarea faţă de această trăsătură de caracter a părintelor, ce a atras după sine consecinţe atât de rele. ▶ **Situaţia materială** precară a părintelui la plecarea din Butucani, notată amănunţit de narator va contribui la hotărârea curajoasă a părintelui de a-i schimba pe sărăceneni: are soţie şi doi copii, iar în doi ani nu a reuşit să strângă nimic.	*„Minunat om ar fi părintele Trandafir, dacă nu l-ar strica un lucru. Este cam greu la vorbă, cam aspru la judecată: prea de-a dreptul, prea verde-făţiş. El nu mai suceşte vorba, ci spune drept în faţă, dacă i s-a pus ceva pe inimă.(...) Când una, când alta: o dată cu vorba-n săteni, altă dată-n protopop."* *„Dar aşa-i trebuie părintelui Trandafir!"* *„Părintele Trandafir n-avea însă decât decât o nevastă şi doi copii: desagii îi erau deşerţi. Pentru asta îi era atât de greu să sară din Butucani în Sărăceni."*
DESFĂŞURAREA ACŢIUNII ☑ Satul Sărăceni era un sat de oameni foarte săraci. ☑ Ştiind că nu va mai fi mutat de aici, preotul Trandafir se hotărăşte să schimbe mentalitatea consătenilor.	▶ **Monologul interior** devine procedeul de **caracterizare** cel mai important, prin el fiind dezvăluită concepţia tradiţională a părintelui, după care satul trebuie să se îngrijească de traiul cotidian al familiei preotului, ca atenţia acestuia să se concentreze asupra nevoilor sufleteşti ale oamenilor.	*„Şi apoi părintele judeca: popa face treaba satului, iară satul să se îngrijească de traista popii."* *„Îşi puse dar în gând ca să facă din poporenii săi oameni harnici."*
☑ În prima duminică, în noua parohie, preotul ţine o predică memora-	▶ Constatând sărăcia oamenilor şi fiind conştient de rolul său de îndrumător al sătenilor, părintele se hotărăşte să-i înveţe cum să devină harnici.	*„După aceste, părintele a arătat cu vorbe care dau gândirilor chip viețuitor cât este de ticăloasă viaţa unui om peritor de foame şi a dat credincioşilor săi sfaturi, zămi-*

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsături, mijloace şi procedee de caracterizare	Citate
bilă despre obligaţia de a munci, care se bucură de mare succes.	► **Faptele şi cuvintele** sunt acum principala modalitate de caracterizare a eroului. Hotărârea lui se dovedeşte nestrămutată şi părintele le vorbeşte oamenilor chiar de la prima predică de obligaţia morală de a munci. Prin muncă vor deveni mai bogaţi şi mai fericiţi, dar vor trăi şi în conformitate cu legile lui Dumnezeu. **Descrierea** detaliată a predicii, reprodusă în **stil indirect liber**, este procedeu **de caracterizare indirectă**, evidenţiind aleasa cultură a părintelui, talentul de a predica, dar şi bogata sa experienţă practică.	*slite în mintea lui înţeleaptă, cum ei ar trebui să lucreze în primăvară, în vară, în toamnă şi în iarnă."*
	► **Reacţia oamenilor**, notată cu minuţiozitate de narator, devine **mijloc de caracterizare indirectă**. Părintele se simte fericit, văzându-se ascultat cu atâta atenţie. Pe drumul spre casă, sărăcenenii vorbesc numai despre predică. Reacţia lor, măgulitoare pentru preot, atinge punctul culminant în lauda lui Marcu Florii Cucului, evidenţiată prin reproducerea în **stil direct**.	*„Părintele Trandafir se simţea norocit într-acea zi. Niciodată el n-a fost ascultat cu luare-aminte ca astă dată. Părea că oamenii aceia ascultă ceea ce ştiu, dar nu ştiu bine, şi-i sorbeau vorbele cu atâta sete, încât părea că ar voi să-i scoată sufletul, ca mai uşor să culeagă din el învăţătura."* *„Oamenii au ascultat; în feţele lor era scrisă vorba părintelui; iară mergând spre casă, ei vorbeau numai despre ceea ce auziseră în biserică..."* *„ – Aşa popă n-a mai fost în Sărăceni! grăi Marcu Florii Cucului, despărţindu-se de vecinul său Mitru."*
☑ În a doua duminică, la fel ca şi în următoarele, părintele Trandafir nu mai are cui să predice.	► **Reacţia sătenilor** rămâne, în continuare, cel mai important mijloc de **caracterizare indirectă**. Faptele narate, comprimând timpul a câteva luni în puţine rânduri, arată adevăratul chip al sătenilor şi sugerează că frumoasele cuvinte ale părintelui, sfaturile lui înţelepte nu au avut puterea să nimicească indolenţa de gene-	*„Chiar în a doua duminecă n-avea cui să-i vorbească. Era vremea cam ploioasă şi oamenii au rămas acasă. Alte dumineci însă era vreme frumoasă; pesemne atunci nu se îndurau oamenii de vreme."*

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsături, mijloace şi procedee de caracterizare	Citate
	raţii a acestor oameni, pe care propria sărăcie nu îi deranjează cu adevărat.	
☑ Preotul începe să umble prin sat după credincioşi ca să-i sfătuiască.	▶ **Părintele** nu mai are credincioşi la slujba Sfintei Liturghii chiar din a doua duminică, fapt foarte grav la sfârşitul secolului al XIX-lea, când credinţa era încă deosebit de puternică. ▶ **Naratorul** se implică încă o dată **direct** în portretizarea eroului, scoţându-i în evidenţă tenacitatea ieşită din comun, voinţa nestrămutată şi dorinţa sinceră de a-i învăţa pe oameni printr-o **comparaţie dezvoltată** cu capra: în ciuda eşecului, protagonistul îşi continuă eforturile, hotărându-se să alerge el însuşi după săteni şi să-i sfătuiască. Comparaţia este plină de umor, dar nu de ironie, iar **exclamaţia** şi **epitetul antepus** dovedesc simpatia naratorului pentru personaj. ▶ **Descrierea** eforturilor părintelui (**procedeu de caracterizare indirectă**) este **hiperbolizată**. Naraţiunea este înlocuită pe nesimţite cu **monologul interior** al săteanului, care vrea să scape de sfaturile preotului şi nu poate, fapt vizibil în înlocuirea cuvântului *„părinte”* cu familiarul *„popă”*. ▶ Amestecul de **umor şi ironie** accentuează **antiteza** dintre cele două comportamente: al eroului, care îi caută cu îndârjire pe săteni, şi al oamenilor, care fug de el.	*„Dacă ar fi fost altfel de om, s-ar fi oprit aici. Părintele Trandafir e însă ca şi capra în grădina cu curechi. Când îl scoţi pe uşă, îţi intră prin gard; când astupi gardul, dai că sare peste gard şi îţi face mai multă pagubă, stricând şi streaşina gardului.”* *„Dar ţină-l Dumnezeu! – e numai vorbă! – tot bun om rămâne părintele Trandafir.”* *„Cât e ziua de mare, gura lui nu se mai oprea. Unde prindea oamenii, acolo îi ţinea la sfaturi. La câmp dai de popă; la deal dă popa de tine; mergi la vale, te întâlneşti cu popa; intri-n pădure, tot pe popa îl afli. Popa la biserică, popa la mort. popa la nuntă, popa la vecin: trebuie să fugi din sat dacă voieşti să scapi de popa. Şi unde te prinde te omoară cu sfatul.”*
☑ Oamenii acceptă sfaturile, dar tot nu se	▶ **Repetiţia** cuvântului *„popă”* creează impresia unui personaj omniprezent, de care nu poţi scăpa nicăieri.	*„...Ştiau oamenii cum să facă, dar nu făceau. Părintele se cam necăjea. De la o vreme a fost sfârşit cu sfaturile.*

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsături, mijloace şi procedee de caracterizare	Citate
schimbă şi de aceea părintele apelează la o altă strategie: îi dojeneşte şi îi batjocoreşte.	▶ Folosind ca **procedee de portretizare descrierea** şi **monologul**, autorul relevă schimbarea de sentimente a personajului, provocată de inerţia oamenilor, care ascultă, dar nu se schimbă. Părintele se supără, ceea ce atrage după sine şi o schimbare de metodă pedagogică: începe să-şi batjocorească enoriaşii, cu intenţia de a-i îndrepta spre calea dreaptă. ▶ **Faptele şi cuvintele** se împletesc, pentru a-l caracteriza, **indirect**, mai bine pe erou: părintele nu pierde nici un prilej de ironie.	*Nu era om în sat asupra căruia să nu fi descărcat întreaga sa învăţătură: nu mai avea ce să spună.* *«Ei! Că nu e bine aşa! grăi iarăşi preotul. Nu merge cu sfatul. Să-ncep cu ceva mai aspru».* *Se începu batjocura."*
	▶ **Reacţia sătenilor** devine din nou un mijloc important de caracterizare pentru protagonist: în loc să-l asculte, se feresc de el şi, mai mult, l-au poreclit, cu răutate, **Popa Tanda**. Porecla, prin derivare regresivă de la *„tândălitură"*, evidenţiază pierderea de vreme, alergătura fără rost a părintelui. Deci, sătenii nu îl înţeleg deloc pe preot; lor li se pare că acesta aleargă fără rost, pierde vremea, şi nu îi văd deloc intenţiile binevoitoare. Astfel, eroul este **caracterizat indirect şi prin poreclă**.	*„Unde afla un om, părintele Trandafir începea a-l face de râs şi a-şi bate joc de el în tot chipul. Trece pe lângo casă, care nu e tocmai de ieri acoperită: «Măi! dar isteţ om mai eşti tu! – grăieşte către stăpân – şi prin vârful casei ai ferestre...»"* *„A ajus treaba într-atâta, încât oamenii cale de-o poştă se feresc din drumul popei. A ajuns ca şi ciuma: după atâta tândălitură, oamenii i-au pus numele «Popa Tanda». Apoi Popa Tanda a şi rămas."*
☑ Pentru că în doi ani nu a obţinut nici un rezultat nici cu batjocura, părintele, mâniat, începe să-i ocărască pe credincioşi.	▶ Un **reper cronologic** sugerează cât de zadarnice au fost eforturile părintelui, indolenţa sătenilor, dar scoate în relief şi tenacitatea neobişnuită a eroului: au trecut doi ani în care i-a batjocorit pe oameni fără nici un rezultat. ▶ **Autorul** notează încă o dată schimbarea din sentimentele preotului: se mânie atât de tare, că începe să-i batjocorească pe credincioşi.	*„Doi ani de zile au trecut fără ca părintele Trandafir să fi mişcat satul înainte, măcar numai atâta cât e de la vorbă la supărare. Oamenii ajunseseră atâta de sfătoşi şi atâta de batjocoritori, încât ziua întreagă stau grămezi, câteodată la sfat, câteodată la batjocură."* *„Ei! spună om cu suflet: să nu se supere părintele Trandafir? Ba să se mânie, greu să se mânie!*

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsături, mijloace şi procedee de caracterizare	Citate
	▶ **Atitudinea sărăcenenilor** se schimbă, în sfârşit, dar ocara nu are rezultatul scontat: în loc să se ruşineze şi să înceapă să muncească, oamenii îl batjocoresc şi ei pe preot.	*El s-a şi mâniat. A început să ocărască oamenii. Cum a purces la sfaturi, la batjocuri, aşa acum la ocări. Unde prindea omul. acolo-l ocăra."* *„În sfârşit, însă, văzând că merge prea gros, începură şi ei să ocărască pe popa."*
☑ Mâniaţi şi ei, sătenii îl reclamă pe părinte la protopop şi la episcopie. ☑ Episcopul îi dă dreptate părintelui şi nu îl mută din sat. ☑ Întors de la episcopie, găsindu-şi soţia lăuză, părintele se gândeşte mult la ce ar putea face pentru familia sa, dar nu găseşte nici o soluţie.	▶ La întoarcerea de la episcopie, părintele îşi găseşte soţia lăuză: născuse al patrulea copil. Este prima oară când îşi pune problema alor săi. Până acum se ocupase numai de săteni şi îşi neglijase propria familie. O **enumeraţie** evidenţiază situaţia dificilă în care se găsesc. ▶ Un alt defect umbreşte **portretul moral** al părintelui: deşi meditează mult, nu găseşte nici o soluţie. Este semn că învăţătura lui, căpătată numai din cărţi, este insuficientă, nu îi poate da toate răspunsurile. Părintele, care a încercat să-i îndrepte pe ceilalţi, nu are suficientă experienţă de viaţă şi nu ştie să se îndrepte pe el însuşi.	*„O soţie bolnavă, trei copii mici, al patrulea de lapte, o casă numai hârb: prin pereţi se furişa neaua, cuptorul afuma şi acoperişul era tovarăş cu vânturile, iar hambarele goale, punga deşartă şi sufletul necăjit."* *„Părintele Trandafir nu era el omul care să fi putut afla calea pe care să iasă din această încurcătură. De ar fi fost alţii în starea lui, el le putea da ajutor; pe sine însuşi nu se putea mângâia."*
☑ A doua zi, în biserică, părintele trăieşte o experienţă deosebită, care marchează începutul transformării sale.	▶ **A doua zi**, intrând în biserică, părintele este cuprins de o frică neînţeleasă şi plânge; este semn al unei mari prăbuşiri interioare. Cerându-l ajutor lui Dumnezeu, el dovedeşte o credinţă nestrămutată, care îl va ajuta să se ridice şi să se schimbe în bine. **Descrierea** acestei experiene devine un procedeu important de **caracterizare indirectă**.	*„Acum însă îl prinse o frică neînţeleasă, merse câţiva paşi înainte, se opri, îşi ascunse faţa în amândouă mâinile şi începu să plângă greu (...) Din gura lui numai trei cuvinte au ieit: «Puternice Doamne! Ajtă-mă!...» (...) El nu credea nimic, nu gândea nimic, era purtat."*
☑ Părintele Trandafir îşi muruieşte, într-o primăvară, pereţii casei.	▶ **Capitolul al doilea** începe cu **descrierea** casei părintelui, care devine procedeu de **caracterizare indirectă**, sugerând dezinteresul părintelui pentru propria familie, din cauza concentrării intense pe problemele sătenilor.	*„De când casa era a popii, prea multe îndreptări nu i se făcuseră, şi acum era tot hârb, pereţii ciur şi acoperişul mrejă."*

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsături, mijloace şi procedee de caracterizare	Citate
	▶ În **stil popular**, cu ajutorul proverbelor, naratorul trage concluzia că eroul ajunsese să trăiască asemenea sătenilor pe care dorise să-i îndrepte după ştiinţa lui. ▶ Simţind că nu mai poate trăi în condiţii atât de precare, fapt evidenţiat cu ajutorul **stilului direct**, părintele tocmeşte un ţigan, care frământă imală şi îi muruieşte pereţii.	*„Vorba cu lumea gheboşilor: omul se îndreaptă după oameni, chiar şi când ar voi să-ndrepteze oamenii după sine; popa trăia în felul satului."* *„«Nu merge! grăi părintele Trandafir. Aşa nu merge!» Începu a se face şi el om ca lumea, a se îngriji mai-nainte de toate de binele casei sale. Numaidecât în primăvară huă un ţigan, îl puse să frământe imală şi-şi lipi casa."*
☑ Protagonistul îşi repară şi acoperişul, acoperindu-l cu snopi de pipirig, şovar, papură şi trestie.	▶ Având în centru caracterul părintelui Trandafir, urmărind transformarea sa interioară, nuvela pune accentul nu pe **fapte**, de exemplu muruirea pereţilor, ci pe **sentimentele** eroului, bucuros de schimbare. ▶ În prezentarea **procesului psihologic** prin care părintele îşi depăşeşte inerţia şi ajunge să-şi repare şi acoperişul, autorul îmbină, ca procedee de **caracterizare indirectă, descrierea, monologul şi umorul**. Preotul vrea să-şi admire pereţii, dar ochii îi cad pe acoperiş, care îi tulbură bucuria izbândei. ▶ În două săptămâni, acoperişul este reparat: acoperit cu snopi de şovar şi pipirig de la baltă. Autorul sugerează că nu efortul fizic a fost greu de făcut, ci **autodepăşirea interioară**. Părintelui i-a fost greu să conceapă că acoperişul poate fi reparat şi să se hotărască să acţioneze. ▶ **Reacţia** sătenilor devine din nou mijloc de **caracterizare directă**. Incapabili să creadă că omul poate obţine multe prin muncă, ei pun aceste rezultate pe seama amestecului necuratului, conform superstiţiilor populare.	*„Vorba cu lumea gheboşilor: omul se îndreaptă după oameni, chiar şi când ar voi să-ndrepteze oamenii după sine; popa trăia în felul satului."* *„«Nu merge! grăi părintele Trandafir. Aşa nu merge!» Începu a se face şi el om ca lumea, a se îngriji mai-nainte de toate de binele casei sale. Numaidecât în primăvară huă un ţigan, îl puse să frământe imală şi-şi lipi casa."* *„Acum părintele şedea mai bucuros afară decât în casă, fiindcă din casă nu se vedea atât de bine muruiala casei; şi era frumos lucru o casă muruită în Săräceni, mai ales când omul îşi putea zice:«Asta e a mea!»"* *„De câte ori ochii părintelui scăpătau peste pereţi pe acoperiş, el inra în casă (...) Nu privea bucuros la acoperişul stricat şi, totuşi, de câte ori voia să vadă pereţii, vedea tot acoperişul. Afurisitul de acoperiş!"* *„Acuma lucrul era chiar bun – şi nu scump. Oamenii treceau pe lângă casa popii, clătinau din cap şi ziceau câteodată: «Popa e omul dracului!»"*

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsături, mijloace şi procedee de caracterizare	Citate
☑ Părintele Trandafir îşi îngrădeşte curtea cu un gard din spini şi pari şi îşi face şi o portiţă.	► O dorinţă o naşte pe următoarea şi părintele se hotărăşte să-şi facă şi un gard cu o poartă, care să-i delimiteze curtea de restul satului. Intră aici şi puţină mândrie: mândria de a avea cea mai bună casă din sat.	*„Dar nici astă bucurie n-a ţinut multă vreme. (...) Un gard trebuia încă şi o portiţă, pe care să intre oamenii când vin la popa; să fie gard numai de nume, să fie portiţa numai pârleaz, dar să se ştie că, mai-nainte de a intra în casa popii, trebuie să intri în curtea lui."*
	► **Eroul** mai plăteşte un om, care îi face un gard ieftin, din spini şi pari, dar gard. Remarcăm faptul că toate reparaţiile pe care le face părintele sunt modeste şi ieftine: pereţi lipiţi, acoperiş de trestie, gard de spini. Valoarea lor este **subiectivă şi morală**, ele jalonând transformarea interioară a părintelui, care învaţă să facă eforturi în primul rând pentru îndreptarea propriei situaţii. **Faptele** sunt un mijloc de **caracterizare indirectă** de mare importanţă în sugerarea acestui proces.	*„Popa luă iarăşi un om, îl trimise să taie spini şi pari, bătu parii în pământ, puse spinii printre pari şi gardul fii gata."*
	► **Accentul** cade pe sentimentele eroului mai mult decât pe naraţiune. Autorul descrie şi bucuria preotesei şi sugerează dragostea profundă a părintelui pentru soţia sa.	*„Mai ales preuteasa se bucura foarte văzându-se aşa îngrădită; mai ales popa se bucura când vedea că se bucură preuteasa."*
	►**Reacţiile celor doi soţi** sunt chiar copilăroase: ei le spun de zece ori pe zi copiilor să nu iasă din curte, ceea ce dovedeşte marea bucurie pe care şi această reuşită a adus-o în sufletele lor.	*„Nu era zi în care popa sau preuteasa să nu le zică copiilor de vreo zece ori: «Auziţi? Să nu ieşiţi afară din curte! Jucaţi-vă frumos aici, acasă!»"*
☑ Preoteasa se hotărăşte să facă şi straturi de legume pe lângă gard.	► **Hotărârea preotesei** de a face straturi de legume pe lângă gard scoate în evidenţă încă o dată modul de gândire tipic *„săracenean"* al părintelui, de care încă nu s-a elibe-	*„Părintele rămase uimit, îi părea că asta ar fi peste putinţă. Straturi în Săraceni! ... Dar câteva zile îi era capul plin de straturi, de barabule, de curechi şi fasole;*

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsături, mijloace şi procedee de caracterizare	Citate
☑ Părintele seamănă apoi porumb pe lângă gard şi în jurul straturilor. ☑ Ajutat de doi săteni, pune porumb şi în spatele casei, unde mai avea o bucată de pământ nefolosită. ☑ Din restul zestrei preotesei îşi cumpără un car şi doi cai şi, ajutat de clopotarul Cozonac, îşi lucrează şi terenurile de la marginea satului.	rat: straturile i se par un lucru imposibil. Dar hotărârea este luată mult mai uşor ca altă dată. ► Încă o dată, sunt prezentate amănunţit reacţiile personajelor. Foarte învăţat, trecut prin şcoli înalte, părintele redescoperă plăcerea de a lucra şi de a te bucura de roadele muncii tale. **Umorul** devine procedeu de **caracterizare indirectă**, subliind această bucurie copleşitoare, care-l face pe erou să urmărească cu mare atenţie apariţia plantelor. ► **Reacţia** sătenilor este, încă o dată, **mijloc de caracterizare indirectă** pentru personajul principal şi dovedeşte aceeaşi neîncredere. ► **Atitudinea sătenilor** rămâne aceeaşi timp de mai mulţi ani, chiar şi când îl văd bucurându-se de roadele muncii sale.	*aşa, peste iar câteva zile, locul era săpat, straturile erau făcute."* *„Nu era zi în care atât popa, cât şi preuteasa să nu fi mers măcar de zece ori la straturi, pentru ca să vadă dacă nu erau răsărite semințele. Mare a fost bucuria într-o zi. (...) Toată ziua aceea popa şi preuteasa cu copii cu tot au petrecut vremea şezând pup între straturi. Care vedea mai multe semințe încoltite, acela era mai norocos."* *„Iar sătenii treceau pe lângă casa popii, priveau printre spini la straturile popii şi-şi ziceau şi de astă dată: «Popa e omul draculuil»"* *„În vremea asta, părintele Trandafir a îmbătrânit cu zece ani; dar întinerea când încărca preuteasa şi copiii în trăsură, da bici la cai şi mergea să-şi vadă holdele. Sătenii îl vedeau, clătinau din cap şi iarăşi ziceau: «Popa e omul draculuil»"*
☑ Având nevoie de lese, ajutat şi de familie, preotul învaţă să împletească lese bune.	► Neavând lese, nici bani să cumpere, părintele îl trimite pe Cozonac în vale după nuiele, pe care le împleteşte împreună cu familia. **Faptele** devin acum principalul mijloc de **caracterizare indirectă** şi dovedesc că eroul a învăţat, de-a lungul anilor, că omul este dator să încerce să se descurce în orice împrejurare. ► **Atitudinea** clopotarului Cozonac, care a participat nu numai la făcutul leselor, ci şi la celelalte eforturi ale părintelui, devine mijloc de **caracterizare indirectă**, căci şi el reacţionează asemeni sătenilor, dar cu o nuanţă admirativă.	*„Părintele trimise pe Cozonac în vale, după nuiele, bătu doi pari în pământ, între pari, tot la depărtare de o palmă, bătu beţigaşe mai subţirele şi apoi popa, preuteasa, copiii şi Cozonac se puseră la împletit. Multă vreme nu trecu până ce lesele şi fură gata. De minune nu era lucrul: erau însă cele mai bune lese în Sărăceni..."* *„...încât Cozonac nu se putu răbda să nu-şi zică: «Popa e omul draculuil»"*

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsături, mijloace şi procedee de caracterizare	Citate
	▶ **Făcutul leselor** marchează o nouă etapă semnificativă în transformarea mentalităţii eroului; încurajat de faptul că lesele i-au reuşit, părintele devine plin de iniţiativă şi pregăteşte un car de lese, cu scopul de a le vinde la târg. ▶ Totodată, **episodul** arată şi prima schimbare în mentalitatea oamenilor, căci vecinul său, Marcu, îl ajută să împletească lesele, asigurându-şi astfel o parte din câştig. Ba, mai mult, Marcu ajunge să facă lese mai bune decât părintele. Abia acum, prin exemplul său de atâţia ani, a reuşit părintele să obţină ceea ce-şi propusese la sosirea în Sărăceni, şi anume schimbarea mentalităţii oamenilor, transformarea lor în oameni harnici.	
☑ Înainte de Rusalii, părintele vinde la târg lese făcute de el, familie şi vecinul Marcu.	▶ **Descrierea darurilor** pe care le primesc de Rusalii membrii familiei dovedeşte că bunăstarea începe să se facă simţită şi are un **rol moral-educativ**, sugerând că nici un efort nu rămâne nerăsplătit.	*„Ziua sfintelor Rusalii astă dată a fost zi bună. Preuteasa avea rochie nouă, cei trei mai mărişori aveau păpucaşi din oraş, Măriuca cea mai micuţă avea o pălărie de paie cu două flori roşii, iară pereţii erau albi chiar şi pe dinafară, ferestrele erau întregi, casa era luminoasă."*
PUNCTUL CULMINANT ☑ La răscrucea drumurilor care merg pe Valea Seacă şi pe Valea Răpiţii, sărăceneanul se opreşte întotdeauna, aşteptând întrebările admirative ale drumeţilor, ca să se poată făli cu satul său.	▶ **Descrierea satului** încununează **portretul moral** al părintelui Trandafir, dovedind că efectul exemplului său a fost durabil. Nu numai satul, aşa cum se vede din depărtare, cu biserica nouă şi frumoasă, a fost refăcut, ci şi împrejurimile, ruga şi drumul spre Sărăceni.	

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsături, mijloace şi procedee de caracterizare	Citate
DEZNODĂMÂNTUL ☑ Satul Sărăceni a devenit un sat frumos şi înstărit. ☑ Părintele a îmbătrânit şi îşi creşte nepoţii.	▶ Părintele este prezentat într-o **scenă cotidiană**, exemplu de fericire casnică, de viaţă împlinită: a rămas la fel de verde, vesel şi harnic şi se joacă seara, în faţa casei, cu nepoţeii, copiii fiicei sale mai mici, Măriuca, şi ai actualului preot, fiul vecinului Marcu. ▶ **Atitudinea sătenilor** s-a schimbat cu desăvârşire, respectul profund al acestora dovedind că au înţeles, în sfârşit, eforturile pe care părintele le-a făcut pentru ei. ▶ **Antiteza** dintre cele două atitudini rămâne un ultim procedeu de **caracterizare directă**, care scoate în relief un caracter care, fără a fi lipsit de defecte, este exemplar pentru poporul nostru: un model de om care a ştiut să înfrângă nu numai adversităţile sorţii, ci şi să se autodepăşească.	*„Un om din sat trece, le poftește «bună odihnă» şi-şi zice: «Ţine-l, Doamne, la mulţi ani, că este omul lui Dumnezeu!»"*

Scanned with OKEN Scanner

Două loturi
(nuvelă)

de I. L. Caragiale

☑ **Ion Luca Cargiale** ocupă un loc-cheie în literatura română, fiind unul din întemeietorii literaturii noastre moderne. El a înnoit nu numai teatrul, prin cele patru comedii: *Conu Leonida față cu Reacțiunea*, *O noapte furtunoasă*, *O scrisoare pierdută*, *D-ale carnavalului* şi drama *Năpasta*, ci şi prin schiță şi nuvelă.

☑ Prin **schițele** sale, perfecte ca limbaj artistic şi conținut („*Nu momente, ci monumente, maestre!*", cum îi spusese G. Ranetti), I. L. Caragiale **dezvăluie toate aspectele mecanismului social al vremii sale**: politica, educația, justiția, familia, şcoala, evenimentul monden etc., văzut dintr-o perspectivă dinamică, având eroi aleşi dintre țăranii contaminați de lumea orașului, dintre mahalagiii cu lustru burghez şi mica burghezie, cu pretenții aristocratice.

☑ **Tematica nuvelelor** este diferită de cea a schițelor, urmărind pe de o parte patologicul, efectele fricii asupra comportamentului uman (*O făclie de Paşti*, *În vreme de război*), efectele eredității încărcate (*Păcat*), în nuvelele numite **naturaliste**, pe de alta pătrunderea supranaturalului în real, în nuvelele **fantastice**: *Calul dracului*, *La hanul lui Mânjoală*. Comicul din schițe este înlocuit cu perceperea tragicului existenței, însuşi autorul mărturisind: „*Simț enorm şi văz monstruos*".

☑ Una dintre cele mai cunoscute nuvele este ***Două loturi***, tipărită inițial în revista *Gazeta săteanului* (1898-1899), cu titlul de *Două bilete pierdute* apoi tipărită în plachetă şi reluată în volumul *Momente*, în 1901, cu titlul cunoscut.

☑ În această nuvelă, autorul urmăreşte efectele dezastruoase pe care le au, asupra destinului uman, pe de o parte obsesia îmbogățirii rapide, pe de alta ironia sorții.

☑ **TITLUL**, alcătuit dintr-un numeral şi un substantiv nearticulat, se referă la instrumentul prin care se schimbă, din păcate într-un sens negativ, destinul eroului Lefter Popescu: cele două bilete de loterie. Numeralul „*două*", deşi se referă la numărul biletelor, poate avea sens simbolic, trimițând la aparența şi esența aspectelor realității: aparent biletele sunt câştigătoare, în realitate, nu; aparent eroul se va îmbogăți rapid, în realitate, prin demisie rămâne pe drumuri; în aparență soarta îi este favorabilă protagonistului, dar de fapt este o ironie necruțătoare etc; până şi deznodământul acestei nuvele este dublu.

☑ Apare un singur fir epic, a cărui acțiune se desfăşoară după toate momentele subiectului.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile nuvelei
INTRIGA ☑ Lefter Popescu şi soţia sa caută de trei zile două bilete de loterie, ambele câştigătoare.	► Spre deosebire de alte nuvele, opera *Două loturi* începe cu **intriga**. **Modul de expunere** folosit chiar din primele fraze este **dialogul**, dar autorul reproduce doar cuvintele protagonistului, Lefter Popescu, în timp ce soţia rămâne în umbră. Textul începe cu o **exclamaţie** plină de indignare ce scoate în evidenţă supărarea eroului că nu găseşte ceea ce caută. ► **Intervenţia directă a naratorului, prin intermediul interogaţiei retorice**, arată ce caută Lefter Popescu: două bilete de loterie, ambele câştigătoare.	►În nuvelă, nu este obligatorie respectarea strictă a **ordinii momentelor subiectului**. ► În **nuvelă**, naratorul intervine direct în relatare.
EXPOZIŢIE/ EXPOZIŢIUNE ☑ Cele două bilete fuseseră cumpărate cu bani împrumutaţi de la căpitanul Pandele, căruia i-a promis în schimb zece la sută din câştig.	► **Intervenţia directă** a naratorului continuă şi în **expoziţie/ expoziţiune**, unde relatează cum a cumpărat Lefter biletele cu bani împrumutaţi de la căpitanul Pandele, deoarece se ştie lipsit de noroc: *„Însă oricine mă poate întreba: Bine, dacă a pierdut biletele, de unde ştie d. lefter de câştig? E lucru simplu...”* ► **Căpitanului Pandele** i-a promis, în schimb, în faţa martorilor, zece la sută din câştig, ceea ce dovedeşte prietenia interesată a acestuia.	► **Titlul** nuvelei îl constituie, în general, elementul esenţial al naraţiunii, aici loturile, care schimbă în mod tragic destinul eroilor.
☑ După multe amânări, s-au tras câştigurile la ambele loterii în aceeaşi zi; ambele mari premii erau în valoare de 50000 de lei.	► **Descrierea detaliată a loteriilor** (nume, numere câştigătoare, valoarea marelor premii) dovedeşte importanţa acestor loturi în viaţa personajelor. Premiile sunt mari, 50000 de lei în vremea când se petrecea acţiunea (la sfârşitul secolului XIX şi începutul secolului XX) fiind o adevărată avere.	
☑ A doua zi, seara, soseşte căpitanul Pandele şi îl anunţă că au câştigat ambele premii mari, dovedindu-i cu ajutorul ziarului în care au fost publicate re-	► **Descrierea serii** tihnite pe care o petrece eroul împreună cu soţia sa, vorbind despre lucrurile mărunte ale vieţii de zi cu zi (despre scumpiri), descrierea sumară a casei modeste în care locuiesc, cu săliţă la intrare, unde soţii iau masa, curticică şi geamlâc, ca şi **monologul** eroului, care crede că va fi din nou chemat de şef la serviciu, până la miezul nopţii, ca să se laude în faţa ministrului cu eficienţa sa, fac parte din **fresca socială** pe care o pre-	► **Descrierea** are un rol important în prezentarea mediului social.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile nuvelei
zultatele tragerilor.	zintă orice nuvelă şi arată că eroii sunt oameni obişnuiţi, modeşti, făcând parte din burghezia măruntă, din lumea mahalalei bucureştene, cu mijloace de trai şi perspective de viitor modeste. ▶ **Căpitanul Pandele**, vizitatorul neaşteptat, îi reproşează eroului că nu a venit la berărie, locul obişnuit în care se întâlnesc bărbaţii din lumea lui I.L. Caragiale, loc în care se comentează noutăţile şi fac politică. ▶ Apoi căpitanul, pe un ton din ce în ce mai ridicat, care sugerează bucuria, îi spune vestea extraordinară a câştigului incredibil la ambele loterii. **Dialogul** devine un nou **modul de expunere** cel mai indicat; **replicile scurte, sacadate, frecvenţa interjecţiilor,** sugerează emoţiile diferite ale personajelor: bucuria căpitanului şi aşteptarea plină de speranţă şi neîncredere a lui Lefter: *„– Lefter!... nu ştii nimica?* *– Ce?* *– Ieri s-au tras lotăriile noastre!* *– Ei?* *– Am câştigat!* *– Nu mă-nnebuni!... Cât?* *– La amândouă am câştigat loturile mari! Ale mari de tot!"* ▶ Ca dovadă convingătoare, căpitanul compară numerele din carnetul său, scrise chiar de Lefter Popescu, şi numerele din ziar: *„076384 Universitate – Constanţa, l09520 Bucureşti – Astronomie"*.	▶ **Mediul social** este doar schiţat în nuvelă, nu prezentat amplu, ca în roman. ▶ Sunt folosite toate modurile de expunere, în vederea obţinerii a diferite valori artistice.
DESFĂŞURAREA ACŢIUNII ☑ Lefter Popescu i-a trimis şefului său o scrisoare în care îi cere un concediu de două-trei zile, pe motiv că nu se simte bine.	▶ **Intervenţia directă a naratorului** continuă şi în desfăşurarea acţiunii, unde se adresează **direct** cititorilor: *„Cititorul a înţeles acuma ce caută de trei zile pe brânci soţii Popescu"*. ▶ Înverşunarea cu care caută biletele, dovadă a importanţei pe care acestea le au în ochii lor, se vede în câteva **epitete** şi într-o **hiperbolă**: *„caută pe brânci"*, *„a căzut... sfărâmat de oboseală"*, *„muncă zadarnică"*, *„casa a fost răsturnată de zece ori"*. ▶ Ca să poată căuta fără a fi stânjenit de nimic, eroul a cerut câteva zile de concediu, pe motiv că este bolnav; co-	▶ **Intervenţiile** naratorului sunt presărate de-a lungul întregului fir epic.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile nuvelei
	mentariul naratorului: *„Aşa şi e; e bolnav"* evidenţiază tensiunea în care caută eroul, amestec de speranţă, teamă, disperare, enervare, oboseală, obsesie.	
☑ Într-o scurtă pauză, Lefter îşi aminteşte că biletele sunt în jacheta cenuşie, deoarece o purta la berărie când le-a cumpărat.	▶ **Modul** în care se odihnesc cei doi soţi în timpul scurtei pauze pe care şi-o permit, rupţi de oboseală, evidenţiază poziţia inferioară pe care o are soţia în familie, sugerată chiar din **intrigă**, când autorul reproduce numai cuvintele lui Lefter: soţul se întinde pe canapea şi adoarme, în vreme ce soţia abia îşi permite, după atâta alergătură şi atâtea ridicături, să se aşeze pe un scaun. Cele două bilete i-au conferit soţului superioritate în faţa soţiei, superioritate care se menţine până la sfârşit.	▶ **Personajele** au caractere complexe şi sunt bine caracterizate, cu ajutorul a numeroase modalităţi şi procedee de caracterizare.
	▶ În timp ce moţăie pe canapea, **Lefter** îşi aminteşte că a purtat la berărie jacheta cenuşie, deci biletele sunt în ea. Convingerea lui este prezentată cu ajutorul **metaforei** şi **epitetelor**: *„...deodată, se scoală drept, cu faţa luminată de raza adevărului..."*	
☑ Soţia mărturiseşte că a dat jacheta unei ţigănci, Ţâca, pe zece farfurii.	▶ **Descrierea detaliată a tulburării soţiei** pe măsură ce Lefter se convinge că biletele sunt în jachetă scoate în evidenţă căinţa pentru vina de a fi dat jacheta, dar şi teama de supărare a soţului: *„Pe cât îşi aducea mai limpede aminte domnul Lefter, pe atâta madam Popescu se turbura, se roşea, se-ngălbenea..."*	
	▶ Soţia îşi mărturiseşte vina printr-un alt **dialog** din replici scurte, multe dintre ele fiind **exclamaţii şi interogaţii eliptice de predicat**. **Oralitatea** este una din marile calităţi ale prozei lui Caragiale.	▶ **Stările sufleteşti şi latura psihologică** a personalităţii eroilor ocupă locul preponderent în caracterizare.
☑ Răzbunător, Lefter sparge pe rând cele zece farfurii de bună calitate.	▶ **Răzbunarea lui Lefter** confirmă inferioritatea soţiei în cuplu; el şi-o pregăteşte pas cu pas, pentru ca suferinţa femeii să fie mai mare: îi cere farfuriile, sună una, laudă gustul nevestei, apoi le sparge pe rând, în timp ce soţia suferă, neîndrăznind să zică nimic. **Repetiţiile** şi **hiperbola** din	

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile nuvelei
	replica bărbatului sugerează mânia grozavă de care este cuprins: *„Aşa sunt eu, galant, cocoană! când am chef, sparg; sparg, cocoană, când am chef, farfurii de câte zece mii de franci una! Sparg, mă-nţelegi, sparg al dracului!"*, în timp ce o **comparaţie** arată suferinţa, regretul, căinţa, sentimentul de vinovăţie, durerea soţiei, pe care nu îndrăzneşte să şi le manifeste deschis: *„...pe când cocoana se scutura la fiecare, parcă ar arde-o cu un bici de foc"*	► **Relaţiile sociale**: soţ-soţie, şef-subordonat, prieteni-duşmani etc. sunt atent urmărite, constituind un important mijloc indirect de caracterizare.
☑ După ce se informează unde stă chivuţa, Lefter Popescu, împreună cu căpitanul Pandele şi comisarul Turtureanu, se duce la chivuţe, hotărât să obţină biletele.	► **Atitudinea lui Lefter** faţă de soţie este cea a unui judecător aspru când îi cere detalii despre chivuţă, aşa cum o dovedesc **epitetele**: *„se aşază grav"*, *„tonul sever, dar calm"*, *„judecătorul nenduplecat"*. ► Aflând unde locuieşte chivuţa, eroul se duce la ea, nu înainte de a-şi asigura succesul cointeresând în căutare, cu cinci la sută, pe comisarul Turtureanu. Ca să ajungă mai repede se duc cu o birjă.	► În **nuvelă** există un număr relativ mare de personaje, principale şi secundare puţine, mai multe episodice.
☑ Cei trei găsesc jacheta la ţigancă, dar ea nu ştie nimic de bilete. ☑ Convins că Ţâca le-a ascuns, Lefter o ia la palme, fiind cu greu oprit de ceilalţi doi. ☑ Cele trei ţigănci (Ţâca, baba şi fata) sunt duse la secţie, dar ele susţin cu aceeaşi hotărâre că nu ştiu nimic de bilete.	► **O succintă caracterizare** a şefului, realizată cu ajutorul a două **adjective la gradul superlativ**, justifică teama eroului: *„...un tip foarte posomorât şi din cale-afară aspru"*.	► **Spaţiul** continuă să fie limitat în nuvelă, ca şi în schiţă, deşi acţiunea se petrece într-un număr mai mare de locuri.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile nuvelei
☑ Comisarul Turtureanu se îndoieşte că ţigăncile ar fi găsit biletele în jachetă. ☑ Cei trei prieteni pleacă la berărie pentru a discuta situaţia. ☑ La berărie, Lefter îl zăreşte intrând pe şeful său şi, deşi păleşte, îl salută cu respect. ☑ Căpitanul Pandele le citeşte o ştire din ziar, din care reiese că încă nu s-au prezentat câştigătorii marilor premii. ☑ Plecând, şeful îi reproşează faptul că îl găseşte în berărie când îl ştia bolnav şi Lefter promite să meargă a doua zi la serviciu.	► Remarcăm că, în această nuvelă, ziarul joacă rol de catalizator al acţiunii: **Lefter** află că a câştigat din ziar, apoi la berărie tot din ziar află că încă nu s-au prezentat câştigătorii, dar şi faptul că biletele sunt valabile numai şase luni de la tragere, după aceea câştigurile intrând în fondurile societăţilor respective. Acesta este motivul pentru care, plecând de la secţie, îi promite comisarului zece la sută din câştig, dacă vor găsi biletele. El este încredinţat că are un asemenea ghinion, încât va găsi biletele a doua zi după expirarea termenului. ► **Reproducerea unor articole** de ziar în opera literară este o **inovaţie artistică** pe care literatura română i-o datorează lui I. L. Caragiale. ► **Atitudinea dezaprobatoare** a şefului se vede în gesturile sale: îl priveşte plin de mustrare pe sub sprâncene, pleacă fără să salute, şi în *cuvinte*, care conţin o mustrare ascunsă sub forma unei desăvârşite politeţi: *„...dacă dumneata nu mai vrei să vii la serviciu, atunci, te rog, cel puţin trimite mâne cheia sertarului unde ai acte publice în întârziere."*	

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile nuvelei
☑ Comisarul Turtureanu şi Lefter Popescu merg la secţie să le mai vadă pe ţigănci, dar constată că acestea fuseseră eliberate de inspector.	▶ Fiind de serviciu în seara respectivă, comisarul este nevoit să-şi lase prietenii la berărie. Lefter îl rogă să-i dea voie să le mai vadă pe ţigănci şi capătă permisiunea, în schimbul promisiunii de a nu mai fi violent. ▶ Pe drum, eroul îi promite zece la sută din câştig, dacă se găsesc biletele. ▶ Din nefericire, cele trei ţigănci fuseseră eliberate de inspector şi comisarul se teme de reacţia acestuia.	
☑ În aceeaşi noapte, Lefter rătăceşte prin mahalale şi abia la mijitul zorilor ajunge la ţigănci, cu scopul de a le convinge, cu vorbe frumoase şi în schimbul unui alt procent de zece-cinsprezece la sută, să-i înapoieze biletele.	▶ **Monologul ia locul naraţiunii** şi scoate în relief cuvintele mari cu ajutorul cărora Lefter se hotărăşte să le convingă pe ţigănci să-i dea biletele: *„...dar zece, cinsprezece la sută, da! O avere necalculabilă, care le pică din cer; bogate, independente şi .... oneste ş.c.l..."* ▶ **Monologul** este întrerupt de apariţia fetei şi de reacţia ei, pe jumătate speriată, pe jumătate mânioasă, evidenţiată prin folosirea **stilului direct**: *„– Haoleu, mamă! săriţi! c-a venit hăla iar!"* Pentru autenticitate, autorul utilizează **pronunţarea caracteristică ţiganilor**: *„haoleu"*, *„hăla"*.	▶ În general, acţiunea se desfăşoară logic şi cronologic, faptele constituind un singur fir epic.
☑ Ţigăncile îl iau la bătaie pe Lefter, nedându-i timp să le impresioneze cu discursul său.	▶ Înainte ca Lefter să apuce să vorbească, ţigăncile îi aruncă în faţă strachina cu prune sleite, mâncarea sărăcăcioasă pe care şi-o preparaseră cu o zi înainte şi nu apucaseră să o mănânce din cauza lui, apoi îl lovesc cu ce au la îndemână, cu pumnii, palmele, cu o scurtătură de lemn şi un târn; **punctul culminant** al bătăii îl constituie tăvălirea protagonistului prin noroi. ▶ **Dialogul**, în care nu se aud, de data aceasta, cuvintele lui Lefter Popescu, dovadă a poziţiei lui inferioare, relevă mânia îndreptăţită a ţigăncilor, acuzate pe nedrept de furt: *„Să pui să ne omoare, nevinovate, la poliţie, ai? oţule!"* ▶ **Redarea a diferite puncte de vedere** asupra aceluiaşi eveniment este o altă **inovaţie literară** adusă de I.L. Caragiale. Astfel, remarcăm faptul că Lefter este convins că ţigăncile i-au	▶ În **nuvelă** apar deseori toate modurile de expunere.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile nuvelei
	furat biletele, în timp ce, din punctul de vedere al chivuţelor, Lefter este hoţ: *„oţule!"*. ▶ **Repetiţia** replicii *„na belele!"*, care scoate în relief mânia femeilor, răspunde **ironic** obsesiei eroului, care face orice pentru a-şi găsi biletele. ▶ **Poziţia naratorului** este una ironică faţă de Lefter, dovadă fiind excesul de limbaj politicos: *„Când au ostenit bine chivuţele, a plecat şi d. Lefter, destul de ostenit şi dumnealui, dar repede, şi cu capul gol, de degrab ce-i era..."*	
☑ Bătut de ţigănci, Lefter se duce la serviciu, unde ajunge cu o oarecare întârziere.	▶ Lefter se duce acasă, unde găseşte o scrisoare lăsată de un prieten, coleg de serviciu, care îl avertizează că dacă nu vine la serviciu va fi dat afară, din cauza întârzierii afacerii Goldstein. ▶ Starea jalnică a eroului după bătaie este sugerată prin **reacţia soţiei**: *„văzând halul omului, s-a pornit pe plâns..."* ▶ După ce s-a spălat şi s-a primenit, Lefter Popescu a plecat la serviciu, unde a ajuns cu o întârziere de cinci minute, imediat după şef.	▶ **Nuvela** reţine, din realitate, un aspect mai complex decât schiţa, privit uneori, pentru obiectivitate, din mai multe unghiuri de vedere.
☑ Şeful îl ameninţă că altă dată îl dă afară şi îi cere dosarul afacerii Goldstein.	▶ **Starea sufletească** a eroului, umilinţa, care îi ascunde iritarea şi ura, provocate de purtarea arogantă a şefului, de acuzaţiile lui neîntemeiate (că face beţii noaptea), de imposibilitatea de a-i răspunde, de teamă să nu-şi piardă serviciul, este sugerată de câteva **epitete**: *„iese împleticindu-se"*, *„apucă nervos un vraf de hârtii"*.	▶ **Naratorul** este mai puţin obiectiv decât în roman, putând avea antipatii sau simpatii pentru personaje.
PUNCTUL CULMINANT ☑ Deschizând sertarul unde încuiase dosarul afacerii Goldstein, Lefter Popescu găseşte cele două bilete de loterie.	▶ Starea sufletească a lui Lefter se schimbă brusc în momentul când, deschizând nervos sertarul, găseşte cele două bilete de loterie, îndelung căutate. Intensitatea bucuriei pe care o trăieşte este relevată cu ajutorul **monologului** format în special din **propoziţii exclamative**, în care **hiperbola**, **metafora hiperbolică şi repetiţia** ocupă un rol important: *„Toţi zeii! Toţi au murit! Toţi mor! Numai Norocul trăieşte şi va trăi alături cu Vremea, nemuritoare ca şi el!... Sunt aci... aci, biletele!... aci era soarele strălucitor căutat atâta timp orbeşte pe-ntunerec!"*	▶ **Timpul** este limitat la câteva zile.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile nuvelei
☑ Sigur că a câştigat, Lefter Popescu îşi dă demisia.	▶ **Comportamentul eroului** se schimbă brusc; gesturile sale tacticoase şi demisia plină de ironie ascunsă la adresa şefului dovedesc siguranţa unui viitor fericit, asigurat de cele două premii câştigate la loterie: *„Se încheie la jiletcă fără pripă, se aşează bine în jeţul său de muşama şi aşterne cu mână sigură, pe o coală de hârtie ministerială următorea compoziţie, care, sub forma-i laconică, ascunde atâta bogată ironie..."* Semnătura dovedeşte că numele real al personajului este Eleutheriu, nu Lefter.	▶ **Stările sufleteşti, caracterul, obsesiile personajului principal** ocupă locul cel mai important în nuvelă.
☑ Mergând la bancă după câştiguri, Lefter Popescu află că nu a câştigat, deoarece numerele erau câştigătoare fiecare la cealaltă loterie.	▶ **Dialogul devine mod de expunere exclusiv** în momentul în care protagonistul descoperă că biletele nu sunt câştigătoare şi, culmea ironiei, fiecare număr era câştigător la loteria cealaltă. Marele noroc se dovedeşte a fi o adevărată ironie a sorţii, care năruie toate speranţele eroului de a-şi schimba destinul. ▶ **Iluzia** a fost întreţinută de un şir de coincidenţe nefericite: Lefter deţinea ambele numere câştigătoare, adevăraţii câştigători nu se prezentaseră să-şi ridice premiul, ziarul publicase greşit numerele, inversându-le.	▶ Deşi **comportamentul eroilor** este schimbător, caracterul lor nu suferă modificări importante, nu sunt determinate de întâmplări. Personajele nu evoluează de-a lungul naraţiunii.
☑ Descoperind că s-a înşelat, eroul face o criză nervoasă şi bancherul trebuie să cheme poliţia pentru a-l da afară.	▶ **Paleta de sentimente şi stări sufleteşti**, prin care trece protagonistul în decurs de câteva minute este sugerată cu ajutorul **epitetelor, al epitetelor cromatice şi al comparaţiilor.** La început, anunţă că are cele două câştiguri mari ascunzându-şi bucuria sub aparenţă modestă şi calmă: *„răspunde fără afectare"*, *„ţinându-le graţios"*. Dându-şi seama că s-a înşelat, *„cade, alb ca porţălanul"*. **Comparaţia** face aluzie şi la farfuriile pe care le-a spart. Starea sa de sfârşeală, de stupoare, se schimbă brusc când aude cuvântul *„viceversa"* şi intră într-o criză nervoasă, manifestată prin învineţirea feţei (*„se face vânat ca ficatul"*), prin volubilitate extremă şi gesturi furioase: *„ş-a început să se jelească,*	▶ **Numele şi porecla** personajelor constituie un mijloc important de caracterizare indirectă, deoarece este simbolic. ▶ Întâmplările care constituie nucleul narativ al nuvelei sunt deseori dramatice.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile nuvelei
	să se bată cu palmele peste ochi şi cu pumnii în cap şi să tropăie din picioare...", sugerând nebunia. ► **Cuvintele** sale sugerează credinţa eroului că a fost înşelat de bancheri, de cei superiori prin condiţia socială oamenilor simpli, pe care îi consideră exploatatori: *„...Vă-nvăţ eu minte pe dv. să umblaţi d-acu-ncolo cu infamii, şi să vă bateţi joc de oameni, fiindcă este o exploatare şi nu vă mai săturaţi ca vampirii, pierzând toată sudoarea fiecărui om onest."* ► Tărăboiul pe care îl face îl obligă pe bancher să apeleze la forţa publică pentru a-l scoate din instituţie.	
DEZNODĂMÂNT ☑ Deşi pretinde că nu ştie ce s-a întâmplat cu eroii săi, naratorul sugerează că, într-un deznodământ posibil, cei doi au înnebunit: doamna Popescu a ajuns maică la mânăstirea Ţigăneşti şi strânge cioburi de farfurii, iar Lefter se plimbă pe bulevard, şoptind mereu *„Viceversa!"*.	► **Deznodământul** se remarcă prin **intervenţia directă a naratorului, care se adresează direct cititorului**, element de mare modernitate, deoarece aduce, indirect, o **critică** tipului de literatură cu elemente senzaţionale cultivat în epocă: *„Dacă aş fi unul dintre acei autori cari se respectă şi sunt foarte respectaţi, aş încheia povestirea mea astfel... (...) Dar... fiindcă nu sunt dintre acei autori, prefer să vă spun drept: după scandalul de la bancher, nu ştiu ce s-a mai întâmplat cu eroul meu şi cu madam Popescu."* ► Nebunia poate fi, totuşi, o urmare firească a crizei nervoase din **punctul culminant**, ca şi a suferinţei puternice a soţiei când şi-a văzut sparte farfuriile. Deci, autorul are abilitatea de a sugera **două încheieri** pentru nuvela sa, ambele posibile în egală măsură, invitându-l, astel, pe cititor să aleagă singur – alt **element modern** în proza sa.	► **Protagonistul** nuvelei trăieşte o adevărată dramă. ► În nuvelă firul epic nu se desfăşoară totdeauna logic şi cronologic, putând exista întoarceri în trecut sau cu salturi în viitor. ► Conţinând un număr relativ mic de întâmplări, **nuvela** are dimensiuni relativ reduse, mai ample decât schiţa şi mai mici decât romanul.

CONCLUZII

☑ Prin nuvela *Două loturi*, alături de celelalte nuvele ale sale, I.L. Caragiale inaugurează, în literatura noastră, nuvela psihologică şi dă lovitura de grație nuvelei melodramatice cultivate în epocă.

Scanned with OKEN Scanner

Două loturi

de I.L. Caragiale

(caracterizare Lefter Popescu)

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsături, modalităţi şi procedee de caracterizare	Citate
INTRIGA ☑ Lefter Popescu şi soţia sa caută de trei zile două bilete de loterie, ambele câştigătoare.	► **Mijloacele şi procedeele de portretizare** cu ajutorul cărora îşi caracterizează I.L. Caragiale eroul sunt extrem de variate, fapt ce se vede din primele rânduri ale operei. Astfel, însăşi **intriga, pusă în faţa expoziţiei/ expoziţiunii**, devine un procedeu de **caracterizare indirectă**, evidenţiind obesia lui Lefter Popescu, care caută de trei zile, fără răgaz, două bilete de loterie câştigătoare. ► **Dialogul** ocupă şi el un loc important, ca **procedeu de portretizare indirectă**, evidenţiind relaţiile dintre soţi, poziţia inferioară, în familie, a soţiei lui Lefter Popescu, a cărei voce nu se aude deloc.	*„– Asta e culmea!... culmea!..."* *„– Femeie, trebuie să fie-n casă... Dracu n-a venit să le ia!..."*
EXPOZIŢIE/ EXPOZIŢIUNE ☑ Cele două bilete fuseseră cumpărate cu bani împrumutaţi de la căpitanul Pandele, căruia i-a promis în schimb zece la sută din câştig.	► Din **relatarea circumstanţelor** în care Lefter şi-a cumpărat biletele, cu bani împrumutaţi, reiese, cu ajutorul **caracterizării indirecte** prin propriile cuvinte, credinţa eroului că este ghinionist. ► Acesta este şi motivul pentru care a cumpărat biletele cu bani împrumutaţi, cu nădejdea că măcar astfel va fi ocolit de ghinion.	*„Când a cumpărat biletele, d. Lefter a râs pesimist:* *– Ţi-ai găsit! Eu şi noroc!"*
☑ După multe amânări, s-au tras câştigurile la ambele loterii în aceeaşi zi; ambele mari premii erau în valoare de 50000 de lei.	► Tot din această cauză, nu a mai urmărit **mersul evenimentelor** şi nu a aflat nici că loteriile s-au tras, nici că a câştigat, trebuind să fie anunţat tot de căpitanul Pandele. **Faptele** dovedesc **indirect** cât de puternică este credinţa eroului că este urmărit de ghinion.	*„D. Lefter, până adineaori, habar n-avea că se trăseseră ieri amândouă loteriile."*

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsături, modalităţi şi procedee de caracterizare	Citate
☑ A doua zi, seara, soseşte căpitanul Pandele şi îl anunţă că au câştigat ambele premii mari, dovedindu-i cu ajutorul ziarului în care au fost publicate rezultatele tragerilor.	▶ **Descrierea** devine procedeu de **portretizare indirectă**: căsuţa modestă în care locuiesc cei doi soţi şi subiectul discuţiei lor, scumpirile, arată că eroul este un funcţionar mărunt, ducând o viaţă obişnuită, cu grija zilei de mâine, fără posibilitate de schimbare în bine. Câştigul la loterie devine, astfel, singura lui şansă de a-şi schimba destinul, de a ieşi din cercul strâmt în care este obligat să-şi ducă viaţa. E de înţeles că găsirea celor două bilete va deveni o obsesie.	*„Era seară; omul şedea la masă cu consoarta sa în sălița de intrare, vorbind în ticnă despre cum se scumpeşte viaţa din zi în zi, când, aude o birjă oprindu-se în poartă, apoi paşi apăsaţi în curticică şi pe urmă bătând cineva tare grăbit în geamlâcul d-afară."*
	▶ **Sosirea căpitanului** evidenţiază alte trăsături ale eroului, **indirect, prin relaţiile sociale**, scoase în relief prin folosirea **monologului**. Lefter crede că îl cheamă din nou şeful, *„turbatul"*, să lucreze în mijlocul nopţii. Deci, relaţiile cu şeful său sunt proaste, Lefter purtându-i pică pentru că îi munceşte prea mult pe subordonaţi, chiar şi noaptea, şi bănuindu-l că o face pentru a-i dovedi ministrului cât este de eficient şi capabil.	*„D. Lefter sare să deschidă, bănuind în gând: «Hait! Iar ne cheamă desear la serviciu extraordinar turbatul (turbatul e şeful), să ne canonească până la miezul nopţii, ca să se recomande ministrului că e grozav!»"*
DESFĂŞURAREA ACŢIUNII ☑ Lefter Popescu i-a trimis şefului său o scrisoare în care îi cere un concediu de două-trei zile, pe motiv că nu se simte bine.	▶ **Lefter** îşi concentrează toate puterile într-o singură direcţie: găsirea biletelor, devenite atât de importante pentru el. De aceea, nu se dă în lături să mintă, cerând concediu sub pretextul că esste bolnav. **Comentariul naratorului, ironic**, scoate în evidenţă obsesia eroului, pentru care biletele au devenit cel mai preţios lucru.	*„D. Lefter a trimes turbatului o scrisoare, cerând, cu tot respectul, un congediu de două-trei zile, pe motiv că nu se simte de loc bine. Aşa şi e; e bolnav."*
☑ Într-o scurtă pauză, Lefter îşi aminteşte că biletele sunt în jacheta cenuşie, deoarece o purta la berărie când le-a cumpărat.	▶ **Faptele îl caracterizează indirect**, dovedind şi ele obsesia: timp de trei zile, cei doi soţi răstoarnă casa, fără răgaz, dar inutil, căci nu găsesc biletele. ▶ Dărâmaţi de osteneală, Lefter şi soţia sa iau o pauză, într-un mod care sugerează încă o dată inferioritatea nevestei: Lefter se întinde pe o canapea şi aţipeşte, în timp ce soţia se aşază pe	*„...D. Lefter a căzut pe o canapea sfărâmat de oboseală (...) Femeia a şezut şi ea pe un scaun,*

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsături, modalităţi şi procedee de caracterizare	Citate
	un scaun. Deci, relaţia cu soţia îl **caracterizează indirect** pe erou ca fiind stăpânul familiei, pe care nimeni nu îl poate înfrunta, aşa cum se va vedea şi în continuare. ► În timpul somnului, obsesia nu îl părăseşte şi Lefter îşi aminteşte că atunci când a cumpărat biletele era îmbrăcat cu jacheta cenuşie, deci biletele sunt în jachetă. Amintirea se transformă în siguranţă.	*că nu mai putea de picioare şi de mijloc – se-nţelege, de atâta alergătură şi de-atâtea ridicături."* *„– În jacheta mea a cenuşie de vară.. Cu ea eram la berărie când le-am cumpărat. Ţiu minte bine; le-am pus în buzunarul de la piept înăuntru... Acolo sunt!.... sigur!..."*
☑ Soţia mărturiseşte că a dat jacheta unei ţigănci, Ţâca, pe zece farfurii.	► La mărturisirea soţiei că a dat jacheta unei chivuţe pe zece farfurii, Lefter se dovedeşte **a fi mânios şi răzbunător**. Mai întâi, o acuză că nu a căutat jacheta în buzunare înainte de a o da şi nu o crede pe nevastă, care tăgăduieşte.	*„– Alaltăieri!... fără s-o cauţi prin buzunare!...* *– Am căutat-o, răspunde femeia, îngrozită de vina ei; nu era nimic.* *– Taci! strigă crunt d. Lefter..."*
☑ Răzbunător, Lefter sparge pe rând cele zece farfurii de bună calitate.	► Apoi **se răzbună** pe ea, pedepsind-o pentru o vină nedovedită, spărgând cele zece farfurii. Pentru ca suferinţa soţiei să fie mai mare, el îşi pregăteşte cu încetul răzbunarea: cere să vadă farfuriile, le încearcă, să le verifice calitatea, laudă gustul soţiei şi apoi le sparge pe rând, în timp ce se **autocaracterizează** drept un bărbat *„galant"*, care sparge, când are chef, farfurii de zece mii de franci una. Prin cuvintele sale ameninţătoare, Lefter se **autocaracterizează direct** drept un om lipsit de scrupule, capabil de orice când îi sunt lezate interesele.	*„Aşa sunt eu, galant, cocoană! când am chef, sparg; sparg, cocoană, când am chef, farfurii de câte zece mii de franci una! Sparg, mă-nţelegi, sparg al dracului!"*
☑ După ce se informează unde stă chivuţa, Lefter Popescu, împreună cu căpitanul Pandele şi comisarul Tutureanu, se duce la chivuţe, hotărât să obţină biletele.	► Supărarea lui nu trece o dată cu spargerea farfuriilor. Atitudinea lui rămâne severă faţă de soţie, aşa cum o dovedesc **epitetele**: *„se aşază grav"*, *„tonul sever, dar calm"*, *„al judecătorului neînduplecat"*. ► **Din faptele** sale se **desprinde indirect** hotărârea sa neînduplecată de a da de urma biletelor: după ce află de la soţie cui i-a dat jacheta, Lefter Popescu ajunge, peste numai un ceas, dovadă a rapidităţii şi eficienţei sale, însoţit de doi sergenţi şi comisarul Turtureanu, la chivuţa Ţâca.	*„...D. Popescu îşi scoate batista, îşi şterge sudoarea frunţii şi se aşază grav pe scaun, apoi, cu tonul sever, da calm, al judecătorului neînduplecat către criminalul care-i stă de faţă-n picioare..."*

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsături, modalităţi şi procedee de caracterizare	Citate
☑ Cei trei găsesc jacheta la ţigancă, dar ea nu ştie nimic de bilete. ☑ Convins că Ţâca le-a ascuns, Lefter o ia la palme, fiind cu greu oprit de ceilalţi doi. ☑ Cele trei ţigănci (Ţâca, baba şi fata) sunt duse la secţie, dar ele susţin că nu ştiu nimic de bilete. ☑ Comisarul Turtureanu se îndoieşte că ţigăncile ar fi găsit biletele în jachetă. ☑ Cei trei prieteni pleacă la berărie pentru a discuta situaţia.	► Promptitudinea comisarului se explică prin faptul că i se oferiseră cinci la sută din câştig. **Relaţiile sociale** devin, din nou, mijloace de **caracterizare indirectă**, faptul că nu are decât prieteni interesaţi (căpitanul Pandele, comisarul), dovedind că protagonistul este un personaj negativ. ► Obsedat de ideea că ţigăncile i-au luat biletele, Lefter se poartă brutal cu ele, o pălmuieşte pe Ţâca, deşi ştia că este însărcinată, ţipă şi nu ia în seamă cuvintele ţigăncilor, aşa cum făcuse şi cu soţia lui. Faptele îl **caracterizează, indirect**, drept un om aspru şi dominator, lipsit de bunăvoinţă faţă de semeni. Cele două loturi norocoase au scos la iveală tot ce era mai urât în caracterul lui Lefter Popescu.	
☑ La berărie, Lefter îl zăreşte intrând pe şeful său şi, deşi păleşte, îl salută cu respect.	► **Scena** de la berărie pune în evidenţă **indirect, prin dezvăluirea relaţiilor sociale**, o altă latură a caracterului eroului: teama faţă de şeful său, izvorâtă din teama de a nu-şi pierde serviciul. Pe când discută cu prietenii săi, Lefter păleşte, deoarece l-a văzut intrând pe şeful său. Respectul cu care îl salută provine din teamă, nu din admiraţie sau prietenie.	*„La un moment dat d. Popescu se face palid: un domn a intrat în berărie (...) Este şeful său de la minister, un tip foarte posomorât şi din cale-afară aspru. D. Lefter se scoală şi salută..."*
☑ Căpitanul Pandele le citeşte o ştire din ziar, din care reiese că încă nu s-au prezentat câştigătorii marilor premii.	► Aflând din ziar că cele două câştiguri nu se pot ridica decât timp de şase luni, cu toată teama de şeful său, Lefter izbucneşte în râs. **Atitudinea** sa dovedeşte încă o dată credinţa neclintită în faptul că este urmărit de ghinion. Această credinţă explică, în parte, obsesia eroului de a găsi biletele, izvorâtă din nădejdea de a-şi	*„...Cu tot respectul acela foarte legitim, d. Popescu nu se putu stăpâni la propoziţia finală din notiţa gazetei şi izbucni într-un hohot de râs, un râs vânăt:*

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsături, modalităţi şi procedee de caracterizare	Citate
☑ Plecând, şeful îi reproşează faptul că îl găseşte în berărie când îl ştia bolnav şi Lefter promite să meargă a doua zi la serviciu.	schimba destinul, de a prinde poate unica ocazie de a ieşi din existenţa sa măruntă. **Convingerea** că este urmărit de ghinion, lipsa de noroc devine **un leitmotiv** al nuvelei: *„Îmi cunosc eu norocul!"*	*– Hahaha! Să ştii, nene Turturene, că le găsim tocma a doua zi după termen... Îmi cunosc eu norocul!.... Hahaha!"* *„– Am fost bolnav, domnule şef.* *– Mofturi!* *– Parol, domnule şef; mâne viu negreşit."*
☑ Comisarul Turtureanu şi Lefter Popescu merg la secţie să le mai vadă pe ţigănci, dar constată că acestea fuseseră eliberate de inspector.	▶ În faţa şefului, Lefter se comportă cu umilinţă, încercând să se scuze, fără a-l contrazice prea mult, de teamă să nu-l contrarieze şi promite să se ducă a doua zi la serviciu. ▶ La plecarea comisarului, Lefter îl însoţeşte, promiţându-i zece la sută din câştig, în loc de cinci, ca să le mai vadă o dată pe ţigănci, pe care, ros de o bănuială bolnăvicioasă, tot le crede vinovate. ▶ Dar ţigăncile fuseseră eliberate de inspector şi comisarul fusese pus într-o situaţie proastă. **El îl caracterizează direct** pe protagonist, subliniind faptul că obsesiile acestuia i-au adus numai neplăceri.	*„De mare belea mi se pare că m-ai dat, nene Popescule, cu ipohondriile dumitale!"*
☑ În aceeaşi noapte, Lefter rătăceşte prin mahalale şi abia la mijitul zorilor ajunge la ţigănci, cu scopul de a le convinge, cu vorbe frumoase şi în schimbul unui alt procent de zece-cinsprezece la sută, să-i înapoieze biletele.	▶ **Supărarea şi agitaţiea interioară** l-au făcut pe Lefter să rătăcească toată noaptea prin mahalale. Ajuns la mijitul zorilor în faţa casei ţigăncilor, el se hotărăşte să mai încerce o dată să le convingă, de data aceasta cu vorba bună. În acest scop, el aşteaptă ca femeile să se trezească şi îşi alcătuieşte în minte un discurs din vorbe mari. **Monologul** devine, aici, procedeu de **portretizare indirectă.** ▶ Totodată, necrezând decât în forţa de convingere a banilor, el se hotărăşte să le ofere şi lor un procent din câştig.	*„Şezu cât şezu aşa, meditând un discurs bine simţit pentru a convinge pe chivuţe că nişte femei muncitoare pot câştiga o avere în chip onorabil, fără să caute a ruina pe un om, de la casa căruia au câştigat totdeauna o bucăţică de pâne... Ar fi păcat! Şi mai pe urmă, el a dat de ştire: biletele sunt anulate, dar zece, cinsprezece la sută, da! O avere necalculabilă, care le pică din cer: bogate, independente şi... oneste, şcl..."*

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsături, modalităţi şi procedee de caracterizare	Citate
☑ Ţigăncile îl iau la bătaie pe Lefter, nedându-i timp să le impresioneze cu discursul său.	► **Reacţia ţigăncilor** la vederea lui Lefter îl **caracterizează indirect**: pentru ele, el este întruchiparea nedreptăţii, căci nu crede în nevinovăţia lor şi le asupreşte, cerându-le nişte bilete pe care nu le-au văzut niciodată. **Epitetul** cu care îl **caracterizează direct**, *„nebunule"*, evidenţiază adâncimea obsesiei eroului, care trece într-o altă etapă: obsesia a devenit nebunie. ► După ce îi aruncă în faţă strachina cu prune sleite, mâncarea sărăcăcioasă de care nu apucaseră să se bucure din cauza lui Lefter, ţigăncile îl bat bine, ca răsplată pentru bătaia primită în arestul poliţiei şi ca o **prefigurare** a *„câştigului"* **din final**, când Lefter este scos de la directorul băncii cu ajutorul forţelor publice. În subtext, nuvela are un **mesaj moral-educativ**. ► **Reacţia naratorului îl caracterizează indirect pe protagonist**. Naratorul nu este obiectiv, el îl priveşte cu multă ironie pe eroul său negativ, fapt vizibil în tonul exagerat de politicos.	*„Când au ostenit bine chivuţele, a plecat şi d. Lefter, destul de ostenit şi dumnealui, dar repede, şi cu capul gol, de degrab ce-i era..."*
☑ Bătut de ţigănci, Lefter se duce la serviciu, unde ajunge cu o oarecare întârziere.	► Urmările bătăii sunt relevate prin **caracterizare indirectă,** cu ajutorul reacţiei soţiei, care-l aşteptase îngrijorată toată noaptea. ► Lefter Popescu găseşte acasă o scrisoare de la un coleg de serviciu, din care află că este pe punctul de a-şi pierde serviciul şi de aceea trebuie să se întoarcă neapărat la minister. Situaţia dificilă a lui Lefter, lipsa de siguranţă în ce priveşte serviciul, care oricum nu-i plăcea, sunt tot atâtea circumstanţe care agravează obsesia eroului.	*„Cocoana, văzând halul omului, s-a pornit pe plâns."*
☑ Şeful îl ameninţă că altă dată îl dă afară şi îi cere dosarul afacerii Goldstein.	► **Atitudinea lui Lefter** în faţa superiorului său este plină de umilinţă cât timp îl ceartă, dar sub ea se ascunde o mare mânie, mai ales că aceasta trăsese concluzii greşite din faptul că îi văzusse la berărie şi Lefter, la rândul lui, se simte neîndreptăţit. Mânia este evidenţiată cu ajutorul **epitetelor verbale** din descrierea gesturilor sale.	*„Impiegatul iese împleticindu-se. Se duce la masa lui de lucru, descuie sertarul şi apucă nervos un vraf de hârtii."*

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsături, modalităţi şi procedee de caracterizare	Citate
PUNCTUL CULMINANT ☑ Deschizând sertarul unde încuiase dosarul afacerii Goldstein, Lefter Popescu găseşte cele două bilete de loterie.	► Deschizând sertarul, Lefter Popescu găseşte, culmea ironiei, cele două loturi peste dosarul afacerii Goldstein. Starea sa sufletească se schimbă brusc, de la mânie greu controlată la fericire inexprimabilă, şi este revelatoare pentru **caracterizarea eroului**, arătând gradul mare de importanţă pe care îl au biletele pentru el. **Monologul** devine, încă o dată **procedeu indirect de portretizare**. ► **Obsedat** de mirajul îmbogăţirii prin câştigul la loterie, Lefter se închină acum zeului Noroc, aşa cum se desprinde din monolog.	*„Toţi zeii! Toţi au murit! Toţi mor! Numai Norocul trăieşte şi va trăi alături cu Vremea, nemuritoare ca şi el!... Sunt aci!... aci, biletele!... aci era soarele strălucitor căutat atâta timp orbeşte pe-ntunerecf"*
☑ Sigur că a câştigat, Lefter Popescu îşi dă demisia.	► Acţionând încă o dată **meticulos şi calm,** ca atunci când a spart farfuriile, Lefter îşi dă demisia, scriind-o pe o coală ministerială. **Reproducerea textului cererii de** demisie devine **procedeu indirect de portretizare**, căci aşa cum subliniază şi naratorul, textul este plin de ironie. ► **Gestul** de a-şi da demisia arată siguranţa absolută a eroului că a câştigat. Acum îşi poate permite să dea frâu resentimentelor şi faptul că o face imediat, neaşteptând măcar să-şi încaseze câştigurile, arată **indirect** cât de mari sunt. ► Astfel, **faptele** sale sunt un important mijloc de **caracterizare indirectă**.	*„...Şi aşterne cu mâna sigură, pe o coală de hârtie ministerială, următoarea compoziţie, care, sub forma-i laconică, ascunde atâta bogată ironie..."*
☑ Mergând la bancă după câştiguri, Lefter Popescu află că nu a câştigat, deoarece numerele erau câştigătoare fiecare la cealaltă loterie.	► Ajuns la bancă, Lefter Popescu îşi ascunde mulţumirea de sine sub un aer modest, lipsit de afectare, în discuţia cu directorul băncii. **Atitudinea** sa îl **caracterizează indirect**, arătând cât de importante au devenit pentru ele biletele câştigătoare.	*„– Am... două câştigătoare, răspunde fără afectare d. Popescu, şi arată de departe biletele, ţinându-le graţios între două degete."*
☑ Descoperind că s-a înşelat, eroul face o criză nervoasă şi bancherul	► Starea de spirit a lui Lefter se schimbă dintr-o dată când aude că nu a câştigat. ► **Culorile feţei devin mijloc de caracterizare indirectă**, oglindindu-i sentimentele. Iniţial, presimţind numai	*„Cum aude cuvântul viceversa, d. Lefter se face vânăt ca ficatul şi se ridică, izbucnind cu o volubilitate supremă:*

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsături, modalităţi şi procedee de caracterizare	Citate
trebuie să cheme poliţia pentru a-l da afară.	eroarea, cade pe scaun, alb ca porţelanul, gata să leşine. **Comparaţia** *„alb ca porţălanul"* este un **procedeu al portretizării indirecte** şi trimite la farfuriile sparte cu atâta cruzime pentru o vină imaginară. Când bancherul îi lămureşte greşeala, odată ce se convinge că nu a câştigat, Lefter devine vânăt ca ficatul, culoare ce sugerează mânia isterică, şi are o izbucnire nervoasă. El se simte victima unui complot universal, când, de fapt, a fost o victimă a propriului destin şi a propriei firi. **Monologul** eroului, transcris cu toate greşelile de exprimare, sugerând astfel mânia şi suferinţa, este încă o dată **procedeu indirect de portretizare**. ► **Faptul** că eroul aruncă încă o dată vin pe ceilalţi (prima oară pe soţie, că a dat jacheta fără să o controleze, a doua oară pe ţigănci, că nu îi dau biletele, apoi pe comisar, că poliţia nu îi apără pe inocenţi, pe şef, fiindcă îl chinuieşte), arată că personajul nu evoluează, nu învaţă nimic din întâmplările prin care trece şi de aceea cade victimă ironiei destinul.	*– Viceversa! Nu se poate, domnule! Peste poate! Viceversa! Asta-i şarlatanie, mâ-nţelegi! Vă-nvăţ eu minte pe dvs. să umblaţi d-acu-ncolo cu infamii şi să vă bateţi joc de oameni, fiindcă este o exploatare şi nu vă mai săturaţi ca vampirii, pierzând toată sudoarea fiecărui om onest..."*
DEZNODĂMÂNT ☑ Deşi pretinde că nu ştie ce s-a întâmplat cu eroii săi, naratorul sugerează că, într-un deznodământ posibil, cei doi au înnebunit: doamna Popescu a ajuns maică la mânăstirea Ţigăneşti şi strânge cioburi de farfurii, iar Lefter se plimbă pe bulevard, şoptind mereu *„Viceversa!"*.	► **Criza nervoasă** a protagonistului este atât de violentă, încât trebuie scos din biroul bancherului cu ajutorul forţei publice. ► **Deznodământul** decurge firesc din desfăşurarea epică. Deşi naratorul pretinde că nu ştie ce s-a întâmplat cu personajele, el criticând nuvela romantică a epocii, sugerează indirect că Lefter Popescu şi soţia lui au înnebunit, ca urmare a ironiei sorţii, căreia i-au căzut victimă. În loc să câştige o mare avere, Lefter a pierdut totul: şi-a rănit inutil soţia, s-a certat cu prietenii şi şi-a pierdut serviciul. Toate iluziile i s-au risipit. Şocul atât de mare putea să îl facă să înnebunească, mai ales că unele semne sugerau existenţa unui dezechilibru mental ascuns: firea prea bănuitoare, resentimentele exagerate la adresa şefului, obsesia pe care a făcut-o pentru loturi. Cuvântul *„viceversa"* a declanşat criza de nebunie. Peste ani,	*„...Trecătorii puteau vedea un moşneag micuţ, intrat la apă şi scofâlcit, plimbându-se liniştit (...) şoptind mereu, cu un glas blajin, acelaşi cuvânt: Viceversa!... da, viceversa..."*

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsături, modalităţi şi procedee de caracterizare	Citate
	descrierea ne arată un erou cu aparenţă simpatică, un bătrânel liniştită, care îşi face plimbarea de seară, dar bolnav mintal, căci repetă mereu cuvântul-cheie, arma cu care l-a lovit destinul: *„viceversa"*. ▶ **Porecla şi numele** eroului sunt şi ele un **mijloc de caracterizare indirectă**: numele, prea pretenţios, Eleutheriu, sugerează aspiraţia personajului de a-şi depăşi condiţia modestă, dar şi lipsa de bun-simţ şi modestie, cauze indirecte ale căderii. Porecla, Lefter, sugerează destinul ratat. ▶ Deşi este un **personaj negativ**, antipatic, Lefter Popescu este un **personaj tragic**, victimă a unei ironii a destinului puţin întâlnite, căreia i-a căzut pradă datorită firii sale răuvoitoare şi dezechilibrului mental. ▶ Deoarece decăderea sa se datorează unui dezechilibru mintal ascuns, actualizat de conjuncturi, Lefter Popescu se încadrează în seria **personajelor naturaliste**, magistral realizate, în nuvelele sale, de I.L. Caragiale.	

Scanned with OKEN Scanner

Povestirea

Iapa lui Vodă
(povestire)

de Mihail Sadoveanu

☑ Unul din piscurile literaturii noastre moderne, acoperind prima jumătate a secolului XX, **Mihail Sadoveanu** a înnoit profund universul prozei româneşti, ca şi limba literară.

☑ **Creator al romanului istoric românesc** (*Fraţii Jderi*, *Nicoară Potcoavă*, *Zodia Cancerului* etc.), al romanului mitic (prin *Baltagul* şi *Creanga de aur*), marele scriitor a dăruit frumuseţe nouă şi povestirii, specie cultivată până la el de scriitori consacraţi, ca Dimitrie Cantemir, Ion Alexandru Brătescu-Voineşti.

☑ Ca şi romanele, **povestirile** sadoveniene îşi trag seva din lumea complexă a ţăranului moldovean de la sfârşitul secolului XIX şi începutul secolului XX, din dramele lui, din sentimentele, trăirile şi tradiţiile lui, cu rădăcinile deseori înfipte în straturi adânci de mit şi legendă.

☑ O mare reuşită o constituie apariţia, în 1928, a operei *Hanu Ancuţei*, în care se regăsesc, nu întâmplător, toate temele, motivele, tipurile umane, simboluri reprezentative ale întregului univers sadovenian. Despre locul ei în contextul mai larg al operei marelui scriitor, Nicolae Manolescu remarca: *„Hanu Ancuţei închide prima epocă a creaţiei povestitorului şi deschide o alta: este capodopera de răscruce"*.

☑ Volumul porneşte de la **tema literară a hanului**, care *„ca motiv literar, nu este o descoperire a lui Sadoveanu. Prin recurenţă, însă, prin semnificaţii şi prin funcţii hanul devine o temă literară doar o dată cu Sadoveanu."* (Ştefan Badea). **Motivul hanului** se regăseşte şi la Ioan Slavici: *Moara cu noroc* şi la I.L. Caragiale *La hanul lui Mânjoală*.

☑ Volumul conţine o serie de nouă povestiri, montate într-o a zecea povestire, **povestirea-cadru**, după tehnica deja consacrată a **povestirii în ramă**, folosită de multă vreme în literatura universală.

☑ Călătorii care poposesc la hanul Ancuţei, de lângă apa Moldovei, povestesc şi ascultă întâmplări care le-au marcat viaţa, petrecute într-o vreme şi mai veche undeva, în apropierea hanului. *Iapa lui Vodă*, *Haralambie*, *Balaurul*, *Fântâna dintre plopi*, *Cealaltă Ancuţă*, *Judeţ al sărmanilor*, *Negustor lipscan*, *Orb sărac*, *Istorisirea Zahariei Fântânarul* alcătuiesc, din cioburi, o imagine a unei lumi străvechi, în care omul face toate eforturile pentru a-şi păstra demnitatea. *Iapa lui Vodă* este prima povestire din ciclul celor nouă şi scoate în evidenţă chipul comisului Ioniţă din Drăgăneşti, unul din personajele importante ale volumului, care, prin curiozitatea sa, provoacă mărturisirile călătorilor. El însuşi deschide ciclul povestirilor, prin relatarea întâmplării care l-a pus faţă în faţă cu domnitorul Mihail Sturza.

☑ **TITLUL** este anecdotic: iapa nu aparţine voievodului, aşa cum ar sugera atributul genitival, ci comisului Ioniţă, dar despre ea spune eroul o vorbă *„fără înconjur"* care stârneşte amuzamentul lui vodă şi al ascultătorilor de la han. Prin această anecdotă, iapa va rămâne mereu legată de numele domnitorului.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile povestirii
EXPOZIŢIE/ EXPOZIŢIUNE ☑ Într-o toamnă aurie, la Hanu Ancuţei, naratorul-personaj a auzit multe poveşti.	▶ **Acţiunea** se petrece într-o vreme îndepărtată, într-un timp mitic, aşa cum o dovedesc determinările, care se vor exacte: *„în anul când..."*, dar care nu fac decât să sporească impresia de fabulos şi legendar, prin apelul la mit: *„au căzut de Sântilie ploi năprasnice şi spuneau oamenii că ar fi văzut balaur negru în nouri, deasupra puhoaielor Moldovei".* ▶ Autorul foloseşte **tehnica reluării şi amplificării determinărilor** (aici, a determinărilor temporale). Tot o determinare fals exactă este realizată şi cu ajutorul hiperbolei: *„Apoi (...) a dănuit Dumnezeu rod în podgoriile din Ţara-de-Jos de nu mai aveau vierii unde să puie mustul".* ▶ Toate acestea, împreună cu **epitetul cromatic** *„toamnă aurie"*, sugerează o *„vârstă de aur"*, mitică, plină de belşug, în care realul şi fabulosul se întrepătrund. Epitetul dublu *„zile grase şi vesele"* caracterizează exact această vârstă mitică a belşugului şi păcii. Nu întâmplător, deci, *„Ş-atuncea a fost la Hanul Ancuţei vremea petrecerilor şi a poveştilor".* ▶ Se disting mai multe timpuri: timpul în care s-au petrecut faptele, timpul în care acestea sunt povestite, timpul evocării momentului când au fost povestite faptele şi timpul cititorului. Prin **procedeul adresării directe**, timpul cititorului este suprapus peste timpul evocării: *„Trebuie să ştiţi dumneavoastră ..."* ▶ **Descrierea** este modul de expunere principal în **expoziţie/ expoziţiune**, iar **hiperbola** figura de stil cea mai folosită, necesară pentru a sugera atmosfera de legendă. **Enumeraţia** evidenţiază şi ea belşugul mâncărurilor: *„Şi la focuri, oameni încercaţi şi meşteri frigeau hartane de berbeci şi de viţei, ori pârpăleau clean şi mreană din Moldova."* **Substantivele** *„clean"* şi *„mreană"* sugerează o cantitate mare tocmai prin nedeterminarea lor. ▶ Şi **spaţiul** în care se petrece acţiunea este unul mitic, sugerat, de această dată, prin aspectul neobişnuit al hanului în vreme de pace: hanul pare cetate, cu ziduri groase şi porţi ferecate, cu o curte mare, în care se puteau oploşi nu-	▶ În majoritatea povestirilor, se relatează fapte petrecute în trecut; colorat subiectiv şi încărcat de sensuri prin experienţa personală a povestitorului, timpul se prelungeşte în mit. ▶ Regăsim, din ritualul istorisirii, **etapa pregătirii**. Primul moment al povestirii este asemănător unui prolog. ▶ Deseori povestirea îşi alege drept cadru predilect un han.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile povestirii
	meroşi călători, ca în vremuri de primejdie. **Hiperbola** joacă şi aici un rol important în descriere: *„Avea nişte ziduri groase de ici până colo, şi nişte porţi ferecate, cum n-am văzut de zilele mele."*	
☑ În acele zile, naratorul întâlneşte zăbovind la han un răzeş străin, comisul Ioniţă din Drăgăneşti.	► **Descrierea** este procedeul de caracterizare directă prin care naratorul-personaj îi face un portret sugestiv comisului Ioniţă din Drăgăneşti. **Epitetele** şi **enumeraţia** apar în prezentarea trăsăturilor fizice: *„un om nalt, cărunt, cu faţa uscată şi adânc brăzdată"*, cu mustaţă tuşinată şi ochi mititei, cu pielea scrijelită, la coada ochilor, de creţuri nenumărate. **Comportamentul** sugerează un suflet plin de răni adânci sub aspectul unui om jovial, iubitor de petreceri şi voie bună,: *„... obrazul părea că râde cu tristeţă"*. ► Este descris şi calul comisului, cu ajutorul **hiperbolei**: *„cal vrednic de mirare"*, *„numai pielea şi oasele!"*, al **epitetelor**: *„un cal roib, pintenog de trei picioare, cu şaua naltă pe dânsul, neclintit..."* şi al apelului la mit şi poveste: *„Era calul din poveste, înainte de a mânca din tipsia cu jar"*.	► **Naratorul** apare de multe ori în povestire: apar referinţe cu caracter direct, care sugerează faptul că se povesteşte o întâmplare trăită direct.
INTRIGA ☑ Glumele pe care le fac călătorii pe seama calului comisului îl determină pe acesta să le promită că le istoriseşte povestea iepei lui Vodă.	► O replică a comisului: *„Cal ca mine n-are nimeni"*, reprodusă în **stil direct**, stârneşte glumele lui moş Leonte, din cauza slăbiciunii extreme a animalului: *„Numai pielea lui câte parale face!"* Comisul laudă cu seriozitate însuşirile roibului său, dovedind o vie afecţiune pentru el: nu cere multă mâncare şi apă, rezistă la oboseală şi, mai mult, se trage dintr-o viţă aleasă, dintr-o iapă la care s-a uitat cu uimire însuşi Vodă Mihalache Sturza. ► Oamenii cer explicaţii: *„Cum s-a uitat cu uimire, cucoane Ioniţă? Era tot aşa de slabă?"* şi atunci răzeşul le promite să le spună întâmplarea.	► **În povestire**, intriga este determinată de o poziţie netă: aici, părerea proastă pe care o au călătorii despre cal, pe care **eroul-povestitor** vrea să o şteargă prin povestirea din ramă. Sunt, din ritualul istorisirii, momentele angajării şi enunţării.
DESFĂŞURAREA ACŢIUNII ☑ Înainte de a povesti întâm-	► Urmează acum o **secvenţă de trecere la a doua povestire**, cu rol dublu: creează o atmosferă poetică, de o mare frumuseţe, potenţată de sugestia morţii şi a scurgerii ireversibile a timpului.	► Într-o povestire, **istorisirea** este întreruptă de interludii şi pauze, deseori cu rol de trezire

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile povestirii
plarea cu iapa lui Vodă, comisul scoate în relief faptul că Ancuța cealaltă stătea în același loc și în aceeași poziție cu Ancuța de acum, într-o zi de toamnă îndepărtată asemănătoare, și îi asculta cuvintele.	Prin evidențierea asemănării de gesturi și atitudini, autorul sugerează că și acest moment deosebit, al povestirii, va trece: *„Pe vremea aceea, tot în acest loc ne aflam, (...) cu alți oameni, care acumas oale și ulcele; și-n jurul nostru umbla Ancuța cealaltă, mama acesteia, care și ea s-a dus într-o lume mai puțin veselă. (...) Și Ancuța cealaltă ședea ca și asta, tot în locul acela, rezemată de ușorul ușii, și asculta ce spuneam eu..."* ▶ **Trecerea ireversibilă a timpului** este resimțită adânc de personajul-povestitor: *„Comisul Ioniță zâmbi fără veselie."* ▶ Al doilea rol este cel de pregătire și trezire a interesului ascultătorilor (cititorilor): *„...Pe când noi toți cei de față, gospodari și cărăuși din Țara-de Sus, ne așezam în juru-i pe butuci și pe proțapurile carălor, cu bărbiile înălțate și cu ochii rotunzi."* ▶ **Reluarea imaginii** Ancuței în poziția mamei sale, ca și scurta descriere a împrejurimilor, în care autorul evidențiază doar elementele veșnice ale naturii (munții și râul) accentuează impresia de repetiție sacralizată a actului povestirii, care **transformă hanul într-un spațiu mitic**, sustras legilor realului, unde se împlinesc perpetuu aceleași gesturi rituale, de către persoane diferite, dar semănând din cauza faptului că au aceeași funcție: *„Ancuța cea tânără sta în prag, rezemată de ușor; ș-o bătea soarele de toamnă pieziș, aurindu-i jumătate de obraz; în vale, aproape, sticlea Moldova printre zăvoaie, și departe se prevedeau munții – talazuri de cremene sub pâcle albastre."*	(menținere) a interesului ascultătorilor. ▶ În **narațiune** se infiltrează treptat note lirice, nostalgice. ▶ Povestirea presupune un ascultător. ▶ În **povestire** se infiltrează treptat, în narațiune, note lirice, în special elegiace, grave, nostalgice.
☑ Calul cel slab al răzeșului nechează și rânjește spre călători ca și iapa din care se trage, speriind-o pe hangiță.	▶ **O altă secvență** accentuează impresia de repetiție sacralizată: până și calul cel slab nechează și rânjește spre călători așa cum făcuse iapa lui Vodă, speriind-o pe Ancuța, cum se speriase odinioară și mama acesteia. Asemănarea este evidențiată prin folosirea **stilului direct**, după **descriere**. Nu lipsește din replica eroului nici sugestia morții: *„...Iaca așa râncheza și râdea și*	

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile povestirii
	iapa cea bătrână... Acu, ea, cine ştie, poate-i ochi ori dinte de lup, – dar râsul ei tot trăieşte, şi se sparie de el altă Ancuţă." ▶ Remarcăm bogăţia de **sinonime** a vocabularului sadovenian, prin prezenţa în acelaşi context a două perechi de **sinonime perfecte**: *„a necheza" – „a râncheza", „a rânji" – „a râde".*	
☑ În urmă cu mulţi ani, comisul Ioniţă se găsea la han gata de plecare, când a mai sosit un călător.	▶ **Urmează al doilea plan narativ**, cel care conţine istorisirea comisului Ioniţă. Personajul povestitor accentuează faptul că şi el se găsea în acelaşi loc ca acum. Procedeul **adresării directe** priveşte, de data aceasta, ascultătorii de la han: *„Cum vă spuneam, domnilor mei, eu stam aici în acest loc, gata de ducă, cu picioru-n scară."* ▶ Remarcăm **paralelismul secvenţelor**: în intrigă, comisul cuvânta: *„Eu aici îs trecător (...) eu încalic şi pornesc în lumea mea..."*, iar naratorul remarcă: *„De dus însă nu se ducea. Stătea cu noi."* Probabil că la fel se întâmplase şi odinioară. ▶ **Interjecţia** *„iaca"*, împreună cu verbele la gerunziu *„pocnind"*, *„duruind"*, creatoare de imagini auditive simultane cu cele vizuale, scot în relief momentul sosirii la han al boierului necunoscut: *„Şi iaca, numai ce aud pocnind harapnic şi duruind trăsură pe arcuri."*	
☑ Comisul intră în vorbă cu boierul şi ajunge să-i povestească despre pricina de judecată pe care o are de generaţii cu un boier vecin.	▶ **Cuvintele pline de bună-cuviinţă şi inteligenţă tipic ţărănească** ale comisului, care îl primeşte cu voie-bună pe noul venit, închinând spre el oala cu vin, îl fac pe boier să intre în vorbă cu acesta: *„Cum s-a apropiat, eu i-am închinat oala cu vin şi i-am poftit sănătate." „– Şi noi ne bucurăm, zic eu, că auzim asemenea vorbă. Asta plăteşte cât vinul cel mai ales."* ▶ Ca şi în intrigă, şi în a doua povestire curiozitatea ascultătorului declanşează mărturisirea. Purtat de suferinţă, comisul, la întrebările curioase ale boierului necunoscut, îi mărturiseşte pricina de judecată pe care o avea de	▶ **Oralitatea** are un rol important în povestire, spre deosebire de schiţă, care presupune stilul scris.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile povestirii
	generaţii cu un boier vecin, uitând că stă de vorbă tot cu un boier. **Hiperbola** este utilizată pentru a evidenţia atât vechimea judecăţii, cât şi valoarea şi vechimea actelor de proprietate: *„...Am mai coborât o dată din coardă sacul cu hârţoagele şi peceţile cele vechi, le-am mai slovenit şi le-am ales, ş-am pus îndreptările pe care le socotesc neştirbite colea, lângă chimir..."*	
☑ Disperat, comisul mărturiseşte că se îndreaptă acum spre Vodă să-i judece pricina şi spune o vorbă mare despre ce s-ar întâmpla dacă nu i-ar face dreptate.	▶ Comisul mărturiseşte acum că merge la Vodă. Este ultima soluţie, la care recurge din disperare. Ba, mai mult, specifică şi ce i-ar spune domnitorului dacă nu i-ar face dreptate, într-o replică în **stil indirect liber**, amânată, pentru accentuarea aşteptării cititorilor, prin descrierea reacţiei Ancuţei, care, ca şi mama ei, trage cu urechea: *„– Dacă nici Vodă nu i-ar face dreptate, atunci să poftească măria sa să-i pupe iapa nu departe de coadă!..."* ▶ **Reacţiile personajelor** sunt descrise detaliat: Ancuţa de acum, ca şi cealaltă, s-a abţinut să râdă şi s-a prefăcut că se uită de-a lungul drumului (remarcăm sinonimia perfectă *„şleah"* – *„drum"*), iar boierul a râs. ▶ **Naratorul** specifică faptul că eroul a rostit vorba cea mare direct, *„fără înconjur"*, semn nu al vulgarităţii, ci, dimpotrivă, al tăriei de caracter a unui răzeş care s-a luptat o viaţă cu greutăţile şi nu se ruşinează de un cuvânt. Semn al bunei-cuviinţe este faptul că a rostit vorba încet, să-l audă numai boierul, nu şi Ancuţa: *„Când a rostit comisul vorba asta mare, fără înconjur, aşa cum vorbesc oamenii la noi, în Ţara-de-Sus..."* (acolo unde răzeşii, ţărani liberi, erau mai numeroşi). ▶ Remarcăm amestecul celor două planuri narative: după replica boierului: *„– Ei, şi dacă nu ţi-a face dreptate nici Vodă?..."* nu urmează replica din tinereţe a comisului, aşa cum ar trebui, ci cea a comisului din prezentul povestirii, pe care o ascultă Ancuţa cea tânără. Comisul însuşi evidenţiază	▶ **Povestirea** presupune elemente vizuale: gesturi, mimică, mişcare – chiar în sensul spectacolului.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile povestirii
	faptul că aşa făcuse şi Ancuţa cea-laltă: *„– Când am spus eu vorba asta, urmă răzăşul, Ancuţa cea de atunci şi-a dus repede palma la gură şi s-a făcut a se uita încolo, în lungul drumului. Iar boierul a prins a râde."* Acest amestec accentuează impresia de scurtcircuit temporal, specific mitului, în care personajele fac aceleaşi gesturi, ritualizate, ca în secvenţa de trecere de la prima la a doua povestire.	
☑ Comisul îi face cinste boierului necunoscut cu o oală de vin, apoi cei doi se despart, fiecare plecând în drumul lui.	▶ **Demnitatea** răzeşului se vede şi din faptul că îi face el cinste boierului cu vin roşu, neţinând parcă seamă de rangul acestuia, mai înalt decât al său: *„Eu, ca răzăş ce mă aflu, am cerut cu semeţie să plătesc eu cinstea aceea ş-am şi zvârlit patru parale în poala Ancuţei..."* Semeţia este, de fapt, demnitatea omului cinstit şi liber. ▶ **Boierul** acceptă zâmbind cinstea făcută de răzeş, dovadă că admiră demnitatea acestui om de caracter şi apoi fiecare pleacă pe drumul său: boierul se suie în trăsură, iar comisul pe iapa lui cea slabă.	▶ Personajul are o **evoluţie relativ egală**, nu îşi schimbă trăsăturile de-a lungul relatării.
☑ Eroul se îndreaptă spre Iaşi, unde trage la un han, peste drum de Curtea Domnească. A doua zi, înainte de amiază, s-a înfăţişat la curte, unde a fost condus imediat la Vodă.	▶ Nefiind importante, evenimentele următoare sunt relatate într-un ritm accelerat: comisul a plecat la Iaşi, a tras la un han, vizavi de Curtea Domnească, unde s-a oprit peste noapte. ▶ **Ritmul naraţiunii** scade din nou; naratorul (comisul Ioniţă) relatează amănunţit cum s-a dus la curte înainte de amiază, spălat, pieptănat şi cu inima bătând de emoţie. ▶ Impresionat de primire, a reţinut, după atâţia ani, toate detaliile, pe care le povesteşte în felul lui ţărănesc: *„Acolo dorobanţul mi-a pus şpanga între ochi. Şi după ce-am spus ce durere am, a strigat spre odăi, ş-a venit dintr-acolo un oştean bătrân care m-a dus îndată într-o cămăruţă din lăuntrul curţii, unde mi-a ieşit înainte un ofiţer tinerel şi subţire, îmbrăcat numa-n fireturi şi-n aur..."* Substantivele *„cămăruţă"*, *„odăi"* amintesc de descrierea curţilor împărăteşti din basme, cu nimic deosebite de casa unui gospodar înstărit.	

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile povestirii
	▶ **Eroul** a fost primit foarte prompt şi trimis singur, fără strajă, la domnitor, semn pentru cititorul avizat că era aşteptat: *„– ...Vodă îţi poate asculta chiar acum plângerea. Lasă ici pălăria şi intră pe uşa asta mititică. Dincolo, în odaia cea mare, ai să găseşti pe Vodă ş-ai să-i spui lui ce te doare."*	
PUNCTUL CULMINANT ☑ Comisul descoperă cu uimire şi teamă că domnitorul este chiar boierul de la han.	▶ **Atenţia se concentrează asupra trăirilor personajului**: la început foarte emoţionat, se gândeşte că trebuie să găsească milă la domn nou şi tânăr şi emoţia i se transformă în îndrăzneală: *„– Măria ta, am strigat eu cu îndrăzneală, am venit să-mi faci dreptate!"* ▶ Fiindcă îngenunchease imediat ce văzuse botforii domnului, comisul Ioniţă nu apucase să-l privească. ▶ La porunca acestuia de a se scula, el recunoaşte vocea boierului de la han, îşi ridică imediat privirea şi îşi dă seama ce greşeală făcuse cu o zi înainte, când se comportase cu atâta libertate. De aceea, este cuprins de teamă: *„Pe loc am înţeles că trebuie să închid ochii şi să fiu înfricoşat."* ▶ Închinarea lui, şi mai adâncă, este o încercare instinctivă de a repara ceea ce făcuse cu o zi înainte, de a şterge impresia dezagreabilă pe care se temea că i-o lăsase lui Vodă: *„Mi-am plecat mai adânc fruntea, am întins mâna, am apucat poala hainei ş-am dus-o la buze."*	
☑ Încurajat de atitudinea voievodului, comisul îi arată cu îndrăzneală actele doveditoare şi acesta îi promite să-i facă dreptate.	▶ Ridicându-se în picioare la solicitarea domnitorului, comisul bagă de seamă că acesta nu este mânios, ci, dimpotrivă, ochii lui se încreţesc a râs ca şi la han. Atunci capătă îndrăzneală şi îi arată actele vechi, care dovedesc că pricina sa este întemeiată. ▶ **Hiperbola** şi **metafora** sunt folosite pentru a sugera durerea pe care a adunat-o în sufletul său comisul în atâţia ani de judecată: *„Şi-i spun eu despre toate valurile care m-au bântuit, despre tot veninul cât l-am adunat în inima mea, şi cât l-am moştenit de la morţii mei."*	

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile povestirii
	▶ **Voievodul** îi promite să-i facă dreptate şi chiar trimite un om cu răzăşul la Drăgăneşti, pentru a supraveghea respectarea hotărârii domneşti; înseninarea evidentă a domnitorului când ajunge la concluzia că ţăranul are dreptate este o dovadă **indirectă** a simpatiei pe care i-o poartă acestui om simplu şi curajos.	
☑ La întrebarea domnitorului ce s-ar fi întâmplat dacă nu-i făcea dreptate, comisul Ioniță îşi susţine cu îndrăzneală părerea şi nu se dezice de vorba pe care a spus-o.	▶ Înainte de a se despărţi de comis, Mihail Sturza îl întreabă amuzat pe răzeş ce s-ar fi întâmplat dacă nu-i făcea dreptate; încurajat de zâmbetul din ochii domnitorului, comisul nu se dezice de vorba pe care a spus-o, dovadă a tăriei sale de caracter: *„...Eu vorba nu mi-o iau înapoi. Iapa-i peste drum!"* ▶ Replica sa, în **stil direct**, dă povestirii aspectul unei anecdote, constituindu-i poanta, elementul esenţial.	▶ Întâmplarea relatată de povestire este deseori plină de haz, dar şi pilduitoare.
DEZNODĂMÂNT ☑ Domnitorul se amuză la cuvintele îndrăzneţe ale comisului şi trimite un om cu dânsul la Drăgăneşti, să vegheze la împlinirea dreptăţii.	▶ **Domnitorul** îl apreciază pe comis pentru tăria lui de caracter: pentru îndrăzneala de a spune o asemenea vorbă celui care ar încălca dreptatea, pentru cinstea pe care a plătit-o celui de rang mai mare, dovadă a demnităţii sale. Aprecierea voievodului se vede în comportamentul acestuia: *„...Şi când am încălicat de la han (..) ş-am purces înapoi, el se uita zâmbind de la fereastra deschisă şi-şi mângâia barba..."*	
☑ După ce îşi încheie povestirea cu iapa lui Vodă, comisul cere vin în ulcele şi se pregăteşte să le spună o nouă întâmplare.	▶ O **scurtă concluzie a comisului încheie povestirea a doua**; el îşi consideră calul preţios din două motive: pentru că, trăgându-se din iapa lui Vodă, este un martor al întâmplării, a cărei amintire o păstrează vie, dar şi pentru că îi aminteşte răzeşului de tinereţe: *„... pentru că aista-i moştenire din iapa lui Vodă. Şi când rânchează el şi râde, parcă ar avea o amintire din alt veac şi din acele zile ale tinereţii mele."*	

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile povestirii
	▶ **Primul plan narativ** se încheie şi el, în bună tradiţie, cu promisiunea comisului de a le mai povesti o istorie de demult, pe care de mult voia să le-o spună călătorilor. Este un mod de a sugera, ca în basme, că poveştile continuă să se spună în spaţiul mitic, ocolit de scurgerea timpului, al hanului Ancuţei: *„Ş-acuma să mai primim vin în ulcele şi să încep o altă istorie, pe care de mult voiam să v-o spun..."*	▶ Nu de puţine ori finalul povestirii lasă posibilă o anumită deschidere.

CONCLUZII

☑ ***Hanu Ancuţei*** rămâne un moment de referinţă atât pentru opera sadoveniană, cât şi pentru povestirea românească, fiind comparabilă, ca valoare, cu *Decameronul* de Boccacio, *Povestirile lui Canterbury* de Chaucer sau *O mie şi una de nopţi* din literatura arabă.

Scanned with OKEN Scanner

Iapa lui Vodă

de Mihail Sadoveanu

(caracterizarea comisului Ioniță din Drăgăneşti)

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsături, mijloace şi procedee de caracterizare	Citate
EXPOZIȚIE/ EXPOZIȚIUNE ☑ Într-o toamnă aurie, la Hanu Ancuței, naratorul-personaj a auzit multe poveşti.	▶ Prin evocarea **timpului mitic** când a petrecut la Hanu Ancuței, prin descrierea unui **spațiu** ce ține mai mult de legendă decât de realitate, naratorul reuşeşte să creeze o **atmosferă fabuloasă**, în care realul se împleteşte cu mitul, care va deveni un cadru perfect pentru personajele deosebite pe care opera le înfățişează.	
☑ În acele zile, naratorul întâlneşte zăbovind la han un răzeş străin, comisul Ioniță din Drăgăneşti.	▶ **Personajul principal** al povestirii, în acelaşi timp **şi narator, şi protagonist al povestirii incluse în ramă**, este comisul Ioniță din Drăgăneşti, căruia naratorul îi face încă din **expoziție/ expozițiune** un portret deosebit, folosind în special **enumerația** şi **epitetul**, evidențiind prin **caracterizare directă** trăsăturile sale fizice şi sugerând, prin **caracterizare indirectă,** pe cele morale. **Descrierea** devine **procedeu de caracterizare directă**. Înfățişarea lui arată un om de vârstă mijlocie, cu trăsături aspre, un chip trist, sugerând că a dus o viață grea, plină de necazuri. ▶ **Poziția socială** îi este dezvăluită încă de la început: este răzeş, face parte dintr-o clasă greu încercată de-a lungul timpului. **Numele** său, *„Ioniță comisul"*, arată că eroul se trage dintr-o veche familie cu rang nobiliar din Moldova medievală. **Hainele sale**, tipic țărăneşti, ca şi punga sa, sugerează că Ioniță este un țăran înstărit. Acelaşi lucru îl sugerează şi popasul prelungit la hanul Ancuței. ▶ **Comportamentul** său, notat cu minuțiozitate de narator, devine **mijloc de caracterizare indirectă** şi evidențiază dragostea	*„Era un om înalt, cărunt, cu fața uscată şi adânc brăzdată. În jurul mustății tuşinate şi la coada ochilor mititei, pielea era scrijelită în crețuri mărunte şi nenumărate. Ochiul lui era aprig şi neguros, obrazul cu mustață tuşinată părea că râde cu tristeță."* *„Dumnealui Ioniță comisul avea o pungă destul de grea în chimir, sub hainele de şiac sur."* *„De dus însă nu se ducea. Stătea cu noi."*

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsături, mijloace şi procedee de caracterizare	Citate
	de viaţă a acestui răzeş, care ascultă cu nostalgie cântecele lăutarilor, închină oala de vin către toţi, dar şi bogata sa experienţă de viaţă şi cunoaşterea tradiţiilor, care îi permit să se ia la întrecere şi cu moş Leonte, zodierul. ▶ **Naratorul** îşi exprimă direct simpatia pentru acest personaj, cu ajutorul unui expresiv **superlativ arhaic**, încă de la începutul portretizării. ▶ Un amănunt curios din **portretul fizic** al eroului dovedeşte un caracter puternic, care nu se teme de ridicol: deşi are destui bani, Ioniţă comisul are un cal extrem de slab, comparat de narator cu calul din poveste înainte de a mânca din tipsia de jar. ▶ Cuvintele eroului devin **mijloc de caracterizare directă**, dovedind că pe comis îl leagă o mare afecţiune de calul său, pe care îl apreciază, **hiperbolic**, ca pe un exemplar rar.	*„Închina oala către toate obrazele, asculta cu ochii duşi cântecele lăutarilor şi se lua la întrecere până şi cu moş Leonte la tâlcuirea tuturor lucrurilor de pe lumea asta..."* *„Stătea stâlp acolo, în acele zile grase şi vesele, un răzăş străin, care mie îmi era drag foarte."* *„Şi venise călare pe un cal vrednic de mirare. Era calul din poveste, înainte de a mânca tipsia cu jar. Numai pielea şi ciolanele!"* *„«Eu aici î trecător... cuvânta, cu oala în mână, dumnealui, Ioniţă comisul; eu încalic şi pornesc în lumea mea... Roibul meu îi totdeauna gata, cu şaua pe el... Cal ca mine n-are nimeni...»"*
INTRIGA ☑ Glumele pe care le fac călătorii pe seama calului comisului îl determină pe acesta să le promită că le istoriseşte povestea iepei lui Vodă.	▶ **Moş Leonte**, încurajat de firea prietenoasă a comisului, glumeşte pe socoteala calului, că *„numai pielea lui câte parale face!"* ▶ **Răzeşul** ia apărarea calului, scoţându-i în evidenţă calităţile: nu este pretenţios la mâncare, este rezistent la drumuri lungi. Ba, mai mult, după părerea subiectivă a stăpânului său, se trage dintr-o viţă aleasă: nu pentru că ar fi dintr-o rasă deosebită, ci pentru că mama lui, o iapă pintenoagă la fel de slabă, a stârnit hazul şi uimirea lui Vodă Mihalache Sturza. Deci, ataşamentul faţă de cal este o dovadă indirectă a admiraţiei şi respectului pe care comisul le poartă voievodului Mihail Sturza, pe care l-a întâlnit într-o ocazie memorabilă, în tinereţe.	*„Asemenea cal uscat şi tare nu ştie de nevoie, nici de trudă. La mâncare se uită numai c-un ochi şi nu se supără când îl las neadăpat. Şi şaua parcă-i crescută dintr-însul. Aista-i cal dintr-o viţă aleasă. Se trage dintr-o iapă tot pintenoagă, cu care m-am fudulit eu în tinereţele mele şi la care s-a uitat cu mare uimire chiar Măria sa Vodă Mihalache Sturza..."*

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsături, mijloace şi procedee de caracterizare	Citate
	► Deşi **reacţia amuzată a ascultătorilor** dovedeşte neîncredere, comisul le promite să le povestească întâmplarea cu iapa lui Vodă. Reacţia lui dovedeşte dorinţa de a mai retrăi o dată, prin povestire, o amintire scumpă din vremea tinereţii, dorinţă care evidenţiază un suflet sensibil, plin de nostalgie, care resimte dureros trecerea ireversibilă a anilor tinereţii.	*„– ...Asta-i o poveste pe care aş putea să v-o spun, dacă m-ascultaţi...* *– Cum să n-ascultăm, cucoane Ioniţă? Mai ales o poveste din vremea lui Mihai Vodă Sturza...!* *– Şi mai ales din vremea tinereţelor mele... răspunse răzeşul serios."*
DESFĂŞURAREA ACŢIUNII ☑ Înainte de a povesti întâmplarea cu iapa lui Vodă, comisul scoate în relief faptul că Ancuţa cealaltă stătea în acelaşi loc şi în aceeaşi poziţie cu Ancuţa de acum, într-o zi de toamnă îndepărtată asemănătoare, şi îi asculta cuvintele.	► **Nostalgia** devine evidentă în momentul în care comisul îşi începe relatarea. **Bun povestitor**, el recreează mai întâi atmosfera de atunci, reliefând asemănarea tulburătoare cu atmosfera de acum, de parcă în han nu s-ar fi schimbat nimic esenţial. Deşi cei de atunci au murit, sufletul lor trăieşte parcă în cei de acum.	*„Pe vremea aceea, tot în acest loc ne aflam, (...) cu alţi oameni care acuma-s oale şi ulcele; şi-n jurul nostru umbla Ancuţa cealaltă, mama acesteia, care şi ea s-a dus într-o lume mai puţin veselă. (...) Şi Ancuţa cealaltă şedea ca şi asta, tot în locul acela, rezemată de uşorul uşii şi asculta ce spuneam eu..."*
	► **Un oximoron** devine **procedeu de portretizare indirectă**, sugerând nostalgia şi tulburarea provocate de amintiri în sufletul sensibil al acestui răzeş aspru şi greu încercat.	*„Comisul Ioniţă zâmbi fără veselie, în mustaţa-i tuşinată şi aspră..."*
☑ Calul cel slab al răzeşului nechează şi rânjeşte spre călători ca şi iapa din care se trage, speriindo pe hangiţă.		
☑ În urmă cu mulţi ani, comisul Ioniţă se găsea la han gata de plecare, când a mai sosit un	► **Povestirea în ramă** scoate în evidenţă trăsăturile sufleteşti ale eroului; faptele sale devin principalul mijloc de **caracterizare indirectă**. Astfel, închinarea oalei de vin şi urarea de sănătate arată atât cunoaşterea regulilor de comportare tradiţionale, bunăvoinţa	*„Cum s-a apropiat, eu i-am închinat oala cu vin şi i-am poftit sănătate. El s-a oprit în loc şi s-a uitat zâmbind la mine şi la iapă (...) şi i-a plăcut închinarea."*

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsături, mijloace şi procedee de caracterizare	Citate
călător, cu care eroul intră în vorbă...	eroului, care încearcă printr-un comportament prietenos să-l facă pe nou-venit să se simtă bine, dar şi îndrăzneală, deoarece se adresează fără frică unui boier. Acest curaj şi demnitatea lui înnăscută atrag atenţia boierului; reacţia acestui personaj devine şi ea **mijloc de caracterizare indirectă**.	
☑ Comisul intră în vorbă cu boierul şi ajunge să-i povestească despre pricina de judecată pe care o are de generaţii cu un boier vecin.	▶ Primul schimb de **cuvinte** dintre boier şi comis îl **caracterizează indirect** pe răzeş drept un om hâtru, învăluindu-şi înţelepciunea şi experienţa vieţii în cuvinte mucalite. ▶ **Reacţia boierului**, care intră în vorbă cu el, dovedeşte din nou interesul pe care l-a stârnit comisul, semn că este un om aparte, cum nu se întâlneşte deseori, deşi întru-chipează virtuţile alese ale răzeşilor: demnitatea, îndrăzneala, curajul, bunăcuviinţa, inteligenţa, cunoaşterea tradiţiei. ▶ Aşa cum se întâmplă deseori în călătorii, comisul îşi deschide inima către noul oaspete şi îşi povesteşte pricina de judecată pe care o are cu un boier vecin de câteva generaţii. **Curajul şi credinţa nestrămutată** în faptul că dreptatea este de partea sa îl fac să folosească cuvinte aspre în caracterizarea vrăjmaşului său, uitând că stă de vorbă tot cu un boier. Astfel, cuvintele sale, aspre, dar drepte, devin din nou mijloc de **caracterizare indirectă** şi scot în evidenţă cinstea şi tăria de caracter a răzeşului. ▶ **Hiperbola** devine procedeu de **caracterizare indirectă** şi reliefează amploarea durerii ascunse în sufleul eroului, disperarea lui că nu i se mai face odată dreptate.	*„– Oameni buni, zise boierul acela; tare mă bucur că văd chef şi voie-bună în ţara Moldovei...* *– Şi noi ne bucurăm, zic eu, că auzim asemenea vorbă. Asta plăteşte cât şi vinul cel mai ales."* *„Atunci boierul a zâmbit iar şi m-a întrebat pe mine de unde sunt şi unde mă duc."* *„Dar aşezările mele sunt nestatornice şi duşmanii mei au colţi lungi şi ascuţiţi". „Ba vrăjmaşul cu carele mă lupt mi-a mai tăiat cu plugul din ocina părintească doi stânjeni şi cinci palme..."* *„Şi-am avut înfăţişare şi s-au dus la divanuri rânduri de oameni, şi s-au făcut cercetări şi hotarnice, şi s-au cerut mărturii cu jurământ, şi-au murit unii din neamul nostru judecându-se şi s-au născut alţii tot pentru judecată..."*

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsături, mijloace şi procedee de caracterizare	Citate
☑ Disperat, comisul mărturiseşte că se îndreaptă acum spre Vodă să-i judece pricina şi spune o vorbă mare despre ce s-ar întâmpla dacă nu i-ar face dreptate.	▶ Pentru că nu mai speră să i se facă dreptate, din cauză că duşmanul său este boier, comisul s-a hotărât să apeleze chiar la domnitorul Mihail Sturza, instanţa supremă în stat. **Convins de dreptatea sa**, deznădăjduit de nerespectarea legii, care îl face să se judece de atâţia ani, încurajat de atitudinea înţelegătoare a ascultătorului, răzeşul spune o vorbă mare: dacă nu-i va face dreptate, să-i pupe Vodă iapa nu departe de coadă. ▶ **Naratorul îl caracterizează indirect** pe comis, evidenţiind tăria de caracter a acestui om simplu, neprefăcut, incapabil de vorbe meşteşugite, care să ascundă adevărul, fără a fi lipsit de bună-cuviinţă, dovadă fiind faptul că rosteşte cuvintele cu glas scăzut, să nu fie auzit de Ancuţa. ▶ **Spiritul de observaţie** viu îl face pe comis să remarce comportamentul asemănător al celor două Ancuţe, care amândouă au tras cu urechea şi apoi s-au prefăcut a nu auzi, privind de-a lungul drumului. În plus, darul înnăscut de povestitor îl face pe comis să profite de aceasta pentru a face o pauză în povestire, dând răgaz ascultătorilor să guste gluma, înainte de a se concentra din nou asupra acţiunii. Din nou, cuvintele personajului sunt mijloc de **caracterizare indirectă**.	*„Când a rostit comisul vorba asta mare, fără înconjur, aşa cum vorbesc oamenii la noi, în Ţara-de-Sus..."* *„Când am spus eu vorba asta, urmă răzăşul, Ancuţa cea de atunci şi-a dus repede palma la gură şi s-a făcut că se uita încolo, în lungul drumului."*
☑ Comisul îi face cinste boierului necunoscut cu o oală de vin, apoi cei doi se despart, fiecare plecând în drumul lui.	▶ **Faptele** eroului rămân un important mijloc de **caracterizare indirectă**. Cinstea pe care i-o face boierului necunoscut, cu o oală de vin, îi dovedeşte demnitatea. **Epitetul** *„cu semeţie"*, **repetiţia pronumelui – subiect** *„eu"*, gestul de a azvârli banii sugerează fără egal mândria sa de răzeş, care nu se simte cu nimic mai prejos ca un boier. Apoi cei doi se despart cu cordialitate.	*„Eu, ca răzăş ce mă aflu, am cerut cu semeţie să plătesc cinstea aceea şi-am şi azvârlit patru parale în poala Ancuţei..."*

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsături, mijloace şi procedee de caracterizare	Citate
☑ Eroul se îndreaptă spre Iaşi, unde trage la un han, peste drum de Curtea Domnească. A doua zi, înainte de amiază, s-a înfăţişat la curte, unde a fost condus imediat la Vodă.	► **Hiperbola** de tip ţărănesc dă savoare relatării comisului, dovedindu-i harul de povestitor. ► **Relatarea vie şi detaliată** a întâmplărilor din timpul audienţei din ziua următoare dovedesc, indirect, cât de puternică a fost impresia lăsată în sufletul sensibil al eroului. El a reţinut atât detaliile exterioare, pe care le prezintă după modelul ţărănesc al basmelor, vorbind despre *„odăi"*, *„cămăruţă"*, *„curte"*, *„uşa asta mititică"*, *„odaia cea mare"*, cât şi emoţiile diferite pe care le-a încercat de-a lungul întrevederii. ► **Stările sale sufleteşti** devin un important mijloc de **caracterizare indirectă şi chiar directă**. ► La început, aşa cum mărturiseşte direct şi o dovedesc gesturile, se înfăţişează înaintea lui vodă plin de emoţie. ► Dus de un ofiţer la voievod şi lăsat să intre singur, dovadă că era aşteptat, a intrat cu capul plecat şi, de aceea, nu i-a zărit decât *boftorii domnitorului*. Ca să intre, a avut nevoie să-şi domine emoţia şi să-şi adune tot curajul. ► În faţa lui vodă, din care nu a văzut decât îcălţămintea, emoţia comisului se transformă în îndrăzneală, datorită şi firii sale optimiste, după cum o mărturiseşte direct.	*„...Pe urmă mă ridic în şa ca Alisandru Machidon şi nu mă opresc decât la Iaşi.", „Iar eu, încălicând precum am făgăduit, nu m-am oprit decât în târgul Ieşului..."* *„Şi a doua zi către amiază, spălat şi pieptănat, m-am înfăţişat cu inima bătând..."* *„Atuncea mi-a năvălit sângele în ochi şi mi s-au împăianjenit vederile. Dar am strâns din măsele şi mi-am ţinut firea."* *„Şi mă gândeam că la domn nou şi tânăr trebuie să găsesc eu milă pentru supărările mele.* *– Măria ta, am strigat eu cu îndrăzneală, am venit să-mi faci dreptate!"*
PUNCTUL CULMINANT ☑ Comisul descoperă cu uimire şi teamă că domnitorul este chiar boierul de la han.	► **Vocea voievodului**, care îi spune să se scoale, îl convinge că acesta este chiar boierul de la han. Cu iuţeala fulgerului, comisul îşi aminteşte şi îşi judecă comportarea de la han şi, acum, de emoţie şi în lumina deosebirii de rang, o consideră nepotrivită. De aceea, se înclină şi mai adânc şi îi sărută lui Vodă poala hainei, încercând prin acest gest de supuşenie să diminueze reaua impresie pe care o lăsase la han.	*„Auzind glasul, am ridicat ca-ntr-un fulger privirea, ş-am cunoscut pe boierul de la han. Pe loc am înţeles că trebuie să închid ochii şi să fiu înfricoşat. Mi-am plecat şi mai adânc fruntea, am întins mâna, am apucat poala hainei ş-am dus-o la buze."*

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsături, mijloace şi procedee de caracterizare	Citate
☑ Încurajat de atitudinea voievodului, comisul îi arată cu îndrăzneală actele doveditoare şi acesta îi promite să-i facă dreptate.	► Având un **spirit de observaţie** viu şi o bună cunoaştere a oamenilor, comisul remarcă faptul că ochii boierului râdeau, dovadă că îi era binevoitor. De aceea, prinde curaj şi îi arată actele doveditoare, relatându-i în acelaşi timp şi nenorocirile îndurate. **O hiperbolă** devine, astfel, procedeu de **caracterizare indirectă**, scoţând în evidenţă curajul cu care a înfruntat greutăţile vieţii şi răspunderea mare pe care şi-a asumat-o faţă de neamul său. El a continuat lupta nu din lăcomie pentru o bucată de pământ, ci din spirit de dreptate şi responsabilitate faţă de ai săi. ► **Spiritul viu** de observaţie şi memoria excepţională a răzeşului sunt dovedite, **indirect**, de relatarea amănunţită a reacţiilor domnitorului.	*„Când m-am ridicat în picioare, am băgat de samă că ochii boierului meu se încreţeau a râs ca şi la han (...). Scot cu îndrăzneală hârtiile din taşca de piele şi i le întind, şi încep a-i spune. Şi-i spun eu despre toate valurile care m-am bântuit, despre tot veninul cât l-am adunat în inima mea, cât l-am moştenit de la morţii mei."*
☑ La întrebarea domnitorului ce s-ar fi întâmplat dacă nu-i făcea dreptate, comisul Ioniţă îşi susţine cu îndrăzneală părerea şi nu se dezice de vorba pe care a spus-o.	► Reacţiile celorlalte personaje sunt un important mijloc de **caracterizare indirectă.** După ce s-a convins că răzeşul are dreptate, voievodul hotărăşte trimiterea unui om cu el, la Drăgăneşti, care să asigure împlinirea legii. Apoi, după ce şi-a îndeplinit datoria, îl întreabă, încă amuzat de amintirea vorbei celei mari a răzeşului, ce s-ar fi întâmplat dacă nu-i făcea dreptate. **Bun psiholog**, comisul ştie că Vodă are simţul umorului şi îi răspunde că iapa este peste drum, sugerând astfel că i-ar fi spus vorba respectivă.	*„Şi cetind Vodă hârtiile şi plecându-şi de aproape ochii pe peceţile de ceară, s-a înseninat şi a grăit cam pe nas..."* *„Apoi, cu ochii subţiaţi a zâmbet, m-a bătut pe umăr:* *– Ei, dar dacă nu-ţi făceam dreptate, cum rămânea?* *– De, Măria ta, răspund eu râzând, cum să rămâie? Eu vorba nu mi-o iau înapoi. Iapa-i peste drum!"*
DEZNODĂMÂNTUL ☑ Domnitorul se amuză la cuvintele îndrăzneţe ale comisului şi trimite un om cu dânsul la Drăgăneşti, să vegheze la împlinirea dreptăţii.	► **Reacţia favorabilă comisului** continuă şi în deznodământ: vodă se amuză, scrie actele necesare şi îl urmăreşte, de la fereastră, pe comis până la plecare, dovedind astfel **indirect** o mare admiraţie pentru acest adevăr reprezentant al răzeşimii dârze de odinioară, acea clasă socială pe care s-a sprijinit Ştefan cel Mare.	*„...şi când am încălicat de la han (...) ş-am purces înapoi, el se uita zâmbind de la fereastra deschisă şi-şi mângâia barba..."*

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsături, mijloace şi procedee de caracterizare	Citate
☑ După ce îşi înhee povestirea cu iaa lui Vodă, comisul cee vin în ulcele şi se pregăteşte să le spună o nouă întâmplare.	▶ **Reîntoarcerea la prima povestire** scoate în evidenţă încă o dată nostalgia comisului, care resimte acut trecerea anilor, atât de bogaţi în întâmplări pilduitoare. El însuşi îşi dă seama ce bogăţie spirituală reprezintă întâmplările prin care a trecut, şi se **autocaracterizează** ca atare. ▶ Pregătindu-se să le spună convivilor încă o întâmplare, **comisul** îşi dovedeşte, o dată în plus, experienţa bogată de viaţă şi plăcerea de a o împărtăşi celorlalţi.	*„Şi când rânchează el şi râde, parcă ar avea o amintire din alt veac şi din acele zile ale tinereţii mele. După asta puteţi cunoaşte ce fel de om sunt eu!"* *„...şi să încep o altă istorie, pe care de mult voiam să v-o spun..."*

Scanned with OKEN Scanner

Baltagul
(romanul)

de Mihail Sadoveanu

- ☑ **Creator al romanului istoric românesc** (*Fraţii Jderi*, *Nicoară Potcoavă*, *Neamul Şoimăreştilor*) şi al romanului mitic (*Creangă de aur*), **Mihail Sadoveanu** a dăruit literaturii române o operă vastă, alcătuită din nuvele, povestiri şi romane, dintre care numeroase sunt capodopere.
- ☑ **Activitatea sa literară** acoperă o jumătate de secol, de la debutul cu patru volume din 1904 (*Povestiri*, *Durerii înăbuşite*, *Crâşma lui moş Precu*, *Şoimii*), ce l-a determinat pe Nicolae Iorga să numească anul 1904, *Anul Sadoveanu*, până în 1952, când publică *Nicoară Potcoavă*, timp în care a dăruit literaturii noastre opere fundamentale: *Zodia Cancerului sau vremea Ducăi-Vodă*, *Baltagul*, *Creanga de aur*, *Hanu Ancuţei*, *Ţara de dincolo de negură*, *Nada Florilor* etc.
- ☑ Printre **temele principale** ale operei sadoveniene, notăm *universul rural*, văzut mai ales din punct de vedere social, cu dramele provocate de abuzuri şi exploatare socială: *La noi în Viişoara*, *Bordeienii*, *O istorie de demult*, *universul târgului moldovenesc*, în care monotonia sufocantă a vieţii şi preocupărilor veştejeşte suflete deosebite: *Floare ofilită*, *Însemnările lui Nicolae Manea*, *Haia Sanis*, **istoria naţională**, din vremea lui Ştefan cel Mare (*Fraţii Jderi*), până în vremea lui Duca Vodă (*Zodia Cancerului...*), punând accent mai ales pe lupta pentru independenţa naţională.
- ☑ **Natura** este o constantă a întregii opere sadoveniene. Povestirile se deschid şi se închid cu minunate poeme în proză, iar descrieri de natură pline de atmosferă se regăsesc presărate în toate capodoperele. Oamenii înşişi trăiesc într-o relaţie nemijlocită cu natura şi practică meserii străvechi, ca oieri, pescari, răzeşi, preoţi, negustori, haiduci. Drama omului modern porneşte, în viziunea scriitorului, din ruperea acestei legături esenţiale cu natura ţării.
- ☑ **Romanul *Baltagul***, apărut în 1930, se înscrie în tematica generală a operei lui Mihail Sadoveanu, căreia îi constituie o sinteză genială.
- ☑ Romanul este scris ca o replică la balada *Mioriţa*, căreia îi dă o continuare epică, aşa cum o dovedeşte moto-ul, un citat din baladă: „*Stăpâne, stăpâne,/ Mai cheamă ş-un câne...*", dar şi similitudinea de acţiune şi personaje: trei ciobani, uciderea unui cioban de către ceilalţi doi, căutarea personajului feminin, câinele credincios.
- ☑ **Tema principală** a operei o constituie căutarea şi pedepsirea ucigaşilor unui oier, fapt esenţial pentru echilibrul lumii, tulburat de crimă.
- ☑ **Tema secundară** este descrierea monografică a unei lumi arhaice, cea a satului moldovenesc de munte de la confluenţa secolelor XIX şi XX, în care încep să pătrundă, timid, dar neliniştitor, elementele civilizaţiei moderne.

Scanned with OKEN Scanner

☑ **TITLUL** romanului este simbolic, baltagul, armă purtată îndeosebi de ciobani, având două tăişuri, ce pot simboliza binele şi răul: baltagul este arma crimei, dar şi arma dreptăţii, cu care criminalul este ucis de fiul victimei. După legea arhaică, precreştină, a lumii muntenilor, fapta lui Gherghiţă nu este considerată crimă, ci justiţie. Observăm că baltagul lui Gherghiţă nu este pătat de sânge.

☑ **Subiectul** are rădăcini mitice, *Mioriţa* fiind considerată de G. Călinescu unul dintre cele patru mituri fundamentale ale poporului român, alături de *Zburătorul*, *Meşterul Manole*, *Traian şi Dochia*.

☑ De aceea, în naraţiune apar **motive specifice baladei**: motivul transhumanţei, femeia justiţiară, câinele credincios, uciderea ciobanului de către tovarăşii lui. Acţiunea petrecându-se în lumea reală, lipseşte motivul mioarei năzdrăvane.

☑ Din punct de vedere compoziţional, **acţiunea** se desfăşoară urmărind un singur fir epic, concentrat în jurul a **trei nuclee epice**: *aşteptarea lui Nechifor*, care cuprinde aşteptarea neliniştită a Vitoriei, semnele prevestitoare ale nenorocirii, pregătirea de drum, cu apelul la autoritatea spirituală (preot, vrăjitoare) şi de stat (prefect). Urmează *căutarea*, nucleu ce cuprinde plecarea, găsirea urmelor lui Nechifor, găsirea câinelui, apoi a trupului. Ultimul nucleu, *actul justiţiar*, va conţine pregătirile de înmormântare, înmormântarea, demascarea ucigaşului în faţa autorităţilor civile, pedepsirea ucigaşului şi a complicelui.

☑ **Acţiunea** se desfăşoară după toate momentele subiectului, în şaisprezece capitole, grupate în trei părţi. Prin folosirea prezentului istoric, faptele se petrec sub ochii cititorilor.

MOMENTELE SUBIECTULUI	**Fragment detaliat; realizare artistică**	**Trăsăturile romanului**
EXPOZIŢIE/ EXPOZIŢIUNEA ☑ În satul ei, Măgura Tarcăului, Vitoria Lipan îl aşteaptă îngrijorată pe soţul ei, Nechifor, care nu se întorsese de la Dorna, unde plecase pentru o afacere cu oi.	► **Romanul** începe cu o legendă caracterologică despre munteni, pe care Vitoria Lipan şi-o aminteşte în timp ce toarce, singură, pe prispă. Legenda prezintă trăsăturile sufleteşti ale oamenilor de la munte şi condiţiile lor grele de trai ca fiind stabilite de Dumnezeu de la începuturi. ► Încă din prima frază **accentul** cade pe *„rânduiala"* pe care Dumnezeu o dă fiecărui neam şi pe care oamenii sunt datori să o respecte cu străşnicie, aşa cum va face însăşi eroina, de-a lungul acţiunii: *„Domnul Dumnezeu, după cè a alcătuit lumea, a pus rânduială şi semn fiecărui neam."* *„Semn"* înseamnă, aici, însuşiri caracteristice, trăsături distinctive.	► **Dimensiunile ample** ale romanului permit înglobarea altor specii literare (legende, epistole, doine etc.) sau nonliterare (articole de ziar, memorialistică etc.), bineînţeles subordonate firului epic şi conţinutului de idei ale romanului.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile romanului
	▶ Ultimii în faţa lui Dumnezeu sosesc muntenii şi îşi justifică întârzierea descriind condiţiile grele în care îşi duc viaţa de crescători de oi, cu care urcă poteci *„oable"* şi coboară prăpăstii. ▶ **Verbele antitetice** *„a sui"* şi *„a cobori"* creează, prin alăturare, un tablou dinamic, arătând mişcarea alternantă şi neîncetată a turmelor de oi, proprie transhumanţei: *„Umblăm domol: suim poteci oăble şi coborâm prăpăstii"* ▶ **Enumeraţia** fenomenelor atmosferice ostile scoate în relief viaţa grea a muntenilor, care se răsfrânge şi asupra femeilor şi copiilor: *„Iar aşezările nevestelor şi pruncilor ne sunt la locuri strâmte între stânci de piatră. Asupra noastră fulgeră, trăsneşte şi bat puhoaiele."* ▶ De aceea, cererea oamenilor este pe deplin justificată: *„Am dori stăpâniri largi, câmpuri cu holde şi ape line."* ▶ Dumnezeu recunoaşte justeţea cererii, dar nu mai are ce să le dăruiască; totuşi, le face un dar preţios: liniştea sufletească, izvorâtă din împăcarea cu viaţa grea şi dragostea de viaţă; până şi defectele lor sunt orânduite de Dumnezeu ca o compensaţie pentru viaţa lor aspră: *„Rămâneţi cu ce aveţi. Nu vă mai pot da într-adaos decât o inima uşoară ca să vă bucuraţi cu al vostru. Să vă pară toate bune; să vie la voi cel cu cetera; şi cel cu băutura; şi s-aveţi muieri frumoase şi iubeţe."* ▶ Deci, **atitudinea naratorului** faţă de munteni este plină de îngăduinţă pentru defectele lor, care au o justificare. Aceeaşi atitudine o caracterizează şi pe Vitoria Lipan, care îşi iubeşte soţul cu aceeaşi pasiune, în ciuda comportamentului său de petrecăreţ. ▶ Stând singură pe prispa şi torcând, Vitoria îşi aminteşte legenda aşa cum o spunea Nechifor Lipan pe la nunţi şi cumetrii, deci legenda este relatată în stil direct.	

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile romanului
	▶ Cu ajutorul **descrierii**, este sugerată frumusețea discretă a eroinei, femeie încă tânără, și este prezentat satul răzlețit, despre care aflăm mai târziu că se numește Măgura Tarcăului. ▶ **Momentul descrierii** este înserarea, prezentată plastic prin metafora *„negură de noapte"*. ▶ Prezentarea pârâului Tarcău prilejuiește folosirea unei frumoase **imagini vizuale**: *„fulgera devale între stânci"*. ▶ Preocuparea și îngrijorarea din sufletul Vitoriei sunt sugerate prin două **enunțuri lapidare**: *„Fusul se învârtea harnic, dar singur."*, *„Acei ochi aprigi și încă tineri căutau zări necunoscute"*. ▶ Motivul neliniștii este enunțat laconic, semn al îngrijorării tăinuite în adâncul sufletului eroinei: *„Nechifor Lipan plecase de-acasă după niște oi, la Dorna, ș-acu Sfântu-Andrei era aproape și el încă nu se-ntorsese."*	▶ **Descrierea** se folosește, în roman, pentru portretizarea personajelor și fixarea cadrului (spațio-temporal) diverselor întâmplări. ▶ **Romanul** are mai multe conflicte: exterior (social, politic etc.) și interior (sufletesc), principale și secundare.
☑ O dată cu trecerea zilelor, vremea se răcește și argatul Mitrea se întoarce cu oile și vacile din poiană. Vitoria își pregătește gospodăria pentru iarnă, din ce în ce mai îngrijorată. ☑ Vitoria se duce la părintele Dănilă, pentru rugăciuni și o scrisoare către Gheorghiță, apoi merge și la baba Maranda, vrăjitoarea satului, care îi spune că Nechifor este prins în mrejele unei femei.	▶ **Dialogul** relevă trăsăturile eroinei, căci în discuția cu părintele Dănilă, Vitoria își deschide sufletul, mărturisindu-și dragostea pentru soț, credința în dragostea lui, dar și durerea ascunsă în adâncul inimii, căci întârzierea mult prea mare este semn că i s-a întâmplat ceva: *„Știe că-l doresc și nici eu nu i-am fost urâtă. (...) Apoi, părinte, sfinția-ta nu-i ești soț și n-ai nevoie să știi. Durerea-i la mine și socotelile acestea numai eu le fac noapte, când îs singură trează ș-aud numai greierul din vatră."* ▶ Totodată, Vitoria îi povestește părintelui un vis, pe care îl consideră semn de plecare dintre cei vii, în ciuda împotrivirii acestuia: l-a visat pe Nechifor trecând călare o apă neagră, cu *„fața încolo"*.	▶ **Dialogul** este folosit în multe scopuri: caracterizare directă și indirectă, punerea în temă a cititorilor cu evenimente, idei, sentimente care prezintă mare importanță pentru eroi.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile romanului
INTRIGA ☑ Nemaiputând răbda nesiguranța, eroina îl cheamă printr-o scrisoare pe Gheorghiță de la Cristești, cu gând să-l trimită în căutarea tatălui. Gheorghiță se întoarce către sărbătorile Crăciunului, aducând vestea că Nechifor nu fusese la apa Jijiei ca în ceilalți ani.	▶ Vitoria îl primește pe Gheorghiță cu *„mare bucurie"*, **epitetul antepus** *„mare"*, ca și descrierea gestului ei de a se încuia într-o altă odaie pentru a plânge de înduioșare sugerând dragostea de mamă. ▶ Semn al afecțiunii îl constituie și masa bună pe care i-o servește: pâine anume coaptă pentru el, păstrăvi afumați, rachiu bun, adus de la crâșmă. ▶ Extrem de receptivă, dornică să-i afle părerile și gândurile, Vitoria îi cere *„să-i spuie toate"*, să-i descrie toate lucrurile interesante văzute pe drum la care mama și fiica nu au acces: trenul, horile, felul oamenilor. ▶ Verbul *„a admira"* arată, aici, o dragoste de mamă prost ascunsă: *„Vitoria îl admira din cealaltă parte a măsuței."*	
☑ Cu mare greutate, Vitoria îl anunță pe Gheorghiță că tatăl lui nu s-a întors și că trebuie să se ducă după dânsul, deoarece bănuiește că i s-a întâmplat ceva rău. ☑ Văzându-l *„sfios și nesigur"*, Vitoria înțelege că nu-l poate trimite într-o asemenea misiune, că nu se poate sprijini pe singurul bărbat din casă.	▶ **Epitetul** *„sfios și nesigur"* sugerează că Gheorghiță este prea necopt pentru a fi trimis într-o căutare atât de dificilă. ▶ Supărarea Vitoriei se dezvăluie nu prin vorbe, ci prin gesturi: oftează „cu năduf", respinde ajutorul fetei la strânsul mesei: *„o dădu la o parte cu cotul"*.	▶ Personajele sunt caracterizate printr-o paletă variată de mijloace și procedee: fapte, gesturi, nume, poreclă etc.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile romanului
☑ Cu începutul, Vitoria ia hotărârea de a pleca cu Gheorghiță, ca *„mintea ei să ajute și brațul lui să lucreze"*. Înainte de a lua o hotărâre definitivă, eroina se pregătește sufletește și trupește prin post.	▶ Vitoria ține post negru douăsprezece vineri, cu severitate, așa cum o sugerează o enumerație: *„fără hrană, fără apă, fără cuvânt, cu broboada cernită peste gură"*. ▶ Se întrezărește aici o credință străveche, și a nume că nu poate ajunge la cel din lumea umbrelor decât cel ce devine asemenea. De aceea, *„ea însă se socotea moartă, ca și omul ei, care nu era lângă dânsa"*. ▶ Tot din acest motiv, Vitoria nu acceptă să se bucure și să participe la sărbătorile Anului Nou, căci, marcând un nou început, Anul Nou înseamnă viață.	▶ Acțiunea se poate desfășura linear, cronologic, ca aici, sau nu.
☑ Examenul de conștiință din aceste clipe de maximă singurătate îi prilejuiește eroinei o descoperire surprinzătoare, și anume faptul că își iubește soțul ca în tinerețe, deși au copii mari. În ziua de Bobotează, Vitoria hotărăște să se ducă a doua zi la Piatra Neamț.	▶ Majoritatea reperelor temporale din text sunt **sărbători creștine**: *„Sfântul Andrei"*, *„Crăciunul"*, *„Bobotează"* etc. sau date calendaristice asociate tot cu sărbători religioase: 27 februarie – *„praznicul cuviosului părintelui nostru Procopie"*, 9 martie – *„cei patruzeci de sfinți mucenici din Sevasta"*, creând imaginea unei lumi arhaice, tradiționale, ce se conduce după legi nescrise, dar cunoscute din tradiție și păstrate cu sfințenie.	▶ Romanul are un amplu caracter de **frescă socială** a unei perioade de timp alese; sunt prezentate aspecte semnificative: credințe, obiceiuri, concepții de viață, conflicte etc.
☑ Pregătind caii supărat, deoarece în ziua plecării la Piatra ar fi vrut să se ducă la horă, Gheorghiță se gândește la copilăria lui fericită și înțelege că a trecut.	▶ Ca **mod de expunere**, autorul folosește descrierea, pentru a sugera raiul copilăriei, petrecută în singurătățile munților, la afine și zmeură, la scăldat în bulboanele pârâurilor sau ascultând povești la stână. ▶ **Monologul interior**, potențat prin întrepătunderea stilului indirect cu stilul indirect liber, arată transformarea pe nesimțite a băiatului: desprinderea de copilărie și acceptarea cu greu a poverii gospodăriei, sarcină prea dificilă pentru anii săi tineri.	

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile romanului
	► Gheorghiță suferă și din cauza schimbării mamei, căreia nu-i intuiește cauzele profunde: *„Și maică-sa asta s-a schimbat. Se uită numai cu supărare și i-au crescut țepi de aricioaică."* Mama îi fusese mereu sprijin până atunci. ► Deși **înduioșat** de lacrimile abia stăpânite ale mamei, Gheorghiță nu găsește în inima lui nici o vorbă de mângâiere, pentru că este prea tânăr și nu o înțelege.	
☑ Vitoria îi mărturisește că a rămas singurul ei sprijin și trebuie să se maturizeze. ☑ A doua zi, pe drumul spre Piatra, Gheorghiță se luptă cu troianul de zăpadă.	► Lupta cu troianul, pe care îl biruie ca pe un om, este prima etapă în procesul de maturizare a lui Gheorghiță. Puterea și îndârjirea care se trezesc în el sunt însușiri ale vârstei mature. Totodată, el simte că i-a dat astfel mamei răspunsul pe care aceasta îl aștepta de la el: *„Privi spre maică-sa; o văzu zâmbind și înțelese că i-a dat răspunsul pe care nu-l putea gângăvi în ajun."* Comunicarea fără cuvinte dintre mamă și fiu este o dovadă a puternicei lor afecțiuni și asemănări sufletești.	► **Monologul**, folosit în momentele de autoanaliză ale personajelor, este un important mijloc de caracterizare, deseori folosit în roman. ► **Perosnajele** sunt excepționale, complexe, contradictorii, în conflict cu lumea și cu sine însuși.
☑ La mănăstirea Bistrița, starețul Visarion o sfătuiește pe Vitoria să ceară autorităților cercetarea dispariției soțului ei. ☑ Deși face la Piatra o plângere, hotărârea de a pleca în căutare împreună cu Gheorghiță este de nestrămutat. ☑ Înainte de a pleca, îi face lui Gheorghiță un baltag, pe care îl sfințește părintele Dănilă,		

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile romanului
şi o duce pe Minodora la mânăstirea Văratec, spre a fi în siguranţă.		
DESFĂŞURAREA ACŢIUNII ☑ Păstrătoare a tradiţiilor, Vitoria se duce la biserică înainte de a pleca, ştiind că descoperirea adevărului este plină de primejdii. ☑ Eroina vinde produse hangiului David din Călugăreni, iar banii îi lasă în grija părintelui până a doua zi, temându-se să nu fie prădată.	▶ **Desfăşurarea acţiunii** acoperă capitolele VII-XIII şi începe cu mărturia Vitoriei: *„Astăzi e o sfântă luni şi începem împlinirea hotărârii."*	▶ **Timpul** este mult mai larg decât în schiţă sau nuvelă.
☑ În ziua următoare, cei doi pleacă la drum împreună cu hangiul David şi, după ce trec prin Bistriţa, poposesc la Bicaz, la hanul lui Donea, unde găsesc primele urme ale lui Nechifor. ☑ **A doua zi** se opresc la Călugăreni, la **hanul lui David**. La Fărcaşa îl întâlnesc pe	▶ Un *scurt dialog* între Vitoria şi moş Pricop devine *mijloc de portretizare directă* pentru Nechifor, personajul absent, deoarece relevă aspectul său fizic, curajul deosebit şi obiceiul său de a călători noaptea. ▶ Primirea călduroasă pe care le-o fac muntenii dovedeşte ospitalitatea muntenilor, dornici şi să petreacă, dar şi să-şi împartă bucuriile cu drumeţii: *„Le-au ieşit în cale oameni, au apucat de căpestre caii şi i-au abătut într-o ogradă. Erau aprinşi la obraz şi aveau plăcere să cinstească pe drumeţi şi să-i ospăteze."* ▶ **Epitetul** *„aprinşi la obraz"* sugerează însufleţirea provocată de petrecere, dar şi bucuria generoasă de a ospăta drumeţi obosiţi. Detaliul corespunde descrierii muntenilor din legenda caracterologică de la începutul romanului.	▶ Romanul prezintă numeroase **tipuri de personaje**: centrale, secundare, episodice, personaje absente.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile romanului
subprefectul Anastasie Balmez, dar şi pe moş Pricop, fierarul, care îşi aminteşte de Nechifor. **La Borca** au întâlnit o cumetrie, la care mama şi fiul participă din respect pentru tradiţie.	► **Vitoria** acceptă fără plăcere, dată fiind durerea ascunsă în sufletul ei, din respect faţă de tradiţie, aşa cum o dovedeşte verbul *„a trebui”*: *„Vitoria a trebuit să se supuie.”* ► **Gesturile** ei sigure, evidenţiate cu ajutorul enumeraţiei, arată o cunoaştere perfectă a obiceiurilor: *„... să descalece, să intre la leluză şi să-i puie rodin sub pernă un coştei de bucăţele de zahăr şi pe fruntea creştinului celui nou o hârtie de 20 de lei. S-a închinat cu paharul de băutură către nânaşi, a sărutat mâna preotului...”* ► Vitoria ascunde adevăratul motiv al călătoriei, pretextând o datorie în bani la Dorna.	
☑ **La Cruci**, eroina nimereşte peste o nuntă.	► **Descrierea** ocupă un loc important, deoarece este prezentată o nuntă ţărănească, tradiţională, completând, ca într-un mozaic, imaginea lumii arhaice a muntenilor: mireasa şi druştele, cu capetele înflorite, nevestele numai *„în catrinţi şi bondiţi”*, sfidau frigul iernii. Veselia şi bucuria de a trăi, ca şi gesturi rituale arhaice, se vedeau în comportamentul bărbaţilor: *„...împuşcau cu pistoalele asupra brazilor, ca să sperie şi s-alunge mai degrabă iarna.”* ► **Vorniceii** le-au ieşit în cale pe cai cu năframe la urechi, după obicei, şi i-au ameninţat că ori beau în cinstea mirilor, ori îi împuşcă. Ameninţarea şi hiperbola din prezentarea mirilor: *„fecior de împărat”* şi *„slăvita doamnă mireasă”* nu sunt o glumă, ci fac parte din ceremonialul nunţilor tradiţionale. ► **Vitoria** dovedeşte din nou o bună cunoaştere a tradiţiilor, făcând o frumoasă urare miresei. Eroina îşi ascunde mâhnirea, arătând un chip vesel, potrivit cu evenimentul, aşa cum o dovedeşte epitetul antepus *„veselă”*. Epitetul *„limbă ascuţită”* arată un limbaj glumeţ, încărcat de aluzii ironice, aşa cum se obişnuia la nuntă. ► **Monologul interior** a fost folosit pentru a evidenţia faptul că Vitoriei îi convenea să se amestece printre oameni mulţi, între care trecea neobser-	► Fresca socială ocupă un loc important în roman şi este realizată cel mai des dintr-un **mozaic de descrieri şi comentarii** ale naratorului.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile romanului
	vată şi putea să iscodească mai bine: *„Când îs mulţi, ei te bagă mai puţin în samă şi tu poţi mai bine cerceta."*	
☑ Aflând că Nechifor a trecut pe aici fără probleme, Vitoria se îndreaptă spre ţara Dornelor. ☑ Vitoria interpretează dezgheţul ca pe un semn favorabil pentru căutările ei.	▶ **O scurtă descriere**, realizată prin enumeraţii, introduce cititorul în atmosfera mai puţin aspră a Dornelor, arătând un relief mai variat şi mai blând: *„Dornele-s numai pâraie, numai munţişori cu brazi, numai tăpşanuri şi aşezări de sate"*. Diminutivul *„munţişori"* şi repetiţia adverbului cu sens limitativ *„numai"* atenuează asprimea şi sălbăticia peisajului. ▶ Un **epitet dublu** sugerează frumuseţea oamenilor din zonă: *„Neamuri de oameni frumo şi curaţi."* ▶ **Dragostea de viaţă** a acestor munteni se vede în pasiunea cu care dansează şi este reliefată de comparaţie: *„Îi vedea în treacăt cum petrec la crâşmă şi cum joacă cu mare aprindere şi patimă, parcă în puţine ceasuri avea să fie sfârşitul lumii."* Şi aici suntem în limitele descrierii din legenda caracterologică. ▶ Descrierea ţării Dornelor este **subiectivă**, deoarece este realizată de un personaj: Vitoria.	
☑ Aflând că târg a fost în toamnă doar la Vatra Dornei, cei doi se îndreaptă într-acolo.	▶ Pe când eroina se îndreaptă spre Vatra Dornei, aerul se încălzeşte, începe să bată un vânt călduţ, iar soarele începe să topească omătul, anunţând dezgheţul: *„Nu era nimic, decât un vânt subţire şi călduţ de la asfinţit."*; *„Cum au purces spre Vatra Dornei, au intrat într-o strălucire de soare de la amiază. Era un drum de dezgheţ şi prindeau a curge pâraie pe subt omăt..."* ▶ Vitoria ştie să **interpreteze semnele naturii**: *„Avea credinţă că aici avea să se aleagă o rânduială nouă a vieţii lor"* – adică o altă etapă a vieţii: văduvia pentru Vitoria, tinereţea pentru Gheorghiţă. Atâta vreme cât nu se ştie nimic despre soţul ei, situaţia Vitoriei nu este limpede: nici soţie, nici văduvă, deci în afara tradiţiei.	

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile romanului
☑ Pe drum sunt acostați de un străin cu gânduri rele de care scapă prin amenințare și ajung cu bine la han, unde află că Nechifor a cumpărat în noiembrie 300 de oi, din care a revândut o sută altor gospodari, cu care a plecat apoi spre Neagra. ☑ Vitoria merge acum pe urmele a trei ciobani la Broșteni și la Borca, apoi la Sabasa, unde poposesc la domnul Toma. ☑ Trecând peste muntele Stânișoara, la Suha, Vitoria află de la hangiul Iorgu Vasiliu că, aproape de Sfinții Mihail și Gavril, au poposit la el doi ciobani: Calistrat Bogza și Ilie Cuțui. ☑ Vitoria se întoarce înapoi la Sabasa, pentru cercetări. ☑ La Sabasa, în curtea unui gospodar, îl găsește pe Lupu, câinele lui Nechifor.	▶ **Dumul** ei întortocheat, cu întoarceri și șovăieli, este simbolic; reprezintă labirintul din care trebuie să iasă la lumină – găsind trupul soțului și descoperind adevărul.	▶ **Spațiul** este mult mai larg decât în schiță și nuvelă.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile romanului
☑ Cu ajutorul lui Lupu, care îi conduce într-o râpă, găseşte osemintele soţului ei.		
PUNCTUL CULMINANT ☑ Vitoria pregăteşte înmormântarea după datina creştină. Autorităţile cercetează cauzele morţii lui Nechifor Lipan.	▶ **Descrierea detaliată a obiceiurilor** de înmormântare, după nuntă şi botez, completează imaginea lumii arhaice în care s-a petrecut omorul. ▶ Gesturile şi cuvintele participanţilor la înmormântare sunt **ritualice**: după ce primesc pâine şi rachiu, oamenii şoptesc: *„Dumnezeu să-l ierte!"* ▶ **La praznic**, Vitoria îi invită şi pe preoţi, pe subprefect şi oamenii stăpânirii, dar şi pe gospodarii cu care Nechifor se întovărăşise la drum. Scurta **descriere a mâncărurilor** şi băuturilor arată eforturile Vitoriei de a asigura un praznic îmbelşugat. Bucatele sunt de post, deoarece se aflau în postul mare, pe care oamenii îl respectau cu sfinţenie. ▶ O scurtă descriere arată că locurile din jurul mesei sunt ocupate în funcţie de rang, după rânduială, cu preoţii şi subprefectul în fruntea mesei. Cei doi gospodari străini s-au aşezat în margine. Nu întâmplător Vitoria se aşază lângă ei.	
☑ Între Vitoria şi Calistrat Bogza are loc o confruntare de o mare subtilitate psihologică. ☑ Mai întâi, Vitoria îl enervează pe Bogza şi îl îndeamnă să bea mult.	▶ Vitoria intră în vorbă cu Calistrat Bogza, îmbiindu-l să mănânce şi mai ales să bea *„după un prieten"*. Prin cuvinte cu dublu înţeles, Vitoria urmăreşte să-l enerveze pe Bogza, urmărind şi ca acesta să se dea de gol, şi să-i facă pe oameni să-l bănuiască, căci, dacă nu bea pentru un prieten, înseamnă că nu i-a fost prieten, ci duşman. În acelaşi timp, cel ce bea nu se mai poate stăpâni şi nu mai paote ascunde adevărul. De aceea, Vitoria îl îmbie: *„Ia mai bea un pahar, ca să văd şie u. Şi pe urmă vei mai bea şi altele, după pofta inimii dumitale."* ▶ Apoi Vitoria concentrează atenţia întregii adunări asupra baltagului lui Bogza şi, admirându-l, îl arată lui	▶ **Conflictele**, care constituie motorul acţiunii, sunt gradate, în general atingându-şi maximul în punctul culminant al firului epic.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile romanului
	Gheorghiță, insinuând că *„acestalalt e mai vechi și știe mai multe."* Eroina îi spune lui Bogza că ea știe cum s-au petrecut lucrurile, deoarece i-a spus Lipan, în timpul privegherii.	
☑ Deși insinuează că știe cum s-au petrecut faptele, amână dezvăluirea lor până atrage atenția subprefectului. Vitoria relatează exact cum s-a petrecut crima, înspăimântând u-l pe Bogza.	▶ **Tensiunea crește gradat, lupta psihologică** dintre cei doi devine din ce în ce mai încordată. Prin fraze lipsite de importanță, amână dezvăluirea faptelor până ce este sigură că o ascultă și subprefectul: *„Interesat, domnul subprefect* ***Bolmez*** *își puse coatele pe ștergar și-și întoarse urechea stângă, cu care auzea mai subțire, privind în același timp cu coada ochiului."* Bogza se neliniștește: *„Simțindu-se observat, Bogza se neliniști."* ▶ **Narațiunea și descrierea** se întrepătund în relatarea crimei; frazele scurte, dinamice, cu verbele la trecut, mai ales la perfectul compus arată o acțiune încheiată, irevocabilă. ▶ **Intervențiile Vitoriei** în relatare, vizibile în pronumele personal *„eu"*, siguranța cu care vorbește sunt convingătoare: *„Dar eu știu mai bine că se duceau la deal"*, *„Eu am știință că fapta aceasta s-a petrecut ziua, la asfințitul soarelui"*, creând impresia că Vitoria a fost martor ocular sau că, după afirmațiile ei, știe ce s-a întâmplat chiar de la Nechifor. ▶ **Descrierea** precizează momentul temporal, locul, ucigașul și complicele lui, care stătea de veghe, comportamentul vitejesc al câinelui, crima și ștergerea urmelor. La semnul complicelui, ucigașul l-a lovit pe la spate pe Nechifor, care a murit pe loc. Apoi criminalul a împins calul cu mortul în râpă. Câinele a sărit asupra lui, dar l-a lovit cu piciorul. N-a mai apucat să-l lovească și cu baltagul, căci dulăul a fugit în râpă după stăpân. Apoi asasinul a încălecat și s-a dus după tovarășul său. ▶ **Psihologia personajului** colectiv, care bănuiește că munteanca a spus adevărul, este evidențiată cu ajutorul descrierii: *„În toată lumea de acolo erau*	▶ **Conflictul psihologic** este esențial în roman.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile romanului
	bănuieli. Vorbele şi iscodirile lucrară cu hărnicie. Cercetările Vitoriei nu trecuseră neobservate şi astfel oamenii fuseseră pregătiţi sufleteşte pentru descoperirea adevărului.	
☑ Trecând printr-o paletă variată de stări sufleteşti, Bogza nu se mai poate stăpâni şi izbucneşte, dovedindu-se vinovat de crimă.	▶ **Monologul interior** al lui Bogza arată cum în sufletul lui se adună mânia încetul cu încetul. ▶ Prin **gradaţie**, scriitorul sugerează acumularea tensiunii până în punctul culminant, când Bogza izbucneşte în răcnete: *„Destul! Răcnea omul, destul!"* ▶ Astfel, la început, gândurile lui Bogza sunt încă raţionale, deşi bărbatului îi este ciudă că o femeie i-a descoperit fapta. Ştia că va căuta să afle adevărul, dar era sigur că nu va reuşi, deoarece nu lăsase nici o urmă. L-a deranjat stăruinţa ei, întrebările pe care le punea oamenilor. Chiar la un moment dat i-a fost milă de ea, fiind *„o văduvă care îşi caută bărbatul"*. ▶ Când Vitoria **dezvăluie** în amănunt cum s-a petrecut crima, îl cuprinde o teamă superstiţioasă, de care încearcă să se elibereze, considerându-se prost dacă o crede: *„Prost şi tâmp ar fi să-şi închipuie că ea a fost de faţă. Mai prost şi mai tâmp să creadă că mortul a putut vorbi."* ▶ **Bogza** se întreabă dacă l-a trădat Ilie Cuţui şi îşi revarsă ciuda asupra acestuia: *„Ştie, poate, ceva de la nevasta lui Cuţui. Nepotrivit lucru este să ai de a face cu asemenea prieteni şi tovarăşi ticăloşi."* ▶ Până la urmă, teama pune stăpânire pe Bogza: *„Mai ciudat este că nici el nu ştia bine cum a fost. Abia acum vede că a fost aşa întocmai."* ▶ **Teama şi vinovăţia** îl fac să se simtă stânjenit; ca să-şi ascundă stânjeneala, bea pe nerăsuflate două pahare de vin, care îl fac să-şi piardă orice rest de stăpânire de sine: *„...Bogza, simţindu-se privit, bău pe nerăsuflate un pahar de vin, şi încă unul. După aceea, fără să ştie cum, luă deodată o hotărâre năprasnică (...) El era un bărbat, de care încă nu-şi bătuse joc nimeni în viaţa lui."*	▶ În roman, **personajele** sunt mai numeroase şi mai complexe; ele sunt puse în evidenţă pe rând, personajele episodice putând ajunge în centrul acţiunii, dacă acţiunea o cere.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile romanului
	▶ **Răcnetele şi furia de nestăpânit**, semne ale conştiinţei încărcate, îl fac să mătură paharele şi farfuriile de pe masă, tulburând praznicul.	
☑ Abia acum, când ucigaşul recunoaşte pe jumătate, Vitoria îl acuză de crimă. ☑ Acuzat de crimă, Bogza se repede la Gheorghiţă, care îl loveşte cu baltagul; câinele sare asupra sa, rănindu-l mortal. ☑ Înainte de a muri, Bogza îşi recunoaşte vina: a ucis din dorinţa de a-i lua oile. ☑ Complicele, Ilie Cuţui, este arestat de jandarmi.	▶ **Plin de mânie**, ucigaşul aproape că îşi recunoaşte fapta: *„Pentru o faptă este numai o plată. Chiar dacă aş fi eu, mi-oi primi osânda de la cine mi se cuvine"*, permiţându-i astfel Vitoriei să îl acuze de crimă: *„Gheorghiţă, vorbi cu mirare femeia, mi se pare că pe baltag e scris sânge şi acesta-i omul care a lovit pe tatu-tău"* ▶ **Metafora** *„pe baltag e scris sânge"*, repetată aluziv: *„Este scris pe el ceva?"*, *„...nu ceteşte ceva pe baltag"*, sugerează că, potrivit unei concepţii străvechi, sângele vărsat cere să fie răzbunat tot prin sânge. **Repetiţia** a avut un rol-cheie în scena denunţării ucigaşului, întreţinând sentimentul de vinovăţie. ▶ **Puterea Lui Gheorghiţă** devine mai mare decât a ucigaşului, deoarece este dreaptă. Deşi nu el îl omoară pe Bogza, ci câinele, care recunoaşte în el pe ucigaşul stăpânului său, Gheorghiţă se maturizează acum, pentru că, simbolic, a răzbunat sângele tatălui său. ▶ Asemănarea cu balada *Miorița* devine evidentă: Nechifor a fost ucis deoarece era *„mai ortoman"*. În ambele opere există trei ciobani, doi dintre ei omorându-l pe al treilea, există un personaj feminin care îl caută pe cel mort şi un câine *„bărbat"*.	▶ Punctul de plecare al romanului poate fi **un mit**.
Deznodământul ☑ Vitoria se reîntoarce la treburile gospodăriei ei: hotărăşte drumurile pe care, împreună cu Gheorghiţă, le va face în următoarele patruzeci de zile, până la paras-	▶ O dată cu prinderea ucigaşilor, se încheie şi misiunea justiţiară a Vitoriei şi ea intră acum din nou în rânduiala vieţii, devenind văduvă. ▶ Ultima replică a Vitoriei (în stil direct) arată un final deschis; pregătirea măritişului Mînodorei arată că viaţa merge înainte: *„Iar pe soră-ta să ştii că nici c-un chip nu mă pot învoi ca s-o dau după feciorul acela nalt şi cu nasul mare al dăscăliţei lui Topor"*. ▶ O **metaforă** şi un **epitet** dovedesc că Vitoria, deşi singură, se ocupă cu energie de treburile împovărătoare ale gospodăriei ei bogate (turmă la apa Jijiei, turmă nouă	▶ **Romanul** prezintă destinul unor personaje bine individualizate: Vitoria, Gheorghiţă, dar şi al unor grupuri de oameni, aici muntenii de la confluenţa secolelor XIX şi XX.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile romanului
tas, înainte de a se întoarce acasă.	la Rarău, oi şi vaci în poiana de la Măgura Tarcăului): *„trezită de griji multe"*. ▶ **Motivul drumului** din ultimul pasaj al romanului, sub forma drumurilor dus-întors (la apa Prutului, la Ştefăneşti, înapoi la Sabasa, la apa Jijiei, iar la Sabasa, apoi acasă) sugerează complexitatea vieţii muntenilor şi greutăţile ei, care nu se sfârşesc niciodată, nici o dată cu moartea; cei rămaşi trebuie să-şi ducă mai departe traiul şi tradiţiile lumii lor. ▶ Doar timpul se schimbă pentru cei rămaşi, căci trebuie să îşi adapteze ocupaţiile la datele parastasurilor rituale: de trei, de nouă zile, păstrând astfel vie amintirea celui mort.	

CONCLUZII

- ☑ **Complexitatea subiectului**, care poate fi interpretat pe numeroase paliere semantice, face dificilă încadrarea operei în tipologia romanului.
- ☑ Urmărind maturizarea lui Gheorghiţă, *Baltagul* poate fi citit ca un **roman de formare**.
- ☑ Căutarea trupului celui ucis, descoperirea adevărului şi pedepsirea vinovaţilor fac ca opera să poată fi considerată **roman poliţist**.
- ☑ Deoarece **mitul** ocupă un loc important în roman, lumea în care se petrec faptele fiind condusă de legi străvechi, datorită faptului că acţiunea preia şi dezvoltă motivele principale din *Mioriţa*, continuându-i firul epic, dar şi elemente din ale mituri (căutarea lui Osiris de către Isis din mitologia egipteană; călătoria iniţiatică din numeroase tradiţii), opera poate fi privită drept **roman mitic**.
- ☑ Deoarece înfăţişează obiceiurile, ocupaţiile, modul de viaţă cotidian, refuzul înnoirilor, tradiţiile şi concepţiile unei lumi arhaice, romanul poate fi considerat **o monografie a satului moldovenesc de la munte de la începutul secolul al XX-lea**.
- ☑ *Baltagul* rămâne **o creaţie singulară** nu numai în opera sadoveniană, ci şi în literatura română.

Scanned with OKEN Scanner

Baltagul
(caracterizarea Vitoriei Lipan)
de Mihail Sadoveanu

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsături, modalităţi şi procedee de caracterizare	Citate
EXPOZIŢIE/ EXPOZIŢIUNEA ☑ În satul ei, Măgura Tarcăului, Vitoria Lipan îl aşteaptă îngrijorată pe soţul ei, Nechifor, care nu se întorsese nici până la Sfântul Andrei de la Dorna, unde plecase pentru o afacere cu oi.	▶ **Vitoria Lipan** este unul dintre cele mai **complexe** personaje feminine din literatura noastră. ▶ Ea este caracterizată încă din expoziţie/ expoziţiune, care o prezintă stând singură pe prispă, torcând şi amintindu-şi de legenda pe care Nechifor o spunea la nunţi şi cumătrii; efortul ei de a evoca glasul şi chipul soţului **o caracterizează indirect** pe eroină, dovedind dragoste adâncă pentru tovarăşul ei de viaţă. ▶ **Descrierea devine procedeu de caracterizare**; portretul fizic pe care i-l face naratorul, în care elementul central îl constituie ochii, sugerează o frumuseţe deosebită, deşi discretă. ▶ **Gesturile** sunt o modalitate de **caracterizare indirectă**: precizia şi îndemânarea cu care toarce dovedesc hărnicie, în timp ce atitudinea ei absentă sugerează îngrijorarea. ▶ Motivul îngrijorării Vitoriei este prezentat laconic.	*„În singurătatea ei, femeia cerca să pătrundă până la el. Nu putea să-i vadă chipul; dar îi auzise glasul. Întocmai aşa spunea el povestea."* *„Ochii ei căprii, în care parcă se răsfrângea lumina castanie a părului, erau duşi departe."* *„Acei ochi aprigi şi încă tineri..."* *„Fusul se învârtea harnic, dar singur."; „Şi de poveste (...) Vitoria, nevasta lui Nechifor Lipan, îşi aducea aminte stând singură pe prispă, în lumina cea de toamnă, şi torcând."* *„Nechifor Lipan plecase de acasă după nişte oi, la Dorna, ş-acu Sfântu-Andrei era aproape şi el încă nu se întorsese."*
☑ Zilele trec şi Nechifor Lipan tot nu se întoarce. ☑ Vitoria îşi pregăteşte gospodăria pentru iarnă, din ce	▶ **Îngrijorarea eroinei** creşte gradat, o dată cu trecerea zilelor, aşa cum o dovedeşte încercarea ei de a găsi puţină alinare la preotul satului şi chiar la baba Maranda, vrăjitoarea, în a cărei ştiinţă nu crede.	

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsături, modalităţi şi procedee de caracterizare	Citate
în ce mai îngrijorată. ☑ Vitoria se duce la părintele Dănilă, pentru rugăciuni şi o scrisoare către Gheorghiţă, apoi merge şi la baba Maranda, vrăjitoarea satului, care îi spune că Nechifor este prins în mrejele unei femei.	▶ **Faptele** ei arată (**indirect**) un mod de a trai **tradiţional**, în conformitate cu normele nescrise ale lumii străvechi căreia îi aparţine. ▶ Pe Vitoria o tulbură şi mai mult semnele: **visul** în care îşi vede soţul *„călare, cu spatele întors către ea, trecând spre asfinţit o revărsare de ape”*, vis pe care îl spune şi părintelui.	
INTRIGA ☑ Nemaiputând răbda nesiguranţa, eroina îl cheamă printr-o scrisoare pe Gheorghiţă de la Cristeşti, cu gândul să-l trimită în căutarea tatăului.	▶ Vitoria este **caracterizată indirect** şi prin relaţiile sociale, mai ales prin raporturile dintre ea şi copii. Pe Gheorghiţă îl primeşte cu bucurie, **semn al dragostei de mamă.** Toate gesturile îi dovedesc afecţiunea, pe care încearcă totuşi să şi-o ascundă.	*„Vitoria îl primi cu bucurie şi îl sărută pe amândoi obrajuii după aceea trecu în altă odaie şi se încuie pe dinlăuntru, ca să poată plânge singură.”*
☑ Gheorghiţă se întoarce către sărbătorile Crăciunului, aducând vestea că Nechifor nu fusese la apa Jijiei ca în ceilalţi ani.	▶ Semn al dragostei materne este şi masa bună pe care i-a pregătit-o. ▶ Faptul că îi cere lui Gheorghiţă să-i povestească tot ce a făcut şi a văzut sugerează nu numai interesul pentru evenimentele la care nu a luat parte, cât extrema receptivitate şi atenţie a Vitoriei faţă de băiat.	*„Veni iar către el, cu pita proaspătă şi cu un hârzob de păstrăvi afumaţi. Trimise pe Mitrea la domnu Iordan, crâşmarul, s-aducă oleacă de rachiu de cel bun...”*
	▶ Vitoria nu reuşeşte să-şi ascundă bine dragostea şi mândria maternă, aşa cum o dovedeşte verbul *„a admira”*, dovadă a intensităţii sentimentelor sale.	*„Vitoria îl admira din cealaltă parte a măsuţei.”*
☑ Cu mare greutate, Vitoria îl anunţă pe Gheorghiţă că tatăl lui nu s-a întors şi că tre-	▶ **Monologul interior** devine procedeu de **caracterizare directă**, relevând durerea din sufletul Vitoriei.	*„Vitoria îl privi clipind. Îl văzu sfios şi nesigur; pe când ea era plină de gânduri, de patimă şi durere.”*

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsături, modalităţi şi procedee de caracterizare	Citate
buie să se ducă după dânsul, deoarece bănuieşte că i s-a întâmplat ceva rău. ☑ Văzându-l „*sfios şi nesigur*", Vitoria înţelege că nu-l poate trimite într-o asemenea misiune, că nu se poate sprijini pe singurul bărbat din casă.	▶ Supărarea ei, când înţelege că nu găseţe sprijin la Gheorghiţă, se dezvăluie doar **indirect, prin gesturi**.	*„Oftă cu năduf şi începu să strângă masă, cu mişcări smucite. Fata voi să-i ajute; ea o dădu la o parte cu cotul."*
☑ Cu încetul, Vitoria ia hotărârea de a pleca cu Gheorghiţă, ca *„mintea ei să ajute şi braţul lui să lucreze"*. ☑ Înainte de a lua o hotărâre definitivă, eroina se pregăteşte sufleteşte şi trupeşte prin post.	▶ **Monologul interior, procedeu al portretizării indirecte**, sugerează greutatea de a lua o hotărâre care iese din normal şi tradiţional – în mod obişnuit, sarcina căutării trupului celui dispărut şi a aflării adevărului este o datorie bărbătească. Vitoria este forţată de împrejurări să îşi asume un rol care nu i se potriveşte. ▶ **Profund credincioasă**, aşa cum o dovedeşte şi apelul la rugăciunile bisericii (plăteşte slujbe), Vitoria ştie că, înainte de a lua o hotărâre trebuie să se pregătească sufleteşte şi trupeşte. De aceea, chiar înainte de a-l chema pe Gheorghiţă acasă, începe un **post negru** de douăsprezece vineri. Se întrezăreşte aici şi o credinţă străveche: nu poate ajunge la cel din lumea umbrelor decât cel ce devine asemenea. De aceea ţine ea post negru, fără apă, mâncare şi cuvânt, prin acceptarea bucuriei sărbătorilor de iarnă – marcând un nou început, ele afirmă dragostea de viaţă. Tot din cauza apropierii de lumea	*„Timpul stătu. Îl însemna totuşi cu vinerile negre, în care se purta de colo-colo, fără hrană, fără apă, fără cuvânt, cu broboada cernită peste gură. Sărbătorile şi petrecile solstiţiului de iarnă i-au fost pentru întâia oară străine şi depărtate. (...) Ea însă se socotea moartă, ca şi omul ei, care nu era lângă dânsa."*

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsături, modalităţi şi procedee de caracterizare	Citate
	morţilor, i se pare că timpul s-a oprit. Astfel, **faptele Vitoriei** devin un important mijloc de caracterizare indirectă şi dovedesc un mod de a gândi profund tradiţional.	
☑ Examenul de conştiinţă din aceste clipe de maximă singurătate îi prilejuieşte eroinei o descoperire surprinzătoare, şi anume faptul că îşi iubeşte soţul ca în tinereţe, deşi au copii mari.	▶ Examenul de conştiinţă din ceasurile de singurătate ale postului îi revelează Vitoriei forţa iubirii faţă de soţ, neatinsă de trecerea anilor. Monologul interior este şi aici mijloc de **caracterizare indirectă.**	*„Abia acum înţelegea că dragostea ei se păstrase ca-n tinereţă. S-ar fi cuvenit să-i fie ruşine, căci avea copii mari; însă nu mărturisea asta nimănui, decât numai sieşi, nopţilor şi greierului din vatră."*
☑ În ziua de Bobotează, Vitoria hotărăşte să se ducă a doua zi la Piatra Neamţ. ☑ Pregătind caii supărat, deoarece în ziua plecării la Piatra ar fi vrut să se ducă la horă, Gheorghiţă se gândeşte la copilăria lui fericită şi înţelege că a trecut.	▶ **Hotărârea de a pleca la Piatra Neamţ** prilejuieşte un mic conflict între Vitoria şi Gheorghiţă, ce scoate în evidenţă capacitatea intuitivă a mamei (simte supărarea fiului ei) şi profunda cunoaştere a oamenilor, dar pe care Vitoria îl va folosi în căutările ei. Astfel, văzând mâhnirea lui Gheorghiţă, care voia să meargă la horă, îl ironizează, cu scopul de a-l ajuta să se maturizeze. De data aceasta, eroina **este caracterizată direct** chiar de fiul ei, prin **monolog interior**.	*"– La joc s-a duce soră-ta, zise munteanca, privindu-l cu coada ochiului. A spune ea mândrelor vorbe bune şi noi ne-om duce la datoria noastră. «Mama asta trebuie să fie fărmăcătoare; cunoaşte gândul omului...» cugetă cu mare uimire Gheorghiţă."*
☑ Vitoria îi mărturiseşte că a rămas singurul ei sprijin şi trebuie să se maturizeze.	▶ Vitoria repetă deseori cuvântul *„datorie"*, încercând să-l facă pe băiat să înţeleagă că, rămas singurul bărbat din familie, trebuie să poarte povara gospodăriei pe umeri şi, în plus, are o mare datorie morală faţă de tatăl său.	

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsături, modalităţi şi procedee de caracterizare	Citate
	▶ Gheorghiţă o **caracterizează direct pe Vitoria**: îi simte supărarea, deşi nu îi intuieşte cauzele profunde. ▶ **Autocaracterizarea** este o modalitate de caracterizare directă folosită în acest moment important, când Vitoria îşi mărturiseşte pătrunderea psihologică, dar îşi mărturiseşte şi slăbiciunea, nevoia de ajutor în treburile strict masculine: conducerea gospodăriei (turmelor de oi), găsirea şi pedepsirea ucigaşilor	*„Şi maică-sa asta s-a schimbat. Se uită numai cu supărare şi i-au crescut ţepi de aricioaică."* *„– Eu te cetesc pe tine, măcar că nu ştiu carte, urmă femeia. Înţelege că jucăriile au stat. De-acu trebuie să te arăţi bărbat. Eu n-am alt sprijin şi am nevoie de braţul tău."* *„În glasul maică-sa tremurau lacrimi"*
☑ A doua zi, pe drumul spre Piatra, Gheorghiţă se luptă cu troianul de zăpadă.	▶ Episodul luptei lui Gheorghiţă cu troianul de zăpadă este relevant şi pentru portretul Vitoriei. Comunicarea fără cuvinte dintre mamă şi fiu este o dovadă a puternicei lor afecţiuni şi a asemănării sufleteşti.	*„Privi spre maică-sa; o văzu zâmbind şi înţelese că i-a dat răspunsul pe care nu-l putea gângăvi în ajun."*
☑ La mănăstirea Bistriţa, starețul Visarion o sfătuieşte pe Vitoria să ceară autorităţilor cercetarea dispariţiei soţului ei. ☑ Deşi face la Piatra o plângere, hotărârea de a pleca în căutare împreună cu Gheorghiţă este de nestrămutat. ☑ Înainte de a pleca, îi face lui Gheorghiţă un baltag, pe care îl sfinţeşte părintele Dănilă, şi o duce pe Minodora la mânăstirea Văratec, spre a fi în siguranţă.	▶ Trăind într-o lume străveche, profund tradiţională, Vitoria are o **mentalitate tradiţională**, având încredere numai în ajutorul divin şi nu în cel al oamenilor. Plângerea o face doar *„ca să fie"*. Neştiind carte, îl roagă pe părintele Dănilă să-i scrie reclamaţia. ▶ Faptele Vitoriei dovedesc **înţelepciune, prudenţă şi chibzuinţă**. Ştiind că vor avea un drum lung şi plin de primejdii, îi face lui Gheorghiţă un baltag, cu care să se apere de tâlhari sau de animalele sălbatice. Faptul că baltagul este sfinţit de preot este încă o dovadă a spiritului profund credincios şi legat de tradiţie. ▶ Bănuind că drumul şi căutarea vor dura mult, **eroina o duce pe Minodora la mânăstirea Văratec**, gospodăria rămânând în paza argatului.	

Rel. cu copiii
• le lovește cu bâta
gh. că e sfios și nesigur
este dragoste ei de mamă
• îl sfătuie și arată calea
L. îl curbe
• acum este singurul sprijin al gospodăriei și este hotărât să facă din el un bărbat curajos și curajos.
• cu Minodora este mai aspră, o educă în spiritul tradiției ei – tutor, comportamentul moral preocupări

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsături, modalităţi şi procedee de caracterizare	Citate
DESFĂŞURAREA ACŢIUNII ☑ Păstrătoare a tradiţiilor, Vitoria se duce la biserică înainte de a pleca, ştiind că descoperirea adevărului este plin de primejdii. ☑ Eroina vinde produse hangiului David din Călugăreni, iar banii îi lasă în grija părintelui până a doua zi, temându-se să nu fie prădată. ☑ În ziua următoare, cei doi pleacă la drum împreună cu hangiul David şi, după ce trec prin Bistriţa, poposesc la Bicaz, la hanul lui Donea, unde găsesc primele urme ale lui Nechifor. ☑ A doua zi se opresc la Călugăreni, la hanul lui David. La Fărcaşa îl întâlnesc pe subprefectul Anastasie Balmez, dar şi pe moş Pricop, fie-	▶ Această **călătorie** este şi pentru Vitoria un drum transformator, fapt pus în evidenţă atât de numeroasele pregătiri anterioare (postul, rugăciunile, pelerinajul la mânăstire, rugăciunea la icoana făcătoare de minuni), cât şi de împărtăşirea din ziua plecării. ▶ **Vitoria îşi duce viaţa după legile străvechi**, din produsele gospodăriei şi darurile muntelui (lapte, brânză, piei şi lână, ouă, peşte), folosind bani doar arareori. Ca să facă rost de banii necesari drumului, vinde produse hangiului David din Călugăreni, pe care îi lasă o noapte părintelui, de teama hoţilor.) ▶ De-a lungul drumui, Vitoria face cercetări, întrebând oamenii (fierarul, hangiii) de un om cu căciulă brumărie călare pe un cal negru ţintat. ▶ Vitoria acceptă fără plăcere să participe la cumătrie, din respect pentru tradiţie, aşa cum o dovedeşte verbul *„a trebuie”*. **Gesturile ei sigure**, o **caracterizează indirect**, arătând o **cu-**	*„Vitoria a trebuit să se supuie, să descalece, să intre la lehuză şi să-i puie rodin sub pernă un coştei de bucăţele de zahăr şi pe fruntea creştinului celui nou o hârtie de 20 de lei. S-a închinat cu paharul de băutură către nânaşi, a sărutat mâna preotului...”*

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsături, modalităţi şi procedee de caracterizare	Citate
rarul, care îşi aminteşte de Nechifor. La Borca au întâlnit o cumetrie, la care mama şi fiul participă din respect pentru tradiţie	**noaştere perfectă** a obiceiurilor. **Enumeraţia faptelor şi gesturilor ei devin procedeu de portretizare indirectă.** ▶ **Prudenţa şi înţelepciunea** o fac pe eroină să ascundă motivul călătoriei sale. Ea pretinde că are de luat bani de la Dorna şi nu reuşeşte să-i recupereze.	*„...Ş-a arătat tuturor celor care vreau s-o asculte că are greu năcaz c-o datorie de bani de la Dorna, pe care de atâta vreme o urmăreşte şi n-o poate împlini."*
☑ La Cruci, eroina nimereşte peste o nuntă.	▶ Întâlnind o nuntă, Vitoria dovedeşte încă o dată o bună cunoaştere a tradiţiilor şi obiceiurilor, făcând o frumoasă urare miresei. **Gesturile, limbajul, mimica feţei sunt perfect adecvate momentului, după cum o dovedesc epitetele antepuse.**	*„Vitoria a primit plosca şi a făcut frumoasă urare miresei. Arăta veselă faţă şi limbă ascuţită..."*
	▶ **Monologul interior** devine din nou procedeu de **caracterizare indirectă**, evidenţiind înţelepciunea Vitoriei, prudenţa şi spiritul ei cercetător. Ea consideră că în mulţime este mai uşor să te fereşti de cei răuvoitori şi poţi mai uşor cerceta oamenii. La adăpostul anonimatului, ea cercetează făr teamă urmele lui Nechifor.	*„...Mai bine să se amestece aşa, cu voia altora, printre lume, ca să poată mai bine băga în samă şi iscodi (...) Când îs mulţi, te poţi socoti singur, cu năcazul tău; dar când îs puţini, împung şi te coasă cu ochii."*
☑ Aflând că Nechifor a trecut pe aici fără probleme, Vitoria se îndreaptă spre ţara Dornelor.	▶ **Pe drumul spre ţara Dornelor**, Vitoria citeşte în natură o schimbare; spirit profund tradiţional, ea ştie să interpreteze semnele naturii, ca şi visurile.	*„Cum s-au apropiat de ţara Dornelor, Vitoria a înălţat nasul şi a simţit în nări ca o mireasmă. (...) Avea credinţă că aici avea să se aleagă o rânduială nouă a vieţii ei."*
☑ Vitoria interpretează dezgheţul ca pe un semn favorabil pentru căutările ei.	▶ **Spiritul ei cercetător, setea de cunoaştere** o fac pe Vitoria să privească cu interes locurile şi oamenii întâlniţi, în ciuda durerii ei adânci. Ea remarcă frumuseţea locurilor şi a oamenilor, dragostea de viaţă a acestora.	*„Neamuri de oameni frumoşi şi curaţi. Îi plăceau Vitoriei. Îi privea în treacăt cum petrec la crâşmă şi cum joacă cu mare aprindere şi patimă..."*
☑ Aflând că târg a fost în toamnă doar la Vatra Dornei, cei doi se îndreaptă într-acolo.	▶ Strânsa legătură a Vitoriei cu natura este încă o dată sugerată prin descrierea stării vremii, care anunţă dezgheţul.	*„Cum au purces spre Vatra Dornei, au intrat într-o strălucire de soare de la amiază. Era un drum de dezgheţ şi prindeau a curge pâraie pe subt omăt."*

• comunică pentru prima dată realitate cu elementele naturii care o înduioşează prin seninul de care dă dovadă

• natura dublează starea de spirit a eroinei confirmând prin mişcările de intuiţia Vitoriei

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsături, modalități și procedee de caracterizare	Citate
☑ Pe drum sunt acostați de un străin cu gânduri rele de care scapă prin amenințare și ajung cu bine la han, unde află că Nechifor a cumpărat în noiembrie 300 de oi, din care a revândut o sută altor gospodari, cu care a plecat apoi spre Neagra.	• tenacitate • dârzenie • voință de neînfrânt căci nu renunță la dorința de a-l găsi pe X.L. și de a-i pedepsi pe ucigași	
☑ Vitoria merge acum pe urmele a trei ciobani la Broșteni și la Borca, apoi la Sabasa, unde poposesc la domnul Toma.		
☑ Trecând peste muntele Stânișoara, la Suha, Vitoria află de la hangiul Iorgu Vasiliu că, aproape de Sfinții Mihail și Gavril, au poposit la el doi ciobani: Calistrat Bogza și Ilie Cuțui.		
☑ Vitoria se întoarce înapoi la Sabasa, pentru cercetări.		
☑ La Sabasa, în curtea unui gospodar, îl găsește pe Lupu, câinelelui Nechifor.		

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsături, modalităţi şi procedee de caracterizare	Citate
☑ Cu ajutorul lui Lupu, care îi conduce într-o râpă, găseşte o-semintele soţului ei.		
PUNCTUL CULMINANT ☑ Vitoria pregăteşte înmormântarea după datina creştină. ☑ Autorităţile cercetează cauzele morţii lui Nechifor Lipan. ☑ În ultimul capitol, la pomană, Vitoria îi demască cu abilitate pe ucigaşi, împlinindu-şi abia acum datoria faţă de cel mort. ☑ Între Vitoria şi Calistrat Bogza are loc o confruntare de o mare subtilitate psihologică. ☑ Mai întâi, Vitoria îl enervează pe Bogza şi îl îndeamnă să bea mult.	▶ **Descrierea înmormântării** devine mijloc de caracterizare indirectă, arătând durerea şi dragostea profundă pentru soţ, căci Vitoria îi aduce un ultim omagiu organizând o ceremonie fastuoasă, cu trei preoţi, pomană cu mâncare bună de post şi un vin foarte bun. ▶ Văzând că oamenii stăpânirii nu-l găsesc pe ucigaş, Vitoria încearcă să-l demaşte ea, la pomană. Neavând dovezi, ea încearcă să îl facă pe criminal să se dea singur de gol, în faţa oamenilor stăpânirii şi a sătenilor. Nu întâmplător îi invită la masă pe subprefect şi oamenii săi, dar şi pe cei doi tovarăşi de drum ai lui Nechifor, ultimii care l-au văzut în viaţă. ▶ Pentru a scoate la lumină adevărul, Vitoria îşi aruncă toată **priceperea**, **inteligenţa** şi cunoaşterea firii omeneşti într-o luptă psihologică condusă cu multă abilitate, detaliată cu ajutorul dialogului. ▶ La început, Vitoria, care se aşezase la coada mesei, lângă Calistrat Bogza, intră în vorbă cu acesta, îmbiindu-l să bea, aşa cum se cuvine după un prieten. ▶ Vitoria urmăreşte să-l enerveze pe Bogza prin cuvinte cu dublu înţeles (ucigaşul nu poate fi *„prieten”*) şi lasă să cadă bănuiala asupra lui, sugerând că dacă nu bea pentru Nechifor, nu i-a fost prieten, ci duşman.	*„S-a dat fiecăruia dintre cei care ieşeau, întru pomenirea mortului, un sfert de pâne ş-un păhărel de rachiu. (...) Gospodina lui domnu Toma făcuse toate cum putuse mai bine. Fiind vremea postului celui mare, în privinţa mâncării era mai greu. Dar era băutură destulă şi bună...”* *„– Atunci nu bei. Se cuvine să bei pentru un prieten.”* *„Ia mai bea un pahar, ca să văd şie u. Şi pe urmă vei mai bea şi altele, după pofta inimii dumitale.”*

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsături, modalităţi şi procedee de caracterizare	Citate
	În plus, ea îl îmbie să bea şi pentru că omul băut nu-şi poate păstra cumpătul şi îşi arată mai uşor adevăratul chip. ▶ **Cu dibăcie şi pricepere,** Vitoria atrage atenţia oamenilor asupra baltagului lui Bogza, pe care îl bănuieşte a fi arma crimei. Foloseşte tot timpul vorbe cu dublu sens, cuvintele ei devenind acum cel mai important mijloc de **caracterizare indirectă.**	*„– Gheorghiţă ia vezi şi tu. Pare-mi-se că tot aşa-i ş-al tău. Numai că al tău abia a ieşit din foc şi de sub ciocan. Acestalalt e mai vechi şi ştie mai multe."*
☑ Deşi insinuează că ştie cum s-au petrecut faptele, amână dezvăluirea lor până atrage atenţia subprefectului.	▶ **Eroina** renunţă apoi la insinuări şi trece la afirmaţii hotărâte, evidenţiind faptul că ea ştie ce s-a întâmplat. Ea nu dezvăluie totul dintr-o dată, ci gradat, urmărind accentuarea tensiunii şi încercând astfel să atragă atenţia comesenilor, mai ales a subprefectului.	*„Eu n-am fost de faţă, dar ştiu. Mi-a spus Lipan, cât am stat cu dânsul, atâtea nopţi, în râpă."* *„Eu ştiu şi asta, că acel câne s-a pus pentru stăpânul lui, când i-a văzut în primejdie viaţa."*
☑ Vitoria relatează exact cum s-a petrecut crima, înspăimântându-l pe Bogza.	▶ Când tensiunea ajunge la maximum, Vitoria îl provoacă pe Bogza cu o întrebare. **Notarea reacţiilor mesenilor devine mijloc de caracterizare indirectă pentru personajul feminin, confirmând abilitatea** cu care conduce confruntarea pe plan psihologic.	*„– Să-ţi spun cum s-a întâmplat? Masa tăcuse. Interesat, domnu subprefect Balmez îşi puse coatele pe ştergar şi-şi întoarse ureche stângă, cu care auzea mai subţire, privind în acelaşi timp cu coada ochiului."*
	▶ **Siguranţa cu care relatează amănuntele** crimei conferă chipului acestei femei simple o aură misterioasă. Până şi ucigaşul este tentat să creadă că Vitoria a aflat totul de la Nechifor. **Reacţiile lui Bogza, dezvăluit prin intermediul monologului interior** devin procedeu de **caracterizare indirectă** pentru Vitoria: o teamă superstiţioasă îl cuprinde pe Bogza, sugerând că eroina are o cunoaştere magică a faptelor, inclusiv a celor pe care nu le cunoaşte direct.	*„Prost şi tâmp ar fi să-şi închipuie că ea a fost de faţă. Mai prost şi mai tâmp să creadă că mortul a putut vorbi. Asta n-o mai crede nimeni în ziua de azi. Şi totuşi, muierea aceasta care-l urmăreşte a arătat întocmai lucrurile, punct cu punct, pas cu pas. (...) Mai ciudat este că nici el nu ştia bine cum a fost. Abia acum vede că au fost aşa, întocmai."*

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsături, modalităţi şi procedee de caracterizare	Citate
☑ Trecând printr-o paletă variată de stări sufleteşti, Bogza nu se mai poate stăpâni şi izbucneşte, dovedindu-se vinovat de crimă.	▶ În gândurile lui mânioase, în **monologul său interior**, Bogza îi face **o succintă caracterizare directă Vitoriei, recunoscându-i stăruinţa şi inteligenţa sclipitoare**, fiind uimit atât de faptul că l-a găsit pe Nechifor, cât şi de reconstituirea crimei.	*„El de la început, de când a văzut-o întâi şi întâi, a priceput că nevasta oierului vine asupra lui. (...) Femeia are să se zbată fără folos şi după aceea are să se ducă în treaba ei* *Dar ea nu se ducea. (...) Îi era şi milă de dânsa într-o privinţă, căci era o văduvă care-şi căuta bărbatul.* *De mare mirare este cum l-a putu descoperi într-o râpă aşa de prăpăstioasă şi de singuratică... Şi acuma – povestea întâmplării...”*
	▶ Când simte că Bogza se înfurie, Vitoria îl mai provoacă o dată, oprindu-l să ia baltagul din mâinele lui Gheorghiţă şi întrebându-l, din nou insinuant, dacă citeşte ceva pe el. Prin repetiţia metaforei *„faptelor scrise pe baltag”*, Vitoria îşi dezvăluie credinţa că Bogza este vinovatul şi acesta se înfurie, devenind violent.	*„– Ce te uiţi, Gheorghiţă, aşa şa baltag? Întrebă ea după aceea, râzând, este scris pe el ceva?”* *„– Nu te supăra, domnu Calistrat, eu întreb pe băiet dacă nu ceteşte ceva pe baltag.”*
☑ Abia acum, când ucigaşul recunoaşte pe jumătate, Vitoria îl acuză de crimă.	▶ Abia după dezlănţuirea lui Bogza şi după ce acesta recunoaşte pe jumătate poate Vitoria să-l **acuze direct**, când toată asistenţa este convinsă de adevărul spuselor ei.	*„– Gheorghiţă, vorbi cu mirare femeia, mi se pare că pe baltag e scris sânge şi acesta-i omul care a lovit pe tatu-tău”*
☑ Acuzat de crimă, Bogza se repede la Gheorghiţă, care îl loveşte cu baltagul; câinele sare asupra sa, rănindu-l mortal.	▶ Acum, când Bogza îşi recunoaşte vina şi moare, iar complicele, Ilie Cuţui, este arestat, şi-a împlinit Vitoria datoria nescrisă faţă de sufletul soţului ei şi şi-a încheiat transformarea interioară, devenind, din femeia nesigură de la început, o femeie stăpână pe viaţa ei şi capabilă să-şi conducă singură familia şi gospodăria.	
☑ Înainte de a muri, Bogza îşi recunoaşte vina: l-a ucis pe Nechifor din dorinţa de		

MOMENTELE SUBIECTULUI	Trăsături, modalităţi şi procedee de caracterizare	Citate
a-i lua oile. Complicele, Ilie Cuţui, este arestat de jandarmi.		
DEZNODĂMÂNTUL ☑ Vitoria se reîntoarce la treburile gospodăriei ei: hotărăşte drumurile pe care, împreună cu Gheorghiţă, le va face în următoarele patruzeci de zile, până la parastas, înainte de a se întoarce acasă.	► **Monologul final** scoate în evidenţă şi alte trăsături ale protagonistei: hotărârea nestrămutată, vizibilă în refuzul constant de a-i permite fetei sale să se căsătorească cu băiatul *„dăscăliţei lui Topor”*, respectul pentru tradiţie, Vitoria plănuind cu grijă parastasurile de trei, nouă şi patruzeci de zile, energia, hărnicia şi puterea ei de muncă, sugerate indirect de drumurile lungi pe care şi le hotărăşte, până la Prut şi la apa Jijiei.	*„...La patruzeci de zile vom fi iar aici şi vom ruga pe domnu Toma şi pe părintele să ne-ajute a împlini datoria de patruzeci de zile. (...) Om aduce atuncea de la mânăstirea Varaticului şi pe soră-ta Minodora, ca să cunoască mormântul. Ş-apoi după aceea ne-om întoarce iar la Măgura, ca să luăm de coadă câte-am lăsat.* *Iar pe soră-ta să ştii că nici c-un chip nu mă pot învoi ca s-o dau după feciorul acela naît şi cu nasul mare al dăscăliţei lui Topor”.*
	► **Comportamentul plin de bună-cuviinţă** al eroinei reiese **indirect** din cuvnitele ei. ► Vitoria este **caracterizată indirect şi prin nume**, care sugerează că va reuşi să biruie toate greutăţile şi să-şi împlinească destinul. Iar lipanul este un peşte care, în perioada de reproducere, urcă pe firul apei, spre izvoare, biruind toate obstacolele. ► Cu un destin mitic (al măicuţei bătrâne din *Miorița*, al zeiţei Isis în căutarea lui Osiris), Vitoria rămâne **unul dintre cele mai frumoase chipuri feminine** din literatura noastră, **simbol al iubirii mândre şi dârze**, care depăşeşte toate adversităţile destinului.	*„Facem cu domnu Toma toate socotelile şi-i plătim cinstit, mulţămindu-i frumos. Plătim preoţilor, oamenilor care s-au ostenit şi tuturora.”*

Scanned with OKEN Scanner

DRAMATURGIA
Romanul

O scrisoare pierdută
(comedie)

de I.L. Caragiale

☑ **I. L. Caragiale** este un clasic ce a pătruns definitiv în conştiinţa românilor, oferindu-le mari creaţii, pline de înţelesuri şi tipuri umane, care în timp au căpătat accente deosebite prin actualitatea lor. Nu întâmplător un exeget al operei sale îl definea *„autor contemporan"*, subliniind astfel modernitatea textelor.

☑ **Contemporan cu eroii prezentaţi** în opera sa, I.L. Caragiale oferă o **sinteză** privilegiată a acelei perioade istorice, expresia unui critic lucid, realizând situaţii şi caractere care se ridică peste orice determinare temporală.

☑ **Tipurile de personaj** reflectă tipurile sociale, particularul fiind un pretext pentru realizarea unor personaje – simboluri.

☑ **Dramaturg şi prozator**, Caragiale s-a impus în perioada postpaşoptistă, operele sale situându-se în vârful dramaturgiei naţionale.

☑ **Comediile sale**: *O noapte furtunoasă, D-ale carnavalului, Conu Leonida faţă cu reacţiunea, O scrisoare pierdută* dezvăluie un scriitor în care planul compoziţional este impecabil dublat de măiestria comicului, operele sale dovedindu-se adevărate capodopere. A fost cel mai priceput creator de caractere din literatura română, oferind un comic de clasă, la nivel de caractere, de limbaj, de situaţie.

☑ **Comedia *O scrisoare pierdută*** a fost prezentată, pentru prima dată, pe scena Teatrului Naţional din Bucureşti, la 13 mai 1884.

☑ **STRUCTURĂ**

- comedia este alcătuită din patru acte şi mai multe scene;
- are o acţiune complexă realizată pe mai multe planuri.

☑ **TEMA:**

- *O scrisoare pierdută* este o comedie de moravuri, la baza căreia se află un conflict comic, pierderea şi găsirea unei scrisori de dragoste;
- Acţiunea se desfăşoară într-o capitală de judeţ de munte, în anul *„de graţie 1883"*, în febra alegerilor.

☑ **TITLUL** comediei *O scrisoare pierdută* ilustrează conţinutul întregii comedii – pierderea şi găsirea unei scrisori de amor adresată de prefectul judeţului, Tipătescu, femeii iubite, Zoe Trahanache. Scrisoarea de amor devine o armă politică, un prilej de şantaj. În jurul scrisorii se grupează două categorii aflate în conflict: pe de o parte membrii partidului de guvernământ – Trahanache, Tipătescu, Zoe, Farfuridi şi Brânzovenescu şi, pe de altă parte, reprezentanţii opoziţiei – Caţavencu şi grupul de intelectuali independenţi: Ionescu, Popescu, popa Pripici.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile comediei
EXPOZIȚIE/ EXPOZIȚIUNE ☑ **Scena I**: În scenă apar Tipătescu, prefectul județului și Pristanda, polițaiul orașului, care oferă superiorului informații.	**ACTUL I** ► **Acțiunea** este plasată într-un județ de munte, în preajma alegerilor, *„în anul de grație"* 1883. ► **Prezentarea personajelor**: localizarea în timp și spațiu. Ștefan Tipătescu, prefectul județului, se plimbă prin cameră și citește, indignat, din ziarul opoziției, *Răcnetul Carpaților*. ► ***Ziarul*** apare frecvent în opera lui Caragiale, având un rol politic, în el găsindu-se date picante despre adversarii politici. **Tipătescu** este catalogat un adevărat *„vampir"*, care face abuzuri în frumosul lor județ. Semnatarul articolului *„demascator"* este domnul Nae Cațavencu, liderul opoziției politice. ► O suită de **exclamații** și **interogații** rerorice sugerează stilul demascator, inconfundabil, al lui Cațavencu *„Rușine pentru orașul nostru să tremure în fața unui om! Rușine pentru guvernul vitreg, care dă unul din cele mai frumoase județe ale României pradă în ghearele unui vampir."* ► **Dialogul** prelungit dintre Tipătescu și Pristanda dezvăluie ambițiile prefectului de a învinge, în orice chip, pretențiile opoziției.	► **Comedia** este o specie a genului dramatic, în versuri sau în proză, care satirizează moravuri, aspecte sociale, prin intermediul unor **conflicte**, cu ajutorul personajelor. ► Atitudinea ridiculizantă a autorului este exprimată **direct** față de vicii și moravuri. ► **Modalitățile artistice** de realizare a comicului: la baza comediei stă replica, neprevăzutul, incisivitatea, formularea paradoxală. ► Are sens **moralizator**. Autorul utilizează ironia, ridicolul, sarcasmul ca modalități artistice. ► **Tipuri de comic**: de limbaj, de caracter, de moravuri, de nume, de situație. ► **Opera comică** este structurată în acte și scene.
☑ Pristanda se lamentează, vorbind despre *„misia polițaiului"*: *„...bietul polițai n-are el ceas de mâncare, de băutură, de culcare, de sculare, ca tot creștinul."*	► Remarcăm **comicul de limbaj**, **clișeele** în care, după un lung șir de confirmări ale lui Pristanda (*„curat caraghioz"*, *„curat mișel..."*) se ajunge la antologica replică a lui Pristanda *„curat murdar"* (**oximoron**), care confirmă stilul lingușitor, umil al polițaiului. ► **Șirul replicilor** celor doi continuă în același stil laconic și constituie o modalitate de conturare a portretelor celor două personaje: unul – demnitar, altul – funcționar mărunt. ► **Relatarea lui Ghiță** a *„istoriei de-aseară"* este întreruptă de Tipătescu, care, în loc să fie impresionat de viața polițaiului *„în misie"*, îl atenționează asupra afacerii *„cu steagurile"*.	► Fiecare **personaj** are o trăsătură de caracter predominantă. În general, personajele au ambiții politice sau materiale.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile comediei
	▶ **Dezamăgit** de faptul că prefectul şi coana Joiţica i-au numărat steagurile, **Ghiţă** repetă o frază convenabilă: *„Familie mare, renumeraţie mică, după buget, coane Fănică".* ▶ Suspectat de Tipătescu, Ghiţă numără steagurile şi le numără greşit: *„...două la primărie, optspce, patru la şcoli, douăzeci şi patru, două la Catrindală, la Sfântul Niculae, treizeci..."* Din patruzeci şi patru, doar treisprezece – paisprezece au ieşit la numărătoare. În final, a recunoscut că a tras *„frumuşel condeiul".* ▶ **Funcţionarul mărunt** nu se poate dezvinovăţi în afacerea cu pavoazarea din banii publici, iar prefectul, orgolios, trece cu vederea întâmplarea la care, indirect, o face părtaşă şi pe Zoe Trahanache, singurul personaj feminin, amanta lui. ▶ **Umorul** este reliefat şi prin folosirea greşită a unor termeni: *„catrindală"*, *„renumeraţie"* (**comic de limbaj**).	▶ **Comicul** realizează contrastul dintre aparenţă şi realitate, dintre ceea ce sunt şi ceea ce vor să pară. ▶ **Conflictul principal** are o evoluţie sinuoasă, dar care, în final, dispare. În text sunt prezente şi alte conflicte secundare.
☑ Ghiţă îl informează pe Tipătescu că Nae Caţavencu se află în posesia unei scrisori ce-i va aduce reuşita în alegeri.	▶ Atent, după poruncă, la toate mişcările opoziţiei, **Ghiţă** povesteşte cum, fiind în misie, s-a căţărat pe ulucile casei lui Caţavencu să mai afle ceva de la *„stimabilul"*, ferestrele fiind deschise. Precizează că în încăpere se mai aflau şi alţi lideri ai opoziţiei, membri ai Partidului Independent, pe lângă Caţavencu, Ionescu, Popescu, popa Pripici. ▶ **Caţavencu**, cu emfază, le spune invitaţilor că se află în posesia unui document important care-i va face pe cei aflaţi la putere să-l voteze. ▶ După ce scoate din portofel *„scrisoarea"*, **Caţavencu** se pregăteşte să-i citească conţinutul: *„Mă prinz cu dumneavoastră că o să voteze cu noi, cine cu gândul nu gândeşti, unul pe care contează bampirul* [...] *ca pe Dumnezeu."* ▶ **Popa Pripici** se ridică şi aruncă un chibrit peste fereastră. Ghiţă cade *„peste un dobitoc"*, dobitocul ţipă, apoi fuge în curtea primăriei şi incidentul se stinge.	▶ Captarea atenţiei se face prin **replică**. ▶ **Conflictul**, sursa principală a comicului, presupune grupări în opoziţie, personaje în opoziţie, concepţii în opoziţie.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile comediei
	▶ **Ghiță** revine după un timp, dar ferestrele erau închise și perdelele trase. ▶ **Tipătescu** rămâne nedumerit, gândindu-se la conținutul scrisorii care se află în posesia lui Cațavencu: *„Cine să fie? Ce scrisoare? Nu pricep!"* Apoi îi ordonă lui Ghiță să afle ce este cu scrisoarea: *„Să-mi afli ce scrisoare e aia și de cine e vorba."*	▶ Un element caracteristic al comediei este necunoscutul (**qui-pro-quo-ul**).
☑ Ghiță, singur, reflectează la viața de polițai.	▶ **Scena a II-a** ni-l prezintă pe Ghiță, lamentându-se, meditând asupra vieții de polițai. El își amintește plin de admirație cuvintele nevestei lui, care îi îndrumă atitudinea în relație cu superiorii: *„Ghiță, Ghiță, pupă-l în bot și-i papă tot."* ▶ În final, invidios, reflectează asupra vieții prefectului: *„De-a pildă, conul Fănică: moșia, moșie, foncția, foncție, coana Joițica, coana Joițica, trai, neneaco, cu banii lui Trahanache.... babachii."* ▶ **Finalul – monologic** – conține aceeași sterotipie întâlnită și în scena anterioară: *„Familie mare, renumerație, după buget, mică."*	▶ **Autorul** este un observator lucid al realității vremurilor în care trăiește.
INTRIGA ☑ Pierderea scrisorii *„de amor"*.	▶ **Intriga** acțiunii o constitui pierderea unei scrisori de amor, adresată lui Zoe Trahanache, soția lui Zaharia Trahanache, om politic important, de Ștefan Tipătescu, prefectul județului.	▶ **Conflictul dramatic** este axa în jurul căreia se dezvoltă acțiunea bazată pe împrejurări, pasiuni, caractere care se ciocnesc.
	▶ Scrisoarea ajunge în posesia lui Cațavencu, adversar politic serios, care dorea să devină candidatul puterii în alegerile ce se pregăteau.	▶ **Contrastul** dintre scopul personajului și mijloacele prin care îl realizează.
DESFĂȘURAREA ACȚIUNII ☑ Acțiunea se desfășoară în casa lui Tipătescu.	**Actul II** ▶ Trahanache, Farfuridi și Brânzovenescu anticipează voturile pe care le vor obține în alegeri. ▶ **Farfuridi și Brânzovenescu** au convingerea că Trahanache și prefectul vor trăda partidul și-l vor susține pe Cațavencu. Enervat, Trahanache îi face incapabili și-l laudă pe Tipătescu. ▶ Convinși de dreptatea lor, **Farfuridi și Brânzovenescu** trimit *„o telegramă"* la București, prin care informează foru-	▶ **Personajul comic** nu este conștient de ridicolul situației sale. (Când devine conștient, se transformă în personaj tragic.)

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile comediei
	rile superioară că prefectul este un trădător: *„Trădare! Prefectul şi oamenii lui trădează partidul pentru nifilistul Caţavencu, pe care vor să-l aleagă la Colegiul II ...trădare!...trădare! de trei ori trădare!"* ▶ Laşitatea lor determină hotărârea de a *„o da anonimă"*. ▶ **Zoe** porunceşte lui Pristanda să-l aducă pe Caţavencu, pe care îl sechestrase din ordinul verbal al lui Conu Fănică, în arestul poliţiei. ▶ **Tipătescu** încearcă şi el, în discuţia cu Caţavencu, scos din arest de poliţai, să-l determine să renunţe la publicarea scrisorii. ▶ După ameninţări, **Tipătescu** trece la promisiuni şi oferte. Îi oferă o moşie, funcţii şi alte avantaje, dar aceasta refuză cu hotărâre: *„Vreau... mandatul de deputat (...) nimic altceva! nimic! nimic! Mi se cuvine! Te rog! Nu mă combate!... Susţine-mă! Alege-mă!"* Întâlnirea se termină agitat: *„Tipătescu: ...Nu! nu! nu voi să te-aleg!"* Caţavencu: *Trebuie.* Tipătescu: *Nu.* Caţavencu: *Trebuie să vrei, dacă ţii câtuşi de puţin la onoarea...* Tipătescu: *Mizerabile!...* Caţavencu strigă cu efect! *„Ajutor! Săriţi! Mă omoară vampirul! prefectul asasin! ajutor!"* ▶ Zoe apare *„la comandă"* să-l liniştească pe Caţavencu şi să-i promită sprijinul ei şi al soţului ei. ▶ În acelaşi timp, **prefectul**, care iniţial nu a fost de acord cu hotărârea lui Zoe de a-l susţine pe Caţavencu, ulterior, în urma scenelor dramatice la care îl expune aceasta, cedează: *„eşti candidatul Zoei, eşti candidatul lui nenea Zaharia, prin urmare şi-al meu", „poimâne este deputat!"* ▶ În **scena a XII-a** a actului al doilea, apare Cetăţeanul turmentat, preocupat să afle pentru cine trebuie să voteze. Zoe îl recomandă pe Caţavencu, iar Tipătescu îi reproşează pierderea scrisorii şi starea în care se afla.	▶ Personajele comunică prin intermediul **dialogului şi monologului**. ▶ **Ridicolul personajelor** derivă şi din dorinţa de parvenire. ▶ **Autorul** satirizează corupţia, incultura, imoralitatea. ▶ În **comedie** apar răsturnări succesive de situaţie. ▶ **Incisivitatea**, formularea paradoxală – caracteristici prezente în comedie. ▶ **Comedia** presupune fineţe, delicateţe, inteligenţă. ▶ Elementul imprevizibil este tipic comediei.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile comediei
	► **Brânzovenescu şi Farfuridi** îşi fac apariţia. Observându-l pe Caţavencu, sunt convinşi că e vorba de *„trădare"* şi se hotărăsc să anunţe ziarul, Comitetul electoral central şi Guvernul. ► **Pristanda** intră şi aduce *„o depeşă"*. Tipătescu o deschide nervos şi citeşte numele celui venit de la Centru, a celui ce trebuia ales: Agamiţă Dandanache: *„Cu orice preţ, dar cu orice preţ, Colegiul d-voastră al II-lea trebuie să aleagă pe d. Agamiţă Dandanache"*. ► Revoltaţi, Zoe şi Caţavencu se hotărăsc să lupte contra guvernului.	► **Categorii estetice** prezentate: comicul, umoristicul, satiricul, grotescul.
PUNCTUL CULMINANT ☑ La adunarea electorală, după ce Farfuridi şi Brânzovenescu îşi ţin discursurile, Trahanache anunţă numele *„candidatului"* impus de la Centru, în urma unui şantaj – d-l Agamiţă Dandanache.	**ACTUL III** ► Scena dezbaterii electorale, din **actul al III-lea** (are şapte scene) şi se desfăşoară în sala cea mare a Primăriei, ticsită de alegători, cetăţeni ai oraşului. ► Trahanache prezidează şedinţa, iar cele două grupări electorale îşi împart sala. ► Cele **două discursuri**, ale lui **Farfuridi şi Caţavencu** se desfăşoară sub tensiunea aflării numelui candidatului propus de Centru. ► Farfuridi, omul politic al Guvernului, printr-un **discurs** incoerent, spune vorbe multe, goale, se agită, se adresează în stil avocăţesc când preşedintelui, când alegătorilor: *„Daţi-mi voie..."*. E obsedat de istorie, se repetă, o ia de la *„anul una-mie-opt-sute-două-zeci-şi-unu... fix"*. Remarcăm tautologii, cuvinte greşit utilizate: *„plebiscit"*, *„o cestiune politică"*. Vorbeşte de trecutul ţării luând-o de la '21 *„până în anul de graţie 1883"*. ► **Comicul** se conturează şi prin **limbajul familiar**, şi prin **vorbele pretenţioase**: *„să cază"*, *„ori prea-prea"*, *„ori foarte-foarte"*, *„depandă"*. ► După terminarea discursului, în pauza dintre vorbitori, Farfuridi se ceartă cu Caţavencu, fără pic de etichetă de parlamentar.	► **Personajele** sunt prezentate în ipostaze ce reliefează trăsăturile lor lipice: prostie, parvenitism servilism, fals patriotism. ► În multe situaţii, personajele sunt ridicole şi penibile. ► **Comic de nume**: **Farfuridi** şi **Brânzovenescu** – *brânză* şi *farfurie*, – două elemente ce pot deveni complementare stau la baza numelor celor două personaje. ► **Comicul de limbaj**: Automatismele apar frecvent în situaţiile comice construite în comedie. Ele relevă incultura personajelor.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile comediei
	▶ **Discursul lui Caţavencu** se desfăşoară în acelaşi stil demagogic. **Comicul** discursului este realizat prin asocierile incoerente de limbaj, prin frazele goale, fără substrat logic. ▶ **Caragiale structurează sursa comicului** pe discrepanţa dintre esenţă şi realitate. În acest act se pot identifica **comicul de situaţie, de caracter, onomastic** şi **de limbaj.** ▶ Astfel, personajele se caracterizează **prin dialog, prin reacţii, atitudini, fapte.** ▶ **Ridicolul atitudinii personajelor** este susţinut şi prin interferenţele **elementelor de oralitate**. În cazul lui Caţavencu, eşecul discursului se conturează pe parcurs, din discrepanţa dintre imaginea unui individ ce se crede patriot şi imaginea reală, a unui jalnic demagog. ▶ **Indicaţiile regizorale** sunt şi ele elemente caracterizante, întregind tabloul comic, în care Caţavencu încearcă să-şi capteze auditoriul: *„ia poză, trece cu importanţă printre mulţime şi se suie la tribună; îşi pune pălăria la o parte, gustă din paharul de apă, scoate un vraf de hârtii şi gazete şi le aşază pe tribună, apoi îşi trage batista şi-şi şterge cu eleganţă avocăţească fruntea. Este emoţionat, tuşeşte şi luptă ostentativ cu emoţia care pare a-l birui – tăcere completă. Cu glasul tremurat..."*	▶ **Autorul** creează situaţii comice, generatoare de comportamente şi limbaj comic. ▶ **Şantajul, falsul patriotism** sunt prezente în comedie pentru a ilustra ilegalităţile, frauda, lipsa de demnitate manifestată în societatea acelor vremuri. ▶ **Surse ale comicului** sunt replicile scurte, dar care mimează spontaneitatea.
	▶ **Discursul patetic** al lui Caţavencu ascunde dorinţa de a câştiga capital politic: *„Domnilor!... Onorabili cetăţeni!... Fraţilor!... (plânsul îl înecă)"* ▶ Întrerupt adesea de aplauze sau vociferări, discursul continuă în aceeaşi notă delirantă. ▶ **Lipsa de logică** a lui Caţavencu se relevă pe parcursul discursului: *„Industria română e admirabilă, e sublimă, putem zice, dar lipseşte cu desăvârşire. Soţietatea noastră dar, noi aclamăm? Noi aclamăm munca, travaliul, care nu se face deloc în ţara noastră!"*	▶ **Personajele** se comunică prin intermediul dialogului şi monologului, el neintervenind în text decât prin **indicaţiile scenice**. ▶ **Conflictul**.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile comediei
	▶ **Discursurile** sunt episoade ce amână derularea evenimentelor şi produc un ritm alert piesei. ▶ Limba lui Caţavencu este plină de **fonetisme**: *„soţietate"*, *„finanţiar"* şi confundă termenii *„a fonda"* devine *„a funda"*, iar *„falit"* capătă sensul de om *„cu fală"*. ▶ **Zoe şi Tipătescu** insistă pe lângă Trahanache să-l susţină pe Caţavencu. Acesta refuză, deoarece găseşte poliţa falsificată a lui Caţavencu şi hotărăşte s-o folosească în schimbul *„scrisorii"*. Fericiţi, Zoe şi Tipătescu îl recunosc şi ei drept candidat pe Agamiţă Dandanache. ▶ Sfârşitul adunării se înscrie în **comicul de situaţie** şi se încheie cu anunţarea numelui candidatului de la centru: Agamiţă Dandanache. Între cele două grupări politice se încinge o încăierare, strigăte, huiduieli. Caţavencu îşi pierde pălăria care avea cusută în căptuşeală – scrisoarea.	▶ Sunt puse în evidenţă diferenţele dintre aparenţă şi esenţă prin demascarea ridicolului. ▶ **Personajele** sunt create tipologic. ▶ **Comicul de limbaj** reliefează incultura personajelor. ▶ **Desfăşurarea acţiunii** are o gradare ascendentă cu schimbări de situaţie cu conflicte comico-satirice.
☑ Acţiunea se desfăşoară în grădina casei lui Trahanache.	**Actul IV** ▶ Zoe şi Tipătescu se tem din cauza dispariţiei lui Caţavencu. Ei cred că *„stimabilul"* unelteşte ceva. ▶ Între timp apare candidatul de la Centru, **Agamiţă Dandanache**, despre care autorul scria: *„am găsit un personaj mai prost ca Farfuridi şi mai canalie decât Caţavencu"*. Candidatul îl încurcă permanent pe Trahanache cu Tipătescu, o consideră pe Zoe soţia lui Tipătescu, sursă de comic, deoarece Zoe este amanta prefectului. ▶ **Trahanache** îl asigură pe Dandanache de *„unanimitate"*: „unanimitate o să ai, stimabile." ▶ **Dandanache** evocă meritele sale politice şi ale familiei sale *„de la patuzopt în cameră"* şi apoi povesteşte întâmplarea cu *„scrisorica"* care a determinat câştigarea statului de deputat. Personajul este peltic, incoerent, ramolit. El se referă mereu la greutatea parcurgerii drumului până în oraş: *„ştii, eu ... de pe drum fă-ţi ideea d-ta; ţinţi postii, hodoronc-hodoronc, zdronca-zdronca, şi clopoţeii... îmi ţiuie grozav..."*	▶ **Indirect** sunt promovate (în comedie) valori etice, morale

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile comediei
	▶ **Imoralitatea personajului** îi uimeşte pe Zoe şi Tipătescu. Agamiţă Dandanache, care ajunsese candidat printr-un şantaj identic cu cel al lui Caţavencu, nu a înapoiat *„bechenului"* scrisoarea folosită în şantaj şi care i-a asigurat alegerea în Camera Deputaţilor. ▶ El o păstrează pentru viitor: *„mai trebuie ş-aldată... La un caz iar... pac! la Răsboiu!"*.	
	▶ În **scena VII**, **Caţavencu**, introdus din spate de Pristanda, mărturiseşte că a pierdut scrisoarea. Zoe, disperată, îl ameninţă cu darea în vileag a poliţei falsificată de el. ▶ Apare şi **Cetăţenul turmentat**, care găsise, între timp, scrisoarea ascunsă de Caţavencu în căptuşeala pălăriei, pierdută apoi, în încăierarea de la Primărie, şi o înapoiază *„adrisantului"*, lui Zoe Trahanache.	▶ În text apar **indicaţii de regie** ale autorului, precum şi semnalarea unor elemente de decor.
	▶ Cu acest prilej Cetăţeanul turmentat află răspunsul la întrebarea pe care o punea permanent: *„Eu pentru cine votez?"* ▶ Răspunsul lui **Zoe** este limpede. Îl pune pe Caţavencu să scrie pe buletinul de vot numele candidatului.	▶ Schimbarea de situaţie, care deviază cursul conflictului iniţial.
	▶ Zoe este fericită: Caţavencu este umil, docil, şi acceptă să ţină un discurs şi să organizeze banchetul în cinstea alesului. Este consolat de Zoe, care îi aminteşte că *„asta nu-i cea din urmă cameră."*	▶ **Personajul comic** este redus la câteva trăsături îngroşate caricatural.
DEZNODĂMÂNTUL ☑ Festivitatea organizată în cinstea alegerilor (Indicaţiile autorului întregesc tabloul).	▶ Totul s-a desfăşurat conform aşteptărilor. În urma numărării voturilor, în **postul de deputat a fost ales Agamiţă Dandanache**.	
	▶ **Dandanache** ţine un discurs penibil. Pentru un moment, el uită motivul participării la festivitate: *„în sănătatea alegătorilor... care au probat patriotism şi mi-au acordat... asta – cum să zic de!... zi-i pe nume!...al sufradzele noastre."* ▶ **Caţavencu**, resemnat, închină pentru Trahanache şi pentru Tipătescu. ▶ Postura în care apar, în final, cei doi protagonişti ilustrează **ironia** autorului.	▶ **Atmosfera finală** este de împăcare, de sărbătoare.
	▶ Totul se termină cu muzică, veselie, îmbrăţişări. *„Muzica atacă marşul cu brio. Urale fulminante. Toată lumea se*	▶ Este realizat **comicul de situaţie**. Personajele nu mai

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile comediei
	sărută, gravitând în jurul lui Caţavencu şi al lui Dandanache care se sărută, se strâng în braţe. Dandanache face gestul cu clopoţeii." ▶ **Caragiale a creat caractere, tipologii unice**. Personajele sunt memorabile, ele au nume şi identitate. Sunt personaje vii care concordă cu categoriile sociale cărora le aparţin.	sunt în conflict. Personajele se interferează fericit. ▶ **Prin comedie** se ridiculizează: – aspecte sociale, etice, morale, moravuri, tipuri umane, atitudini, concepţii; – prefăcătorie, laşitate, ipocrizie, falsitate, îngâmfare.

CONCLUZII

- ☑ **Lumea piesei** *O scrisoare pierdută* oferă imaginea unui **univers** în care înfruntări zgomotoase, false acorduri pun în evidenţă personaje reprezentând **elemente-simbol** al unei realităţi din perioada evocată de autor.
- ☑ **Tradiţional** în construcţia actului teatral, I.L. Caragiale aduce în teatrul său **conflicte, echivocuri, paradoxuri, qui-pro-quo-uri**, totul dintr-o perspectivă satirică de natură să creeze situaţii comice.
- ☑ În comediile sale, I. L. Caragiale **a reconstituit psihologia unei epoci**, discrepanţa dintre viaţa de zi cu zi a contemporanilor lui şi realitatea politică şi socială din acea epocă.
- ☑ **Valoarea operei lui I.L. Caragiale** îşi are explicaţia în universalitatea realităţilor prezentate, în tipicitatea personajelor şi în calitatea comicului: *„...Comediile sale pun în scenă câteva tipuri din viaţa noastră socială de astăzi şi le dezvoltă cu semnele lor caracteristice, cu deprinderile lor, cu expresiile lor, cu tot aparatul înfăţişării lor în situaţiile anume alese de autor."* (Titu Maiorescu)

Scanned with OKEN Scanner

O scrisoare pierdută

de I.L. Caragiale

(caracterizarea personajelor)

MOMENTE DIN CONŢINUTUL COMEDIEI	Trăsături, modalităţi şi procedee de caracterizare	Citate
☑ TRAHANACHE	▶ **Zaharia Trahanache** face parte din gruparea de interese politice aflată la putere. ▶ Este tipul **politicianului abil** care ocupă mai multe funcţii în judeţ; şef de partid, doreşte ca lucrurile să fie menţinute pe aceeaşi linie. ▶ Se bucură de prestigiu, **are ambiţii politice şi abilitate** în manevrarea intereselor sale şi a apropiaţilor lui. ▶ Considerat *„venerabil"* de cei din jur, este văzut ca pe un *„stâlp"* **al partidului**. În familie este „neica Zaharia". ▶ **Numele** personajului sugerează caracterul său, bătrâneţea, de crepitudinea. ▶ **Om şiret**, are o aparenţă *„greoaie"* în societate, dar se descurcă foarte bine în momentele de criză, fiind un **politician uns cu toate alifiile**. ▶ În vorbirea sa întâlnim **formule stereotipe**, folosite în situaţii diferite. ▶ **Caracterizarea indirectă prin limbaj**:	*„...prezidentul comitetului permanent, comitetul electoral, comitetului şcolar, comitetului agricol şi al altor comitete şi comitii."* *„Ai puţintică răbdare"*; *„A ce coruptă soţietate!... Nu mai e moral, nu mai sunt prinţipuri..."*
☑ **Actul I/ Scena III** (monolog) – Trahanache comentează societatea coruptă din vremea sa.	▶ În opinia lui Trahanache, poziţia socială trebuie apărată. În aparenţă, este preocupat de moralitate. **Repetă** mereu cuvintele fiului său (**ticuri verbale**, deformarea unor termeni), **comic de limbaj**.	*„Tatiţo, unde nu e moral, acolo e corupţie şi o soţietate fără prinţipuri va să zică că nu le are."*
☑ **Scena IV** – Discuţia dintre Trahanache şi Tipătescu cu privire la scrisoare.	▶ Aceeaşi atitudine liniştitoare o remarcăm şi în scena în care Tipătescu, agitat, citeşte scrisoarea. El **mimează permanent o atitudine morală**. **Este calm, pare a înţelege totul** şi repetă,	*„Uită-te la el cum se tulbură! Lasă, omule, zi-i mişel şi pace! Ce te aprinzi aşa? Aşa e lumea, n-ai ce-i face, n-avem s-o schimbăm noi!"*

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTE DIN CONȚINUTUL COMEDIEI	Trăsături, modalități și procedee de caracterizare	Citate
	cu emfază, de câte ori este nevoie, cuvintele următoare: *„Într-o soțietate fără moral și fără prințip... trebuie să ai puțină diplomație."* ► **Trahanache, din naivitate**, este solidar cu Fănică în scena discuției despre scrisoare. În același timp îi oferă lui Tipătescu soluție interpretării – plastografie. Îl încurajează permanent pe *„prietenul"* lui, prefectul (**ticuri verbale; repetiția**). (**Comic de situație – caracterizare indirectă prin limbaj**.)	*„Să vezi imitație de scrisoare! să zici și tu că e a ta, dar să juri, nu altceva, să juri."*
☑ **Scena IX** – Trahanache intră bucuros că a descoperit un fals făcut de Cațavencu.	►Înainte de a scoate polița falsificată a opozantului Cațavencu, cu aceeași **atitudine** *„ticăită"*, *„venerabilul"* Zaharia Trahanache, sigur pe el, încearcă să-i liniștească pe cei implicați (**caracterizare indirectă, prin limbaj**). (**Comic de limbaj**.)	*„L-am prins cu alta mai boacănă."*
☑ **Actul II – Scena I** – Trahanache în dialog cu Farfuridi; Brânzovenescu cercetează listele electorale.	► **Trahanache, în dicuția cu Farfuridi și Brânzovenescu**, are aceeași atitudine fermă, luând poziție față de îndoielile celor doi, referitoare la Tipătescu. ► Împreună cu Farfuridi și Brânzovenescu, Trahanache calculează voturile simpatizanților partidului lor. Prin **înșelăciune**, ei iau în calcul și pe cetățenii urbei care nu au drepturi electorale.	*„Ai puțintică răbdare!"* *„Pentru mine să vie cineva să bănuiască pe Joițica, ori pe amicul Fănică, totuna e..."*
☑ **Scena XI** (monolog) – Trahanache îi scrie un bilet lui Tipătescu, în care îl îndeamnă la răbdare și calm (*„ai puțintică răbdare"*) cerându-i să se întâlnească înaintea întrunirii electorale.	► **Aparent naiv**, Trahanache găsește la nevoie și el *„machiaverlâcuri"* pentru a-l înfunda pe Cațavencu. ► Are **ticuri verbale**; este **plat** în gândire (**propoziții exclamative**). **Caracterizare indirectă prin limbaj**. *„Dragă Fănică, te-am căutat! Mă întorc peste o jumătate de ceas."*	

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTE DIN CONȚINUTUL COMEDIEI	Trăsături, modalități și procedee de caracterizare	Citate
☑ **Actul III – Scena IV** – Trahanache refuză rugămintea lui Zoe și Tipătescu de a-l anunța candidat pe Cațavencu, deoarece descoperise o poliță falsificată de el.	▶ În ciuda aparentei moliciuni, Trahanache dovedește **abilitate politică** și artă de psiholog. Are la moment o armă politică prin care rezolvă problemele. (**Caracterizare indirectă**.)	*„Apoi dacă umblă cu „machiaverlâcuri", o să-i dau eu machiaverlâcuri..."*
☑ **Actul IV – Scena II** – Trahanache discută cu Agamița Dandanache.	▶ Trahanache, cu siguranță politicianului versat, încearcă să-l convingă pe Dandanache de reușita în alegeri. El a înțeles că funcțisa sa în partid depinde de cei de la centru. (**Caracterizare indirectă**.)	*„...nu majoritate, unanimitate o să ai stimabile"*
☑ **Scena IV** – Festivitatea în cinstea alesului de la centru – Agamiță Dandanache.	▶ Trahanache, luând un pahar și trecând prin mijloc, foarte vesel, închină lui Fănică, prietenul și asociatul său în edificiul puterii. (propoziții exclamative, vocabular sărac). (**Caracterizare indirectă prin limbaj**.)	*„Nu cunosc perfect eu! eu n-am prefect! eu am prietin! În sănătatea lui Fănică."*
☑ **ȘTEFAN TIPĂTESCU**	▶ **Tipătescu** este **prefectul județului**, pe care îl administrează ca pe propria *„moșie"*. Are o relație intimă cu Zoe, soția lui Trahanache, prietenul și colaboratorul său. ▶ **Demagogia** se pliază pe atitudinea de conducător orgolios, corupt. ▶ **Junele-prim** al orașului este nestăpânit uneori, când soarta îl pune în fața unor situații-limită. ▶ Este **reprezentantul în teritoriu al guvernului** și răspunde de buna desfășurare a alegerilor. ▶ Prefectul este **personajul cel mai instruit**. Despre el, Trahanache spune că e *„băiat bun, deștept, cu carte"*. Numele său vine de la *tip* – tipul junelui-prim, gata de aventură, politician reprezentativ pentru timpul său.	

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTE DIN CONŢINUTUL COMEDIEI	Trăsături, modalităţi şi procedee de caracterizare	Citate
☑ **Actul I – Scena I** – Tipătescu în dialog cu Pristanda, poliţaiul oraşului.	► Piesa începe cu scena în care Tipătescu se plimbă cu *Răcnetul Carpaţilor* în mână. Citeşte. Devine agitat, iar apoi indignat de portretul făcut de reprezentantul opoziţiei, Caţavencu, în ziarul lui. (**repetiţia, propoziţia exclamativă**). (**Caracterizare directă, autocaracterizare**.) ► Admite corupţia atunci când serveţte intereselor sale şi de aceea îl iartă pe Ghiţă, deţi îi numără steagurile. **Amuzat,** îi spune: *„ai tras frumuşel condeiul"*. (**Caracterizare directă**.) ► Îl consideră pe Ghiţă nu atât poliţaiul oraşului, cât omul său de încredere, care trebuie să-i ofere informaţii şi să fie *„scrofulos la datorie"*.	*„Ruşine pentru oraşul nostru să tremure în faţa unui om!... Ruşine pentru guvernul vitreg, care dă unul din cele mai frumoase judeţe ale României, pradă în ghearele unui vampir..."* *„Eu vampir, ai? caraghios şi apoi continuă: Unul... unul care suge sângele poporului."*
☑ **Scena III** – Tipătescu şi Trahanache în dialog	► **În dialogul cu Trahanache**, Tipătescu află despre scrisoarea de amor care se află la conducătorul grupării politice de opoziţie, Caţavencu. ► **Plin de ipocrizie**, îl numeşte pe Caţavencu, cu un ton acuzator, *„mizerabil"*. Momentul realizează un **comic de situaţie**, Tipătescu fiind consolat de încororatul Trahanache (**repetiţia, propoziţii exclamative**). ► Se bucură de aprecierea lui Trahanache. (**Caracterizare directă prin limbaj**.)	*„Să zici şi tu că e a ta, dar să juri, nu altceva, să juri."* *„Nu se poate! Nu se poate! O să-i rup oasele mizerabilului."*
☑ **Actul II – Scena VI** – Tipătescu – Zoe	► În **dialogul cu Zoe**, Tipătescu se arată **disperat**. Îi propune femeii iubite să fugă împreună, ca *„unica soluţie"*, dar nu uită s-o admonesteze pentru neglijenţa de a pierde *„scrisorica de amor"*. (**Caracterizare indirectă**.) ► Zoe încearcă să-l impresioneze şi reuşeşte, folosind toată gama de atitudini şi emoţii, specific feminine. Relaţia cu Tipătescu, bănuită de mulţi, nu va fi totuşi	*„Să fugim împreună!"* *„Se poate atâta distracţie, atâta nebăgare de seamă, o scrisoare de amor s-o arunci în neştire..."*

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTE DIN CONȚINUTUL COMEDIEI	Trăsături, modalități și procedee de caracterizare	Citate
	demascată. Ea rămâne pentru ceilalți o femeie „*onorabilă*".	
☑ **Scena IX** – Tipătescu – Caţavencu	▶ **Tipătescu** încearcă să rezolve conflictul. Prezentat direct, prefectul apare „*cu aerul încruntat şi pumnii încleştaţi, nervos, agitat*". (**Caracterizare directă**.) ▶ **Caţavencu** rămâne ferm pe poziţie. Cu toate ofertele lui Tipătescu, nu renunţă la deputăţie. ▶ **Tensiunea discuţiei** creşte. Tipătescu se pripeşte, îşi pierde cumpătul, uită de diplomaţie, iar Caţavencu se consideră ameninţat, victimă a prefectului şi ţipă. (**Caracterizare directă**.) ▶ **Plin de dispreţ** faţă de Caţavencu, prefectul îşi schimbă atitudinea. Trece de la „*iubite şi stimabile d-le Caţavencu*" la oferte (avocat al statului, moşia „*Zăvoiul*", epitrop la „*Sf. Niculae*") şi apoi la violenţă.	„*...prefectul asasin! ajutor!*" „*Mişelule! Trebuie să-mi dai aici scrisoarea... ori te ucid ca pe un câine!*"
☑ **Scena X**	▶ **Slab** în faţa lui Zoe, în acelaşi **timp duplicitar**, Tipătescu cedează şi îi promite lui Caţavencu să-l susţină în alegeri (**comic de situaţie**).	„*Eşti candidatul Zoei, eşti candidatul lui nenea Zaharia... prin urmare şi al meu. Poimâine eşti deputat.*"
☑ **Scena XII** – Tipătescu, Caţavencu, Zoe, apoi Cetăţeanul turmentat.	▶ **Plin de sarcasm** în dialogul cu Cetăţeanul turmentat, Tipătescu este nevoit, la insistenţa acestuia, care cu insistenţă întreabă „*cu cine votez*", să-l recomande pe d-l Caţavencu (**ironia**). (**Caracterizare indirectă**.)	„*Ei! pentru toate acestea trebuie să-ţi dai votul lui onorabilul d. Caţavencu... Pentru aşa alegător, mai bun ales nici că se putea...*"
☑ **Actul III – Scena IV** – Tipătescu – Zoe – Trahanache	▶ **Tipătescu şi Zoe** îl roagă pe Trahanache să susţină candidatura lui Caţavencu. La rândul său, Trahanache le vorbeşte de poliţa falsificată de Caţavencu. ▶ **Tipătescu** se manifestă plin de mulţumire, de emfază: „*A, acuma să-l lucrez eu pe nenea Caţavencu!*" ▶ **Prefectul** are capacitatea de a disimula şi a reacţiona pe moment.	

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTE DIN CONȚINUTUL COMEDIEI	Trăsături, modalități și procedee de caracterizare	Citate
☑ **Actul IV – Scena IV** – Tipătescu singur.	► **Monologul** său dezvăluie un personaj **lucid**, care realizează cine este Dandanache, pentru cine a sacrificat liniștea sa, josnicia celui care a păstrat „*scrisoarea de amor*". (**Caracterizare indirectă.**) ► **Tipătescu**, care trăiește într-o comunitate de interese cu Trahanache, reușește să-și salveze „*onoarea*", precum și gruparea politică căreia îi aparține. **Finalul cu efect** este specific în dramaturgia lui Caragiale. El este un creator de **tipuri reprezentative** pentru moravurile și raporturile politice din vremea sa.	*„Unde ești, Cațavencule, să te vezi răzbunat! Unde ești, să-ți cer iertare..."*
☑ **ZOE**	► **Zoe**, soția lui Trahanache, este un tip special în dramaturgia românească, tipul adulterinei. **Frivolă, imorală** are relații intime (de opt ani) cu prefectul județului, Ștefan Tipătescu sub „*oblăduirea*" soțului ei, care pare să cunoască relația lor. ► Atitudinea ei dezvăluie un personaj feminin ce reprezintă un **personaj distins în aparență, ambițios**, autoritar. Ea are **simț practic** și trece, după nevoie, la o stare adecvată momentului. ► Trece ușor de la o **atitudine în forță, hotărâtă, voluntară**, la o atitudine ce minează tipul femeii înțelegătoare, cumsecade, bună.	
☑ **Actul I – Scena V** – Tipătescu, apoi Zoe.	► **Ambiția** și **grija pentru reputație** o determină să lupte prin orice mijloc pentru a-ți atinge scopul. ► Zoe se gândește **cu disperare** la consecințele publicării de către Cațavencu a scrisorii de amor. În schimbul scrisorii, Cațavencu vrea să i se asigure alegerea ca deputat. Disperată îl trimite pe Ghiță la Cațavencu să-i cumpere scrisoarea. (**Caracterizare indirectă, prin vorbe**)	*„Mi-a propus să-mi dea înapoi scrisoarea, cu condiția să-i asigurăm alegerea."*

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTE DIN CONȚINUTUL COMEDIEI	Trăsături, modalități și procedee de caracterizare	Citate
☑ **Scena VII** – Tipătescu – Zoe – Cetățenaul turmentat.	▶ **Tipătescu și Zoe în dialog cu Cetățeanul tumentat.** Scena accentuează starea de agitație și de frică pe care o traversează Zoe. Ea nu concepe să-și piardă poziția din acel târg de provincie.	
☑ **Scena IX** – Zoe, Tipătescu; apoi Pristanda și Trahanache.	▶ **Zoe** află de la **Trahanache** de **plastografia** lui Cațavencu. Singurul personaj feminin care traversează piesa trece prin stări variate. În acest moment tensionat, Zoe leșină în brațele lui Trahanache.	*„Nenel Nenel"*
☑ **Actul II – Scena IV** – Pristanda – Zoe	▶ **Zoe** află de la **Pristanda** că a fost arestat Cațavencu din ordinul lui Tipătescu. Contrariată, anticipând urmările, îl trimite pe acesta să-l aducă pe Cațavencu. (**Caracterizare indirectă.**)	*„Du-te, Ghiță, du-te degrabă, dă-i drumul și roagă-l din partea mea să poftească aici... Îl aștept..."*
☑ **Scena V** – Zoe – singură.	▶ Zoe citește știrea din *Răcnetul Carpaților* și, **agitată**, hotărește să-l susțină pe Nae Cațavecnu. **Monologul personajului** dezvăluie starea eroinei, disperarea ei. Zoe este reprezentanta aparențelor. Deși nu are drept de vot, se **manifestă hotărât** ca o persoană cu influență.	*„Trebuie să-l alegem pe Cațavencu. Nu mai încape vorbă, nu mai e vreme de stat pe gânduri."*
☑ **Scena VI** – Zoe – Tipătescu	▶ Cu o energie impresionantă, în dialog cu Tipătescu, Zoe încearcă toată gama de manifestări feminine pentru a-l determina să-l susțină pe Cațavencu. În relația celor doi, cel care iubește este Tipătescu. Zoe nu acceptă ca legătura lor să fie legiferată, nici să fugă în lume cu Ștefan Tipătescu. Ea este un **personaj puternic, dominant.** Scrisoarea e mai importantă decât sentimentele pentru Fănică. Traiectoria indicată de Tipătescu este respinsă de acest personaj complex, Zoe Trahanache (**propoziții interogative și exclamative; punctuația**). (**Caracterizare indirectă.**)	*„Fănică!... Ce vuiet! ce scandal! ce cronică infernală!... Și eu, Fănică, în timpul acesta, ce să fac? să mor? să mor dacă voiești, pentru că după asta nu o să mai pot trăi."*

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTE DIN CONŢINUTUL COMEDIEI	Trăsături, modalităţi şi procedee de caracterizare	Citate
☑ **Scena X**	▶ **Zoe îi promite lui Caţavencu sprijinul ei** şi al bărbatului ei în alegeri. Tipătescu, într-un târziu, cedează şi confirmă susţinerea lui Caţavencu.	*„Eşti candidatul Zoei, eşti candidatul lui nenea Zaharia, prin urmare şi al meu."*
☑ **Actul III – Scena IV** – Trahanache – Zoe – Tipătescu.	▶ Zoe, zdrobită, dar în acelaşi timp **plină de şiretenie**, îl imploră pe Trahanache să-l susţină pe Caţavencu. ▶ Trahanache îi linişteşte, spunându-le că-l are la mână pe Caţavencu; Zoe e plină de frică şi disperare.	*„Mi-e frică."*
☑ **Actul IV – Scena I** – Zoe – Tipătescu.	▶ **Zoe** este îngrijorată din cauza dispariţiei lui Caţavencu. ▶ **Frazele interogative, punctele de suspensie** dezvăluie o femeie pentru care momentul este deosebit de tensionat.	*„Fănică, ai milă de mine, o zi încă de astfel de chinuri şi nu mai pot trăi... înnebunesc. (îşi ia capul în mâini şi plânge)"*
☑ **Scena V – VII** – Tipătescu – Zoe – Pristanda	▶ Zoe se sfătuieşte cum să-l găsească pe Caţavencu. ▶ Caţavencu, adus de Pristanda, mărturiseşte că a pierdut scrisoarea. Zoe îşi schimbă atitudinea, trece la ameninţări. **Caracterizare indirectă.**	*„Roagă-te la Dumnezeu s-o găsesc... A! S-a întors jocul, d-le Caţavencu... începe să te părăsească norocul [...] A! eşti pierdut! Da, pierdut!..."*
☑ **Scena VIII** – Cetăţeanul turmentat – Zoe – Caţavencu	▶ Cetăţeanul turmentat îi aduce scrisoarea lui Zoe. Dacă la prima întâlnire ea îl blamează, îl desconsideră, brusc îşi schimbă atitudinea faţă de el. ▶ Devine **plină de recunoştinţă**. Citeşte scrisoarea, o sărută. Trece de la bucurie la un plâns nestăpânit.	*„E adevărat, ori visez? (Şade pe un scaun, scoate scrisoarea, o citeşte, o sărută... Plâns nervos.)"* *„Domnule, domnule, eşti un om onest, eşti un om admirabil, fără pereche."*
☑ **Scena IX** – Zoe – Caţavencu.	▶ Zoe este **perfect conştientă de rolul ei în acel judeţ**, de rolul ei în politica partidului, de forţa ei în relaţiile cu cei din jur. ▶ **Fericită**, îl iartă pe Caţavencu, după ce-l ceartă sub aparenţa femeii cumsecade. În final, îi cere *„să prezideze banchetul popular din grădina primăriei, să chefuiască cu poporul"*, să-i salute pe toţi, în numele alegătorilor.	*„Eşti un om rău... mi-ai dovedit-o... Eu sunt o femeie bună... am să ţi-o dovedesc. Acuma sunt fericită... Puţin îmi pasă dacă ai vrut să-mi faci rău şi n-ai putut."*

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTE DIN CONȚINUTUL COMEDIEI	Trăsături, modalități și procedee de caracterizare	Citate
☑ **Scena XIII** – Aceiași – Zoe, Tipătescu.	▶ Zoe îl întreabă **cu ironie** pe Trahanache dacă îi place alesul. ▶ Lui Dandanache îi cere să nu mai pomenească istoria cu scrisoarea care l-a propulsat în postura **alesului**. ▶ **Zoe realizează rolul ei în politica partidului**. Abilă, știe mișcarea necesară rezolvării situației în care era implicată. Forța ei este evidentă. **Autoritară și inteligentă**, domină bărbații din viața ei. În decursul conflictului, atitudinea ei se schimbă în funcție de context, pe rând, față de Tipătescu, Cațavencu, Pristanda. ▶ Caragiale a creat **un personaj feminin emancipat, ambițios, complex**.	*„D-le Dandanache, mi-ai promis să nu mai pomenești istoria asta..."*
☑ **CAȚAVENCU**	▶ **Cațavencu** este **tipul demagogului, arivistului, șantajistului**. Este *„avocat, director – proprietar al ziarului Răcnetul Carpaților, prezident fondator al Societății Enciclopedice Cooperative Aurora Economică Română și conducătorul grupului independent, aflat în opoziție"*. Uzează de toate mijloacele pentru a-și atinge scopul. **Parvenit**, în opinia sa, sintagma *„scopul scuză mijloacele"* este motivată. Prin **înșelăciune** pune mâna pe *„scrisoarea de amor"* lui Zoe, amanta prefectului Tipătescu, și o folosește în lupta sa electorală. El argumentează astfel șantajul: *„vreau ceea ce merit în orașul ăsta de gogomani, unde sunt cel dintâi... între fruntașii politici"* ▶ **Comicul** reiese din ipostazele diferite în care se află, din contradicția dintre ce vrea să pară personajul și ceea ce este.	
☑ **Actul II – Scena VII** – Cațavencu – Ghiță Pristanda	▶ **Pristanda îl aduce pe Cațavencu**, care este tendențios în afirmații, considerându-se victima coanei Joițica. **Caracterizare indirectă.**	*„Poți să-i adaogi că mă grăbesc să mă întorc în temnița unde m-a aruncat dumneaei."*

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTE DIN CONȚINUTUL COMEDIEI	Trăsături, modalități și procedee de caracterizare	Citate
☑ **Scena VIII** – Cațavencu singur.	▶ **Monologul** său reprezintă o scurtă analiză a situației în care se află. Apreciază cu cinism circumstanțele și își expune deviza: *„scopul scuză mijloacele"*: **Caracterizare indirectă.**	*„Își pierde mințile, cu atât mai rău pentru el! Mă arestezi, cu atât mai bine pentru mine!"* *„Coana Joițica, mai cu minte ca toți, mă cheamă și eu, politicos, iată-mă, sunt gata să-i sărut mâna cu respect. Mă rog, n-ai ce-i face: mâna care îți dă mandatul."*
☑ **Scena IX** – Cațavencu – Tipătescu.	▶ **Cațavencu, în conflict cu Tipătescu**, generează violență. Tipătescu se repede la Cațavencu, iar acesta țipă, ca să impresioneze pe eventualii participanți la conflict. ▶ Pentru Cațavencu, nu sunt suficiente avantajele materiale oferite de Tipătescu pentru a renunța la deputăție. **Interesat și conștient** de avantajele pe care le oferă alegerea sa în Cameră, Cațavencu nu renunță la Cameră. ▶ **Demagog**, motivează alegerea, mimând dragostea pentru *„țărișoara"* sa. **Caracterizare indirectă.**	*„Ajutor! Săriți! Mă omoară vampirul! prefectul asasin! ajutsor!"*
☑ **Scena XII – XIII** – Tipătescu – Cațavencu – Zoe – Cetățeanul turmentat.	▶ Cațavencu privește cu **cinism** dialogul dintre Tipătescu și Cetățeanul turmentat, care-l întreabă insistent pe prefect *„cu cine votez?"* și se înviorează brusc când Tipătescu îl recomandă. ▶ **În dialogul cu Farfuridi și Brânzovenescu, Cațavencu** îl laudă, îl lingușește pe Tipătescu, după ce a fost asigurat de susținerea în alegeri.	*„...nu se poate mai bun reprezentant decât d. Cațavencu, onorabilul d. Cațavencu!"*
☑ **Scena XIV**	▶ Cațavencu se revoltă la aflarea numelui candidatului de la centru, d-l Agamiță Dandanache. ▶ **În complicitate cu Zoe Trahanache**, Cațavencu se hotărăște să lupte contra guvernului.	*„Da, vom lupta contra guvernului."*

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTE DIN CONȚINUTUL COMEDIEI	Trăsături, modalități și procedee de caracterizare	Citate
☑ **Actul III – Scena III-V** – Discursul lui Cațavencu.	▶ **Demagog și cameleon**, Cațavencu, în discursul ținut la întrunirea cu alegătorii, este **caracterizat direct**.	*„la pozã, trece cu importanță printre mulțime și suie la tribună, își pune pălăria la o parte, gustă din paharul de apă, scoate un vraf de hârtii și gazete și le așază pe tribună."*
	▶ **Ambițios** își exprimă opiniile în iluzia luptei pentru principii. Dinamica discursului, frazele lungi și sforăitoare au ca motivație lupta împotriva *„ideilor învechite"* și a *„opiniilor ruginite"*.	
	▶ **Discursul** abundă în **interogații retorice**, de fraze goale, de clișee. El amintește permanent de *„popor"*, de *„țărișoară"*. Cațavencu reprezintă latura ridicolă a partidului liberal aflat la putere, este adeptul *„liber-schimbismului"*.	*„...eu voi să știu de România mea și numai de România... Progresul, stimabile, progresul! În zadar veniți cu gogorițe, cu intervenții anti-partiotice, cu Europa, ca să amăgiți opinia publică."*
	▶ În ceea ce-l privește, cuvintele apreciative nu lipsesc.	
	▶ **Limbajul** lui este aparent pretențios, dar e plin de fraze încâlcite, aberante, în care întâlnim fonetisme și fraze confuze.	*„Eu sunt candidatul grupului tânăr, inteligent, independent..."*
	▶ El știe tot: politică, psihologie, medicină. **Fraze pline de nonsensuri.** Fiind impostor, încearcă permanent să impresioneze pe cei din jur. **Caracterizare directă și autocaracterizare.**	*„Mi s-a făcut imputarea că sunt foarte, că sunt prea, că sunt ultraprogresist... că sunt liber-schimbist... că voi progresul cu orice preț."*
☑ **Actul IV – Scena VII** – Zoe – Cațavencu.	▶ Cațavencu, în **dialogul** cu Zoe, își schimbă atitudinea. El nu mai este zgomotos, sforăitor, escroc. El trece la starea de umilință, de rușine.	*„Scrisoarea d-voastră (...) N-o mai am!... Nu mint... N-o mai am! Am pierdut-o!"*
	▶ Suportă amenințările lui Zoe, care află că a pierdut scrisoarea, dovada necesară obținerii mandatului.	*„Omoară-mă, madam, omoarămă, dar nu e vina mea..."*
	▶ **Demnitatea** lui este pierdută, iar vehemența lui Zoe crește.	*„A! S-a întors jocul, d-le Cațavencu... începe să te părăsească norocul și să mai treacă și-n partea noastră... A! Ești pierdut!..."*
☑ **Scena VIII – IX** – Zoe – Cațavencu – Cetățeanul turmentat.	▶ **Zoe** primește scrisoarea de la Cetățeanul turmentat. Cațavencu este **plin de dispreț** față de acesta, întrucât nu și-a cunoscut interesul și a înapoiat scrisoarea *„adrisantului"*.	*„Nenorocitule! ți-ai aruncat norocul la gârlă: te făceau om!"*
		„Iartă-mă, iartă-mă! o implorã pe Zoe îngenunchind."

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTE DIN CONȚINUTUL COMEDIEI	Trăsături, modalități și procedee de caracterizare	Citate
	▶ În scena în care apoi Cațavencu, acesta iertare femeii, îngenunchind **disperat și umilit în fața ei**, cânstrâns de situație, acceptă toate condițiile lui Zoe, repetând ca un papagal cuvintele ei. (**verbe la imperativ; indicații scenice; repetiție**). **Caracterizare directă și indirectă.**	*„O conduc... Prezidez... Chefuiesc..."* *„Madam..."* *„Madam, madam Trahanache, ești un înger..."*
☑ **Scena XIV**	▶ **Încolțit**, Cațavencu găsește calea de a ieși din impas. El știe acum să se gudure, să plângă, să ceară iertare, să promită că va conduce manifestația în cinstea alesului. Este gata să facă orice, să scape de urmările acuzațiilor aduse. ▶ În timpul manifestației, la final, Cațavencu închină, pe rând, în cinstea lui Dandanache, a lui Trahanache, a prefectului. Același discurs **sforăitor, fără logică**, mincinos, trăsături care-l duc spre un final convenabil. ▶ Cațavencu se mișcă după interes, meseria de avocat oferindu-i elasticitate, tupeu, verbalism.	*„În sănătatea venerabilului și imparțialului nostru prezident, Trahanache..."* *„În sănătatea iubitului nostru prefect! Să trăiască fericirea județului nostru...!"*
☑ **Pristanda** ▶ Pristanda, polițaiul orașului, este tipul funcționarului servil, arogant, umil, după împrejurări, fără personalitate. Prezent în toate momentele-cheie ale piesei, Pristanda se dovedește a fi omul lui Tipătescu, al lui Trahanache și al coanei Joița.	▶ **Pristanda** apre în piesă alături de Tipătescu. Se află *„în picioare, mai spre ușă, stă rezumat în sabie."* ▶ **Atent și servil**, Pristanda îl urmărește pe Tipătescu, care citește din ziarul opoziției *Răcnetul Carpaților*. Îl aprobă, repetând obsesiv replicile acestuia. Cuvântul curat, automatism ce exprimă nesiguranța slujbașului în fața șefului direct, este folosit după fiecare replică. (**oximoron, comic verbal**). **Caracterizare directă și indirectă.** ▶ **Servil**, dar în același timp **foarte abil**, Pristanda nu uită să-i amintească lui Tipătescu cât de grea e viața de polițai. ▶ Slujba îl determină pe Pristanda să ducă un trai modest, de	*„Curat mișel!"* *„Curat murdar!"* *„Nu s-alege."* *„Curat ca un câine!"* *„...bietul polițai n-are și el ceas de mâncare, de băutură, de culcare, de sculare, ca tot creștinul..."*

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTE DIN CONȚINUTUL COMEDIEI	Trăsături, modalități și procedee de caracterizare	Citate
▶ Autorul îl caracterizează **direct** „umil și naiv", de aici atitudinea plină de **servitute și de prostie.** ▶ Nu uita niciodată că trebuie să fie în grațiile celor pe care îi servește. Chiar atunci când face abuzuri, când este corupt, are o motivație clară: *„Familie mare, renumerație mică, după buget".* ▶ Pompiliu Constantinescu îl prezintă astfel: *„Pristanda (...) e slujbașul mizer plătit și de aceea incorect. În fond, se revoltă în contra stării lui de inferioritate, dar numai în ascuns, în monologuri , în care îndrăznește să-și judece stăpânii".* Nu comentează politica lui Tipătescu, ci este aprobativ sau cere explicații umil.	aceea, când Zoe și Tipătescu îi numără steagurile, apar mai puține. Ghiță insistă și numără prost. Erau doar vreo 14-15. **Polițaiul** este un **profitor**. El motivează cu convingere ipostaza în care este găsit. Are *„nouă suflete"* în grija sa. ▶ **Acuzat** că a tras *„frumușel condeiul"*, el replică, printr-un automatism, *„curat condeiul"*. Apoi realizează că s-a demascat . ▶ Încearcă mereu să-l asigure pe Tipătescu de devotamentul său în slujbă, devenind **ridicol**. ▶ **Pristanda** dezvăluie apoi din *„misia"* de polițai, cum, în seara dinainte, s-a urcat pe ulucile casei lui Cațavencu în care se aflau: Cațavencu, dăscălimea, moftangiii, care jucaseră *„stors"*. ▶ **Incult, cu un limbaj specific zonelor de mahala**, Pristanda stâlcește cuvintele: *„bampir"*, *„foncție"*, *„renumerație"*. ▶ Ochiul **vigilent** al omului de ordine, dorința de a *„ciupi"* ceva de la *„stimabilii"*, îl fac să se cațăre *„ca o pisică"* pe uluci. Nu reușește. Cade peste *„un dobitoc"* care începe să țipe. (**comic de situații**). **Caracterizare directă și indirectă.** ▶ Când Tipătescu află de existența unei scrisori căreia nu-i cunoaște conținutul și contrariat, îi propune lui Pristanda să-l lucreze, polițaiul îi răspunde fără ezitare: *„curat să-l lucrăm"*.	*„Două la primărie, optspce, patru la școli, douăzeci și patru, două la Catrindală la Sf. Niculae, treizeci."* *„Familie mare, renumerație, după buget, mică."* *„Al dumneavoastră, coane Fănică, și al coanei Joițichii, și al lui conu Zaharia."* *„Eu, cu gândul la datorie, ce-mi dă în gând ideea zic: ia să mai ciupim noi ceva de la onorabilul, că nus tricăă..."* *„Dobitocul începe să strige, toți din casă sar năvală la fereastră; eu, cum căzusem, mă ridic degrabă, o iau pituliș pe lângă uluci și intru în curtea primăriei."* *„...dar n-ar fi rău să-l dezarmăm cu desăvârșire, ș-apoi să-l lucrăm pe onorabilul!"*
☑ **Actul I – Scena I** – Tipătescu – Pristanda		

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTE DIN CONŢINUTUL COMEDIEI	Trăsături, modalităţi şi procedee de caracterizare	Citate
☑ **Scena II** – Pristanda singur.	▶ **Viclenia poliţaiului** este bine prezentată în acest **monolog**, în care reflectează asupra diferitelor aspecte ale vieţii sale şi are revelaţii succesive. ▶ Este **întristat** că i s-au numărat steagurile; se gândeşte la poziţia lui Tipătescu în societate; reflectează asupra cuvintelor bietei neveste.	*„...De-o pildă, conu Fănică: moşia-moşie, foncţia-foncţie, coana Joiţica – coana Joiţica; trai, neneaco, cu banii lui Trahanache."* *„Ghiţă, Ghiţă, pupă-l în bot şi papă-i tot."*
☑ **Scena VIII-IX** – Aceeaşi Ghiţă Pristanda – Tipătescu, Trahanache.	▶ **Pristanda** îşi schimbă atitudinea în funcţie de împrejurări, de nevoile lui Tipătescu şi ale lui Zoe. Este tipul **cameleonului**. În întâlnirea cu Cetăţeanul turmentat, devine omul prefectului. Îl împinge cu insistenţă afară, hotărât să-şi facă *„datoria"*. Solicită un zâmbet de îngăduinţă din partea superiorilor, atunci când, fără să înţeleagă despre ce este vorba, îi aprobă: *„Curat plastograf."*	
☑ **Actul II – Scena III** – Pristanda singur.	▶ Din **monologul** său aflăm că este conştiincios, de felul lui. Acceptă fără rezerve să-l *„umfle"* pe Caţavencu de la domiciliu, să-i întoarcă casa pe dos, să-l scotocească, să-l ameninţe, să-l chinuiască *„ca pe hoţii de cai"* pentru a găsi scrisoarea.	*„L-am turnat la hârdăl lui Petrache. M-am întors cu birja acasă la el, am căutat prin toate colţişoarele, am ridicat duşumelele, am destupat urloaiele sobii, am scobit crăpăturile zidului: peste putinţă să dau de scrisoare."*
☑ **Scena IV** – Pristanda – Zoe.	▶ La insistenţele lui Zoe, Pristanda, ascultător, pleacă să-l aducă pe Caţavencu. ▶ **Şiretenia** îl face să aibă, în funcţie de conjunctură, atitudini diferite. Când îl consideră pe Caţavencu drept eventualul deputat, devine linguşitor.	
☑ **Scena VII** – Ghiţă Pristanda – Caţavencu.	▶ El îl pofteşte pe Caţavencu *„cu respect"*. Devine servil şi-i face o mărturisire în care îşi exprimă simpatia, respectul: *„Eu gazeta d-voastră o citesc ca pe o Evanghelie întotdeauna."*	*„Poftiţi, coane Nicule, poftiţi... **(umilit)** şi zău, să pardonaţi, în consideraţia misiei mele, care ordonă **(serios)** să fim scrofuloşi la datorie."*

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTE DIN CONŢINUTUL COMEDIEI	Trăsături, modalităţi şi procedee de caracterizare	Citate
☑ **Scena XIX** – Zoe – Tipătescu – Pristanda.	▶ Ghiţă aduce o depeşă în care este menţionat numele deputatului susţinut de cei de la centru – d-l Agamiţă Dandanache.	
☑ **Actul IV – Scena V** – Tipătescu – Zoe – Pristanda.	▶ **Devotat** lui Zoe intervine în discuţia celor doi pentru a o linişti, precizând îndatoritor că nu a apărut nici o ştire în ziarul opoziţiei despre scrisoare.	*„Nu, coană Joiţico, nu e nimica, nu e nimic a publicat... **Răcnetul** nici n-a apărut astăzi... După ce a fugit Caţavencu, dăscălimea s-a apucat la ceartă, s-au bătut..."*
☑ **Scena VI** – Zoe – Pristanda.	▶ Scena dintre cei doi e plină de semnificaţii. Îşi permite să-l trimită pe Tipătescu la *„cai verzi pe pereţi"*, la telegraf, dar îşi argumentează viclenia într-o scenă plină de dramatism. Este evidentă autoritatea coanei Joiţica în faţa bietului slujbaş.	*„Ştiu că o să mă ocărască, o să mă bată că l-am trimis la cai verzi pe pereţi, dar lasă să mă ocărască... să mă bată... Nu e mai marele meu? Nu e stăpânul meu de la care mănânc pâine..."*
☑ **Scena XIV** – scena finală.	▶ **Ultima replică** a lui Pristanda, înainte de a cădea cortina, cuprinde acelaşi automatism verbal *„curat"* prin care personajul aprobă discursul lui Caţavencu şi care are o semnificaţie subiectivă, fiindcă se poate intui ironia dramaturgului.	*„Curat constituţional! Muzica! Muzica!"*

☑ CETĂŢEANUL TURMENTAT

▶ **Cetăţeanul turmentat** este văzut de autor ca un personaj **onest, simplu, mereu ameţit şi confuz**. Nu are nume, este alegătorul anonim. Intriga este legată de pierderea şi găsirea scrisorii, pe care el se străduieşte s-o aducă *„adrisantului"*. Crede în dreptate şi adevăr. Este devotat guvernului: *„Da! Vom lupta contra (sughiţând şi schimbând tonul)... adică nu ... Eu nu lupt contra guvernului!"*

▶ Fiind *„apropitar"*, neavând nici o opinie, laitmotivul apariţiei lui este *„Eu pentru cine votez?"*

▶ Devenit negustor şi proprietar, Cetăţeanul turmentat ştie că are datoria de a vota, deşi nu doreşte pe nimeni în mod special: *„Eu nu poftesc pe nimeni, dacă e de poftă"*. Acest personaj aduce un aer de inocenţă, de **umanitate**, de **candoare**, în opoziţie cu ceilalţi. După opinia lui Caţavencu, şi-a aruncat *„norocul în gârlă"*. Identitatea lui nu va fi aflată până în finalul comediei. El este anonimul cinstit, victimă a sistemului.

▶ Viciul lui, naivitatea lui, îl conturează ca pe un personaj şters. Totuşi, el este martorul anonim al mecanismelor corupte ale puterii. În râsetele tuturor, împins şi admonestat, Cetăţeanul turmentat are demnitatea lui. Insistă, spunând că este *„membru"*. El este protagonistul în pierderea şi găsirea scrisorii; e omul simplu şi onest; este anonimul care încurcă mecanismul votării.

Scanned with OKEN Scanner

☑ FARFURIDI ŞI BRÂNZOVENESCU

► **Farfuridi şi Brânzovenescu**, avocaţi, membri ai partidului de guvernământ şi ai mai multor comitete şi comiţii, sunt consideraţi *„stâlpii puterii"* din oraş. Împreună formează un **cuplu comic**. Ei sunt **abili**, **şireţi**, **obsedaţi de trădare**. Acceptă şi trădarea, dacă o cer *„enteresele partidului"*.

► Când Farfuridi vrea să trimită o depeşă la Bucureşti ca să anunţe o eventuală trădare, **frica**, **teama** îl determină pe Brânzovenescu să accepte s-o semneze, cu condiţia s-o dea anonimă. Se creează astfel o situaţie comică, plină de absurd.

► Chinuit de ambiţii politice, Farfuridi speră să fie ales deputat pe baza meritelor sale.

► Discursul incoerent al lui Farfuridi are parte de *„rumoare şi protestări"* din partea celor din partidul de opoziţie, a grupului condus de Nae Caţavencu. Cuvântarea sa lipsită de logică, hilară creează comicul de situaţie. Comentariul autorului elucidează atmosfera: *„Bravo şi aplauze în fund, conduse de Brânzovenescu, râsete şi sâsâituri în grupul lui Caţavencu."*

► Cei doi sunt prezenţi şi în ultimul act, în scena finală, când apar însoţiţi de alegători spălaţi, în costume de pretenţie provincială, pentru a participa la manifestaţia organizată în cinstea alegerilor. Cuplul este cuprins de iluzia importanţei lor în viaţa politică, cu toate că sunt personaje care nu modifică traiectoria electorală a alegătorilor.

☑ AGAMIŢĂ DANDANACHE

► **Agamiţă Dandanache** este personajul surpriză, creat de Caragiale pentru a snacţiona demagogia politică existentă în timpul alegerilor. El este deputatul impus de centru, catalogat ca fiind *„mai prost decât Farfuridi şi mai canalie decât Caţavencu"*.

► **Ramolit**, **demagog**, **escroc**, foloseşte cu abilitate tehnica şantajului în dorinţa sa de a deveni deputat. Are experienţă politică, întrucât el şi familia sa *„de la '48"* are un loc sigur în arena politică: s-a aflat întotdeauna *„în toate camerele, cu toate partidele, ca românul imparţial"*.

► **Descendent dintr-o familie liberală** de la '48, politicianul dovedeşte un ramolisment evident încă de la sosire. Repetă supărător povestea cu *„clopoţeii"*, dar nu uită de ambiţiile sale politice: *„Cu birza ţinţi poştii hodoronca-tronca [...] şi clopoţeii... îmi ţiuie urechile"*.

► Reuşeşte să-l păcălească pe Tipătescu, care la un moment dat afirmă despre el: *„E simplu, dar îl prefer, e cel puţin onest, nu e mişel"*.

► Spre deosebire de Caţavencu, el păstrează scrisorica de amor şi *„pentru altă dată"*, la nevoie *„pac...la **Războiul**"* (comic de situaţie). Ramolit, povesteşte întâmplarea cu becherul de mai ori. **Perfid**, se foloseşte de scrisoare şi n-o înapoiază. Prefectul exclamă supărat: *„Şi-l aleg pe d. Agamiţă Dandanache! Iaca pentru cine sacrific de atâta vreme liniştea mea şi a femeii pe care o iubesc..."*

► Umorul şi ironia se împletesc în redarea acestui personaj **ramolit** şi degradat, care reprezintă deznodământul plin de surprize al piesei.

CONCLUZII

☑ Personajele lui Caragiale reprezintă tipologii specifice vieţii politice din vremea sa.

☑ În opera scriitorului, cronică vie a unei perioade istorice, întâlnim personaje inconfundabile, simbolice şi vitale.

☑ Arta lui Caragiale, scrie Paul Zarifopol, are *„vocaţia râsului şi simţul comicului"*.

Scanned with OKEN Scanner

Crimă pe palier
(comedia)

de Ion Băieşu

☑ **Dramaturg şi prozator** contemporan de talent, Ion Băieşu a creat, în piesele sale (*Cine sapă groapa altuia, Jocul, Chiţimia, Dresoarea de fantome, Gărgăriţa, Alibi, Boul şi viţeii, Preşul, Detectivul comunal, În căutarea sensului pierdut, Dragoste la prima vedere*, etc.), un univers uman absurd, în linia farselor tragice ale lui Eugen Ionescu, în care comicul coexistă cu tragicul, o lume măruntă, insignifiantă, lipsită de frumuseţe morală, având ca figură centrală iscoditorul, delatorul, trăgătorul cu urechea.

☑ *Crimă pe palier*, intitulată iniţial Preşul, scoate în evidenţă micimea sufletească a eroilor prin analiza comportamentului lor în relaţiile cu vecinii (**tema**).

☑ Discrepanţa dintre esenţă şi aparenţă, pe care se construieşte conflictul oricărei comedii, este atât de mare, încât situaţia comică pe care o prezintă autorul alunecă în absurd: vicepreşedintele de bloc, Pamfil P. Pamfil, se hotărăşte să-l ucidă cu martori pe *„criminalul"* care se şterge pe preşul său (**subiectul**).

☑ Piesa critică indirect sistemul social comunist, care, pretextând penuria de locuinţe, băga chiriaşi chiar peste proprietari, pentru a demoraliza şi distruge valori ca: familie, tradiţie, liniştea căminului etc. şi construia numai pentru chiriaşi, distrugând conceptul de *„proprietate"*.

☑ **Compoziţia**: deşi este o operă dramatică, nu este împărţită în acte şi scene.

☑ **TITLUL** are dublu înţeles şi este, asemenea subiectului, hiperbolic, evidenţiind aceeaşi nepotrivire dintre esenţă şi aparenţă: *„crimă"* este faptul că cineva se şterge pe preşul protagonistului, încălcându-i acestuia proprietatea, dar este şi *„pedeapsa"* pe care *„proprietarul"* ultragiat doreşte să o aplice vinovatului, pedeapsă la fel de absurdă ca şi importanţa exagerată acordată vinii ştergerii picioarelor pe un preş străin.

☑ Opera are un **singur fir narativ**; întâmplările se desfăşoară după toate momentele subiectului.

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile comediei
EXPOZIŢIE/ EXPOZŢIUNE ☑ Indicaţiile scenice atestă existenţa a şase personaje, toţi astenici, timpul şi spaţiul.	► **Spaţiul** (holul unui bloc, la etajul 7, între uşile a două apartamente: comun, obişnuit, cotidian şi timpul: *„s-a petrecut ieri, se petrece azi, se va petrece mâine"*, fixate în indicaţii scenice, sugerează că **principalul conflict** al piesei este extrem de răspândit.	► **Indicaţiile scenice** de la începutul piesei cuprind prezentarea timpului, spaţiului (decorului) şi personajelor: vârstă, aspect fizic, profesie, particularităţi.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile comediei
☑ Pamfil P. Pamfil alcătuieşte lângă uşa apartamentului său, pe holul blocului, o perdea de flori ornamentale, în spatele căreia aduce arme şi se ascunde pentru a-i pândi pe cei ce se apropie de uşă.	▶ Ies în evidenţă **faptele eroului** (tot în indicaţii scenice), mai ales că se petrec fără vorbe: eroul scoate cu mare greutate plantele din apartament, le aşază strategic, într-o perdea verde, scoate pe rând o rangă de fier, o ghioagă de lemn, un buzdugan vechi, o armă de vânătoare şi se ascunde la pândă între plante. *Excesul* de plante şi arme dă naştere **comicului de situaţie**.	▶ Textul este **o succesiune dinamică şi continuă de replici, monolog, indicaţii scenice**. ▶ Exceptând indicaţiile scenice, textul este integral dialogat.
☑ Peste câteva clipe urcă un bărbat masiv, care renunţă să se mai şteargă pe preş şi sună la uşă.	▶ **Descrierea** devine **mijloc de caracterizare directă** pentru nou-venit. ▶ Iese în evidenţă preşul lui Pamfil P. Pamfil, *„de culoare roz cu floricele albastre"*, caracterizat prin **epitetul antepus** *„superb"*. ▶ Preşul se încadrează **comicului de intrigă,** prin inadecvarea culorii şi modelului, nepotrivite pentru un preş, fiind în acelaşi timp un **mijloc de caracterizare indirectă** pentru proprietar. ▶ Simţind nepotrivirea, nou-venitul renunţă să se mai şteargă pe preş şi sună.	O comedie foloseşte **toate tipurile de comic**: de caracter, de limbaj, de situaţie, de intrigă, de nume.
☑ Pamfil îl întreabă cine este şi află că musafirul este Avocatul pe care îl aştepta.	▶ **Comic de situaţie**: Pamfil răcneşte, ameninţându-l cu puşca, în loc să îl întrebe cine este pe un ton normal.	▶ **Resursele comicului** sunt: discrepanţa, disproporţia dintre: - aparenţă şi esenţă, - scop şi mijloace; - efort şi rezultat; - ceea ce cred despre sine şi ce sunt în realitate personajele; - situaţiile imaginate şi situaţia reală.
☑ Cei doi fac cunoştinţă.	▶ **Comic de limbaj:** Avocatul foloseşte numeroase automatisme verbale, majoritatea neologisme, limbajul de lemn specific avocaturii, într-o acumulare care stârneşte râsul: *„Vă rog să nu trageţi fără avertisment şi, mai*	**Comic** – false potriviri, coincidenţe ilare.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile comediei
	ales, fără a vă convinge în prealabil cu cine aveți de-a face. Am oroare să fiu împușcat din confuzie."	
INTRIGA ☑ Pamfil îi declară Avocatului că l-a chemat ca să-l apere într-un proces de crimă pe care tocmai vrea să o comită: vrea să-l ucidă cu martori pe vecinul său, Zisu, deoarece și-a șters picioarele de preșul lui. ☑ Avocatul acceptă.	▶ Pamfil devine brusc respectuos, în **antiteză comică** cu răcnetele fioroase de la început. ▶ **Comic de limbaj**: modul în care cei doi se recomandă: *„Pamfil P. Pamfil, chiriaș principal"*; *„Maestrul M. N. C., avocat, fost șef de barou."* ▶ Reacțiile personajelor sunt sursă de **comic de caracter**, Avocatul este *„nespus de plăcut surprins"* de ideea de a-l apăra într-un proces de crimă. ▶ **Comic de limbaj**: cuvinte mari, exprimări prețioase, hiperbolice: *„Peste aproximativ zece minute nu va mai fi victimă, va fi un cadavru"*, *„imposibilitatea conviețuirii în comun"* (mobilul viitoarei crime). ▶ **Comic de intrigă**: Pamfil P. Pamfil vrea să-și ucidă vecinul pentrul că își șterge picioarele de preșul său. Este hotărât să-l pândească până îl vede ștergându-și din nou picioarele și să-l ucidă cu martori.	▶ **Autorul** se manifestă direct doar prin indicațiile scenice și indirect prin vocea personajelor. ▶ **Personajele** se confruntă cu false probleme. ▶ **Contradicția** dintre termeni în vorbire. ▶ Se dezvăluie laturile vizibile, fără să dea o valoare negativă. ▶ **Comicul** rezultă din încălcarea normelor gramaticale sub diferite forme: tautologie, fabul acord, dezacordul, hipercorectitudinea, limbajul prețios.
DESFĂȘURAREA ACȚIUNII ☑ Auzind pași și crezând că este vecinul, cei doi se ascund, ca să-l surprindă în flagrant delict.	▶ *„Principiul de viață"* al protagonistului stârnește râsul nu în sine, ci în modul cum este aplicat (la ștergerea picioarelor pe preș): *„Domnule maestru, eu am un principiu în viață: mă șterg mai rar, dar pe ceva de bună calitate. Mai puțin, mai rar, dar de bună calitate."* ▶ Auzind pași pe scară, cei doi se ascund între plante. ▶ Avocatul îl întreabă cum vrea să-l ucidă.	
☑ Sosește doctorul, chemat ca să-l consulte pe erou și să certifice că l-a omorât pe vecin în deplinătatea facultăților mintale.	▶ Răspunsul lui Pamfil stârnește râsul, prin inadvertența dintre situația reală și cea imaginară (vrea să-l împuște, să-l ucidă cu ghioaga sau buzduganul, într-o **gradație ascendentă,** în funcție de *„gravitatea"* faptei, pentru că se șterge de preșul lui): *„Încă nu m-am hotărât. Depinde de el. Dacă se șterge blând, mă port și eu blând. Adică îl împușc. Dacă se șterge în mod grosolan, îl deșel cu*	▶ **Comedia** – operă literară (în proză sau versuri) aparține genului dramatic

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile comediei
	ghioaga asta. Dacă îmi rupe preşul, atunci îi sparg ţeasta cu buzduganul." ▶ În **indicaţiile scenice**, autorul îi face portretul Doctorului: *„un tip mic şi gras, cu o gentuţă de medic în mână"*.	▶ **Comicul** este obiectiv
☑ **Medicul** acceptă să îi facă un consult, în casă, dar Pamfil refuză să intre, de teamă că va pierde momentul sosirii vecinului său. ☑ **Medicul** îl consultă superficial: tensiunea, pulsul, reflexele şi declară că este sănătos.	▶ **Avocatul** nu se poate abţine şi îi strigă medicului să nu se şteargă pe preş, de teamă să nu-l omoare clientul său. ▶ **Comic de situaţie:** medicul este chemat ca să dovedească că ucigaşul este în deplinătatea facultăţilor sale mintale, pe când, deseori, în timpul procesului unui criminal se urmăreşte de către avocat să se demonstreze că a suferit de *„nebunie temporară"*. Este un proces invers.	▶ **Impresia directă** şi momentană a autorului nu a fost consemnată. Imediat, ci după un timp necesar pentru elaborarea unei proiectări obiective.
☑ Pamfil P. Pamfil îl invită pe medic să se ascundă cu ei, deoarece, auzind paşi pe scară, crede că vine vecinul.	▶ **Comic de situaţie:** Doctorul îi ia tensiunea, pulsul, îi verifică reflexele şi declară că este sănătos mintal, în plus, consultul are loc pe scara blocului, cu pacientul dezbrăcat până la brâu. **Comicul** rezultă din inadecvarea reacţiilor personajelor la situaţia reală.	
☑ Soseşte **Fotograful**, care simte nevoia de a se şterge pe preş, dar este împiedicat de strigătul îngrozit al medicului.	▶ Medicul îl declară aparent sănătos, deoarece nutreşte convingerea că nu există oameni sănătoşi. ▶ **Comicul**, în piesă, se naşte şi din amânarea conflictului, care permite acumularea faptelor, ideilor, dezvăluirea caracterelor eroilor: se aud mereu paşi, dar nu vine vecinul, ci alte personaje. ▶ **Repetiţia gesturilor** este sursă de comic şi dezvăluie alte trăsături de caracter ale eroilor; Doctorul, Fotograful au vrut să se şteargă de preş, dar au fost opriţi la timp de strigătul de avertizare al altui martor. Se sugerează, astfel, că martorii pozează	▶ **Descrierea**, în indicaţiile scenice, este procedeu de caracterizare directă, stabilind vârsta, vestimentaţia, profesiunea, particularităţile personajelor. ▶ **Comicul** – atitudinea fundamentată a spiritului uman de a percepe realitatea sub latura ei veselă, ilustrată în opera literară.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile comediei
	în fiinţe tari, netemătoare, care abia aşteaptă să se petreacă o crimă sub ochii lor; în realitate, ei îl iau în serios pe Pamfil şi se tem de răzbunarea acestuia.	
☑ Pamfil îi cere fotografului să se ascundă între plante, ca să îi ia trei instantanee: când se şterge vecinul de preş, când va trage asupra lui cu arma şi când acesta va cădea mort.	► **Indicaţiile scenice** sunt pline de umor, obţinut cu ajutorul epitetelor, *„simte, instinctiv, o pornire elementară şi ancestrală de a se şterge pe preşul de la intrare"*. ► **Personajele** sunt individualizate prin **obiecte caracterizatoare**: Doctorul are o gentuţă de medic, Fotograful un aparat de fotografiat, femeia de serviciu găleţi, perii şi mături.	► În comedie apar: umorul şi ironia, satira. ►**Umorul**: comicul înţelegător, binevoitor, dispus să distingă cu îngăduinţă dincolo de haz o anumită valoare salvatoare pentru subiectul abordat din această perspectivă. ►**Ironia**: comicul ce evoluează spre batjocură, având accente zeflemitoare la adresa realităţii prezentate şi întors uneori chiar împotriva autorului (ca autoironie). ►**Satira**: comicul demascator, care atacă fără cruţare şi nimiceşte.
☑ Fotograful ia câteva prim-planuri de rezervă şi Doctorul şi Avocatul dau înapoi, primul refuzând să fie martor, al doilea încercând să-l oprească pe Pamfil să comită o crimă.	► Tonul eroilor reflectă poziţia socială: faţă de Fotograf, Pamfil nu se mai comportă respectuos, ci îi ordonă aproape, folosind verbe la imperativ şi persoana a doua singular, ca în **vorbirea familiară**: *„Treci aici, în spatele plantelor, şi pregăteşte-ţi instrumentele."* ► Fotograful, ca şi Avocatul şi medicul, se declară *„fericit"* că va fotografia o crimă: *„Excelent, domnule, excelent. Iată o comandă pe care o execut cu foarte multă plăcere."*	
☑ Fotograful îl încurajează pe Pamfil să-şi ucidă vecinul, relatând cum a devenit astenic	► **Comic de caracter**: eroii dau înapoi, dovedesc că doar au bravat: Doctorul refuză să fie martor al crimei, mulţumindu-se să constate decesul victimei; de aceea, se va întoarce cu spatele, atitudinea lui stârnind râsul.	► La baza comediei stă **replica**, **incisivitatea**, **neprevăzutul**.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile comediei
din cauza unei vecine, care dorea să-l dea afară. ☑ Doctorul relatează şi el cum el şi fostul lui prieten, devenit vecinul său, şi-au dat cu scândurile în cap, din cauza unor flori. ☑ La cererea Avocatului, Pamfil relatează cum l-a descoperit pe cel ce se ştergea de preşul său.	Avocatul încearcă să-l convingă pe Pamfil să nu-l ucidă, pretextând codul onoarei, în realitate nu din sentimente nobile, ci de teamă şi din laşitate: *„Domnule Pamfil, dar e o chestiune de onoare la mijloc. Nu poţi să tragi într-un om fără să-l faci atent şi fără să-i acorzi dreptul să se apere."* ▶ **Comic de situaţie**: relaţiile cu vecina, încercările ei de a-l da afară din casă stârnesc râsul: câine bătut după miezul nopţii, urlete înregistrate la magnetofon, greieri aduşi în cameră. ▶ **Comic de idei**: Avocatul are, ca om al legii, un *„principiu"*: *„litigiile dintre vecini să se rezolve între ei, în afara legilor."* De aceea, îl sfătuieşte pe Pamfil să se răfuiască cu vecinul între patru ochi. ▶ Pamfil refuză. ▶ **Cercetările** extrem de complicate, pânda câteva nopţi la rând, analiza probelor de pământ din preş, mituirea femeii de serviciu stârnesc râsul: se consumă multă energie pentru nimic. ▶ **Comic de limbaj**, obţinut prin **enumeraţia** cu sens acumulativ a abrevierilor si **aliteraţia** consoanelor din abrevieri: *„L-am reclamat la ziar, la radio, la televiziune, la I.G.L., la I.L.L., la T.G.L., V.G.L., inclusiv la O.N.U."* ▶ Pentru că nimeni nu l-a ascultat, Pamfil s-a hotărât să-şi facă singur dreptate, omorându-l.	▶ Un element caracteristic este neprevăzutul situaţiilor (qui-pro-quo-ul), ceva neaşteptat, surprinzător.
☑ Fotograful, Avocatul şi Doctorul cad de acord că situaţia lui Pamfil este una dintre cele mai disperate.	▶ El speră că gestul său va rămâne un exemplu viu pentru toţi vecinii: *„De aceea v-am chemat pe dumneavoastră: ca să asistaţi la ceremonia acestui gest care va rămâne, sper, un exemplu viu pentru toţi vecinii actuali şi viitori."* (**hiperbolă** care stârneşte râsul).	▶ Urmăreşte crearea unei atmosfere de bună dispoziţie, de voie bună. • are un sens **moralizator**.
☑ Precedată de un zgomot infernal, apare Filofteia, femeia	▶ Fiecare personaj îl compătimeşte pe Pamfil în felul său: Fotograful îşi şterge o lacrimă şi vrea din nou să-şi spună povestea cu vecina, întrerupt cu brutalitate de Avocat, Avocatul	▶ Promovează **indirect** – prin recul – valori etice, morale.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile comediei
de serviciu a blocului.	consideră că, din păcate, nu există o legislaţie specială care să îl apere pe vecin de ceilalţi vecini.	
☑ La admonestarea Avocatului (făcuse zgomot), Filofteia ridică tonul şi îi dă fotografului cu mătura în cap.	▶ **Comic de caracter,** realizat prin **portretul fizic din indicaţiile scenice:** *„...persoană foarte mărunţică şi slabă, nervoasă şi beată. Fumează ţigară de la ţigară şi poartă în spinare găleţi, perii, mături şi alte ustensile necesare acestei profesii."* ▶ **Comic de situaţie:** Filofteia îi dă Fotografului cu mătura în cap, deoarece acesta o critică pentru zgomotul infernal făcut, care le deranjase discuţia. ▶ **Comic de moravuri:** Ea crede că îşi poate permite orice, deoarece este superioară celorlalţi, ea fiind salariată, iar ceilalţi simpli locatari: *„Eu am dreptul să-mi permit. Dumneata eşti locatar, eu sunt salariată!"*	▶ **Surpriza** - elementul imprevizibil – este **tipic** comediei. • provoacă râsul tocmai prin ineditul legăturii dintre situaţii; • glumele sunt ascunse sub aparenţa unei seriozităţi.
☑ Pamfil încearcă să o mituiască cu un rachiu de anason ca să plece, să nu-i încurce pânda, dar ea vrea să participe la crimă.	▶ Comicul izvorăşte, în cuvintele Filofteiei, din **inversare:** după concepţia ei, locatarul nu poate avea nici o pretenţie de la ea, care este salariată, deci este plătită de locatari să facă anumite munci. ▶ **Comic de situaţie:** Fotograful o pozează pe Filofteia, ameninţând că o distruge.	▶ **Comedia** presupune fineţe, delicateţe, inteligenţa **categoriei estetice** corespunzătoare: comicul, umoristicul, satiricul, grotescu etc.
PUNCTUL CULMINANT ☑ Soseşte vecinul, cu o alură impunătoare, îndreptându-se spre uşa apartamentului său. ☑ Cei patru, văzându-l atât de voinic, rămân ascunşi în spatele plantelor.	▶ **Comic de moravuri:** Pamfil, care aflase informaţii de la ea dându-i un rachiu de anason şi cincizeci de lei, o mituieşte încă o dată, cu un rachiu de anason, ca să plece şi să nu îi încurce treburile. ▶ **Filofteia** acceptă, dar apoi rămâne, implicându-se în crimă, deoarece se petrece pe holul unde este ea salariată. ▶ **Antiteza** dintre cei doi adversari stârneşte râsul: viitorul criminal, Pamfil, este *„mărunţel, slab, nervos, neapărat cu mustaţă"*, în timp ce Zisu, victima, este *„un munte de om"*. **(comic de caracter)**	▶ Prin **comedie** se ridiculizează aspecte sociale: etice, morale, moravuri, năravuri, tipuri umane, comportamente, atitudini.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile comediei
☑ Filofteia, făcând curat, schimbă preşurile între ele. ☑ Filofteia îi spune lui Zisu că Pamfil vrea şi el să-l omoare pentru că s-a şters de preşul său.	▶ Indicaţia autorului *„din neatenţie sau cu intenţie"* introduce o notă de ambiguitate, revelatoare pentru caracterul femeii de serviciu, pe care o putem bănui de reavoinţă şi învrăjbire intenţionată a celor doi vecini.	▶ **Personajul comic** e redus la câteva trăsături; el nu este conştient de ridicolul situaţiei sale.
☑ Pamfil şi Zisu se iau la bătaie.	▶ **Comic de moravuri:** Filofteia a obţinut de la Zisu un rachiu de anason pentru informaţii şi încearcă să mai obţină unul, prin dezvăluirea numelui *„criminalului"* care se şterge de preş, aşa cum a obţinut şi de la Pamfil. Obţinând promisiunea unui rachiu de anason, îi spune că Pamfil este ascuns între *„buruieni"*.	▶ **Tipologii**. falsul erou, fanfaronul, infidelul, orgoliosul, spiritul versatil, ipocritul.
☑ Speriaţi, Doctorul, apoi Avocatul şi Fotograful fug, strecurându-se neobservaţi pe scări.	▶ **Diferenţa dintre aparenţă si esenţă** iese la iveală în scena confruntării dintre cei doi: în ciuda tonului bătăios de până acum, Pamfil se poartă *„conciliator"*, *„vrea să zică ceva «tare», dar se răzgândeşte"*.	▶ În **centrul comediei**: un personaj, o întâmplare a categoriei sociale.
☑ Pe punctul de a-l omorî pe Pamfil, Zisu începe să plângă, din cauza asteniei, şi îi dă drumul. ☑ Filofteia recunoaşte că ea le-a încurcat preşurile şi s-au şters din greşeală fiecare pe preşul celuilalt. ☑ Cei doi vecini se împacă.	▶ Zisu îl ia de gât pe Pamfil, dar acesta se ţine încă viteaz. (**comic de situaţie**) ▶ **Discrepanţa dintre aparenţă şi esenţă, sursă a comicului de caracter**: deşi s-au declarat atât de entuziasmaţi de crimă, Avocatul şi Fotograful urmează exemplul Doctorului şi fug, din laşitate, frică şi teama de a nu fi implicaţi. ▶ **Personajele** reacţionează absurd, neaşteptat, vinovată fiind, în viziunea autorului, *„astenia"* de care suferă: Zisu îi dă drumul lui Pamfil şi începe să plângă, spunând că a ajuns astenic din cauza preşului: *„Din cauza preşului ăstuia nenorocit am devenit astenic şi plâng din te miri ce. Ce ai cu preşul meu? Nu-i un preş elegant, dar e durabil şi e al meu."*	▶ **Indicaţiile scenice** pot conţine detalii-cheie, esenţiale în înţelegerea operei. ▶ **Comedia critică** defecte ale omului şi societăţii, sub o formă hazlie. ▶ Îngroşarea unor aspecte ale personajelor (morale, sufleteşti, sublinierea unor slăbiciuni omeneşti). ▶ **Conflictul dramatic** este axa în jurul căruia se dezvoltă acţiunea, bazată pe imprejurări şi caractere

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile comediei
	► **Astenia** este, în piesă, cauza anormalității eroilor, prin care ei își justifică și își ascund, de fapt, **imoralitatea**: **egoismul rapace, răutatea, lipsa de înțelegere și dragoste față de semeni** etc.	care se ciocnesc. ► Numele personajului poate sugera uneori, trăsătura lui dominantă de caracter.
DEZNODĂMÂNT ☑ Doctorul, Avocatul și Fotograful, care s-au întors pe furiș să asiste la crimă, sunt dezamăgiți de împăcarea celor doi.	► **Pamfil** își cere iertare, într-o scenă plină de patetism exagerat, care stârnește râsul: *„Prietene, te rog să mă ierți. Te-ai șters fără să vrei pe prețul meu, iar eu fără să vreau pe-al dumitale. Te-am acuzat și te-am urât nevinovat. Iartă-mă."*	► **Mesajul** comediei este moral – educativ. ► Tensiunea dintre elementul comic și cel grav poate duce umorul la granița tragicului.
☑ Cei trei pleacă supărați.	► **Instabilitatea emoțională, sursă a comicului de caracter:** cei trei martori au fugit, de teamă să nu fie martori la crimă, dar se întorc să privească pe furiș și sunt dezamăgiți că cei doi s-au împăcat.	► Personajele comunică și se comunică prin intermediul **dialogului și monologului.**
☑ Înainte de a pleca, Fotograful îi cere lui Pamfil 60 de lei: cincizeci pentru clișee și zece lei ciubuc. ☑ În semn de prietenie trainică, cei doi vecini își fac cadou reciproc prețurile.	► Pamfil îi vede și îi cheamă, să le prezinte pe noul lui prieten, pe care îl declară *„un vecin de onoare"*, „un excelent vecin". ► Cei trei refuză să fie martori ai prieteniei dintre foștii dușmani: *„...Nu ai procedat corect. Dacă ai deranjat niște oameni pentru o crimă, apoi ține-te de cuvânt și comite respectiva crimă."* ► Astfel, atitudinea celor trei alunecă în **absurd.** ► **Comic de moravuri:** Fotograful îi cere ciubuc lui Pamfil, ridicându-și obiceiul imoral la rang de principiu de viață: *„Plus zece lei bacșișul, că nu mi-e jenă să recunosc și să primesc, fiind cooperator."*	► **Comicul rezultă din interferența stilurilor, iar, la nivelul lexicului, din**: etimologie, populară, insuficientă stăpânire a limbajului, exprimare argotică, formule-șablon, imperecheri stranii de cuvinte etc.
☑ Vecinii intră în apartamentul lui Pamfil, să cinstească un păhărel.	► **Solemnitatea momentului** când cei doi își fac cadou prețurile este subminată de cuvintele eroilor, care recunosc că mai au câte un preț de rezervă. Astfel, **comicul alunecă în absurd, deoarece eroii sunt gata să ucidă pentru un mobil derizoriu: un**	► **Personajele** nu sunt sancționate prea mult, defectele lor sunt privite cu o anumită îngăduință.

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTELE SUBIECTULUI	Fragment detaliat; realizare artistică	Trăsăturile comediei
☑ Filofteia, supărată că a pierdut rachiul de anason, le inversează preşurile, sperând ca cei doi să se certe din nou a doua zi.	**preş care, în ciuda tuturor pretenţiilor, nici măcar nu este unic:** *„îngăduie-mi să-ţi dau primul semn de prietenie. [...] Că eu mai am unul de rezervă."*	
☑ Filofteia iese ultima, făcând un zgomot infernal.	▶ **Conflictul** se încheie numai temporar: Filofteia le inversează preşurile ca să îi facă să se certe din nou: *„Le inversez din nou preşurile şi mâine iar se reped unul la altul să se strângă de gât."* „Ea ştie că vecinii sunt intoleranţi şi nedrepţi unii cu alţii. ▶ Plecând, scapă o găleată goală, care face un zgomot infernal. Cineva protestează, prilej pentru Filofteia să-şi arate dispreţul faţă de locatari: *„(Cu dispreţ total, în timp ce coboară scările.) Vecinilor!"*	▶ **Deznodământul** este vesel, conflictul se rezolvă, personajele se împacă.

CONCLUZII

- ☑ **Limbajul** foloseşte cu meşteşug oralitatea limbajului familiar, cotidian, modern pentru a sugera un conflict care poate izbucni oricând şi oriunde.
- ☑ **Comicul de limbaj** este bine reprezentat până şi în indicaţiile scenice.
- ☑ Scriitorul a **îmbogăţit tipologia personajelor comice** cu tipul vecinului absurd.
- ☑ **Ion Băieşu** rămâne, alături de Dumitru Radu Popescu, Teodor Mazilu, Radu Popescu, Marin Sorescu, unul dintre marii noştri dramaturgi contemporani.

Scanned with OKEN Scanner

Partea a II-a. ELEMENTE PENTRU DECODAREA TEXTULUI LITERAR

Niveluri de abordare a textului literar

NIVELUL GENERAL-GENETIC ŞI NIVELUL STILISTIC

LITERATURA

OPERA LITERARĂ; OPERELE LITERARE

- are o structură şi un scop estetic;
- se adresează minţii şi sufletului;
- presupune desfiinţarea acelui ţărm dintre real şi imaginar;
- opera literară nu preia cu exactitate şi precizie realitatea, ci o transfigurează;
- transfigurarea se face prin ficţiune, prin creaţia imaginaţiei;
- presupune voinţa autorului de a iluziona, de a sugestiona, de a se exprima, simulând adevărul;
- încearcă nu numai să imite realitatea, ci să-i preia şi obligaţiile cele mai grave;
- literatura are o mare voinţă de a sugestiona (în numele adevărului), dar mai ales în folosul iluziei;
- ficţiunea (invenţia sau imaginaţia) este trăsătura distinctivă a literaturii;
- detaliul verosimil este un mijloc de a crea iluzia realităţii;
- realitatea prezentată într-o operă literară este o realitate de circumstanţă, de detaliu sau de rutină banală;
- o operă literară se poate baza pe un fapt real sau inventat;
- ea nu face decât să sugereze adevărul sau minciuna;
- realitatea dintr-o operă literară este, de fapt, iluzia realităţii;
- adevărul operei literare nu este altceva decât o sporire a puterii sale de a crea iluzia (!! iluzia realităţii);
- arta de a povesti se depreciază mai puţin prin contactul cu minciuna, decât e înobilată minciuna prin apropierea de artă;
- alteori desemnează o experienţă, evenimente pentru care realitatea nu are nume, dar care o depăşeşte cu mult în emoţie şi frumuseţe;

Conţine, obligatoriu, două feluri de **valori**:

1. valori estetice;
2. valori umane:
   - **a)** morale (binele, adevărul, dreptatea, cinstea, demnitatea etc.);
   - **b)** etice;

Scanned with OKEN Scanner

c) comportamentale;
d) etc.

- (!!) valorile estetice dau noi valenţe celor umane, le potenţează, le particularizează, le individualizează;

➢ o operă mai amplă, întinsă, voluminoasă (etc.) permite o sporire a complexităţii, a tensiunii şi a amplorii operei;

Alte obiective; de urmărit:

1. structura operei literare; moduri de organizare şi de expunere compoziţională;
2. aparteneţa la un gen, la o specie (interferenţe – eventuale – de gen, de specie);
3. mesajul operei;
4. tema operei;
5. semnificaţiile titlului;
6. raportul dintre autor şi lumea prezentată sau evocată în epocă; (cât de mult se apropie sau se depărtează autorul de realitatea istorică; deci: raportul între real şi imaginar);
7. valoarea artistică a operei;
8. descoperirea sensurilor, a implicaţiilor morale, etice, istorice, psihologice etc.;
9. raporturi:
a) real – imaginar;
b) realitate – fantastic;
c) vis – realitate etc.
10. viziunea autorului asupra realităţii prezentate (realistă, romantică, înfrumuseţată, urâţită etc.)
11. corelaţii (temă, motive etc.) cu literatura universală;
12. valoarea operei:
a. în cadrul creaţiei autorului;
b. în cadrul literaturii române;
c. (eventual) în perimetrul literaturii universale;
13. modul cum a construit autorul această lume fictivă (adică lumea operei literare);
14. implicarea autorului în această lume nou creată;
15. elemente care particularizează opera, o fac inconfundabilă;
(originalitatea operei din toate punctele de vedere: alegerea modalităţilor de expresie, forma, tematica etc.);
16. felul cum se creează emotivitatea, emoţia (1.) a autorului; (2.) a cititorului; (V. *Genul liric*);
17. perspectiva apropierii de alte arte (pictură, muzică, arhitectură etc.);
18. intriga; interdependenţa intrigii, atmosferei, personajelor;
19. personajele;
20. **a.** „lumea" operei; sesizarea complexităţii acestei lumi;
b. ironia şi tensiunile acestei lumi;
21. calitatea metaforică;
22. coerenţa sau incoerenţa (planurilor, acţiunii, evenimentelor etc.);
23. caracterul operei (restrâns sau cuprinzător, generalizator etc.);
24. aprecieri estetice privind lumea operei:
a) vitalitatea lumii prezentate (caracterul ei static sau cinetic);
b) intensitatea trăirilor ei;
c) contrastele acesteia;
d) amploarea, profunzimea ei;

Scanned with OKEN Scanner

25. ce valori sau interese propune (utilul şi plăcutul, învăţăminte etc.);
26. caracterul de noutate, de surpriză (1. ieşirea din şabloanele narative, descriptive, prozodice etc.; 2. din exprimarea banală, cotidiană; deci o exprimare neobişnuită; etc.);
27. aprecierea operei prin prisma elementelor componente, cât şi prin valoarea de ansamblu;
28. „peisajul", atmosfera operei: de o măreţie (vagă) sau nu; sumbre sau luminoase, optimiste sau pesimiste etc.

LITERATURA POPULARĂ

➢ alte denumiri: folclor literar, creaţie populară, literatura orală etc.

Trăsături, caracteristici:

1. caracter oral (oralitatea): crearea operei s-a făcut oral (nu în scris) şi s-a transmis prin viu grai;
2. caracter popular: exprimă nişte năzuinţe, aspiraţii ale poporului; forma artistică este uşor accesibilă tuturor;
3. caracter colectiv: la realizarea ei au participat (de-a lungul timpului) mai mulţi creatori; de aici: şi numărul mare de variante;
4. caracter anonim: creatorii sunt necunoscuţi; numele lor este neştiut;
5. caracter sincretic: ca artă literară, se îmbină cu alte arte (doinele şi cântecele se recită, dar se şi cântă; recitarea – cântecul – dansul; recitarea – pantomima etc.)

Alte caracteristici:

1. caracter tradiţional;
2. caracter enciclopedic: lirica populară acoperă toate sferele vieţii individuale şi colective (ocupaţii, evenimente, categorii sociale etc.);
3. este o adevărată oglindă a caracterului şi a specificului naţional;
4. caracter translativ (trecerea ei din generaţie în generaţie, dintr-o ţară în alta, din epocă în epocă);
5. caracter variabil: multitudinea variantelor;
6. spontaneitatea: nimic nu pare îndelung elaborat, finisat etc.

Clasificări:

A. 1. în versuri:
a) poezia cântată;
b) poezia recitată;
2. în proză
B. 1. specii ale genului epic
2. specii ale genului liric
3. specii ale genului dramatic

Creaţiile **lirice**:

➢ (cele mai multe) sunt legate de datini şi obiceiuri;
➢ sunt zise, recitate sau cântate în şezători sau la clacă, în diferite ocazii;
➢ sunt legate de:
1. date fixe: Anul Nou (pluguşorul, colindele, sorcova, steaua, irozii etc);
2. momente importante ale vieţii: naştere, botez, nuntă, moarte (cântecul zorilor, cântecul de leagăn, oraţiile de nuntă, bocetul etc.);
3. anotimpuri, de muncile agricole (cântecul de seceriş, Drăgaica, paparudele etc.);

Scanned with OKEN Scanner

➢ versul popular are o măsură standardizată (5-6 sau 7-8 silabe);
➢ versul are, de regulă, picior metric bisilabic, cu accentul pe prima silabă (deci: ritm trohaic);
➢ poezia populară nu este structurată (excepţiile sunt rare) pe strofe;

(***de unde***:) fluiditate, cursivitate, o anumită lentoare, legănare, monotonie;

➢ rima, de regulă, este împerecheată (efectele sunt aceleaşi);

- (!!) toate acestea ţin de muzicalitate – în general – şi de faptul – în special – că se cântă (cele mai multe), că sunt însoţite de melodie doina, cântecul bătrânesc etc.)

Creaţiile **epice**:

➢ au un fir narativ simplu; acţiunea nu se duce pe mai multe planuri;
➢ personajele nu au complexitate psihologică;

Creaţiile **dramatice**:

➢ se înscriu mai mult în sfera „recitativului" decât a scenei propriu-zise;
➢ „înscenarea" este simplă, dialogul, replica au roluri minore;

Mituri:

1. mitul etnogenezei;
2. mitul pastoral;
3. mitul erotic;
4. mitul marii călătorii (=moartea);
5. etc.

Teme, motive:

1. comuniunea om – natură;
2. jertfa pentru creaţie;
3. moartea;
4. viaţa;
5. iubirea;
6. binele;
7. răul;
8. dorul;
9. jalea;
10. înstrăinarea;
11. revolta;
12. ireversibilitatea timpului;
13. aparenţa înşelătoare;
14. etc.

Alte obiective; **de urmărit**:

1. interferenţa literaturii populare cu cea cultă (autori consacraţi care au scris basme, legende, balade, doine etc.);
2. corespondenţa cu literatura cultă (ex.: a) doina de jale – elegia; b) cântecul despre soartă – meditaţia; c) strigătura – epigrama; d) basmul – povetirea sau romanul; etc);
3. literatura populară – sursă de inspiraţie pentru literatura cultă;
4. noblețea ideilor exprimate;
5. brevilocvenţa:
(a) mesaj scurt;
(b) nu se dialoghează;
(c) nu există excese în naraţiune, descriere, dialog etc.;
(d) expresia cea mai scurtă a gândirii şi a sentimentului;
(e) se exprimă doar esenţele;
(f) etc.;
6. finețea (sentimentelor, a stărilor sufleteşti etc.);
7. contemplativitatea îndeosebi în poezia lirică);
8. descripţia fantastică a realului; îmbinarea realului cu fantasticul;
9. formele şi structurile fixe; limbaj standard (vezi stereotipia basmului, începutul doinelor etc.);

Scanned with OKEN Scanner

10. alte elemente de stereotipie: un sistem prestabilit al mijloacelor de expresie (

a. motive;	**e.** reprezentări mitice;
b. imagini;	**f.** formule magice; măsura verssurilor;
c. metafore;	**g.** ritmul – de regulă, trohaic;
d. grupuri de rime;	**h.** rima – împerecheată sau monorimă;
	i. etc.);

11. expresii frazeologice frecvente; exprimarea paremiologică etc;
12. concreteţea şi preciziunea în definirea termenilor, a locurilor, sa timpului, a evenimentelor etc.;
13. etc.

📖 **LITERATURA CULTĂ**/ CREAŢIA CULTĂ

- se defineşte ca expresie a unei conştiinţe individuale;
- (autorul este cunoscut, o persoană bine individualizată);
- un limbaj elaborat, deci îngrijit, corect;
- (limbajul este un adevărat reper pentru orice vorbitor al limbii române);
- potenţial metaforic (lirica) sau metafora la nivel de text sau de secvenţă de text (proza);
- materialul lingvistic este organizat pe un sistem prozodic sau stilistic funcţional destul de rigid;
- (de la care se abate doar prin stilul personal al autorului);
- opera nu cunoaşte variante (Il nu este vorba de variantele de laborator);
- se difuzează şi se păstrează prin intermediul scrisului (tipăriturii);

Alte obiective; de urmărit:

1. influenţe folclorice („folclorul nu recunoaşte graniţe");
2. comparaţii cu alte opere cunoscute.
3. stilul autorului (pornind de la afirmaţia lui Buffon: „stilul este omul însuşi");
4. etc.

CONŢINUT ŞI FORMĂ (COMPOZIŢIE ŞI STRUCTURĂ)

📖 **DEFINIŢIA:**

1. *Conţinut*: fondul de idei şi afectiv al unei opere literare sau artistice; temă, cuprins, miez.
2. *Formă*: categorie care desemnează structura internă şi externă a unui conţinut, modul de organizare din care se compune un obiect sau un proces.

- efectul estetic al unei opere literare nu rezidă în ceea ce se numeşte, în mod obişnuit, conţinutul ei;
- prin conţinut înţelegem ideile şi emoţiile transpuse într-o operă literară;
- conţinutul operei literare îl formează realitatea obiectivă, transpusă subiectiv (într-o imagine unică, inconfundabilă;
- conţinutul (ideologic, emoţional etc.) provine – în mare măsură – din: 1. concepţia scriitorului faţă de lume şi viaţă; 2. atitudinea lui faţă de realitatea prezentată;
- forma operei literare este modul de organizare a conţinutului;

Scanned with OKEN Scanner

Imaginea artistică

➢ este mijlocul artistic (!! nu ştiinţific) de a prezenta, de a înfăţişa o realitate anume;
➢ ea reflectă substanţa senzorială a acestei realităţi pentru a emoţiona;
➢ de aceea se adresează, în primul rând, sensibilităţii scriitorului;

- (!! în timp ce ştiinţa se adresează raţiunii, intelectului);

➢ cea ce înseamnă că ea are cu preponderentă valoare estetică;
➢ vizează frumosul, emoţionarea, sensibilizarea, impresionarea cititorului;
➢ este (aproape) indispensabilă oricărei opere literare;

- (!!) a nu se confunda cu imaginile concrete, senzuale, detectabile prin simţuri;

➢ imaginile artistice sunt doar evocate, sugerate etc., pentru a fi „reconstruite" mental de către cititor;

- [!!) propunem următorul test: în condiţii de linişte şi de...liniştire depline, reproduceţi mental – de câteva ori – primele şase versuri din „Mioriţa". Închideţi ochii. Reproduceţi-le încă o dată. Orice om cu o sensibilitate firească, normală va „vedea" un splendid peisaj de munte (imagini vizuale), va „auzi" foşnetul pădurii montane şi sunetele pe care le fac oile-n mişcare (imagini auditive), „va percepe" mirosul de cetină şi de iarbă (imagini olfactive), „va resimţi" – ca şi când ar merge cu picioarele goale – roua aşezată pe iarbă (imagini tactile), va realiza cum se mişcă turmele de oi, dar şi poza statică, imuabilă, de neclintit a muntelui (imagini motorii) etc.;

➢ imaginea artistică este rodul închipuirii, al ficţiunii;
➢ (ea porneşte de la o realitate posibilă, dar n-o copiază, ci o transfigurează);
➢ transfigurarea se face cu ajutorul elementelor de expresivitate;
➢ (iar elementele de expresivitate aparţin cuvântului, limbii, limbajului);

- (!!) muzica foloseşte sunetele, pictura – culorile, sculptura – formele materiale etc.;
(***deci***:) o operă literară apare ca o imagine artistică (- imagine a unui loc, a unei perioade, a unei colectivităţi mai mari sau mai mici etc.) devenită o nouă realitate (şi nu o copie a realităţii de la care s-a pornit).

Alte obiective; de urmărit:

1. prin ce emoţionează mai mult imaginea artistică;
2. rolul mijloacelor artistice concrete;
3. felul cum se îmbină imaginile artistice; rezultatul îmbinării lor etc.

Tema operei

➢ este o componentă esenţială a operei literare;
➢ este aspectul fundamental de viaţă, în jurul căruia scriitorul îşi construieşte subiectul, prin transpunere artistică;
➢ este prezentarea artistică a unui aspect general al realităţii;

- (!!) simplificând la maximum: tema este posibilul răspuns la întrebarea „despre ce este vorba în această operă literară?";

➢ valoarea sa artistică se probează numai în realizarea artistică a operei;

Scanned with OKEN Scanner

➢ tema este, în general, bine definită (excepţiile sunt rare; vezi „noul roman" din literatura franceză sau engleză);

- (!!) aceeaşi temă poate inspira creaţii din arte diferite: muzică, pictură, sculptură etc.;

➢ de regulă, tema vizează o problematică umană, viaţa-în general;
* ex.: (1) natura; (2) iubirea; (3) moartea; (4) patriotismul; (5) decăderea umană; (6) destinul; (7) realizarea individului; (8) copilăria; (9) cosmogonia; (10) drama războiului; (11) calea spre atingerea unui ideal; (12) meditaţie asupra timpului; (13) un anumit aspect social, naţional, politic, cultural etc.
➢ deci reflectă probleme profund şi general-umane;

Alte obiective; de urmărit:

1. legătura dintre temă, idee, motiv etc.;
2. circulaţia temei în literatura română şi cea universală;
3. contribuţia scriitorului la relevarea unei alte faţete a temei respective (deja abordate de alţii);
4. în ce măsură este servită tema de motivul central al operei.

Ideea operei literare

➢ este o componentă de bază a operei literare;
➢ este semnificaţia profundă a unei opere literare;
➢ ideea (în sine) nu are valoare estetică, ci de altă natură (etică, morală, didactică etc.);
➢ o operă literară poate avea o idee de bază, fundamentală, şi mai multe idei adiacente;
➢ ideea operei literare „trădează" atitudinea scriitorului faţă de tema abordată;

- (!!) a nu se confunda cu: 1. ideile principale; 2. ideile secundare, care ţin de lucrarea comentatorului, nu de aceea a scriitorului, de opera literară; sunt termeni de ... critică literară, **nu** de beletristică;

➢ ideea operei literare este aceea pe care o desprinde cititorul şi o preia ca pe un precept (dacă este pozitiv – îl va urma, dacă este negativ – îl va repudia);
➢ rareori apare explicit;
➢ ideea este implicită, deductibilă din: (1) felul cum se desfăşoară acţiunea; (2) modul cum sunt prezentate personajele; (3) etc.;

Alte obiective; de urmărit:

1. Vom urmări şi legătura dintre idee, temă şi motiv.

Titlul (Semnificaţiile titlului)

DEFINIŢIA: Cuvânt sau text pus în fruntea unei lucrări sau a unei părţi distincte a ei, indicând rezumativ sau sugestiv cuprinsul acesteia.
METAFORE: „Titlul trebuie să fie scurt cât o interjecţie şi cuprinzător cât un roman" (Şt. M. I.);

➢ (de cele mai multe ori) este o metaforă comprimată, care acoperă integral sensul de bază al operei;

Scanned with OKEN Scanner

➢ este (sau ar trebui să fie) sugestiv, cu mare încărcătură de simboluri, semnificaţii;
➢ (de cele mai multe ori, acestea ies în evidenţă după o lectură integrală a operei);
➢ (uneori după mai multe lecturi sau... niciodată);
➢ titlul pune, de regulă, în evidenţă momentul esenţial al naraţiunii;
➢ (sau) personajul demn de a fi remarcat;
➢ (ori) sentimentul predominant în textul poetic;
➢ (fie că) se află în relaţie de semnificaţie cu întregul operei;
➢ titlul este nodul care strânge tensional elementele subiectului;

Poate fi alcătuit:

1. dintr-un cuvânt („Răscoala", de L. Rebreanu);
2. o sintagmă („Trei dinţi din faţă", de M. Sorescu);
3. etc.

Poate fi corelat (uneori) cu:

1. un anumit eveniment din viaţa scriitorului (" Pădurea spânzuraţilor", de L. Rebreanu);
2. preocupările, afinităţile (etc.) autorului („Nişte ţărani", de Dinu Săraru);
3. etc.

(uneori) titlul poate fi:

a) dublat (prin conjuncţia „sau", „ori" etc.: „Zodia Cancerului sau Vremea Ducăi-Vodă", de Mihail Sadoveanu; „Ciocoii vechi şi noi sau Ce naşte din pisică", de N. Filimon);
b) susţinut: 1. de un subtitlu; 2. de o explicaţie ce începe cu „ în care este vorba despre"

Titlul mai poate fi:

a) tern, banal, fără valenţe artistice, poetice, simbolice etc.;
b) tentant, incitant;
- incitarea cititorului se poate face de la primul contact cu titlul sau abia după terminarea lecturii;
- îi creează cititorului o stare de lipsă (el simte că-i lipseşte ceva în cunoaşterea sa, iar umplerea acestei lipse se va putea face doar prin citirea textului, a operei);

c) (de-a dreptul) şocant: prin structura lexicală, morfologică, sintactică etc.; prin dimensiuni; sau prin alte mijloace;
- uneori, decodarea titlului se poate face:
(a) direct, la prima citire a sa;
- referinţa la conţinutul textului vine de la sine; se presupune;
(b) pe parcursul citirii operei;
(c) după terminarea lecturii;
(d) uneori, abia la reluarea textului;
(e) alteori – niciodată (v. „Cântăreaţa cheală", de E. Ionesco)

Alte obiective; de urmărit:

1. componenţa sau componentele morfologice ale titlului; 2. valoarea lexicală, semantică a componentelor; domeniul sau sfera lor lexicală; puterea lor de sugestie;
3. efectele stilistice scontate de autor;
4. etc.

Scanned with OKEN Scanner

Motivul literar

- este un component de bază al structurii operei literare;
- este modalitatea de realizare a temei din opera literară;
- („Tema unei părţi indivizibile se numeşte motiv." – B. Tomaşevski);
- poate fi socotit un (pre)text în alcătuirea operei literare;
- (ex.: un număr simbolic, un subiect, un personaj, o formulă care se repetă în momente variate ale aceleiaşi opere literare etc.);
- se recunoaşte după insistenţa cu care este reluat, subliniat, evidenţiat de către autor;
- rolul său este de a evidenţia, de a pune mai bie în lumină un aspect, o întâmplare, o situaţie;
- (sau) de a impulsiona acţiunea prin sensurile noi pe care le capătă la fiecare reluare;
- motivul (în sine) nu are valoare estetică, ci de altă natură (etcă, morală, didactică etc.);
- capătă valoare estetică numai în contextul artistic al operei;
- motivul care se repetă de mai multe ori – aproape obsesiv – se numeşte laitmotiv.

Se poate vorbi de motiv(e) literar(e) al(e):

(1) unui scriitor: la M. Eminescu: lacul; teiul; codrul; plopul; floarea albastră; izvorul; marea; luna; luceafărul; soarele; stelele; visul; somnul; îngerul; demonul; dorul; etc.;

(2) unei opere literare: la F.M. Dostoevski, în „Fraţii Karamazov", motivul dublului, bastardul etc.;

(3) etc.

Alte motive; de urmărit:

1. circulaţia unui motiv în literatura română şi cea universală;
2. modul deosebit în care este abordat şi dezvoltat motivul;
3. în ce măsură serveşte tema operei;
4. contribuţia motivului la sublinierea mesajului operei;
5. contribuţia scriitorului la clasificarea unei alte faţete a motivului (deja tratat de alţii);
6. legătura dintre motiv, temă şi idee.

Simbolul literar

- (este apropiat figurilor de stil);
- substituie o realitate prin semnul altei realităţi, pe baza unei analogii;

- (!!) analogia presupune pentru cititor un anumit grad de cultură;

- se bazează deci pe asemuirea posibilă dintre două noţiuni deosebite, două lucruri, două fiinţe etc.;

- (!!) asemuirea nu este mărturisită, explicită; ea se deduce – mai uşor sau mai greu – din câteva elemente;

- (această asemuire trebuie să sugereze cititorului o idee, o situaţie etc.);
- simbolul **nu** spune, **nu** comunică; el doar sugerează;
- de aceea are o mare valoare expresivă şi profunzime poetică.

Scanned with OKEN Scanner

SIMBOLUL ARTISTIC
* ex.: galbenul (gelozia; ghiocelul (primăvara; porumbelul (pacea etc.
1. întregul substituie partea;
2. este plurivoc;
3. este interpretabil;
4. are o perspectivă largă, deschisă;
5. sensibilizator;
6. concret;
7. deliberat;
8. neconvenţional;
9. ipotetic;
10. relativ;
11. aproximativ;
12. integrativ.

SIMBOLUL ŞTIINŢIFIC
* ex.: H (hidrogen); ≤ (mai mic sau egal); U (tensiune) etc.
1. partea implică şi reprezintă întregul;
2. este univoc;
3. este unanim acceptat;
4. are o perspectivî limitată, închisă;
5. conceptual;
6. abstract;
7. arbitrar;
8. convenţional;
9. valoare axiomatică;
10. absolut;
11. precis;
12. limitativ.

SIMBOLUL ARTISTIC
1. o imagine reluată cu insistenţă;
2. apare într-o poziţie-cheie;
3. sensul simbolic e potenţial, nerealizat;
4. termenul simbolic îşi păstrează şi sensul propriu;
5. (deci: are sens propriu + sens figurat + sens simbolic);
6. se realizează printr-un transfer de sens, prin cumul de sensuri;
7. presupune o comparaţie (externă);
8. (care este potenţială, nerealizată);
9. vizează nivelul intelectului, al gândirii;
10. poate exista mai presus de limbaj.

METAFORA
1. este o imagine artistică pasageră;
2. poate apărea oriunde;
3. sensul metaforic al unui cuvânt este permenent;
4. termenul metaforic şi-a pierdut sensul propriu;
5. (deci: are sens figurat + sens metaforic);
6. se realizează printr-o schimbare a sensului;
7. are o evidentă comparaţie internă;
8. (care este realizată, uşor detectabilă, deşi trunchiată);
9. se adresează simţirii, imaginaţiei;
10. este conţinută în limbaj.

ACŢIUNEA

ACŢIUNEA; ACŢIUNILE:

- (pe acţiune se bazează operele epice şi dramatice);
- este alcătuită dintr-o succesiune de momente (în care:)
- se desfăşoară întâmplări, fapte, evenimente etc.;
- momentele acţiunii presupun o înlănţuire logică;
- ele pot fi mai importante, mai semnificative (- momente principale);
- (sau) mai puţin însemnate (- momente secundare), dar nu lipsite de o logică anume în acţiunea propriu-zisă;
- amploarea acţiunii este criteriul de bază al împărţirii genului epic în specii (roman, nuvelă, schiţă etc.).

Scanned with OKEN Scanner

Acţiunea poate fi:

1. (mai) simplă sau (mai) complicată;
2. (mai) redusă ori (mai) amplă;
3. liniară sau cu fabulaţie paralelă;
4. cu conflicte divergente sau convergente.

Momentele acţiunii/ structura subiectului/ subiectul operei literare:

1) expoziţia;
2) conflictul/ intriga;
3) desăşurarea acţiunii;
4) punctul culminant;
5) deznodământul;
6) alte momente netipice:
   (a) invocaţia;
   (b) prologul;
   (c) epilogul.

- (!!) ordinea aceasta nu este obligatorie; la fel – existenţa tuturor momentelor;
- (!!) obligatorie este însă intriga, fără de care nu s-ar declanşa acţiunea.

SUBIECTUL OPEREI LITERARE

➢ presupune o succesiune de evenimente (!! mai multe sau mai puţine), pe parcursul cărora personajele sunt antrenate într-unul sau mai multe conflicte;
➢ („este totalitatea aceloraşi motive, în aceeaşi succesiune şi legătură în care sunt date" – B. Tomaşevski);
➢ deci subiectul particularizează şi individualizează motivele unei opere care se bazează pe naraţiune (epică sau dramatică);
➢ subiectul este firul narativ al operei;
- nu operăm cu acest termen în operele lirice, chiar dacă – să zicem – am intui o „undă" de naraţiune sau dacă întâlnim personaje;

- (!!) personajul – într-o atfel de situaţie – este un <u>simbol</u>, iar firul narativ este o modalitate de evidenţiere a semnificaţiilor artistice;
(***deci***:) sunt excluse verbe ca: „a povesti", „a relata", „a nara", „a înfăţişa" etc.;

➢ subiectul este suportul care susţine întregul edificiu al operei;

(***totuşi***:) a prezenta – într-un comentariu/ analiză literar(ă) – doar subiectul, este semnul unei dăunătoare mediocrităţi; // sau:// numai mediocrii se rezumă la...subiectul operei literare);

➢ prin subiect se caracterizează personajele; se explică raporturile dintre ele;
➢ subiectul se bazează pe un conflict; el presupune existenţa unei <u>acţiuni</u> (sau a mai multora).

EXPOZIŢIA/ EXPOZIŢIUNEA

➢ este partea de început a unei acţiuni;
➢ este o punere în temă asupra (1) locului, (2) timpului, (3) împrejurărilor în care va avea loc acţiunea, (4) unul sau mai multe motive care declanşează acţiunea;

Scanned with OKEN Scanner

- (!!) prezenţa complementelor circumstanţiale corespunzătoare: de loc, de timp, de mod, de cauză, de scop;
  - sunt prezentate personajele (toate sau o parte dintre ele);
  - pregăteşte dezvoltarea acţiunii.

INTRIGA/ CONFLICTUL

- este baza subiectului operei literare epice sau dramatice;
- faptele importante care determină cursul acţiunii;
- motivele care dezlănţuie înfruntarea dintre personaje;
- cauzele care generează anumite stări sufleteşti (ca sursă a acţiunii);
- este o luptă între forţe cu atitudini diferite;
- natura conflictului poate fi:
  (1) socială; (3) filozofică; (5) de mentalitate;
  (2) ideologică; (4) psihologică; (6) etc.

DESFĂŞURAREA ACŢIUNII

- prezentarea, pe larg, a faptelor şi a întâmplărilor;
- (acţiunea) poate fi organizată pe episoade, secvenţe, fragmentat sau liniar etc.;
- de regulă, presupune o gradaţie ascendentă.

PUNCTUL CULMINANT

- este momentul de maximă încordare (!! atât a acţiunii, cât şi a cititorului);

- (!!) pentru acest moment, pentru reuşita lui, se depun dinainte multe eforturi artistice.

DEZNODĂMÂNTUL

- este sfârşitul evenimentelor care s-au derulat;
- de regulă, este brusc, descendent;
- apare ca o consecinţă firească a faptelor prezentate anterior;
- adeseori este neprevăzut (!! autorul păstrează pentru sine anumite date pe care cititorul abia acum le află; de aici – uimirea acestuia din urmă).

Deznodământul. poate fi:
(1) vesel; (2) tragic; (3) optimist; (4) bun; (5) rău; (6) previzibil; (7) etc.;

MODURI DE EXPUNERE

MODUL DE EXPUNERE; MODURILE DE EXPUNERE

- felul, maniera în care autorul/ naratorul/ personajul prezintă realitatea;
- <u>forme</u> ale prezentării realităţii:
  1. (forma <u>narativă</u> (carcteristică genului epic):
  - se relatează fapte, întâmplări, evenimente, acţiuni etc.;

Scanned with OKEN Scanner

- (!!) verbele comentatorului: „a înfăţişa"; „a relata"; „a prezenta"; „a expune" etc.);

➢ autorul are (de regulă) o atitudine obiectivă, de neidentificare, neparticipare;
➢ (sau se poate ascunde sub înfăţişarea unui personaj oarecare);
➢ el nu se situează în prim-plan (locul acesta revine naratorului sau personajului principal);

2. forma expozitivă (proprie genului liric):

➢ se fac confesiuni, se dezvăluie stări sufleteşti;

- (!!) verbele comentatorului: „a-şi dezvălui"; „a-şi exprima"; „a se confesa"; „a se destăinui" etc.;

➢ autorul are o atitudine subiectivă (de regulă: se exprimă pe sine; sentimentele dezvăluite sunt ale sale);
➢ deci el se situează în prim – planul operei;

3. forma reprezentativă, mimetică (tipică genului dramatic):

➢ acţiunile omeneşti sunt redate întocmai;

- (!!) verbele comentatorului: „a interpreta"; „a juca"; „a mima"; „a transpune" etc.);

➢ autorul are o atitudine obiectivă, de implicare;
➢ (mai mult sau mai puţin vădit, el se poate ascunde sub înfăţişarea unui personaj);
➢ (sau se poate „trăda" prin felul în care concepe metatextul);

Felurile modurilor de expunere:

1. naraţiunea;
2. descrierea;
3 dialogul;
4 monologul.

NARAŢIUNEA

➢ este un mod de expunere, alături de descriere, dialog, monolog;
➢ este un mod de expunere propriu genului epic (!! fiind chiar baza acestui gen);
➢ ca semn, ca bază a genului epic, ea poate căpăta formele speciilor ce ţin de acest gen: 1. schiţă; 2. povestire; 3. nuvelă; 4. roman; 5. reportaj; 6. memorial; 7. (etc.); 8. (sau chiar de) anecdotă (ca formă originară a epicului;

- (!!) a nu se confunda cu: 1. povestirea; 2. povestea – specii epice; 3. subiectul momentul acţiunii; 4. etc.;

➢ este modul de expunere cu preponderenţă verbal;
➢ datele, faptele (etc.) pot fi prezentate în mod strict cronologic;
➢ (adică în ordinea în care s-au desfăşurat; în succesiunea lor);
➢ (într-o astfel de situaţie se poate vorbi de o gradaţie: ascendentă sau descendentă);
➢ (sau:) pe fragmente, secvenţe; fără a păstra obligatoriu ordinea cronologică;
➢ cele narate pot fi transmise simplu, clar, concis, fără divagaţii;
➢ (sau dimpotrivă:) mai complicat, cu întreruperi ale firului narativ, reveniri, reluări (etc.); fraze ample, multe determinări sintactice (atribute, complemente etc.).

Ipostazele scriitorului:

a. de narator (obiectiv sau subiectiv);

Scanned with OKEN Scanner

b. spectator (activ sau pasiv);
c. cronicar al evenimentelor;
d. participant la conflict;
e. dispersat în mai multe personaje;
f. etc.

Ritmul narării poate fi:
a. **lent**, rezultat din utilizarea unor fraze ample, sinuoase, cu multe propoziţii subordonate;
b. **alert**, obţinut cu ajutorul propoziţiilor scurte, al frazelor construite prin coordonare;

➢ relatează, în ordine (de cele mai multe ori) cronologică, despre evenimente, întâmplări, fapte etc. trăite de către autor (narator) sau aflate din alte surse;

(***deci***:) constă într-un proces de vorbire, care integrează o succesiune de elemente de interes uman, în unitatea aceleiaşi acţiuni;
(***deci***:) în <u>naraţiune</u>, accentul cade pe semnificaţia faptelor şi a comportamentului personajelor, iar în <u>descriere</u>, pe imaginea artistică, adică pe:
- (a) spaţiu; (b) linii; (c) culori; (d) forme; (e) etc.;

➢ presupune neapărat o <u>succesiune</u> (!! unde nu există succesiune nu există nici naraţiune, ci: descriere, deducţie, efuziune lirică etc.);
➢ cere o integrare în(tr-o) aceeaşi <u>unitate de acţiune</u> (!! altfel nu ar exista naraţiune, ci: o simplă cronologie, enunţarea unor fapte neconcordante între ele etc.);
➢ structurarea spaţială şi temporală nu poate avea loc (!! excepţiile sunt puţine) decât în legătură cu <u>fiinţe umane</u>;
➢ elementele constitutive sunt: fapte, acţiuni, demersuri etc.;
➢ <u>acţiunea</u> este elementul predominant, iar <u>personajul/ personajele</u> – factorul dinamic;

- (!!) obiectul descrierii este situat şi subliniat în spaţiu, prin linii, forme şi culori;
➢ are momente <u>principale</u> şi momente <u>secundare</u>;
➢ derularea gradată a subiectului, într-o organizare specifică, de obicei, în succesiunea: 1 expoziţie; 2. intrigă/ conflict; 3. desfăşurarea acţiunii; 4. punctul culminant; 5. deznodământul;
➢ naraţiunea se poate desfăşura pe un (singur) plan sau pe mai multe planuri;

- (!!) un rol important în aceasta au:

1. categoriile gramaticale ale verbului – moduri, timpuri (de regulă, o formă de trecut);

- (!!) timpul prezent fiind utilizat, mai ales, în scrierile epistolare, în naraţiunea cu caracter memorialistic sau fals memorialistic);;

2. pronumele (de obicei, pers. a III-a);
3. etc.;

- (!!) naraţiune <u>inversă</u>: acţiunile unui personaj sunt relatate de alt personaj, în cadrul unui dialog (sau al unui monolog);

➢ naraţiunea se desfăţoară în timp şi în spaţiu (deci este, în egală măsură, o modalitate temporalo-spaţială);
➢ de aici: împletirea cu celelalte moduri de expunere (descrierea, dialogul, monologul);

Scanned with OKEN Scanner

Procedee specifice naraţiunii:

a. interferenţa planurilor;
b. antiteza dintre personaje;
c. rememorarea şi evocarea unor momente semnificative;
d. reflectarea în conştiinţa unui personaj, a unor evenimente;
e. ramificarea unor conflicte;
f. îmbinarea naraţiunea cu descrierea, cu monologul interior;

Evitarea monotoniei, a formei lineare a naraţiunii se face prin:

1. intervertirea cronologică a evenimentelor;
➢ nu mai există o concordanţă între timpul real al desfăşurării evenimentelor şi timpul narării acestora;
➢ ordinea firească a evenimentelor este intervertită;
- (!!) se poate ajunge până acolo, încât efectul să preceadă – în text – cauza;

2. povestirea în povestire;
3. etc.

Naraţiunea poate fi:

A. (în funcţie de atitudinea naratorului):
a. subiectivă:
- axată pe confesiune;
- se foloseşte verbul la pers. I;
- implicarea naratorului;

b. obiectivă:
- se bazează pe observaţie;
- verbul este utilizat la pers. a III-a;
- detaşarea naratorului.

B. a. realistă: fapte şi întâmplări reale sau posibile;
b. fantastică: intervenţia miraculosului, a supranaturalului;
c. istorică: inspirată din trecut; accentul cade pe evocare;
d. memorialistică: axată tot pe evocare, (dar) a drumului formării unui personaj;
e. psihologică: analiza stărilor sufleteşti ale personajelor;
f. didactică;
g. etc.

C. a. simplă: lineară, axată pe un conflict central;
b. complexă: ramificată, bazată pe interferenţa conflictelor;

Alte caracteristici:

➢ la nivel morfologic:
- accentul cade pe verb, pe locuţiunile verbale etc., ca forţă motrice a acţiunii;
- (!!) în timp ce – în descriere, ca imagine picturală, – pe grupul nominal (substantive, adjective etc.) sau pe verbe statice;
- timpurile verbale: imperfectul, perfectul simplu, prezentul indicativ;

➢ la nivel sintactic:
- predicatul, complemente;
- propoziţii şi fraze mai scurte (decât în cazul descrierii);
- etc.

Scanned with OKEN Scanner

➢ la nivel stilistic, accent pe elemente prin care:
- se urmăreşte sensibilizarea cititorului;
- o relatare frumoasă (prin epitete, metafore, hiperbole, enumerări etc.).

Alte obiective; de urmărit:

1. arta narațiunii, în general; tipul de narațiune; persoana (verbal-pronominală la care se narează);
2. identificarea, definirea şi scopul unităților minimale al narațiunii (teme, motive, subiect, demers narativ etc.)
3. logica acțiunilor;
4. înlănțuirea lineară a evenimentelor, cu sau fără intervertiri cronologice; efectul obținut;
5. etc.

DESCRIEREA

DEFINIȚIE: Prezentarea, înfățişarea, zugrăvirea, prin enumerarea detaliilor, aspecte ale realității; scriere sau pasaj dintr-o scriere, în care este înfățişat un aspect, un cadru, o situație etc.

➢ este un mod de expunere, alături de narațiune, dialog, monolog;
➢ (prin care) se prezintă (cu ajutorul imginilor artistice) trăsăturile particulare ale unui personaj, fenomen, obiect, colt, din natură etc.;
➢ ea trebuie să fie plastică, sugestivă, pentru a face ca obiectul descrierii să apara cât mai viu în mintea cititorului;
➢ evidențiază părțile cele mai importante (fără a omite amănuntele semnificative) ale obiectului descris;
➢ se realizează îndeosebi prin imagini artistice, cu accent pe verbe statice şi pe grupul nominal (substantive, adjective etc.);
➢ realitatea se re-creează prin cuvinte, imagini artistice, simboluri;
➢ deci: este centrată pe imagine: (a) spațiu; (b) linii; (c) culori; (d) forme; (e) etc.;

- imaginile din descriere echivalează cu faptele, întâmplările conflictele din narațiune;

➢ adeseori descrierile de natură sunt în strânsă legătură cu stările sufleteşti ale personajului;
➢ (imaginea artistică sugerează astfel de trăsături, sentimente, reacții);
➢ idei şi sentimente ale personajului din contactul cu elementul descris;
➢ (idem pentru cititor; rolul elementelor care conturează impresiile, sentimentele acestuia);
➢ au mare frecvență procedeele de expresivitate artistică (comparația, metafora, hiperbola etc.);
➢ prezența (!! uneori – aglomerarea) imaginilor adresate simțurilor (auditiv (sonor), vizual (cromatic), olfactiv, gustativ, tactil etc.;
➢ personajele şi dialogul, de regulă, lipsesc;
➢ (uneori, natura apare ca personaj literar);
➢ ipostaza preferată a scriitorului este aceea de a contempla, de martor (subiectiv sau obiectiv, voluntar sau involuntar), liric-meditativ etc.

Prezentarea imaginilor se poate face:

a) panoramic (privire de ansamblu, atotcuprinzătoare);

Scanned with OKEN Scanner

b) cinematografic (privire secvenţială; direcţie, sens);
c) alternativ.

Feluri:

a) poetică;
b) retorică;
c) ştiinţifică.

Altă clasificare:

A.
(a) realistă;
(b) fantastică;
(c) naturalistă;
(d) romantică;
(e) umoristică;
(f) satirică; etc.

B.
(a) amănunţită;
(b) sumară;
(c) doar creionată (sugerată); etc.

C.
(a) reală (obiectivă, conformă cu modelul);
(b) fictivă/ imaginară (subiectivă, imaginea nu mai corespunde realităţii cunoscute);
(c) combinată (împletire de real şi imaginar)

D.
(a) statică (- picturală);
(b) dinamică (- trăsături evolutive)

E.
(a) de tip tablou;
(b) de tip portret;

Tipologie

(a) portretul;
(b) tabloul;
(c) paralela;
(d) antiteza.

PORTRETUL

➢ descrierea unui personaj sub aspect fizic sau (**şi**) moral;

- (!! Vezi infra, Caracterizarea personajului);

➢ (o variantă a portretului este **autoportretul**);
➢ cuprinde cât mai multe însuşiri, pentru a se crea o imagine clară, completă;
➢ de regulă, este surprins într-un anumit moment (alteori, evolutiv);

Feluri:

1. (a) în versuri;
(b) în proză;
2. (a) fizic;
(b) moral (psihic, spiritual, sufletesc);
(c) combinat;
3. (a) individual;
(b) colectiv: mulţimea (ca masă omogenă) stăpânită de o stare psihică unică;
(c) exponenţial (generic, reprezentativ);
4. (a) realist (corespunzător personajului realist);
(b) alegoric (corespunzător personjului alegoric);
5. (a) portret de prim-plan (corespunzător personajului central);
(b) de plan secund (corespunzător personajului secundar);
(c) de fundal (corespunzător personajului episodic);
6. (a) dinamic (corespunzător unui personaj complex);
- în toată complexitatea sa;

Scanned with OKEN Scanner

- în evoluție (pe verticala timpului);
- sau în schimbare (pe orizontala acțiunilor, a concepțiilor etc.);

(b) static (corespunzător unui personaj simplu, schematizat);
- sub unul sau doar câteva aspecte;
- este surprins într-un loc și la un moment dat;
- deci neevolutiv, fără transformări etc.

Portretizarea

1. perspectiva portretizării:
a) văzut dinăuntru;
b) văzut din afară;

2. modalități de portretizare:
a) directă:
- de către autor;
- de alte personaje;
- autoportretizare;

b) indirectă
- din gânduri, fapte, atitudine, comportament;
- din relațiile cu ceilalți (cu semenii);
- din relațiile cu mediul (vestimentație, obiectele care îl reprezintă, locuința, mobilierul etc.);
- prin limbaj:
  1. poziția socială, cultura, gradul de inteligență etc.;
  2. atitudinea față de evenimente, față de viață etc.;
  3. convingeri, idealuri etc.;
  4. sentimente, noblețea sau nimicnicia etc.;
  5. prin ticuri, formule fixe, stereotipii etc.

3. procedee ale portretizării:
- descrierea;
- dialogul;
- monologul interior;
- analiza psihologică;
- evocarea;
- paralela;
- antiteza;
- sugestia și aluzia;
- definiția;
- gradația; etc.

Alte obiective; de urmărit:

1. rolul amănuntului (ne)semnificativ: gesturi, ticuri, vestimentație etc.;
➢ (întrepătrunderea elementelor de portret fizic cu acelea de portret moral; de portret dinamic cu acelea de portret static etc.;
2. intenția autorului față de personaj;
➢ intenția autorului poate fi dezvăluită direct, treptat, dedusă etc.
3. etc.

TABLOUL

➢ este un tip de descriere a unei privelişti, a unui obiect sau fenomen din natură;
➢ elementele sunt asamblate armonios, unitar;
➢ predomină imaginile vizuale (îndeosebi) şi cele auditive;

- (!!) elementele constituente ale imaginilor: pete de culoare, plante, arbori etc.; sonorități, muzicalitatea etc.

➢ dar nu lipsesc nici celelalte imagini (olfactive, tactile, gustative)

Scanned with OKEN Scanner

- (!!) rolul lor în conturarea unor impresii ale cititorului;
- (!!) sincretismul: îmbinarea elementelor picturale, muzicale, sculpturale etc.;

➢ momentul zilei (anului), durata, răstimpul în care este fixat, surprins tabloul;
➢ (sau) prezența omului în cadrul tabloului; relația om-natură;
➢ umanizarea naturii; rolul personificării;
➢ rolul amănuntului (ne)semnificativ.

Imaginea artistică realizată **poate fi**:

a) statică;
b) dinamică (nota de mişcare; cum se realizează).

Perspectiva naratorului:

a) implicare: scriitorul „se plasează" în interiorul tabloului (devine „personaj");
b) detaşare: scriitorul priveşte din afară (devine „spectator");
- (orientarea privirii, plasarea naratorului în funcție de cadrul descris);
- **privirea** este purtată:
  a. de la depărtare spre apropiere sau invers;
  b. de la ansamblu la amănunt sau invers;
  c. de la general la particular sau invers;

Scopul:

- de a sugera gânduri, idei, stări sufleteşti trăite de autor;
- de a le comunica cititorului pentru a putea să le retrăiască şi acesta;
- (nu atât de a ne spune cum este, ci de) a evidenția impresiile ori sentimentele noastre față de noțiunea descrisă;
- de fapt, obiectul descrierii este (de cele mai multe ori) un pretext pentru trezirea unor sentimente, trăiri etc.

Alte niveluri:

a) morfologic: adjective, substantive, adverbe; superlativul artistic (realizat prin morfeme nespecifice), schimbarea categoriei gramaticale etc.;
b) sintactic: etc.

PARALELA

poate fi de mai multe **feluri**:

a. paralela romanescă:
➢ personajele sunt organizate în câteva grupe independente;
➢ fiecare dintre ele având destinul său;

- (!!) destinele lor se intersectează în anumite momente, locuri, situații;

➢ narațiunea este purtată pe mai multe planuri;

b. paralelismul de subiect
➢ concomitența desfăşurării narative;

c. paralelismul de confruntare (sau de comparație) .

ANTITEZA

➢ este un tip de descriere asemănător cu paralela;
➢ (deci se pun față în față tot două personaje, idei, fapte etc.);

Scanned with OKEN Scanner

➢ numai că accentul cade pe deosebirile dintre ele;
➢ (deci se subliniază elementele contrastante, opuse; din lumini şi umbre);
➢ între un personaj şi alt(e) personaj(e);
➢ între trăsăturile aceluiaşi personaj;
➢ se poate realiza la diferite dimensiuni (de la două cuvinte – de regulă, în titluri – la două versuri, până la pasaje întregi în proză;
➢ autorul (naratorul) nu mai are o atitudine de neimplicare;
➢ dimpotrivă, el recurge la hiperbolă, ironie, exagerări etc.

DIALOGUL

- (!!) Atenţie la etimologia cuvântului: „logos" - ştiinţă, cuvânt; dar „dia" nu înseamnă „doi", ci „peste", „prin", „între", „cu", deci „dia" nu intră în antonimie cu „mono" de la „monolog";

➢ este un mod de expunere, alături de naraţiune, descriere, monolog;
➢ constă în vorbirea între două/ mai multe personaje (persoane);
➢ este tipic pentru creaţia dramatică (!! dar apare şi în creaţia epică, uneori – în mod excepţional – şi în cea lirică);
➢ în poezia lirică apare ca excepţie, mai ales în cadrul personificării;
➢ (natura apare ca partener de dialog – fie locutor, ori (inter)alocutor, sau interlocutor al poetului) .
➢ în şi prin dialog se exprimă succesiunea şi coerenţa acţiunii dramatice;
➢ este o formă deliberată de comunicare, în intenţia cooperării.

Participanţii:
1. locutor (cel care emite enunţul);
2. interlocutor (cel care receptează enunţul şi dă replica);
3. alocutor (căruia enunţul îi este adresat; poate fi prezent sau absent în dialog).

Dialogul poate avea un caracter de:
a. reciprocitate (când vorbim de cointeresarea personajelor);
b. replicitate (când se realizează concret mesajul)

Replicile (care presupun un emiţător şi un receptor) pot fi:
a. (1) de informare, (2) de solicitare, (3) de confirmare, (4) de recunoaştere, (5) narative, (6) confidenţiale (7) etc.;
b. verbale sau nonverbale (apar elemente paralingvistice: gesturi, ţipete, mimică etc.);
c. scurte, medii, lungi (numite tirade) etc.;

➢ dialogul are rolul de a înviora acţiunea, de a o dinamiza;
➢ scopul său este de a reda întocmai graiul viu al personajelor;
➢ măreşte impresia de viaţă autentică;
➢ deci: asigură operei literare: (1) dinamism; (2) oralitate; (3) autenticitate; (4) etc.;
➢ dialogul este şi un mijloc eficient de caracterizare/ portretizare a personajelor;
➢ (mai ales prin: 1. vocabularul, limba, limbajul folosite; 2. inteligenţa, subtilitatea replicii; 3. rapiditatea de gândire; 4. etc.);
➢ (prin felul de: 1. a fi; 2. de a gândi; 3. a se comporta);
➢ (prin motivele intime ce pun personajele în mişcare, cauzele acţiunilor etc.);
➢ prin dialogul se dezvăluie interesele, ţelurile care animă acţiunea;

Scanned with OKEN Scanner

➢ astfel, se captează mai mult interesul cititorului/ spectatorului;
➢ prin dialogul, personajul îşi dezvăluie direct gândurile şi sentimentele (nedeformate de timp sau de influenţa altor personaje);
➢ astfel, prezentarea personajelor apare mai vie, mai colorată;
➢ utilizat în cadrul naraţiunii, potenţează conflictul dintre eroi;

MONOLOGUL

➢ este un mod de expunere, alături de naraţiune, descriere, dialog;

- (!!) nu toţi specialiştii recunosc monologul ca mod de expunere, socotindu-l o variantă a dialogului;

➢ este, de fapt, o replică mai lungă, ce s-a detaşat din dialog;
➢ personajul îşi rosteşte gânduri, îşi analizează anumite sentimente şi raţiuni ale acţiunilor sale;
➢ ca discurs, monologul poate fi:
A. (1) narativ; (2) descriptiv; (3) expozitiv; (4) argumentativ; (5) etc.;
B. (1.) monolog propriu-zis; (2) monolog interior; (3) aparteu; (4) discurs retoric; (5) etc.

Monologul propriu-zis:

➢ presupune prezenţa unui interlocutor (!! dar interlocutorul nu îşi exercită menirea: nu dă replica);
➢ este o formă de retorism;
➢ prezenţa tuturor mărcilor formale ale exprimării orale adresate, din stilul oratoric;

Deci:

➢ **(I)** (1) interogaţii; (2) exclamaţii; (3) invocaţia retorică; (4) interjecţii exclamative; (5) imprecaţii; (6) etc.;
➢ **(II)** (1) fraze scurte; (2) propoziţii exclamative; (3) aluzii; (4) suspensia; (5) enumerarea; (6) repetiţia; (7) persoana a II-a verbală; (8) etc.;
➢ monologul permite personajului posibilitatea de a-şi analiza adevăratele sentimente şi adevăratele raţiuni ale gesturilor sale etc.

Monologul interior:

➢ este o formă de vorbire neadresată;
➢ (deci nu presupune prezenţa unui interlocutor);
➢ este mai retoric decât monologul propriu-zis;

(***deci***:) prezenţa mărcilor formale ale exprimării adresate (interogaţii, exclamaţii etc.) este mult mai pregnantă;

➢ de cele mai multe ori este precedat de un verb „de zicere" (*verbum dicendi*);
➢ având astfel regimul formal al exprimării în stil direct;
➢ ceea ce înseamnă că poate marca o opoziţie între persoanele verbale (pers. a III-a/ pers. I);
➢ este un artificiu prin care naraţia progresează;
➢ este (nu neapărat) o formă de exteriorizare a unor trăsături intime şi preconştiente;

Scanned with OKEN Scanner

Aparteul:

- ➢ este un scurt monolog într-o piesă de teatru;
- ➢ este rostit cu glas scăzut de actor, către spectatori;
- ➢ (marcând astfel, că este spus pentru sine şi auzit numai de aceştia);
- ➢ (nu este auzit şi de partenerii săi de scenă).

Discursul retoric:

- ➢ (este o altă formă a monologului);

AUTOR-NARATOR-PERSONAJ

AUTORUL

DEFINIŢIA: 1. Autorul: persoană care creează o operă literară, artistică, ştiinţifică sau publicistică.
2. Naratorul: povestitor; personaj care relatează fapte, întâmplări.
3. Personajul: fiecare dintre persoanele care figurează într-o operă literară; erou într-o operă literară, muzicală, cinematografică sau plastică.

1. OMUL

- ➢ (Este un „investigator, un denigrator al calităţilor şi rangurilor" /, /„ un parvenit care-şi întemeiază speranţele pe intrigă şi mitomanie." – M. Robert)
- ➢ este „părintele" personajelor (!! inclusiv al naratorului), „dirijorul" lor, „judecătorul" (!! alături de cititor, pe care-l ia părtaş), este un „demiurg" ce dispune de viaţa „creaturilor" sale după poftа inimii, a intenţiilor şi a concepţiilor sale;
- ➢ de regulă, se străduieşte să transmită cât mai voalat ceea ce şi-a propus;
- ➢ dar uneori, (direct sau indirect: prin narator sau alte personaje) doar sugerează anumite aspecte;
- ➢ (lăsând astfel câmp liber imaginaţiei cititorului);
- ➢ alteori (direct sau indirect) îşi declară intenţiile;
- ➢ sau, dimpotrivă: se străduieşte să ascundă total opţiunea sa;
- ➢ (bazându-se pe inteligenţa cititorului, cu care corespondează prin idei şi sugestii);
- ➢ caută să-l facă pe cititor să participe afectiv la viaţa, la fenomenul descris etc.;
- ➢ îşi propune o anumită schemă artistică (pe care o reuşeşte mai mult sau mai puţin); refuză realitatea empirică, în numele unui vis personal pe care-l crede realizabil prin „minciună" şi seducţie.

2. BIOGRAFIA

- ➢ opera literară poate reprezenta o mască a artistului, o convenţionalizare dramatizată;
- - (!!) dar ea este adesea o convenţionalizare a propriilor experienţe, a propriei lui vieţi;
- ➢ raportarea la biografie poate explica numeroase aluzii (sau chiar cuvinte) din opera scriitorului;

Scanned with OKEN Scanner

➢ ajută la studierea evoluției artistice (dezvoltare, maturizare, eventual declin etc.);
➢ în cunoașterea universului scriitoricesc: lecturi, călătorii, oameni și localități cunoscute etc.;
➢ o lumină asupra mediului în care a trăit, asupra influențelor care l-au format, a materialelor din care s-a inspirat etc.;

- (!!) nici o mărturie de ordin biografic nu poate schimba sau influența evaluarea critică;
- (!!) opera de artă nu se judecă după criteriul „sincerității", al „fidelității" față de adevărul biografic, de gradul în care se reflectă experiența sau sentimentele autorului;
- (!!) „nu există nici o legătură între sinceritate și valoare artistică" – N.H.;
- (!!) opera literară nu este un document pentru biografie și nici – cu mici rezerve și excepții – invers) .

3. STILUL AUTORULUI

➢ stilul scriitorului este supus transformărilor și evoluțiilor în decursul carierei sale creatoare;

- (!!) „în ciuda diviziunilor parțiale, opera fiecărui artist rămâne unitară" (E. Moutsopoulos);

➢ el cunoaște anumite perioade distincte (aparente abateri de la stilul său), care se prelungesc însă unele într-altele;
➢ evoluția sa este continuă, cu anumite perioade de „avânt" stilistic.

Alte obiective; de urmărit:

1. relația autor-evenimente prezentate (atitudinea față de ele);
2. relația autor-personaje (inclusiv – narator; atitudinea față de ele);
3. felul relatării (directă, indirectă; !! nu este vorba de stil, ci de modul cum este concepută relatarea).

NARATORUL

- (!!) a nu se confunda cu autorul;
- (!!) n-are chip, dar are suflet;

➢ prezența unui narator este o trăsătură specifică fundamentală a genului epic;

- (!!) corespondentul său literar-artistic este – în genul liric – eul poetic;
- (!!) este cel mai important personaj al unei opere literare;

➢ este (sau poate fi) personajul omniprezent și omniscient;
➢ are o competență nedeclarată în toate domeniile (artă, civilizație, cultură etc.);
➢ dar, în același timp (!! paradoxal) este, de regulă, personajul fără portret fizic;
➢ rareori deducem trăsăturile sale fizice;
➢ (în schimb,) cele psihice ni se dezvăluie pe parcursul operei;
➢ (cu toate acestea, în unele opere abia se face simțită prezența sa);
➢ este purtătorul de cuvânt al autorului;
➢ (reciproca:) prin intermediul naratorului, autorul își expune deschis sau ocolit, camuflat, aluziv – punctul său de vedere, concepția sa de viață etc.;

Scanned with OKEN Scanner

➢ este personajul de care are nevoie autorul pentru a rezolva „artistic", conform convenţiilor literare, anumite probleme: 1.argumentarea unor fapte; 2. explicarea unor întâmplări pe care cititorul nu le bănuieşte; 3. etc.- subliniază starea de spirit a personajului (personajelor);
➢ este însuşi autorul (uneori) sau un personaj creat de autor (de cele mai multe ori);

☝ - (!!) când naratorul (ca personaj) este aceeaşi persoană cu autorul (ca om), opera este autobiografică (*)

➢ uneori este recrutat dintre alte personaje;
➢ un astfel de narator poate apărea în trei ipostaze:
a) „fără chip", dar i se remarcă prezenţa destul de uşor, mai ales prin:
1. angajarea lui, de către alt personaj, în dialog;
2. prin propoziţiile principale independente, îndeosebi prin verbele de „zicere" („mi-a zis"; „mi-a spus"; „mă înştiinţă" etc.)

- (!!) unui astfel de narator i se poate face doar portretul psihic;

b) „cu chip": părăseşte locul său de observaţie (un loc înalt, cu perspectivă amplă, distanţat) şi se plasează între celelalte personaje;

- (!!) unui astfel de narator i se poate face portretul integral: fizic şi moral sau psihic;

c) narator **flexibil**, **schimbător**: apare când într-o ipostază, când în cealaltă;

➢ el poate să apară (în funcţie de: 1. talentul autorului; 2. dar şi de intenţiile sale) credibil sau nedemn de încrederea cititorului;
➢ are o perspectivă totală asupra evenimentelor, întâmplărilor etc.;
➢ se poate situa înlăuntru(l) sau în afara spaţiului narativ;
➢ are o perspectivă cu un grad variabil de cuprindere şi de penetraţie în lumea ficţiunii;

☝ - (!!) atenţie deci la **ipostaza** naratorului;

➢ poate avea o viziune de ansamblu unitară, cu efecte sensibilizatoare asupra cititorului;
➢ asistă sau participă; este implicat sau este neutru;
➢ uneori, naratorul este personajul principal;

☝ - (!!) în astfel de situaţii, creaţia literară respectivă se apropie de operele memorialistice;
- (!!) dar nu se suprapune acestora, nu se confundă;

➢ alteori, naratorul este „şters", neimplicat, un simplu observator al celor relatate;
➢ el prezintă imaginea vieţii dintr-o perspectivă personală (autentică, dar subiectivă);
➢ dublată de o atitudine tot personală (ironică, înţelegătoare, de compătimire etc.)
➢ naratorul îşi poate permite interogaţii retorice;

(*) Vezi în ce măsură Nică este însuşi Ion Creangă şi – în acelaşi timp – cât nu corespund unul altuia în realitate: realitatea literară şi realitatea...reală.

Scanned with OKEN Scanner

(***deci***:) pune întrebări la care nu aşteaptă răspuns, în felul acesta, luându-l pe cititor drept martor la cele relatate, drept potenţial interlocutor;

➢ de altfel, aproape totdeauna încearcă să-l implice pe cititor în desfăşurarea acţiunii, pentru a-l atrage în polemica estetică (sau de altă factură), pe care o va întreprinde autorul;
➢ adeseori, comentează, în maniera monologului, cele observate, relatate sau constatate în şirul întâmplărilor, faptelor etc.
➢ uneori, intervenţia directă a naratorului evidenţiază faptul că el urmăreşte să stabilească direct (dintr-un motiv anume) legătura cu cititorii;
➢ (alteori:) povesteşte, comentează, se confesează; (în alte situaţii:) naratorul este doar un personaj-pretext al declanşării fluxului narativ;
➢ sau face legătura între: episoade, personaje, fapte etc.;
➢ (ori:) consemnează doar faptele, povestind simplu, concis, etc.

(Câteva) **feluri**:

1. narator – omniscient;
2. narator – martor al acţiunii;
3. narator – protagonist;
4. etc.;

Un bun narator:

1. cunoaşte bine evenimentele;
2. are aptitudini de povestitor (deci are forţă narativă);
3. are capacitatea de a surprinde conflictul, forţele care-l declanşează;
4. etc.

Alte obiective: de urmărit:

1. relaţia autor – narator; narator – alte personaje; narator – receptor personaj – receptor etc.;
2. relaţia narator – evenimente relatate (atitudinea faţă de acestea).

PERSONAJUL

- (!!) **personajul** - persoana, fiinţa, eroul care îndeplineşte o acţiune într-o operă artistică; **portretul** - prezentarea descriptivă, caracterologică a personajului;

➢ în literatura lirică, personajul este însuşi autorul care apare sub forma **eului poetic** (**nu** sub chipul unei persoane fizice);
➢ el se impune prin intensitatea afectivă a impresiilor şi a sentimentelor;
➢ eul poetic nu este o suprapunere a autorului, ci este însuşi **Poetul**;
➢ adică o fiinţă umană sensibilă, care îşi exprimă anumite sentimente, stări sufleteşti etc. în aşa fel, încât chiar **Cititorul** îşi poate revendica trăirea acestor sentimente;

- (!!) evitaţi formulări de genul „Fiind băiet, lui Eminescu îi plăcea să cutreiere pădurile...”

➢ în literatura epică (şi dramatică) – personajul este „creat”; el prinde contur şi personalitate sub ochii cititorului;
➢ uneori poate fi ilustrarea unui principiu predeterminat;

Scanned with OKEN Scanner

➢ prin intermediul personajului/ personajelor, scriitorul îşi dezvăluie ideile şi sentimentele;
➢ este surprins sub orice aspect posibil:
(1) atât în acţiune - ca aspect exterior) ,
(2) cât şi în trăirile sale - ca alcătuire sufletească, interioară);
➢ poate fi lipsit de o individualitate marcantă, sau dimpotrivă;
➢ personajul propulsează mecanismul acţiunii;
➢ personajul este plasat într-un anumit mediu de viaţă;
➢ dezvăluirea trăsăturilor se face prin orice mod de expunere: descriere, naraţiune, dialog, monolog;
➢ în operele epice şi dramatice, personajul este obiectivat;
➢ acţiunea conturează personajul literar;
➢ personajul devine o semnificaţie a condiţiei umane;
➢ personajul poate fi:
(a) real (a existat cândva) sau
(b) imaginar (rezultat al ficţiunii, al imaginaţiei scriitorului);
➢ personajul unei opere literare se deosebeşte de o figură istorică sau de o persoană din viaţa reală;
➢ el este făcut numai din propoziţiile care-l descriu (sau i-au fost puse „în gură" de autor);
➢ el nu are trecut, n-are viitor şi nici continuitate în viaţă;
➢ (exceptând operele memorialistice, ai căror „eroi" sunt oameni reali);
➢ un personaj poate fi „vizualizat" de către cititor (să i se pară că-l „vede" în faţa ochilor);
➢ (sau) să i se cunoască doar starea de spirit, mobilurile acţiunilor sale, atitudinea etc.;
➢ i se poate sugera un contur schematic, o singură trăsătură (fizică sau psihică) sau este prezentat în detaliu;
➢ este surprins atât în planul activităţii sale exterioare, cât şi al trăirilor interioare;
➢ uneori este supus unor transformări evolutive (adeseori spectaculoase);
➢ poate fi văzut:
(a) „dinăuntru", în intimitatea conştiinţei, a reacţiilor şi trăirilor personale;
- (accentul se pune pe viaţa interioară, pe reacţiile psihice, pe analiza impresiilor):
(b) „ din exterior", în raport cu alte personaje, cu mediul etc;
➢ (accentul este puse pe comunicare, pe relaţiile create în individ şi colectivitate, între individ – individ etc.);
➢ caracterul personajului se mai poate dezvălui şi după/ din felul cum reacţionează în diferite împrejurări şi situaţii;

- (II) în dramaturgie, metatextul (indicaţiile de regie) poate/ pot avea funcţii de caracterizare;

➢ (echivalează, uneori, cu intervenţiile naratorului/ povestitorului di operele epice);
➢ personajul este purtătorul/ mesagerul unei concepţii de viaţă, al unei ide sau al unui ideal;
➢ el „luptă" pentru ceva/ cineva;
➢ idealul său de viaţă este:
(a) rezultatul educaţiei;
(b) al necesităţii (sau)
(c) al întâmplării etc.;

Scanned with OKEN Scanner

➢ în funcție de atingerea/ neatingerea acestui ideal, putem vorbi de:
(a) personaje realizate (care și-au atins scopul) sau
(b) nerealizate (nu și-au atins țelul propus);
➢ (***de aici***:) „măreția" sau „decăderea" personajului, personaje puternice sau slabe, optimiste sau pesimiste etc.;
➢ ca locutor, îi este caracteristică persoana I (indiferent dacă este vorba de monolog, monolog interior sau de o replică a unui dialog);
➢ persoana a II-a marchează prezența alocutorului sau a locutorilor.

Personajul **poate fi**:

1. (a) principal (central);
   (b) secundar;
   (c) episodic;
2. (a) simplu (schematizat);
   (b) complex;
3. (a) realist;
   (b) alegoric: poate fi ilustrarea unui principiu; deci nu are decât valoare simbolică, alegorică;
4. (a) pozitiv;
   (b) negativ;
5. (a) masculin;
   (b) femin;
6. (a) copil (adolescent etc.);
   (b) adult (matur, vârstnic etc.);
7. (a) individual;
   (b) colectiv;
   (c) exponențial (generic, reprezentativ);
8. (a) implicat;
   (b) observator (martor; în expectativă, spectator al evenimentelor);
9. (a) real;
   (b) imaginar;
   (c) real, dar mitizat; imaginar, dar cu șansa de a fi identificat într-o persoană/ personalitate reală.

Alte puncte de vedere/ tipologii;

A. (1) care aparțin tradiției populare; (2) care aparțin antropologiei populare;
B. (1) „oacheșe": bărbați și femei; (2) „blonde": sunt personaje așezate, nu tocmai tulburătoare, statornice, dar nu tocmai vrednice de încredere;
C. grupate pe criterii geografice sau pe naționalități:(1) orientale; (2) asiatice; (3) etc.; (4) unguroaica; (5) rusoiaca; (6) etc.;
D. (1) umoristic; (2) comic; (3) tragic; (4) visătorul; (5) fantastul; (6) etc.;
E. după apartenența operei la o anumită perioadă, direcție literară etc.: (1) clasic; (2) romantic; (3) realist; (4) etc.;
F. în funcție de raportul cu o anumită realitate înfățișată în operă: (1) legendare; (2) fantastice; (3) istorice; (4) etc.;
G. profesii, înclinații etc.: (1) scriitorul; (2) ordonanța; (3) sluga; (4) stăpânul; (5) boierul; (6) directorul; (7) copilul lipsit de apărare; (8) omul sărac; (9) etc;
H. etc.

Scanned with OKEN Scanner

Caracterizarea personajului:

- (!!) a se evita confuzia dintre noţiunile: portret literar şi caracterizarea personajului:

1. portretul este o realizare artistică a scriitorului, iar caracterizarea este o realizare ştiinţifică a celui care se ocupă de opera literară: critic/ cercetător/ elev etc.;
2. portretul apare într-o operă literară, caracterizarea personajului se face într-o ... compunere;

➢ a caracteriza un personaj înseamnă a releva trăsăturile acestuia (fizice şi moral-psihice), aşa cum ni se dezvăluie ele (direct sau indirect) din opera literară respectivă;
➢ înseamnă a reconstitui (din elemente presărate de-a lungul lecturii) chipul unitar al personajului;
➢ cu alte cuvinte: vom recompune portretul acestuia; vezi *Portretul*);
➢ moduri de caracterizare:

A. (a) într-un paragraf (sau pagină etc.) este descris fizic;
(b) în alt paragraf (sau pagină etc.) este descris moral;

B. (a) caracterizare statică sau centripetă;
(b) dinamică sau evolutivă (1. dezvăluirea treptată a devenirii unui personaj; 2. este prezentat însuşi procesul de transformare a personajului);

C. (a) caracterizare „plată" (care se suprapune celei statice) prezintă o singură trăsătură a personajului, considerată dominantă sau mai izbitoare din punct de vedere social; aceasta poate constitui o caricatură sau o idealizare selectivă;
(b) caracterizare „rotundă"(care se suprapune celei dinamice) are nevoie de spaţiu şi de subliniere, de raportări la întreg;

➢ caracterizare prin nume (a nume alegorice sau cvasialegorice; b. nume cu aluzie literară, biblică etc.; c. nume cu tonalităţi onomatopeice), cu intenţie: simbolică, satirică sau caricaturală etc.);
➢ numele personajelor nu sunt întâmplătoare;
➢ asocierea numelui propriu se face cu o imagine sau cu un complex de imagini de la o singură fiinţă concretă;

(***deci***:) asocierea nu se face cu o noţiune generală;

➢ numele (chiar /a/ prin sonoritate, /b/ prin imixtiunea asociaţiilor de idei) nu sunt indiferente;
➢ în operele comice sunt (de regulă) folosite nume care să semene cu personajul şi să-l caracterizeze: (a) prin conţinut noţional; (b) prin asociaţii cu medii comice; (c) etc.;
➢ unele nume sunt exagerate, şarjate; ex. Trahanache, Caţavencu, Ipingescu, Sandu Napoilă etc.;

Alte niveluri:

- morfologic: adjective, substantive, verbe, grade de comparaţie etc.;
- sintactic: construcţii sintactice specifice, etc.

Alte obiective; de urmărit:

1. conduita, atitudinea faţă de viaţă, concepţia despre lume, familie, natură etc.;
2. condiţia personajului: socială, profesională, intelectuală etc.;
3. modul de viaţă, obiceiuri, conduita (faţa de individ, faţă de grup etc.);
4. etc.

Scanned with OKEN Scanner

GENURI LITERARE

GENUL EPIC/ OPERA EPICĂ

➢ prezintă fapte, întâmplări, evenimente, caracterele şi sentimentele unor personaje;

- (***deci***:) acţiunea şi personajul sunt cele două elemente de bază;

➢ prezentarea lor se face cu ajutorul naraţiunii;

- (!!) alături de celelalte moduri de expunere – care sunt complementare –pentru schimbarea registrului epic, pentru dinamizarea acţiunii etc.;

➢ timpul şi spaţiul acţiunii sunt nelimitate;
➢ de regulă, prezentarea evenimentelor se face indirect;
➢ (de către autor sau de narator, ca observatori – de obicei imparţiali, neimplicaţi; excepţie: opera memorialistică)
➢ de aici şi gradul mare de obiectivitate (realizată – la nivel morfologic – prin utilizarea persoanei a III-a);
➢ dar, uneori, şi subiectivitate;
➢ componentele epice sunt unificate în funcţie de un sens ordonator;
➢ (iar) sensul ordonator este dat de:
1. opţiunea scriitorului pentru o variantă sau alta;
2. de natura evenimentului epic;
3. de proveniența lui (aduceri-aminte, eveniment care impresionează etc.).

Alte obiective; de urmărit:

1. vezi şi obiectivele *operei literare*;
2. momentele subiectului; firul narativ;
3. natura conflictului; evoluţia acestuia; rezolvarea lui;
4. etc.

GENUL LIRIC/ OPERA LIRICĂ

➢ este domeniul confesiunii; poetul se comunică pe sine;
➢ exprimă sentimente, diferite stări sufleteşti, afective, emoţii, impresii etc.
➢ (ex.: bucurie, durere, regret, nostalgie, melancolie, tristeţe etc);
➢ prezentarea sentimentelor personale ale poetului este mai mult un pretext pentru a înfăţişa trăiri general umane;
➢ (starea sufletească exprimată de autor poate fi a oricărui cititor cu o anumită experienţă de viaţă);
➢ (afirmaţia este valabilă chiar şi atunci când poetul nu vorbeşte numai în numele său, ci al unei colectivităţi);
➢ comunicarea sentimentelor se face direct, nemijlocit;

(***deci***:) 1. utilizarea verbelor la persoana I; 2. nu apare personajul ca purtător de cuvânt al autorului;

➢ poezia lirică pare a fi un interminabil monolog;
➢ (de aici:) 1. eul poetic predominant; 2. subiectivitatea este trăsătură esenţială;
➢ poezia nu are obligatoriu „început", „cuprins" şi „încheiere";
➢ ea poate să înceapă brusc, întâmplător etc.;
➢ (sub impulsul copleşitor al unei stări, încep să se formeze „noduri" de sens);
➢ (aceste noduri pot fi aparent rupte între ele, ca nişte insule);

Scanned with OKEN Scanner

➢fiind confesiune, deci cu accent pe nota afectivă, poezia tinde în primul rând să emoţioneze;

- (!!) emoţionează, dar şi instruieşte;
- (!!) atenţie la vocabular: poezia nu prezintă; nu relatează, nu povesteşte, ci sugerează;
- (!!) nu vom opera cu noţiunea de „idei principale", ci „sentimente exprimate, sugerate, dezvăluite" etc.; excepţii: balada, legenda;

➢ lirismul rezultă din:
1. modalităţi de expresie;
2. elemente de prozodie;
3. afectivitatea exprimată etc.;

➢ lirismul poate fi:
1. obiectiv (confesiv);
2. impersonal (neconfesiv);

➢ versificaţia este elementul definitoriu (chiar dacă apare şi în genul epic sau dramatic);
➢ ea este cerută de spontaneitatea şi intensitatea sentimentului;
➢ simbolul şi metafora predomină;
➢ (evident, alături de alte tehnici artistice, tropi, procedee stilistice etc.);
➢ teme lirice majore: iubirea, moartea, natura etc.;
➢ tematica:
1. lirică filozofică, profetică, gnostică, gnomică, apocaliptică etc.;
2. (sau) satirică, antirăzboinică, patriotică, a vanităţii, a plăcerii etc.;

➢ cele mai multe cuvinte sunt folosite în/ cu sens figurat;

- (!!) unele au încărcătură simbolică şi acceptă mai multe interpretări: cuvânt – cheie sau cuvânt – simbol;

➢ propoziţiile, frazele au un conţinut semantic neaşteptat, irealizabil în afara versului;

(!!) de aici – inefabilul poeziei.

Alte obiective; de urmărit:
1. perspectiva;
2. universul poeziei (de obicei, sugerat de titlu);
3. modul cum se realizează imaginile artistice;
4. relaţia între stările sufleteşti şi realitatea care le-a determinat;
5. mijloace de realizare a muzicalităţii (ritm, rimă, asocieri de sunete, de cuvinte etc.);
6. etc.

GENUL DRAMATIC / OPERA DRAMATICĂ

➢ (etimologic, *drama* înseamnă acţiune);
➢ opera dramatică este destinată, prin definiţie, interpretării scenice;

- (!!) alt vocabular: cititor – spectator; lectură – vizionare etc.;

➢ dramaturgul nu povesteşte faptele, ci le lasă să se desfăşoare în faţa (cititorului) spectatorului;

Scanned with OKEN Scanner

- (***deci***:) atitudinea, ideile şi sentimentele autorului reies indirect, vor fi deduse de (cititor) spectator în urma (lecturii textului) vizionării spectacolului;
➢ spaţiul şi timpul sunt, oarecum, limitate (nu se poate trece brusc de la un spaţiu la altul; în schimb se poate trece relativ uşor de la o secvenţă temporală la alta);
➢ o acţiune (afabulaţie) bine organizată, concentrată;
➢ (poate avea o singură acţiune sau două: una principală şi alta secundară);
➢ textul dramatic este o succesiune dinamică, progresivă şi continuă de replici;
➢ (întrebări, răspunsuri, comunicări, dispute etc.);
➢ (deci şi mijloacele adecvate: dialogul şi antiteza, care sunt dominante, comparaţia – implicită etc.);
➢ (acestea se mai realizează şi prin: monolog, aparteuri, metatext etc.);

* dialogul este modul de expunere caracteristic;
- (!! de altfel), piesa de teatru este dezvoltarea dialogului până la acoperirea acţiunii; textul este integral dialogat;

➢ (întrepătrunderea dialogului cu acţiunea se face atât de strâns, încât o anihilează total);
➢ din dialog derivă şi câteva procedee artistice: apostrofa, invocaţia, interogaţia retorică etc.;
➢ adeseori este folosit monologul (de unde: valenţele lirice);
➢ (alteori:) aparteul (care poate să apară ca o formă a monologului ca un început de dialog cu spectatorii, numai că replica locutorului spectator este dată prin: gesturi, râs, aplauze etc.);

* descrierea este făcută numai de către personaje;
➢ (câteva elemente transpar uneori din metatext: vârsta, statura, vestimentaţia, aspectul general al locului etc.) .

* personajele iau cvasitotal locul autorului;
➢ (autorul se manifestă direct doar prin metatext, iar indirect prin cele expuse în textul său; intervenţia sa este deci minoră; şele sunt puse în situaţii hotărbtoare ale vieţii lor (= un „fragment de viaţă");
➢ personaje: cu un rol decisiv (personaje-cheie; forţele dramei), de prim- plan, de plan secund, grupuri etc.;

* la contactul cu opera dramatică/ piesa, (doar cititorul) constată două planuri:
a) planul <u>textual</u>; îndeplineşte funcţia de „semnificant principal" şi total;
- constă în vorbirea personajului (personajelor);
b) <u>metatextul</u>
- îndeplineşte funcţia de „semnificant parţial";
- scurte lămuriri, de regulă, trecute între paranteze înaintea unui segment dramatic (act, tablou, scenă) sau chiar în interiorul textului;
- indicaţiile scenice, care sunt uneori indispensabile, alteori doar simple auxiliare;
- sunt pentru regizori şi pentru actori (privind felul de interpretare sau chiar rostirea anumitor cuvinte);

- (deci:) spectatorul nu percepe decât indirect mesajul metatextului (prin jocul actorilor sau prin viziunea regizorală;

➢ (pentru „cititor" constituie un ghid în „vizualizarea" unui spectacol pe care şi-l reconstituie singur, şi-l închipuie);

Scanned with OKEN Scanner

➢ echivalează cu indicaţiile naratorului din creaţiile epice;

☝ - (!!) există un raport între metatext şi dialog;

➢ în metatext se face prezentarea personajelor (apoi ele se autoprezintă direct în dialog, în acţiune);
➢ relaţiile dintre personaje şi despre personajele cu care vom face cunoştinţă;
➢ metatextul conţine şi alte precizări: timpul, locul unde se petrece acţiunea;
➢ o prezentare sumară, orientativă, a elementelor de decor;
➢ eventuale sugestii pentru efecte vizuale sau auditive (lumină, sunete, zgomote, muzică);
➢ (sau referiri la: îmbrăcăminte, stare psihică sau fizică, mers, tonul cu care se vorbeşte etc.).

✍ **Structura formală**: acte, tablouri, scene;

- uneori:
a. un prolog – o punere în temă, aluzie directă sau indirectă la ce va urma;
b. un epilog – o secvenţă (scenă) finală prin care se rezumă concluziile acţiunii, anumite idei sau se anunţă evoluţia viitoare a personajelor.

✍ **Structura compoziţională**: expoziţia, conflictul sau intriga, subiectul sau desfăşurarea acţiunii, punctul culminant, deznodământul;

☝ - (!! eventual şi una – sau amândouă diviziunile formale, care sunt şi compoziţionale: prologul, epilogul);

➢ conflictul (dialogul conflictual) este evolutiv;
- (sau doar rezultatul unui conflict anterior, care duce spre alt conflict);
- între personaje care îşi dispută (pe scenă) idei, opinii;
- se caracterizează prin intensitate, concentrare, dramatism.

☝ - (!!) lipsa detaliilor, a verigilor intermediare etc. fac ciocnirea mai intensă;

- conflictul scoate la lumină şi stările sufleteşti ale personajelor;
➢ intonaţia are un mare rol;
- ea nu caracterizează doar stilul autorului însuşi;
- ci şi felul de a vorbi al personajelor;
➢ dicţiunea (mai ales în cazul dramei în versuri) este ameninţată să devină mai puţin firească;
- (se ajunge la un compromis între intonaţia firească a frazei şi cerinţele unei declamaţii mai mult sau mai puţin teatrale).

✍ **Alte obiective; de urmărit:**

1.Vezi şi obiectivele *operei literare*;
2. Vezi şi unele obiective ale *genului epic*;
3. interferenţa cu alte genuri (cu genul liric – prin monolog, cu genul epic – prin relatarea unei întâmplări etc.);
4. etc.

Scanned with OKEN Scanner

SPECII LITERARE

Ghicitoarea (CIMILITURA)

- este o specie a liricii populare; în versuri sau în proză;
- (aparţine şi literaturii culte, ca o amplificare a celei populare);
- „este o descriere parafrazică a unui obiect de ghicit."(M.G.)
- „este o învăţătură despre ceva, ce totodată e conţinută într-o expreie metaforică." (Aristotel);
- este un fel de joc distractiv, care solicită isteţime, pentru a fi dezlegată;
- se dau trăsăturile caracteristice (!! dar ascunse, metaforizate) ale unei noţiuni pentru a fi ghicită;
- are formă concisă, caracter alegoric;
- elementul cel mai important nu este subiectul, cât nucleul artistic, însăşi metafora (sau – după caz – metonimia, sinecdoca, perifraza etc.);
- mare putere de circulaţie; poate circula în mai multe variante;
- are caracter predominant oral, fiind o creaţie colectivă, anonimă;
- are caracter enigmatic; produce totdeauna o surpriză;
- farmecul ei constă în încordarea subtilă atât a logicii, cât şi a fanteziei asociative (mai ales);
- se dau trăsăturile caracteristice ale unei fiinţe (lucruri, fenomene etc.) urmând a fi recunoscute;
- (de aici) nu numai caracterul ei enigmatic, ci şi caracterul umoristic;
- stabileşte corespondenţe şi similitudini între aspecte deosebite;
- între fenomene de aceeaşi esenţă găseşte diferenţieri neaşteptate, surprinzătoare;
- cel ce ghiceşte este condus pe drumul cel bun, dar i se oferă şi piste înşelătoare;
- nu se face o constatare precisă, indubitabilă (ci se mimează doar aceasta);
- (se propune, în fond, o imagine poetică îndrăzneaţă prin alăturarea a doi termeni foarte îndepărtaţi care să sugereze realitatea cimilită);
- contrastul dintre exactitatea simulată a afirmaţiei şi realitatea ascunsă (nefiind decât o metaforă) constituie farmecul ghicitorii;
- propunătorul adoptă tot felul de mimetisme pentru a îndepărta judecata dezlegătorului spre alte limanuri;
- (ex.: pseudoautobiografia, pseudoconstatarea, pseudodialogul, verbe care exprimă posesia etc.);
- este rezultat al unei cunoaşteri sau al unei observaţii în amănunt;
- lipsesc sentimentele; predomină judecata, raţionamentul;
- contribuie la înţelegerea mai adâncă şi mai clară a lumii înseşi, în toată complexitatea ei;
- dezlegarea ei este încredinţată tot colectivităţii;
- este o formă artistică superioară de cunoaştere;
- orizontul ghicitorii este nelimitat (fenomene naturale, abstracţiuni, trăsături morale, lucruri, animale etc.);
- trăsăturile specifice sunt cele mai sugestive, astfel selectate, încât să descopere şi să acopere totodată subiectul;
- trăsăturile obiectului pot fi comune (sau asemănătoare) cu ale altuia, dar înşelătoare, cu o abatere de la drumul corect, obişnuit;
- descifrează, luminează şi stabileşte raporturi neobservate (sau greu sesizabile) între obiecte, fenomene etc.;

Scanned with OKEN Scanner

➢ tinde să desăvârşească însuşi procesul omenesc de înţelegere a lumii, descoperind noi relaţii între fenomene, elemente etc.;
➢ îmbracă funcţia ei gnoseologică în forme agreabile de petrecere;
➢ imagistica oscilează între claritate (pentru a fi rezolvată) şi obscuritate (pentru a da de gândit);
➢ imagistica oscilează între abstract şi concret, între organic şi mecanic (!! elementele metaforei sunt sfere opuse);
➢ alternanţa dintre afirmaţie şi negaţie etc.;
➢ ghicitorile lungi trec de la strucura lirică la cea epică.

Subdiviziuni; înrudiri:

(1) ghicitoarea propriu-zisă;
(2) şarada;
(3) anagrama;
(4) logogriful;
(5) cuvintele încrucişate;
(6) ghicitoarea-anecdotă;
(7) povestea-ghicitoare;
(8) ghicitoarea-păcăleală;
(9) etc.;

Forme:

(1) distihul: are formă neregulată; 5-6 silabe; ritm trohaic (alteori ritmul este neregulat);
(2) terţina: vers neregulat (de cele mai multe ori); (cel mai des:) două versuri scurte + un vers lung + ritm trohaic (de cele mai multe ori);
(3) catrenul, etc.;
➢ cuvintele cu sens figurat predomină;
➢ (adeseori) cuvinte inventate, radicalul lor fiind – de regulă – onomatopeic;
➢ descompune totul în imagini (de regulă: vizuale şi auditive, chiar dacă este un joc de cuvinte);
➢ domeniul propus ghicirii este indicat printr-o scurtă descriere;
➢ apare sub forma unei întrebări;
➢ (***de aici***:) (1) pronumele interogative (adesea cu funcţie de subiect); (2) propoziţii interogative (de orice nuanţă); (3) câteva expresii tipice (Cine este? // Ce are? // Ce seamănă cu...); (4) etc.;
➢ rareori lipsesc verbele „a ghici. (la imperativ) şi „a fi" (cu valoare predicativă, la indicativ prezent), etc.

Strigătura (CHIUITURA)

➢ este o specie a literaturii populare; aparţine genului liric;
➢ asemănătoare cu doinele sau cântecele (!! nu totdeauna se pot stabili graniţe precise între acestea);
➢ este cea mai scurtă specie literară: de la 2 – 8 versuri, ajungând uneori până la o simplă înşiruire de onomatopee;
➢ de regulă, este un catren, cu caracter satiric sau didactic;
➢ sunt (de obicei) însoţite de melodie (de altfel, foarte monotonă);
➢ (alteori) sunt spuse cu o anumită intonaţie, care serveşte şi ca tact muzical;
➢ este o comunicare directă, prin limbajul direct şi (totuşi) public al poeziei;
➢ are caracter epigramatic, cu aluzii satirice sau glumeţe, dar şi didactic;

(!!) nu toate au funcţiuni satirice, (nici măcar) rol de înveselire;

Scanned with OKEN Scanner

➢ multe stau sub semnul gravităţii:
(a) admiraţie şi dragoste între iubiţi;
(b) entuziasm pentru realităţi artistice (cântecul, jocul, un aspect plăcut etc.);
(c) forme de viaţă colectivă (satul, ţinutul etc.);
➢ alteori sunt: (a) scurte poezii de iubire, (b) nostalgie sau (c) judecăţi foarte serioase asupra lumii şi vieţii (fără nici o „poantă");
➢ aşadar: (a; b) ironia se echilibrează cu duioşia, (c; d) batjocura cu elogiul entuziast, (e; f) veselia cu melancolia; (g) etc.;
➢ are o tematică şi aspecte diferite;
➢ este creată printr-o inspiraţie de moment;
➢ reflectă sentimentele şi gândurile oamenilor care nu se sfiesc să şi le arate.

Împrejurări/ se rosteşte în/ la:
(1) jocul (hora);
(2) nunta;
(3) alte împrejurări din viaţa satului:
(a) clăci;
(b) şezători;
(c) o călătorie lungă;
(d) etc.;

- (***deci***:) se caracterizează prin adaptarea la realităţile vieţii;
➢ ironia din strigături se echilibrează cu duioşia, veselia cu melancolia, batjocura cu elogiul entuziast; etc.;
➢ fenomenul apare sub diferite forme: de la strigătul euforic până la melodia ce se învaţă, se fredonează şi în afara jocului;
➢ în compoziţia strigăturilor intervin factori ca: profesiunea, zona geografică, situaţia socială, vârsta, sexul etc.;
➢ se pot întâlni sub forma cea mai simplă, onomatopeică;
➢ conţin, de obicei, îndemnuri;
➢ <u>etica</u> şi <u>estetica</u> strigăturilor au la bază demnitatea omului, discreţia, libertatea de a căuta frumosul;
➢ strigătura izvorăşte dintr-o meditaţie senină asupra firii omeneşti;
➢ apar elemente aforistice; jocuri subtile ale nuanţelor;
➢ laconism, concizie, elipsa dominantă;
➢ o serie de notaţii subtile şi exacte de psihologie;
➢ (concretizate adesea în imagini de mare poezie);
➢ (adeseori) antiteza, opoziţia dintre cei vizaţi, tehnica contrastelor;
➢ înclinaţie spre caracterologie şi spre preceptul moral;
➢ nu oferă spectacolul contopirii omului cu natura;
➢ peisajul apare foarte rar;
➢ unele aspecte realist-fantastice (ca în basm şi baladă);
➢ estetica strigăturilor are la bază frumosul;
➢ un animism specific basmului: lucrurile şi uneltele neglijate de omul lene prind viaţă şi-l urmăresc;

- (!!) urâtul este mai mult decât opusul frumosului; este sentimentul dezolant al sterilităţii naturii, o natură pustiită de lipsa frumosului;

Scanned with OKEN Scanner

➢ pot apărea sub forma unor comenzi pentru desfăşurarea jocului:
(a) la începerea jocului;
(b) la încheierea jocului;
(c) etc.
➢ uneori, prin strigături se mărturisesc şi sentimente mai profunde;
➢ în esenţa poetică foarte concentrată a strigăturilor se întâlneşte, uneori, şi nucleul unor adevărate drame, nuvele şi chiar romane din viaţa satului:
(a) flăcăul nepriceput la joc;
(b) chinuit de gelozie când îşi vede iubita dansaând cu alţii;
(c) doi se iubesc, dar e diferenţă de avere între ei;
(d) dezamăgirea în dragoste;
(e) etc.

Strigăturile de nuntă:
- sunt destinate mirelui, miresei, socrilor, naşilor, rudelor sau nuntaşilor;
- potrivite stării sufleteşti a adresantului miresei, mirelui etc.);
- stilul este (uneori) aparent plat, nepoetic;
- exprimă:
A. (a) bucuria tânărului că sfârşeşte cu aventuroasa viaţă de flăcău (şi că)
(b) se va dedica fericirilor mai tihnite,
(c) mai durabile ale căsniciei;
(d) etc.
B. (a) diferite sfaturi pentru mireasă;
(b) durerea de a-i părăsi pe părinţi;
(c) grija, oarecum teama pentru un viitor încărcat de alte responsabilităţi;
(d) etc.

Strigăturile la ospăţ:
- se elogiază plăcerile mesenilor;
- (sau) se îndeamnă oaspeţii la mâncare şi la băutură;
- (ori) se laudă bucatele, ambianţa plăcută etc.

Alte obiective; de urmărit:
1. rolul strigăturilor în contexul altei specii (în roman, nuvelă etc.);
2. etc.

Proverbul

➢ este o formă de artă gnomică, cu caracter aforistic (ca şi zicătorile);
➢ are menirea de a spori cunoaşterea lumii în forme foarte concise; oferă sinteze scăpărătoare ale experienţei de viaţă;
➢ simple comunicări ale înţelepciunii populare, adunate din viaţă;
➢ bogate în formule de aliteraţiune;
➢ aliteraţia: (a) rol mnemotehnic, dar şi (b) mare putere de cristalizare a expresiei;

Locuri comune cu zicătoarea/ zicătorile

(1) oglindeşte sobrietatea gândirii; se înfăţişează ca o realitate artistică exemplară;
(2) în zicători se oglindeşte înţelepciunea poporului, puterea de generalizare şi de abstractizare;
(3) acordă valoare generală unor obiecte, fiinţe, fenomene concrete;

Scanned with OKEN Scanner

(4) conciziunea, laconismul, exprimarea succintă sunt trăsături tipice;
(5) este formulată în chip memorabil (!! exemplaritatea formulării);
(6) caracterizează (cu precădere – metaforic) situații, atitudini, împrejurări de viață etc.;
(7) sugerează o constatare, o concluzie (care – uneori – poate fi o povață);
(8) sunt niște comunicări succinte (de la o parte de propoziție până la – maximum – o frază);
(9) (deci:) o exprimare concisă, laconică, dar sugestivă;
(10) transmit un îndemn, o povață, un sfat, o îndrumare pentru viitor, pentru viață (!! rareori – direct, ci aluziv, deductiv);
(12) reliefează un principiu etic, o normă de conduită;
(11) exprimă o simplă constatare, o observație sau surprinde o atitudine;
(12) (de cele mai multe ori) constatatrea este de ordin general, (!!!) dar aplicația are caracter particular;
(13) uneori poate fi un elogiu al echilibrului, al bunei-cuviințe, al cumpătării în fața tuturor aspectelor existenței;
(14) poate fi o sursă a meditației filozofice; (!!) îl pune pe cititor pe gânduri;
(15) sunt bogate în simboluri;
(16) se caracterizează prin multiplasticitate, care le face aproape inclasificabile;
(17) poate avea valențe: (1) etice; (2) morale; (3) filozofice; (4) eeducative; (5) etc.;
(18) limbajul, stilul se remarcă printr-o deosebită naturalețe;
(19) pot ajuta în portretizarea unor personaje (când apar în cadrul altor specii);
(20) pot pune în lumină anumite reacții psihologice;
(21) formularea este de tip conclusiv (sau, cel puțin, pare un ecou al experienței);
(22) elementele de bază sunt folosite în sens figurat;
(23) metafora, metonimia, inversiunea, repetiția, epitetul, comparația sunt figuri/ procedee des întâlnite;
(24) etc.;

Zicătoarea

- este o creație populară, de esență lirică, specie aparte a paremiologiei;
- este un ecou al experienței, este latura poetică a limbii obișnuite;
- se aseamănă cu maxima, proverbul (!!) adeseori până la suprapunere;
- oglindește sobrietatea gândirii; se înfățișează ca o realitate artistică exemplară;
- în zicători se oglindește înțelepciunea poporului, puterea de generalizare și de abstractizare;
- acordă valoare generală unor obiecte, ființe, fenomene concrete;
- în ele recunoaștem voioșia populară și energia morală a creatorilor anonimi;
- conciziunea, laconismul, exprimarea succintă sunt trăsături tipice;
- (de obicei:) este o sintagmă, o expresie, o parte dintr-o propoziție; rareori – o frază scurtă;
- (uneori) are formulări contradictorii, chiar șocante la primul contact;
- (!!) nu totdeauna are un înțeles deplin; ascultătorul este invitat astfel s-o completeze, „s-o gândească";
- pare a fi un reflex artistic spontan; intenția artistică o dublează pe cea moralizatoare;
- poate fi o probă a calității românului de „a face haz de necaz";
- este formulată în chip memorabil (!! exemplaritatea formulării);

Scanned with OKEN Scanner

➢ caracterizează (cu precădere – metaforic) situaţii, atitudini, împrejurări de viaţă etc.;
➢ sugerează o constatare, o concluzie (care – uneori – poate fi o povaţă);
➢ sunt nişte comunicări succinte (de la o parte de propoziţie până la – maximum – o frază);
➢ exprimă simple constatări sau surprinde o anumită atitudine;
➢ transmit un îndemn, o povaţă, un sfat, o îndrumare pentru viitor, pentru viaţă (!! rareori – direct, ci aluziv, deductiv);
➢ uneori urmăreşte efecte comice; întăreşte buna dispoziţie, degajă o anumită seninătate;
➢ reliefează un principiu etic, o normă de conduită;
➢ exprimă o simplă constatare, o observaţie sau surprinde o atitudine;
➢ (de cele mai multe ori) constatatrea este de ordin general; (!!!)dar aplicaţia are caracter particular;
➢ uneori poate fi un elogiu al echilibrului, al bunei-cuviinţe, al cumpătării în faţa tuturor aspectelor existenţei;
➢ poate fi o sursă a meditaţiei filozofice (!! îl pune pe cititor pe gânduri);
➢ sunt bogate în simboluri;
➢ se caracterizează prin multiplasticitate, care le face aproape inclasificabile.

Poate avea valenţe:

(1) etice; (2) morale; (3) filozofice; (4) eeducative; (5) etc.;

Feluri:

(1) ironice;
(2) satirice;
(3) dojenitoare;
(4) etc.

➢ de obicei, apar în cadrul altor specii literare;

Pot sublinia:

(a) fie înclinaţia autorului spre valorificarea filonului folcloric;
(b) fie implicarea „personajului" într-un anumit mediu social sau de cultură;
(c) ori imaginaţia, puterea de abstractizare (a autorului, a „personajului);
(d) etc.

Alte obiective; de urmărit:

1. plasarea zicalei în context;
2. contribuţia zicătorii în definirea unei situaţii, a unui personaj etc.
3. etc.

DOINA

➢ este o creaţie lirică; aparţine literaturii populare;
➢ deci: autor(i) anonim(i); caracter colectiv; transmitere prin viu grai etc.
➢ circulă într-o diversitate de ipostaze şi variante;
➢ (este cea mai cunoscută dintre toate speciile cântecului popular);
➢ se deosebeşte de la un ţinut la altul (!! vezi şi regionalismele frecvente);
➢ este un cântec liric (nu se recită, deci se cântă);

Scanned with OKEN Scanner

➢ realizarea artistică a doinei implică două forme: una literară (textul) şi alta muzicală (melodia);
- (***deci***:) se caracterizează nu numai prin opoziţia lexicală oral/scris, ci şi prin vorbit/ cântat;
➢ (în realitate, această opoziţie este sincretismul text/ melodie);

☝ - (!!) prin aceasta se apropie de baladă, bocet, colind, cântecul de seceriş, etc.;

➢ statutul de operă literară artistică rezultă din conturarea, cu ajutorul cuvântului, a imaginii vieţii, a realităţii gândite şi imaginate;
➢ (iar) statutul de operă muzicală este dat de melodia care are acelaşi scop, dar cu mijloacele armoniei sonore;
➢ (melodia se caracterizează printr-o mişcare lentă şi un ritm liber, neprecizat, ceea ce însemnăm în muzică prin „tempo rubato");
➢ este un cântec individual, al singurătăţii; o confesiune lirică;
➢ (o etalare a unor sentimente puternice, care cer stringent dezvăluirea lor);
➢ o culme a poeziei lirice populare, prin care sentimentele personale sunt făcute publice;
➢ reprezintă latura gravă a vieţii sufleteşti;
➢ este o poezie de instinct vital;
➢ sunt caracterizate prin intensitate, sinceritate şi prospeţime;
➢ trăirea sentimentului de bază (iubire, ură, dor etc.) este totală (încât se poate vorbi de o jale totală, o tristeţe totală etc.);
➢ dau glas celor mai profunde sentimente: dragoste, ură, speranţă etc.;
➢ dovedesc cunoaşterea sufletului omenesc, a psihologiei;
➢ demonstrează că sufletul românului nu este superficial, nu e lipsit de trăiri şi înţelegeri;
➢ doinele cântă sau (de) plâng anumite întâmplări obişnuite ale unor personaje deosebite (!! dar lipsite de înzestrare excepţională);
➢ sunt create pe baza sentimentelor pe care le exprimă;

☝ - (!!) sentimentele par filtrate de un proces de gândire superior;

➢ sunt legate de trecutul istoric şi de întreaga experienţă a poporului;
➢ sunt specifice numai folclorului românesc;
➢ *dorul* (cuvânt intraductibil, polisemantic* – specific românesc) apare în toate doinele;
➢ (el rămâne aceeaşi permanenţă a vieţii omului);
➢ se asociază aceluiaşi cadru natural: vegetaţie, izvoare, relief;
➢ (dar este infiltrat într-un proces de gândire superior);
➢ (astfel, arderea sufletească este mai intensă);
➢ doinele încep, de obicei, cu proiectarea unui cadru spaţial şi temporal emblematic:
➢ picturalul este un element dominant;

☝ - (!!) aproape din fiecare vers se poate realiza – sau, cel puţin, sugera – un tablou diferit;
- (!!) tablourile astfel realizate – sau sugerate – au un element comun: naturalul;

(*) dor – s.n.; dorinţă, nostalgie, suferinţă, durere, poftă, gust, atracţie erotică (cf. D.Ex.)

Scanned with OKEN Scanner

➢ cadrul este nelipsit; relaţiile dintre om şi natură par firești;

- (!!) ca într-un adevărat spaţiu mitic; elementele naturii sunt personificate (personificarea pare firească, obişnuită, chiar necesară);

➢ multe imagini auditive şi vizuale;
➢ limpezimea contexturii lirice;
➢ legătura om – natură (uneori, comuniunea om – natură);
➢ (uneori) apar elemente din domeniul fantasticului;
➢ limbaj simplu, popular;
➢ cuvintele provin din masa vocabularului;
➢ apar cuvinte din aceeaşi sferă lexicală (pentru insistenţă, pentru sublinierea trăirii);
➢ expresii tipice („foaie verde"; „frunză verde" etc. – de aceea se mai numesc şi „cântece de frunză");
➢ apar perechi antonimice: bine – rău; dragoste – ură etc.;
➢ predomină diminutivele (care au un mare rol);
➢ construcţii exclamative;
➢ adjective la toate gradele de comparaţie;

- (!!) dar predomină superlativul pentru sublinierea intensităţii sentimentelor, trăirilor etc.;

➢ dativul etic;
➢ enumerări ample (uneori, un termen = un vers);
➢ un efect deosebit al oralităţii îl reprezintă repetiţia;

- (!!) care dă impresia a fi o trăsătură specifică şi chiar obligatorie a doinei;

➢ comparaţii în care intervine un element al naturii;
➢ personificări, metafore; dar predominant este epitetul, etc.

Excelente **cristalizări formale**:

(a) nu este divizată în strofe;
(b) de regulă, ritm trohaic; rimă împerecheată (sau monorimă);
(c) versurile suple, fluide, scurte (de 7 –8 silabe);
(d) adeseori, topica inversă, subiectivă (pentru ca accentul să cadă pe un anumit cuvânt);

➢ **titlul** este totdeauna sugestiv (reluat de obicei în primul vers ori pe parcursul poeziei);
➢ de regulă, titlul este alcătuit pe baza invocării naturii, pe baza unei personificări;
➢ (sau) sugerează sentimentul de bază despre care se va vorbi în doină;
➢ deşi eminamente lirică, doina trădează genul printr-o oarecare **undă narativă;**
➢ (prin câteva verbe genial plasate, ni se conturează o minusculă „poveste", o motivaţie a dorului care constituie elementul central esenţial din doina respectivă);
➢ (de aceea, i se mai spune adeseori şi „cântec povestitor", „cântec ceremonial");

Tematica doinelor este legată tot de felul sentimentelor:

- doina de dor;
- doina de jale;
- doine ostăşeşti;
- doine bătrâneşti;
- doine de cătănie;
- doine de dragoste;
- doine de haiducie;
- doine de înstrăinare;
- doine de ciobănie etc.

Scanned with OKEN Scanner

➢ unii specialişti (Ov. Papadima) vorbesc despre cântecul liric profan (care cuprinde: doina cântecul propriu-zis, cântecele de joc, strigăturile);

Alte obiectiv; de urmărit:

1. elemente de oralitate:
2. mijloacele prin care sunt sugerate măreţia şi frumuseţea naturii;
3. armonia versificaţiei (precizia cadenţei, diversitatea, bogăţia rimei etc.);
4. etc.

PASTELUL

➢ pastelul este o specie a genului liric;
➢ descrierea unui peisaj ca pretext pentru a-şi exprima discret propriile sentimente;
➢ accentul se pune pe sentimentele de bucurie sau de tristeţe ale autorului;
➢ presupune o anumită tehnică picturală a limbajului, aplicabilă atât în zugrăvirea naturii, cât şi a oamenilor;
➢ (aşadar:) predomină elementele lirice, dublate de descriere;
➢ pastelul nu este o simplă consemnare lexicală de impresii sau peisaje;
➢ (ci) este rezultatul supradimensionării de laborator a senzaţiilor, în tehnica specifică a poeziei ca hiperbolă de limbaj;
➢ sensibilizează, emoţionează, dar şi instruieşte;
➢ mai ales însă, descoperă frumosul, diafanul, plăcutul (ori contribuie la înţelegerea acestora);
➢ natura este percepută, receptată prin cât mai multe organe de simţ;
➢ (de aici:) multitudinea imaginilor artistice realizate (vizuale, auditive, olfactive etc.);
➢ pastelul reprezintă, în general, o lirică a liniştii şi a fericirii;
➢ (prin aceasta şi prin prezenţa omului, apropiindu-se de idilă);
➢ pastelul este o poezie descriptivă (deci: va uza din plin de elementele acestui mod de expunere);
➢ tablourile prezentate în pastel sunt străbătute de sensuri profunde;
➢ pastelul imaginează cufundarea în mijlocul naturii;
➢ (o natură curată şi naivă, dar uneori ostilă, neprimitoare);
➢ (dar şi) apropierea de suflete nevinovate ale mediului sătesc, ale vietăţilor ce simbolizează gingăşia şi drăgălăşenia;
➢ (prin aceasta) pastelul se alătură idilei, bucolicei, eglogei;
➢ pastelul este şi o împletire de simţiri poetice, dar şi un prilej de meditaţie;
➢ (imaginaţia cititorului fiind solicitată intens);

Omul; integrarea omului în natură;

➢ omul (când apare) este în condiţia sa naturală (nu în cea socială);
➢ (în raport cu natura; rareori în relaţie cu semenii);
➢ omul, (a) sub aspectul formelor plastice, (b) al graţiei ritmice sau (c) al luminii pe care i-o absorb contururile, poate fi privit în sine pentru a bucura privirea ca şi celelalte componente încântătoare ale naturii;
➢ natura îi împrumută omului echilibrul său reconfortant;
➢ (dar şi) omul îşi proiectează tensiunea şi încordarea sa asupra naturii (!! o simbioză - în final - de simţire);

- (!! uneori) natura îşi desfăşoară toată magnifica forţă de fascinaţie şi reuşeşte să-l subjuge pe om prin farmecul ei ameţitor);

Scanned with OKEN Scanner

- (!!) este o cucerire de moment, pentru că (până la urmă) tot dispoziţia lăuntrică umană este aceea care dă acordurile conclusive;

➢ pastelul reflectă trăiri profunde în faţa spectacolului naturii;
➢ propune, indirect, un ideal de viaţă (!! de regulă, bazat pe echilibru şi armonie);

- (!!) cum este însăşi natura; de unde şi rolul terapeutic al pastelului;

➢ pastelul propune evocarea naturii, a anotimpurilor, a unei anumite geografii poetice;
➢ contemplarea naturii sub aspecte diverse (deci: prilejul unei stări de extaz, dar şi de meditaţie);
➢ peisajul este poetizat, interiorizat, asumat;
➢ (deci:) ridicat la expresia unei valori psihice, sufleteşti;
➢ (de aceea) tabloul naturii este realizat cu o sensibilă şi delicată plasticitate;
➢ putem vorbi de o pluralitate perceptivă şi asociativă;
➢ exteriorul peisagistic şi interiorul conştiinţei dau adesea sugestia unui registru unic;

Aspecte prezentate:
a) transformările naturii în funcţie de anotimp;
b) asprimea anotimpurilor reci sau atmosfera copleşitoare a verii;
c) frumuseţea trezirii la viaţă a naturii;
d) etc.

Natura poate fi:
a) primitoare sau respingătoare;
b) familiară sau necunoscută;
c) statică sau dinamică;
d) monumentală sau pipernicită;
e) etc.;

- (!! dar de fiecare dată:)
(a) în concordanţă cu stările sufleteşti ale autorului);
(b) are funcţia de reconfortare fizică şi morală;
(c) atrage asupră-i (1) fie o observaţie strictă şi delimitată, (2) fie una de ansamblu, din care se filtrează efecte melodice;

➢ cadrul, în întregime, va crea:
(a) o întremătoare şi stenică atmosferă muzicală,
(b) o fluiditate calmă (1) de fâşâiri, (2) de murmure, (3) de picurări cristaline (4) etc.;
➢ natura apare şi în ipostaza de de melodie adormitoare pentru omul obosit sau pentru cel zbuciumat sufleteşte;
➢ natura este văzută (nu gândită), deci: intuiţii vii, directe;
➢ natura (ca loc) este diversă: o pădure, câmpie, munte, apă etc.;
➢ varietatea peisagistică este pregnantă; ea pledează pentru înţelegerea complexităţii naturii;
➢ (un colţ direct de) natură învăluită (a) într-un fel de atmosferă inefabilă, (b) într-o intimă aură a sa;
➢ această aură creează un climat savuros de (a) repaos şi de (b) fericire calmă;
➢ climatul nou creat este cu atât mai gustat, cu cât el nu se împrăştie, ci se adună într-un spaţiu natural restrâns;

Scanned with OKEN Scanner

➢ pastelul evidenţiază stânsa legătură dintre om şi natură;
➢ natura se constituie ca o dependenţă umană (dar şi invers);
➢ (de unde:) şi imaginile artistice vor fi senine sau întunecate;
➢ atmosfera poate fi calmă sau planturoasă şi viu dinamizată de revărsări năvalnice;
➢ ea dă sugestii de împrospătare răcoroasă, dar şi de fecunditate adâncă, clocotitoare;
➢ (alteori) peisajul este gol(it) pentru a fi în concordanţă cu starea sufletească a poetului;
➢ (atunci predomină culorile sumbre, muzica apăsătoare etc.);
➢ (adică toată recuzita verbală a tristeţii);
➢ la o asemenea configuraţie se mai ajunge şi pe calea stilului, îndeosebi prin eliptism sintactic;
➢ (mai exact) prin izolarea cuvintelor cu un conţinut mai mare de intensitate, cuvinte care nu se mai asociază formal în fraza respectivă;
➢ timpul şi spaţiul alcătuiesc cele două repere de bază între care este fixat un peisaj;
➢ spaţiul este mărginit la cât cuprinde privirea;
➢ (***deci***:) unitatea sa de măsură este câmpul vizual;
➢ timpul va avea unităţi de măsură, repere rustice: amiază, seară, vară, iarnă etc. (şi nu cronologice: oră, minut etc.);
➢ pastelul are o fizionomie clară, însoţită de câteva linii tematice şi moduri expresive;

Teme:

a) exaltarea în faţa naturii;
b) izolarea vieţii câmpeneşti;
c) seninătatea orgolioasă în faţa morţii;
d) etc.;

➢ imaginile artistice (senine sau sumbre) se realizează prin tehnici picturale;
➢ au tonuri catifelate, lipsite de stridenţe;
➢ pastelul are (ori redă) o atmosferă euforică, ce tălmăceşte legătura armonioasă a omului cu natura;
➢ (sau:) o atmosferă apăsătoare, natura părând doar ostilă şi neprietenoasă;
➢ colorit: grav (chiar întunecat), sobru etc. sau culori vii, deschise, vesele;
➢ (în funcţie de starea sufletească a receptorului);

- (!!) pastelul este apreciat drept corespondent poetic al unor imagini vizuale;

➢ imaginile vizuale se realizează îndeosebi prin epitete şi elemente cromatice;
➢ sonorităţi: dramatice, acute, stridente etc. sau calme, duioase, armonioase, joviale;
➢ (cu aceeaşi motivaţie ca a coloritului);
➢ imaginile sonore se compun, de regulă, cu elemente de la nivelul fonetic (vocale, consoane etc.), morfologic (interjecţia) sau stilistic (aliteraţia, onomatopeea etc.);
➢ pastelul este o adevărată probă pentru realismul şi caracterul naţional, popular al artei scriitorului;
➢ autorul îşi face cunoscută atitudinea înalt contemplativă, deci subiectivă, în faţa frumuseţilor eterne ale naturii;
➢ (sau) se foloseşte de peisaj doar ca pretext pentru a-şi expune anumite idei, concepţii etc.;

Scanned with OKEN Scanner

➢ imaginația scriitorului este solicitată intens (!! direct proporțional cu aceasta fiind solicitată și imaginația cititorului);
➢ autorul își transcrie reacțiile la spectacolul (static sau dinamic) al naturii;
➢ (într-o gamă largă, de la revărsări retorico-sentimentale la aerul meditatic-sceptic);

Perspectiva:

➢ (adeseori) deschiderea unei perspective către spațiul atmosferic și astral, însoțită de intuiția frenetică a unei naturi vaste și cuprinzătoare;
➢ autorul se mișcă în mijlocul naturii fără a se simți invadat de aceasta;
➢ (sau:) privește detașat, din exterior, tabloul naturii;
➢ organele sale de simt, (în special, ochiul) percep de la depărtare spre aproape (sau invers);
➢ prezentarea tabloului este adeseori dublată de unele digresiuni, paranteze, constatări, observații ale autorului;
➢ (adeseori) întregul tablou al pastelului este doar un pretext pentru poet de a-și exprima o anumită filozofie;

- (!!) de regulă, aceasta fiind de tip conclusiv; cele două segmente sunt corelate prin „tot așa și..."; „la fel și eu" etc.;

➢ tabloul se încheagă, de regulă, prin juxtapunere, devenind dinamic și concis;
➢ (sau:) rar, prin subordonare, ceea ce duce la un efect static, oarecum baroc;
➢ desenul esențializează; sunt surprinse cu mare pregnanță conturul obiectelor, mișcările, detaliile;
➢ (de regulă) lipsesc analogiile; prezentarea se face pe orizontală, la nivelul înțelesului primar;

- (!!) dar în același timp, descoperind în ele simplitatea și armonia proporțiilor care farmecă, încântă, extaziază;

➢ aspectele peisagistice sunt înregistrate gradat;
➢ (***deci***:) vom putea vorbi de un <u>climax</u> sau de <u>anticlimax</u>;
➢ gradația înregistrării aspectelor adaugă peisajului argumentul înscenării de la detalii, segmente, părți componente – la întreg (sau invers);
➢ versul este (de obicei) plin și muzical; se remarcă prin rotunjime, transparență, cursivitate;
➢ în pastel se renunță la complicare prozodică (deci: simplitate, dar nu simplism!!);
➢ sobrietatea și simplitatea sporesc emoția și profunzimea celor exprimate;
➢ (***deci***:) accent deosebit pe detaliul plastic revelator;
➢ timpul verbal este, aproape invariabil, prezentul;
➢ (întrucât ne implică în postura de spectator, acordându-ne privilegiul simultaneității);
➢ predomină adjectivele și substantivele, îndeosedi denumiri faunistice (păsări, animale) și floristice (arbori, plante, flori etc.);
➢ (de regulă) ritm trohaic (care dă tonalități majore);
➢ enumerația, repetiția, epitetul, metafora, hiperbola, personificarea, etc.

Alte obiective; de urmărit:

1. mijloace de realizare a imaginilor artistice;
2. acuitatea observației;
3. participarea eului poetic la spectacolul naturii;
4. etc.

Scanned with OKEN Scanner

ODA

- este o specie a genului liric;
- se exprimă sentimente:
  - (a) de admirație
    - (1) pentru fapte măreţe,
    - (2) evenimente,
    - (3) personalităţi,
    - (4) o colectivitate
    - (5) etc.;
  - (b) stimă;
  - (c) mândrie
    - (1) faţă de un eveniment,
    - (2) o persoană,
    - (3) ţară,
    - (4) eroi,
    - (5) limbă;
    - (6) etc.;
  - (d) de proslăvire
    - (1) a unei personalităţi,
    - (2) a unui ideal
    - (3) etc.;
  - (e) entuziasm;
  - (f) bucurie;
  - (g) elogii;
  - (h) dragoste;
  - (i) respect;
  - (j) preţuire;
  - (k) prietenie;
  - (l) iubire;
  - (m) etc.
- are o formă concentrată de exprimare a sentimentului;
- determină în conştiinţa cititorului înalte sentimente de dragoste şi preţuire;
- autorul are o anumită atitudine faţă de noţiunea evocată, preamărită (om, eveniment etc.);
- foloseşte un ton solemn;
- dă glas unor tulburătoare sentimente de ataşament şi admiraţie;
- predomină adresarea directă, prin folosirea pronumelor de persoana a II-a singular, a formelor verbale corespunzătoare;
- uneori, chiar titlul conţine cuvântul „odă";
- (de regulă) titlul dezvăluie intenţia poetului de a defini liric, subiectivat, noţiunea supusă admiraţiei;
- modalităţi artistice: evocarea, invocaţia artistică, adresarea directă, descrierea, monologul liric etc.

Teme:

(a) apărarea patriei,
(b) salvarea patriei;
(c) eliberarea patriei,
(d) cultul eroilor,
(e) iubirea,
(f) natura etc.

Scanned with OKEN Scanner

- sentimentul patriotic este des exprimat;
- iubirea de popor împrumută:
  (a) o intensă vibraţie lirică;
  (b) entuziasm;
  (c) exaltarea mândriei naţionale;
  (d) etc.
- de obicei, limbajul este simplu;
- simetria se află secondată de mijloace demonstrative retorice;
- se utilizează mijloacele retorice ale convingerii şi exaltării;
- presupune un caracter de sublim sărbătoresc, de meditaţie avântată;
- adeseori începe cu o invocaţie retorică.

Se folosesc:

(1) propoziţii exclamative,
(2) imperativul,
(3) vocativul,
(4) interjecţii,
(5) îndemnuri
(6) diferite formule de adresare;
(7) etc.

- ritm amplu, plin de avânt; comparaţii uimitoare;
- (de regulă) la început – o invocaţie retorică;
- (după care –) motivaţia concentrată a sentimentului de preamărire şi adoraţie;
- (de obicei) strofa ultimă conţine un îndemn mobilizator.

Feluri:

(a) eroică;
(b) religioasă;
(c) filozofică;
(d) personală;
(e) sacră;
(f) patriotică;
(g) ocazională;
(h) etc.

IMNUL

- este o specie a genului liric;
- fiind un cântec de slavă, este însoţit de muzică;
- (la origine /gr. hymnos/ are semnificaţia „cântec de biruinţă");
- exprimă sentimente, diferite stări sufleteşti, afective, emoţii puternice, impresii etc.;
- preamăreşte/ proslăveşte/ glorifică/ elogiază:
  (a) patria,
  (b) fapte, evenimente de importanţă naţională,
  (c) eroi,
  (d) personalităţi,
  (e) o colectivitate
  (a) măreţia naturii;
  (b) a universului;
  (c) gândirea omului;
  (d) raţiunea;
  (e) judecata;
  (f) virtutea;
  (g) etc.

Scanned with OKEN Scanner

➢ este un simbol (!! muzical) al unei ţări, eveniment, formaţii, formaţiuni etc.;
➢ este utilizat în momente solemne (cu caracter local, naţional sau internaţional);
➢ de aceea, solemne sunt şi elementele compoziţionale: ritm rimă, vocabular etc.;
➢ gândul este însoţit de emoţii puternice, întrucât este absorbit într-o trăire lirică intensă;
➢ din punct de vedere compoziţional, se constituie dintr-un şir de îndemnuri, evocări, preamăriri;
➢ evocarea este procedeul artistic de bază;
➢ (uneori) începe cu o invocaţie retorică;
➢ (adeseori) poate căpăta accente de meditaţie;
➢ atitudine solemnă şi gravă în faţa marilor evenimentului evocat/ invocat;
➢ (de aici, şi) caracterul solemn şi moralizator al versurilor;
➢ se foloseşte stilul grandios, alteori cald şi intim;
➢ atitudinea poetului este gravă, solemnă, în faţa evenimentului proslăvit;
➢ gândul este absorbit într-o trăire lirică intensă;
➢prezentarea sentimentelor personale ale poetului este mai mult un pretext pentru a înfăţişa trăiri general-umane;
➢ este o confesiune lirică profundă, în care eul poetic devine exponentul unei colectivităţi;
➢ exprimă unitatea de voinţă a unei colectivităţi (naţionale, internaţionale, sociale, culturale etc.);
➢ de altfel, şi scopul său capătă caracter generalizator, colectiv;
➢ versurile sunt scurte (alteori, lungi), structurate, de regulă, în catrene;
➢ rima, ritmul, vocabularul sunt solemne, în concordanţă cu intenţia de proslăvire;.

SNOAVA

➢ este o specie a genului epic; aparţine literaturii populare;
➢ are un caracter anecdotic;
➢ elementul epic se împleteşte cu cel satiric etc.

LEGENDA

DEFINIŢIA: *Legenda* reprezintă o naraţiune orală cu funcţie cognitivă, care explică un fapt real sau considerat a fi real în conformitate cu mentalitatea populară, prin reprezentări fantastice sau supranaturale

➢ este o specie a genului epic; în proză sau în versuri;
➢ are la bază observaţii realiste;
➢ se folosesc şi elemente folclorice, ireale, bazate pe imaginaţia creatorului;
➢ se dă o explicaţie fantastică, o cauzalitate supranaturală, unui fapt cu origine reală;
➢ deznodământul este, de cele mai multe ori, tragic;
➢ faptele prezentate nu sunt precizate în timp sau în spaţiu;
➢ (informaţiile spaţio-temporale sunt vagi, ambigue, generale);
➢ legendele constituie un adevărat tezaur de cunoştinţe, credinţe, mentalităţi şi obiceiuri, dar şi de frumuseţe;
➢ se înrudeşte/ se apropie de/ cu basmele, snoavele, poveştile, unele balade etc.;
➢ se deosebeşte de acestea prin (a) tendinţa ei explicativă şi prin (b) fantasticul subordonat acesteia;

Scanned with OKEN Scanner

➢ o povestire imaginară (adică ceea ce însemna, în limba slavă veche, *basnă);*
➢ (în popor, legendele sunt considerate tot *poveşti*, fără a fi deosebite de snoave sau basme);
➢ ceea ce deosebeşte esenţial legenda de celelalte specii narative este *funcţia cognitivă*;
➢ legendele alcătuiesc o adevărată enciclopedie a cunoştinţelor populare, dar şi un îndreptar de comportament;
➢ ele explică aspecte ale diverselor fenomene, fiinţe şi lucruri din mediul înconjurător, care îl interesează pe omul simplu, avertizându-l indirect asupra pericolelor care îl pândesc din cauza lor;
➢ explicaţiile aduse de legende sunt considerate adevărate, în mediul în care circulă;
➢ în momentul în care îşi pierd valoarea de adevăr, ele se transformă în alte specii epice, în *basm* sau *snoavă*;
➢ trecerea de la adevăr la plăsmuire se face treptat, cu ezitări, vizibile în formula „unii zic";
➢ (ele) pot oferi posibilităţi de cunoaştere a gândirii şi a istoriei populare, a mitologiei, a artei narative a poporului nostru;
➢ au trecut (ca tematică şi structură) în literatura cultă;
➢ (ori) au devenit surse de inspiraţie pentru scriitori;
➢ (ex. C. Negruzzi, V. Alecsandri, Dimitrie Bolintineanu, Mihai Eminescu, Mihail Sadoveanu, Gala Galaction, Ion Pillat, Vasile Voiculescu etc.
➢ legenda se apropie foarte mult de *mit* (cu care a şi fost confundată);

☝ - (!!) ***mitul*** este o naraţiune complexă, exprimând o revelaţie divină, având drept eroi – divinităţi, intrând într–un sistem complex de credinţe, rituri şi ceremonialuri;

➢ miturile se referă întotdeauna la creaţie;
➢ (creaţie a lumii, a omului sau a unei instituţii tradiţionale, a unui model de comportament sau deprindere de muncă etc.;
➢ (care devin modele tocmai prin faptul că o divinitate le–a săvârşit astfel prima oară);

☝ - (!!) ***legenda*** este un *pseudomit*, pentru că nu provine dintr–o revelaţie divină, chiar dacă îşi are rădăcinile în acelaşi complex de credinţe arhaic;

➢ omul popular continuă, prin legende, să explice lumea, în conformitate cu învăţăturile miturilor);
➢ („ştiinţa" pe care o transmit legendele este profund diferită de ştiinţele moderne, pentru că provine dintr-o mentalitate deosebită de cea a omului modern);
➢ (mentalitatea populară, cu rădăcini într–o mentalitate şi mai veche, a omului arhaic, consideră că universul este un mare organism viu, de o complexitate inimaginabilă, cu relaţii neaşteptate între fenomenele lumii reale, între cele văzute şi cele nevăzute);
➢ (de aici şi faptul că natura nu se împarte în fiinţe şi lucruri neînsufleţite:)
- totul are viaţă, chiar dacă într–un grad diferit
- animalele pot vorbi, chiar dacă numai în anumite momente ale anului;
- plantele au suflet (ex. dacă tai din copaci, picură sânge);
- până şi pietrele pot da naştere unor feţi-frumoşi;
- aştrii sunt în strânsă legătură cu oamenii (ex. stelele care cad arată că a murit un om);

Scanned with OKEN Scanner

➢ toate fenomenele cereşti şi fiinţele au fost create de la început în forma lor de azi;
➢ altele sunt rezultatul unor metamorfoze ulterioare (multe provenind din oameni pedepsiţi de Dumnezeu pentru păcatele lor sau din copii blestemaţi de părinţi);
➢ (mai rar din oameni sfinţi sau ca urmare a hotărârii ursitoarelor);
➢ (alteori) metamorfoza are loc ca urmare a rugăminţii eroului sau ca recompensă;
➢ explicaţiile date diverselor fenomene sunt fantastice;
➢ aceste explicaţii nu sunt pur imaginare, ci conforme cu viziunea arhaică a lumii şi credinţele străvechi;
➢ (legenda trebuie să fie adevărată nu numai pentru cel care o povesteşte, ci şi pentru cine o ascultă);
➢ o altă *funcţie* a legendei este aceea *de semnificare;*
➢ constă în faptul că legendele perpetuează reprezentări, imagini, simboluri care se regăsesc şi în alte specii ale literaturii populare;
➢ (ex. cucul, ca simbol al înstrăinării, se regăseşte nu numai în doine sau în cântece, ci şi în legende);
➢ legendele au o viaţă orală mult mai redusă decât speciile recreative (ex. basmul şi snoava);
➢ legenda trăieşte mai mult în memoria oamenilor, pentru a servi drept îndreptar de acţiune şi comportament, mai ales prin indicarea a ceea ce poate avea consecinţe nefaste;
➢ (ex. dacă vorbitorii aduc vorba despre ceva ce le stârneşte interesul, cineva poate interveni cu o legendă, pentru o mai bună înţelegere);
➢ legendele se actualizează într-un mod imprevizibil şi misterios şi de multe ori renasc legende considerate dispărute, dacă împrejurările o cer;
➢ (ex. legenda despre soldatul care, întors acasă din război, îşi găseşte nevasta măritată cu altul);
➢ procesul de creaţie a legendei se sprijină pe analogia dintre fenomenul care trebuie explicat cu manifestările omului, antropomorfismul, raportarea tuturor fenomenelor şi aspectelor lumii la om fiind o trăsătură esenţială a gândirii arhaice;
➢ (alteori) explicaţia se sprijină pe nume;
➢ *structura* legendei este, în general, simplă, adaptată funcţiei sale şi ocaziilor în care este spusă;
➢ prin legendă se transmit cunoştinţe, deci faptele relatate nu au decât rostul de a întări veridicitatea acestora;
➢ relatarea faptelor este simplă, directă, în funcţie de cum a fost reţinută din relatări anterioare, legenda având, în general, dimensiuni reduse;
➢ naraţiunea se împleteşte cu descrierea (adeseori folosindu-se şi dialogul, monologul);
➢ cuvintele sunt folosite cu sensul lor propriu, podoabele stilistice sunt rare;
➢ (doar pe alocuri) sunt folosite comparaţiile, când dimensiunile foarte mari au nevoie de un sprijin pentru reprezentarea lor aproximativă;
➢ personificarea este procedeul artistic esenţial, dar deseori pot fi întâlnite hiperbola şi epitetul;
➢ în unele se mai întâlnesc şi versuri, formule şi dialoguri versificate, menite să sugereze şi mai adânc incidentul povestit;
➢ se precizează locul, momentul şi personajul, despre care legenda pretinde că aduce informaţii exacte;
(dar: o aceeaşi legendă poate fi localizată în zone diferite, iar în altele apar mai multe toponime reale, dând astfel impresia că relatarea este adevărată).

Scanned with OKEN Scanner

Tipuri compoziţionale

a. de tip *comentator*

➢ se reduce la expunerea simplă a faptelor;
➢ naraţiunea se desfăşoară linear, în etape mici;
➢ (adeseori) acţiunea se desfăşoară după momentele subiectului;
➢ în relatare nu se simte nici o gradaţie, faptele se succed simplu, iar elementul temporal se poate extinde sau restrânge, fapte separate în timp fiind suprapuse, iar alte întâmplări, contemporane, fiind depărtate unele de altele;
➢ nimic nu prezice finalul, care este, de obicei, moartea eroului;
➢ (adesea, chiar miezul legendei, explicaţia, poate lipsi);
➢ (alteori) partea narativă poate lipsi, legenda reducându-se la un mănunchi descriptiv de detalii caracteristice;
➢ (multe dintre aceste legende sunt trecute în categoria credinţelor sau superstiţiilor);

b. *tipul explicativ*

➢ cuprinde legende mai dezvoltate, deşi cele mai multe alcătuite dintr-un singur episod, în care deznodământul tragic include şi punctul culminant al naraţiunii;
➢ acţiunea se desfăşoară lin, linear, pentru ca dintr-o dată să intervină un factor neprevăzut, care aduce cu sine întreruperea firului epic;
➢ eroul încalcă regulile de comportare, cunoscute de toţi membrii comunităţii, şi de aceea finalul dramatic nu mai constituie o surpriză;
➢ (ci dimpotrivă) e aşteptat ca o consecinţă firească;
➢ naraţiunea e alcătuită din două unităţi inegale:
- prima relatează antecedentele, fiind o înseilare de aspecte obişnuite, cotidiene, care au numai rolul de a pregăti finalul şi de a-l face plauzibil;
- a doua cuprinde miezul legendei, începe cu devierea de la cotidian, fie prin încălcarea vreunei oprelişti, fie prin acţiunea neprevăzută a unei fiinţe supranaturale;
➢ urmează consemnarea ciudăţeniei pe care o explică;

c. *tipul ternar*

➢ alcătuit din trei episoade destul de scurte;
➢ primul arată starea personajului, de obicei precară, indicând de la sine nevoia de a ieşi din impas;
➢ al doilea cuprinde rezolvarea crizei prin intervenţia unui factor supranatural;
➢ al treilea episod arată consecinţele, pedeapsa, de obicei eternă;

d. *legende-basme* sau *legende-snoave;*

➢ se încadrează în tiparul compoziţional al basmelor, cu excepţia finalului, întotdeauna explicativ şi dramatic;
➢ (tocmai finalul permite încadrarea naraţiunii în specia legendei);
➢ din punct de vedere *tematic*, legendele sunt foarte diverse, deoarece oamenii au încercat să explice aspecte dintre cele mai diferite ale realităţii înconjurătoare;
➢ (de la cerul cu fenomenele sale, până la gâze, flori, animale, forme de relief, nume de localităţi); din cauza acestei diversităţi, este dificilă găsirea unui sistem de clasificare cuprinzător. Totuşi, pe plan internaţional, s-a adoptat

Clasificări:

- *legende totemice* (specie de trecere între mit şi legendă);
➢ (au în centrul lor, aventurile totemului comunităţii respective: animalul care, ca strămoş al întregului trib, îl ocroteşte);
- *legende etiologice*;

Scanned with OKEN Scanner

➢ (explică modul în care Dumnezeu a creat lumea, cerul pământul, viețuitoarele și plantele, chiar și apariția Creatorului și a dușmanului său, dracul)
➢ (explică apariția viețuitoarelor, dar și a unor caracteristici și a numelor lor);
- *legende escatologice*;
➢ (descriu sfârșitul lumii, așa cum îl concepe imaginația populară);
- *legende mitologice*;
➢ (sunt povestiri despre ființele supranaturale pe care le regăsim și în basmul fantastic);
➢ atribuie originea, existen\a și caracteristicile fenomenelor avute în vedere, unor făpturi imaginare, supranaturale;
➢ (făpturile imaginare amintesc de cele din basme: zânele, muma pădurii, piticii etc.);
➢ nu cuprind, în mod obligatoriu, aspecte fantastice, fabuloase;
➢ (ex. Muma Pădurii, Ştima Apelor, strigoii, pricolicii, vâlvele băilor, ielele etc.);
- *legende istorice;*
➢ (sunt expresii ale admirației poporului față de eroi populari, haiduci, voievozi etc.);
➢ apelează la explicații fanteziste pentru evenimente și personaje reale;
➢ nu cuprind, în mod obligatoriu, aspecte fantastice ori fabuloase;
➢ au un grad mai mare de verosimiltate decât legendele mitologice, cosmogonice etc.;
➢ reflectă o anumită viziune asupra evenimentelor marcante, asupra unor mari personalități;
➢ legendele istorice (care presupun o interpretare *subiectivă*) au concurat istoria ca știință (*obiectivă* prin definiție;
➢ au impus, adeseori, supranume unor domnitori, oameni de curte etc.
➢ (ex. Alexandru cel *Bun*, Ion-Vodă cel *Cumplit*, Ştefan cel *Mare*, Mihai *Viteazul* etc.);
- *legende hagiografice sau religioase* etc.
➢ (cuprind povestiri despre viețile sfinților sau despre personaje biblice);
– ***cosmogonice***;
➢ geneza cosmosului, astrelor, pământului etc.;

Alte clasificări:
- *legende populare;*
- *legende culte*
- *fantastice;*
- *despre floră;*
- *despre faună etc.*

BASMUL

➢ este o specie a genului epic; în proză;
➢ relatează întâmplări fantastice, împletite cu unele reale;
➢ lumea basmului se raportează la aspecte apropiate de realitate;
➢ (de fapt) este o oglindire a vieții (elemente reale) în mod fabulos (elemente fantastice, supranaturale);
➢ reflectă felul de a gândi și de a simți al poporului român;
➢ atât elementele reale, cât și cele fantastice nu sunt decât niște simboluri ale vieții sociale și a ale caracterelor omenești;
➢ acțiunea este convențională; schemele narative sunt clasice, liniare, neramificate;

Scanned with OKEN Scanner

➢ momentele subiectului sunt tipice pentru operele epice (expoziție, intrigă etc.);
➢ desfășurarea este impusă din afară, de un fel de *deus ex machina*;
➢ lupta se dă între bine și rău; între pozitiv și negativ; între inteligență și forța fizică brută (care este și brutală);
➢ din această înfruntare, lumea binelui iese totdeauna învingătoare;
➢ (***deci***:) basmul are caracter moralizator.

Motive literare:

1. împăratul fără urmași;
2. dorința (ne)împlinită;
3. probele (ne) depășite;
4. dorul de părinți;
5. reîntoarcerea la condiția umană;
6. etc.

Personajele:

➢ unele reprezintă binele (- forțele binelui: voinicul, Făt-Frumos, Ileana Cosânzeana, Sf. Vineri etc.);
➢ altele simbolizează răul (- forțele răului: zmeul, scorpiile, baba cea rea etc., Muma Pădurii, balaurul);
➢ de regulă, ele sunt niște fantoșe abstracte, niște idei în conflict;
➢ ele nu evoluează psihologic; nu (des) cresc sufletește;
➢ (cele mai multe, de regulă) au forțe supranaturale;
➢ sunt exemplare (în bine sau în rău; mai degrabă, dincolo de bine și de rău);
➢ sunt lipsite de stare civilă; nu au biografie; nu au trecut;
➢ (ele sunt pur și simplu: regele și regina, voinicul, vrăjitoarea, piticul etc.);
➢ (cel mai înalt grad de diferențiere de care sunt susceptibile este indicat de funcția lor, uneori prin profesie: regi sau slugi, croitori, țărani, fierari, vânători etc.);
➢ se creează diferite opoziții umane (cei puternici se opun celor slabi; cei tineri se opun celor bătrâni):
   1. regele se opune prințului și prințesei;
   2. tatăl – fiului și fiicei;
   3. mama vitregă – copiilor din prima căsătorie; etc.;
➢ cei buni sunt spijiniți de cineva (o zână bună, o vrăjitoare, un sfânt etc.);
➢ *personajul pozitiv* (eroul; voinicul; Făt-Frumos)
   - este înzestrat cu toate darurile: frumusețe fizică și morală, istețime etc.;
   - are un lung șir de tribulații;
   - are un cod al onoarei de la care nu se abate;
   - el nu profită niciodată de avantajul surprizei;
   - (ex.: dacă adversarul doarme, îl trezește și apoi îl ucide în luptă dreaptă);
   - dimensiunea voinicului se acoperă cu conceptul cavaleresc despre putere și inteligență (*fortitudo et sapientio*);
   - este un om dispus oricând să-și pună în joc faima pentru un scop nobil;
   - nu pretinde vreo recompensă;
   - (!!) recompensa este totuși mobilul plecării pe drumul aventurii;
   - el nu este în slujba nimănui sau la ordinele cuiva;
   - totul depinde de propria sa voință;
   - are o disponibilitate eroică, un preaplin de forță și dreptate, de care se lasă condus;
   - vitalitatea lui este peste măsura răutății dușmanului;

Scanned with OKEN Scanner

- trece drept invincibil, invulnerabil, inaccesibil la loviturile sorţii potrivnice şi ale duşmanului (în final);
- (!!) dar pe parcurs, are momente când este învins, vulnerabil, suportă loviturile, are însă tăria de a se regăsi;
- eroul pozitiv nu mai este judecat după morala obişnuită;
- (ci:) din punct de vedere al extraordinarului, al nemaipomenitului, al lipsei de măsură;
- eroul iese din dimensiunile umanului (din momentul când trece în aventură;
- el nu mai este la cheremul patimilor mediocre (care-l lipsesc de putere şi de libertate);
- originea sa ţine de extreme: (1) ori este fiu de rege (împărat); (2) ori de origine obscură, înceţoşată;
- daruri: poate regenera, aduce vindecarea, înţelepciunea etc., pentru cei care l-au trimis în călătoria aventurii etc.;
- preferă lupta dreaptă („că-i mai înţeleaptă");
- descifrează enigme (la fel ca eroii mitologici); dejoacă planuri distructive;
- la capătul aventurii sale aspiră la un deznodământ fericit;
- (nu aspiră decât să reintre cât mai repede în rândul lumii);
- (vrea „să fie fericit până la sfârşitul zilelor sale");
- vrea ceva modest: o soţie, mulţi copii, bogăţia şi pacea ideală a căminului;

➢ *personajul negativ* (zmeul, omul pocit etc.)
- este totalmente opusul voinicului; are totul urât (şi fizicul şi sufletul); este dizgraţios;

Alte (câteva) **locuri comune**, stereotipii:

➢ acestea (stereotipiile) au:
1. o anumită forţă emoţională;
2. o funcţie mnemotehnică;
3. dau o oarecare expresivitate;

➢ limbajul fără interpret: omul vorbeşte cu (şi ca) animalele; animalele vorbesc cu (şi ca) omul;

Formule:

➢ formulele au (adesori) un conţinut fantastic şi o tentă hazlie;
➢ ele sunt ritmice şi adeseori rimate;
(a) iniţiale:
➢ pentru plasarea naratorului într-un timp fabulos, incert şi, totodată, real (prin verbul „a fost");
➢ pentru trecerea în fantastic, incredibil (prin adverbul „odată");
➢ (***deci***:) pendularea între ficţiune, fabulos – real şi fantastic;
➢ cititorul este introdus într-o stare de incertitudine;
(b) mediane
➢ prin care se întreţine vie atenţia ascultătorului (cititorului);
➢ *ex.: „...şi-nainte cu poveste, că de-aicea mult mai este...";
(c) finale
➢ *ex.: „...şi-ncălecai pe-o şa..."
➢ atrag atenţia că s-a terminat aventura (dar şi povestea);
➢ aceeaşi pendulare între fabulos şi real; între credibil şi incredibil;
➢ cititorul este lăsat în aceeaşi stare de incertitudine;
(d) de salut: 1. de despărţire („rămâi sănătos", „mergi cu bine" etc.);
(e) de (re)vedere („bine v-am găsit sănătoşi"; „bine-ai venit" etc.)

Scanned with OKEN Scanner

(f) folosirea repetată a unor cifre numite „cifre de basm" (sau cifre basmice; cifre fatidice; cifre magice; etc.)
➢ *ex.: trei feciori de împărat, trei zmei cu trei palate, trei încercări de luptă; (peste) şapte mări şi şapte ţări; nouă fraţi etc.

Ritualul plecării:
➢ se făgăduieşte o răsplată pentru îndeplinirea unei porunci;
➢ „concursul" (cu „premii") pentru îndeplinirea unei misiuni,
➢ momente (şi trepte) de iniţiere a novicilor;
➢ ameninţarea: „unde le stau picioarele le va sta şi capul;
➢ călătoria are un aspect picaresc (itinerarul trece prin diverse medii);
➢ viteza (de deplasare; a evoluţiei): „ca vântul şi ca gândul"; „alesul" creşte într-o zi cât alţii într-un an; etc.

Timpul cunoaşte dilatări şi comprimări;
➢ este vag exprimat: „pe la prânz"; „tare demult" etc.;
- (!!) dar, uneori, şi nevoia de exactitate;

Spaţiul (la fel ca timpul);
➢ (în basm se anulează timpul, spaţiul (ca şi numele, dimensiunile);
➢ (***deci***:) tot ceea ce coordonează realitatea;

Existenţa unor **obiecte de luptă** (paloş, buzdugan, sabie, spadă etc.) în care, de regulă, se ascunde şi o putere magică;
➢ alte obiecte fermecate: măr, uşă, fluier, cheie, perie etc.;
➢ obiecte „fermecătoare", „preţioase": castele de aur, păr de aur, pădure de argint, de cristal etc.;

➢ natura ajută binele (şi, adeseori, este potrivnică răului);
➢ un loc deosebit ocupă dragostea; sunt reţinute doar formele ei concrete de manifestare, reacţia fizică a protagoniştilor (cel mai des le „ticăie" inima; eroul „cade la grea boală" etc.);
➢ un personaj – sfătuitor al binelui (Faurul-Pământului, Sfânta Vineri, Sfânta Duminică etc.);
➢ personajul principal trimite o solie care să anunţe venirea sa;
➢ transformarea, metamorfoza (în plante, animal, stâncă etc.);
➢ uneori eroul moare şi apoi (îl) învie (cineva);
➢ (sau: adormirea, amorţirea şi apoi trezirea);
➢ eroul este atât de modest, încât cei din jur îl cred adeseori sărman cu duhul;
➢ aspectul material este extrapolat:
(a) unii sunt bogaţi, trăisc în lux, chiar huzuresc (într-un „dolce far'niente");
(b) alţii sunt săraci (nu pot lăsa moştenire copiilor decât tot sărăcia);
(c) (!! clase de mijloc nu există);
➢ sfârşitul basmului este marcat de o mare petrecere (la care, uneori, şi naratorul îşi imaginează că a participat);
➢ **limbajul**, **stilistica** se caracterizează prin simplitate;
➢ arhaisme, elemente de paremiologie;
➢ verbe, interjecţii, adverbe, puţine adjective;
➢ expresii cu valoare consecutivă („să vezi şi să nu-ţi vină a crede");
➢ topica inversă, subiectivă („spune-mi-vei"; „reteza-ţi-l-voi" etc.)

Scanned with OKEN Scanner

Clasificări:

(1) basme fantastice: elementul principal este miraculosul;
(2) basme etico-mitice: numeroase fapte ale eorilor şi anumite învăţăminte morale;
(3) basme religioase: pe lângă eroii cunoscuţi, iau parte duhuri necurate, sfinţi, dumnezeu etc.;
(4) basme glumeţe: lipseşte fantasticul, dar predomină umorul;
(5) basme populare: care întrunesc trăsăturile literaturii folclorice (caracter anonim, oral etc.);
(6) basme culte: (a) în proză („Povestea lui Harap Alb" – I.C.; „Făt-Frumos din lacrimă" – M. E. etc.); (b) în versuri („Călin Nebunul" – M.E.; „A fost odat' " – Şt.O.I.);
(7) etc.

Motive:

1. al elementului care-l ajută pe eroul pozitiv să izbândească
2. al somnului;
3. al păsării căreia i se cere apă;
4. al ascunzătorii;
5. al cifrei 3 (sau 7, 12 etc.);
6. al mezinului cel înzestrat;
7. al călătoriei, al drumului;
8. etc.

Alte obiective; de urmărit:

1. concepţia optimistă;
2. improvizaţii libere;
3. intervenţia (şi efectele intervenţiei) naratorului;
4. etc.

BALADA

- (se mai numeşte şi cântec bătrânesc);
- este o specie a genului epic; totdeauna în versuri;
- aparţine literaturii populare, dar şi celei culte;
- se cântă (rareori se recită, se citeşte);
- cântarea are un caracter solemn şi dramatic;
- strânsă legătură între melodie şi text;
- înglobează o mare varietate de teme şi motive;
- (unele cu circulaţie europeană, altele cu circulaţie mai restrânsă);
- se caracterizează printr-o amplă desfăşurare epică;
- naraţiunea este rectilinie;
- (ea) rămâne schematică şi redusă la dimensiunile cele mai mici ale unei antiteze;
- naraţiunea fixează un singur moment (rareori, 2 – 3);
- momentul este memorabil, dramatic, conflictual, o situaţie limită;
- orice tulburare a ordinii morale este înlăturată;
- nu există gratuitate; totul se face cu un scop;
- (are deci o teleologie, tendenţiozitate);
- îndeplineşte un rol moral;
- are şi o morală (!! dar nu în genul fabulei): una implicită, dedusă sau deductibilă, fără a mai fi necesară exprimarea (traducerea) ei;
- acţionează asupra conştiinţelor în mod simbolic;

Scanned with OKEN Scanner

- (ca nişte parabole sau exemple din care se trag învăţăminte);
- lupta se dă între inteligenţă şi forţă (brută, brutală);
- (haiducia este o formă a luptei de clasă);
- de cele mai multe ori situaţiile se rezolvă la modul sângeros;
- momentul limită este adus în dezbatere pe calea unei parabole
- (nu a unei predici) la modul poetic (nu discursiv);
- (adeseori) note elegiace;
- visul se alătură fabulosului din basme;
- credinţa în blesteme; blestemele se îndeplinesc, indiferent de la cine provin;
- dragostea se manifestă ca o criză erotică de mare forţă şi profunzime;
- (este o adevărată boală care, de cele mai multe ori, duce la dramă);
- dragostea are puterea de a învinge moartea;
- (ea fiind singura care poate repurta victorie asupra morţii);
- de obicei, femeia este aceea care rupe legătura căsniciei (fugind de acasă) sau îşi plânge nefericirea;
- (balada capătă astfel puternice accente lirice);

Are **formule tradiţionale, şabloane convenţionale**:

a) formule introductive (prin care se solicită atenţia ascultătorului);
   - uneori, se anunţă şi numele eroului;

b) urmează un fel de expoziţie sumară;
   - în care se arată preliminariile întâmplării;
   - se delimitează destul de vag locul şi timpul în care urmează să se desfăşoare subiectul;

c) desfăşurarea acţiunii îmbină relatarea narativă şi descriptivă;
   - portretul eroului, descrierea calului, încleştarea luptei etc.

d) deznodământul se atinge cu cât mai puţine ocolişuri;
   - dar asigurând sublinierea primejdiei care îl pândeşte pe eroul pozitiv (ceea ce sporeşte interesul dramatic);
   - (fără a minimaliza puterea adversarului);
   - (uneori) deznodământul este tragic;

e) sfârşitul are un caracter optimist;
   - datorită înseşi biruinţei voinicului;
   - sau prin speranţa care lasă să se întrevadă că lupta va fi continuată de erou sau de alţii până la încheiera pozitivă;
   - unele formule tipice (exterioare cadrului acţiunii) au un ton umoristic şi satiric;
   - se stimulează buna dispoziţie şi îngăduinţa generoasă a ascultătorilor;

Motive:

1. motivul recunoaşterii fratelui (surorii) pierdut(e) în condiţii de obicei, tragice;
   - se evită la momentul potrivit o greşeală ireparabilă (de ex. incestul);
2. motivul răpirii fetelor;
   - uneori sunt salvate, alteori nu (sau devin soţii ale răpitorilor);
3. motivul incompatibilităţii amoroase între două personaje;
   - piedicile rezidă în diferenţa socială, de vârstă, de loc, de credinţă etc.;
4. soacra rea;
5. etc.

Clasificări, cicluri:

1. ciclul domnesc;
2. ciclul codrenilor;
3. ciclul dobrogean;

Scanned with OKEN Scanner

4. ciclul transdunărean;
5. ciclul haiducesc etc.

Personajul; personajele:

➢ întruchipează un anumit ideal uman;
➢ (deci:) el este semnificativ şi exemplar, exponenţial;
➢ (se raportează totdeauna la o situaţie de exemplaritate);
➢ constituie un element de transfigurare a realităţii (din ***cum este***, în ***cum ar putea să fie***);
➢ au atribute excepţionale, de basm;
➢ frumuseţea fizică presupune şi frumuseţea morală;
➢ haiducul dă lovituri, de obicei – împotriva boierilor, a bogătaşilor, a popilor, a ciocoilor;
➢ (sau) împotriva fostului stăpân care l-a umilit şi chinuit;
➢ până la urmă, haiducul moare, copleşit de forţele împotriva cărora luptă;
➢ (dar, de fapt, în plan etic, haiducul învins este un ... învingător);
➢ un „erou" învinge armate întregi; duşmanii sunt „ca frunza şi ca iarba";
➢ voinicul piere prin trădarea unui apropiat (tovarăş, femeie, slujitor etc);
➢ trădătorii sunt totdeauna pedepsiţi (de cele mai multe ori, cu mare cruzime);
➢ (şi) cu metodele pe care ei le pregătiseră pentru uciderea voinicului;
➢ (suprema pedeapsă fiind împrăştierea cenuşii în vânt);
➢ îndrăgostiţii au o situaţie fixată în limitele tragicului (motivele fiind diverse);
➢ se glorifică virtuţile bărbatului (putere, înţelepciune, pricepere etc.)
➢ femeia are un statut inferior (trădează, este infidelă etc.);
➢ (alteori) apare ca exemplu de înaltă moralitate;
➢ ea greşeşte în numele unei imperfecţiuni congenitale de care nu se poate face vinovată;
- (!!) şi totuşi este pedepsită cu toată asprimea;
➢ caractere puternice, mânate de interese la care nu există rabat;
➢ eroii îşi pun viaţa în joc pentru idealurile lor, pentru credinţe, pasiuni (!! sau chiar pentru capriciile lor);
➢ (aceasta nu pentru că autorii anonimi ar avea sensul tragic al existenţei, ci pentru că:);
➢ oamenii au avut dintotdeauna propensiune pentru aspectele senzaţionale ale realităţii;
➢ personajele nu merg la compromisuri;
➢ situaţiile sunt fără ieşire, duc la moarte;
➢ personajele sunt oameni (pur şi simplu) cu toate păcatele şi cu toate calităţile tipice;
- (!!) dar totul se ridică la rangul de excepţional, adică de excepţie:

1. pioşi;
2. înţelepţi;
3. fideli;
4. despotici;
5. insolenţi;
6. majestuoşi;
7. violenţi;
8. curajoşi;
9. tandri;
10. puri;
11. geloşi;
12. răzbunători;
13. severi;
14. avari;
15. generoşi;
16. veseli;
17. josnici;
18. ucigaşi;
19. slabi;
20. aventuroşi;
21. fatali;
22. intelectuali;
23. abili;
24. trădători;

Scanned with OKEN Scanner

25. potlogari;
26. serioşi;
27. însetaţi;
28. devotaţi;
29. hotăraţi;
30. etc.

➢ un personaj restabileşte armonia anterioară, readuce lucrurile la normal;
➢ cultivarea opoziţiilor se face în aşa fel, încât drama să fie rezultatul unei ciocniri autentice;
➢ (ciocnirea ascute stările conflictuale până la marginile suportabilului);
➢ lupta se duce între bine şi rău (personaje bune – personaje rele);
➢ accesoriile vitejiei:
1. arme albe (paloşul, ghioaga, arcul, sabia, buzduganul);
2. arme de foc (durda, flinta, pistolul); 3. trânta voinicească;
➢ mustaţa este un simbol al voiniciei, al maturităţii sau al bărbăţiei;
➢ personajului i se face o biografie eroică, neavând aproape niciodată legătură totală cu adevărata sa biografie, reală sau istorică;
➢ caracterele sunt neschimbate (nu evoluează, nu se nuanţează);
➢ personajele sunt caracterizate prin câteva trăsături comune;
➢ simple notaţii caracterizatoare;
➢ diverse nuanţe apreciative;

☝ - (!!) dar în aşa fel, încât devin inconfundabile;

➢ haiducul nu acţionează dintr-un exces de forţă sau disponibilitate eroică
➢ (aşa cum face eroul din basm);
➢ (ci) dintr-un nonconformism social integral;
➢ (sau) din necesitatea de a face dreptate socială sau naţională;

☝ - (!!) de remarcat: umanismul şi patriotismul său;

➢ primeşte ajutor de la natură, în special de la animalele credincioase (calul, câinele său etc.);
➢ recurge la anumite stratageme:
➢ se travesteşte pentru atingerea unui scop;
➢ distrage atenţia adversarului;
➢ se preface mort;
➢ cere să i se elibereze o mână;
➢ obţine permisiunea de a cânta dintr-un instrument (care este, de fapt, un semnal pentru tovarăşii săi);
➢ etc.

✍ **Personajele pot fi grupate** astfel (cf. A.F.):
1. personaje mitologice;
2. personaje animaliere parţial antropomorfizate;
3. mame cu calităţi excepţionale, acţionând în numele unor principii superioare;
4. personaje din lumea păstorească;
5. personaje „zise istorice";
6. personaje obişnuite puse în situaţii excepţionale;
7. etc.

✍ Din punct de vedere **compoziţional, stilistic**:
➢ balada este model de simplitate şi de rafinament artistic;
➢ îmbinarea meşteşugită a tonului grav cu nota umoristică, satirică, sarcastică;
➢ (ceea ce asigură o bogată paletă şi o variaţie permanentă a atmosferei);
➢ (o manifestare a necesităţii de a învinge adversitatea zâmbind);

Scanned with OKEN Scanner

- elementele narative predomină;
- digresiunile descriptive sunt rare;
- (pentru că:) descrierea încetineşte ritmul naraţiunii sau chiar îl întrerupe;
- arta peisajului nu atinge înalte virtuţi (adeseori: locuri comune);
- există (însă) o artă a tabloului;
- tabloul este prezent în trecerea de la descriere la naraţiune; de fapt, nişte descrieri în mişcare;
- (adeseori:) dialogul; dialogul în dialog; monologul;
- arta dialogului: vorbirea personajului este introdusă de un *verbum dicendi* („zicea"; „grăia"; „întreba" etc.);
- discursul contrastului epic este stilizat, compus din figuri repetitive, locuri comune;
- reluarea integrală (sau parţială) a unor pasaje şi momente poetice tipice;
- repetiţia redundantă (pentru sublinierea duratei sau a dificultăţii de a birui adversitatea întâmpinată de eroi, etc.

Reguli de compoziţie (cf. Axel Olrik; T.P.; Al.I.A.)

- (sunt nişte opţiuni facultative; o aplicare a generalului la particular, abstractului la concret);

1) legea începutului şi a terminării: trecerea succesivă de la calm la excitare şi revenirea la calm;
- (ex.: „frunză verde"; „foaie verde", întrebări retorice; acţiunea la persoana I);

2) legea repetiţiei: pentru crearea tensiunii sau pentru a o intensifica;
- (ex.: o simetrie între întrebare şi răspuns; între ceva şi opoziţie, între poruncă şi executarea ei; între ameninţare şi răspunsul la aceasta; repetiţii accidentale);

3) legea acţiunii tripartite: trei este numărul maxim de persoane sau de obiecte care îşi au locul în naraţiune;

4) legea dualităţii scenice: doar două personaje pot acţiona în acelaşi timp (indiferent de numărul total pa care-l conţine balada);

5) legea contrastului: personajele (situaţiile) sunt antitetice;

6) personajele secundare au caracter slab, şters;

7) fiul cel mai mic (fiica) iese învingător (învingătoare); are mai multe calităţi; este modelul;

8) legea echilibrului: personajul principal ocupă totdeauna locul privilegiat în naraţiune; i se acordă cea mai mare atenţie;

9) evoluţia liniară a naraţiunii; se renunţă la tot ce, secundar fiind, ar putea deveni balast;

10) multe balade poartă numele personajului principal.

FABULA

DEFINIŢIA: scurtă povestire alegorică, de obicei în versuri, în care autorul, folosind procedeul personificării animalelor, plantelor şi lucrurilor, satirizează anumite moravuri, deprinderi, mentaliltăţi sau greşeli, cu scopul de a le îndrepta.

METAFORE: 1. Fabula este o micşorare a basmului.

- este o specie a genului epic;
- este în versuri sau – mai rar – în proză;
- este o scurtă naraţiune alegorică;
- defineşte situaţii şi pilde în maxime memorabile (foarte asemănătoare cu proverbele);

Scanned with OKEN Scanner

➢ (fabula generează proverbul, dar şi invers);
➢ are caracter social, politic, critic, satiric, polemic;
➢ dar şi rol moralizator, educativ, etic;
➢ reduce un principiu etic general la un caz particular;
➢ este un gen accesibil, de mare popularitate;
➢ personajele sunt animale, plante, flori, lucruri (puse în situaţia oamenilor);
➢ animale şi plante servesc (prin particularităţile lor) la exprimarea unor trăsături umane (pozitive sau negative);
➢ fantezia lirică a poetului reduce omul caricat la nivel faunistic sau floristic (adeseori – mineral);
➢ transpunerea lumii reale în lumea animalelor (sau a plantelor) nu se face la întâmplare;
➢ (de obicei, se face după regulile parabolei);
➢ adevărul îmbracă haină metaforică (într-o lungă, amplă personificare);
➢ animalele sunt folosite ca măşti;
➢ ele devin „caractere" în acţiune (sau nişte prototipuri ale unor caractere);
➢ sunt individualizate, atribuindu-li-se tot ce este tipic;
➢ cuvintele şi faptele personajelor se potrivesc cu tipul social pe care îl reprezintă;
➢ (chiar şi numele personajelor sunt alese cu grijă, sunt sugestive);
➢ de aceea, întregul univers poetic al fabulei stă sub semnul firesculuí;
➢ (dar şi sub semnul familiarului);
➢ personajele dau la iveală (de cele mai multe ori) aspecte ale conduitei umane;
➢ (dar şi diferite moduri, tot negative, de a gândi);
➢ sunt satirizate, criticate anumite tipuri de caracter, trăsături, sentimente, fapte atitudini, defecte omeneşti;
➢ (ex.: demagogia, minciuna, falsa modestie, ipocrizia, îngbmfarea, superficialitatea etc.);
➢ fabula pune cu tărie problemele social-politice ale epocii;
➢ (de altfel, momentele de maximă înflorire a fabulei sunt legate de perioade în care atacul forţelor progresiste este puternic îndreptat împotriva racilelor sociale şi a moravurilor descompuse);
➢ comicul se realizează prin contraste, opoziţii, antiteze;
➢ (dar şi prin limbaj, prin fina mânuire a dialogului);
➢ autorul adoptă (direct sau indirect) **o atitudine protestatară**;
➢ utilizează elemente umoristice (pentru a stârni hazul, buna dispoziţie);
➢ (el) prezintă situaţii hazlii, de un comic clar, viu, uşor de priceput;
➢ (comic de limbaj, de situaţie, de cracter, de atitudine etc.);
➢ dă impresia că joacă un rol printre personajele sâle;
➢ el adoptă o poză regizorală, manevrând scenic personajele;
➢ (de aceea trebuie să dea dovadă de un excelent simţ al observaţiei morale, de mare finețe şi acuitate);
➢ are o ironie permanentă (afişată direct sau indirect);
➢ cultivă invectiva (directă sau dedusă), umorul;
➢ satira indirectă (pe tot parcursul) sau indirectă (mai ales în morală);
➢ dar şi puternice accente lirice;
➢ **structural**, fabula are (în mod obişnuit) două părţi: partea narativă şi cea finală;
➢ partea narativă cuprinde povestirea alegorică a faptelor;
➢ o acţiune concisă, dar dinamică (!! un sensibil fir epic);
➢ (deci: fabula are un caracter de scurtă, concisă naraţiune epică);
➢ dar şi o oarecare orientare de la epic la dramatic;
➢ mare libertate în folosirea măsurii versurilor;

Scanned with OKEN Scanner

➢ nu se respectă un anumit tip de strofă;
➢ partea finală constituie morala fabulei (care nu este obligatorie);
➢ în unele fabule, morala apare chiar la început (apoi – demonstrația);
➢ morala este de tip conclusiv;
➢ ea cuprinde o învățătură (ca rezultat al celor relatate);

☝ - (!!) morala poate lipsi, dacă s-a înțeles tâlcul ei din cuprins;
- (***deci***:) o expoziție, o derulare a evenimentelor, un conflict, un deznodământ și un epilog, care este morala;

➢ prezența unor elemente de decor (care ajută la localizarea, la individualizarea tipologiei sau a epocii);
➢ **motivele fabulistice** au existat înglobate în fondul mitic și folcloric;
➢ (îndeosebi în basm, snoavă, proverb);
➢ întrupările mitice devin simboluri etice (reprezentând binele sau răul);
➢ prelucrarea rodnică a surselor folclorice;
➢ fabula țintește simbolizarea adevărului nelăsat să vorbească;
➢ fabula se distinge prin **echilibrul compoziției**;
➢ gândirea fabulei este plastică, expresivă și convingătoare;
➢ limba este neforțată, mânuită cu siguranță;
➢ expresia este sobră (adeseori fără ornamente stilistice);
➢ stil direct (adeseori – indirect liber);
➢ versul este alert, cu o anumită fluiditate;
➢ rima diversă (când împerecheată, când încrucișată, îmbrățișată etc.).

📖 POEMUL

➢ este o specie a genului epic (în versuri; adeseori în proză);
- (!!) sensul s-a extins și asupra unor creații lirice de construcție mai mare sau de largă respirație;
➢ se asociază epicul cu liricul;
➢ se apropie de legenda în versuri sau de baladă;
➢ (mai ales prin faptul că personajele și faptele sunt, adeseori, miraculoase);
➢ dimensiuni mai mici decât ale baladei;
➢ cuprinde o suită de episoade cu perioade mai multe;
➢ este o compoziție cu scene vii, dinamice;
➢ dinamismul acțiunii este realizat și printr-o versificație adecvată;
➢ personajele sunt bine individualizate;
➢ eroii sunt înzestrați cu puteri ieșite din comun, având proporții legendare, ca ale personajelor din basme sau din legende;
➢ personajele sunt animate de sentimente nobile, scopuri mărețe;
➢ personajele concentrează, simbolic, valorile eroismului și patriotismului național;
➢ personajele sunt bine individualizate, au o mare bogăție sufletească, în ciuda simplității lor;;
➢ puterile eroilor sunt amplificate în mod voit, de către autor, pe măsura vitejiei lor;
➢ se remarcă printr-o desăvârșită construcție epică;
➢ (vizibilă în modul în care este condusă și organizată acțiunea, în înlănțuirea episoadelor, precum și în echilibrarea și proporționalitatea lor);
➢ unele poeme eroice sunt adevărate lecții de patriotism;
➢ accentul se pune îndeosebi pe portretul moral și pe vitejie;
➢ uneori, sursa de inspirație este folclorul;

Scanned with OKEN Scanner

- intriga este mai complicată decât a baladei;
- acţiunea este gradată, continuă, lineară, logică;
- deznodământul este, de regulă-neaşteptat, surprinzător;
- are o anumită tensiune emoţională;
- prezenţa naratorului se simte în emoţia relatării;
- se desfăşoară în etape (acestea constituindu-se în momente ale subiectului);
- (uneori) este structurat pe capitole, tablouri, acestea având sau nu titluri;
- descrierile sunt viguroase, puternice;
- limba se caracterizează prin simplitate, claritate, prin bogăţia imaginilor poetice;
- ca moduri de expunere: naraţiunea (care predomină), descrierea (mai ales a mediului natural), dialogul (adeseori-monologul);
- dialogul se caracterizează prin sobrietate, dezvăluind o anumită tensiune interioară a personajelor;
- alternanţă: folclor-istorie; real-fantastic;
- unele poeme epice au un fir narativ, evocator;
- versuri lungi, de largă respiraţie (ca şi în poezia de meditaţie filozofică, în descrieri poetice etc.);
- aria tematică este largă;

Feluri:

(1) poemul eroic („Aprodul Purice" – C.N.);
(2) poemul istoric („Dumbrava Roşie" – V.A.)
(3) poemul didactic („Arta poetică" – Boileau; „Georgicele" – Vergilius)
(4) poemul elogios-descriptiv („Cântarea României" – A. Russo)
(5) poemul de dragoste;
(6) poemul filozofic;
(7) etc.

POVESTIREA

DEFINIŢIA: naraţiune literară de dimensiuni relativ reduse, care conţine un fond liric.

- este o specie a genului epic; în proză;
- cuprinde relatarea unei anecdote, a unei aventuri;
- o relatare a unor întâmplări miraculoase sau de altă natură, urmând să amuze;
- o relatare de întâmplări inventate, verosimile doar într-o mică măsură;
- predilecţie pentru împrejurări generatoare de sensuri general- umane;
- (şi) pentru aspecte pilduitoare şi aplicabile la serii şi comportamente umane extrem de largi;
- o cugetare despre adevăr, minciună, bine sau rău;
- despre punţile tremurătoare ale condiţiei umane, ameninţată şi supusă alienării, năzuind să se regăsească în înţelepciune;
- istorisire a unor aventuri miraculoase, fantastice, comice, adesea licenţioase;
- (chiar dincolo de laturile folclorice, fantastice, neverosimile etc., ea apare ca o relatare verosimilă, reală chiar, şi oricum credibilă);
- este apropiată atât de nuvelă, cât şi de fabulă;
- este o naraţiune despre fapte contemporane, săvârşite de către povestitor (sau la care acesta a fost martor);
- se narează rostind; se rosteşte o întâmplare (controlată chiar şi sonor) pentru a împărtăşi ceva unui auditoriu;

Scanned with OKEN Scanner

➢ o relatare prin unghiul povestitorului, identificat cu evenimentul epic;
➢ (naratorul este participant);
➢ (sau) o relatare detaşată a unei împrejurări aflate sau contemplate;
➢ (naratorul este martor);
➢ naraţiunea este transmisă de un interlocutor al adevăratului participant la întâmplare;
➢ (naratorul este observator);
➢ (uneori) presupune lirism, dispoziţii evocatoare;
➢ (sau) pitoresc, sugestii pentru compunerea unei atmosfere;
➢ întâmplarea relatată pare să fie deosebită, (uneori) chiar ieşită din comun;
➢ (de unde şi) o anumită insistenţă, o implicare, o participare intensă a naratorului;
➢ (de aceea) se simte nevoia de a o relata;

☝ - (!!) în nuvelă nu se simte această necesitate a relatării, de unde şi tonul mai calm, mai rece, mai neimplicat;

➢ analiza faptelor este mai adâncă, profundă, cu implicare din partea naratorului;
➢ limbajul este mai afectiv, mai duios (sau mai dur, în funcţie de natura faptelor relatate)
➢ (de aici:) exclamaţii, interjecţii, dativul etic, prin care naratorul se implică sufleteşte în faptele relatate;

☝ - (!!) pare mai puţin o specie a literaturii, cât mai ales un mod de lucru;

➢ pare a avea un stil mai neîngrijit decât al nuvelei;
➢ relatarea faptelor se face sub imperativul memoriei naratorului;
➢ (de aici:) tehnica enunţului discontinuu (întreruperi, reveniri, reluări etc.);
➢ această tehnică serveşte şi la precipitarea dramatică a acţiunii, la creşterea stării de tensiune a momentelor;
➢ dă impresia unui lung monolog;
➢ (dialogul pare a fi folosit întâmplător, doar pentru a înviora, a da dinamism relatării când tinde să treneze);
➢ prin modul cum sunt prezentate faptele, dă impresia că acestea sunt autentice, reale;
➢ (de aici:) 1. aspectul aproape autobiografic; 2. confuzia care se face – adeseori – între narator şi autor;

☝ - (!!) în nuvelă, cititorul acceptă mai uşor convenţiile literaturii:
(a) ficţiunea; (b) închipuirea; (c) imaginarul;

➢ ritmul naraţiunii este – de cele mai multe ori – lent, lin, curgător;
➢ (pe când în nuvelă, este mai alert, mai precipitat, mai dinamic);
➢ **rememorarea** este un act care se oficiază grav şi solemn;
➢ alteori, în tonalitate elegiacă şi discretă;

☝ - (!!) de altfel, povestirea se elaborează sub semnul aducerilor –aminte;

➢ (de aici:) evocarea, amintirea, restituirea în memorie a unui fapt de altădată;
➢ plasată sub impulsul amintirilor, corespondenţelor şi sincerităţii:
➢ (uneori disimulată din discreţie şi demnitate sufletească);
➢ vine din năzuinţa regăsirii unor evenimente vechi (!! chiar mitice); vine din sensuri etice populare;
➢ este, în fond, o reîntoarcere la date stabilite, verificate de experienţa umanităţii;

Scanned with OKEN Scanner

➢ (dar şi) o revenire la un timp istoric, revelator pentru perspectivele unei lumi supravegheate de lecţiile grave ale istoriei;
➢ este o evocare şi o reîntoarcere în trecut pentru a argumenta o afirmaţie sau pentru a ilustra corespondenţe între fapte şi destine;

Evocarea este generată şi mişcată de meandrele memoriei;
➢ edifică direcţia, ritmul şi structura povestirii;
➢ trecerea spre un timp al evocării se face prin mobilitatea memoriei;
- (!! există un mecanism declanşator al aducerilor-aminte);
➢ reclamă o participare afectivă de mare intensitate;
➢ înseamnă şi ieşirea din timpul prezent spre rezolvarea şi decantarea unui timp anterior, încărcat de sens, de experienţe (şiturile);
➢ reîntoarce omul la momentele indelebile ale unor vârste interioare;
➢ ea devine o posibilitate pentru rescrierea şi înregistrarea unei moşteniri în memoria umanităţii;

Etapele povestirii:
(!! declanşarea povestirii este făcută de:
1. amintirea despre alte vremuri;
2. iubiri defuncte;
3. fapte pilduitoare;
4. un act justiţiar;
5. etc.

➢ începe cu o reflecţie provocată de contemplarea unor comportamente, procese, fenomene, raporturi sau locuri, obiecte;
➢ (fie că) amână lansarea unui pretext narativ (- vezi declanşarea povestirii);
➢ (fie) cel puţin o propoziţie menită să enunţe un fapt şi să producă interesul, curiozitatea interlocutorului;
➢ o formulă introductivă;
➢ (care decide ritmul şi chiar dimensiunile estetice ale naraţiunii);
➢ se stabileşte un spaţiu afectiv şi material inspirator;
➢ (ore de calm, de aduceri-aminte, de retrospective, de închinare însoţită de vin bun la ceasul confesiunilor);
➢ se anunţă motivul;
➢ se pun întrebări;
➢ (eventual, se revine la enunţul iniţial prin prelungirea unui scontat suspans);
➢ vagi referinţe temporale;
➢ se derulează discursul propriu-zis, prin accentuarea tramei;
➢ un spaţiu interstiţiar, cu:
a) întreruperi;
b) digresiuni;
c) mici interludii pentru reglarea ritmului (timpii naraţiunii), a respiraţiei, a suspansului, pentru regizarea deznodământului;
- (!! în povestirile umoristice: a) o gradare a peripeţiilor hazlii;
d) se recurge la imprevizibilul anecdotei etc.;
➢ intriga, motivaţia, conflictul sunt determinate de o opoziţie netă, ireductibilă, tranşantă;
- (!! de cele mai multe ori – de natură etică);
- (!! comportamentul şi abaterile de la o ordine morală prestabilită sunt sancţionate);
➢ nu are o intrigă specifică prozei obiective;

Scanned with OKEN Scanner

➢ finalul, de regulă, este imprevizibil;
➢ este pregătit treptat, fără avansarea sfârşitului;
➢ este însoţit de: suspans, tensiune, atenţia tot mai mult cucerită prin evoluţia evenimentului;
➢ face, aproape totdeauna, posibilă o anume deschidere;
➢ (deci este: a) suspendat; b) neîncheiat; c) nerezolvat);
- (!! uneori, un ascultător este chemat să ofere o soluţie de final) .

Ritualul istorisirii:

- ţine de o ştiinţă a organizării şi ordonării tuturor constituenţilor structurali ai povestirii;

1. pregătire;
2. angajare;
3. enunţare;
4. istorisire;
5. pauze;
6. interludii;
7. deznodământ;
8. etc.

➢ organizarea spaţiului şi a timpului epic;
➢ o anumită unitate de loc şi de timp pentru ulterioara angajare a planului narativ propriu-zis;
➢ cadrul: un han, o casă, un loc de popas, într-o călătorie etc.;
➢ timpul circumstanţiază povestirea;
➢ primul moment este asemănător unui prolog:
➢ un comentariu reflexiv: o meditaţie despre om, despre finalitatea actelor sale, generalizarea unei experienţe mai largi;
➢ pregăteşte angajarea atenţiei auditoriului;
➢ (auditoriul este îndemnat să circumscrie viitoarea întâmplare în datele cugetării sale);
➢ povestirea începe să se înfiripe;
➢ apar referinţe cu caracter personal, continuând să reamintească o întâmplare trăită direct;
➢ reacţia din final a auditoriului; impresiile asupra celor auzite.

Istorisire-adevăr:

- (!! multiple asigurări ale naratorului că faptele relatate sunt autentice, adevărate);
➢ povestirea metamorfozează totul într-o supra-realitate a ficţiunii şi a invenţiei;
➢ discursul epic este deschis spre un limbaj capabil să creeze o tensiune a cunoaşterii, a satisfacerii gustului spre curiozitate;
➢ (deci apar des sintagme ca: „fapt real, „fapt petrecut aievea" sau „trăit", „auzit sau înregistrat" etc.);
➢ povestirea este o relatere, cu tot ce implică aceasta:
1. comunicare;
2. plăcerea de a transmite şi de a asculta;
3. de a inventa şi disimula;
4. de a „monta" un spectacol etc., neuitând nici unul din efectele şi artificiile acestuia.

Spaţiul (loc, relief, cadru natural, obiecte, tipologie umană etc.) deţine un rol primordial;
➢ este o dimensiune estetică esenţială, modelatoare;
a) locul unde se povesteşte;
b) locul întâmplării;

Scanned with OKEN Scanner

➢ asociază sau disociază planurile: narativ-receptor; narativul în legătură cu povestitorul-autor;
➢ dă operei finalitate, măsură şi echilibru, consistenţă şi sens;
➢ include o justă estimare a relaţiilor dintre personaje;
➢ el fixează un loc privilegiat şi adesea simbolic;
➢ (ex.: hanul, natura, o călătorie etc.);
➢ activează şi dimensionează privirea naratorului;
➢ realizează raporturile între real şi imaginar, între credibil şi incredibil.

Timpul este subordonat viziunii spaţiale;

- (!!) relaţia: timpul evenimentului – în trecut – şi timpul povestitorului – în prezent; eventual, şi timpul evocării;
- păstrează o anumită încremenire, o suspendare a orelor;
- (!!) nu există un timp accidental, imediat, strict material, limitativ şi restrictiv;

➢ imprecizia temporală: nedeterminarea exactă augmentează dimensiunile întâmplării;
➢ utilizarea unor construcţii orchestrate precis prin intervale, prin interludii narative, ori prin voita subiectivizare şi relativizare a timpului naraţiunii şi al naratorului.

Vizualul

➢ universul privirii este infinit, în concordanţă cu perspectivele spaţio-temporale;
➢ privirea este candidă, naivă, deloc blazată, proaspătă;
➢ (sau) însetată de semne vechi şi totuşi neacoperite de zgura timpului.

Naratorul

➢ apare adeseori ca „interpret;
➢ îndemnat să traverseze momentele unui recital dramatic, jucat într-o formulă de povestire-pantomimă);
➢ rosteşte istorisiri;
➢ devine rapsodul vechilor lumi;
➢ interpretează un text, re-creându-l de fiecare dată cu acelaşi fior al creaţiei autentice, unice;
➢ are conştiinţa repetării motivelor, faptelor cu tâlc, pilduitoare prin natura lor.

Poate fi:

1. martor şi eroul întâmplării;
2. martor (fără a fi eroul întâmplării);
3. interpret (nu a fost nici martor, nici erou al întâmplării) .

Calităţile naratorului:

1. invenţie, inventivitate;
2. arta de a improviza;
3. umor;
4. arta relatării;
5. suculenţa expresiei;
6. darul interpretării, al nuanţării;
7. (şi) al trecerii de la un rol la celălalt;
8. poate trece de la un registru vocal la altul;
9. capacitatea de a capta interesul auditoriului;
10. (!! mai ales prin arta disimulării);

Scanned with OKEN Scanner

11. stăpâneşte ceremonialul pregătirii şi rostirii;
12. ştie să creeze echivocul (e adevărat sau nu?"; „s-a petrecut aievea sau nu?) etc.;

Auditoriul

- stăpâneşte ceremonialul receptării celor spuse de narator;
- personajul ascultător este un virtual şi totodată potenţial narator;
- (este posibil ca el să devină transmiţătorul istoriei ascultate);
- intervine, cere explicaţii, influenţează ritmul şi accentele povestirii;
- dezvăluie plăcerea de a auzi o povestire;
- adeseori este chemat să dea o soluţie pentru final, deznodământ.

Personajul

- (!!) valoarea secundară a personajului;
- (!!) fixitatea şi convenţionalitatea planului în care este plasat personajul;
- intervine strict convenţional;
- fără pretenţii în ordinea amânării sau potenţării evenimentului;
- personajele sunt văzute în spirit clasicizant (sau, mai eaxct, aproape de acela al anticilor);
- (de aceea: detaliile, precizarea biografică etc. sunt tratate cu voită neglijenţă);
- accentul pe latura morală a personalităţii umane;
- scriitorul urmăreşte, de regulă, extragerea unei atitudini a personajului;
- se preferă un personaj-caracter, abstras multiplelor interferenţe (pasiuni, sentimente, reacţii etc.);
- concentrat şi controlat de manifestarea unei singure;
- cel mai des) atitudini morale sau pasionale;
- personajul are o evoluţie relativ egală;
- are o traiecţie morală şi afectivă fără devieri esenţiale;
- nu se tinde spre un desen minuţios, nuanţat, lucrat cu migală;
- (ci:) spre contururile strict necesare, tipice;

Tipologie:

1. eroul;
2. trădătorul;
3. înţeleptul;
4. învăţatul;
5. femeia;
6. cerşetorul;
7. ascetul;
8. martorul;
9. infidelul;
10. orgoliosul;
11. spiritul versatil;
12. ipocritul;
13. virtutea;
14. spiritul malefic;
15. eroismul;
16. statornicia;
17. etc.

Alte categorii caracterologice:

1. cavalerul;
2. bucătarul;
3. notarul;
4. corăbierul;
5. doctorul;
6. stareţa;
7. călugărul;
8. aprodul;
9. neguţătorul;
10. răzeşul;
11. logofătul;
12. etc.

Scanned with OKEN Scanner

Stil; compoziţie:

- povestirea cere o ştiinţă a construcţiei, a organizării elementului epic, a timpilor şi ritmului interior;
- obligă la„calcul" exact, la un proiect arhitectural (cu puţine posibilităţi de modificare);
- prezenţa unei scheme epice prestabilite;
- receptivitate la un univers restituit şi recompus din imagini auditive (datorită oralităţii);
- se distinge prin oralitate;
- (!!) *schiţa* pretinde stilul scris, indirect;
- pretinde un ascultător (nu un cititor);
- (!!) *schiţa* pretinde un cititor;
- presupune elemente vizuale, impuse mai pregnant în ordine vizuală;
- (***deci***:) gestica, expresia mimicii, mişcare – chiar în sensul spectacolului;
- conciziune, ordine univocă a discursului narativ;
- discursul epic este concentrat în naraţiune;
- motive predilecte;
- este ales cuvântul cu o reală încărcătură afectivă (amintiri, evocare);
- dar şi cu sonorităţi dispuse spre un efect propriu oralităţii, rostirii;
- forme morfosintactice pentru exprimarea impreciziei:„era odată" „cândva" „undeva" etc.;
- cultivă o expresie de mare sugestivitate;
- o impresionantă diversitate de figuri poetice;
- aptă pentru o nebănuită extensie a polisemiei;
- relatarea se face la persoana I;
- permeabilitate la comportamentul liric;
- infiltrarea treptată şi subtilă a unor note lirice;
- (care generează un subtext specific povestirii: elegiacă, nostalgică, gravă etc.);

Alte obiective; de urmărit:

1. modalităţi de realizare a oralităţii;
2. tipul de naraţiune;
3. cursul evocării; sensul ei;
4. etc.

REPORTAJUL

- este o specie a genului epic;
- conţine şi (multe) elemente lirice (evidenţiate de subiectivismul autorului);
- prezintă fapte, descrie oameni şi locuri din realitatea înconjurătoare, în scopul desprinderii unor semnificaţii social-umane, prin folosirea unor mijloace de expresie specifice literaturii artistice;
- este o proză de relatare exactă, aservită până la document;
- presupune o documentare directă; se întemeiază pe date concrete;
- documentul, realul sunt subsumate vocaţiei artistice a cretorului;
- rădăcinile reportajului sunt – prin definiţie – implântate în viaţă;
- banalul este ridicat la rang de senzaţional;
- „cotidianul îşi dezvăluie grăuntele de veşnicie, banalitatea capătă culorile senzaţiei şi ale aventurii." (M.M.)

Scanned with OKEN Scanner

➢ reclamă o raportare directă, imediată, la realul pe care-l selectează, şi o relatare în consecinţă;
➢ presupune o largă cuprindere de imagini sociale;
➢ oglindeşte fapte culese din actualitate;

- (!!) trimiterile spre trecut se impun; de se impun; de aici – antiteza;
➢ multe elemente ale unui realism nud (!! apropierea de *naturalism*);
➢ nepărăsirea faptului real nu presupune renunţarea la fantezie şi invenţie artistică;
➢ exactitatea la care ne cheamă nu atrage după sine pierderea însuşirilor artistice;
➢ multe elemente pitoreşti, captivante, incitante;
➢ o viziune plastică a realului;
➢ o mare putere de evocare;
➢ trezeşte ispita de a vedea locurile prezentate, oameni înfăţişaţi;
➢ intervenţia promptă, operativă în frământările clipei, capătă atributele longevităţii;
➢ (întrucât consideră existenţa în perspectiva absolutului şi nu a vremelnicului, precum *publicistica*);
➢ include noţiunea de „itinerar";

- (!!) chiar şi atunci când este prezentat un loc, o localitate, un ţinut etc., acestea sunt – de fapt – nişte repere pe un itinerar ales;

➢ capacitatea de a face memorabile cele descrise, de a vizualiza situaţiile, de a sugera o atmosferă;
➢ se respectă întocmai **timpul** şi **locul** acţiunii;
➢ respect pentru veridicitatea descrierii naturii, a structurii tipologice a personajului;
➢ (adeseori:) cugetări, observaţii, paralelisme, conexiuni etc.;
➢ elemnete moralizatoare, educative, etice, estetice etc.;

Feluri, subdiviziuni:

(1) reportajul literar; (2) reportajul jurnalistic (sau publicistic);
(3) reportaj-reclamă; (4) reportaj-poem (apropiat de eseu);
(5) reportaj-portret; (6) etc.;

➢ autorul - reporterul (naratorul; deci el este, în egală măsură, gazetar, scriitor, personaj);
➢ apare în postura de explorator şi descoperitor al noului, care merită să nu mai fie tăinuit;
- (!!) de aceea, el se des-tăinuie; observaţiile sale au acuitate;
➢ el scrie „cot la cot cu viaţa", în consonanţă cu estetica elementară a vieţii" (G.B.);
➢ „scriind evenimentul, contemplă în apele lui înspumate cerul nemişcător al eternităţii".(D.M.);
➢ „un scriitor care se deplasează pentru a observa oamenii, lucruri şi împrejurări la faţa locului, acela care atinge un mare număr de cititori şi poate provoca un curent de opinie publică."(T.V.);
➢ reporterul construieşte „ o lume" din datele cele mai curente ale vieţii, din amănunte precise, cifre, detalii locale, numiri exacate, expicaţii tehnice, dar punându-le în energice relaţii îndrăzneţe, revelatoare şi creând imagini încărcate cu o putere de şoc în stare să-l propulseze pe cititor în zona emoţiei;
➢ el se află mai mult în câmpul obiectului decât al subiectului;

Scanned with OKEN Scanner

➢ reporterul „este cel mai bun corectiv al esteticii turnului de fildeş"(G.B.);
➢ prin reportaj se manifestă plenar civismul creatorului;
➢ se poate vorbi despre dorinţa de cunoaştere a autorului;
➢ dar şi despre aceea de a face cunoscut;
➢ consemnările, mărturiile, comentariile reporterului devin moduri ale meditaţiei asupra vieţii, asupra omului;
➢ în intervenţiile sale (persuasive sau protestatare), în pledoariile sale se aude o voce a conştiinţei umanităţii;
➢ dintre toate simţurile, văzul are o funcţie aparte;
➢ (reporterul trebuie „să vadă" totul, de la macrocosmos până la...idei);
➢ (el trebuie „să scruteze lumea cu ochii mistuiţi lăuntric" – D.M.);
➢ să aibă capacitatea de pătrundere şi transfigurare a fenomenelor;
➢ urmăreşte obţinerea asentimentului cititorilor (prin raţionamente, demonstraţii, cifre, statistici etc.);
➢ (în literatură, scriitorul creează caractere, imagini, întâmplări etc., cu ajutorul imaginaţiei, servindu-se de elementele culese din realitate);
➢ reporterul nu creează, nu inventează, ci aduce în faţa cititorilor oameni şi fapte din realitate;
➢ el redă realitatea aşa cum este;

☝ - (!!) copierea fotografică a realităţii, reproducerea întâmplătoare a evenimentelor, nediferenţierea aleatorului de esenţă îl pot duce la *naturalism*;

➢ realitatea este proteică, fascinantă atât în substanţă, cât şi în înfăţişările ei;
➢ ca narator (reporterul, autorul): o intensă participare (din toate punctele de vedere);
➢ se apelează la figuri de stil care ajută la crearea unui tablou emoţionant;
➢ personajul, de regulă, este sumar prezentat, din câteva creionări;
➢ stilistic, compoziţional vorbind, calitate reportajului depinde de capacitatea autorului de a capta insolitul ascuns în straturile realului, de a descoperi în existenţa comună faptul şocant, răscolitor;
➢ stilul este, în general, alert, nervos; alteori – amplu şi solemn;
➢ împrumută (adeseori) de la presa periodică limbajul acesteia;
➢ (sfera lexicală, expresii pe care exprimarea curentă le adoptă înainte ca literatura să le consfinţească);
➢ mijloace artistice pentru exprimarea uimirii;
➢ destăinuirea (!! des-*tăinuirea*) are elementele monologului;
➢ detaliul joacă adeseori un rol foarte important, el putând atinge puterea simbolului;
➢ un oarecare verbalism de tipul retoricii clasiciste;
➢ cuvinte cu mare încărcătură afectivă (uneori chiar cuvinte vechi, regionalisme etc.);
➢ neologismele (chiar şi termeni tehnici) – din abundenţă, cu mare putere de sugestie, de generalizare;
➢ tendinţa spre esenţial, semnificativ şi ceea ce are puterea de a generaliza;
➢ procedeul paralelizării (oamenilor, a locurilor etc.);
➢ apelează la elemente poetice pentru a potenţa efectele reconstituirii ori pentru a suferi absenţa ficţiunii;
➢ descrierea este esenţializată, convertită (adeseori) în simboluri;
➢ (ea nu mai este doar o înregistrare plastică mortificată a exteriorului);
➢ naraţiunea predomină; dialogul este folosit sporadic;
➢ în general, constatările naratorului capătă haina monologului;

Scanned with OKEN Scanner

➢ fraza are rezonanţe şi valenţe poetice;
➢ procedeul intensificării unui aspect, al unei impresii unice, prin deplasarea expresiei acestora din locul pe care îl ocupă de obicei în frază;
➢ foarte multe propoziţii eliptice;
➢ (dar şi) propoziţii interogative retorice, pentru a-l lua pe cititor ca părtaş la cele auzite sau văzute;
➢ construcţia eliptică (şi alte căi) prin care se ajunge la stilul telegrafic, la conciziune;
➢ modalităţi multiple pentru exprimarea superlativului;
➢ o artă a gradaţiei pentru a trezi interesul cititorului (deci: *climaxul*);
➢ epitetul capătă accente de intensitate mai ales când este izolat, aflat mai departe de locul în care era aşteptat;
➢ alteori epitetul este folosit aluziv;
➢ antiteza (de orice natură: istorică, umană, temporală etc.) este implicită;
➢ personificarea;
➢ categorii estetice: grandiosul, sublimul etc., dar şi abjectul, urâtul etc.;

Alte obiective; de urmărit:

1. elemente de convergenţă cu operele memorialistice, pamfletul, notele de călătorie etc.;
2. vitalismul reportajului;
3. etc.

SCHIŢA

DEFINIŢIA: specie literară a genului epic, de dimensiuni reduse, care înfăţişează un (singur) episod caracteristic din viaţa unuia sau mai multor personaje.

➢ este o specie a genului epic;
➢ aparţine literaturii culte;
➢ dimensiuni reduse (uneori – miniaturale);
➢ (este – comparativ cu nuvela – mult mai mică);
➢ înfăţişează un singur episod din viaţa unuia sau mai multor personaje;

- (!!) dar un moment semnificativ, din care se poate deduce tot felul de viaţă al acestuia;

➢ întâmplarea redată este scurtă şi simplă;

- (!!) dar caracteristică pentru un individ sau o colectivitate;

➢ episodul prezentat trebuie să rezume o întreagă existenţă;
➢ sunt prezentate, de regulă, scene din viaţa contemporană autorului;
➢ (întâmplări veridice, autentice sau plauzibile, posibile de a se fi întâmplat);
➢ (un scurt tablou al moravurilor, obiceiurilor etc. dintr-o epocă dată);
➢ aria tematică este largă;
➢ rol (mai mult sau mai puţin evident) moralizator, etic, educativ etc.;
➢ sunt prezentate situaţii (rareori – proteste, luări tranşante de atitudine);
➢ locul şi timpul acţiunii (nu) sunt precizate cu exactitate;
➢ sunt limitate la maximum nu numai timpul, episoadele, secvenţele, prezentarea întâmplărilor, dar şi cadrul este restrâns (o încăpere, un compartiment de tren, un colţ, de natură etc.);
➢ acţiunile, întâmplările –puţine la număr – sunt scurte, dar semnificative;
➢ ocupă un interval scut de timp (dar foarte important pentru viaţa personajului);

Scanned with OKEN Scanner

- o agitație permanentă creează iluzia mișcării;
- cadrul acțiunii este descris precis și în cuvinte puține;
- o mare concentrare a ideilor;
- nu se vehiculează idei capitale, ci simple, general-umane;
- acțiunea este lineară;
- compoziția este riguros orientată spre deznodământ;
- (iar deznodământul este, de cele mai multe ori, neașteptat);
- începe cu o punere directă în temă (o scurtă expoziție);
- narațiunea este dispusă într-un singur plan;
- fără trimiteri înainte sau înapoi (fără „salturi, deci fir narativ linear);
- (de unde și verbele la timpuri definite tranșant: perfect compus, mai mult ca perfectul, viitorul anterior);
- (așadar: mai puțin imperfectul, viitorul propriui-zis);
- uneori narațiunea este dublată de secvențe narative secundare;
- intriga este simplă; evoluează rapid;
- înfruntarea dintre personaje nu ia amploare; este scurtă și fără consecințe grave, dramatice;
- relatarea este obiectivă, seacă (uneori – banală);
- alteori, are un caracter dramatic;
- ea constituie un fel de scară pentru punctul culminant;
- deznodământul (finalul) este, de regulă, neașteptat, surprinzător chiar, brusc;
- (uneori – hazliu, cu o notă de veselie, umor sau duioșie);
- (alteori – este lăsat la aprecierea cititorului);
- schița are **menirea** tocmai de a contura un personaj;
- (nu cadre social-politico-istorice etc.);
- personajele sunt puține;
- sunt oameni simpli, surprinși în situații obișnuite ale vieții lor;
- sunt preferate personajele tipice și evenimente veridice;
- dau dovadă de multă energie;
- nu au idealuri înalte;
- însușirile personajului sunt determinate de faptele acestuia;
- (sau de limbaj);
- accentul se pune îndeosebi pe portretul moral (aspectul fizic, exterior este – oarecum – neglijat);
- portretul este succint realizat, din câteva elemente;
- adevăratul și întregul său portret se încheagă însă din acțiune;
- (uneori personajele sunt definite de obiectele din jurul lor, de ticuri etc.);
- (alteori, sunt fixate doar printr-un gest caracteristic, mimică etc.);
- personajul principal are – normal – mai multe trăsături caracteristice;

☝ - (!!) dar una singură este evidențiată, privită din diferite unghiuri, studiată, cercetată, experimentată (pentru conturarea ei deplină);

- „eroul" cel mai bine reliefat și cel mai autentic este naratorul; el are, de cele mai multe ori, rol de participant la acțiune;
- își exprimă părerile și judecățile asupra situațiilor și momentelor la care participă;
- naratorul povestește puțin, lăsând personajele celelalte să vorbească și să acționeze;
- trăsăturile care compun imaginea naratorului întreține senzația unei asemănări cu autorul;

☝ - (!! dar realitatea este alta sau greu de verificat);

Scanned with OKEN Scanner

➢ sentimentele şi gândurile autorului sunt încorporate în personaje (îndeosebi în narator);
- (***deci***:) el se exprimă direct pe sine foarte rar; ci – indirect;
➢ **limbajul** este cel obişnuit, fără prea multe prelucrări literare;
➢ vocabular pentru o largă arie de cuprindere şi de sugestie;
➢ verbul la prezent pentru a sugera simultaneitatea acţiunilor;
➢ (adeseori, folosit la persoana I);
➢ imperativul (des folosit; în corelaţie cu dialogul);
➢ multe apelative (creează imaginea unei oarecare oralităţi);
➢ propoziţii scurte (uneori – eliptice de predicat);
➢ propoziţiile, chiar dacă sunt dezvoltate, nu au mare încărcătură de elemente subordonate (atribute, complemente);
➢ frază simplă, fără prea multe subordonări (exceptând circumstanţialele de mod, de timp, de loc);
- (***deci***:) multe propoziţii principale (propriu-zise) şi principale independente (mai ales datorită: 1. dialogului; 2. intervenţiei naratorului);
➢ toate **elementele compoziţional-stilistice** se circumscriu sferei şi scopului conciziunii;

- (!!) concentrarea, laconismul - supremele calităţi ale schiţei;
- (!!) chiar şi titlul este, de regulă, scurt, dar semnificativ;
- procedeele artistice sunt în aşa fel folosite, încât să creeze o naraţiune antrenantă, expresivă;

➢ figurile de stil au o mare putere de sugestie;
➢ (fiind ele însele o sursă a conciziunii stilului);
➢ descrierea este destul de săracă în figuri de stil;
➢ ea este sumară, dar esenţială;
➢ elementele descrierii sunt atât de concentrate şi de semnificative, încât apar ca adevărate simboluri;
➢ (de aceea:) adjectivele şi adverbele sunt puţine, substantivele cu prepoziţie sau în genitiv fiind mai potrivite pentru acest scop;
➢ dialogul, adeseori, este predominant;
➢ el imprimă dinamism acţiunii;
➢ (!! de aici:) apropierea de scenetă; chiar posibilitatea de a transforma uşor în scenetă;
➢ naraţiunea este alertă; are un ritm dinamic;
➢ sunt evitate detaliile, liniile amănuntului nu există;
➢ totul se produce din trăsături generale, mari (!! dar elocvente);

- (!!) folosirea amănuntului (cu valori semnificative, chiar simbolice) are rolul de a crea o clară imagine vizuală a celor relatate;
- (***deci***:) alegerea iscusită a detaliilor, atunci când există;
➢ (sunt reliefate doar trăsăturile esenţiale);
➢ gradaţia este folosită în reliefarea creşterii tensiunii nervoase (!! dar şi a interesului cititorilor);
➢ atenţia cititorului mai este reţinută şi de ineditul evenimentelor narate;
➢ stilul este obiectiv sau fals obiectiv;

- (!!) naratorul dă impresia că nu se implică în cele relatate; în realitate – el este total implicat;

➢ adeseori – stil patetic (real sau simulat), convingător);

Scanned with OKEN Scanner

Alte obiective; de urmărit:

1. categorii estetice: dramaticul, tragicul, comicul, umoristicul etc.;
2. corelarea cu alte opere cunoscute.
3. etc.

NUVELA

DEFINIŢIA: Specie literară a genului epic, mai amplă şi mai complexă decât schiţa, mai simplă decât romanul, care înfăţişează un episod semnificativ din viaţa unuia sau mai multor personaje (prezentate în mediul lor social) .

➢ aparţine genului epic; în proză; dimensiuni reduse;
➢ este de întindere mai mică decât romanul şi mai mare decât schiţa sau povestirea);
➢ (10 – 15 pagini; unele pot ajunge chiar peste 100);

- (!!) în Japonia se practică o nuvelă de aproximativ 15 rânduri;

➢ numele său duce, în primul rând, la caracterul narativ;

- (!!) şi nu la alte elemente structurale: personajul, eul auctorial etc.;

➢ naraţiunea este compactă (!! când este întreruptă de schimbări de scenă, ca în dramă, ea se divide în capitole sau părţi);
➢ presupune rezumatul, chintesenţa, schema unei naraţiuni în ordine cronologică;
➢ esenţială este compoziţia; caracterul compoziţional al nuvelei este închis;
➢ subiectul poate fi simplu (cu un singur episod) sau complex (!! dar componentele să formeze un tot unitar);
- (***deci***:) subiect concis şi intensiv)
➢ necesită o construcţie logică şi chiar...stringentă;
➢ spre deosebire de povestire, care apare ca un rezultat al fluxului memoriei naratorului;
➢ subiectul este, de regulă, construit cu luciditate şi rafinament;
➢ putem vorbi chiar de o logică a atitudinilor şi a evenimentelor;
➢ un rol important îl au detaliile (chiar şi cele nesemnificative);
➢ (acestea se justifică în perspectiva deznodământului);
➢ deznodământul are un rol foarte important în nuvelă;
➢ detaliile contribuie la crearea impresiei de autenticitate a întâmplărilor prezentate;
➢ construcţia este mai coerentă şi mai bine echilibrată decât a povestirii;
➢ (de aceea) apare ca o operă literară logică, uşor didacticistă, chiar tezistă;
➢ (parcă, prin deznodământ, ar vrea să demonstreze ceva: o idee, o concepţie etc.);
➢ (iar întreaga desfăşurare epică n-a fost altceva decât pregătirea argumentelor pentru această demonstraţie);
➢ are mai multe momente; acestea sunt legate între ele;
➢ are o acţiune mai amplă şi mai complicată decât schiţa, dar mai redusă şi mai simplificată decât romanul;
➢ prezintă, de regulă, ciocniri dramatice din viaţă;
➢ participă mai multe personaje care au caractere puternice;
➢ este, de obicei, gândită pe o construcţie simetrică, părţile componente având corespondenţă între ele;

Scanned with OKEN Scanner

➢ (de regulă) perspectiva (naratorului, a unor personaje etc.) variază, ceea ce permite o amplă deschidere spre final (deznodământ);
➢ pune în mişcare spiritul de observaţie morală şi socială, analiza psihologică;
➢ materia epică este condensată (!! nu atât de mult ca în schiţă);
➢ la aceasta contribuie toate mijloacele şi procedeele artistice ale conciziunii: (a) fraza scurtă; (b) propoziţii eliptice; (c) dialog segmentat, întrerupt, dar însufleţit; (d) etc.;
➢ (în unele nuvele) deşi autorul este implicat în rama istorisirii, totuşi nu el este prezentatorul întâmplărilor ce alcătuiesc nucleul propriu-zis, ci un alt personaj (martor real ori presupus al evenimentelor);

Titlul pune, de regulă, în evidenţă, momentul esenţial al naraţiunii;
a. este nodul care strânge tensional elementele subiectului;
b. aproape că titlul nu se poate despărţi de întregul nuvelei;
c. el se află în relaţie de semnificaţie cu întregul nuvelei;

➢ presupune o acţiune (rareori două sau trei);
➢ (de aceea) o mare economisire de mijloace; esenţializarea acestora;
➢ desfăşurarea acţiunii este, de regulă, cronologică, rectilinie;
➢ centrată pe tensiunea desfăşurării unor întâmplări;
➢ sfârşitului (care este altceva decât ştiutul deznodământ) i se acordă o maximă importanţă;
➢ de obicei, sfârşitul marchează şi încheierea destinului personajului;
➢ finalul nu se referă totdeauna la deznodământul subiectului (!! ci la acela al compoziţiei);
➢ (de aceea) unele pot avea final deschis sau neaşteptat;
➢ când finalul depăşeşte deznodământul, autorul introduce pentru aceasta motive noi;
➢ (motivele nou introduse sunt diferite de cele ale fabulaţiei, ale subiectului)
➢ (au un conţinut emoţional mai puternic pentru cititor);
➢ situaţiile insolvabile (referitoare la subiect) forţează apariţia motivului povestitorului, în final;
➢ nuvela este concepută minuţios, pentru atingerea unui efect precis;
➢ nuvela are o fabulă şi o dependenţă cauzală, logică şi temporală a motivelor);
- (!!) există şi nuvele fără dependenţa logico-cauzală şi temporală a motivelor;
- (!!) nuvela fără fabulă poate fi separată în părţi; iar părţile pot fi intervertite, fără să se încalce regularitatea mişcării generale a nuvelei;

➢ natura subiectului se sprijină preponderent pe faptul real;
➢ (în sensul verosimilităţii artistice – ca în roman –, opusă adevărului întâmplării);
- (!!) povestirea se inspiră din zone mai îndepărtate realului, inclusiv folclorice;
➢ întinderea exterioară, compoziţională, fizică se corelează ritmului intern, duratei subiectului;
➢ „Nuvela trebuie să se lanseze cu impetuozitate, asemeni unui proiectil lansat din avion, ca să atingă cu poanta sa, şi cu toată puterea, obiectivul vizat" (O.Wilde.);
➢ receptarea nuvelei se face dintr-o „răsuflare", continuu şi unitar;
➢ nuvela se axează pe sugestie, nu pe explicaţie (!! *a sugera* este mai greu decât *a spune*);

timpul şi spaţiul sunt limitate;

Scanned with OKEN Scanner

- (de la câteva ore – la câteva zile; într-un loc sau în două- trei locuri);
- (!! „In nuvelă avem de-a face cu un minimum de timp pentru un maxim de efect" – Th. Gauthier)

scriitorul este mai obiectiv, mai detaşat de subiect şi de personaje;

➢ de aceea, apariţia naratorului (care comunică nuvela) este însoţită de introducerea unor motive de încadrare a acestuia;

naratorul este detaşat, obiectiv (!! chiar dacă povestirea se face la persoana I);

➢ este destul de distanţat faţă de subiect şi faţă de personaje;
➢ el anunţă cum a luat cunoştinţă de cele întâmplate;
➢ face analogii cu alte întâmplări asemănătoare;
➢ alteori face doar câteva observaţii, digresiuni (mai mult sau mai puţin lirice);

personajul apare printr-o înlănţuire specială a împrejurărilor şi a relaţiilor;

➢ se manifestă (în conflictul în care intră), după firea proprie;
➢ de aceea, şi finalul este condiţionat de particularităţile caracterelor angajate;
➢ caracterele sunt deja formate; nu cunosc decât o evoluţie minimă;
➢ este caracterizat prin analiză, observaţie; mai puţin prin desfăşurarea dramatică;
➢ tipologia personajelor interesează mai puţin;
➢ (ea este cea ştiută din evoluţia literaturii timpului în care a fost scrisă nuvela respectivă; influenţată de curentele literare, tendinţe etc.);
➢ se poate vorbi chiar de „stereotipismul" eroilor (G.Călinescu);

specificitatea nuvelei:

1. măsură;
2. echilibru;
3. concentrare;
4. personaje puţine;
5. nu perfecţi; nu contradictorii;
6. (ci) interesanţi şi plăcuţi;
7. (adică aşa cum ne-ar plăcea să-i vedem);
8. întâmplări puţine;
9. bine gândită;
10. adevărată; dar care iese din comun;
11. ficţiune şi morală cât trebuie;
12. nu trenează în jurul unui punct;
13. dar nici nu se precipită;
14. dimensiuni medii;
15. maximă exploatare a cadrului dat;
16. obiectivare;
17. îndrăzneală;
18. renunţare la falsa strălucire;
19. „talent şi experienţă" (G.Călinescu)
20. etc.

schema de compoziţie:

1. inelară (în cerc); 2. în trepte;
3. paralelism 4. etc.;

Scanned with OKEN Scanner

feluri:

(A) 1. istorică;
2. mitologică;
3. exotică;
4. de inspirație socială contemporană;
5. fantastică;
6. ştiinţifico-fantastică
7. moralizatoare;
8. sentimentală;
9. psihologică;
10. filozofică;
11. senzaţională etc.;

(B) 1. romantică;
2. luministă;
3. realistă etc.;

(C) 1. obiectivă;
2. subiectivă;
3. absurdă;
4. umoristică;
5. etc.;

legături cu alte specii:

1. nuvela este apropiată de dramă (!! mai ales prin dispunerea rectilinie a naraţiunii);
2. (!! de aceea: o nuvelă se poate dramatiza – la fel ca şi schiţa, de altfel –, mult mai uşor decât altă specie; vezi „Hagi Tudose", de B. Şt. D.)
3. este apropiată de povestire şi de roman.

NUVELA

1. naraţiunea este cursivă, rectilinie;
2. naratorul nu are un statut special;
3. naratorul este obiectiv;
4. stilul este cel indirect;
5. (se adresează unui cititor);
6. formule realiste;
7. (uneori, chiar veriste:
a. prin aglomerări de amănunte descriptive;
b. arhaisme;
c. elemente de culoare locală;
d. etc.);
8. natura subiectului se sprijină preponderent pe faptul real.
9. se bazează pe efecte de stil;
10. adeseori este un „exerciţiu" pentru viitorul romancier;
11. (sau trădează o nostalgie a romanului);
12. luminează drumul spre roman;
13. „nuvela e un roman scurt" (L.R.)
14. o nuvelă poate părea un fragment, un episod dintr-un roman;
15. se axează pe sugestie;
16. receptarea nuvelei se face continuu şi unitar, „dintr-o răsuflare;
17. personajul este deja format;
18. personajul este caracterizat prin analiză, observaţie;

POVESTIREA

1. fixitatea unor trepte, o disciplină şi un cod ritualic;
- (pregătire, angajare, enunţare, istorisire, pauze, interludii, deznodământ);
2. spaţiu afectiv pentru narator;
3. naratorul este subiectiv;
4. stilul povestirii este direct;
- (!! oralitatea; el se adresează unui ascultător);
5. mai multe formule romantice;
6. povestirea se inspiră din zone mai îndepărtate, inclusiv folclorice.

ROMANUL

1. este refractar stilului;
- (!! îşi forjează un stil al... lipsei de stil);
2. de multe ori rezultă dintr-o nuvelă amplificată (din toate punctele de vedere);
3. (paradoxal: la rândul său rămâne tributar construcţiei nuvelei);
4. eclipsează nuvela, o vlăguieşte;
5. „romanul e o nuvelă lungă" (L.R.);
6. uneori, romanul este înşiruirea unor nuvele (ex.: romanul picaresc);
7. se bazează pe explicaţie;
8. receptarea romanului cere timp; lectura sa poate fi discontinuă, slujindu-se de memorie;
9. personajul este în formare;

Scanned with OKEN Scanner

19.destinul personajului se încheie o dată cu sfârşitul nuvelei;
20.timpul şi spaţiul sunt limitate;
21.nuvela este incapabilă de experienţe artistice;
22.desfăşurarea acţiunii este rectilinie, cronologică;
23.este centrată pe tensiunea desfăşurării unor întâmplări;
24.nu are intrigi paralele;
25.caracterul compoziţional al nuvelei este închis;

10. personajul este caracterizat mai mult prin desfăşurarea dramatică;
11. în roman, nu totdeauna: chiar dacă eroul moare, romanul continuă cu un epilog sau în altă manieră;
12. de regulă, timpul şi spaţiul sunt nelimitate (sau sunt larg limitate);
13. romanul, da;
14. romanul îşi permite adânciri, alunecări, digresiuni, o dezvoltare graduală;
15. îşi poate încetini acţiunea pentru a combina elemente eterogene;
16. are intrigi paralele;
17. romanul, de regulă, permite continuarea.

Alte obiective; de urmărit:

1. rostul/ menirea unor detalii semnificative;
2. apartenenţa la genul epic;
3. mijloace şi procedee de obţinere a conciziunii (printre altele: pauze, tăceri, idei sugestive, simboluri cu mare putere de generalizare etc.);

ROMANUL

DEFINIŢIA: 1. Specie a genului epic, de întindere mare, cu conţinut complex, care se desfăşoară de-a lungul unei anumite perioade şi angajează mai multe personaje, presupunând un anumit grad de adâncime a observaţiei sociale şi analizei psihologice.
2. Romanul este o operă de imaginaţie în proză, destul de lungă, care prezintă nişte personaje considerate reale, dându-le viaţă într-un anumit mediu, şi ne face să le cunoaştem psihologia, destinul, aventurile (Dicţ. *Robert*)

➢ este o operă literară epică; bazată pe naraţiune şi personaje;

- (***deci***:) naraţiunea este forma primară, de bază a organizării discursului epic;
- (!!) şi celelalte moduri de expunere au o pondere asemănătoare:

➢ descrierea are vădită putere:
  a.) de a crea o atmosferă (tragică sau veselă, sumbră sau luminoasă);
  b.) de a fixa cadrul diferitelor întâmplări;
  c.) poate fi sumară sau detaliată etc.;
➢ dialogul îşi probează toate virtuţile;
➢ la fel, monologul (mai ales în romanul psihologic sau în momentele de autoanaliză ale – şi a – personajelor;
➢ mai multe planuri ale acţiunii;
➢ păstrează (sau nu) cronologia faptelor, întâmplărilor;
➢ (acţiunea este lineară, întreruptă; are racursiuri sau nu etc.)
➢ are o tehnică narativă diversă;
➢ cu conflicte sociale şi sufleteşti;
➢ conflictul poate fi mai mult sau mai puţin ascuţit;
➢ situaţiile conflictuale sunt deosebite (!! dar uneori şi banale);
➢ are o intrigă principală (şi una sau mai multe secundare);

Scanned with OKEN Scanner

➢ intrigi pline de suspans (!! sau banale);
➢ cunoaşte o mare varietate de forme, de structuri;
➢ poate avea părţi, capitole, secvenţe etc.; în unu sau mai multe volume;
➢ (acestea pot apărea cu titluri referitoare la acţiunea care se petrece în diviziunea respectivă; sau fără titluri);
➢ romanul are o dublă vocaţie:

1. socială:

- se referă direct la societate (societatea contemporană autorului, de dinaintea lui sau la o societate viitoare;
- (!!) în romanele de „epocă" se foloseşte un limbaj specific, presărat cu arhaisme, regionalisme; alte mijloace prin care se sugerează vechimea: vestimentaţie, mobilier, arhitectură, obiceiuri ale timpului etc.;
- (din acest punct de vedere, unele romane concurează starea civilă);
- (!!) schimbând total terminologia, putem face referiri identice şi la romanele de anticipaţie;

2. sentimentală:

- (în majoritatea cazurilor) există o intrigă sentimentală;
- are nevoie de dragoste, de iubire ca un mobil puternic al marilor transformări ale existenţei;
- (pe care le transcrie cu predilecţie în pseudostările sale civile);

➢ prezintă destinul unor personalităţi bine individualizate (sau al unor grupuri);
➢ în centrul romanului: a. un personaj;
b. o întâmplare;
c. o categorie socială;
d. un concept (etic, estetic, filozofic, istoric etc.);
➢ cultivă personajul excepţional, complex, contradictoriu, în conflict cu lumea şi cu sine;
➢ personajele sunt luate din orice categorie socială, de orice vârstă etc.;
➢ (ele) sunt atent individualizate, zugrăvite în complexitatea vieţiisociale şi psihice;
➢ apar personaje principale (şi secundare), personaj individual (şi colectiv), pozitiv (şi negativ), masculin (şi feminin) etc.
➢ în general, o problematică esenţial-umană;
➢ oferă o imagine amplă, profundă, cuprinzătoare asupra vieţii sociale, istorice etc., asupra realităţii sau vieţii oamenilor;
➢ aria de cuprindere este diversă: de la un individ, o colectivitate, până la nivelul unei naţiuni;
➢ (de regulă) are un pronunţat caracter de frescă socială a unei perioade alese;
➢ sau surprinde doar un singur aspect local;

☝ - (!!) dar destul de semnificativ pentru a putea să generalizeze;

➢ are (sau nu are) o coerenţă formală;
➢ are o tramă (= capacitatea întregii povestiri de a ne impresiona);
➢ uneori, accentul se pune pe această tramă; alteori semnalăm lipsa ei totală;
➢ descindere în social şi contingent;
➢ (uneori) are ambiţia de a da o imagine cuprinzătoare a vieţii exterioare (sociale), cât şi a celei interioare (psihologice);
➢ fiecare roman are o lume proprie, cu norme şi reguli proprii;

☝ - (!!) care, nu totdeauna, sunt cele unanim acceptate;

Scanned with OKEN Scanner

➢ de cele mai multe ori, realizează un tablou (mai mult sau mai puțin) realist al unei epoci (perioade), zone geografice etc.;
➢ (uneori) scriitorul a fost inspirat de fapte și persoane reale;

- (!!) ficțiunea estompează însă totul, încât cu greu se mai poate recunoaște modelul;

➢ (de aceea) uneori se poate face o localizare, o referire la realitate; alteori, nu;
➢ romanul presupune un anumit grad de adâncime a observației;
➢ forme narative tradiționale sau noi (ori îmbinarea acestora);
➢ (orice roman):
1. protestează (activ sau pasiv);
2. afirmă sau neagă (anumite valori, concepte etc.);
3. impune sau exclude ceva;
➢ are un narator sau mai mulți naratori, mai multe voci ce se rostesc în cuprinsul operei;
➢ relatarea se face la persoana I (=subiectivism) sau a III-a (=obiectivism);
➢ interferențe între psihic, etic, estetic; între social, politic, cultural etc.;
➢ romanul poate apărea (cf. B. Tomașevski) ca:
1. o conexare a mai multor nuvele;
2. o biografie a eroului;
3. o istorie a călătoriilor eroului;
➢ punctul de plecare poate fi: o întâmplare reală, (sau) prelucrarea unui mit; (ori) îmbogățirea unui simbol știut etc.;
➢ se poate dezvolta și din familia formelor narative nefictive (scrisoarea, cronica, hrisovul, biografia, jurnalul intim etc.;
- (***deci:***) din documente sau din întâmplări reale;
➢ pune accentul pe detaliul caracteristic, pe mimesis (sau imitație);
➢ romanul antrenează în țesătura epică o serie de fapte care țin de dimensiunea reală;
➢ romanul este adevărat și liber;
a.- este <u>adevărat</u> grație libertății sale de a înțelege totul, de a spune totul;
b.- este <u>liber</u>, pentru că atinge dintr-o dată totalitatea vieții ale cărei secrete le cunoaștem din instinct;
➢ observația este combinată cu investigația (de orice natură: sufletească, socială, politică etc.);
➢ (dar) lasă loc (și) dezbaterii (de idei filozofice, culturale, politice etc.);
➢ romanul are desfășurarea gradată a unei opere dramatice;
➢ (totul este conceput în așa fel, încât să mențină mereu treaz interesul cititorului);
➢ uneori, întoarceri în timp și în spațiu (rememorarea copilăriei, a trecutului, a unor locuri etc.);
➢ ritmul acțiunii este alert (cerut de dramatismul faptelor) sau lent, încetinit (de regulă, prin comentariile naratorului, prin dialog etc.);
➢ categorii estetice întâlnite (aproape toate): frumosul, urâtul, comicul, oniricul, fantasticul, absurdul etc.;
➢ unele romane se impun (prin):
1. forța dramatică a acțiunii;
2. (sau) prin tensiunea unor scene;
3. (fie) prin simplitate;
4. (ori) complexitatea, multitudinea episoadelor, personajelor, problemelor abordate etc.;

Scanned with OKEN Scanner

5. prin puterea de a influenţa şi de a modela caractere;
6. (ori) prin subiect;
7. (fie) prin suspans;
8. (sau) reuşita personajului (a personajului ca personaj sau a faptelor sale);
9. etc.

- (!!) un roman ideal ar fi acela care le-ar atinge onorabil pe toate acestea;

➢ fiecare roman are o temă bine definită (excepţiile sunt rare: vezi „noul roman francez sau englez") .

Câteva **teme; motive**:

1. dragostea;
2. ura;
3. natura;
4. imoralitatea;
5. decăderea;
6. dezrădăcinarea;
7. inadaptarea;
8. obsesia;
9. lăcomia;
10. parvenitismul;
11. lipsa de scrupule;
12. ingeniozitatea;
13. etc.

de regulă, **clasificarea** se face după:

1. mediul descris;
2. meserii;
3. tehnici;
4. situaţii umane posibile;
5. naţiuni (romanul românesc; romanul german; romanul francez etc.);
6. etc.

sau se poate vorbi despre:

1. romanul **istoric**
   - unifică necesităţile epicului cu adevărul istoric;
   - istoria poate fi un fundal pentru epică (!! alteori – invers);
2. romanul **de aventuri**
   - naraţiunea este plină de nerv;
   - suspansul; febrilitatea personajului;
   - eroul trece în permanenţă de la un pericol de moarte, la salvare;
   - dialog viu, incitant;
   - întâmplări emoţionante, captivante.
3. romanul **de dragoste**
   - pune accent pe latura sentimentală;
   - este analizat cu finețe comportamentul personajului;
   - cititorul receptează trăiri intense şi armonioase;
   - (!! chiar dacă acţiunea este minoră, uneori – banală) .
4. romanul **de război**
5. romanul **psihologic**
6. romanul **„uşor"**
7. romanul **experimental**
8. romanul **satiric** şi **parodic**;
9. romanul **fantastic**;
10. romanul **fantezist**;
11. **ştiinţifico-fantastic**;
12. romanul **de familie**;

Scanned with OKEN Scanner

13. romanul **publicistic**;
14. romanul **fără subiect**;
15. romanul **realist**;
16. romanul **mitic**;
17. romanul **ciclic**;
18. romanul de **actualitate**, etc.

Alte clasificări ţin de apartenenţa la un curent, o tendinţă literară:

1. romanul **clasicist**;
2. romanul **romantic**;
3. romanul **naturalist**;
4. romanul **modernist**;
5. **„noul roman"**;
6. etc.

sau de predominantă estetică:

1. romanul **comic**;
2. romanul **dramatic**;
3. romanul **tragic**;
4. romanul **gotic** (grotesc; negru sau de groază): reprezentanţi: H. Walpole; Ann Radcliffe; Ch. R. Maturin;
   - accentul pe mister şi inexplicabil este o reacţie antiraţionalistă, de nuanţă romantică;
   - acţiuni palpitând de mister şi însoţite de groază;
   - întâmplări pline de neprevăzut; castele bântuite de fantome;
   - ruine sumbre, morminte, lumina spectrală a lunii etc.
5. roman **al absurdului**;
6. roman **umoristic**
7. etc.

Alte obiective; de urmărit:

1. coerenţa sau incoerenţa formală;
2. cronologia faptelor, întâmplărilor;
3. are (sau nu) un suspans; cum se realizează;
4. etc.

COMEDIA

➢ este o operă literară în proză (!! uneori, în versuri); aparţine genului dramatic;
- (!!) fiecare comedie trece pe lângă dramă atât cât trebuie ca să evite confuzia... genurilor;

➢ corespunde satirei din genul liric:

în satiră	**în comedie**
1. un comic subiectiv;	1. un comic obiectiv;
2. atitudinea ridiculizantă a poetului se exprimă direct, fără să rezulte exclusiv din obiectivarea sa în trăsăturile şi comportamentul personajului văzut în proiecţia scenei;	2. impresia directă şi momentană a autorului nu a fost consemnată imediat, ci după un timp necesar pentru elaborarea unei proiectări obiectivate; de aici (înrudirea şi cu epigrama).

Scanned with OKEN Scanner

➢ un element caracteristic este neprevăzutul situațiilor (qui-pro-quo-ul; ceva neașteptat, surprinzător);
➢ la baza comediei stă replica (!! mai ales incisivitatea, neprevăzutul, formularea ei paradoxală);
➢ urmărește crearea unei atmosfere de bună dispoziție, de voie bună;
- (!!) dar are – în subsidiar – și un sens moralizator;
➢ promovează indirect – prin recul – anumite valori etice, morale etc.;
➢ surpriza, elementul imprevizibil sunt tipice pentru comedie;
➢ (provoacă râsul tocmai prin ineditul legăturii dintre situații);
➢ glumele sunt ascunse sub aparența unei seriozități;
➢ (comedia) presupune finețe, delicatețe, inteligență etc.;
➢ (deci și categoriile estetice corespunzătoare: comicul, umoristicul, satiricul, grotescul etc.);
- (!!) lipsa acestora degenerează comedia în ... *farsă*;
➢ (prin comedie) se ridiculizează: (1) aspecte sociale; (2) etice); (3) morale; (4); moravuri și... (5); năravuri (6); diferite tipuri umane (7); vreo tară de comportament (8); de atitudine (9); de concepție (10) etc.
➢ (sau:) (1) prefăcătoria; (2) lașitatea; (3) ipocrizia; (4) falsitatea; (5) îngâmfarea; (6) etc.;
➢ (obiect al comediei mai pot fi:) (1) o întâmplare ciudată; (2) o bizarerie; (3) o poznă; (4) o bazaconie; (5) etc.;
➢ **personajul** comic este redus la câteva trăsături (!! iar acestea sunt îngroșate până la caricatură);
➢ el nu este conștient de ridicolul situației sale;
- (!!) când devine conștient de aceasta, se transformă într-un personaj tragic; vezi cazul lui *Don Quijote*;

STILISTICĂ/ ESTETICĂ

ORALITATEA

➢ calitatea stilului unei opere beletristice de a părea vorbit, dând exprimării un caracter spontan și viu, atât în dialogurile care notează particularitățile vorbirii personajelor, cât și în narațiunea propriu-zisă; ansamblu de particularități ale limbii vorbite, ale graiului viu;
➢ este (alături de: naturalețe; concizіune; simplitate; demnitate; armonie; finețe; bogăție; colorit; umor; ironie; etc.) una din calitățile particulare ale stilului;
➢ aparține stilului colocvial (familiar, cotidian-practic, vorbit);
➢ ansamblul de particularități ale limbii vorbite;
➢ se caracterizează printr-o relativă neglijență, dezinteres față de regulile limbii vorbite;
➢ aspectul de monolog al transmiterii informației;
➢ un fel de dialog fictiv, fără interlocutor, deci fără replică;
➢ (de aici:) (1) apropierea de interogația retorică și de invocație;
(2) spontaneitatea și dinamismul;
➢ se recurge la cuvinte și expresii consacrate, chiar „tocite";
➢ nu presupune o mare concentrare a gândirii și a atenției;

Scanned with OKEN Scanner

Însuşirile, caracteristicile oralităţii:

1. caracter individual;
2. caracter conversativ;
3. spontaneitatea;
4. caracter popular;
5. caracter regional;
6. caracter dialogat;
7. caracter situaţional;
8. caracter subiectiv;
9. caracter nemijlocit;
10. etc.

➢ elementele de oralitate restituie povestirea (în sens foarte larg, acela de „tot ce se narează") funcţiei sale primitive;
➢ (care este aceea de a se adresa nu unor *cititori*, ci unui *auditoriu*);
➢ prin acestea (elementele de sugestie a graiului viu) se urmăreşte cucerirea beneficiarului (cititor sau ascultător);

la **nivel fonetic** semnalăm:

➢ pronunţia greşită (în general, şi a numeralelor " în special): „păreche", „părete", „unşpe", „cinşpe" etc.;
➢ alungirea unor sunete (pe care o permite numai oralitatea);
➢ accentul, intonaţia, pauza, ritmul: într-o manieră individuală;
➢ palatizări şi alternanţe fonetice netipice limbii literare: să rămbie, să spuie, să şază, să vază etc.;
➢ introducerea unui „şi" (fostă conjuncţie?) în unele cuvinte compuse: câteşitrele, cevaşilea, orişicum etc.;

la **nivel lexical-semantic** întâlnim:

➢ crearea înţelesului figurat prin expresii idiomatice(în ciuda figurilor de stil ca atare);
➢ utilizarea largă a locuţiunilor (în special cele verbale şi adverbiale), a expresiilor în general;
➢ inserarea unor zicale şi proverbe populare;
➢ citarea unor fragmente de cântec popular etc.;
➢ (sau aluzia la ceva foarte cunoscut: întâmplare, loc, oameni etc.);
➢ regionalisme, provincialisme, cuvinte „învechite" (!! nu neapărat arhaisme*);
➢ elemente de jargon, termeni argotici, neologisme „stâlcite" (receptate „după ureche", nenormate încă de limba literară: „puncior", „videuri" etc.);
➢ excesul diminutivelor şi al augmentativelor;
➢ (adeseori:) înşirări de cuvinte, în lungi enumerări;
➢ (ceea ce denotă lipsa unei elaborări, a unei cizelări, ca într- un flux continuu: naratorul le spune aşa cum îi vin pe buze, nu se mai preocupă de ordonarea, de selectarea lor);
➢ (de aici:) şi repetiţia, reluarea ideii prin sinonime sau propoziţii apozitive introduse prin „adică");

la **nivel morfologic** constatăm:

➢ diferite forme cazuale: „săbiei", „nopţei", „crâşmăriţii", „bunăvoinţii" etc.;
➢ vocativul este des utilizat, în forme variate: „Mărie! Mărio! Maria!"
➢ multe interjecţii (atât interjecţii propriu-zise, cât şi onomatopee: „cling! cling!"; „zbrrr!" etc.);

(*) Deşi pare o tautologie sau chiar un joc de cuvinte, alăturarea acestora nu este întâmplătoare; comparaţi: logofăt, capuchehaie (= arhaisme); ceapeu, mat (=bodegă) (= cuvinte învechite)

Scanned with OKEN Scanner

➢ formele temporale cel mai des utilizate: perfectul simplu, imperfectul, perfectul compus, viitorul popular;
➢ prezentul dramatic şi prezentul istoric în acţiune;
➢ moduri verbale: imperativul, prezumtivul („or fi fiind", „or fi venind"; „să fi existând" etc.);
➢ forme temporale cu valoarea unor moduri;
➢ forme verbale cu valoarea unor timpuri;
➢ diferite îndemnuri (realizate prin interjecţii, adverbe, imperative, vocative);
➢ formule de adresare (într-o gamă diversă: politicoase şi ireverenţioase, fruste şi protocolare, directe sau ocolite etc.);
➢ interogaţii (mai mult sau mai puţin retorice, autointerogaţia etc.);
➢ formule de politeţe (folosite cu intenţie reverenţioasă, dar uneori şi ironică);
➢ observaţii apreciative (aprecieri pozitive, dar şi negative);
➢ verbe de declaraţie (*verba dicendi*); deci şi propoziţii independente;
➢ acumularea de verbe (pentru sporirea dinamicii);
➢ sugerarea dinamismului acţiunii se face şi prin adverbe (îndeosebi prin alăturarea adverbelor antonimice: „ici-colo"; „azi- mâine"; „înainte- înapoi" etc.;
➢ frecvenţa superlativului artistic, afectiv (realizat în diverse modalităţi);
➢ folosirea formei neaccentuate a pronumelor personale; dativul etic;
➢ diferite modalităţi de articulare:
(1) articolul posesiv „a" folosit invariabil, pentru toate situaţiile;
(2) articolul hotărât masculin folosit în procliza substantivelor feminine („lui mama"; „lui soră-sa" etc.);
➢ alăturarea unor adjective (atât pentru crearea unor imagini artistice fără a utiliza figuri de stil, cât şi pentru crearea unei impresii de superlativ mai ales prin valoarea lor lexicală);

la **nivelul sintaxei propoziţiei** remarcăm:
➢ aspecte ale acordului:
1. acorduri forţate: cămaşă cakie; rochie movă etc;
2. folosirea anacolutului: „nu ştiu alţii cum sunt, dar eu / /, îmi saltă inima de bucurie" (I.C.);
3. acorduri forţate (din teama de a nu greşi !!): ei mănânc, ele alerg etc.;
4. dezacordul: vine mulţi; ei pricepe etc.;
➢ propoziţia: simplă; neanalizabilă; monomembră şi bimembră; intercalată;
➢ propoziţia: enunţiativă, exclamativă, imperativă; interogativă;
➢ propoziţii eliptice de predicat (elipsa, în general);
➢ cuvinte de umplutură (deci fără funcţie sintactică) şi propoziţii incidente;
➢ repetarea (uneori reluarea) subiectului;
➢ atribute care includ forme populare (pronume demonstrativ, varianta scurtată: „un somn de cele popeşti" (I.C.)

la **nivel frastic** distingem:
➢ sunt evitate frazele cu structură complicată;
➢ coordonarea este predominantă în raport cu subordonarea;
➢ este folosită foarte des parataxa (justapunerea);
➢ elementele joncţionale sunt puţine, propoziţiile fiind legate, de obicei, prin „şi" (!! care poate avea şi alte valori decât cea copulativă);
➢ apar des propoziţii consecutive;
➢ ideea de consecuţie realizându-se atât prin:
(1) subordonata respectivă („plângea de sărea cămeşa de pe dânsa" – I.C.),

Scanned with OKEN Scanner

(2) cât şi la nivel lexical sau de sintaxă a propoziţiei: crapă de sete; moare de ciudă etc.;

(3) sau alte subordonate cu nuanţă de consecutivă (atributiva: „ai să ajungi împărat, care n-a mai stat altul pe faţa pamântului"; predicativă suplimentară: „văzând-o cât era de tânără, de frumoasă, de plină de vino-ncoace" etc.);

la nivelul topicii şi al punctuaţiei urmărim:

- deplasarea numelui prediativ înaintea semipredicatului (verbului copulativ);
- schimbări de topică: „bun tovarăs, ţi-ai ales" (I.C.);

la **nivel stilistic** observăm:

- rimele şi asonanţele strecurate în expunere („când sunt zile şi noroc, treci prin apă şi prin foc" – I.C.);
- comparaţii: rece ca gheaţa; verde ca buratecul etc.;

Alte obiective; de urmărit:

1. modurile de expunere:
- dialogul (cu toate elementele constitutive: locutor, interlocutor, alocutor);

2. toată gama negaţiei: prin intonaţie, interjecţii, adverbe, pronume, locuţiuni, expresii etc. (nu, ba, nici, deloc, nicidecum, câtuşi de puţin, nicăieri, nici de fel etc.);
3. etc.

UMORUL

- este (alături de: naturaleţe; conciziune; simplitate; demnitate; armonie; fineţe; bogăţie; colorit; oralitate; ironie; etc.) una din calităţile particulare ale stilului;
- este un element esenţial al oralităţii;
- în sfera sa intră acele acte, situaţii sau personaje care stârnesc râsul;

- (!!) dar este şi o categorie estetică (înscrisă în sfera comicului);

- este un mijloc de a prezenta realitatea, cu scopul de a trezi voia bună;
- această înclinare spre glume, amuzament, şotii şi ironii este ascunsă sub o înfăţişare serioasă, severă, plină de ironie şi de neprevăzut;
- dezvăluie laturile rizibile (ale unor persoane, fenomene), fără să le dea totuşi în ansamblu o valoare negativă;
- dă supleţe şi adâncime gândirii;
- (întăreşte legătura între oameni);
- din subtextul umorului se desprinde tâlcul mai adânc al unei realităţi care dă de gândit;
- constă în sublinierea absurdităţii laturilor unei situaţii, în general, fireşti;
- (deci:) orice ieşire neaşteptată din firesc este o sursă de umor;
- contribuie hotărâtor la savoarea relatării, narării, dându-le vioiciune;
- presupune fineţe, delicateţe, inteligenţă (chiar înţelepciune), indulgenţă, o atitudine ironică;
- cuprinde elemente sentimentale, grave, amare;
- (tensiunea dintre elementul comic şi cel grav poate duce umorul la graniţa tragicului);
- (poate include şi elemente dramatice);
- deplasează atenţia de la fondul comunicării la forma lui;
- are o anumită nuanţă care sensibilizează cuvintele;

Scanned with OKEN Scanner

(Re)sursele umorului sunt multiple:

(a) anumite discrepanţe, nepotriviri, neconcordanţe, contraste, straniul ciudatul, neprevăzutul, nefirescul etc.;

- (!!) discrepanţa dintre aparenţă şi realitate = comic;

➢ inadvertenţa între situaţiile reale şi cele imaginate;

➢ nepotrivirea dintre promisiune, făgăduială, intenţie " şi realizare;

➢ prăpastia dintre aspiraţii şi slăbiciunea umană;

➢ comportament ilogic, absurd;

➢ stilul comportamental nepotrivit cu situaţia dată; nepotrivirea reacţiilor (ex. la moartea cuiva, personajul râde sau cântă etc.);

➢ (sau false potriviri, coincidenţe ilare);

➢ divergenţa reacţiilor (ex.: la anunţarea publicării scrisorii, Tipătescu, Zoe şi Zharia Trahanache reacţionează diferit- I.L.C.);

➢ schimbarea turnurii unor situaţii duce la schimbarea totală a comportamentului (ex.: Nae Caţavencu fusese arogant, intransigent, dur, dar după pierderea scrisorii devine umil, servil, flasc etc. – I.L.C.);

➢ situaţii anapoda; nepotrivirea de situaţii;

➢ rezolvarea ciudată, neaşteptată, a unor situaţii fireşti;

➢ situaţii contrastante sau simplă nepotrivire (ex.: fără un motiv atmosferic, personajul merge cu o umbrelă deschisă deasupra capului);

➢ confuzia dintre unele lucruri, fapte; coincidenţe; echivoc;

➢ truisme prezentate într-o alură academică;

➢ contradicţia dintre termeni în vorbire;

➢ limbaj (stil) nepotrivit cu situaţia, cu mediul prezentate;

➢ diferenţa dintre umorul povestirii şi seriozitatea naratorului;

- (!!) când situaţia este inversă, rezultă grotescul;

➢ calmul povestirii este în contradicţie cu acţiunea rapidă, sau invers (ex.: un crainic transmite ultrarapid un meci anost, searbăd);

➢ ironiile ascunse într-o aparentă seriozitate (!! este utilizată mai ales antifraza);

➢ bruscheţea (ex.: trecerea prea rapidă de la spaimă la indiferenţă; de la calm la repeziciune etc.);

➢ mentalitatea nefirească (ex. „Bacalaureat", „Lanţul slăbiciunilor" – I.L.C.)

➢ un conflict ciudat;

➢ un deznodământ neaşteptat (ex.: „O scrisoare pierdută" – I.L.C.) .

(b) prin limbaj, îndeosebi prin elementele de oralitate:

➢ oralitatea limbajului pentru circumstanţe elevate;

➢ folosirea unor termeni specifici pentru situaţii nespecifice;

➢ (ex.: termeni bisericeşti pentru situaţii laice; termeni populari pentru situaţii elevate; limbaj afectiv în situaţii nepotrivite etc.);

➢ (expresii, elemente dialectale în neconcordanţă cu atmosfera textului etc.);

➢ situaţii dramatice relatate în manieră glumeaţă;

➢ excesul, aglomerarea verbelor de acţiune la aceeaşi categorie gramaticală (mod, timp, persoană);

➢ fraza prolixă;

➢ folosirea excesivă a unor (şi aceloraşi) cuvinte, expresii, ticuri verbale;

➢ utilizarea exagerată a unor termeni de limbaj comun;

➢ îngroşarea unor trăsături fizice sau morale;

➢ interferenţa stilurilor; folosirea nepotrivită a stilului;

➢ cuvintele sunt aşezate în combinaţii surprinzătoare;

➢ (exprimarea unor idei şi sentimente prin asociere cu termeni din alte domenii);

Scanned with OKEN Scanner

➢ combinaţia de regionalisme, arhaisme şi neologisme; amestecarea lor la întâmplare;
➢ personaje lipsite de cultură vor să pară culte;
➢ (invers: personaje culte apelează la elemente argotice, de jargon etc.);
➢ expresiile (în sine, ca atare);
➢ expresiile cu alcătuire neobişnuită;
➢ prin repetarea aproape obsedantă a unor expresii (socotite sau nesocotite ticuri);
➢ exprimarea onomatopeică, (semiarticulată sau) nearticulată a personajelor;
➢ expresii onomatopeice folosite inadecvat;
➢ diminutive; diminutive cu valoare augmentativă;
➢ augmentative; augmentative cu valoare diminutivală;
➢ numele sau poreclele cu încărcătură metaforică (de regulă, foste substantive comune);
➢ etimologia populară;
➢ utilizarea limbajului periferic, nemotivat, neşlefuit;
➢ din rapiditatea expunerii, din bâlbâiala sau din încetineală;
➢ insuficienta stăpânire a limbajului; stâlcirea unor cuvinte;
➢ din cuvinte nelegate coerent (!! punctele de suspensie);
➢ exprimarea poznaşă, mucalită, argotică;
➢ chiar din titlu (ex.: „D-l Goe" – I.L.C.);
➢ automatisme în vorbire (ex.: „stimabile"; „ai puţintică răbdare" – I.L.C.);
➢ din unele formule şablon;
➢ asociaţii incompatibile de cuvinte (= oximoron);
➢ contradicţia dintre termeni (ex.: „după lupte seculare care au durat aproape treizeci de ani " – I.L.C.);
➢ personajul vorbeşte fără să ştie ce spune;
➢ declaraţii paradoxale (ex.: „iubesc trădarea, dar urăsc pe trădători" – I.L.C.);
➢ împerecheri stranii de cuvinte;
➢ asocierea rimată (!! şi ritmată), batjocoritoare (ex.: „Dascăle – Trascăle, be – he – he! Dracul să te ie!" – I.C.);
➢ transformarea unor cuvinte străine în barbarisme (ex.: „furculision, fripturision" – V.A.);
➢ debitarea unor inepţii pentru atingerea unui scop (ex.: Nică înainte de plecarea la Socola – I.C.);
➢ unele obscenităţi ascunse în metafore;
➢ jocuri de cuvinte, uneori rimate;
➢ inserţia proverbelor şi a zicătorilor în locuri neaşteptate, surprinzătoare;
➢ prin şiretenia frazei (folosită drept capcană pentru surprinderea cititorului);
➢ termeni familiari (ex.: băieţii sunt „mangosiţi", „ticăiţi", „gligani", „coblizani" etc. – I.C.);
➢ anumite formule de adresare (ex.: Mă, Ioane" – I.C.; „stimabile" – I.L.C.);
➢ cuvinte inventate de autor (ex.: „nepurcele" – I.C.);
➢ folosirea prescurtărilor cu scopul de a exprima inferioritatea, înjosirea;

(c) prin încălcarea regulilor gramaticale:

➢ pronunţarea greşită, deformată, stâlcită a unor cuvinte;
➢ cuvintele capătă formă neaşteptată;
➢ cuvinte compuse rimat;
➢ cuvinte folosite incorect (lexical, morfologic, sintactic);
➢ pleonasmul (intenţionat); tautologia;
➢ cuvinte confundate (îndeosebi paronime); dezacordul, neacordul (anacolutul), falsul acord;

Scanned with OKEN Scanner

(d) prin câteva elemente stilistice:
➢ hiperbola; hiperbolizarea (situațiilor, atitudinii personajelor etc.);
➢ repetițiile supărătoare, înlănțuirea aceluiași fel de cuvinte (ex.: numai verbe sau numai substantive);
➢ oximoronul (involuntar) (ex.: „curat murdar" – I.L.C.);
➢ antifraza;
(e) din atitudinea autorului, a naratorului:
➢ autocaracterizarea (uneori autorul se amuză el însuși);
➢ autopersiflarea (umoristul se include și pe sine în rândul celor de care râde);
➢ folosirea ironiei și a autoironiei;
➢ intenția satirică (vădită);
➢ ridiculizează comportarea și mentalitatea unor personaje;
➢ creează caractere umoristice (ex.: fanfaronul, avarul, ipocritul, orgoliosul etc.);
➢ ridiculizează falsele sentimente;
➢ caracterizarea ironică a personajului (ex.: „fată balcâză și lălâie" – I.C.);
➢ caricatura, îngroșarea caricaturală (ex.: „Clevetici ultrademagogul" – V.A.);
➢ exagerează contururile unor personaje, duse până la grotesc și absurd;
➢ prin îngroșarea unor aspecte morale, psihice, sufletești; sublinierea unor slăbiciuni omenești (în neconcordanță cu statutul socio-profesional al personajului);
➢ prin exprimare aluzivă;
➢ gesturi, ticuri, mimică;
➢ prin caracterizarea directă (dură, neiertătoare);
➢ caracterizare prin comparații cu elemente din natură (indeosebi din sfera zoologicului, a mineralului);

Ate obiective; de urmărit:
1. interferența cu ironia, sarcasmul, comicul etc.;
2. felul cum este dată replica într-un dialog (tăios, ironic, hazliu etc.; ceea ce ține de arta dialogului).

COMICUL

1. **sinonimie**: care stârnește râsul; hazliu; amuzant; caraghios; vesel; ridicol;
2. **antonimie**: tragic;

➢ (comicul) poate fi evaluat prin raportare la: (1) rizibil; (2) caricatural; (3) ironic; (4) diform; (5) satiric; (6) umoristic; (7) spiritual; (8) grotescul; (9); (10);
➢ comicul se asociază, de obicei, cu: (a) ironia (aluzia ironică, ironia fină, de tip intelectual); (b) satira; (b) sarcasmul; (c) etc.;
➢ categorie estetică, în a cărei sferă intră actele, situațiile sau persoanele (din viață sau din artă) care provoacă râsul;
➢ („Un peisaj ar putea fi frumos, grațios, sublim, insignifiant sau urât: dar el nu va fi niciodată rizibil"-H. Bergson);
➢ formele principale ale comicului sunt *umorul* și *satira*
➢ modalitățile de manifestare sunt *ironia*, *sarcasmul*, *zeflemeaua*, *gluma* etc.
➢ adeseori îmbracă haina disimulării sub aparența celei mai desăvârșite candori;
➢ se bazează pe preschimbarea formelor canonice ale frumosului;
➢ preschimbarea se bazează pe o tehnică specifică;
➢ (!! ca și în cazul caricaturalului) preschimbarea merge în direcția creării de situații cărora să li se potrivească definiția aristotelică de „păcat, urâțenie nedureroasă și necorupătoare";

Scanned with OKEN Scanner

➢ comicul are o raportare antropocentrică;
➢ (adică:) cerința raportării situațiilor la om și la ținuta umană; în sfera acestei categorii estetice intră actele, situațiile sau persoanele – din viață sau din artă – care provoacă râsul;
➢ corespunde *râsului* (!! *ironicul* corespunde *surâsului*); de aceea se corelează și cu *umorul* (!! calitate a stilului), cu *umoristicul* (categorie estetică) etc.;
➢ tipurile comicului sunt manifestate prin (a) cuvinte; (b) gesturi; (c) situații; (d) forme „mecanice" imitând forme „vii"; (e) și invers; (f) etc.;
➢ este o valorificare sistematică a formelor rizibilului, prin: (a) utilizarea și combinarea principiului repetiției; și prin (b) persiflare;

Resursele comicului:

➢ dintr-o discrepanță/ contrast/ contradicție/ disproporție dintre:
(a) ceea ce pretinde personajul a fi și – de fapt – ce este în realitate;
(b) aparență și esență; (c) imaginație și realitate (sau situațiile imaginate, presupuse și cele obținute); (d) așteptare și finalizare/ rezultat; (e) „așteptat" și neașteptat"/ surpriză; (f) efort și rezultatul lui; (g) scopuri și mijloace; (h) viu și mecanic; (i) aspirație și capacitatea umană limitată; (j) conținut și formă; (k) parte și întreg; (l) valoare și nonvaloare etc.;
➢ uneori se recurge la exagerare, la șarjare;
➢ presupune o atitudine ironică, indulgentă, dar și satirică, înțepătoare;

Tipuri de comic:

(1) de situație;
➢ situații(le) ridicole în care este pus personajul;
➢ este provocat de unele (a) încurcături, (b) confuzii, (c) întâmplări surprinzătoare, (d) întorsături neașteptate ale subiectului (e) etc.;
(2) de acțiune;
(3) de intenții;
(4) de caracter.
➢ subliniază, până la îngroșare, defectele general-umane pe care le sancționează prin râs;
➢ evidențiază viciile omenești: (a) îngâmfarea; (b) prostia; (c) nedreptatea; (d) ipocrizia; (e) avariția; (f) parvenitismul; (g) lașitatea; (h) etc.;
(5) de moravuri;
➢ se exercită asupra unor mentalități învechite;
➢ asupra unor atitudini neconforme cu regulile îndeobște recunoscute; etc.;
(6) de comportament;
➢ prin „virajul" comportamental de la un aspect serios spre unul ridicol;
➢ (realizându-se un contrast între „așteptat" și „neașteptat");
(7) de limbaj (de exprimare; de nume proprii);
➢ limbajul presărat cu automatisme (deci: lipsă de gândire, de concentrare, de corelare a ideilor etc.);
➢ expresii caracteristice vorbirii neîngrijite; cuvinte (în special, neologisme) stâlcite etc.;
➢ sensul unor cuvinte este degradat din punctul de vedere al personajului;
➢ prin „virajul" verbal de la un aspect serios spre unul ridicol;
➢ (realizându-se un contrast între idee și modul de exprimare);
➢ apare la toate nivelurile gramaticale: (1) pronunție deformată; // (2) necunoașterea sensurilor exacte ale cuvântului; // (3) folosirea neadecvată a termenilor (pleonasmul, tautologia sau: regionalisme, arhaisme etc.); // (4)

Scanned with OKEN Scanner

neadecvarea termenilor la (a) situație, (b) loc, (c) timp, (d) grad de cultură (e) etc.; // (5) topica necontrolată, care creează echivocul; // (6) confuzie de sens între omonime; // (7) utilizarea nepotrivită a paronimelor; // (8) ticuri verbale; // (9) folosirea incorectă a sintaxei (dezacordul, anacolutul etc.) // (10) etc.;
- (!!) de cele mai multe ori, numele personajelor au ceva ridicol sau, cel puțin sugerează ceva ridicol;

(8) de desfășurare și rezolvare a conflictului.
(9) etc.

PROCEDEE/ FENOMENE STILISTICE

➢ constituie principala sursă de expresivitate a imaginii artistice;
➢ totodată probează anumite calități ale scriitorului, ale personajului sau ale operei literare;
➢ cele mai multe se asociază cu anumite sensuri;
➢ (dar) rolul lor este acela de „ornament, de podoabă expresivă; "
➢ (deci:) o îmbinare a utilului (sens, comunicare) cu frumosul (expresivitate, muzicalitate);
➢ fără ele nu se realizează elementele estetice: frumosul, urâtul, sublimul, comicul, ironicul etc.
➢ comunicarea poetică, artistică, literară (în general) este considerată o ordine întemeiată pe ambiguitatea semnelor, a cuvintelor, procedeelor stilistice;
➢ paradoxal: prin ambiguitatea lor se încearcă tocmai o luminare a fondului obscur al lucrurilor;
➢ dau indicii cu privire la:

A. autor; narator; personaj: (1) psigologia lui; (2) viziunea; (3) sensibilitatea; (4) experiența de viață; (5) nivelul de cultură; (6) înclinația artistică; (7) capacitatea de asociere; (8) direcția estetică; (9) respectul față de cuvânt; (10) nivelul imaginației verbale; (11) etc.

B. opera literară:(1) crearea unor imagini (a) inedite, (b) surpinzătoare; (2) ceea ce încântă, frumosul, plăcutul; (3) bogăția de sugestii; (4) eficiența artistică; (5) convertesc imaginea fizică într-o imagine poetică, artistică; (6) transformă elementul concret-sensibil, într-o imagine plastică, sugestivă.

ALITERAȚIA

(uneori apare sub numele de *parhomeon*);
➢ este un procedeu stilistic bazat pe repetiție;
➢ se repetă:
(a) o literă/ un sunet la începutul sau în interiorul mai multor cuvinte succesive;
- (!!) în această situație se vorbește despre *tautofonie*, care este de mai multe feluri:

(a) când sunetul repetat este „i" consonantic, se numește *iotacism*;
(b) când sunetul repetat este „l", se numește *labdacism*;
(c) când sunetul repetat este „m", se numește *mitacism*;
(d) când sunetul repetat este „s", se numește *polisigmă*;

➢ *ex.: „Prin vulturi vântul viu vuia..."(G.C.); // Argint e pe ape și aur în aer...
(b) un grup de litere în mai multe cuvinte succesive;

Scanned with OKEN Scanner

➢ *ex.: „...Galopând şi săpând, şi rupând şi surpând /.../ Unduind, şerpuind şi suind şi vuind/ Spumegând, fumegând, răpăgând şi strigând,/ Dănţuind, chefuind, duduind, şi huind /.../ Mereu, mereu coboară, domoală sau zglobie, / Bătrâna cataractă vulcan de apă vie..."(Şt. O. I.)
➢ efectul său rezultă din accentul afectiv purtat de sunetele repetate;
➢ stratul sonor al aliteraţiei atrage atenţia cititorului/ ascultătorului (producând chiar efecte estetice);
➢ sugerează o mişcare; creează efectul unei armonii imitative;
➢ creează impresia intensivă de multiplicare şi acumulare;
➢ pentru a sublinia, a întări sau pentru a potenţa ideea conţinută;
➢ contribuie la realizarea unui fragment de tablou dinamic;
➢ sporeşte puterea expresivă a noţiunii, cât şi încărcătura semantică, lexicală;
➢ realizează o armonie acustică internă; dar şi o simetrie;
➢ (fiind vorba de reluarea aceluiaşi grup sonor);
➢ creează efecte eufonice, imitative (onomatopeice);
➢ (dar şi efecte semantice, uneori: scoate în evidenţă o multitudine de nuanţe de sens);
➢ (cum ar fi:) (1) intensitatea sau (2) cantitatea, (3) progresia ori (4) periodicitatea, (5) durata, (6) distribuţia // sau // (7) frecvenţa, (8) succesiunea (9) etc.

ANACOLUTUL

➢ este o construcţie gramaticală greşită (!! o greşeală, dar... expresivă);
➢ constă în lipsa de legătură între începutul şi sfârşitul unei idei;
➢ sau întreruperea construcţiei sintactice şi continuarea frazei cu altă construcţie;
➢ (când abaterea constă în incongruenţa cazuală în propoziţie, se numeşte *antipalagă*);
➢ apare, de obicei, în fraze lungi, „pletoase", cu multiple subordonări;
➢ se omite acordul dintre predicat şi subiect;
➢ un termen al frazei cumulează mai multe funcţii sintactice;
➢ este specific limbii populare şi familiare; marchează oralitatea stilului;
➢ este folosit ca mijloc de caracterizare a unui personaj;
➢ evidenţiază nu numai (a) incultura, ci şi (b) puterea de concentrare, (c) de judecată, (d) incoerenţa în gândire, (e) ramolismentul, (f) decrepitudinea, (g) demagogia frazeologică a personajului (h) etc.;
➢ rezultă şi din rapiditatea vorbirii, din neglijenţă în exprimare etc.
➢ se caracterizează prin capacitatea de a intensifica expresivitatea comunicării;
➢ generează sugestia prin ceea ce aduce în construcţia sonoră, dar şi lexicală a comunicării;
➢ sugestia se face simţită intuitiv în receptarea enunţului;
➢* ex.: **1.** „Nu ştiu[1]/ alţii cum sunt,[2]/ dar **eu**,[3]/ când mă gândesc la locul naşterii mele,[4]/... etc. ..../ parcă-**mi saltă** şi acum inima de bucurie.[3]/"(I.C.)
2. „...Masa era compusă din două mesuţe mici /.../, care, neavând aceeaşi formă, îmbinarea lor alcătuia o figură..."(D.D.P.); la o propoziţie atributivă introdusă prin pronumele relativ „care" în nominativ (deci - subiect), apare al doilea subiect.

Scanned with OKEN Scanner

ANTITEZA

➢ când urmăreşte efecte ironice, se identifică ori cu antifraza, ori cu ironia;
➢ apare ca procedeu stilistic, dar şi ca procedeu compoziţional;
➢ sunt puse faţă în faţă două noţiuni contrastante;
➢ opoziţia se face între două cuvinte, două fenomene, situaţii, imagini, noţiuni, idei etc.;
- (***deci***:) se poate realiza „dimensional vorbind" de la un cuvânt până la o întreagă operă;
➢ prin această opunere, un termen îl reliefează, îl pune mai bine în evidenţă/ în lumină pe celălalt;
➢ (ca şi cum unul s-ar justifica prin celălalt);
- (!!) enunţul antitetic poate avea segmente repetate în aceeaşi frază în ordine inversă, realizând astfel o *antimetateză*;
➢ la nivel redus, vădit, se realizează prin conjuncţii adversative (*dar; iar; însă; ci*), cât şi prin conjuncţia copulativă „şi" (care îşi pierde această valoare, părând adversativă);
➢ la nivel macro, greu sesizabil, explicit, se face prin alte mijloace;
➢ este expresia lingvistică a unei gândiri pătrunzătoare, agere
➢ („antiteza este poarta prin care şi eroarea se strecoară de preferinţă spre adevăr" — Nietzsche);
➢ antiteza este mult mai sugestivă când apare chiar în titluri;
➢ îl determină pe cititor să parcurgă lectura sub atenţia dată chiar de la început;
➢ antiteza explicită îl îndeamnă la o reluare (!! fie şi mentală) a celor citite;
➢ apare ca antiteză descriptivă în portret/ portretizare;
➢ (adeseori) este folosită (ca joc de cuvinte) cu valenţe umoristice, în calambur;
➢ se caracterizează prin capacitatea de a intensifica expresivitatea comunicării;
➢ generează sugestia prin ceea ce aduce în construcţia sonoră, dar şi lexicală a comunicării;
➢ sugestia se face simţită intuitiv în receptarea enunţului;
➢ *ex.: (1) „Înger şi demon" (M. E.); //
(2) „Toate-s vechi şi nouă toate..."(M.E.);
(3) Ion (din opera omonimă - L.R.) ascultă, în prima parte a romanului, de „glasul pământului", iar în partea a doua, de „glasul iubirii";
(4) „Bun şi rău, sceptic şi cucernic, milos şi crud, temerar şi fricos - duh răzvrătit, împotriva lui mai mult decât asupra lumii..."(Al. V.).

ASONANŢA

➢ este un procedeu stilistic bazat pe repetiţie;
➢ repetarea vocalei accentuate în două sau mai multe cuvinte;
➢ poate pune în evidenţă timbre expresive;
➢ (alteori) poate crea versului sonorităţi onomatopeice;
➢ efectul său rezultă din accentul afectiv purtat de sunetul/sunetele repetate;
➢ stratul sonor al asonanţei atrage atenţia cititorului/ ascultătorului (producând chiar efecte estetice);
➢ sugerează o mişcare; creează efectul unei armonii imitative;
➢ creează impresia intensivă de multiplicare şi acumulare;
➢ pentru a sublinia, a întări sau pentru a potenţa ideea conţinută;
➢ contribuie la realizarea unui fragment de tablou dinamic;
➢ sporeşte puterea expresivă a noţiunii, cât şi încărcătura semantică, lexicală;

Scanned with OKEN Scanner

➢ realizează o armonie acustică internă; dar şi o simetrie;
➢ (fiind vorba de reluarea aceluiaşi sunet);
➢ creează efecte eufonice, imitative (onomatopeice);
➢ scoate în evidenţă o multitudine de nuanţe de sens;
➢ (cum ar fi:) (1) intensitatea sau (2) cantitatea, (3) progresia ori (4) periodicitatea, (5) durata, (6) distribuţia // sau // (7) frecvenţa, (8) succesiunea (9) etc.;
➢*ex.: „Iar ea vorbind cu el în somn,
Oftând din greu suspină:
- O, dulce-al nopţii mele domn,
De ce nu vii tu? Vină!"

COMPARAŢIA

➢ este o sintagmă inedită, plastică şi sugestivă, care pune faţă în faţă două elemente: termenul comparat /a/ sau *obiectul* şi termenul comparant /b/ sau *imaginea*;
➢ între cei doi termeni relaţia se stabileşte prin elemente comparative: **ca, precum, ca şi, asemeni cu, întocmai ca, tot astfel** etc.;
➢ termenul comparant trebuie să fie cât mai original, inedit, cu caracteristici notorii;
➢ un termen/ element are menirea să-l evoce pe celălalt;
➢ relaţia între ei se face prin prepoziţii, conjuncţii sau adverbe (ori prin locuţiunile acestora): ca; precum; ca şi; aşa cum; după cum etc.;
- (!!) când lipseşte elementul de relaţie, comparaţia devine - de regulă - metaforă;
- (!!) când metafora se transformă în comparaţie, prin adăugarea unor construcţii joncţionale ca „după cum", „ca şi", „ca şi cum" etc., se vorbeşte *maligmată*;
➢ gramatical, comparaţia se exprimă cel mai des printr-un complement circumstanţial de mod;
- (!!) mai mult sau mai puţin vizibil, comparaţia este ascunsă aproape în fiecare trop;
➢ rostul/ menirea elementului comparant:
(1) evidenţiază însuşirile specifice ale celuilalt termen;
(2) dar şi asemănările dintre ei;
(3) el trebuie să fie nou şi surprinzător;
(4) să mărească puterea de sugestie;
(5) etc.
➢ comparaţia are mare eficienţă artistică;
➢ oferă o multitudine de sugestii;
➢ analogiile, asemănările, deosebirile stabilite uimesc prin noutate şi dau sentimentul frumosului;
➢ sunt surprinzătoare pentru a asigura noutatea şi puterea sugestivă a comparaţiei;

Feluri:

A. (1) **simplă**: „Un salcâm privi spre munte/ Mândru ca o flamură..."(G.T.)
(2) **dezvoltată, amplă**: „Toate cele pământeşti,/ Sunt ca umbra norilor,/ Ca mireasma florilor..."(G.T.);
(3) **obişnuită, tradiţională**: „Atât de fragedă te-asemeni/ Cu floarea albă de cireş..."(M.E.);
(4) **livrescă, nobilă**: (vezi poezia „Cioara", de G. T., care abundă în comparaţii...nobile);
(5) **paralelă**: „Ca sclipirile de spadă/ Fulgerele-ncep să cadă..." (G.T.)

Scanned with OKEN Scanner

(6) **antitetică**: „...Şi ca un spin,/ Cu raza-i rece şi subţire,/ Mi-a strecurat un gând străin/ În visul meu de fericire..."(G.T.);
(7) **ascendentă, progresivă** (care tinde spre hiperbolizare sau spre personificare): „Unde valurile fac noduri alb/ ca o barbă nepieptănată de crai..."(M.S.)
(8) **descendentă, regresivă** (care tinde spre efectul litotei): „Nici cât un ou de muscă, nici cât un vârf de ac..."(G. T.)
(9) **narativă** (sau homerică: are o amplitudine cvasicompoziţională, termenii sunt alcătuiţi din mai multe propoziţii narative);
(10) etc.

B. în funcţie de natura sintactică a termenul comparant:
1. o determinare circumstanţială de mod;
2. o determinare atributivă;
3. o determinare circumstanţială consecutivă;
4. o relaţie circumstanţială;
5. o relaţie comparativă între două obiecte directe sau indirecte;

C. în funcţie de natura morfologică a termenul comparant:
1. comparaţie nominală;
2. comparaţie verbală;

D. după atitudinea vorbitorului:
1. umoristică;
2. grotescă;
3. ironico-satirică;
4. emfatică;
5. hiperbolică;
6. etc.

➢ este apropiată, iar uneori se interferează (se împleteşte, se asociază) cu alte procedee/ figuri stilistice: *asindetul, metafora, maligmata,* etc.;
➢ se caracterizează prin capacitatea de a intensifica expresivitatea comunicării;
➢ generează sugestia prin ceea ce aduce în construcţia sonoră, dar şi lexicală a comunicării;
➢ sugestia se face simţită intuitiv în receptarea enunţului.

ENUMERAŢIA

➢ înşiruirea unor termeni de acelaşi fel;
➢ enunţarea succesivă (cu sau fără determinări) a elementelor privitoare la aceeaşi împrejurare sau temă;
➢ se face în intenţia de prezentare detaliată a faptelor sau aspectelor vizate;
➢ prin cumularea elementelor enumerate se amplifică elementul central al comunicării, ideea exprimată;
➢ constă în descompunerea unui tot în diverse părţi componente, enunţându-le succesiv;
➢ (sau) în expunerea tuturor circumstanţelor unei acţiuni;
➢ utilizată (mai ales) în descriere;
➢ se atrage atenţia, prin insistenţă, asupra aspectului înfăţişat;
➢ se scoate în evidenţă diversitatea componentelor;
➢ prin enumeraţie se creează impresia unei augmentări, deci se poate ajunge la *hiperbolă*;
➢ se caracterizează prin elemente de analiză şi adaos;
➢ creează impresia intensivă de multiplicare şi acumulare;

Scanned with OKEN Scanner

➢ pentru a sublinia, a întări sau pentru a potenţa ideea conţinută;
➢ ajută la conturarea mesajului inerent sau a imaginii artistice;
➢ (este cu atât mai expresivă, cu cât se combină şi cu alte procedee stilistice);
➢ creează efecte semantice, uneori scoate în evidenţă o multitudine de nuanţe de sens);
➢ (cum ar fi:) intensitatea, cantitatea, progresia, periodicitatea, durata, distribuţia, frecvenţa, succesiunea etc.;
➢* ex.: (1) Vezi poezia „Lidice", de E.J.; (2) „Prin foc, prin spângi, prin glonţ, prin fum,/ Prin mii de baionete..."(V.A.); (3) „Topitorii, cuptoare, mori, puţuri, fierăstraie/ O sârmă dă lumină, o ţeavă vâlvătaie..."(T.A.); (4) „Unde sunt moşii voştri? Presăraţi...la Orbic, la Lipnic, la Soci, pe Teleajen, la Racova, la Războieni..."(B.Şt.D.); (5) „Iar în patru părţi a lumii vede şiruri munţii mari, / Atlasul, Caucazul, Taurul şi Balcanii seculari; / Vede Eufratul şi Tigris, Nilul, Dunărea bătrână..."(M. E.)

EXCLAMAŢIA

➢ este un enunţ (propoziţie sau frază) legat de un context care să-l justifice;
➢ exprimă un sentiment (!! deci nu orice construcţie exclamativă este şi procedeu stilistic);
➢ poate avea nuanţă: patetică, eroică, ironică etc.
➢ prin acest procedeu se exprimă un puternic sentiment de bucurie, de surpriză, de mânie etc.;
*ex. (1) „Moldova nu este .... care citat din Apus de soare????+.(B. Şt. D.)
(2) „O, te-admir, progenitură de origine romană." (M. E.)

GRADAŢIA

➢ (alte denumiri:) (1) climax; (2) anticlimax; (3) hipotipoză;
➢ succesiune (într-o anumită ordine) a unor serii de cuvinte (de regulă, epitete) cu intenţia de a mări sau de a micşora aspectele unei imagini;
- (!!) ordinea poate fi ascendentă ⇒ climax, sau descendentă ⇒ anticlimax;
- (!!) când gradaţia se realizează numai din epitet ⇒ hipotipoză;
➢ gradaţia se poate realiza şi la nivel de secvenţe, de fragmente sau al întregii opere;
➢ în intenţia de a mări dramatismul celor relatate;
➢ (sau) pentru a nuanţa, a evidenţia ideea conţinută în discurs/ exprimare;
- (!!) se poate realiza uneori şi numai prin intonaţie:
*ex.: (1) Să ne imaginăm (a) citirea în climax a versului eminescian, „Care vine, vine, vine, calcă totul în picioare..."; (b) dar şi citirea în anticlimax a celebrelor „Veni, vidi, vici...";
(2) Anunţarea, ivirea, dezlănţuirea, îndepărtarea (apoi apariţia soarelui) din fragmentul Singur" (C.H.).
(3) „Melancolic cornul sună? Mai departe, mai departe? Mai încet, tot mai încet..."(M.E.);
(4) „ Pentru-a crucii biruinţă se mişcară râuri-râuri/ Ori din codri răscolite ori stârnite din pustiuri, / Zguduind din pace-adâncă ale lumii începuturi,/ Înnegrind tot orizonul cu-a lor zeci de mii de scuturi; / Se mişcau îngrozitoare ca păduri de lănci şi săbii,/ Tremura înspăimântată marea de-ale lor corăbii!"(M.E.)
(5) „Dar din ce în ce s-alină/ Toate zgomotele-n sat/ Muncitorii s-au culcat/ Liniştea-i acum deplină/ S-a-nnoptat."(G.C.)

Scanned with OKEN Scanner

INTEROGAŢIA

➢ este o întrebare la care nu se aşteaptă răspunsul;
➢ răspunsul pare de la sine înţeles, de aceea el este ocolit, refuzat;
- (!!) când adresantul nu este de faţă ⇒ apostrofă;
➢ este specifică stilului oratoric;
➢ dă mai multă intensitate sentimentelor exprimate; însufleţeşte discusul/ comunicarea/ exprimarea;
➢ contribuie la exprimarea unor sentimente şi pasiuni puternice;
➢ (cum ar fi:) (1) indignarea; (2) durerea; (3) teama; (4) anxietatea; (5) îndoiala; (6) mirarea; (7) exaltarea; (8) etc.;
➢ se bazează pe intonarea expresă/ şi expresivă a elementelor componente;
➢ se caracterizează prin capacitatea de a intensifica expresivitatea comunicării;
➢ generează sugestia prin ceea ce aduce în construcţia sonoră, dar şi lexicală a comunicării;
➢ sugestia se face simţită intuitiv în receptarea enunţului;
*ex.: (1) „Au nu ai fost junǎ, n-ai fost tu frumoasă?/ Te-ai dus spre a stinge o stea radioasă?" (M.E.); (2) „Cum nu vii tu, Ţepeş □Doamne, ca punând mâna pe ei/ Să-i împarţi în două cete: în smintiţi şi în mişei..."(M.E.) (Atenţie! avem aici: 1. o interogaţie; 2. o invocaţie; şi totodată, (3) o apostrofă).

INVERSIUNEA

➢ constă în inversarea ordinii obişnuite a unor cuvinte în propoziţie (sau a propoziţiilor în frază), cum ar fi:
(a) adjectivul înaintea substantivului;
(b) complementul înaintea elementului regent;
(c) predicatul înaintea subiectului;
(d) propoziţia subordonată înaintea regentei; (e) etc.;
- (***deci:***) *inversiunea* este dislocarea unui segment posterior al enunţului şi aşezarea lui în faţa segmentului respectiv;
➢ inversiunea poate fi: (a) regresivă (de la dreapta la stânga); (b) progresivă (de la stânga la dreapta);
➢ astfel se subliniază, se accentuează o anumită idee, nuanţă etc.;
➢ apare şi ca miloc de păstrare a structurii versurilor;
➢ poate influenţa măsura versului (micşorând-o);
➢ deci: este cerută din necesităţi (a) de versificaţie, (b) de fluiditate ritmică, (c) de cezură, (d) de rimă (e) etc.;
➢ se caracterizează prin capacitatea de a intensifica expresivitatea comunicării;
➢ generează sugestia prin ceea ce aduce în noua, inedita construcţie sonoră, dar şi lexicală a comunicării;
➢ sugestia se face simţită intuitiv în receptarea enunţului;
* ex.: (1) „Peste vârfuri trece lună/ Codru-şi bate frunza lin/ Dintre ramuri de arin/ Melancolic cornul sună." (M.E.); (2) „Frunza-n codru cât învie / Doina cânt de voinicie."(F.)

INVOCAŢA RETORICĂ

➢ autorul se adresează unui personaj absent sau imaginar;
➢ (de obicei) este invocată o muză sau o forţă superioară, spre a-l ajuta pe poet să-şi ducă la bun sfârşit opera sa;
➢ dar şi ca suport stilistic în completarea interogaţiei;

Scanned with OKEN Scanner

➢ se bazează pe intonarea expresivă a elementelor comunicării arttistice;
* ex.: (1) „Cântă, zeiţă, mânia ce-aprinse pa Ahil' Peleianul/ Patimă crudă ce multe amaruri aduse..."(H.); // (2) „Muză! ce lui Omir odinioară /.../ Cântă şi mie, fii bunişoară..."(I.B.D.)

PARALELISMUL

➢ pune în analogie (sau în opoziţie) două elemente (fenomene, obiecte etc.);
➢ construcţiile sintactice puse în paralelă sunt aproape identice;
➢ poate amplifica, intensifica enunţul poetic;
➢poate fi: (1) sinonimic; (2) antonimic; (3) enumerativ etc.;
- (!!) sub denumirea de paralelă, apare şi ca procedeu stilistic (vezi supra, *Paralela*).
*ex.: „Şi pe trunchiuri negre pune/ Capiteluri de zăpadă/ Iar prin crengile cochete/ Flori de marmură anină..."(G.T.)

PLEONASMUL

➢ folosirea ,în acelaşi context, a doi termeni care se exclud reciproc;
➢ (unul este deci inutil);
➢ termenul al doilea este subordonat (gramatical) primului;
- (***deci***:) alăturarea a două cuvinte cu acelaşi înţeles;
* ex.: este curajos şi îndrăzneţ; avansaţi înainte; coboară în joc; aleargă repede; a ieşi afară; mediu ambiant; babă bătrână; dar totuşi etc.;
- (!!) adeseori este confundat cu tautologia, care (vezi infra) are alte elemente definitorii.
➢ Cu valori afectiv-stilistice:
(a) evidenţiază incultura vorbitorului, ignoranţa sau neglijenţa în exprimare;
- (deci este un mijloc de caracterizare a personajului);
(b) sau lipsa unui simţ al eufoniei;
(c) în exprimarea pretenţioasă („pe radical"), emfatică, deci ridicolă;
* ex.: e în stare a fi capabil să...(I.L.C.); vântul violinte care sufla puternic (I.L.C.).
(d) semn al oralităţii;
(e) (uneori) folosit cu intenţie pentru claritatea exprimării, pentru a nu lăsa loc vreunui echivoc, pentru unele nuanţări ale ideii etc.;
- (sau) cu scopul de a exprima mai energic, mai convingător ideea/ imaginea respectivă;
*ex.: (1) „Cobori în jos, luceafăr blând..."(M.E.); (2) pe veci nemuritoare; (3) mergea încet şi foarte lin; (4) mai superior; (5) „ Eu ţi-s frate, tu mi-eşti frate/ În noi doi un suflet bate." (V. A.) etc.
➢ se caracterizează prin elemente de analiză şi adaos;
➢ creează impresia intensivă de multiplicare şi acumulare;
➢ pentru a sublinia, a întări sau pentru a potenţa ideea conţinută;
➢ sporeşte puterea expresivă a noţiunii, cât şi încărcătura semantică, lexicală;
➢ ajută la conturarea mesajului inerent sau a imaginii artistice;
➢ (este cu atât mai expresivă, cu cât se combină şi cu alte procedee stilistice);
➢ creează efecte semantice, uneori scoate în evidenţă o multitudine de nuanţe de sens);
➢ (cum ar fi:) intensitatea, cantitatea, progresia, periodicitatea, durata, distribuţia, frecvenţa, succesiunea etc.;

Scanned with OKEN Scanner

REPETIŢIA

➢ este un procedeu stilistic bazat pe reluare deci procedeu iterativ;
➢ un cuvânt/ o sintagmă este folosit(ă) repetat pentru a întări o idee sau o impresie;
- (!!) pe baza repetiţiei se realizează şi alte procedee: (1) repetiţia (propriu-zisă); (2) refrenul; (3) anafora; (4) epifora; (5) anepifora; (6) epanafora; (7) antanaclaza; (8) anastrofa; (9) conversiunea; (10) chiasmul; (11) anadiploza; (12) paranomaza; (13) polisindetul; (14) figura etimologica; (15) aliteraţia; (16) etc.;
➢ prin repetiţie se insistă asupra unui obiect, fenomen ori stare sufletească pentru a produce o impresie mai puternică;
➢ fiind un procedeu de insistenţă, se ajunge uneori la frază barocă (!! dar şi expresivă), efectul devenind obsesiv;
➢ poate evidenţia anumite stări sufleteşti: (a) bucurie; (b) admiraţie; (c) durere; (d) reproş; (e) etc.;
➢ creează impresia intensivă de multiplicare şi acumulare;
➢ pentru a sublinia, a întări sau potenţa ideea conţinută;
➢ contribuie la realizarea unui fragment de tablou dinamic;
➢ sporeşte puterea expresivă a noţiunii, cât şi încărcătura semantică, lexicală;
➢ realizează o armonie acustică internă; dar şi o simetrie;
➢ (fiind vorba de reluarea aceluiaşi grup sonor);
➢ scoate în evidenţă o multitudine de nuanţe de sens;
➢ (cum ar fi:) (1) intensitatea sau (2) cantitatea, (3) progresia ori (4) periodicitatea, (5) durata, (6) distribuţia sau (7) frecvenţa, (8) succesiunea (9) etc.;
➢ feluri: (a) tematică; (b) expresivă; (c) liniară; (d) sintagmatică; (e) etc.;
* ex.: (1) „Tătucă! Tătucă! ș-a dus, ni l-au ucis duşmanii..."(M.S.); (2) „Cine sunt eu? Sună-ţi câmpiile.../ Cine sunt eu? Mângâie-ţi munţii.../ Cine sunt eu?..."(N.S.); (3) „Jelui-m-aş şi n-am cui/ Jelui-m-aş vântului/.../ Jelui-m-aş câmpului..."(F)

SIMBOLUL

➢ imagine sau semn concret prin care sunt sugerate însuşirile caracteristice ale unor fenomene, noţiuni etc.;
* ex.: pacea este simbolizată printr-un porumbel; speranţa " printr-o ancoră; iepurele este simbolul fricii; leul - al tiraniei; vulpea - al vicleniei; etc.

TAUTOLOGIA

➢ este un procedeu stilistic bazat pe repetiţie;
➢ utilizarea în aceeaşi comunicare (propoziţie sau frază) a doi termeni care au acelaşi radical/ rădăcină;

- (!!! este, de fapt, o greşeală de exprimare);
- (deci:) repetarea (cu alţi termeni) a aceleiaşi idei;

➢ subliniază o calitate sau o acţiune;
➢ al doilea termen al ei exprimă, în general, identitatea cu cel dintâi;
➢ subliniază (adeseori printr-o comparaţie exprimată sau subînţeleasă) calitatea primului termen;
➢ (sau) arată exlusivitatea;

Scanned with OKEN Scanner

* ex.: (1) „Ce-i tânăr, tot tânăr...; (2) „... de glumeț, glumeț era mo- Nichifor, nu-i vorbă..."(I.C.); (3) „Noi aclamăm munca, travaliul, care..."(I.L.C.); (4) proprietatea acelui proprietar; (5) calul călărețului; (6) a mânca mâncare; (7) a începe de la început; (8) a-şi aduce aportul (apporter, fr. - a aduce); (9) jurnalul de azi (jour fr. - azi); (10) weekendul de la sfârşitul săptămânii (week, engl. - săptămână; end, engl. - sfârşit); (11) întreprinderea Tipografică Grafica Nouă; (12) mijloacele massmedia; (13) hemoragie de sânge; (14) a cronometra timpul; (15) etc.

- (!!) adeseori este confundată cu pleonasmul, care (vezi supra) are alte elemente definitorii.

➢ Cu valori afectiv-stilistice:

1. Evidențiază lipsa de cultură a personajului, ignoranța;

- (sau lipsa unui simț al eufoniei, lenea în gândire, indolența exprimării;

2. Prin repetiție, tautologia - în exprimarea aspectului durativ, intensiv (intensitatea prin insistență), nedeterminativ, certitudinea;

- (dar şi petru menținerea unei stări de tensiune);

* (ex.: iar el lovi ce lovi până reuşeşte să...);

3. Pentru sublinierea: (a) unor elemente ale mesajului: legea-i lege etc.; (b) ironie, (c) dispreț: prostu-i prost şi n-ai ce-i face... etc.; (d) fermitate: vorba-i vorbă, dacă nu... etc.; (e) insinuare: ştiu eu ce ştiu etc.

4. mare expresivitate în realizarea superlativului artistic (prin morfeme nespecifice): frumoasa frumoaselor, voinicul voinicilor etc.

TROPI/ FIGURI DE STIL

ALEGORIA

➢ este un (1) mod de gândire, (2) o figură de stil, dar şi un (3) un mod de compoziție artistică;

(1) ca *mod de gândire*:

➢ este un fel ocolit, ascuns de gândire, exprimat prin pilde şi simboluri;

(2) ca *figură de stil*:

➢ este un mijloc sugestiv de plasticizare a unei idei abstracte;

➢ este o metaforă continuă, prelungită, o metaforă „în acțiune";

- (***deci***:) o înşiruire de metafore, personificări, comparații (chiar simboluri); care „la un loc" formează o imagine unitară;

➢ este o construcție de stil care prelungeşte sau modifică metafora;

➢ sugerează noțiuni abstracte prin intermediul unor elemente concrete, fapte, lucruri etc.;

➢ înseamnă a vorbi ceva în aparență " deschis, dar a înțelege altceva (diferit sau chiar opus celor afirmate);

➢ înfățişează contrariul (sau cel puțin, altceva) fie prin cuvinte, fie prin sens, prin simbolistică;

- (***deci***:) se constituie din două planuri:

(a) planul (1) vizibil, (2) literal sau (3) al expresiei, (4) al sensului concret, (5) explicit, (6) prezent;

(b) planul (10 invizibil, (2) mental, (3) al impresiei, (4) al semnificațiilor deduse, (5) implicite;

➢ este apropiată, iar uneori se interferează cu: *metafora* propriu-zisă, *personificarea*, *propsopopea*;

Scanned with OKEN Scanner

➢ se caracterizează prin capacitatea de a intensifica expresivitatea comunicării;
➢ generează sugestia prin ceea ce aduce în construcţia sonoră, dar şi lexicală a comunicării;
➢ sugestia se face simţită intuitiv în receptarea enunţului;
* ex.: (1) reprezentarea alegorică a morţii ca nuntă („Mioriţa");
(2) mortea ca joc („De-a v-aţi ascuns", de T. A.);
(3) ca *mod de compoziţie artistică*:
(v. Fabula, Romanul alegoric, Ghicitoarea, Cimilitura etc.)
*ex.: „Fabulele lui Esop"; „Istoria ieroglifică", de D. Cantemir; „Luceafărul", de M. Eminescu; „Noapte de decemvrie", de Al. Macedonski; Riga Crypto şi lapona Enigel", de I. Barbu etc.

EPITETUL

➢ rezultă din alăturarea a doi termeni: termenul-obiect //A// şi termenul-imagine //B//;
➢ termenul-imagine este folosit în sens figurat* ;
➢ cele două elemente alăturate (**A** şi **B**) formează un tot, căpătând funcţie artistică (apreciere, evocare, ornare, individualizare, personificare etc.);
➢ arată/ reliefează/ subliniază însuşirile estetice ale obiectelor, acţiunilor etc.;
➢ le înfrumuseţează, le scoate în evidenţă trăsătura respectivă, fiind socotită esenţială;
➢ epitetul are o mare putere de sugestie, de evocare, deci are funcţie artistică;
➢ evidenţiază puterea de observaţie şi de reprezentare a scriitorului;
➢ scoate la lumină sentimentele şi impresiile autorului, particularităţile fanteziei;
➢ (sau:) tipul dominant de activitate senzorială (auditivă, vizuală, olfactivă etc.);
➢ serveşte la agrementarea şi dinamizarea discursului/ exprimării/ comunicării;

Feluri (în funcţie de valoarea morfosintactică a termenului-obiect (sau, uneori, a termenului-imagine), de sfera sugestiei, puterea de expresivitate etc.):
(1) **atributive**: termenul **a** este un nume (substantiv, pronume, numeral);
(2) **adverbiale**: termenul **a** este de origine verbală (verb, adverb, locuţiune verbal, locuţiune adverbială);
(3) **simple**, ex.: „fantasme albe"; „apă sură"; „mult zice cu foc"; ‚crâng adormit" etc.;
(4) **complexe**: acumulări de epitete; epitete în „enumeraţie, ex.: „...stol bălai de îngeraşi/ cu alai/ de toporaşi..."(G.T.); „Simţiri reci, harfe zdrobite..."(M.E.)
(5) **generale**: obişnuite, tradiţionale, stereotipe, ex.: roza vânturilor, drum fără-ntoarcere (=□moarte); etc.

---

* Adeseori, epitetul (!! element stilistic) este confundat cu adjectivul (!! noţiune morfologică) sau cu atributul (!! termen sintactic). Epitetul poate fi şi adjectiv, şi atribut, dar (!!) nu totdeauna acestea din urmă pot fi epitete.
Atât de ... derizoriu este prezentat epitetul, în unele lucrări (sau în practica şcolară), încât este definit ca fiind răspunsul la întrebarea „ce fel de?"
Nici vorbă! E ceva mai complicat, dar mult mai... frumos.
Alţi specialişti, pentru a împăca şi ... epitetul şi atributul, l-au numit epitet non-trop; mai liber spus: epitet care nu este epitet...
Simplificând şi noi lucrurile, vom zice că epitetul este altceva decât atributul (din sintaxă) sau adjectivul (din morfologie); un altceva care produce o mică surpriză, o uimire, o plăcere unui lector îndrăgostit de frumos, de exprimare aleasă.
Condiţia de existenţă a epitetului este sensul său f-i-g-u-r-a-t:

Scanned with OKEN Scanner

(6) **individuale**: rare, şlefuite, de lux;
(7) **explicative**: este reliefată nota esenţială, ex.: căluţ năzdrăvan; apă binefăcătoare; etc.;
(8) **apreciative**: este/ sunt produsul unei judecăţi de valoare; are/ au funcţii plastică, descriptivă;
(9) **evocative**: exprimă o realitate prin însuşiri estetice mai puţin vizibile;
(10) **morale**, ex.: „umila vreme" (G.T.); „nuditatea ideilor"(G.T.);
(11) **ornante**, ex.: „lasă urme viorii/ De conduri împărăteşti/ Peste albele stihii..."(G.T.);
(12) **simetrice**: apar simetric;
(13) **tautologice**: cei doi termeni (**a** şi **b**) sugerează aceeaşi idee, ex.: „...vii cu mândrul tău alai..."(G.T.); mândrul soare; frumoasă fecioară etc.;
(14) **antitetice**: apropiat(e) de oximoron, ex.: „orgolioasa slăbiciune"; „Merg aşa cam la distanţă/ El major şi ea minoră..."(G.T"); laşitate îndrăzneaţă; etc.;
(15) **sincretice**: cei doi termeni (**a** şi **b**) provin din domenii senzoriale diferite; corespund deci fuziunii diferitelor percepţii senzoriale; ex.: zâmbeşte galben; voce albă; viaţă amară;
(16) **epitet-imagine**: s-au desprins de elementul regent şi au devenit de sine stătătoare. ex.: drumul căprioarelor (- muntele); calea pescăruşilor (=□marea); bolta cerească (=□cerul); etc.;
(17) **epitet-metaforă** (epitet metaforic): presupune un paralelism al imaginilor, uneori, până la suprapunere (!! suprapunere a imaginilor, dar şi suprapunere cu metafora), ex.: neagra tristeţe; „...dulcele târg al Ieşilor"(I.C.);
(18) etc.

ESTE EPITET?

NU	**DA**
1. ... spice aurii...	1. ... zile aurii...
2. ... inel de aur...	2. ... spic de aur ...
3. ... femei bătrâne ...	3. ... scripturile bătrâne ...
4. ... un om merge schiopătând pe stradă...	4. ... un elev răspunde schiopătând la întrebări ...
5. ... hârtie albă ...	5. ... tăcere albă ...
6. etc.	6. etc.

HIPERBOLA

- (!!) este opusă *litotei*;
➢ se exagerează (mărind sau micşorând) trăsăturile unei fiinţe, ale unui lucru, fenomen sau întâmplare, pentru a impresiona pe cititor;
➢ imaginea obiectului vizat apare peste/ sub limitele sale firești;
➢ „obiectul oricărei hiperbole este de a ajunge la adevăr prin minciună, este o ficţiune care nu înşală" (Seneca);
➢ este generată de impulsul unui sentiment puternic (admiraţie, indignare, revoltă, dispreţ etc.);
➢ se poate realiza prin asemănare, prin exces ori prin imposibilitate;
➢ se sprijină pe: (a) repetiţii; (b) enumeraţii; (c) superlative deosebite; (d) epitet; (e) metaforă; (f) etc.;
➢ pentru evitarea monotoniei, banalităţii; pentru a impresiona puternic;
➢ se caracterizează prin elemente de analiză şi adaos;
➢ creează impresia intensivă de multiplicare şi acumulare;
➢ pentru a sublinia, a întări sau pentru a potenţa ideea conţinută;

Scanned with OKEN Scanner

➢ sporeşte puterea expresivă a noţiunii, cât şi încărcătura semantică, lexicală;
➢ ajută la conturarea mesajului inerent sau a imaginii artistice;
➢ uneori poate fi un mijloc pentru crearea umorului, a comicului, ironicului;
➢ are interferenţe cu *superlativul*, cu *hipalaga*, cu *perifraza*, cu *climaxul* etc.;
* ex.: „Sălbatecul vodă e-n zale şi fier // Şi zalele-i zuruie crunte, // Gigantică poart-o cupolă pe frunte // Şi vorba-i e tunet, răsufletul ger, // iar barda-i din stânga ajunge la cer // Şi vodă-i un munte."(G.C.)

LITOTA

(mai apare şi sub denumirile de *atenuaţie, extenuaţie*);
➢ prin litotă se realizează o expresie tolerabilă a unei idei intolerabile;
➢ înlocuieşte enunţul brutal, violent, cu expresia abilă, ocolită;
➢ o idee este exprimată prin contrariul ei;
➢ (sau) expresia unei idei este atenuată pentru se lăsa să se înţeleagă mai mult decât se spune;
➢ este ocolită expresia simplă, prea categorică, dar tocită a ideii;
➢ (astfel) îl pune pe cititor în situaţia de a defini el însuşi termenul ocolit " prin litotă " de către autor (narator sau personaj);
➢ expresivitatea ei ţine de conţinut, nu de structură;
➢ (structura litotei este perifrastică; conţine aproape totdeauna negaţia);
➢ are menirea de a da obiectului imaginea cea mai sugestivă, mai vie;
➢ utilă pentru:
(1) a sugera o modestie (reală sau presupusă);
(2) a menaja sensibilitatea celui care o receptează (!! mai ales când afirmaţia directă, „nejustificată", ar părea dură pentru el);
(3) a exprima modestia, politeţea, sinceritatea, prudenţa (sau chiar ironia vorbitorului);
(4) a îndulci, a aplana, a modera afirmaţia făcută;
➢ se caracterizează prin capacitatea de a intensifica expresivitatea comunicării;
➢ generează sugestia prin ceea ce aduce în construcţia sonoră, dar şi lexicală a comunicării;
➢ sugestia se face simţită intuitiv în receptarea enunţului;
*ex.: (1) „nu-i rău" → pentru „bine";
(2) „nu este prea înalt → pentru „este scund";
(3) „Arde-n candel-o lumânare cât un sâmbure de mac..."(M.E.);
(4) etc.

METAFORA

➢ are la bază o comparaţie (A este **ca/ precum** B) al cărei termen comparativ (**ca/ precum, ca şi, asemeni cu, întocmai ca, tot astfel** etc.) lipseşte (deci: A este B);
➢ în relaţia celor doi termeni ai metaforei, primul (A) rămâne cu sensul său propriu, iar celălalt (B) devine termen impropriu, cu sens figurat;
- (***deci***:) se trece (!! prin intermediul unei comparaţii presupuse) de la sensul obişnuit, propriu al unui cuvânt la alt sens, figurat;
➢ aşadar: implică o comparaţie nedezvoltată (ci numai sugerată, bănuită) din care lipseşte termenul de comparat;
➢ termenul impropriu se substituie termenului propriu;
➢ termenul impropriu evocă obiectul/ noţiunea denumit(ă) nu ca sinonim, ci ca imagine;

Scanned with OKEN Scanner

- (!!) înţelesul invizibil este mai pregnant decât cel vizibil;
➢ implică deci o comparaţie sugerată, presupusă, nedezvoltată, uşor de intuit;
- (!!) paradoxal: termenul invizibil este mai elocvent decât cel vizibil;

mecanismul/ etapele metaforizării:

	Termen de plecare			**ca/**	**Termen de sosire**		
COMP.	**A**	(sens propriu)	este	precum	**B**	(sens propriu)	→
	ANA		ESTE	CA	O FLOARE		
METAF.	A	sens propriu	este	"	B	sens figurat	→
	ANA		ESTE	"	FLOAREA clasei noastre		
COMP	Copilul		este	precum	un înger		→
METAF.	Copilul		este	"	un înger		→ „înger de copil" *(M.E)

1. Parcă ar dansa stelele în iarbă... → „Dănţuiesc stele în iarbă..."(L.B.)
2. Parcă ar sta iarba cu săbiile trase... → „Stă iarba cu săbiile trase,/ Iar tu, libertate, apari..."(N.B.)
3. etc. → „S-a ivit pe culme Toamna, / Zâna melopeelor / Spaima florilor şi doamna / Cucurbitaceelor." (G.T.)
4. etc. → etc.

feluri:

A. (în funcţie de cei doi termeni)

a. Metafora implicită:
- este folosit doar termenul de plecare;
*ex.: Vorbitorul latră de o oră în şedinţa asta...; // Pe omul acesta nu-l prea jută bostanul să rezolve...

b .Metafora explicită:
- sunt folosiţi ambii termeni (şi termenul /**A**/ de plecare şi termenul /**B**/ de sosire);
- forţa de sugestie o poartă termenul de plecare;
* ex.: Elena este un bujor de fată. // „Donici, cuib de-nţelepciune..."(M.E.)

B. (după prezenţa termenului propriu)

a. metaforă perfectă (lipseşte termenul propriu): „Toată *floarea* cea vestită a întregului Apus..."(M. Eminescu)

b. metaforă imperfectă (este prezent şi termenul propriu): „În amurg fâlfâiau *zdrenţe* roşii şi negre şi înfăţişarea cerului prevestea o ploaie mare."(G.G.)

C. (după valoarea morfologică a termenului de plecare)

a. metaforă substantivală:
- se reduce la o simplă înlocuire: A - B;
- este mai puţin puternică, dar este setul de sugestivă;

b. metaforă verbală:

---

* Expresivitatea este cu atât mai mare, cu cât M. Eminescu recurge la inversarea termenilor: „înger" devine termen (a) de plecare, iar „copil" " termen (b) de sosire.

Scanned with OKEN Scanner

- verbul capătă o dublă funcţie de înlocuire;
- este mai complexă, mai puternică şi mai sugestivă decât metafora verbală;
- ea are implicaţii stilistice, sugestive, şi asupra altor termeni din preajmă, cu care intră în relaţie;
*ex.: „...săgeţile pornite cât ajung / Din munţi în munţi, croiesc hotarul lung."(T. Arghezi)
- (!! „săgeţile" sunt asociate cu un instrument de tăiat, iar „hotarul cu o pânză, datorită metaforei verbale „croiesc").

D. (cf. L. Blaga)
a. platicizante:
b. revelatorii:
- (!!) se vorbeşte de *maligmată*, când:
(a) este atenuată prin introducerea în enunţ a unei construcţii incidente ca „oarecum", „ca să zic aşa", „dacă se poate spune astfel" etc.;
(b) se transformă în comparaţie, adăugându-se construcţii joncţionale ca „după cum", „ca şi", „ca şi cum" etc.;
*ex.: A-ţi face prieteni este, *ca să zic aşa*, cea mai de preţ şi mai frumoasă avere.
- este apropiată, iar uneori se interferează (se împleteşte, se asociază) cu alte procedee/ figuri stilistice: *metonimia, antiteza, chiasmul, comparaţia* etc.;

OXIMORONUL

➢ constă în alăturarea a doi termeni contradictorii;
- (!!) uneori chiar mai mult decât atât: logic nu se pot asocia defel;
- (!!) se apropie de antiteză;
- (!!) când contradicţia apare între pasaje sau între opiniile unui personaj, se numeşte *antilogie*;
➢ rezultă o necruţătoare ironie sau un usturător adevăr;
➢ pentru întărirea unor imagini;
➢ se caracterizează prin capacitatea de a intensifica expresivitatea comunicării;
➢ generează sugestia prin ceea ce aduce în construcţia sonoră, dar şi lexicală a comunicării;
➢ sugestia se face simţită intuitiv în receptarea enunţului;
*ex.: (1) soarele mă-ngheaţă (2) zăpada mă frige; (3) un zâmbet dulce-amar; (4) dureros de dulce; (5) îndulcind cu dor de moarte; (6) tăcere elocventă; (7) „curat murdar..." (I.L.C.); (8) lat. „festina lente"; (9) etc.

PERSONIFICAREA

➢ se atribuie obiectelor, lucrurilor, fiinţelor necuvântătoare etc. înduşiri şi manifestări de persoană, de om;
- (!!) apropierea până la suprapunere de *prozopopee*;
➢ este utilizată în basm, baladă, fabulă, poezia lirică;
➢ imaginea artistică la care concură este mai vie, mai ... umanizată;
➢ de multe ori, creează impresia unui fals dialog sau se realizează prin dialog;
➢ (de aici:) apropierea de *invocaţie*, de *interogaţie*;
* ex.: (1) Vezi poezia „Luceferel de T.A.; (2) „Noapte, noapte, iar mă laşi/ Singur pe cărări pustii..." (Şt. O. Iosif); (3) „Deşteaptă-te în sufletul meu, soare,/ Ca-ntre făcliile pădurii/ Străbate-mă cu sărbătoare..."(T.A.); (4) Lună, tu, stăpân-a mării, pe a lumii boltă luneci..."(M.E.)

Scanned with OKEN Scanner

PROZODIA

VERSUL; VERSURILE: la prozodie

- (sinonim învechit: stih);
- este un rând dintr-o poezie;
- (care) păstrează anumite reguli de prozodie: măsură, ritm, rimă;

- (***dar***) nu păstrează regulile sintactice (o propoziţie – sau o frază – care începe într-un vers, se poate termina în alt vers);
- (!!) această prelungire – sintactică – a unui vers în alt vers se numeşte *ingambament*;
- (!!) în lectura unei poezii nu se face pauză la sfârşitul versului decât atunci când acolo se termină **şi** ideea, comunicarea autorului;

Feluri:

(**a**) versul metric: (se găseşte în poezia antică) se bazează pe cantitatea silabelor;
(**b**) versul ritmic: (se utilizează în prozodia actuală, în majoritatea limbilor/ literaturilor moderne) se bazează pe accent;
(**c**) versul silabic: se bazează pe numărul silabelor;
(**d**) versul alb: nu are rimă; (în schimb, păstrează alte elemente de măsură, ritm, accent);
(**e**) versul liber: este...liber, (deci:)
- are sau nu are rimă;
- are sau nu are ritm;
- măsura este variabilă de la un vers la altul; etc.;
- (aşadar: este foarte apropiat de exprimarea în proză);
- (cadenţa şi muzicalitatea se obţin, de regulă, prin intonaţie);
- se mlădiază mai uşor, în funcţie de ceea ce vrea autorul să comunice, de stările sufleteşri etc.;

(**f**) versuri letrizate: fiecare vers începe cu aceeaşi literă (nu există alte restricţii, nici alte libertăţi);
(**g**) vers în metru...(trohaic, iambic etc.);
(**h**) vers acatalectic: versul cu picior metric complet;
(**h**) vers catalectic: versul cu picior metric complet;
(**i**) în funcţie de numărul silabelor (dintr-un vers:)

1. vers monosilabic;
2. bisilabic;
3. trisilabic;
4. tetrasilabic;
5. pentasilabic;
6. hexasilabic/ hexametru;
7. heptasilabic;
8. octosilabic;
9. eneasilabic;
10. decasilabic;
11. endecasilabic/ endecasilab;
12. dodecasilabic (sau alexandrin);
13. etc.

ACCENTUL

- pronunţarea mai apăsată a unei silabe sau a unui cuvânt dintr-un grup sintactic;
- silaba accentuată susţinând unitatea cuvântului;
- depinde (deci) de amplitudinea, de intensitatea vibraţiilor sonore;
- evidenţiază anumite secvenţe ale enunţului;

Scanned with OKEN Scanner

➢ ajută la fixarea unui anumit ritm, tempo;
➢ schimbarea accentului (prin licenţă poetică, îndeosebi în rimă) creează efecte deosebite;

Feluri:

(**a**) accentul **dinamic**:
➢ este accentul propriu-zis al cuvântului (cuvântul luat separat, nu neapărat în context);
- (!!) cuvintele formate din mai multe silabe pot avea două accente: unul **principal** şi altul **secundar**;

(**b**) accentul **tonic**:
➢ (se mai numeşte şi accent ritmic sau metric);
➢ alungirea unei vocale dintr-o unitate metrică (deci cuvântul care conţine vocala face parte dintr-un vers);
➢ el asigură ritmul într-un vers (sau chiar în vorbirea obişnuită, dar îngrijită);
(**c**) accent afectiv: evidenţierea unui cuvânt (sau a unui grup de cuvinte) dintr-o propoziţie;
(**d**) alte clasificări: 1. accent logic; 2. accent etic; 3. accent expirator; 4. etc.

CEZURA

➢ este o pauză în citirea unui vers;
➢este de mai multe feluri:

A. (**a**) cezură mare:
➢ împarte versul lung (de peste 7-8 silabe) în două jumătăţi (în hemistihuri);
- (!!) nu totdeauna aceste jumătăţi sunt şi egale;
➢ ea apare ca o necesitate a lecturii (din motive de respiraţie), dar şi pentru evitarea monotoniei lecturii;

Ex. (1) „De treci codri de aramă // –- // de departe vezi albind..."(M.E.);
(2) „Sara pe deal // — // buciumul sună cu jale..."(M.E.);

(**b**) cezură mică:
➢ este o uşoară, abia sesizabilă pauză în citirea unui vers, care se face după fiecare al doilea, al treile sau al patrulea vers;

- (!!) pentru tehnica descoperirii/ stabilirii cezurilor mici, vezi infra, „Ritmul";
➢ este utilă (re) cunoaşterea ei pentru stabilirea piciorului metric (vezi infra)

B. (**a**) cezură tare (- masculină): este cezura mică, intervenită după o silabă accentuată.
(**b**) cezură slabă (- masculină): este cezura mică, ce apare după o silabă neaccentuată.

MĂSURĂ METRICĂ

➢ este numărul silabelor unui vers;
➢ (deci are în vedere: 1. (fie) numărul silabelor luat ca atare, 2. (fie) numărul de picioare metrice (piciorul metric fiind numărul de silabe dintre două cezuri, vezi infra), 3. (ori) numărul de cezuri (cezura fiind pauza care se face după un anumit număr de silabe, vezi supra);

Scanned with OKEN Scanner

➢ acest număr variază de la o poezie la alta; poate să varieze de la un vers la altul în aceeaşi poezie;

Se poate vorbi de:

A. (**a**) versuri lungi (de largă respiraţie, care apar mai ales în poeme epice, în poezia de meditaţie filozofică, în descrieri poetice etc.)

(**b**) versuri scurte (în poeziile unde este nevoie de alertețe, dinamism, rapiditate în comunicarea unor stări sufleteşti);

B. după numărul total al silabelor dintr-un vers: (1) vers monosilabic, (2) vers trisilabic, (3) etc. (vezi supra, versul)

Piciorul metric (METRUL)

➢ totalitatea silabelor cuprinse între două cezuri;
➢ cuprinde obligatoriu o silabă accentuată (sau lungă, în cazul spondeului) şi una sau mai multe silabe neaccentuate;

- (!!) este echivalent cu „măsura" în muzică;

➢ asigură cadenţa sau ritmul în versificaţie;
➢ deci: este o unitate ritmică în poezie şi un model ritmic într-o limbă;
➢ este un instrument formal de tehnică poetică, fără legătură cu sensurile, ideile, nuanţele exprimate prin cuvinte;

Feluri:

A. (după numărul de silabe): (a) picior metric bisilabic; (b) trisilabic; (c) tetrasilabic;

B. (dă şi numele versului): (a) vers în metru iambic; (b) vers în metru trohaic; (c) etc.;

C. (după ordinea silabelor): (a) picior metric ascendent (ordinea silabelor: neaccentuată-accentuată); (b) picior metric descendent (ordinea silabelor: accentuată-neaccentuată); (c) picior metric ascendent-descendent (ordinea silabelor: accentuată-neaccentuată-accentuată);

RIMA; RIMELE

➢ este potrivirea sunetelor de la sfârşitul unui vers, cu sunetele de la sfârşitul altui vers;

- (!!) sunetele vizate pornesc d la ultima vocală accentuată;

➢ este element d bază în asigurarea muzicalităţii, a eufoniei;
➢ de cele mai multe ori, cuvintelecare rimează sunt **şi** cele mai semnificative;

Feluri:

A. (după locul accentului):
(a) oxitonă: accentul cade pe ultima silabă;
(b) paroxitonă: accentul cade pe penultima silabă;
(c) proparoxitonă: accentul cade pe antepenultima silabă;

B. (a) rimă masculină: este alcătuită dintr-o silabăa accentuată; // silaba face parte dintr-un picior metric ascendent: iambic, ionic major; // este o rimă abruptă, prin care se sugerează o atitudine fermă, hotărâtă, energică
(b) rimă feminină: este alcătuită din două silabe, ultima fiind neaccentuată; // silaba face parte dintr-un picior metric descendent: trohaic, dactilic, coriamb,

Scanned with OKEN Scanner

ionic minor; // este o rimă monotonă, lină, prin care se sugerează graţia, feminitatea, gingăşia.

C. (a) simplă: are un singur accent principal; // pe ultima silabă;
(b) complexă: are un accent principal şi unu sau două accente secundare; // duce, în general, la un efect umoristic;

D. (după gradul armoniei acustice):
(a) rima asonantă: nepotrivirea sunetelor care urmează după vocala accentuată;
(b) rima falsă: aparenta potrivire a sunetelor finale; // (aparenţa rezultă din confrunarea consoanelor sonore-surde, nerecunoaşterea palatalizării etc.; // ex.: muguraş-copilaşi; când-cânt; strâmb-câmp etc.);
(c) rime sărace: au o singură vocală accentuată identică; // ex.: văzú-atú;
(d) rime suficiente: au două sunete (consoane sau vocale) identice; // ex.: doi-noi; sapă-risipă; dur-sur etc.;
(e) rime bogate: au trei sunete (consone sau vocale) identice;
(f) rime foarte bogate: au patru sau mai multe sunete (vocale sau consoane) identice; // acestea putând fi grupate într-o silabă sau două; // ex.: pământ-descânt; boier-oier; falduri-solduri; lustră-lacustră; recensământ-jurământ;
(g) rime leonice: au două silabe complet omofone; // ex.: sinistru-ministru; dumineci-cumineci; suprimat-oprimat.

E. (după felul de îmbinare, în strofă, a versurilor rimate)
(a) monorimă: are aceeaşi rimă în mai multe versuri (peste 3-4) succesive: 1- 2 - 3 - 4 - etc. (AICI SCHEMA);
(b) rimă împerecheată (succesivă): 1- 2; // 3 - 4; // 5- 6 etc.
(c) rimă încrucişată (alternativă): 1- 3; // 2 - 4; // 5 - 7 etc.
(d) rimă îmbrăţişată: 1- 4; 2 - 3; // 5 - 8; 6 - 7 etc.
(e) rimă amestecată (variată): 1- ?; 2 - 8 3 - 4; 5 - ?; etc.

RITMUL; RITMURILE

➢ ansamblul fenomenelor diverse şi succesive, care se repetă la intervale regulate;
➢ (sau: repetiţia unor fenomene asemănătoare, la intervale de timp identice);
➢ aşezarea simetrică şi periodică a silabelor accentuate şi neaccentuate într-un vers sau frază.

☝ - (!!) este vorba de accentul ritmic sau metric;

➢ în poezia antică,ritmul rezulta din alternanţa silabelor lungi şi scurte);

☝ - (!!) există un ritm: (a) al vorbirii (- tempo): accelerat, lent, curgător, sacadat etc.; // (b) un ritm prozodic (- poetic): spondaic, trohaic, iambic etc.

➢ ritmul coincide cu accentul tonic al uneia sau mai multor cuvinte dintr-un vers;
➢ este elementul principal (alături de rimă) al armoniei poetice şi al muzicalităţii;
➢ ritmul este „pentru poezie şi muzică, ceea ce simetria este în spaţiu pentru pictură, sculptură şi arhitectură." (Vl. Str.);
➢ este corelat cu accentul tonul durata sunetului etc.;
➢ este un element esenţial în sugerarea stărilor sufleteşti;
➢ prin el se poate evidenţia: monotonia, (dar şi zbuciumul), linearitatea, (dar şi zigzagul sentimentelor), acceptarea, (dar şi revolta) etc.;
➢ când ritmul vorbirii este:
- rapid (indignarea, mânia, nemulţumirea, porunca, furia etc.;
- lent (tristeţea, mâhnirea, apatia etc.;

Scanned with OKEN Scanner

- sacadat (indignarea, uimirea, emoţia, durerea, tristeţea, mâhnirea, resemnarea;

➢ cere şi implicarea interlocutorului;
➢ o anumită notă intelectuală, retorică;
➢ pentru trezirea interesului ascultărilor;
➢ uneori, pentru ridiculizarea modului de exprimare a personajelor;
➢ duce la o anumită rimă interioară;
➢ (sau chiar la un întreg vers popular);
➢ (la o anumită simetrie fonetică;

Ex: marea cu sarea; calea-valea; leit-poleit; din ţânţar armăsar; „... fie bună, fie rea, am să ţin casă cu ea.“ ... (I.C.)

(I) picior metric:

- ⏑ – / ⏑ – / ⏑ – / ⏑ – / ⏑	(9 silabe)	**S**pondeu
- – / ⏑ – / ⏑ – / ⏑ – /	(8 silabe)	**T**roheu
- – / – ⏑ / – ⏑ / – ⏑ / –	(etc.)	**I**amb

(II) p. m. trisilabic:

- ⏑ – – / ⏑ – – / ⏑ – – / –	(10 silabe)	**D**actil
- – ⏑ / – – ⏑ / – – ⏑ /	(etc.)	**A**mfibrah
- – – ⏑ / – – – ⏑ / – – – ⏑ / – –	(11 silabe)	**A**napest

(III) p. m. tetrasilabic:

- – ⏑⏑ – – / – ⏑⏑ – – / ⏑⏑	(10 silabe)	**I**onic major
- – – ⏑⏑ – / – – ⏑⏑ – / –	(etc.)	**C**oriamb
- – – – ⏑⏑ / – – – ⏑⏑ / – – –	(11 silabe)	**I**onic minor

(Exemplificăm cu primul vers din ,,Luceafărul, de M.Eminescu)
„A fost odată ca-n poveşti...“

(1) a – fost – o – da – tă – ca-n – po – veşti
(2) — — — — — — — —
(3) — — — — — — — — (- 8 silabe);
(4) — — —/ — — —/ — — (- greşit, versul şchioapătă, citirea este nefirească).
(5) — —/ — —/ — —/ — — (- corect apare după a II-a silabă - picior metric ***bisilabic***, deci felul ritmului trebuie să înceapă cu **S** (spondaic), **T** (trohaic) sau **I** (iambic);
(6) ⏑ — / ⏑ — / ⏑ — / ⏑ — (- greşit, versul şchioapătă, citirea este nefirească);
(7) — ⏑ / — ⏑ / — ⏑ / — ⏑ (- corect; deci: 1 picior metric bisilabic; 2 accentul este pe silaba a II-a; 3 în schemă vom găsi: ritm **iambic**.

☝ - (!!) Încercaţi metoda şi cu alte versuri până stăpâniţi această tehnică.

Troheul (ritmul trohaic)

➢ este unitatea metrică (bisilabică) alcătuită din două silabe: prima – accentuată, a doua – neaccentuată;
➢ este un metru descendent;
➢ imprimă un ritm vioi, potrivit pentru poeziile:

A. cu desfăşurare grăbită a emoţiilor:
(a) cântece; (b) doine; (c) ode; (d) satire; (e) etc.;
B. în care se exprimă bucuria, fericirea, veselia etc.;

Scanned with OKEN Scanner

➢ este lipsit de gravitate;
➢ creează impresia de nehotărâre, ezitare, îndoială, renunţare etc.

Iambul (ritmul iambic)

➢ este unitatea metrică (bisilabică) alcătuită din două silabe: prima – neaccentuată, a doua – accentuată;
➢ este un metru ascendent (deci va imprima poeziei/ versurilor un ritm suitor);
➢ este utilizat în poeziile în care se exprimă idei grave, solemne, intense trăiri vizionare;
➢ poate sugera o atmosferă de tristeţe apăsătoare, stări sufleteşti pesimiste, decepţia, melancolia.
➢ folosit în poeziile care exprimă sentimente adânci, tulburătoare: meditaţie, elegie etc.

Dactilul (ritmul dactilic)

➢ este unitatea metrică (trisilabică) alcătuită din trei silabe: prima – accentuată, a doua şi a treia – neaccentuate;
➢ este un metru descendent;
➢ face versul mai dinamic, mai vioi, precipitat;
➢ poate sugera o mişcare sacadată, vie, iuţeala, graba, mişcarea rapidă, curgerea impetuoasă a ideii.

Amfibrahul (ritmul amfibrahic)

➢ este unitatea metrică (trisilabică) alcătuită din trei silabe: prima şi ultima – neaccentuate, a doua – neaccentuată;
➢ este un metru ascendent-descendent, ondulatoriu;
➢ este utilizat în poeme epice, care au un fir narativ, evocator;
➢ poate sugera melancolie, curgere lină, atmosferă molcomă, o stare de reverie.

Anapestul (ritmul anapestic)

➢ este unitatea metrică (trisilabică) alcătuită din trei silabe: primele două - neaccentuate, a treia (ultima) – accentuată;
➢ este un metru descendent;
➢ este utilizat în poeziile în care se exprimă idei grave, de largă respiraţie;
➢ poate sugera o atmosferă tristă, apăsătoare.

NIVELUL FONETIC

Sunetul. Sunetele

➢ înlănţuirea sunetelor în (prin) cuvinte dă naştere unor eufonii (care încântă auzul);
*ex.: **a)** mi-aduc; ţi-arăt; dându-mi; văzându-şi etc.;
b) la rându-mi; în folosu-i; precum îs; cumu-s; precumu-i etc.
➢ prin dispariţia sau renunţarea la unele sunete, se sugerează şovăirea, mânia, afecţiunea etc.;
*ex.: 'ată-te-ar norocul!; 'tâta mare! etc.
➢ prin prelungirea (sau prin adăugirea) unor sunete⇒îndoiala, încurcătura, indecizia;
*ex.: mde! mdee! mda! etc.

Scanned with OKEN Scanner

Vocala. Vocalele

➢ fiind centre de sonoritate (ale silabei), vocalele în corelaţie cu consoanele creează o anumită muzicalitate (a versului, a unei sintagme sau chiar a cuvântului);
➢ prin prelungire, prin accentuare peste firescul vorbirii, se subliniază unele elemente afective;
*ex.: = nemulţumire, indignare, ironie, disperare, spaimă, admiraţie, uimire, temere, siguranţă, mâhnire, tristeţe etc.;
➢ (sau) satisfacţia, înduioşarea, suferinţa, alintarea, subiectivismul natarorului, insistenţa;
*ex.: Eeu? Ce faceee?
➢ (ori) se dă valoare superlativă însuşirii pe care vorbitorul o simte afectiv: mulţumire, bucurie etc.;
*ex.: a fost un meeci!
➢ au mare rol în unificarea şi armonizarea imaginii sonore a comunicării (versuri, proză);
➢ când predomină (în balanţă cu consoanele), se obţine un anumit dinamism;
➢ vocalele în hiat duc la o anumită monotonie;
➢ (de aceea, evitarea hiatului înseamnă obţinerea unui dinamism în fluxul sonor al comunicării);
➢ utilizarea unor vocale în locul altora pentru evidenţierea indignării, mirării, surprinderii, emfazei, a lipsei de convingere etc.;
*ex.: Bon! (- în loc de bun); Com? (- în loc de cum); Bene! (- în loc de bine etc.)
➢ la fel, când se urmăreşte crearea unei anumite atmosfere de intimitate, de bună dispoziţie etc.;
➢ vocalele **„a“**, **„o“** apar în anumite cuvinte care sugerează mărimea, depărtarea, necuprinsul, incomensurabilul;
➢ vocalele **„ă“**, **„u“** (combinate) permit unor cuvinte să sugereze un sunet prelungit.
➢ (dau impresia că sunt onomatopeice);
*ex.: hăul, văgăună, şalăul etc.;
➢ vocalele **„i“**, **„u“** pot trezi o senzaţie de durere; produc o impresie de delicateţe (suavă, dulce);
➢ (deci) pot sugera ceea ce este mic, drăgălaş, delicat, uşor;
➢ (dar şi) ideea de veselie, surâs, de graţie;
➢ „Existenţa unor asociaţii fundamentale între vocalele prepalatale (**„e“** şi **„i“**) şi obiectele subţiri, iuţi, clare, strălucitoare şi între vocalele posterioare (**„o“** şi **„u“**) şi obiectele grave, încete, posomorâte şi sumbre poate fi dovedită prin experienţe acustice” (R.W; A.W)
➢ alternanţele dintre vocale şi consoane, nevoia de simetrie a sonorităţilor dau o anumită desfăşurare ritmică;
➢ (ele) stau la baza rimelor interioare, aliteraţiilor şi a asonanţelor;
*ex.: ce mai calea-valea! // a tunat şi i-a adunat...

Consoana. Consoanele

➢ în corelaţie cu unele vocale, creează o anumită muzicalitate;
➢ (a versului, a unei sintagme sau chiar a unui cuvânt);
➢ au mare importanţă în crearea unor secvenţe ale imaginilor auditive;

Scanned with OKEN Scanner

➢ alegerea unor cuvinte cu numeroase consoane poate spori efectul de monotonie;
➢ (ori) poate traduce o stare de indiferenţă;
➢ (sau, dimpotrivă,) de dinamism când acestea sunt mai puţine decât vocalele;
➢ prin aglomerarea anumitor consoane (**l, r, v, j** etc.) într-unul sau mai multe cuvinte, se sugerează fie ideea unei neîntrerupte curgeri, fie secvenţe ale unor imagini auditive (sau chiar imagini auditive integrale);
➢ „...consoanele pot fi împărţite în *întunecate* (labialele şi velare) şi *luminoase* (dentalele şi palatalele)" (R.W; A.W)
➢ pentru efecte comice, ironice şi ironizante, ridiculizante, satirice sunt înlocuite anumite consoane;
➢ (la fel,) pentru sublinierea ignoranţei, inculturii etc.;
*ex.: soţietate, ţilindru, bampir, catrindală etc. (I. L. C.)
➢ prin lungirea (geminarea) consoanei: □□indignare, mânie, furie, ameninţare, admiraţie;
*ex.: Mmmizerabile! Dddobitocul! mmmarş de aici! Addmirrabil!
➢ în mustrări, în interogaţii retorice;
*ex.: Rromâni sunteţi voi?
➢ (alteori,) pentru a se sugera admiraţia, emfaza, aprobarea;
*ex.: Ggrozav!: Ffoarte frumos!
➢ (anumite consoane) au putere de a sugera cititorului asociaţii de idei între sunete şi sensul cuvintelor;
➢ prin simbolism fonetic, unele dau impresia mişcării sacadate, reci ca nişte lovituri;
➢ (altele) sugerează zgomote, plesnituri, izbituri;
➢ (iar altele) conduc spre ideea de mic, drăgălaş (mai ales componentele diminutivale);
*ex.: gigea, a giugiuli etc.;
➢ imită tremurul, zguduirea unui corp;
➢ sugerează ideea de moale (mai ales alăturat lui „**f**");
*ex.: a pârâi, parâitură, chiflă, flasc, puşlama etc.;
➢ o consoană adăugată la interjecţia „de" sau „da" (mde! mda!) sugerează o stare ambiguă, concesivă, ezitantă, de compromis;
➢ alegând şi aşezând cuvinte care conţin anumite consoane, se obţine o aliteraţie;
*ex.: 1. „*Vâjâind ca vijelia şi ca plesnetul de ploaie.*" (M. E.)
2. „*...un tropot pe pământ / Un tropot de copite, potop ropotitor...*" (G.C.)

Silaba. Silabele

➢ pronunţarea silabisită scoate în relief o anumită intenţie (sau stare emoţională a vorbitorului);
➢ (dar şi) ideea de poruncă, de imperaţie;
*ex.: dispreţul: Ti-că-losul!; surpriza: Pro-cu-ro-rul? etc.;
➢ prin dispariţia unor silabe:
➢ dorinţa de înduioşare, servilismul, ataşamentul;
➢ (dar şi) efect ironic, glumeţ, peiorativ;
➢ (sau) atmosferă familiară, amicală;
➢ (ori) în exprimarea populară, periferică;
*ex.: coane; dom'le (în loc de *domnule*); 'lea Maria (în loc de *lelea* Maria); 'oţ (în loc de *hoţ*); 'măligă (în loc de *mămăligă*); 'mneaţa (în loc de *dimineaţa*/ sau/ *bună dimineaţa*); 'mneata (în loc de *dumneata*); „don' Cioculescu – cu cercelul aristocratic al apostrofului" (în loc de *domnul*), cum zice Fănuş Neagu.

Scanned with OKEN Scanner

Despărţirea în silabe. Silabisirea

- evidenţiază anumite secvenţe ale enunţului;
- ajută la fixarea unui anumit ritm, tempo;
- schimbarea accentului (prin licenţă poetică, îndeosebi în rimă) creează efecte deosebite;
- rol important în jocul de cuvinte (calambur);
- mirare, ameninţare, întrebare, îndoială, indignarea, siguranţa etc.

Ritmul. Ritmurile

- este un element esenţial în sugerarea stărilor sufleteşti;
- prin el se poate evidenţia: *monotonia*, (dar şi zbuciumul), *linearitatea*, (dar şi zigzagul sentimentelor), *acceptarea*, (dar şi revolta) etc.;
- este corelat cu accentul, tonul, durata sunetului etc.;
- când ritmul vorbirii este:
  1. rapid → indignarea, mânia, nemulţumirea, porunca, furia etc.;
  2. lent →tristeţea, mâhnirea, apatia etc.;
  3. sacadat → indignarea, uimirea, emoţia, durerea, tristeţea, mâhnirea, resemnarea;
- cere şi implicarea interlocutorului;
- o anumită notă intelectuală, retorică;
- pentru trezirea interesului ascultătorilor;
- uneori, pentru ridiculizarea modului de exprimare a personajelor;
- duce la o anumită rimă interioară;
- (sau chiar la un întreg vers popular);
- la o anumită simetrie fonetică;

*ex.: marea cu sarea; calea-valea; leit-poleit; din ţânţar armăsar; „...*fie bună, fie rea, am să ţin casă cu ea...*" (I. C.)

Intonaţia. Intonaţiile

- evidenţiază anumite stări emoţionale, afective:

1. enervarea, deruta, nehotărârea, îndârjirea etc.;
2. emfaza, ironia, sarcasmul etc.;

- poate marca anumite momente de tensiune sufletească;
- realizează un efect de insistenţă sau, dimpotrivă, de apatie;
- sugerează implicarea sau neimplicarea vorbitorului (autor, narator, personaj) în ceea ce spune;
- marchează pronunţia vocativelor şi a imperativelor;
- însoţeşte anumite propoziţii:
  1. **interogative**: intonaţia este ascendentă sau descendentă, în funcţie de efectul scontat;
  2. **exclamative**: intonaţia este ascendentă sau descendentă, în funcţie de acelaşi criteriu;
  3. **enunţiative**: intonaţia este constantă, neutră.

Semnele ortografice

- cu ajutorul semnelor grafice se pot evidenţia:
  1. o anumită intonaţie (blancul);
  2. fluiditatea enunţului, evitarea hiatului (cratima);
  3. gradul de (in) cultură a personajului (apostroful).

Scanned with OKEN Scanner

NIVELUL LEXICAL-SEMANTIC

Vocabularul

➢ vocabularul utilizat de autor (narativ, personaj) indică:
- **a)** domeniul de activitate;
- **b)** gradul de cultură;
- **c)** originea
- **d)** înclinații;
- **e)** concepții;
- **f)** bogăția limbajului folosit etc.

➢ deci frecvența cuvintelor din anumite domenii dă o indicație asupra orientării limbajului artistic, în sensul preocupărilor, al aspirațiilor scriitorului, personajului; concepte, impresii etc.

Cuvântul

➢ există cuvinte care, indiferent de sensul lor propriu-zis, pot (grație sunetelor componente) să redea (să sugereze) o mișcare, un sentiment, o calitate (morală, fizică, materială), o acțiune sau o stare. (M. Grammont);
➢ acestea sunt cuvinte expresive prin ele însele (nu neapărat prin asociere cu alte cuvinte);
➢ ele nu se confundă cu *onomatopeele* (care sunt expresive prin faptul că imită prin definiție sunete, zgomote etc.);
➢ cuvântul în sine (deci neraportat la context) este expresiv dacă:
1. sugerează ceva (cuvinte de origine interjecțională): pleoscăit, foșnet, a vâjâi etc.;
2. imită: cucu! pu-pu-pup! etc.;
3. este folosit corect sau nu;
4. indică vechimea (arhaisme) sau noutatea (neologisme);

➢ în context, valoarea stilistică a cuvântului depinde mai ales de relația care se stabilește între termenii enunțului.

Familia de cuvinte

➢ evidențiază bogăția lexicală a limbajului (unui personaj, autor etc.);
➢ se poate ajunge la exprimare *tautologică*. [**V.** infra]

Prefixul

➢ cele mai multe prefixe creează un cuvânt nou, fără să-i aducă în plus nici o valoare stilistică;
➢ altele o nuanță ironică, o nemulțumire: paradirectori, başbătăuş, ultraprogresist;
➢ indică repetarea sau intensificarea acțiunii, sublinierea, întărirea calității: preamărire, prelungire, proslăvire;
➢ accentuarea, repetarea acțiunii: a priveghea, a răbufni; a răzbate;
➢ alte prefixe (dimpotrivă) scad valoarea expresivă: a îmbrânci (a brânci), a înjumătăți (a jumătăți), a înjunghia (a) junghia);
➢ prefixul ***s*** (z) sugerează intensificarea; mărește sugestia acestuia;
➢ (se apropie de valoarea onomatopeică);

Scanned with OKEN Scanner

*ex.: zglăvoacă (glăvoacă); zvântura (vântura) etc.)
➢ prin renunţarea la prefixul ştiut de toţi vorbitorii ⇒ tentă populară, familiară;
*ex.: coperit, mărmurit, a nebuni etc.;
➢ poate sublinia (accentua, evidenţia):
1. intensitatea concretă statică: ***en**** , ***endo, intra, in*** (în) etc.;
*ex.: encefalic, endocraniu, intralingvistic, înnopta etc.;
2. intensitatea concretă dinamică (mişcarea către interior: ***cata, des (dez), i, intro, în (îm)*** etc.;
*ex.: cataclism, desprimăvara, imigra, introduce, îmbarcă;
3. exterioritatea concretă statică: ***ecto, ex, exo, extra*** etc.;
*ex.: ectocornee, excentric, exoenzimă. extraconjugal etc.;
4. exterioritatea concretă dinamică (mişcarea către exterior): ***ana, des (dez), dis (diz), ex, is, s*** etc.;
*ex.: anaseism, descătărama, disloca, expatria, ishod; spulbera etc.;
5. exterioritatea abstractă dinamică (provenienţa): **apo, de** etc.;
*ex.: apocadeină, decurge etc.;
6. exterioritatea concretă statică şi inferioritatea abstractă: **para**
*ex.: paraliteratură, parafrază etc.;
7. exterioritatea concretă statică şi depăşirea unei limite: **extra, meta** etc.;
*ex.: extranatural, metafizică etc.;
8. superioritatea concretă; **epi, ob, per, super, supra, sur** etc.;
*ex.: epiglotă, obduce, perlingual, supercopertă, suprapune, surrenal etc.;
9. superioritatea abstractă (o notă evaluativă, dar şi o nuanţă superlativă sau augmentativă); intensificarea, supraordonarea, generalizarea: **a, ab, arhi, cu, dia, do, extra, hiper, para, per, peri, po, pre, prea, pro, ră, răs (răz), super, supra, sur, ultra, ză (z)** etc.;
*ex.: aflux, abuz, arhicunoscut (arhidiacon), cutremura, diamorfină (diaplegie), doalb, extrafin, hiperentuziast, paraleu (paranestezie), perlucid, perifrază (periplegie), ponegri, prepotent, preabun, proalbastru, răbufni, răscoace, superdotat, supraom, surfin, ultracentral, zăgrăi (zbate)
10. superioritatea concretă şi depăşirea unei limite: **supra, sur, ultra** etc.
*ex.: supraindividual; surnatural, ultralumesc etc.
11. etc.

Sufixul

➢ nuanţele afective pornesc de la sufixul diminutival sau augmentativ (ca atare), de la momentul psihologic, atitudinea sentimentală a vorbitorului, cât şi situaţia (împrejurarea) dată;
➢ de cele mai multe ori □□în stilul colocvial;
➢ atât pentru evocare, cât şi în crearea unor imagini plastice, ca încărcătură sugestivă;
➢ au capacitatea de a emoţiona;
➢ dar şi de a provoca zâmbetul, chiar râsul;
➢ sufixele diminutivale: potenţează expresivitatea;
1. pentru alintare, tandreţe, dezmierdare: îngeraş, copila = etc.;
2. peiorativ, dispreţ, depreciativ: profesoraş, studenţaş;

---

* În exemplele care urmează, nu am avut în vedere doar prefixele, ci şi prefixoidele. Pentru delimitarea mai clară a acestor noţiuni, vezi lucrarea noastră, "Gramatică instrumentală. ORTO. Despărţirea în silabe" (Şt.M.I.)

Scanned with OKEN Scanner

3. compătimire: revistuță, prostuț etc.;
4. pentru indicarea unui anumit grad al calității: curățel, spălățel, puțintel;
5. ironia (prin sublinierea micimii, a puținătății), spiritul zeflemist, disprețul, batjocura;
*ex.: mititel, fudulache, domnișor, cutărică, mătăluță etc.;
6. dar și indulgența, înțelegerea (fără intenție de batjocură);
7. tandrețea: mămică, băbuță etc.;

➢ unele diminutive în locul augmentativelor dintr-o motivație subiectivă: vorbitorul vrea să ocolească adevărul;
*ex.: avea vreo 50 de anișori; cât îi ziulica de mare;
➢ observați oximoronul realizat între diminutiv ***anișori***, ***ziulica*** și sensul lexical al celorlalte cuvinte ***50***, ***mare***;
➢ sufixele augmentative
➢ unele pot trezi în vorbitor sentimente de antipatie, dezgust, oroare, spaimă;
➢ altele, pentru a exprima mirarea, uimirea, admirația;
➢ pentru a sugera ideea de impozant, enorm, extraordinar, peste normal;
➢ deprecierea, nuanțe peiorative: matahală, mocofan, pățanie, lingău etc.;
➢ poate sublinia (accentua, evidența):
1. reperarea acțiunii: ări (țuicări), ici (doftorici), uci (bătuci) etc.;
2. valoarea onomatopeică: âi (bâzâi), ăi (șușcăi), ni (măcăni);
3. nuanța peirovativă: ici (împletici), uși (linguși)
4. valoarea ironică: isi (buchisi, ghilosi);
5. trăsătura factitivă: fica (diversifica), iza (minimeatiza), ina (creștina) etc.;

Compunerea

➢ unele cuvinte compuse (verb + substantiv; substantiv + adjectiv etc.): nemulțumirea, disprețul, batjocura, satira;
*ex.: pierde-vară; fluieră-vânt; papă-lapte, coate-goale, mațe-fripte etc.;
➢ altele au valoare expresivă (mai ales prin ineditul asocierii);
*ex.: capântortură, burtă-verde, frige-linte, linge-blide, ochiul-boului etc.

Schimbarea categoriei gramaticale. Conversia

➢ prin schimbarea categoriei gramaticale se obține o expresivitate maximă, o potențare a expresiei artistice;
*ex.: „...începuseră a înflori galben cornii...“ (M.S.); „...pe Madona Dumnezeie...“ (M.E.); „...din tot înaltul” (M.E.).

Împrumuturile

➢ pentru o exprimare mai nuanțată;
➢ sau pentru o exprimare mai concisă;
➢ uneori, pentru obținerea unui enunț clar;
➢ (sau, dimpotrivă, a unui enunț echivoc).

Calchierea. Calc lingvistic

➢pentru o exprimare mai nuanțată;
➢ sau pentru o exprimare mai concisă;

Scanned with OKEN Scanner

➢ uneori, pentru obţinerea unui enunţ clar (sau, dimpotrivă, a unui enunţ echivoc).

Sinonimele

➢ cu ajutorul sinonimelor se înlătură repetiţiile supărătoare, tautologiile etc.;
➢ prin serii sinonimice se evidenţiază un aspect până în cele mai mici detalii;
➢ uneori au funcţie caracterologică;
➢ satisfac nevoia de precizie, de exactitate, de concret;
➢ (*deci*:) pentru nuanţe, subtilităţi, amănunte, detalii;
➢ în exprimarea pleonastică (deci ⇒ un anumit nivel de cultură a personajelor);
➢ opţiunea pentru unele sinonime (şi nu pentru altele) denotă înclinaţia personajului (sau a autorului) spre un anumit domeniu;
➢ au mare rol în varierea expresiei artistice şi în desfăşurarea fluxului ritmic al frazei.

Omonimele

➢ uneori pentru exprimarea echivocului;
➢ pentru efecte umoristice (îndeobi prin jocul cuvintelor □□calambur);
➢ etc.

Antonimele

➢ utilizate în antiteze, în oximoron;
➢ definesc realităţi oarecum paradoxale, aspiraţii contradictorii;
➢ potenţează ideile, gândurile, sentimentele;
*ex.: „Mirajul unui dulce fruct îmbracă un sâmbure amar...“ (L.B.)
➢ sunt cu atât mai semnificative, cu cât apar în titluri;
*ex.: „Venere şi madonă“, „Împărat şi proletar“ (M.E.)

Paronimele

➢ utilizarea greşită a acestora evidenţiază ignoranţa;
➢ cu ajutorul lor se obţin efecte satirice, de umor (îndeosebi prin calambur);
*ex.: a asistat fortuit la întâmplare, dar şi forţat de

Regionalismele

➢ în stilul colocvial, familiar;
➢ pentru evidenţierea unui limbaj popular, simplu, neşcolit al personajului;
➢ în realizarea culorii locale;
➢ (oferă posibilitatea de *localizare* a acţiunii prin limbaj (sincronie);
➢ pentru individualizarea personajelor;
➢ pentru crearea unei anumite atmosfere;
➢ pentru obţinerea unor nuanţe suplimentare;
➢ (mai ales când sunt incluse într-o serie sinonimică);
*(ex. realizează efecte de ordin comic);
➢ au funcţie de evocare;
➢ variază exprimarea artistică.

Scanned with OKEN Scanner

Arhaismele

- dau un anumit farmec, un parfum de epocă;
- în realizarea unei atmosfere arhaice, de demult;
- efecte deosebite se obţin din alăturarea lor la neologisme, în acelaşi context: dandi de mahala etc.;
- mai ales când acestea intră în relaţii de sinonimie: tărâm-domeniu etc.;
- cu ajutorul lor se obţin (astăzi) nuanţe ironice, satirice, sensuri peiorative etc.;

*ex.: boiernaş, logofăt, a mazili, jupâniţă etc.

- în exprimarea populară, regională;
- (mai ales arhaismele păstrate în expresii, locuţiuni: a da-n brânci etc.).

Neologismele

- cele mai multe sunt utilizate în limbajul tehnico-ştiinţific;
- dau mai multă precizie, exactitate în exprimare;
- sau concizie (un neologism putând să înlocuiască o întreagă sintagmă sau propoziţie);
- prin ele se poate evidenţia gradul de cultură a unui personaj;
- (sau invers:) de incultură, când sunt utilizate incorect;
- ori preţiozitatea, dorinţa de a fi cât mai original, infatuarea, snobismul, etalarea culturii (reală sau presupusă) a personajului.
- prin ele (unele) se evidenţiază repulsia, dispreţul faţă de un personaj;

*ex.: damă, madam, a pardona etc. (I.L.C.)

- cât şi pentru realizarea efectelor comice, a burlescului livresc etc.;

*ex.: [**V.** vodevilurile lui Vasile Alecsandri]

Termenii argotici

- expresivitatea este intrinsecă, fiindcă sunt alese intenţionat cuvinte figurate, vii;
- (dar) în interiorul grupului vorbitor în argou nu este resimţită această expresivitate;
- ea devine evidentă când termenii intră în limba comună (în special în limbajul familiar);
- are/au rol de evocare;
- pentru individualizarea personajelor;
- (V. romanul *Groapa*, de Eugen Barbu);
- de obicei, în critica unor aspecte de limbaj artificial;
- pentru efecte ironice, sarcastice, umoristice etc.;
- pentru pitoresc, originalitate, expresivitate maximă, exotism;
- cu funcţie persiflatoare (autopersiflatoare);
- o duritate de limbaj, violenţă de exprimare;

*ex.: plopist, gherlă, a cafti, a face pârnaie, a face blatul, a lua la mişto etc.

Elementele de jargon

- pentru evidenţierea pretinsei superiorităţi;
- (îndeosebi a personajelor care se supraapreciază, fără a avea baza culturală necesară);
- deci vizează snobismul, suficienţa de sine;

Scanned with OKEN Scanner

➢ pentru efecte critice, umoristice, ridiculizante.
➢ neconcordanţa dintre *formă* (limbajul voit elevat) şi *fond* (cultura sau caracterul personajului poate duce la efecte comice;

Tautologia

➢ evidenţiază lipsa de cultură a personajului;
➢ (sau lipsa unui simţ al eufoniei);
➢ prin repetiţie, tautologia în exprimarea aspectului durativ, intensiv, nedeterminativ;
➢ (dar şi pentru menţinerea unei stări de tensiune);
*ex.: „...iar el lovi ce lovi până reuşeşte să..." (F.)
➢ pentru sublinierea unor elemente ale mesajului: legea-i lege etc.
➢ ironie, dispreţ: prostu-i prost şi n-ai ce-i face etc.;
➢ fermitate: vorba-i vorbă, dacă nu etc.;
➢ insinuare: ştiu eu ce ştiu etc.

Pleonasmul

➢ evidenţiază incultura vorbitorului;
➢ (deci este un mijloc de caracterizare a personajului);
➢ sau lipsa unui simţ al eufoniei;
➢ în exprimarea pretenţioasă (pe radical), emfatică, deci ridicolă;
*ex.: „...e în stare a fi capabil să..." (I.L.C.); „...vântul violinte care sufla puternic..." (I.L.C.)

Nume, denumiri, titluri

➢ sunt expresive numele personajelor care sugerează ceva în contextul operei;
➢ unele sunt evident forţate nu pentru a sugera, ci pentru a spune direct: Sandu Napoilă Ultrademagogul (V.A.); Păcală etc.
➢ toponimele sunt sugestive (ca şi antroponimele) când sunt folosite cu această intenţie.

NIVELUL MORFOLOGIC

Genul

➢ este expresivă folosirea unui gen pentru alt gen;
➢ (la substantivele cu formă dublă de gen);
*ex.: favor (-favoare); onor (-onoare) etc.

Numărul

➢ se foloseşte pluralul în loc de singular (sau invers);
➢ (ceea ce, la nivel stilistic, se numeşte ***sinecdocă***);
*ex.: ...s-a bătut Românul cu Turcul la 1877...; epoca Bălceştilor; zodia Popeştilor etc.
➢ în vorbirea populară, familiară, în limbajul arhaizant;
➢ (sau invers, în cel stilat, chiar emfatic);
➢ în caracterizarea unui personaj;

Scanned with OKEN Scanner

➢ pentru mai multă concretețe;
➢ dar şi cu valenţe peiorative;
➢ sunt expresive anumite dublete de plural (folosite ca licenţă poetică);
*ex.: ierne-ierni; coade-cozi; stânce-stânci etc.;
➢ la fel, pluralul neutrelor în „uri" sau în „e" (folosite tot ca licenţă poetică);
*ex.: monumenturi; mormânturi etc.

Nominativul

➢ pentru evidenţierea autorului acţiunii;
➢ (mai ales când substantivul este aşezat după verb);
➢ utilizarea sa în locul vocativului ca nominativ exclamativ □□un surplus de respect;
*ex.: „domnul"! (în loc de „domnule"!).

Genitivul

➢ pentru sublinierea apartenenţei, posesiei, dependenţei;
➢ (mai ales când are şi articol genitival);
➢ femininele în „ii" (în loc de „ei") □□în limbaj popular, neîngrijit.
*ex.: credinţii, gârlii, zilii etc.
➢ prin genitivul realizat stilistic cu ajutorul prepoziţiei „de" (tipică acuzativului) se sugerează mai puţin posesia, cât apartenenţa, implicarea, dependenţa, valoarea locativă;
*ex.: „...la mijloc de codru des..." (M.E.); ... la sfârşit de an şcolar...

Dativul

➢ pentru sublinierea destinaţiei, direcţionării;
➢ cu prepoziţia „la" □□în vorbirea populară, familiară, neîngrijită;
➢ (accentuează astfel ideea de implicare, de dependenţă, direcţionare);
➢ sau pentru a sugera o generalizare, un aspect mai puţin definit;
*ex.: ... dau cărţi la copii...; ... dai la cine crezi...; ... ne vine la fiecare rândul...; ...nu spune la nimeni... etc.;
➢ femininele în „ii" (în loc de „ei") □□în limbajul popular, neîngrijit: fetii, rochii, şopârlii etc.
➢ în câteva sintagme relativ fixe (de obicei, în propoziţii exclamative) exprimă stare de iritare maximă;
*ex.: du-te draculuil stai locului! etc.

Dativul posesiv

➢ subliniază pregnant ideea de apartenenţă, de posesie (!! de aceea se numeşte ***posesiv***)
➢ dar, în acelaşi timp, şi de adresare, direcţionare (!! dativ)
➢ implicarea afectivă a vorbitorului;
➢ (precum şi) implicarea cititorului în cele relatate;
➢ dă o anumită nuanţă familiară exprimării;
➢ se insistă asupra posesorului unui obiect;
➢ mai ales când se corelează cu un adjectiv;
*ex.: „...lasă-**ţi** lumea ta uitată..." (M. E.)

Scanned with OKEN Scanner

Dativul etic

- dativul etic este expresiv prin definiţie;
- subliniază implicarea afectivă a vorbitorului;
- sau marchează interesul vorbitorului faţă de o anumită situaţie;
- (deci solicită participarea afectivă a naratorului şi a ascultătorului);
- dă o anumită nuanţă familiară exprimării.

Acuzativul

- evidenţiază felul de răsfrângere a unei acţiuni verbale asupra subiectului;
- este expresivă folosirea cazului acuzativ în locul genitivului: Gazeta de Transilvania; „...pe l-apus de soare...“ (F.) etc.

Dativul neutral. Acuzativul neutral (Forma neutrală/ neutră)

- dă o anumită nuanţă familiară comunicării;
- afirmaţia apare mult mai vagă, fără precizie;
- de aici, un oarecare echivoc, o dispersare a ideii.

Vocativul

- implică o participare afectivă (mai ales, în corelare cu intonaţia);
- prin utilizarea vocativului (însoţit de „domn”, „cucoană“ etc.) se aduce o nuanţă ironică, satirică;
- multe substantive (grade de rudenie) capătă prin vocativ valoare de titulatură (pentru situaţiile străine de familie);

*ex.: Tată! ia calul meu şi du-te” (**V.A.**) îi spune Ghirai lui Dan, căpitan de plai;

- în limbaj neîngrijit, cu tentă ironică adeseori;

*ex.: Efimiţa îi spune soţului său: „Soro! afară-i revuluţie...“ (**I.L.C.**);

- poate substantiviza un adjectiv, dându-i o valoare afectivă deosebită;
- (sau chiar sens opus celui iniţial, ca şi antifraza);

*ex.: Răule! Deşteptule! Savantule! etc.)

- marchează (prin câteva substantive) o atitudine de maximă deferenţă într-un dialog convenţional, instituţionalizat: domnule! maestre! etc.

Persoana

- persoana este o categorie narativă;
- substituirea pers. I prin pers. a III-a dă afirmaţiei un caracter general, oarecum filozofic, întăreşte adevărul exprimat;

*ex.: „... nu-şi vede omul capul de treabă şi lui îi arde de vorbă“ (I.C.) – afirmă Smaranda despre sine şi despre fiul său chiar în discuţia cu aceasta;

- scriitorul îşi apropie cititorul în elaborarea şi desfăşurarea acţiunii prin pers. I plural. (care îi include pe ambii protagonişti: autor-cititor);

*ex.: „Hai mai bine despre copilărie să povestim... “ (I.C.);

- pers. a II-a şi a III-a (când intervin în discursul naratorului, se constituie în expresie a generalităţii);

*ex.: ...viaţa e o staţie de tranzit (...) unde te zbaţi să ocupi un loc într-un tren... “ (O.P.)

Scanned with OKEN Scanner

Comparaţia. Realizarea superlativului cu morfeme nespecifice (prin mijloace expresive, artistice)

1. folosirea unor adverbe cu valoare expresivă: uluitor, zăpăcitor, înspăimântător, extrem...;
2. lungirea şi repetarea sunetelor: buuună treabă; rrrăutăcios băiat...;
3. repetarea adjectivului (adverbului): cale lungă, lungă...;
4. anumite locuţiuni adverbiale: din cale-afară...; cu totul şi cu totul...; de tot...;
5. prefixul „stră-";
6. pseudoprefixele neologice: „extra-", „super-"-, „hiper", „arhi-", „ultra-"...;
7. anumite adjective, adverbe şi substantive (folosite cu sens figurat) care servesc pentru a intensifica înţelesul cuvintelor: „putred de bogat"; f'ript de sărac"; „foc de scump"; „supărat foc"; „frumoasă rău" etc.;
8. înlocuirea adjectivului cu un substantiv din acelaşi radical: (om bun) – bunătate de om; (casă frumoasă) –o frumuseţe de casă;
9. repetarea substantivului (în genitiv plural): zâna zânelor; frumoasa frumoaselor, voinicul voinicilor...;
10. construcţii exclamative: (a) Cât de darnic eşti! (b) Vai! ce frumos tablou!...
11. prin sufixul „isim": rarisim, clarisim, dulcisim etc.
(Atenţie la scriere! Cu *„i"* urmat de dublu *„s"* se scriu doar: subst.f. ***miss***, adverbele ***fortissimo, glissando, pianissimo, prestissimo, vivacissimo*** şi interjecţia ***bravissimo***)

Determinarea

- prin articularea numelor proprii → dispreţul;
- la fel, prin eliminarea articolului la substantivele apelative;
- sau un anumit grad de intimitate;

*ex.: „...toţi regii Dromicheţi..." (C.P.); Sunt nişte Cristine pe acolo?; domnu'; Ioneasca; Popeasca etc.

Diateza

- expresivitatea se obţine prin folosirea unei diateze în locul alteia;
- (diateza activă) în locul celei reflexive □□pentru evitarea echivocului;

*ex.: **(a)** se foloseşte „am trudit... " în loc de „m-am trudit o lună pentru...";
(b) se spune „am gândit la"... în loc de „m-am gândit la problema" etc.;

- verbul (de obicei, la diateza reflexivă) utilizat fără pronume reflexiv marchează o stare de îndoială, de participare intensă (a locutorului sau a interlocutorului);

*ex.: Gândeşti că el a făcut aşa?; „Tot ce mişcă-n ţara asta... " (M. E.)

- (diateza reflexivă) în locul celei active (în vorbirea populară) □□pentru efecte ironice;

*ex.: Ce te râzi?; Ce te crezi?; Aici se cugetă, nu...; „... frumos ţi se mai şede"... (M. E.);

- folosite la diateza reflexivă, anumite verbe (de obicei, ale diatezei active) îşi schimbă valoarea semantică.
- sugerând totodată şi anumite stări afective;

*ex.: a se ajunge = a parveni; a se lua după cineva = a imita, a urmări; a se căuta la un doctor = a se consulta etc.;

- alteori, reflexivul denotă insistenţă, intensitate: a se munci, a se osteni etc.

Scanned with OKEN Scanner

Modul verbal (V. infra)

➢ un mod are valenţe stilistice deosebite când este folosit cu altă valoare decât cea ştiută, definitorie. [V. infra]

Conjunctivul

➢ este expresiv mai ales când are valoare de imperativ;
➢ cu valoarea de imperativ, presupune atât duritatea poruncii, cât şi indignarea locutorului faţă de interlocutor sau de alt personaj;
*ex.: Să scrii (sau să scrie) imediat, fiindcă...
➢ pentru exprimarea îndoielii, a ezitării, a disjuncţiei sau a ipotezei;
➢ este un mod al probabilităţii, dar şi al interogaţiei, al exclamaţiei;
*ex.: 1. Să fie cam un ceas de la... (?)
2. Să fie cam un ceas de la... (!)

Ipoteza mai poate fi exprimată (sugerată) prin:
1. modul prezumtiv: o fi auzit; or fi văzut...; va fi plecat, cine ştie?...
2. verbe de modalitate: ... trebuie să fi auzit de el...
3. adverbe de modalitate: ... poate că a plouat...; probabil că vine
4. prin sens lexical: ... bănuiesc (presupun) că...
5. prin combinarea altor elemente: .. presupun c-o fi plecat...

Imperativul

➢ este, prin definiţie, afectiv şi retoric;
➢ imperativul (narativ sau descriptiv) dă vioiciune relatării;
➢ actualizează, parcă, momentul prezentat;
➢ dramatizează acţiunea, o apropie de noi, o concretizează, o materializează oarecum;
➢ dă impresia unui crescendo, unei gradări;
➢ sugerează o apropiere între locutor şi interlocutor, între narator şi cei cărora li se adresează;
➢ totala angajare într-o acţiune, dar şi autoîndemnul, gradul maxim de tensiune;
*ex.: ... văzând eu ce-i acolo, dă-i zor, frate la treabă, pune-te pe lucru!...
➢ împreună cu unele adverbe (locuţiuni adverbiale) □□uimirea, respingerea dispreţuitoare, categorică, a spuselor interlocutorului;
*ex.: ... fugi de-acolo, nu te cred...
➢ utilizat în vorbirea populară, familiară.
➢ Ideea de ***poruncă***, îndemn, rugăminte, de imperaţie se mai poate realiza şi prin alte mijloace, la fel sau mult mai expresive decât imperativul:
1. modul conjunctiv (de regulă, fără conjuncţia „să"): (Să) nu te duci acolo! (= conj.) Nu te duce acolo! (imperativ) Trăiţi ca-n sânul lui Avram! Să cobori imediat!
2. modul infinitiv: A nu rupe florile! A nu se apleca în afară!
3. modul condiţional-optativ: Duce-m-aş şi m-aş tot duce!
4. modul indicativ, timpul:
a) prezent: Cobori imediat! Jur! Îmi convine!
b) viitor: Vei coborî imediat! Mă voi duce! Îl vei ajuta!
c) viitor, forme populare: Ai să cobori imediat! O să-l ajuţi! Ai să-l întâmpini!
5. interjecţii:
a) care tind să devină verbe: Hai! Haide! Haidem! Haideţi Iaca! Ia! Na!
b) care au fost cândva (sau sunt în alte situaţii) verbe, substantive, adverbe etc.: Doamne fereşte! Noroc! Sănătate! Salut! Valea! Jos! Drepţi!

Scanned with OKEN Scanner

6. prin sens lexical: Trebuie să...; Se impune să...; e necesar să...; imperios...; incontestabil...; neapărat... etc.
7. imperaţia este subliniată, accentuată şi prin:
a) intonaţie;
b) vocativ (substantiv sau pronume);
c) gestică;
d) pronunţarea silabisită a cuvântului (nu neapărat după regulile ştiute, ci după intenţia vorbitorului de a sublinia un anumit aspect): i-me-diat! ne-a-pă-rat! (sau nea-pă-rat!) etc.
e) anumite semne de punctuaţie specifice: semnul exclamării, semnul întrebării, puncte de suspensie (!! uneori, combinaţii între acestea) etc.

Condiţionalul-optativ

➢ folosit în locul indicativului, sugerează poziţia inferioară a locutorului faţă de interlocutor.
➢ ca şi timpul imperfect;
*ex.: ...v-aş ruga să...; aş dori să-mi permiteţi...
➢ este şi o expresie a politeţii (impusă de situaţia inferioară a vorbitorului);
➢ indică o stare sufletească stăpânită de jenă, temere etc. a vorbitorului;
➢ mai ales în forma negativă, (pseudo)interogativă □□modestie, delicateţe, sfială;
➢ apare în blesteme, injurii, imprecaţii: mânca-l-ar lupii!
➢ ironia: mira-m-aş să...

Indicativul

➢ se realizează mai mult prin (*sub)timpurile* sale, decât prin *modul* propriu-zis.
➢ (deci: **V.** infra).

Prezumtivul

➢ subliniază aspectul presupus ori bănuit al unei acţiuni;
➢ deci prezumţia realizării acţiunii apare mai pregnant evidenţiată;
➢ ca şi conjunctivul, condiţionalul-optativ sau indicativul
- (!!) dar mai accentuat decât acestea) exprimă îndoiala, presupunerea;
➢ măreşte gradul de oralitate a stilului, a exprimării (în general)
- (!!) mai ales când, în locul auxiliarului „a voi", din structura ştiută, apare auxiliarul „a fi" (1) la conjunctiv: ... *să fi ştiind* el asta?; ... nu cred *să fi ştiind*...; (2) sau la condiţional-optativ: ... se bănuieşte c-*ar fi plecând* de-acolo..., ori (3) la infinitiv: ... el nu părea *a fi ştiind* despre ce este vorba).

Infinitivul

➢ este expresiv mai ales când i se dă valoare imperativă;
*ex.: A se ţine seama de faptul că...
➢ sau în locul conjunctivului: nu putea a-şi vedea...; s-a apucat a scrie etc.
➢ pentru relevarea unei exprimări regionale (mai ales din zona Ardealului);
*ex.: ... el nu ştie citi, scrie etc.
➢ sau în vorbirea populară, în general;
➢ în stilul colocvial, familiar, dar şi în cel polemic;
➢ în conturarea unei atmosfere arhaice;

Scanned with OKEN Scanner

➢ are nuanță glumeață, dar și amenințătoare;
*ex.: A nu se fuma! A se sublinia cu...!
➢ sunt expresive îndeosebi construcțiile infinitivale;
*ex.: „N-are cine mă spăla, n-are cine mă-ngriji, n-are cine-mi spune o vorbă bună..." (M.S.)

Participiul

➢ în construcții sintactice, face verbul mai „grăbit", mai „sprințar";
*ex.: „... rătăcit cu muza mea" (Gr. A.); ... tăiat în față de uriașa stâncă... " (C.H.)
➢ datorită sunetelor din desinența participiului □□sugestia unei mișcări vii, a unei opriri bruște;
➢ dar și a trecerii la o altă fază de acțiune.

Gerunziul

➢ este un mod al sintezei, al contragerii și conciziei;
➢ sugerează insistența, încrâncenarea etc.;
➢ în construcții sintactice, face verbul mai „grăbit", mai „sprințar";
*ex.: ... să mă vezi umblând pe câmpuri (...) și vânând câte-o idee" (Gr.A.);
➢ este foarte expresiv ca epitet: „... o hurie lucindă" (V.A.); „lebădă murindă" (M. E.);
➢ datorită sufixului gramatical ind (ând), tipic nu numai verbelor la gerunziu, ci și altora (gând, blând, flămând), poate sugera o mișcare vie, o oprire bruscă;
➢ dar și trecerea la o altă fază a acțiunii;
➢ alteori imprimă un aer retoric;
*ex.: „Se prind de mâini și se desprind/ Se-adună-n cerc și iar se-ntind/ Și bat pământul tropotind/ în tact ușor" (G.C.)
➢ sunt expresive construcțiile cu gerunziul (mai ales când lipsește verbul auxiliar „a fi") la:
a) indicativ, imperfect (erau zăcând = zăceau) □□nesiguranța, îndoiala, lipsa de implicare și de răspundere;
b) conjunctiv, prezent (să fi dormind = ar dormi) □□nesiguranța, îndoiala;
c) indicativ, viitor (ce m-ar fi ocărând = ocărăște) □□presupunerea, probabilitatea, posibilitatea alternanței, îndoiala etc.;
d) condițional, prezent (se zice că și-ar fi înșelând prietenii = înșală);
e) infinitiv (a fi mergând, a fi stând) □□îndoiala, nesiguranța.

Supinul

➢ este o categorie narativă;
➢ înviorarea povestirii se face prin trecerea (în aceeași frază) de la un timp la altul;
➢ aceasta face și trecerea dintr-un plan al narațiunii în altul;
*ex.: Am pornit la drum..., fiindcă știam că... mă sfătuise..., merg eu... și mă-ntreb: pe unde voi apuca?...
➢ se poate vorbi de un timp;
a) gramatical, ontologic, artistic;
b) al narațiunii, al personajului, al evenimentului;
c) al enunțării, al naratorului (timp care poate fi: prospectiv, retrospectiv, sincronic);
d) al receptării (de către personaj, de cititor etc.).

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

Prezentul

- presupune o acţiune continuă, de durată; fără perspectiva încheierii;
- de aceea verbul la prezent dă vioiciune acţiunii;
- produce chiar o dinamizare a desfăşurării acţiunii;
- (care creşte în intensitate mai ales când fraza abundă în verbe);
- (sau când este folosit în alternanţă cu perfectul simplu);
- dă impresia că acţiunea se desfăşoară sub ochii cititorului (ascultătorului);
- util (ca şi perfectul simplu) pentru a atrage atenţia asupra partenerului de dialog;
- are puterea de „a învia" faptele trăite de narator, prin:
  a) raportarea la momentul relatării (prezentul obiectiv pentru personajul în cauză);
  b) sau prezentul subiectiv pentru cel care narează faptele;
- se poate vorbi de un prezent:
  a) atemporal - în definirea diferitelor concepte, în enunţuri teoretice;
  b) pantemporal - în comentarea fenomenelor, faptelor, în diferite interpretări;
  c) dinamic - în enunţurile care-şi propun actualizarea unor evenimente istorice, sociale etc.;
  d) descriptiv - în reliefarea ideilor esenţiale dintr-un text;
  e) narativ;
  f) liric, istoric, etern etc.;
  g) obiectiv, subiectiv, neutru (raportat la narator).
- folosit ca imperativ (deci timp cu valoare de... mod), reflectă:
  a) apropierea sufletească a locutorului de interlocutor:
  *ex.: Scrii şi tu temele imediat!
  b) accentuarea caracterului nefavorabil al unei situaţii:
  *ex.: Pasămite de mai spune ceva în situaţia asta...
  c) etc.
- folosit în locul trecutului, plasticizează enunţul, dinamizează şi sensibilizează imaginea evenimentelor;
- (subiectul vorbitor – autor, narativ, personaj – retrăieşte faptele de odinioară);
- (deci implicarea lui este mai pronunţată, dar şi cu o anumită detaşare);
- folosit cu valoare de viitor, asigură un grad mai ridicat de certitudine: Mâine scrii tot ce n-ai scris!...
- (sau sugerează graba, nerăbdarea: Peste o oră pleci la...!)
- prezentul istoric are valoare expresivă, evocare, convingătoare;
- sau implică mai mult naratorul în relatarea faptelor;
- readuce în momentul vorbirii acţiuni care au avut loc cu mult timp în urmă;
- (astfel că acţiunea – deşi executată în trecut – pare să se realizeze sub ochii ascultătorului – cititorului);
- (deci, ascultătorul pare să asiste la înfăptuirea acţiunii, întocmai ca la re-prezentarea unei piese de teatru)

*ex.: Dar când aţinteşte ochii..., când vede acel trup măreţ..., ridică satârul, voieşte a izbi, dar... " (N.B.)

Perfectul simplu

- este un timp livresc, al narativităţii (obiective, subiective, neutre, epice);
- specific textelor de inspiraţie istorică;
- sensibilizează desfăşurarea, succesiunea acţiunilor;
- util (ca şi prezentul, de altfel) pentru a atrage atenţia asupra partenerului de dialog;

➢ pentru o acţiune momentană, limitată;
➢ sau o anticipare, sugestie a grabei, a nerăbdării;
➢ de obicei (la verbe de „zicere", „verba dicendi"), în propoziţii independente.

Perfectul compus

➢ pentru o acţiune momentană, limitată;
➢ sau o anticipare – sugestie a grabei, a nerăbdării;
*ex: ...îmi iau haina şi-am plecat...
➢ folosit în locul viitorului (sau al prezentului), sugerează nerăbdarea, graba;
*ex.: „-Zoe: Du-te degrabă!"...„Ai venit?"
Pristanda: „M-am dus!"
➢ poate da impresia că apropie acţiunea de momentul vorbirii, ceea ce măreşte emoţia;
➢ (explicaţia se găseşte în faptul că auxiliarul are forme chiar de prezent: am, ai etc.)
➢ creează impresia unei afectivităţi mai pronunţate;
➢ acţiunea pare mai precisă;
➢ prin înlănţuirea verbelor la perfect compus se creează iluzia unei derulări cinematografice, rapide, dinamice, fără oprire;
➢ (ca şi când naratorul s-ar grăbi să ajungă la relatarea altor acţiuni);
➢ în limbajul popular, dar şi cu intenţii ironice, ridiculizante, peiorative;
*ex.: „am fostără"; „au tăbărâtără pe noi" etc. (I.L.C.)
➢ folosit în locul prezentului, poate sugera graba (reală sau simulată), intenţia de a-l determina pe interlocutor să acţioneze mai rapid;
*ex.: Gata! Am plecat! V-am salutat!
➢ pentru anumite verbe (a tăcea, a muri, a dormi etc.) poate sugera o trecere prin prezent spre viitor;
*ex.: ... lasă-mă, am tăcut, ce mai vrei?; ... dacă reuşeşti, ţi-a pus Dumnezeu mâna-n cap...

Mai mult ca perfectul

➢ pentru o acţiune momentană, limitată;
➢ sau o anticipare, sugestie a grabei, a nerăbdării
➢ este un timp prin care se sugerează lauda, emfaza.

Imperfectul

➢ folosit în locul prezentului, sugerează modestia, starea de inferioritate, sfiala;
➢ este o expresie a politeţii (oarecum formală);
➢ indică şi o stare sufletească stăpânită de jenă, temere etc. (a vorbitorului);
*ex.: ... am venit la tine, fiindcă doream să-ţi cer...;
➢ pentru exprimarea duratei acţiunii, a scurgerii, a insistenţei;
➢ dar şi siguranţa, certitudinea realizării acţiunii;
➢ cu valoare de perfect compus (mai ales pentru verbe de „zicere" sau „verba dicendi"), are valoare expresivă;
➢ cu valoarea perfectului conjunctiv □□irealul, potenţialul;
*ex.: ... dacă priveam mai atent, observam că...;
➢ aduce cititorul în timpul real, ontologic, în contemporaneitatea evenimentelor;
➢ este un timp al narativităţii subiective, evocatoare, lirice;
➢ (dar) şi al nedeterminării;

Scanned with OKEN Scanner

➢ poate deschide o perspectivă dinspre trecut spre viitor;
➢ (deci) este un timp al perspectivei, ca şi viitorul;
*ex.: ... se grăbea spre şcoală, fiindcă serbarea începea chiar peste...
➢ realizează o lărgire a orizontului (atât în plan spaţial, cât şi temporal);
➢ poate avea valori diferite: descriptiv, narativ, oniric etc.

Viitorul

➢ sunt expresive îndeosebi formule populare, familiare, colocviale;
➢ (***deci***) pentru oralitate;
*ex.: oi pleca; ăi da; om vedea; o să apreciem; am să revin etc.
➢ acestea se implică stilistic, vizând nişte nuanţe de îndoială, de nesiguranţă;
➢ (dar) şi hotărârea de a săvârşi acţiunea;
➢ (deci) o atitudine personală a subiectului vorbitor faţă de acţiunea respectivă;
➢ folosit ca imperaţie (deci: timp cu valoare de... mod!), înlocuieşte duritatea cu fermitatea rece, care nu admite refuz;
*ex.: ... ai să scrii imediat temele;
➢ formele populare □□o anumită modestie, delicateţe, discreţie, stare de jenă, o nemulţumire (estompată sau marcată);
*ex.: ... am să vă rog să nu...
➢ formele culte, ale limbii scrise, dau un aer grav, solemn, cult, adeseori pretenţios;
➢ sugerează o anumită siguranţă (obiectivă sau subiectivă);
➢ (sau) o condiţionare a intenţiei;
➢ (dar nu se ştie rezultatul realizării);
➢ (de aici, nuanţe de... „angajament");
*ex.: „...vom face", „vom drege... ", dar nu se va şti niciodată dacă... „s-a făcut", „s-a dres... ";
➢ este (ca şi imperfectul) un timp al perspectivei;
➢ realizează o lărgire a orizontului (în plan spaţial sau temporal);
➢ vorbitorul priveşte, prin viitor, evenimentele din perspectiva desfăşurării lor ulterioare.

Viitorul anterior

➢ în vorbirea populară, familiară;
➢ exprimă, îndoiala, nesiguranţa (ca şi... modul conjunctiv);
➢ mai ales în formele „scurtate" ale auxiliarului: oi fi văzut, ăi fi plecat etc.;
➢ (dimpotrivă,) în formele culte, exprimă siguranţa, certitudinea, încrederea;
➢ chiar emfaza reuşitei, lauda (precum mai mult ca perfectul).

Locuţiunile (diagnosticare)
➢ pentru o exprimare mai apropiată de oralitate;
➢ creează o imagine mai bogată, mai sugestivă;
➢ (uneori) pentru efecte ironice; de glumă, peiorative;

Substantivul

➢ apare frecvent în descriere, portret;
➢ (în timp ce în naraţiune apare mai des verbul);
➢ în realizarea unor imagini statice, de interior, „pete de culoare" etc.;

Scanned with OKEN Scanner

➢ prin reluarea (uneori chiar obsesiv) a aceluiaşi substantiv, într-un text, acesta devine cuvânt-cheie sau un simbol;
➢ au valoare plastică, evocatoare, mai ales substantivele provenite din alte părţi de vorbire;
*ex.: binele, frumosul, răul, albastrul etc.;
➢ pentru comunicarea unor sensuri abstracte;
➢ mai ales în expuneri teoretice, se folosesc substantive provenite din infinitiv sau participiu;
*ex.: cădere, căzutul, rupere, ruptul etc.;
➢ prin schimbarea propriu-zisă a genului unui substantiv □□ironie;
➢ (sau doar prin ataşarea unor terminaţii tipic masculine pentru feminine, ori invers);
*ex.: fată – fătoi; gospodină – gospodin; bărbat – „bărbată" (I.L.C.)
➢ întrebuinţarea singularului în locul pluralului sau invers;
➢ (ceea ce, la nivel stilistic, se numeşte sinecdocă);
*ex.: ...tot omul ştie că...; ...oameni buni! □□când auditoriul este format dintr-o singură persoană;
➢ ideea de plural exprimată prin repetiţia aceluiaşi substantiv;
*ex.: ceas după ceas...; „...legând vas de vas se leagă..." (M.E.);
➢ prin repetiţie se insistă asupra noţiunii;
➢ (un fel de acumulare sau concentrare semantică, un adaos, o intensificare);
➢ (de cele mai multe ori, pentru obţinerea efectelor de oralitate, de limbă vorbită);
*ex.: rânduri-rânduri de soldaţi; a schimbat feţe-feţe, minunea minunilor etc.
➢ substantivele compuse ascund adeseori în ele chiar un trop sau un procedeu stilistic;
➢ ori sînt denumiri metaforice şi metonimice pentru diferite caracteristici umane;
*ex.: 1. epitet: maţe-fripte, vin-ars
2. hiperbolă: zgârie-nori, Sfarmă-Piatră;
3. metaforă: ochiul-boului, coada rândunicii;
4. comparaţie: valvârtej; du-te-vino.

Locuţiunile substantivale

➢ sunt mult mai expresive decât echivalentele lor simple;
➢ de obicei, în limbaj popular (adeseori neîngrijit), regional.

Articolul hotărât

➢ are puterea de a individualiza;
➢ de a scoate în evidenţă valoarea de unicitate, de inconfundabil (a elementului articulat);
➢ renunţarea la articolul „l"/ elidare (la cuvintele conjuncte) □□în limbajul popular, periferic, neîngrijit;
➢ chiar dacă adeseori este recunoscută ca fiind acceptată de normele literare exprimarea orală (<u>nu</u> scrisă) fără articol;
*ex.: lupu, norocu, unchiu, omu, copilu, scaunu, soţu etc.

Articolul nehotărât

➢ are puterea de a generaliza (chiar de a dispersa);
➢ poate crea o nuanţă peiorativă;

Scanned with OKEN Scanner

➢ (mai ales împreună cu alte cuvinte: oarecare, obişnuit etc.)
*ex.: ...nişte oameni obişnuiţi; ...un inginer oarecare... etc.

Articolul posesiv-genitival

➢ întăreşte ideea de posesie, de apartenenţă;
➢ (aceasta mai fiind o dată exprimată cu ajutorul genitivului); [**V.** supra]
➢ este expresivă, de nuanţă regională (moldovenească), populară, folosirea formei invariabile „a";
*ex.: O fecioară a cărei suflet era... " (M. E.)
➢ este expresivă (□□cumulare, adaos) şi folosirea pleonastică a articolului posesiv-genitival;
*ex.: „Inima-i creştea de dorul // Al străinului frumos". (M. E.)

Articolul demonstrativ-adjectival

➢ dă enunţului o anumită emfază, distanţare;
➢ cu intenţii ironice, ridiculizante, peiorative;
*ex.: „ăl mai deştept"; „ăl mai cu coarne" – (I. L. C.);
➢ folosit (la graniţa dintre articol şi pronume) în limbaj arhaizant şi popular;
*ex.: „Cu ochii serei cei dentâi... " (M. E.); „Dorul ţării cei străbune... " (M. E.)

Adjectivul

➢ în sugerarea nuanţelor (de orice fel);
➢ în realizarea tablourilor artistice, a imaginilor picturale;
➢ în realizarea comparaţiei; în antiteză;
➢ în intensificarea (sau diminuarea) treptată a unei caracteristici;
➢ cele mai multe (şi mai reuşite!) epitete se realizează cu aportul adjectivelor;
➢ orice mijloc expresiv [**V.** supra] pentru redarea ideii de superlativ presupune o anumită afectivitate;
➢ prin repetarea adjectivului se realizează efecte de insistenţă, de subliniere etc.;
➢ (un fel de acumulare sau concentrare semantică, un adaos, o intensificare);
➢ (de cele mai multe ori, pentru obţinerea efectelor de oralitate, de limbă vorbită);
*ex.: ...un om bătrân, bătrân...; ...peste tot albastru şi iar albastru...; gol-goluţ etc.;
➢ prin reluarea (uneori chiar obsesiv) a aceluiaşi adjectiv într-un text, acesta devine cuvânt-cheie sau un simbol;
➢ cu valori peiorative, ironice se utilizează substantive cu valoare adjectivală;
*ex.: hârca de babă, dobitocul de Ion etc.

Locuţiunile adjectivale

➢ sunt mult mai expresive decât echivalentele lor simple;
➢ imaginile create cu ajutorul lor sunt mai elocvente.

Pronumele

➢ uneori, utilizarea unor pronume (personale, demonstrative, nehotărâte etc.) în locul substantivelor, sugerează dispreţul din partea celui care vorbeşte;
➢ alteori, această înlocuire dovedeşte respect, teamă etc.;

Scanned with OKEN Scanner

*ex.: Femeile de la țară spun, în absența persoanei, „el" sau „dumnealui" (sau... „ăla") în loc de „bărbatul meu", „soțul meu";
➢ prin repetiție, se insistă asupra noțiunii respective;
➢ un fel de acumulare sau concentrare semantică, un adaos, o intensificare;
➢ de cele mai multe ori, pentru obținerea efectelor de oralitate, de limbă vorbită;
*ex.: 1. A lucrat *ceva ceva*, dar...;
2. ... *din ce în ce* mai...;
3. ... *câte și mai câte*;
4. *care mai de care*...;
5. ... era *cu totul și cu totul* de... etc.
➢ prin reluarea (uneori chiar obsesiv) a aceluiași pronume într-un text, acesta devine cuvânt-cheie sau simbol. [**V.** poezia „Noi", de N.S.]

Pronumele personal

➢ se obțin efecte deosebite prin utilizarea pronumelor cu alt sens decât cel definitoriu;
➢ (o persoană □□în locul altei persoane);
*ex.: 1. pluralul modestiei: „Ce vrei tu? **Noi**? Bună pace!" (M. E.)
2. pluralul auctorial: **Noi** am atras atenția în acest roman asupra...
3. pluralul autorității: **Noi**, ofițerul stării civile, declarăm...
4. pluralul implicării: **Noi** suntem atenți, nu-i așa, băiatul mamei?
5. pluralul ironizant: Bănuim **noi** ce gândește băiatul, zise tatăl...;
➢ reluarea și anticiparea au menirea de a insista asupra persoanei desemnate prin formele respective;
➢ (sau pentru a sublinia intensitatea participării persoanei, personajului);
➢ în limbaj popular: însul, înșii etc.
➢ pentru unii vorbitori, formele „dânsul", „dânsa" etc. vor să pară forme mai politicoase decât „el", „ea";
➢ (în realitate, între aceste forme sinonime nu-i nici o diferență de valoare a respectului; dovada: în zona Moldovei, substantive ca „bolovan", „capră", „iarbă" etc. sunt frecvent înlocuite prin „dânsul", „dânsa");
➢ pentru intenții ironice, disprețuitoare, pentru lipsă de respect, se folosesc pronumele personale „tu", „el" (în loc de „dumneavoastră", „dumneata", „dumnealui", „domnia -sa" etc.);
➢ prin schimbarea persoanei (I cu a III-a sau I cu a II-a) în cursul narațiunii se obține o înviorare a povestirii;
➢ (astfel, naratorul devine partenerul unui interlocutor care nu există);
➢ (de aici, și caracterul oarecum dramatic obținut);
➢ folosit ca apelativ (deci în vocativ, în locul numelui persoanei apelate), pronumele „tu" apare mai ales în limbaj familiar;
➢ (în locul interjecțiilor „mă", „măi" – acestea fiind socotite forme mai puțin politicoase);
➢ formele scurte (atone) contribuie la obținerea unei exprimări concise;
➢ (marchează latura afectivă, subiectivă, a poetului, a naratorului sau a personajului);
*ex.: „Lasă-**ți** lumea ta uitată // **Mi te** dă cu totul mie." (M. E.)
➢ trecerea de la o persoană la alta (în aceeași frază) poate sugera (sau chiar sublinia) confuzia din mintea personajului, pretenția de cultură (pseudocultura), dar și automatisme de exprimare;
*ex.: „Cocoană, ești o madamă [...], profit de ocazie a vă ruga să... " (I. L. C.)
➢ folosirea persoanei a III-a în loc de pers. a II-a □□mânia, supărarea, nemulțumirea, indignarea, ironia;

Scanned with OKEN Scanner

➢ (interlocutorul este înjosit, trecut în situaţia de „cel despre care se vorbeşte", nu „cel cu care se vorbeşte";
*ex.: Eu **îi** aduc veşti bune şi **el** nici nu...)
➢ folosirea persoanei a II-a în locul pers. I □□nemulţumirea;
*ex.: (La) ce **te** puteai aştepta de la el?...
➢ pronumele „tu" poate marca un contrast: Nici **tu** bani, nici **tu** casă, nici...
➢ este expresiv pronumele în dativ, cu verb impersonal;
*ex.: Ratând ocazia, tot **îi** plouă şi-**i** ninge, de nu te mai înţelegi cu el...
➢ în monolog, mai ales în situaţii de impas;
*ex.: Ei, acum ce **te** faci, băiete, mi-am zis...
➢ pentru a mări puterea de convingere, luându-l părtaş pe interlocutor;
➢ sau pentru a respinge nişte potenţiale reproşuri;
*ex.: Ce voiai să fac? La cine ai fi vrut să apelez?

Pronumele personal de politeţe

➢ în limbajul afectiv (!! sau în cel... afectat);
➢ formele populare: a) respect, iubire, condescendenţă etc. // (dar şi) b) ironia binevoitoare, haz, bună dispoziţie, nuanţe satirice;
➢ (cele mai expresive fiind formele diminutivale);
*ex.: mata, matale, mătăluţă, mătălică etc.
➢ aceste forme (fiind mai indirecte) □□cu intenţii evocatoare;
➢ prin multitudinea de variante, pot da textului un aer de familiaritate, de autenticitate, de lirism;
*ex.: [**V.** romanele istorice ale lui M.S.]
➢ pronumele „dumnealui" (ca şi pronumele personal „el") folosit în locul substantivului soţul, bărbatul, denotă fie ironie, dispreţ, fie respect, teamă.
➢ pronumele „dumnealui" (când persoana este de faţă) □□nuanţă ironică, de nemulţumire;
➢ formele „'mnealui", „'mneaei" □□dispreţ, ironie, lipsă de respect;
➢ ironic se folosesc şi pronumele personal de politeţe atunci când ar trebui un pronume personal;
*ex.: Mama se adresează lui Ionel (schiţa „Vizita", de I. L. C.), cu „dumnealui";
➢ marchează o atitudine de maximă deferenţă, într-un limbaj instituţionalizat, convenţional;
➢ evidenţiază (după cum spune şi denumirea sa!) anumite trepte ale politeţii, respectului, deferenţei.

Pronumele reflexiv

➢ folosite pe lângă verbe (de regulă, ale diatezei active), le schimbă valoarea semantică, sugerând totodată şi anumite stări afective;
*ex.: a se ajunge = a parveni; a se lua după cineva = a imita;
➢ dă unor verbe active nuanţe de insistenţă, de intensitate etc.;
*ex.: a se munci, a se osteni, a se lucra etc.;
➢ ataşat unor verbe care exprimă acţiuni netipice omului □□ironie, dispreţ;
*ex.: a se mieuna, a se schelălăi; a se scârţâi etc.;
➢ când apare lângă verbe care nu-l tolerează □□incultura, îngâmfarea, snobismul etc.;
*ex.: a se merita, a nu se exista etc.;
➢ cu persoana a III-a sau la infinitiv □□pentru acţiuni interzise;
➢ evitându-se astfel, duritatea exprimării directe, a nemulţumirii etc.;
*ex.: A nu se fuma! Aici nu se bea!

Scanned with OKEN Scanner

Pronumele negativ

➢ corelându-se obligatoriu cu adverbul negativ „nu", sporește tăria comunicării;
➢ (negația este și mai tranșantă, când este sprijinită și de intonație);
➢ paradoxal, prin cele două negații (pronume + adverb) se obține adeseori o afirmație:
*ex.: Nimeni nu lipsește = Toți sunt prezenți;
➢ la fel, când se corelează cu un prefix negativ;
*ex.: Nimic nu este nefolositor = Totul este folositor.

Pronume interogativ-relativ

➢ „care", utilizat în exces, duce la fraze kilometrice, în care se pierde logica enunțului;
➢ (se pot, astfel, sugera incoerența de limbaj a personajului, incultura etc.)
➢ „care" în loc de „cine"- pentru imitarea limbajului cazon;
➢ (sau pentru ironizarea atitudinii nejustificat superioare);
*ex.: Care ai de reclamat ceva ieși la raport!

Pronumele demonstrativ

➢ este folosit în antiteze, în opoziții (de obicei, fixate spațial sau temporal);
➢ ori în fixarea unor repere (spațiale, temporale), pentru identificarea cuiva;
➢ formele populare **ăsta**, **asta**, **ista** denotă un limbaj neîngrjit al personajului, incultură;
➢ dar și o undă de ironie, dispreț, când sunt folosite cu intenție;
*ex.: „... un ăla, un prăpădit de amploiat... " (I. L. C.)
➢ prin aceste forme (care sunt și arhaice totodată) □□evocarea unei anumite atmosfere, a unui mediu.

Pronumele posesiv

➢ subliniază pregnant ideea de posesie, de apartenență.
➢ „al meu" – utilizat în limbaj popular (de obicei, de femeile de la țară) în locul substantivului „soțul" (sau „bărbatul");
➢ (procedeul denotă frica, teama, dar și – uneori – respectul față de persoana căreia nu i se pronunță numele).

Pronumele nehotărât

➢ reduce valoarea substantivului pe care îl înlocuiește până la maximum;
➢ îi dă (substantivului înlocuit) un contur neprecis, anonim;
➢ pe lângă un substantiv propriu (!! ca pronume, ***nu*** adjectiv) – valoare peiorativă, ironică, disprețuitoare;
*ex.: ... este unul Popescu care...;
➢ aceleași efecte se obțin și cu ajutorul altor pronume/ adjective (pronominale) nehotărâte: fitecine, fitece, fitecare etc.

Pronumele de întărire

➢ subliniază apăsat elementul regent;
➢ uneori este dublat (până la pleonasm);

Scanned with OKEN Scanner

➢ (ori) înlocuit prin „chiar", „singur", „anume";
*ex.: 1. Elevul însuşi a descoperit că...
2. Chiar elevul însuşi a descoperit că...
3. Anume elevul a descoperit că...;
➢ folosirea incorectă este o dovadă de incultură;
*ex.: ... o spune **însuşi** Constituţia ţării...

Numeralul

➢ pentru exprimarea, cu mare precizie, a unor valori;
➢ sau, dimpotrivă, pentru aproximări, mai ales prin:
a) repetiţie: un an-doi; trei-patru kilometri etc.;
b) forme de plural ale numeralelor „rotunde": sute de lei, mii de ani, milioane de...
c) numerale substantivizate: zecile şi sutele, miile, milioanele etc.
➢ pentru o exprimare concisă, lapidară, se utilizează numeralele cardinale în locul celor ordinale;
➢ au valori expresive deosebite locuţiunile şi expresiile care conţin numeralele;
*ex.: ... nici una, nici două; a face pe dracu-n patru etc.
➢ („una" poate da exprimării o valoare ironică, glumeaţă);
➢ (sau, chiar comică, prin analogia cu limbajul comercial);
*ex.: ... avea una nevastă şi doi copii...;
➢ efectul este şi mai mare când numeralul este aşezat după substantiv;
➢ în vorbirea familiară (pentru exprimarea iuţimii, a rapidităţii întâmplărilor) se folosesc numeralele repetate (care capătă uneori valoare adverbială);
*ex.: 1. ... nici una, nici două, l-a şi aruncat...; 2. ... şi una-două, supărat, îşi face bagajele...; 3. mai întâi şi-ntâi vă spun că...
➢ pentru o rezolvare tranşantă: „din două-una: ori.., ori... "
➢ cu nuanţe de superlativ: o dată om!...; a luat o marfă, prima!
➢ prin reluarea (uneori chiar obsesiv) a aceluiaşi numeral într-un text, acesta devine cuvânt-cheie sau simbol;
➢ semnificaţiile (multiple) ale cifrelor magice din basme: trei feciori; şapte zile; nouă mări; douăsprezece încercări etc.
➢ „două" – în câteva sintagme relativ fixe: - nemulţumirea, multitudinea de acţiuni etc.;
*ex.: ... am să-ţi zic vreo două de...)
➢ „sută", „mie" – pot exprima o mulţime nedeterminată, dar şi ideea de fermitate, de zădărnicie etc.;
*ex.: ... de-i spui de o sută de ori, el tot nu...
➢ „milion" (folosit în locuţiune adjectivală) sugerează un superlativ;
➢ (utilizat şi în limbaj argotic: ... un om de milioane);
➢ „întâi(a) " – exprimă o calitate: ... a luat un automobil a-ntâia!
➢ „al doilea" – poate exprima poziţia defavorabilă a unei persoane: ... mereu cazi al doilea în discuţia cu...

Verbul

➢ verbele sunt utilizate, de regulă, în naraţiune;
➢ pe când, în descriere, - grupul nominal: substantiv, adjectiv etc.;
➢ aşezat la sfârşitul propoziţiei, sugerează stilul cronicăresc;
➢ chiar prin sensul lor, unele verbe pot evidenţia:
a) repetarea: a frecventa, a urma (şcoala, cursuri etc.);

Scanned with OKEN Scanner

b) durata: a trăi, a locui, a lenevi;
c) intensitatea: a frânge, a zdrobi, a măcina;
d) transformarea: a se îmbogăți, a se înroși, a croi etc.;
e) începutul: a se apuca (de); a porni (la) etc.

➢ este expresivă orice întrebuințare a unei categorii verbale în locul altei categorii obișnuite, literare;
➢ formele inverse - pentru un ritm mai alert;
➢ (dar și ca marcă a limbajului popular);
*ex.: duce-m-aș; întoarce-i-s-ar etc.
➢ formele populare - în stilul familiar, în limbajul mai puțin îngrijit;
➢ se corelează cu noțiunile „regionalisme", „arhaisme" etc.;
➢ sunt expresive unele forme regionale, arhaice, populare;
*ex.: o veni; n-o veni; o venit; mâine oi fi eu acolo etc.
➢ la fel, formele inverse: auzit-ai; auzitu-l-ai; stuchi-l-ar etc.
➢ prin repetare, se insistă asupra noțiunii respective;
➢ (un fel de acumulare sau concentrare semantică, un adaos, o intensificare);
➢ (de cele mai multe ori, pentru obținerea efectelor de oralitate, de limbă vorbită);
➢ (uneori, în invocații, imprecații, blesteme etc.);
*ex.: ... ce-o fi o fi!; ... strigă el, strigă și apoi...; bată-l pustia să-l bată! etc.
➢ iotacizarea - pentru sugerarea limbajului muntenesc sau vechi, cronicăresc;
*ex.: imitez; îndreptează; să arză; să spui eu; să caz eu; să țiu eu etc.
➢ idem, prin utilizarea formei de pers. I sg. pentru a III-a plural;
*ex.: ei alerg; ei se strecor; păsările zbor etc.;
➢ prin reluarea – uneori chiar obsesiv – a aceluiași verb într-un text, acesta devine cuvânt-cheie sau un simbol;
➢ sunt expresive verbele de origine interjecțională: a ofta, a se văita, a cârâi, a scârțâi, a plescăi etc.;
➢ altele sunt expresive prin alcătuirea lor: a se împăuna, a se îndrăci etc.;
➢ sau conțin esențe metaforice: a pisălogi, a înțepa etc.

Verbul copulativ

➢ verbul „a fi", având o valoare neutrală, nu-l implică afectiv pe vorbitor;
➢ celelalte verbe copulative subliniază:
1. o tentă intelectuală: a constitui, a însemna, a părea etc.;
2. devenirea: a ajunge, a deveni, a se face etc.;
3. imuabilitatea: a rămâne, a se afla, a se găsi etc.

Verbul personal

➢ este expresiv când se folosește în locul verbului impersonal sau unipersonal;
*ex.: a) El tună și fulgeră; b) Nu mă ninge, nu mă plouă etc.;
➢ astfel (dacă sunt însoțite și de subiect), creează impresia exprimării concrete, fără echivoc;
*ex.: în loc de „se zice" lumea zice, oamenii spun etc.

Verbul impersonal

➢ sunt expresive verbele impersonale reflexive folosite cu valoare personală;
*ex.: Dacă te-ntâmpli pe acolo...;
➢ când capătă subiect (deci se folosesc cu valoare de verb personal), se presupune un interes deosebit al vorbitorului;
*ex.: Nimic nu s-a întâmplat atunci...

Scanned with OKEN Scanner

Verbul unipersonal

➢ este expresiv când se foloseşte cu valoarea verbului personal;
*ex.: „Trebuiau să poarte un nume" (M.S.); Banii aceia nu-i trebuiau pentru...
➢ prin atribuirea unui subiect, se face mai pregnantă participarea vorbitorului, a naratorului.

Verbul intranzitiv

➢ este expresiv când se foloseşte cu valoare tranzitivă;
*ex.: Au mers ei cale lungă...; „... tu mă dori şi mă cutremuri" (M. E.)

Timpurile verbale

1. Folosirea unui timp pentru alt timp (sau pentru un... mod)
a) prezent pentru viitor: Mâine vezi şi tu filmul...
b) prezent (indicativ) pentru imperativ: Apoi te duci şi-i spui tot!...
c) imperfectul pentru prezent: Hai să ne jucăm: acum eu eram învăţătorul, tu erai elevul...
d) imperfectul pentru condiţional: „Dacă tu ştiai problema astei vieţi... " (M. E.)
e) imperfectul pentru prezent: Nu mai stăteai tu pe-afară, la ora asta?
f) perfectul compus pentru prezent: Gata! Am plecat chiar acum...
g) perfectul compus pentru viitor: Gata! Mâine, în zori, am plecat...
h) viitorul pentru modul imperativ: Ai să pleci imediat la...!

Interjecţia

➢ prin structura sa fonetică, poate crea asociaţii de idei;
➢ evocă imagini (de regulă, auditive), reprezentări, noţiuni;
➢ se imită zgomote, mişcări, senzaţii tactile;
➢ evocă sunete şi zgomote ale realităţii;
➢ în vorbirea populară, familiară, periferică, inferioară;
➢ mai ales în componenţa narativă a dialogului;
*ex.: a trecut pe lângă el şi pleosc! o palmă;
➢ intenţii ironice, satirice;
*ex.: încercam să-l lămuresc, dar el că-i cât, că-i mât;
➢ subliniază anumite stări fizice, psihice;
➢ subliniază afectivitatea vorbitorului;
➢ este un tonic de natură afectivă pe lângă verb;
➢ deci: - uimirea, durerea, bucuria, teama etc.;
➢ în exprimarea concisă, lapidară;
➢ în exprimarea neîngrijită, peiorativă, familiară; îhî, fă, bă etc.;
➢ în stilul colocvial, în exprimarea cotidiană, fără pretenţii de cenzurare în vorbire;
➢ sunt expresive interjecţiile folosite în locul verbelor;
➢ interjecţiile-predicat dau impresia unei acţiuni bruşte, de scurtă durată;
➢ (se obţin astfel un anumit dinamism şi o exprimare concisă);
➢ pot realiza o notă retorică, patetică sau solemnă;
*ex.: „O! tu nici visezi, bătrâne... " (M. E.); Vai! ce surpriză mi-ai făcut...;
➢ prin repetiţie, se dă un aer emfatic, retoric;
*ex.: 1) Vai! vai! ce oameni...; 2. Hai! hai! las-o baltă!
➢ dă relief naraţiunii, indicând o pauză, o ridicare a tonului, insistenţa în acţiune etc.;
*ex.: „Şi hai, hai! hai, hai! în zori eram la... " (I.C.)

Scanned with OKEN Scanner

➢ prin reluarea (uneori chiar obsesiv) a aceleiaşi interjecţii într-un text, aceasta devine cuvânt-cheie sau simbol;
➢ ideea de poruncă, de imperaţie. [**V.** supra]

Adverbul

➢ cu ajutorul lor (după cum spune şi numele adverbelor respective), se subliniază:
➢ modalitatea, frecvenţa, cantitatea, îndoiala, precizia (sau aproximarea), restricţia, exclusivitatea etc.;
➢ timpul, durata, continuitatea (sau îndepărtarea în timp) etc.;
➢ locul, spaţiul, cadrul de desfăşurare, apropierea sau depărtarea etc.;
➢ (dar şi) ipoteza, presupunerea, revenirea, repetarea (*iar, iarăşi, continuu* etc.);
➢ insistenţa, progresia, negaţia, afirmaţia, confirmarea, probabilitatea;
➢ întărirea, concesia, restricţia, o explicaţie suplimentară (ex.: *adică, anume* etc.);
➢ gradaţia, restrângerea, siguranţa (dar şi nesiguranţa);
➢ în interogaţii retorice: „*Cum*?" Când lumea mi-e deschisă... " (M. E.);
➢ se insistă asupra ideii din propoziţia subordonată, cu ajutorul adverbelor corelative;
*ex.: Unde eşti tu, acolo va fi şi el;
➢ contribuie la realizarea unei exprimări mai concise, în realizarea enunţurilor eliptice;
*ex.: – Unde l-ai întâlnit pe Dragoş?
– Acolo.
➢ Nuanţa evident afectivă prin superlativul absolut realizat cu adverbele „straşnic", „uluitor", „teribil" etc.;
➢ la fel, adverbele provenite din substantive: beat criţă; a căzut grămadă; al ciorilor de turbulent; al naibii de...; al dracului de...;
➢ uneori, expresia prin care se realizează superlativul atinge trivialul, înjurătura;
➢ (evităm exemplele, dar se aud la tot pasul în mediile periferice, suburbane etc.);
➢ prin adverbe predicative (cert, sigur, neîndoielnic etc.) este relevată atitudinea subiectivă a vorbitorului;
➢ cu valori expresive, plastice deosebite este şi utilizarea unui fel de adverbe în locul altui fel de adverbe.
*ex.: a) De aici înainte, până la ora...; //
b) Şi unde nu s-a pornit o ploaie;
c) S-a întâmplat mai încoace, spre primăvară... // d) etc.;
➢ prin repetare, se insistă asupra noţiunii respective;
➢ (un fel de acumulare, de adaos, o intensificare);
➢ (de cele mai multe ori, pentru obţinerea efectelor de oralitate, de limbă vorbită);
*ex.: a) Bine, bine, o să vezi tu...; b) Se comportă aşa şi aşa cu cei care... etc.;
➢ prin reluarea (uneori chiar obsesiv) a aceluiaşi adverb într-un text, acesta devine cuvânt-cheie sau un simbol;
*ex.: [**V.** poezia „Astfel", de M. S.]
➢ lipsa de precizie, de exactitate, prin: aşa; colo; acolo; mai ceva; şi mai şi; te miri ce etc.;
➢ pentru a sugera indiferenţa (protectoare sau uşor glumeaţă), indignarea (dar şi potenţarea acţiunii), surpriza, caracterul evident al unor aspecte etc.
➢ unele adverbe („când", „unde", „cum") sunt folosite (ca şi conj. „dacă", „de" etc.) în raportări sintactice, sensibilizând o stare de tensiune care derivă din implicarea naratorului;
*ex.: „Şi unde mi-aduse, nene, zmeul pe Greuceanu... " (F.)

Scanned with OKEN Scanner

Prepoziţia

➢ sunt expresive prepoziţiile utilizate cu altă valoare cazuală decât cea obişnuită;
*ex.: S-a adresat la mai mulţi oameni...
➢ pot evidenţia:
1. modul: fără, cu, cât, ca etc.;
2. timpul: spre, către, după etc.;
3. locul, direcţia: dinspre, către, spre etc.;
4. scopul: pentru, de, spre etc.;
➢ câteva prepoziţii sunt expresive alături, evident, de nişte substantive expresive;
*ex.: *ca* (în comparaţii); *întru*: „Statea Vodă întru toată măreţia sa... " (N.B.);
➢ cu ajutorul anumitor forme (arhaice sau regionale) se poate sugera un aspect de vechime, de vorbire populară: cătră, pre, pintre, preste etc.

Conjuncţia

➢ pentru sublinierea continuităţii, a repetiţiei, a insistenţei etc.;
➢ prin repetare insistentă, se dă tiparului sintactic, convenţional, valoarea sugestivă a continuităţii, a uniformităţii şi simplităţii;
*ex.: T.A. –„Închinăciune"; opt versuri încep cu „şi" în anaforă;
➢ anumite conjuncţii subordonatoare (***dacă, de, că*** etc.) sunt utilizate (ca şi adverbele ***unde, când, cum***), în ambiguizarea unor raporturi sintactice;
*ex.: „Dacă ajunse aici, Greuceanu se dete de trei ori peste cap... " (F.) (dacă = *dacă* [??]; dacă = *când* [??]; dacă = *fiindcă* [??] etc.)

NIVELUL SINTACTIC (SINTAXA PROPOZIŢIEI)

Sintaxa

➢ valoarea stilistică rezultă îndeosebi din nerespectarea normelor privitoare la construcţia propoziţiei (sau a frazei);
➢ se corelează şi cu topica, elipsa, repetiţia etc.;
➢ abaterile dau vorbirii plasticitate, culoare, expresivitate;
- (!!) nu avem în vedere ***dezacordurile***, ***gongorismele*** etc.

Predicatul

➢ în realizarea conciziei, pentru evitarea repetiţiei se recurge la predicatul eliptic;
➢ se obţine astfel şi un anume dinamism;
➢ paradoxal, prin elipsă se insistă tocmai asupra noţiunii neexprimate;
➢ (prin faptul că întreaga forţă de expresie se aplică noţiunii respective);
➢ (deci se atrage mai pregnant atenţia ascultătorului);
➢ elipsa predicatului apare mai des în prepoziţii negative;
➢ (negarea implică o atitudine subiectivă);
➢ apare în formulele stereotipe, militare, cu intenţie ironică;
➢ (dar şi în limbajul periferic, familiar, argotic);
*ex.: 1. El nu şi nu, îi tot dă cu...; 2. Ce mai?...; 3. Poftă bună! Drepţi! 4. – Pleci cu părinţii? – Cu! etc.

Scanned with OKEN Scanner

➢ predicatele exprimate prin interjecţii creează impresia unei acţiuni bruşte, de scurtă durată;
➢ se evidenţiază o atitudine subiectivă cu ajutorul predicatelor exprimate prin verbe impersonale şi adverbe predicative;
➢ predicatul verbal repetat (prin raport de coordonare) face durata acţiunii mai sensibilă, dând şi o organizare arhitectonică specifică.
*ex.: Merse, merse, şi iar merse trei zile-n şir...
➢ pentru o exprimare concisă se suprimă din predicatul nominal fie semipredicatul, fie numele predicativ;
➢ la fel şi în exprimarea sentenţioasă, aforistică;
*ex.: Toţi pentru unul, unul pentru toţi.

Numele predicativ

➢ printr-un nume predicativ (de obicei, multiplu) se poate insista asupra unui detaliu;
➢ pentru o precizie deosebită, pentru nuanţe, detalii;
➢ pentru a exprima o exagerare (prin aglomerarea detaliilor);
➢ în prezentări ample, cuprinzătoare, de ansamblu;
➢ dă posibilitatea de a caracteriza multilateral autorul acţiunii;
*ex.: „... atât de fragedă, atâta era de virginală... " (C.H.); „... iarba pare de omăt... " (M.E.); „... ceru-i ca oglinda" (G.C.);
➢ numele predicativ (simplu sau multiplu) poate apărea ca/ în:
a) epitet: 1. „Firea întreagă... atâta de fragedă, atât era de virginală" (C.H.)
2. „Spusa voastră era sfântă şi frumoasă" (M.E.)
b) component de metaforă: 1. „Iarba pare de omăt"... (M.E.)
2. „Furtuna este o simfonie înfricoşată, un foc ceresc". (C.H.)
c) element de comparaţie: 1. „Înfloresc grădinile1/ ceru-i ca oglinda"
2/ (G.C.) 2. Părul lui era negru, ţepos, ca de arici;
d) etc.

Subiectul

➢ cel exprimat prin infinitiv semnalează o acţiune, o mişcare definitorie pentru starea încordată de spirit;
➢ sau pentru concizie, manieră sentenţioasă;
*ex.: „A cunoaşte. A iubi / Înc-odată iar şi iară / A cunoaşte-nseamnă iarnă / A iubi e primăvară" (L.B.)
➢ subiectul nedeterminat pentru o exprimare vagă, nedefinită;
➢ subiectul inclus pentru concizie, în stilul lapidar;
➢ pentru evitarea unor repetiţii inutile;
➢ în evidenţierea neatenţiei, grabei;
➢ subiectul multiplu pentru a insista asupra unui detaliu;
➢ pentru o precizare deosebită;
➢ pentru a exprima o exagerare (prin aglomerarea detaliilor);
➢ în prezentări ample, panoramice, de ansamblu, cuprinzătoare.
➢ prin repetiţie (sau prin reluare), pentru precizări suplimentare (ca şi atributul apoziţional);
*ex.: 1. ...lasă că vine el tata şi...; 2. ... voi bărbaţii sunteţi...;
- (!!) o virgulă – în fiecare exemplu de mai sus – ar face din subiectul reluat un atribut apoziţional.

Scanned with OKEN Scanner

Atributul

➢ în exprimarea determinării, calificării, calificativelor etc.;
➢ pentru posesie, identificare, explicare suplimentară;
➢ în exprimarea concisă, prin renunţarea la elementul regent pentru mai multe atribute;
➢ utilizat (cu sau fără valoare de epitet) în descriere;
➢ pentru caracterizări ample, detaliate, se utilizează atribute în şir;
➢ (după modelul subiectului multiplu sau al numelui predicativ multiplu);
➢ pentru concizie se foloseşte atributul evident contras;
➢ (în locul unei propoziţii atributive, care este mult mai amplă);
➢ aşezat la mare distanţă de regent, creează uneori impresia de obscuritate, de perceperea greoaie a sensului;
➢ (deci în ambiguizarea comunicării);
*ex.: Mare într-adevăr făcea şi greşeala...;
➢ atributul în dativ aminteşte de limba veche, a cronicarilor;
*ex.: fecior vestitului beizadea...; nepot domnului... etc.
➢ acelaşi efect, prin atributul pronominal în dativ;
*ex.: inima-mi; pieptu-ţi; sufletu-i etc.
➢ atributul apoziţional reliefează mai bine o anumită noţiune;
➢ dă limbajului poetic forţă şi originalitate.

Complementul direct

➢ se insistă asupra unui element anume (asupra regentului sau asupra determinantului) prin complementul intern;
➢ pentru exprimarea valorii partitive: ... a tot scris la poezii, încât...
➢ în stilul colocvial, ideea de cantitate prin construcţia „ce de";
*ex.: Ce de oameni am văzut!...;
➢ pentru o exprimare concisă, mai ales prin construcţii:
1. cu prepoziţia „pe": „Pe bou nu-l atingi cu vorba... " (F.);
2. cu infinitivul: N-ai ce lua de unde nu pui.
➢ construit cu prepoziţia „pe" (la nume de lucruri) □□ imitarea limbajului vechi, cronicăresc;
*ex.: „...jefuiţi pe biaţa ţară..." (N.B.); ... „vestind [...] pe războiul inamic" (M.E.) etc.
➢ acelaşi efect, când lipseşte prepoziţia „pe" înaintea pronumelui „care" (de fapt, este nu numai o „abatere" expresivă, ci o greşeală);
*ex.: „... boii care i-am văzut... " (N.F.); ... constituţia care am votat-o etc.
➢ aşezat înaintea elementului regent, ideea exprimată de complementul direct apare mai pregnant;
➢ prin reluare (sau prin anticipare) se realizează un efect de insistenţă;
➢ (efectul invers se obţine prin fixarea complementului direct mai departe de elementul regent).

Complementul indirect

➢ pentru relevarea vorbirii populare, se utilizează complemente indirecte în construcţii cu prepoziţii ale acuzativului (dar care echivalează cu dativul);
* ex.: ...mă adresez către voi...; ... la copii nu le-au acordat nici o atenţie etc.;
➢ aşezat înaintea elementului regent, ideea exprimată de complementul indirect apare mai pregnant;
- prin reluare (sau prin anticipare) se realizează un efect de insistenţă;
➢ efectul invers se obţine prin fixarea complementului indirect mai departe de elementul regent;
➢ etc.

Scanned with OKEN Scanner

Complementul de agent

➢ subliniază ideea că adevăratul autor al acțiunii este (nu subiectul gramatical, ci) complementul de agent;
➢ denotă o anumită prețiozitate atunci când are în componență și prepoziția „către";
➢ pune mai bine în relief (mai bine decât subiectul gramatical) activitatea unui personaj;
➢ pentru relevarea vorbirii populare, se utilizează complemente în construcții cu prepoziții netipice (deci tipice pentru alte feluri de complemente);
➢ așezat înaintea elementului regent, ideea exprimată de complementul de agent apare mai pregnant;
➢ prin reluare (sau prin anticipare) se realizează un efect de insistență;
➢ efectul invers se obține prin fixarea complementului mai departe de elementul regent;
➢ etc.

Complementul circumstanțial de mod

➢ fixează modalitatea în care se desfășoară acțiunea;
➢ se insistă asupra modalității, când complementul circumstanțial de mod este exprimat printr-un substantiv cu prepoziția „ca". (deci: la nivel stilistic = comparație);
➢ pentru evidențierea calității acțiunii, măsurii, progresiei etc.;
➢ pentru relevarea vorbirii populare, se utilizează complemente circumstanțiale de mod în construcții cu prepoziții netipice (deci tipice pentru alte feluri de complemente);
➢ așezat înaintea elementului regent, ideea exprimată de complementul circumstanțial de mod apare mai pregnant;
➢ prin reluare (sau prin anticipare) se realizează un efect de insistență;
➢ efectul invers se obține prin fixarea complementului circumstanțial de mod mai departe de elementul regent;
➢ etc.

Complementul circumstanțial de timp

➢ fixează timpul, perioada desfășurării acțiunii;
➢ (sau) epoca, răstimpul, limita ori frecvența acțiunii;
➢ se insistă asupra timpului, când complementul circumstanțial de timp este exprimat printr-un substantiv fără prepoziție;
* ex.: „Toată vara am cântat..."(G.T.);
➢ pentru relevarea vorbirii populare, se utilizează complemente în construcții cu prepoziții netipice (deci tipice pentru alte feluri de complemente);
➢ ideea de durată în timp, de persistență se evidențiază prin complementul circumstanțial de timp exprimat prin gerunziu;
➢ uneori, în exprimarea incertitudinii istorice;
➢ așezat înaintea elementului regent, ideea exprimată de complementul circumstanțial de timp apare mai pregnant;
= prin reluare (sau prin anticipare) se realizează un efect de insistență;
➢ efectul invers se obține prin fixarea complementului mai departe de elementul regent;
➢ etc.

Scanned with OKEN Scanner

Complementul circumstanţial de loc

➢ fixează spaţiul, locul acţiunii, punctul de plecare, limita sapţială, spaţiul străbătut, ocupat etc.;
➢ poate avea un caracter static sau dinamic (!! depinde şi de verbul regent);
➢ se insistă asupra locului, când complementul circumstanţial de loc este exprimat printr-un substantiv în dativ sau în acuzativ fără prepoziţie;
*ex.: stai locului!...; ... a colindat lumea toată... etc.;
➢ pentru relevarea vorbirii populare, se utilizează complemente în construcţii cu prepoziţii netipice (deci tipice pentru alte feluri de complemente);
➢ aşezat înaintea elementului regent, ideea exprimată de complementul circumstanţial de loc apare mai pregnant;
➢ prin reluare (sau prin anticipare) se realizează un efect de insistenţă;
➢ efectul invers se obţine prin fixarea complementului mai departe de elementul regent;
➢ etc.

Complementul circumstanţial de cauză

➢ evidenţiază motivaţia, cauza, pricina acţiunii;
➢ ideea de accentuare, de insistenţă prin complement circumstanţial de cauză exprimat prin participiu;
* ex.: „...aloturile plesneau de încărcate şi...” (N.D.C.);
➢ la fel şi prin complement circumstanţial de cauză exprimat prin gerunziu;
* ex.: „...chinuindu-se atât de mult cu munca, s-a îmbolnăvit...”;
➢ complementele circumstanţiale de cauză construite cu „datorită“, „mulţumită“, „graţie” – au în sine ceva pretenţios;
➢ cel construit cu „din pricina” – în stilul narativ de inspiraţie populară;
➢ cel construit cu „din cauza” – în stilul publicistic, oficial;
➢ complementul circumstanţial de cauză are un caracter static (!! cel de scop – caracter dinamic);
➢ pentru relevarea vorbirii populare, se utilizează complemente în construcţii cu prepoziţii netipice (deci tipice pentru alte feluri de complemente);
➢ aşezat înaintea elementului regent, ideea exprimată de complementul circumstanţial de cauză apare mai pregnant;
➢ prin reluare (sau prin anticipare) se realizează un efect de insistenţă;
➢ efectul invers se obţine prin fixarea complementului mai departe de elementul regent;
➢ etc.

Complementul circumstanţial de scop

➢ marchează finalitatea, ţelul acţiunii;
➢ ideea de accentuare, de insistenţă se subliniază prin complement circumstanţial de scop exprimat prin infinitiv;
*ex.: „...se pregăteşte pentru a reuşi la examen...;
➢ complementul circumstanţial de scop are un caracter dinamic (!! complementul circumstanţial de cauză – caracter static);
➢ pentru relevarea vorbirii populare, se utilizează complemente în construcţii cu prepoziţii netipice (deci tipice pentru alte feluri de complemente);

Scanned with OKEN Scanner

➢ aşezat înaintea elementului regent, ideea exprimată de complementul circumstanţial de scop apare mai pregnant;
➢ prin reluare (sau prin anticipare) se realizează un efect de insistenţă;
➢ efectul invers se obţine prin fixarea complementului mai departe de elementul regent;
➢ etc.

Complementul circumstanţial condiţional *

➢ este expresiv în relevarea vorbirii populare, când se utilizează complemente circumstanţiale condiţionle, în construcţii cu prepoziţii netipice (deci tipice pentru alte feluri de complemente);
➢ aşezat înaintea elementului regent, ideea exprimată de complementul circumstanţial condiţional apare mai pregnant;
➢ prin reluare (sau prin anticipare) se realizează un efect de insistenţă;
➢ efectul invers se obţine prin fixarea complementului mai departe de elementul regent;
➢ etc.

Complementul circumstanţial concesiv *

➢ este expresiv în relevarea vorbirii populare, când se utilizează complemente circumstanţiale concesive, în construcţii cu prepoziţii netipice (deci tipice pentru alte feluri de complemente);
➢ aşezat înaintea elementului regent, ideea exprimată de complementul circumstanţial concesiv apare mai pregnant;
➢ prin reluare (sau prin anticipare) se realizează un efect de insistenţă;
➢ efectul invers se obţine prin fixarea complementului mai departe de elementul regent;
➢ etc.

Complementul circumstanţial consecutiv *

➢ este expresiv în relevarea vorbirii populare, când se utilizează complemente circumstanţiale consecutive, în construcţii cu prepoziţii netipice (deci tipice pentru alte feluri de complemente);
➢ aşezat înaintea elementului regent, ideea exprimată de complementul circumstanţial consecutiv apare mai pregnant;
➢ prin reluare (sau prin anticipare) se realizează un efect de insistenţă;
➢ efectul invers se obţine prin fixarea complementului mai departe de elementul regent;
➢ etc.

NIVELUL FRASTIC (SINTAXA FRAZEI)

Fraza

➢ fraza cotită, frântă, întreruptă (de exclamaţii şi interogaţii) sugerează dramatism, trăire intensă, participarea afectivă a vorbitorului;
➢ fraza arborescentă, cu multiple subordonări (atribute, completive etc.) frânează acţiunea, îi diminuează dinamismul;
➢ (dar este utilă, expresivă în descrieri).

Scanned with OKEN Scanner

Propoziţia afirmativă

➢ poate sugera hotărârea, satisfacţia, siguranţa, îndoiala etc.;
➢ prin ea se adevereşte, se aprobă, se întăreşte, se subliniază ceva;
➢ intonaţia, durata vocalelor, dublarea unor consoane (sau vocale) contribuie la întărirea afirmaţiei.

Propoziţia negativă

➢ măreşte (!! paradoxal) puterea afirmaţiei; în unele situaţii;
*ex.: Cum, crezi că *nu* a venit?
➢ două negaţii (de obicei, realizate prin adverb şi prefix) dau o afirmaţie;
*ex.: ... el *nu* este *ne*folositor = ...el este folositor;
➢ poate sugera (sau exprima):
a) hotărîrea: Mergi cu noi? ***Nu*** !
b) respingerea precipitată: ***Nu ! No-no*** !
c) respingerea totală, în grup, a spuselor interlocutorului: ***Nuuu-u-u***!
d) îndărătnicia: El ***nu*** şi ***nu.***

Propoziţia subordonată (secundară)

I. 1. Orice subordonată este expresivă chiar prin *elementele* sale *definitorii.*
2. Ca echivalent major, propoziţia subordonată are o mai mare capacitate de generalizare (dar şi de particularizare), de abstractizare (dar şi de concretizare).
3. Este expresivă (mai ales datorită apropierii de nuanţe) acea subordonată introdusă prin elemente de relaţie semispecializate pentru alte feluri de subordonate (când – pentru temporală; unde – pentru circumstanţială de loc; cum – pentru modală; dacă – pentru condiţională etc.)

II. 1. Când subordonata este aşezată *în alt loc* decât cel consacrat, deci într-o topică afectivă (procedeul stilistic numit inversiune), se obţine o anumită dinamică a unităţilor psihologice ale enunţului.
2. Procedeul (acesta) poate apărea (şi) ca fenomen al *ambiguităţii* sau, dimpotrivă, pentru a face comunicarea mai *clară.*
3. Subordonata *antepusă* regentei are o valoare emfatică, oarecum *retorică*; atrage atenţia – totodată – asupra noţiunii cuprinse sau exprimate, iar fraza – în ansamblu – are nu caracter ***aforistic.***
4. Subordonata *reluată* (o dată sau de mai multe ori, după cum este reluat un cuvânt, în procedeul stilistic numit *epizeuxis*) reflectă o atitudine ezitantă, lipsa de precizie (mai ales datorită apropierii, ca nuanţă, de alte subordonate, îndeosebi de concesivă) sau (invers) de insistenţă, de hotărâre (în special când este reluat şi elementul de relaţie), care creează impresia unei curgeri neîntrerupte (când se renunţă la elementul de relaţie).

---

*Am selectat, din multitudinea posibilităţilor de punere în evidenţă a valorilor afectiv-stilistice, doar pe acelea care, într-un fel sau altul, vizează aproape orice subordonată. Am procedat astfel, atât din motive ***mnemotehnice***, cât şi pentru ca acestea să devină, prin repetare, adevărate ***instrumente*** cu care să se poată opera pe textul literar.
Am urmărit câteva domenii în care expresivitatea, valenţele afectiv-stilistice sunt mai bine puse în evidenţă: elemente definitorii (I), topica şi punctuaţia (II), destrămarea structurii logice a enunţului (III). La fiecare subordonată se va enunţa domeniul şi se va face trimitere la acest item. Pentru o documentare mai cuprinzătoare, vezi lucrarea noastră „Mica enciclopedie a elementelor pentru comentarii, analize şi interpretări literare" (Şt.M.I.)

Scanned with OKEN Scanner

5. Când subordonata este *reluată* în aceeaşi frază, în ordinea inversă faţă de regentă (pentru a sublinia o anumită *opoziţie*), se vorbeşte de procedeul stilistic numit *comutaţie*.
6. Dacă ideea din subordonată este *reluată*, în aceeaşi frază, dar sub o *altă înfăţişare* sintactică (de ex., ideea dintr-o subiectivă este reluată printr-o completivă directă, se poate vorbi de procedeul stilistic numit *antimetateză*.
7. Sunt expresive subordonatele (de acelaşi fel), când sunt *în aceeaşi frază*, având de fiecare dată ori element de relaţie cu altă funcţie sintactică, ori element de relaţie reluat.
8. Se obţine astfel o *gradaţie* (ascendentă sau descendentă), realizându-se şi un (alt) procedeu stilistic numit *concatenaţie*.
9. *Suita de subordonate* (de acelaşi fel), dacă urmează după semnul două puncte, aduce informaţii mai ample, realizându-se concomitent şi o exprimare mai concisă (întrucât nu mai este necesară reluarea elementului regent); oferă posibilităţi de caracterizare multiplă a regentului.
10. Subordonata care *se coordonează* cu corespondentul său sintactic (cu echivalentul minor) subliniază aproape *tautologic* (alteori – *pleonastic*) ideea exprimată (atât de ea, cât şi de echivalentul minor).
11. (Din punct de vedere stilistic, vorbim – în acest caz – de o *zeugma*, iar sintactic – de o *reluare*.)
12. Printr-o subordonată cu *aspect tautologic* se creează impresia de insistenţă, de intensitate a acţiunii şi a stărilor exprimate de ea, de subliniere a celor sugerate de primul termen, de întreţinere a interesului şi atenţiei cititorului pentru acestea.
13. [Iar când predicatul sau subiectul, complementul ori atributul din subordonată apar (eventual, în ordine inversă) în regentă, prin alte cuvinte decât cele din subordonată, se obţine procedeul stilistic numit *chiasm*.]

III. 1. Printr-o subordonată care conţine un *anacolut*, se evidenţiază lipsa de cultură, neputinţa coordonării în gândire, se obţin efecte umoristice, satirice.
2. Acelaşi efect se obţine şi prin *separarea* sau *dislocarea* propoziţiei subordonate, prin distanţarea subordonatei faţă de elementul/ termenul regent (cât şi prin *digresiuni*, *paranteze* etc.), realizându-se astfel procedeul stilistic numit *maligmată*; toate acestea duc la o anumită *ambiguitate*, la *echivoc* sau la efecte *umoristice*, *satirice* (ceea ce denotă şi lipsa de cultură a vorbitorului).
3. Subordonata *intercalată* (sau care intercalează altă subordonată) capătă o importanţă mai mare (datorită intonaţiei mai înalte, pauzei şi semnelor de punctuaţie), scoate mai bine în evidenţă noţiunea sau termenul explicat; de cele mai multe ori, fraza – în ansamblul ei – capătă un aspect ***aforistic***.
4. O frază bazată pe elipsă, pe subînţelegeri (de orice fel) capătă – de cele mai multe ori – un aspect ***aforistic***, de reflecţie (cititorul este chemat să suplinească el ceea ce n-a exprimat, dar a gândit – autorul).
5. Prin *absenţa elementului de relaţie* (ca şi distanţarea, dislocarea sau chiar reluarea excesivă a aceluiaşi element de relaţie pentru subordonate diferite) – care presupune o intonaţie specifică, eventual gesturi, mimică – se evidenţiază (adeseori) ritmul lent de gândire şi de vorbire al personajului, dar se obţin şi o anumită *ambiguitate*, un *echivoc*, efecte *umoristice*, *satirice*, ori se subliniază lipsa de cultură a vorbitorului.
6. Aceleaşi efecte, inclusiv o concizie benefică, se regăsesc şi în subordonatele *eliptice* de predicat.

---

* Gradaţia se mai numeşte şi ***climax***.

Scanned with OKEN Scanner

7. Este expresivă subordonata a cărei regentă (!! uneori chiar şi elementul regent) nu se mai exprimă (subînţelegerea acesteia este marcată prin puncte de suspensie); în felul acesta se evidenţiază (ori) emoţia vorbitorului, (ori) implicarea interlocutorului (sau a cititorului), căruia i se cere colaborarea, participarea (afectivă, în gândire, în judecarea unor situaţii etc.).

Propoziţia interogativă

- în exprimarea unei întrebări (mai mult sau mai puţin retorice);
- într-o luare de atitudine;
- în exprimarea curiozităţii sau indiferenţei, a nemulţumirii, îndoielii, nerăbdării;
- sugerează un soi de dramatism (fiindcă presupune un interlocutor real sau imaginar);

*ex.: *Vine tata?* — în loc de: *Îmi pare bine că vine tata.*

- sau surpriza (mai ales prin forma unei interogaţii exclamative indirecte, prin adverbele *unde, când, când colo*);

*ex: Rabdă ce rabdă şi *unde* (când colo) porneşte pe plâns...

- este folosită în locul propoziţiei imperative, când vorbitorul nu se simte îndreptăţit să solicite ceva cu tărie;

*ex: Vrei să mai spui o dată?

- folosită cu valoare exclamativă: uimirea, surpriza;

*ex.: Când, ce să vezi? Chiar să fi făcut una ca asta?

- (ori) iritarea: De unde voiai să ştiu?
- (sau) indignarea: Te-ai grăbit să-l ajuţi?
- (fie) ironia: Cum să nu se priceapă el?
- reproşul: M-ai întrebat tu pe mine?
- satisfacţia: Chiar tu ai gătit?
- bucuria: Tu? Ai venit la noi?
- ameninţarea: Aşa? Ai să vezi tu!

Propoziţia imperativă

- exprimă un enunţ sub formă de *poruncă*, îndemn, sfat, rugăminte;
- ea este o propoziţie enunţiativă;
- (deci constată, comunică, relatează ceva);
- are o nuanţă pregnant afectivă;
- vorbitorul se implică în cele afirmate;
- (deci se presupune o anumită intonaţie);
- (sau conjunctiv cu valoare de imperativ);

*ex.: „O, rămâi,[1]/ rămâi la mine[2]/ te iubesc atât de mult!"[3]/ (M.E.)

Propoziţie exclamativă

- în vorbirea populară, familiară;
- în blesteme, invocaţii, înjurături etc.;

*ex.: „Cântă, zeiţă, mânia ce-aprinse pe Ahil Peleianul!" (H.); Arde-l-ar focul!

- într-o luare de atitudine;
- în construcţii exclamative (în locul uneia enunţiative) amplifică nerăbdarea, participarea afectivă a vorbitorului;

*ex.: *De-ar veni tata.* — în loc de: *Doresc să vină tata.*

- ajută adeseori (mai ales când este eliptică) la exprimarea concisă;

*ex.: Am văzut un parc. Dar ce parc!

Scanned with OKEN Scanner

➢ exclamaţia repetată poate amplifica mirarea (de cele mai multe ori, naivă);
*ex.: „...Doamne, drag alint!; ...Ce fete dragi..." (G.C.)
➢ în exprimarea unei mirări, cu toate nuanţele ei:
a) extazul, admiraţia: Ce om minunat el
b) disperarea: Iar vine după bani!*
c) uimirea: Iar vine după bani!*[9]
d) bucuria (prezentă): Vine din nou!
e) nostalgia (trecută): Ce bine era pe-atunci!
f) trăirea anticipată sau bucuria: Ce bine o să fie!
g) surpriza: Când colo, l-am găsit la...
h) plăcerea: Grozavă băutură este!
i) dezgustul: Ce porcărie-i vinul ăsta!
j) satisfacţia răutăcioasă: Bine i-a mai făcut!
k) indignarea: N-am mai pomenit aşa ceva!
l) supărarea, amărăciunea: Bată-te-ar Dumnezeu, să te bată!

Propoziţia independentă

➢ ajută la cunoaşterea atitudinii naratorului faţă de informaţia reprodusă;
➢ aici au un mare rol şi verbale de zicere — verba dicendi — mai ales prin valoarea lor lexicală, dar şi prin mod sau timp;
➢ când verbul de „zicere" lipseşte, se obţin concizie, dinamism, accentuarea tensiunii, emoţie.

Propoziţia incidentă

➢ implică şi ascultătorul (cititorul) în desfăşurarea evenimentelor;
➢ sau insinuează surpriza, uimirea;
*ex.: trecând pe acolo, ce să vă mai spun, am văzut că...
➢ vorbitorul îşi exprimă atitudinea faţă de obiectul comunicării;
*ex.: A venit, fir-ar să fie, şi nu...

Propoziţia eliptică de predicat. Elipsa

➢ în stilul colocvial, familiar;
➢ utilizată ca metodă a evocării;
*ex.: Portiţă bună, vopsiţi verde. Drum uşor curat şi bine făcut. Pomi roditori (M.S.)
➢ poate fi rezultatul (sau să sugereze) emoţiei vorbitorului;
➢ cititorul trăieşte neliniştea comunicată de narator;
➢ în dialog, dă impresia cititorului că este şi el de faţă la discuţie;
➢ se bazează pe anumite cunoştinţe ale interlocutorului;
➢ exprimarea este mai concisă, mai rapidă;
*ex.: Înţelegi? Da, cum să nu?

Raporturi în frază

➢ prin ***parataxă*** se realizează o anumită monotonie, o senzaţie de curgere vagă, ondulatorie;
➢ sau se obţin o cadenţă, adeseori retorică, dacă este dublată de enumerări;

*Evident, intonaţia este diferită...

Scanned with OKEN Scanner

➢ în vorbirea populară, fără pretenţii;
➢ denotă simplitatea, sobrietatea, sărăcia mijloacelor de expresie;
➢ dar şi neimplicarea naratorului, vorbitorului;
➢ de altfel, acestea impresionează şi prin puţinătatea atributelor, complementelor circumstanţiale etc.;
➢ prin coordonarea ***conjuncţională*** se realizează fie o înşiruire, o înlănţuire, fie o opoziţie (antiteză), ori o disjuncţie, o oscilaţie, o ezitare;
➢ propoziţiile coordonate prin elemente conclusive au un aspect de maximă, proverb, de sentinţă;
➢ ***subordonările*** variate, în construcţii ample, justifică un proces interior, o interiorizare, un gând mai complex;
➢ fraza cu multe subordonări evocă suprapuneri de impresii, direcţiile de gândire, de solicitare ale naratorului (personajului) etc.
➢ frazele bogate în subordonare sunt adevărate tablouri în proză (sau în versuri).

Propoziţia subiectivă

1. Expresivitatea acestei subordonate se regăseşte chiar în elementele sale definitorii; ea *subliniază* (explică, atrage atenţia, lămureşte, elucidează, desluşeşte, precizează, clarifică, limpezeşte, justifică, motivează, arată, indică, sesizează, exprimă, dovedeşte) sau evidenţiază autorul sau înfăptuitorul acţiunii din regentă, cui i se atribuie o însuşire, o caracteristică, particularitate sau o calitate a (ale) numelui predicativ din regentă.
2. Ca ***echivalent major*** al subiectului;
3. Subiectivele (de tipul IV) apar adeseori în ***enunţuri sentenţioase***, în maxime, în proverbe (!! de aceea le-am numit *subiective de tip proverb*).
4. Celelalte tipuri de subiectivă scot în evidenţă anumite valenţe afective: îndoiala, probabilitatea, posibilitatea, dorinţa, necesitatea, certitudinea, siguranţa etc. (!! impuse sau propuse de elementul regent: neîndoielnic; probabil; posibil; este necesar; e cert etc.).
5. Este expresivă acea subiectivă introdusă prin elemente de relaţie *semispecializate*;
*ex.: Nu ne interesează pe noi[1]/ ***când*** pleacă el[2]/ (***unde*** stă,[3]/ ***cum*** se îmbracă,/ ***dacă*** e nepoliticos...[5]/)
6. Subiectiva aşezată ***în alt loc*** decât cel consacrat;
7. Subiectiva ***reluată***;
* ex.: „Ce vreau[1]/ nu se poate[2]/ şi[3]/ ce se poate[4]/ nu vreau..."[3]/ (B. St. D.)
8. Sunt expresive subiectivele când sunt în aceeaşi frază;
*ex.: a. [**V.** ex. de la 4; supra]; b. Nu mă bucură[1]/ ce faci[3]/ şi nici nu mă deranjează[3]/ ce faci[3]/ ce gândeşti...[4]/ c. Nu mi s-a adus la cunoştinţă[1]/ nici ce ştii,[2]/ nici ce poţi...[3]/
9. Subiectiva care se coordonează cu ***echivalentul său minor***;
* ex.: Cine se scoală de dimineaţă,[1]/ acela departe ajunge...[2]/
10. Printr-o subiectivă cu ***aspect tautologic***;
*ex: a) Cine învaţă[1]/ învăţat va fi.[2]/ b) Cine fură azi un ou[1]/ fură mâine şi un bou.[3]/ c) Cin se scoală(a) de dimineaţă(b)[1]/ departe(b1) ajunge(a1)...[2]/
11. Printr-o subiectivă care conţine un ***anacolut***;
*ex: a) „Roşească[1]/ cui place[2]/ să roşească..."[3]/ (V.A.);
b) „Cui îi dai pâine şi sare[1]/ ăla te mâncă mai tare..."[2]/ (F.)
12. Subiectiva ***intercalată*** (sau care intercalează altă propoziţie);

Scanned with OKEN Scanner

*ex: a) Că n-o veni,[1]/ nu s-a spus,[2]/ cu voi la gară,[1]/ nu e prea plăcut...[3]/ b) Cine se scoală, zice-se,[2]/ de dimineaţă[1]/ departe ajunge...[3]/ c) Este1/ ce spui tu,[2]/ de necontestat...[1]/
13. Este expresivă subiectiva a cărei *regentă nu se mai exprimă*;
*ex: Cine se scoală de dimineaţă[1]/ ...?...[2]/

Propoziţia predicativă

1. Expresivitatea acestei subordonate se regăseşte chiar în elementele sale definitorii; ea ***subliniază*** (explică, atrage atenţia, lămureşte, elucidează, desluşeşte, precizează, clarifică, limpezeşte, justifică, motivează, arată, indică, sesizează, exprimă, dovedeşte) sau evidenţiază însuşirea, caracteristica, particularitatea sau calitatea atribuită (atribuite) subiectului din regentă, prin intermediul numelui predicativ.
2. Ca ***echivalent major*** al numelui predicativ;
3. Este expresivă predicativa introdusă prin elemente de relaţie *semispecializate*;
*ex.: Problema este[1]/ ***când*** o s-ajungă la destinaţie[2]/ (***unde*** va înnopta,[3]/ ***cum*** se va descurca mai departe[4]/ etc. ...[5]/)
4. Predicativa aşezată ***în alt loc*** decât cel consacrat;
*ex.: a) Cum e turcul[1]/ şi pistolul...[2]/ b) Cum e pâinea caldă[1]/ este el la suflet...[2]/ c. Cum este,[1]/ susţineau unii,[2]/ pâinea caldă[1]/ este el la suflet...[3]/
5. Predicativa ***reluată***;
*ex.: Este el[1]/ ce este acum,[2]/ dar să-l vedem mai târziu[3]/ ce va fi...[4]/
6. Sunt expresive predicativele când sunt ***în aceeaşi frază***;
*ex: a. [**V.** ex. de la 2; supra] b. Nedumerirea este:[1]/ ce facem,[2]/ unde mergem[3]/ cu cine ne-ntâlnim...[4]/
7. Predicativa care se coordonează cu ***echivalentul său minor***;
*ex: „Ca-n oglindirea unui drum de apă pari când a fi,[1]/ când că nu mai eşti..."[2]/ (T.A.)
8. Printr-o predicativă cu ***aspect tautologic***;
*ex: a) „Lumea-i[1]/ cum este[2]/ şi ca dânsa suntem noi..."[3]/ (M.E.) b) Lumea-i[1]/ cum este lumea...[2]/ c) Şi el(a) va ajunge(b) mâine(c)[1]/ cum azi(c1) eşti(b1) tu(a1)...[2]/
9. Printr-o predicativă care conţine un ***anacolut***;
*ex: Problema este[1]/ cui vrei tu[2]/ să-i dai floarea aceea...[3]/
10. Predicativa ***intercalată*** (sau care intercalează altă propoziţie);
*ex: a) Rezultatul este[1]/ ceea ce,[2]/ pare-mi-se,[3]/ am prevăzut de la început...[2]/
11. Este expresivă predicativa a cărei *regentă nu se mai exprimă*;
*ex: Cum e turcul[1]/ ...?...[2]/

Propoziţia atributivă

1. Expresivitatea acestei subordonate se regăseşte chiar în elementele sale definitorii; ea ***subliniază*** (explică, atrage atenţia, lămureşte, elucidează, desluşeşte, precizează, clarifică, limpezeşte, justifică, motivează, arată, indică, sesizează, exprimă, dovedeşte) sau evidenţiază însuşirea, caracteristica, particularitatea sau calitatea numelui regent; ideea de atribuire.
2. Ca ***echivalent major*** al atributului;
3. Este expresivă acea atributivă introdusă prin elemente de relaţie *semispecializate*;
*ex.: Ideea[1]/ cum să strângă recolta[2]/ şi unde s-o depoziteze[3]/ i-a venit mai târziu.[1]/

Scanned with OKEN Scanner

4. Subordonata atributului ***reluată***;
*ex.: „Mircea însuşi mână-n luptă vijelia-ngrozitoare1// Care vine,2/ vine,3/ vine,4/ calcă totul în picioare..."5/ (M.E.)
5. Sunt expresive atributivele care apar ***în aceeaşi frază;***
*ex: Văzuse oameni1/ care-l impresionaseră,2/ privelişti1/ pe care le îndrăgise,3/ locuri1/ despre care nu se mai vorbise în casa lui...4/
6. Atributiva care se coordonează cu ***echivalentul său minor***;
*ex: „Era un soare viu, **ca de cristal** (...),1/ *care dădea reverberaţii umede...*"2/ (C.P.)
7. Printr-o atributivă cu ***aspect tautologic***;
*ex: a) Proprietarul1/ care avea acea proprietate2/ nu voia1/ s-o vândă...4/ b) Omul1/ care omeneşte pe alţii2/ pe sine se omeneşte...1/
8. Printr-o subordonată care conţine un ***anacolut***;
*ex: a) Am văzut locuri1/ care nu le mai văzuseră2/ şi care nu ştiau nimic despre ele.3/ b) „Şi sufăr pentru cine ştie ce dureri1/ pe care2/ chiar dacă le-am şti3/ ni s-ar părea cu desăvârşire indiferente..."2/ (Cezar P.) c) „Când vuia în sobă tăciunele1/ care se zice2/ că face a vânt şi a vreme rea..."3/ (I.C.)
9. Atributiva ***intercalată*** (sau care intercalează altă subordonată);
*ex: Omul1/ care nu salută2/ nu este agreat de nimeni...1/
10. Este expresivă atributiva a cărei *regentă nu se mai exprimă*;
*ex: Omul1/ care nu salută2/...?...1/
11. ***Lipsa elementului de relaţie*** sau distanţarea atributivei
*ex: a) „Vreau1/ ceea ce merit în oraşul ăsta de gogomani,2/ ***unde*** sunt cel dintâi..."2/ (I.L.C.) b) „Primăria locală,1/ ***pe care*** în nenumărate rânduri am rugat-o prin adrese oficiale,2/ ***care*** se văd nenumărate rânduri am rugat-o prin adrese oficiale,2/ care se văd la dosar,3/ dar ***care*** n-au avut până în prezent nici un rezultat..."4/ (I.L.C.)
12. Este folosită adeseori atributiva fără element de relaţie, mai ales pentru o exprimare ambiguă, interpretabilă;
*ex: „Voi pleca o cale lungă1/ Nu-i pasăre2/ să ne-ajungă..."3/ (F.) [Prop. 2 poate fi, în egală măsură, ***atributivă*** (impunând elementul de relaţie ***la care***) sau ***consecutivă*** (dacă socotim că solicită elementul joncţional ***încât***].
13. Se creează, în felul acesta, şi impresia unei construcţii frazeologice *hiperbolice* sau a unui superlativ artistic.
14. Aceeaşi impresie o creează şi acea atributivă raportată la un regent care, sintactic, este complement circumstanţial de cauză sau atribut ce exprimă o cantitate.
*ex: a) De handicapul1/ pe care-l avea1/ suferise toată viaţa!/
b) De mult interes1/ ce-i acordase,2/ nu mai avea timp acum1/ să...3/

Propoziţia completivă directă

1. Expresivitatea acestei subordonate se regăseşte chiar în elementele sale definitorii; ea ***subliniază*** (explică, atrage atenţia, lămureşte, elucidează, desluşeşte, precizează, clarifică, limpezeşte, justifică, motivează, arată, indică, sesizează, exprimă, dovedeşte) sau evidenţiază obiectul care suportă în mod direct, nemijlocit, acţiunea regentă; rezultatul acestei acţiuni.
2. Ca ***echivalent major*** al complementului direct;
3. Este expresivă completiva directă introdusă prin elemente de relaţie *semispecializate*;
4. Completiva directă aşezată ***în alt loc*** decât cel consacrat;
*ex: Ce am aflat1/ nu-ţi spun...2/

Scanned with OKEN Scanner

5. Subordonata completivă directă ***reluată***;
*ex: Încă n-am aflat1/ dacă vine,2/ dacă nu vine...3/
6. Sunt expresive completivele directe când sunt ***în aceeaşi frază***;
*ex: a) „Dar cum puteam ochi având1/ să nu văz,2/ văzând1/ să nu iau aminte,3/ luând aminte1/ să nu asemăn,4/ asemănând1/ să nu judec binele5/ şi să nu pohtesc..."6/ (D.G.) b) „L-a întrebat:1/ cum îl cheamă,2/ de unde-i3/ cine i-i tată,4/ cine mamă,5/ dacă are fraţi, surori, rude,6/ mă rog,7/ nu-l slăbea pe bietul om pas cu pas..."8/ (M.S.)
7. Completiva directă care se coordonează cu corespondentul său sintactic;
*ex: Văd munţii1/ şi ce se-ntinde în zare...2/
8. Printr-o completivă directă cu ***aspect tautologic***;
*ex: a) Ştiu eu1/ ce ştiu...2/ b) Mereu(a) am ştiut(b) eu1/ ce ştii (b1) tu acum(a1)...2/
9. Printr-o completivă directă care conţine un ***anacolut***;
*ex: El nu bănuise1/ care să-l aleagă dintre cei propuşi...2/
10. Completiva directă ***intercalată*** (sau care intercalează altă subordonată);
*ex: Mi-a spus1/ ce ştiam,2/ vezi bine,3/ încă din copilărie...2/
11. Este expresivă completiva directă a cărei *regentă nu se mai exprimă.*

Propoziţia completivă indirectă

1. Expresivitatea acestei subordonate se regăseşte chiar în elementele sale definitorii; ea *subliniază* (explică, atrage atenţia, lămureşte, elucidează, desluşeşte, precizează, clarifică, limpezeşte, justifică, motivează, arată, indică, sesizează, exprimă, dovedeşte) sau evidenţiază obiectul care suportă în mod mijlocit, imediat, indirect, acţiunea regentă sau căruia i se atribuie o însuşire, o caracteristică, o acţiune.
2. Ca *echivalent major* al complementului indirect;
3. Este expresivă completiva indirectă introdusă prin elemente de relaţie *semispecializate*;
*ex.: Încă nu ne-am gândit1/ *dacă*-i chemăm şi pe ei,2/ *unde* vom poposi2/ şi *cum* vom ajunge acolo...3/
4. Completiva indirectă aşezată *în alt loc* decât cel consacrat;
*ex: Tocmai cui trebuia1/ nu i-a dat onorul cuvenit.../2.
5. Completiva indirectă *reluată*;
*ex: M-am interesat1/ de ce e bine,2/ de ce nu e bine...3/.
6. Sunt expresive completivele indirecte când sunt *în aceeaşi frază*; *ex: A relatat totul:1/ cui îl asculta,2/ despre ce ştia...3/.
7. Completiva directă care se coordonează cu *echivalentul său minor*;
*ex: Cărţile să le dai copilului1/ şi cui ţi-o mai cere...2/.
8. Printr-o completivă indirectă cu *aspect tautologic*;
*ex: a) Să-i dai1/ cui i-oi da...2/. b) Mi-era teamă1/ să intru,2/ să nu intru...3/. c) Cui îţi zvârle(a) o piatră(b)1/ zvârle(a1)-i o pâine(b1)...2/
9. Printr-o completivă indirectă care conţine un *anacolut*;
*ex: a) Totdeauna mă bucur1/ ce-mi spui tu...2/. b) „Cine se-ncălzeşte la soare1/ nu-i pasă de lună... 2/." (F.)
10. Completiva indirectă *intercalată* (sau care intercalează altă subordonată);
*ex: a) Omul acela, doritor1/ să afle cât mai multe,2/ ne-a întrebat şi pe noi...1/. b) Cui i-a cerut,1/ vezi bine,2/ acea carte,1/ i-a dat-o...3/.
11. Este expresivă completiva indirectă a cărei *regentă nu se mai exprimă*;
*ex: Cui îi întinzi un deget1/ ...?...2/.

Scanned with OKEN Scanner

Propoziţia completivă de agent

1. Expresivitatea acestei subordonate se regăseşte chiar în elementele sale definitorii; ea *subliniază* (explică, atrage atenţia, lămureşte, elucidează, desluşeşte, precizează, clarifică, limpezeşte, justifică, motivează, arată, indică, sesizează, exprimă, dovedeşte) sau evidenţiază adevăratul, realul, autenticul autor sau înfăptuitor al acţiunii din regentă.
2. Ca *echivalent major* al complementului de agent;
3. Completiva de agent aşezată *în alt loc* decât cel consacrat;
*ex.: De cine te-aştepţi1/ şi de cine nu te-aştepţi2/ este vizitat acel muzeu...3/.
4. Subordonata completivă de agent *reluată*;
*ex.: Vorba asta a fost spusă1/ de cine crezi2/ şi de cine nu crezi...3/.
5. Sunt expresive completivele de agent când sunt *în aceeaşi frază*; *ex: Blocul a fost construit1/ de cine l-a proiectat1/ de cine l-a înălţat,2/ dar mai ales de cine l-a finanţat...3/.
6. Completiva de agent care se coordonează cu corespondentul său sintactic;
*ex: Aranjamentul floral s-a făcut de către un specialist1/ şi de cine a vrut2/ să mai ajute...3/.
7. Printr-o completivă de agent cu *aspect tautologic*;
*ex: Fusese văzut1/ de cine a fost văzut...2/.
8. Printr-o completivă de agent care conţine un *anacolut*;
9. Completiva de agent *intercalată* (sau care intercalează altă subordonată);
*ex.: Premiul obţinut1/ de cine era îndreptăţit2/ a fost substanţial...1/
10. Este expresivă completiva de agent a cărei *regentă nu se mai exprimă*;
*ex: Toţi au fost chemaţi1/ de cine trebuie,2/ iar el3/ de nimeni...4/.

Propoziţia circumstanţială de mod (modală)

1. Expresivitatea acestei subordonate se regăseşte chiar în elementele sale definitorii; ea *subliniază* (explică, atrage atenţia, lămureşte, elucidează, desluşeşte, precizează, clarifică, limpezeşte, justifică, motivează, arată, indică, sesizează, exprimă, dovedeşte) sau evidenţiază modalitatea, felul, chipul, genul, procedeele, metodele, sistemul, stilul sau maniera în care se desfăşoară acţiunea regentei ori în care se manifestă conţinutul, caracteristica, însuşirea acesteia; calitatea, conformitatea, cantitatea, comparaţia, progresia, ipoteza sau prezumţia anunţată) sau presemnalată (presemnalate) de regentă.
2. Ca *echivalent major* al complementului circumstanţial de mod;
3. Este expresivă modala introdusă prin elemente de relaţie *semispecializate*;
*ex: Tresărise1/ ca şi când atunci l-ar fi întrebat prima oară...2/
3. Modala aşezată *în alt loc* decât cel consacrat;
*ex: Cum îţi vei aşterne,1/ aşa vei dormi...2/
4. Modala *reluată*;
*ex.: Cum a putut,1/ cum n-a putut,2/ a ajuns şi el până la gradul de sergent...3/
5. Sunt expresive modalele când apar *în aceeaşi frază*;
*ex: A ripostat1/ după cum a găsit de cuviinţă2/ şi pe cât era capabil...3/ să...4/
6. Circumstanţiala de mod care se coordonează cu *echivalentul său minor*;
*ex: Copilul silabisea rar,1/ aşa cum se pricepea el...2/
7. Printr-o circumstanţială de mod cu *aspect tautologic*;
*ex: Se descurcau ei1/ cum se descurcau,2/ dar...3/
8. Printr-o modală care conţine un *anacolut*;
9. Modala *intercalată* (sau care intercalează altă subordonată);

Scanned with OKEN Scanner

*ex: Repetă,1/ de câte ori are prilejul,2/ aceeaşi idee...1/
10. Este expresivă modala a cărei *regentă nu se mai exprimă*;
*ex.: Cum îţi aşterni1/ ...?...2/
11. Aproape totdeauna (excepţiile sunt rare: doar atunci când nu are aspect evocator), propoziţia modală apare în comparaţii; (în afară de valenţele evocatoare, comparaţia putând avea şi calităţi umoristice, ironice, satirice, emfatice, groteşti, hiperbolice etc.);
*ex: "Cum se ridică leul stăpân într-o pustie1/ (...) Haiducul clocoteşte de ură şi mânie...2/ " (Şt. O. I.)

Propoziţia circumstanţială de timp (temporală)

A. Propoziţia circumstanţială temporală poate fi înainte sau după regentă;
1. Expresivitatea acestei subordonate se regăseşte chiar în elementele sale definitorii; ea *subliniază* (explică, atrage atenţia, lămureşte, elucidează, desluşeşte, precizează, clarifică, limpezeşte, justifică, motivează, arată, indică, sesizează, exprimă, dovedeşte) sau evidenţiază timpul, perioada, durata, răstimpul, răgazul, intervalul, termenul, momentul în care se petrece acţiunea regentă sau în care se manifestă conţinutul, însuşirea, coracteristica acesteia.
2. Ca *echivalent major* al complementului circumstanţial de timp; 3. Este expresivă temporala introdusă prin elemente de relaţie *semispecializate*;
*ex: a) *Dacă* a intrat în clasă,1/ îndată s-a apucat2/ să...3/
b) *Cum* îi restitui bani,1/ imediat îţi dă chitanţă...2/ c) „*Unde* calu' c-auzea1/ Odată că răspundea..."2/ (F.)
3. Temporala aşezată *în alt loc* decât cel consacrat;
*ex: „Când nu-ţi vezi de treburile tale,1/ dai de dracu'..." (F.)
4. Temporala *reluată*;
*ex: Când avea timp,1/ când n-avea,2/ trecea pe la noi...3/ b) Când ştie,1/ ştie...2/
5. Sunt expresive temporalele când apar *în aceeaşi frază*;
*ex: De câte ori vine,1/ când începe discuţia,2/ nu se mai opreşte.3/
6. Circumstanţiala de timp care se coordonează cu *echivalentul său minor*;
*ex: Ajunsese acolo *prea târziu*,1/ după ce se consumaseră evenimentul...2/

Propoziţia circumstanţială de loc

1. Expresivitatea acestei subordonate se regăseşte chiar în elementele sale definitorii; ea ***subliniază*** (explică, atrage atenţia, lămureşte, elucidează, desluşeşte, precizează, clarifică, limpezeşte, justifică, motivează, arată, indică, sesizează, exprimă, dovedeşte) sau evidenţiază locul, spaţiul, zona, aria, suprafaţa, teritoriul, distanţa, cuprinsul, întinderea, partea, ţinutul, poziţia, terenul în care se desfăşoară acţiunea din regentă sau în care se manifestă însuşirea, conţinutul, caracteristica elementului regent (când acesta este adjectiv, interjecţie sau adverb).
2. Ca ***echivalent major*** al compementului circumstanţial de loc;
3. Este expresivă circumstanţiala de loc introdusă prin element de relaţie semispecializate;
3. Circumstanţiala de loc aşezată în altă poziţie decât în topica obişnuită;
*ex: „Unde nu e,1/ nici Dumnezeu nu dă..."2/ (F.)
4. Propoziţia circumstanţială de loc ***reluată***;
*ex: Unde vrei,1/ unde nu vrei,2/ acolo îl găseşti şi pe el...3/

Scanned with OKEN Scanner

5. Sunt expresive propoziţiile circumstanţiale de loc când apar ***în aceeaşi frază***;
*ex: S-au îndreptat1/ spre cine îi chemase,2/ unde erau aşteptaţi...3/
6. Circumstanţiala de loc care se coordonează cu ***echivalentul său minor***;
*ex: ***Spre parc*** se-ndreptase el,1/ acolo unde era aşteptat...2/
7. Printr-o circumstanţială de loc cu ***aspect tautologic***;
*ex: L-a pus el1/ unde l-a pus,2/ dar nu-l mai găseşte...3/
8. Printr-o propoziţie circumstanţială de loc care conţine un ***anacolut***;
*ex: A stat prea mult1/ la care nu trebuia2/ să-i acorde vreo atenţie...3/
9. Propoziţia circumstanţială de loc ***intercalată*** (sau care intercalează altă subordonată);
*ex: L-a trimis1/ unde,2/ a zis zmeoaica,3/ şi-a înţărcat dracul puii...2/
10. Este expresivă circumstanţiala de loc a cărei *regentă nu se mai exprimă*;
*ex: Unde nu el/ ...?...2/

Propoziţia circumstanţială de cauză (cauzală)

1. Expresivitatea acestei subordonate se regăseşte chiar în elementele sale definitorii; ea *subliniază* (explică, atrage atenţia, lămureşte, elucidează, desluşeşte, precizează, clarifică, limpezeşte, justifică, motivează, arată, indică, sesizează, exprimă, dovedeşte) sau evidenţiază motivaţia, motivul, mobilul, temeiul, raţiunea, justificarea, îndreptăţirea, legitimitatea, considerentele, pricina pe care o (le) cere desfăşurarea acţiunii regente sau o (le) impune manifestarea conţinutului acestuia.
2. Ca *echivalent major* al complementului circumstanţial de cauză;
3. Este expresivă cauzala introdusă prin elemente de relaţie *semispecializate*;
*ex.: a) *Dacă* tot te supără aşa des,1/ de ce nu îndrăzneşti2/ să-i reproşezi...3/ ?
b) *Cum* nu prea se pregătesc suficient,2/ de aceea au luat note mici...2/
4. Cauzala aşezată *în alt loc* decât cel consacrat;
*ex: Fiindcă nu meriţi,1/ de aceea nu te respect.2/
5. Cauzala *reluată*;
*ex: Că a răcit,1/ că n-a răcit,2/ de aceea i-au făcut injecţii.3/
6. Sunt expresive cauzalele când apar *în aceeaşi frază*
*ex: O dată ce ai venit,2/ m-ai deranjat,2/ eşti atât de insistent,3/ atunci spune tot!...4/
7. Circumstanţiala de cauză care se coordonează cu *echivalentul său minor*;
*ex: De aceea nu ştia lecţia,1/ dar şi pentru că nu este atent...2/

Propoziţia circumstanţială de scop (finală)

1. Expresivitatea acestei subordonate se regăseşte chiar în elementele sale definitorii; ea ***subliniază*** (explică, atrage atenţia, lămureşte, elucidează, desluşeşte, precizează, clarifică, limpezeşte, justifică, motivează, arată, indică, sesizează, exprimă, dovedeşte) sau evidenţiază finalitatea, scopul, ţelul, ţinta, obiectivul, destinaţia, menirea, rolul, sensul, punctul terminus, rostul sau intenţia presemnalată (presemnalate) chiar din regentă.
2. Ca ***echivalent major*** al complementului circumstanţial de scop;
3. Este expresivă finala introdusă prin elemente de relaţie *semispecializate*;
*ex: Plecaţi mai repede,1/ ***nu care cumva să*** vă prindă întunericul...2/
3. Finala aşezată ***în alt loc*** decât cel consacrat;
*ex: Ca să priceapă odată,1/ de aceea insist eu...2/
4. Finala ***reluată***;
*ex: Mâncăm1/ ca să trăim,2/ nu trăim3/ ca să mâncăm...4/

Scanned with OKEN Scanner

5. Sunt expresive circumstanţialele de scop când apar ***în aceeaşi frază***;
*ex: Profesorul a insistat asupra acestei noţiuni1/ ca s-o priceapă toţi elevii,2/ s-o stăpânească,3/ să opereze cu ea...4/
6. Circumstanţiala de scop care se coordonează cu ***echivalentul său minor***;
*ex.: Pentru asta se dusese el1/ şi ca să-i amintească de...2/
7. Printr-o circumstanţială de scop cu ***aspect tautologic***;
*ex: Vorbeşte şi el1/ ca să vorbească...2/
8. Printr-o finală care conţine un ***anacolut***;
*ex: M-am dus la şcoală1/ pentru cine trebuia2/ să-mi spună3/ unde se găsesc mingi de vânzare...4/
9. Finala ***intercalată*** (sau care intercalează altă subordonată);
*ex: Mâine,1/ ca să ajung la timp,2/ voi pleca mai devreme...1/
10. Este expresivă finala a cărei *regentă nu se mai exprimă*;

Propoziţia circumstanţială condiţională

1. Expresivitatea acestei subordonate se regăseşte chiar în elementele sale definitorii; ea ***subliniază*** (explică, atrage atenţia, lămureşte, elucidează, desluşeşte, precizează, clarifică, limpezeşte, justifică, motivează, arată, indică, sesizează, exprimă, dovedeşte) sau evidenţiază condiţia, presupunerea, supoziţia, conjunctura, prezumţia, posibilitatea, clauza, prevederea, stipularea, ipoteza presemnalată (presemnalate) chiar din regentă.
2. Ca ***echivalent major*** al complementului circumstanţial condiţional;
3. Este expresivă condiţionala introdusă prin elemente de relaţie *semispecializate*;
*ex: ***Când*** şi tu ai fi fost atent,1/ mai repede ai fi priceput...2/
4. Condiţionala aşezată ***în alt loc*** decât cel consacrat;
*ex.: De-mi dai,1/ îţi dau,2/ de-ţi dau,3/ îmi dai şi tu un ajutor...4/
5. Condiţionala ***reluată***;
*ex.: Dacă-mi împrumuţi şi tu stiloul,1/ îţi voi împrumuta şi eu cartea...2/
6. Sunt expresive condiţionalele când apar ***în aceeaşi frază***;
*ex.: De n-ai timp1/ şi de nu mai ai răbdare,2/ dacă te grăbeşti,3/ lasă-mi cheile la vecini...4/
7. Circumstanţiala condiţională care se coordonează cu ***echivalentul său minor***;
*ex.: În locul lui1/ şi dacă aş fi avut curajul necesar2/ eu nu-l lăsam1/ să...3/
8. Printr-o circumstanţială condiţională cu ***aspect tautologic***;
*ex: Dă-i1/ dacă-i dai,2/ dacă nu,3/ lasă-l în pace...4/
9. Printr-o condiţională care conţine un ***anacolut***;
*ex: Eu,1/ în locul cui trebuia2/ să spun programul,3/ nu i l-aş fi spus...1/
10. Condiţionala ***intercalată*** (sau care intercalează altă subordonată);
*ex: Copilul,1/ dacă este atent,2/ pricepe tot...1/
11. Este expresivă condiţionala a cărei *regentă nu se mai exprimă*;
*ex: Dacă azi fură un ou1/ ...?...2/
12. Este sugestivă condiţionala fără element de relaţie subordonator; suspensia acestuia presupune o intonaţie specifică, eventual, gesturi şi mimică; se evidenţiază astfel ritmul lent de gândire şi de vorbire al personajului.
= (o astfel de frază, bazată pe subînţelegeri de acest tip, capătă un aspect ***aforistic***, de reflecţie);
= (permite, adeseori şi fixarea condiţiei în oricare din cele două, sau mai multe, propoziţii);
= (un efect asemănător se obţine şi prin suspensia predicatului (reprezentat doar de adverbul *nu*);

Scanned with OKEN Scanner

*ex: a) Ai carte,1/ ai parte...2/ b) Ai copii,1/ ai necazuri...2/ c) Bine faci,1/ bine găseşti...2/ d) Mergi la locul tău1/ că,2/ de nu,3/ vei sta în picioare...2/ e) Înveţi,1/ reuşeşti,2/ nu înveţi...3/

Propoziţia circumstanţială concesivă

1. Expresivitatea acestei subordonate se regăseşte chiar în elementele sale definitorii; ea ***subliniază*** (explică, atrage atenţia, lămureşte, elucidează, desluşeşte, precizează, clarifică, limpezeşte, justifică, motivează, arată, indică, sesizează, exprimă, dovedeşte) sau evidenţiază concesia, cesionarea, renunţarea, cedarea, atenuarea, supunerea, neîmpotrivirea, toleranţa, clemenţa, indulgenţa, înţelegerea, generozitatea, îngăduinţa presemnalată (presemnalate) chiar din regentă.
2. Ca ***echivalent major*** al complementului circumstanţial concesiv;
3. Este expresivă concesiva introdusă prin elemente de relaţie *semispecializate*;
*ex: ***Orice*** ar face1/ sau ce n-ar face,2/ tot nu-l va mulţumi...3/
4. Concesiva aşezată ***în alt loc*** decât cel consacrat;
*ex: Că vrea1/ că nu vrea,2/ lui să-i dai,3/ deşi nu merită...4/
5. Concesiva ***reluată***;
*ex: Chiar dacă voi nu mă vreţi,1/ eu vă vreau...2/ (după C.N.)
6. Sunt expresive concesivele când apar ***în aceeaşi frază***;
*ex: Orice-ar face,1/ de i-ai permite marea cu sarea2/ etc.,3/ el tot nu va corespunde exigenţelor...4/
7. Circumstanţiala concesivă care se coordonează cu ***echivalentul său minor***;
*ex: *Cu toate rugăminţile*1/ şi chiar de-l ameninţi,2/ el tot nu cedează...1/
8. Printr-o circumstanţială concesivă cu ***aspect tautologic***
*ex: „Dracu',1/ de-i drac,2/ şi tot nu-i aşa de negru..."1/ (F.)
9. Printr-o concesivă care conţine un ***anacolut***;
*ex: Oricui i-ai dat1/ ce vrea,2/ acela tot n-o să fie mulţumit...3/
10. Concesiva ***intercalată*** (sau care intercalează altă subordonată);
*ex: Acel om,1/ chiar de era ajutat,2/ nu era recunoscător...1/
11. Este expresivă concesiva a cărei *regentă nu se mai exprimă*;
*ex: Chiar de i-ai da luna de pe cer1/ ...?...2/
12. *Absenţa* elementului de relaţie (sau elipsa unor părţi de propoziţie);
*ex: a) Vrei,1/ nu vrei,2/ bei, Grigorie, agheasmă...3/
b) Fie1/ ce-o fi,2/ eu tot nu-l caut...3/
c) Am descoperit motivul neînţelegerii,1/ deşi destul de târziu...2/
13. Adeseori, printr-o propoziţie concesivă se realizează procesul stilistic numit *charientism* (atunci când concesia nu este făcută de sus în jos – cum ar fi logic –, ci invers, prin *simularea* unei poziţii inferioare);
= de aici poate rezulta o *ironie* fină (dusă până la *emfaza ironică*), dar se mai vede demnitatea personajului, diplomaţia, arta sa de a afirma ceva agreabil, delicat, în faţa unui personaj orgolios, vulgar sau nepriceput;
*ex: „Orice gând ai, împărate,1/ şi oricum vei fi sosit2// Cât suntem încă pe pace,3/ eu îţi zic:4/ Bine-ai venit!"5/ (M.E.)

Propoziţia circumstanţială consecutivă

1. Expresivitatea acestei subordonate se regăseşte chiar în elementele sale definitorii; ea ***subliniază*** (explică, atrage atenţia, lămureşte, elucidează, desluşeşte, precizează, clarifică, limpezeşte, justifică, motivează, arată, indică, sesizează, exprimă, dovedeşte) sau evidenţiază consecinţa, rezultatul, efectul,

Scanned with OKEN Scanner

repercusiunea, răsfrângerea sau urmarea presemnalată (presemnalate) chiar din regentă.
2. Ca ***echivalent major*** al complementului circumstanţial consecutiv;
3. Consecutiva aşezată ***în alt loc*** decât cel consacrat;
*ex: S-o citeşti zilnic,1/ aşa de bună era cartea aceea...2/
4. Consecutiva ***reluată***;
*ex: Aşa de tare se speriase1/ că-i speriase şi pe-ai săi...2/
5. Sunt expresive consecutivele când apar ***în aceeaşi frază***;
*ex: L-a supărat aşa de tare1/ că nu-i mai vorbea,2/ nu-i mai răspundea3/ nici măcar nu-i mai telefona...4/
6. Circumstanţiala consecutivă care se coordonează cu ***echivalentul său minor***;
*ex: De groază se certaseră,1/ că nu le-ar mai fi trebuit o altă experienţă aşa de urâtă...2/
7. Printr-o circumstanţială consecutivă cu ***aspect tautologic***;
*ex: A mâncat atâtea banane2/ că n-ar mai gusta banane-n viaţa lui...2/
8. Consecutiva ***intercalată*** (sau care intercalează altă subordonată);
*ex: Aşa s-a plictisit la acel film,1/ că n-ar mai dori,2/ cât trăieşte,3/ un astfel film...2/
9. Este expresivă consecutiva a cărei *regentă nu se mai exprimă* sau, mai ales, atunci când ea nu este exprimată, ci doar sugerată;
*ex: Îi făcuse atâtea necazuri,1/ încât...2/
10. Adeseori consecutiva apare în forma unei figuri de stil numite *oximoron* (evident, şi cu concursul unor elemente din regentă), care permit(e) mărirea efectelor, a consecinţelor până la nivelul *superlativului* sau al *hiperbolei*;
= [chiar prin elementele sale definitorii, consecutiva are aspectul unei construcţii frazeologice *hiperbolice*; consecinţele pe care le exprimă sunt, de cele mai multe ori, *peste limita normalului*);
= (elementul de relaţie impune alegerea unui verb-predicat care să minimalizeze afirmaţia din regentă);
*ex: a) Bea1/ de zvântă...2/ b) Aşa îl speriase focul,1/ încât îi îngheţase sângele în vene...2/ c) Era un ger1/ de crăpau pietrele...2/
11. ***Lipsa*** elementului de relaţie duce la o exprimare ambiguă, interpretabilă;

NIVELUL TOPICII

TOPICA = o anumită ordine a cuvintelor într-o propoziţie; sau a propoziţiilor în frază;

Feluri:

A. topica ***obiectivă*** (normală; firească)
- (!!) normală, dar nu normată, în sensul că este instinctiv recunoscută ordinea cuvintelor sau a propoziţiilor, de către orice vorbitor de limba română;
➢ regulă impusă de tradiţia vorbirii româneşti:
(a) elementul necunoscut (sau mai puţin cunoscut) stă după elementul cunoscut (element ***cunoscut*** → element ***necunoscut***);
(b) sau în termeni de dependenţă: determinantul este după determinat (***D*** → ***d***);
*ex.: (1) substantiv regent → atribut: ploaie deasă; gândire elevată etc.;
(2) verb regent → complement: ascultă o melodie; participă la festival etc.;
B. topica ***subiectivă*** (anormală; nefirească)
➢ abatereri de la normele/ regulile consimţite;
➢ aproape orice abatere de la topica obiectivă produce un efect expresiv;

Scanned with OKEN Scanner

*ex.: deasa ploaie; elevata gândire; o melodie ascultă; la festival participă etc.;
- (!!) un rol important mai au şi accentul logic, intonaţia;
1. A venit vara! // Venit-a vara!
2. Vara a venit! // A venit vara!
3. Te-ntreb dacă a venit vara! // Te-ntreb dacă venit-a vara!
4. Te-ntreb dacă vara a venit! // Te-ntreb dacă a venit vara!
5. Ce bine ar fi să fi venit vara! // etc.
6. Ce bine ar fi vara să fi venit! // etc.

➢ când atributul este aşezat înaintea elementului regent - însuşirea sa apare mai pregnantă;
*ex.: om rău –rău om; om matur – matur om etc.;
➢ (uneori) în topica subiectivă, se schimbă şi sensul lexical al elementului care a fost detaşat din topica obiectivă;
➢ (alteori) topica subiectivă duce la distingerea sensului figurat de cel propriu;
* ex.: om mare(1) – mare(2) om (mare1 = înalt; mare2 = valoros, cu multe calităţi)
➢ de cele mai multe ori este un fenomen al ambiguităţii sintactice;
➢ mutarea din locul îndeobşte ştiut al unui segment de enunţ are ca efect:
(a) fie contopirea funcţiei gramaticale proprii cu una improprie;
(b) fie dedublarea funcţiei cu alta;
(c) ori chiar substituirea acestei funcţii etc.
➢ topica ***subiectivă*** „este folosită mai ales de poeţi, nu numai în privinţa topicii subiectului şi predicatului, ci şi a determinanţilor atributivi şi completivi faţă de determinatul lor, şi obligaţi nu numai de dinamica (lirică!) a unităţilor psihologice, ci şi de motive prozodice, pentru menajarea ritmului şi asigurarea rimei, dar, de multe ori, şi dintr-o prejudecată care-i sfătuieşte să folosească (topica subiectivă) pentru ea însăşi, numai pentru realizarea ineditului ... sintactic (neori reuşit)!" (Gh.D.)

Antepunerea

➢ părţile secundare de propoziţie (ca şi propoziţiile subordonate corespunzătoare) aşezate înaintea regentului (regentelor) dobândesc o reliefare prin referinţă limtativă (atunci când situaţia structurală permite/ îngăduie).
➢ acelaşi rezultat se obţine şi atunci când acestea sunt izolate/ intercalate;
1. atributul adjectival înaintea substantivului regent: „Ce-mi tot vorbeşti, tu ăla, de-ţi lasă gura apă, / De-o cotonoagă veche, *molatecă*, de iapă?"(T. A.);
2. atributul adjectival înaintea regentului, dar imediat după verb, realizându-se un echivoc sintactic „Cu o prună nu prea mare // Umpli *rasă*-o zăcătoare." (T. A.);
3. atributul adjectival înaintea regentului şi separat de el printr-o propoziţie atributivă: „*Dulcele*, ce începu // cântecul, l-auzi şi tu" (L. B.); prin articulare, adjectivul „dulce" are aspect apoziţional;
4. atributul adjectival înaintea regentului, între prepoziţie şi substantivul regent: „Îmi place să te văd în cuvenitul cadru // Sub, *ruginii şi roşii*, frunzele de viţă."(L. B.):
5. atributul adjectival multiplu antepus –la mare distanţă – regentului: „Eu, care-n poala asta de piele, *răi şi mari*, // Am potrivit potcoave la zeci de armăsari." (T. A.)
6. atributul substantival prepoziţional înaintea regentului: „Dar înalt ca *de jertfă* un fum // Sfântul Gheorghe porneşte rar."(L. B.)

Scanned with OKEN Scanner

7. atributul substantival genitival înaintea regentului: „*Ale turnurilor* umbre peste unde stau culcate...” (Gr. A.)
8. complementul direct înaintea regentului şi separat de un element al său subordonat: „Dar aflasem prin vecine // *Neamuri* c-ar avea *puţine.*”(T. A.)
9. complementul indirect în dativ aşezat înaintea regentului: „Palid, aşternut e şesul cu mătasă, // *Norilor* copacii le urzesc brocarte.”(T. A.)
10. adverbul-prepoziţie pus înaintea verbului (semi)copulativ, după care urmează numele predicativ: „Chemările de corn, şi goane pe la vaduri, // din ceas de zori şi până-n ceasurile lunii, // ne ispitesc, mereu, spre văi, spre culmi, pe unde // *asemenea* să devenim sălbăticiunii.”(L. B.)
11. subiectul unei interogative (indirecte) antepus predicatului nominal şi el inversat: „Şi pe la prânz, gângav şi mohorât, // Nici orologiul turlei nu ştie *ceasu-i cât.*”(T. A.)
12. complementul circumstanţial comparativ înaintea adjectivului comparat: „A scăpărat un fulger din caznă şi-ntâmplare // Şi fu *decât şi stânca şi legile* mai tare.” (T. A.);

Postpunerea segmentului inversat

1. „S-a-ntins poporul adunat // Să joace-n drum după tilinci // *Feciori*, la zece fete, *cinci*...”(G. Coşbuc);

Separarea (elementului inversat) printr-o intercalare

1. atributul adjectival separat prin intercalarea verbului predicat: „Ca să iasă chipu-n faţă // *Trandafiri* aruncă tineri, // Căci vrăjiţi sunt trandafirii // De-un cuvânt al Sfintei Vineri.”(M. E.)
2. atributul substantival prepoziţional separat:
(a) prin intercalarea verbului predicat: „Urechea lui închisă pentru graiuri // *Cu scamă* s-a umplut *de mucegaiuri.*”(T. A.)
(b) prin intercalarea subiectului: „Mai poate să trăiască şi să mai fie viu // Fără vreo ploscă, *omul*, de vin şi de rachiu?” (T. A.)
(c) prin intercalarea altui atribut (cu sens circumstanţial): „Stolul lor e-o ciripeală // Le strig tare, ca la şcoală. // Porţia e câte trei // Zeci *de boabe*-n cioc, *de mei.*” (T. A.)
3. propoziţia atributivă separată de regentul ei prin intercalarea unei alte părţi de propoziţie izolată de verbul regent: „Ce vezi acolo-n zare e un crâmpei de soare, // Căci soarele veciei îi pare rău că moare. // Se despărţeşte, Doamne, de apele, *mâhnit*, // Pe-a căror undă lină, pe drum s-a odihnit.”(T. A.)

Dislocarea (elementului inversat)

➢ schimbarea locului unui element sintactic se produce prin fluctuaţia predicatului psihologic (care poate fi predicatul gramatical sau propoziţia principală)
1. subiect scos din subordonata circumstanţială şi antepus ei: „Frunza-n codru când învie // *Doina* cânt de voinicie...” (F.);
2. subiect al principalei scos din propoziţie şi postpus prin intercalare în prop. secundară, care are alt subiect: „Dascălul nostru de şcoală // Crede c-ai — şi *el* — o boală.”(T. A.)
3. etc.

Scanned with OKEN Scanner

NIVELUL PUNCTUAȚIEI

PUNCTUAȚIA

➢ „Punctuația nu constrânge. Dimpotrivă, ea dă relief ideilor, sculptează înțelesuri, intră într-o fiziologie necesară a spiritului, asigură o disciplină de substanță în funcționarea liberă și exprimarea ordonată a gândirii." (I. Z.)

➢ Semnele de punctuație (virgulele, punctele etc.) nu marchează numai grafic o partitură muzicală a sintagmelor poetice; dispoziția lor derivă din structura materială a limbajului ce decupează procesualitatea realității obiective oglindită prin el. Cu ajutorul lor percepem metamorfoza calitativă și cantitativă, proprie sau figurativă, stările de fapt ale fenomenelor fundamentale ale naturii: vântul, ploaia, furtuna, liniștea, misterul, gama tăcerilor. Cuvântul se modelează după aceste fenomene asociate unor stări de spirit corespunzătoare. (Gh.B.)

➢ Pe lângă valențele care rezultă din elementele lor definitorii, semnele de punctuație capătă și o precisă funcționalitate stilistică.

➢ Pauzele marcate prin ele sugerează tăcerea, așteptarea, „trăirea, exclusiv în timp, în durată a afecțiunilor subiective pe lângă detaliile semnificative ale acțiunilor sau amintirii. Discontinuitatea imaginilor operate prin aceste semne se asociază cu interiorizarea în sine, expresie a unor trăiri interioare bogate"(G.I. Tohăneanu)

➢ rolul punctuației este, în esență, acela de a asigura transpunerea corectă în scris a ideilor, sentimentelor, atitudinilor vorbitorului, în vederea receptării corespunzătoare a acestora la lectură;

➢ punctuația, în funcție de rapoturile sintcatice și de organizarea sintgmatică a textului, are un mare rol în (1) relevarea atitudinii vorbitorului față de un cuvânt, (2) în delimitările cu substituiri de cuvinte, (3) în întârzierea și discontinuitatea replicii, (4) în replicile mute, (5)în omisiunile narative, (6) în compliniri, (7) în rectificările operate în text etc.

➢ vorbitorul (narator, personaj etc.) interpretează din unghi subiectiv relațiile sintactice, gradul legăturii dinte ele, importanța lor etc., deci punctuația se va abate de la normele impuse pentru a marca/ pentru a servi scopurilor lui;

➢ pentru aceleași motive subiective, el poate întrerupe cursul vorbirii, să intervină cu informații (aparent/) care nu au legătură cu discursul propriu-zis, principal; punctuația va marca astfel de discontinuități create etc.

➢ pauzele facultative (chiar neadmise) sunt delimitate afectiv, expresiv etc. Tot prin semne de punctuație;

- (!!) durata, dimensiunea pauzelor nu pot fi marcate prin semnele de punctuație, ci sugerate de conținutul semantic al comunicării, de circumstanțe, de starea afectivă a vorbitorului etc.

- (!!) semnul „ca atare" nu are valoare artistică;

➢ el probează o încercare voluntară, de reproducere elaborată a limbajului oral;

- (!!) și nu o directă comunicare pe cale scrisă;

➢ folosită corect (conform regulilor impuse de norme), punctuația relevă grija autorului pentru claritatea, echilibrul și sobrietatea construcției textului literar/ nonliterar;

➢ prin ansamblul semnelor întrebuințate într-un text, punctuația poate deveni o componentă a stilului individual;

*ex.: felul și cantitatea unor semne, frecvența unor semne (sau lipsa lor), funcțiile și valorile cu care sunt folosite, situațiile în care apar etc.

➢ un semn de punctuație plasat peste/ împotriva normelor gramaticale impune o interpretare a elementelor cu care se corelează;

* ex.: printr-o virgulă pusă între un complement și verbul său regent se insistă fie asupra verbului, fie asupra complementului;

Scanned with OKEN Scanner

➢ prin semne de punctuaţie (îndeosebi cele legate de pauze interioare) se poate obţine fragmentarea discursului literar, care presupune totdeauna o intenţie expresivă;
➢ în astfel de situaţii, intenţa vorbitorului se realizează prin pauze afective (în funcţie de semnul preferat), reliefarea astfel obţinută având un pronunţat caracter afectiv
➢ punctuaţia oferă indicii de delimitare a părţilor discursului;
➢ notează schimbările de registru;
* ex.: o propoziţie care conţine comunicarea vorbitorului şi anunţă vorbirea directă a altcuiva, reprodusă în scris după două puncte şi între ghilimele;
➢ poate sugera o stare de spirit a vorbitorului;
➢ poate evidenţia un anumit comportament, o reacţie, o atitudine;
* ex.: ironia, indignarea, desconsiderarea, dezaprobarea, rezerva etc.;
➢ (adeseori, într-o situaţie de comunicare colocvială,) punctuaţia evidenţiază reacţia vorbitorului, exprimată prin mimică, gesturi etc.
*ex.: nedumerirea, surpriza, uimirea sau ignorarea răspunsului, deconcertarea vorbitorului, produsă de enormitatea unui răspuns/ a unei replici;
➢ marchează pauzele finale, interioare sau facultative din fluxul comunicării;
➢ (oferind totodată şi) sugestii asupra intonaţiei adecvat într-o asemenea situaţie;
➢ poate preveni ambiguitatea (virtuală sau iminenetă) a comunicării, delimitând prin semn raporturile logice, reale, sintactice;
➢ (sau, dimpotrivă) creând o anumită ambiguitate;
➢ (ambiguitatea poate intra în stilul autorului sau este mod de exprimare a vorbitorului);
➢ alegerea unui semn de punctuaţie (în situaţii disjuncte) poate duce la transmiterea optimă a unui mesaj (claritate, acurateţe etc.);
➢ (sau, dimpotrivă) preferinţa pentru un semn creează o ambiguitate dorită (dorită de autor) sau involuntară (a vorbitorului/ personajului;
➢ în frazele ample, bogate (unde se impun urcări şi coborâri ale tonului), punctuaţia are un deosebit rol expresiv.

PUNCTUL

➢ „Punctul nu e mumai gest de pauză la încheierea propoziţiei sau indicaţie logică într-o succesiune de idei, este şi popas meditativ, moment de tăcere îngândurată, aducând şi concentrând prin liniştea lui de o clipă ceea ce până la el, eventual, putue să fie explozie ori tumult în conţinutul rostirii." (I.Z.)
➢ marchează sfârşitul unei comunicări verbale enunţiative (declarative, asertive) neexclamative;
➢ se corelează cu o pauză finală (descendentă), cât şi cu pauza de dinaintea fragmentului;
➢ dă efecte de reliefare expresivă mai ales în segmentaele fragmentate;
➢ în fragmentarea propoziţiilor (posibil) coordonate, poate sugera pauze (mai) lungi, o ezitare, mişcări sacadate, rupte, dezarticulate ale unui personaj etc.
*ex.: „Aprinde lumânarea. E galben ca ceara. Se uită la icoane. Se închină. Şi-aduce aminte de Dumnezeu..." (B. Şt. D.)

SEMNUL ÎNTREBĂRII

➢ marchează enunţuri cu caracter de întrebare directă;
➢ indică atitudinea vorbitorului faţă de o afirmaţie anterioară;
➢ dă expresie - în dialog unei comunicări fără cuvinte, replici mute etc.
➢ (o replică mută exprimă o nesiguranţă, nedumerirea, nevoia vorbitorului de o informaţie suplimentară, neştiinţa, neputinţa unui răspuns etc.);

Scanned with OKEN Scanner

➢ aport major în evidenţierea unui comportament anume, a unei anumite stări a vorbitorului (indignare, dezaprobare, ironie etc.);
➢ marchează o întrebare directă (care presupune un interlocutor);
➢ (sau) o întrebare generală (de regulă, într-un monolog, marcat totdeauna afectiv) care poate reprezenta o idee ce-şi aşteaptă rezolvarea, opinii îndoielnice, aserţiuni ce nu suportă replica etc.;
➢ (ori) în interogaţii dubitative (care exprimă oscilaţia între mai multe posibilităţi, o dilemă, alternativa etc.;
➢ poate avea funcţie substitutivă, înlocuind mimica şi gesturile prin care vorbitorul realizează un dialog;
➢ (adeseori, într-o situaţie de comunicare colocvială,) semnul întrebării (dublat sau însoţit de alte semne) marchează natura reacţiei locutorului, delimitând-o ca replică mută de replicile verbale ale interlocutorului;
*ex.: nedumerirea, surpriza, uimirea, grija, o preocupare deosebită sau ignorarea răspunsului;
➢ asociat cu alte semne (ex. cu parantezele), poate pune în valoare atitudinea vorbitorului (de la accentuarea unui cuvânt, la exprimarea ironiei, indignării, rezervei, dezavuării, delimitării etc.;
➢ sublinierea unei idei, întărirea unei afirmaţii, prezentarea unui fapt pus sub semnul întrebării ca realitate incontestabilă etc. Se pot face cu un deosebit aport afectiv, expresiv - mai ales prin false interogative (interogative prin formă, dar enunţiative prin conţinut);
➢ în stilul ştiinţific, pentru întrebări-probleme, întrebări-ipoteze, pentru marcarea atitudinilor obiectiv-polemice, reprobatoare etc.;
➢ folosit în asociere cu alte semne (ex. Cu semnul exclamării, punctele de suspensie) are o expresivitate mai pregnantă, substituind, în dialog, mimica şi gesturile unei comunicări fără cuvinte;
➢ asociat cu semnul exclamării, îşi măreşte caracterul interogativ exclamativ, afectiv;
➢ (sau) evidenţiază mai bine atitudinea vorbitorului faţă de conţinutul cuvântului astfel marcat (ex. Dezavuarea, surpriza neplăcută etc.);

SEMNUL EXCLAMĂRII

➢ marchează enunţuri cu caracter exclamativ;
➢ presupune şi oscilaţii de înălţime a tonului, accente de intensitate etc., corespunzătoare stărilor afective exprimate;
➢ nu poate indica starea sufletească în cauză, nici natura stării afective exprimate de un enunţ exclamativ;
➢ (el) notează numai opoziţia cu un enunţ declarativ (asertiv) sau interogativ neexclamativ;
➢ (eventual) notează şi intensitatea stării sufleteşti (când este repetat);
➢ indică atitudinea vorbitorului faţă de o afirmaţie anterioară;
➢ (în funcţie de conţinutul comunicării,) poate releva regretul, admiraţia, dezgustul, sila, dezaprobarea, compătimirea, ciuda, durearea etc.;
➢ aport major în evidenţierea unui comportament anume, a unei anumite stări a vorbitorului (indignare, dezaprobare, ironie etc.);
➢ dă expresie, în dialog, unei comunicări fără cuvinte;
➢ poate avea funcţie substitutivă, înlocuind mimica şi gesturile prin care vorbitorul realizează un dialog;
➢ (adeseori, într-o situaţie de comunicare colocvială,) semnul întrebării (dublat sau însoţit de alte semne) marchează natura reacţiei locutorului, delimitând-o ca replică mută de replicile verbale ale interlocutorului;
*ex.: nedumerirea, surpriza, uimirea sau ignorarea răspunsului, deconcertarea vorbitorului, produsă de enormitatea unui răspuns/ a unei replici;

Scanned with OKEN Scanner

➢ asociat cu alte semne (ex. cu parantezele), poate pune în valoare atitudinea vorbitorului (de la accentuarea unui cuvânt, la exprimarea ironiei, indignării, rezervei, dezavuării, delimitării etc.;
➢ în stilul ştiinţific, pentru accentuarea unei reliefări;
➢ întrebuinţat repetat, semnul exclamării ajută la exprimarea mai pregnantă a stărilor de spirit, sufleteşti;
➢ (sau) poate nota creşterea în intensitate a stărilor respective;
➢ folosit în asociere cu alte semne (ex. cu semnul întrebării, punctele de suspensie) are o expresivitate mai pregnantă, substituind, în dialog, mimica şi gesturile unei comunicări fără cuvinte;
➢ asociat cu semnul întrebării, îşi măreşte caracterul interogativ exclamativ, afectiv;
➢ (sau) evidenţiază mai bine atitudinea vorbitorului faţă de conţinutul cuvântului astfel marcat (ex. dezavuarea, surpriza neplăcută etc.).

PUNCTELE DE SUSPENSIE

➢ poate căpăta valori afective, sugerând un ritm lent, cu discontinuităţi;
➢ notează (adeseori) discontinuităţile (obiective sau subiective) din cursul vorbirii;
➢ întreruperile îşi găsesc explicaţia în modul de desfăşurare a gândului, în manifestarea afectelor sau situaţiilor care nu îngăduie încheierea comunicării;
➢ discontinuităţile pot apărea sub forma de întârziere a răspunsului sau de scindare a replicii, produse de stări afective, de momente de reflectare, de o stare emoţională care face vorbirea incoerentă;
➢ întârzierea răspunsului poate avea cauze diferite: deznădejdea, căinţa, teama vorbitorului după un act necugetat, lipsa de interes pentru continuarea conversaţiei;
➢ (sau) reticenţa, jena, dorinţa de a cruţa susceptibilitatea interlocutorului etc. rup discursul, iar vorbitorul îşi continuă comunicarea printr-un gest, ocolind astfel duritatea cuvântului direct;
➢ vorbitorul se întrerupe singur, fiind tulburat de o împrejurare, şi-a pierdut stăpânirea de sine trece de la o idee la alta, devine incoerent, e întrerupt de interlocutor etc.;
➢ (adeseori, întreruperea unui răspuns are un efect mai elocvent decât l-ar produce comicarea lui întreagă);
➢ aport major în evidenţierea unui comportament anume, a unei anumite stări a vorbitorului (indignare, dezaprobare, ironie etc.);
➢ repetat, acest semn subliniază starea de spirit a vorbitorului (destinderea, buna dispoziţie etc.);
➢ (adeseori, într-o situaţie de comunicare colocvială,) semnul întrebării (dublat sau însoţit de alte semne) marchează natura reacţiei locutorului, delimitând-o ca replică mută de replicile verbale ale interlocutorului;
*ex.: nedumerirea, surpriza, uimirea, deconcertarea vorbitorului, produsă de enormitatea unui răspuns/ a unei replici;
➢ folosit în asociere cu alte semne (ex. cu semnul exclamării, semnul întrebării) are o expresivitate mai pregnantă, accentuând caracterul afectiv al replicii mute;
➢ substituie, în dialog, mimica şi gesturile unei comunicări fără cuvinte, atitudinea care exprimă reţinerea de la răspuns, şovăiala, dificultatea intrării în dialog;
➢ notează şi discontinuităţi textuale, sub forma de goluri narative sau de omisiuni operate;
➢ înaintea unei porţiuni de text, marchează un timp narativ gol (lipsit de semnificaţie sau impus de împrejurări).

Scanned with OKEN Scanner

DOUĂ PUNCTE

- marchează relaţia dintre un termen care previne, anunţă ceva şi altul care exprimă conţinutul vizat de prevenire;
- partea prevenită mai poate conţine o explicaţie, o lămurire, o precizare (precedate, de regulă, de: *anume, iată, de exemplu, astfel* etc.);
- acest semn atrage atenţia asupra cele ce vor fi spuse;

VIRGULA

- „Virgula (...) poate interveni, fie pentru a sublinia o subtilitate stilistică, fie pentru a introduce accente ţinând de ritmul interior al unor gânduri personale, fie pentru frazări, colorituri, reliefuri ori rezonanţe ca de pedală pe marea şi complicata claviatură a scrisului. " (I.Z.);
- marchează pauzele interioare sau facultative (pauze interioare etalon sub raport cantitativ) din fluxul comunicării;
- (oferind totodată şi) sugestii asupra intonaţiei adecvat într-o asemenea situaţie, pentru obţinerea unui anumit efect;
- poate căpăta valori afective, sugerând un ritm lent, cu discontinuităţi;
- reliefează anumite etape în firul narativ sau secvenţe descriptive etc.;
- în delimitarea propoziţiilor coordonate, poate sugera precipitarea, graba, gesturi tensionate etc.;
- prin frecvenţa virgulelor se pot sugera insistenţa, sublinierea unor reliefări de impresii etc.;
- părţile secundare de propoziţie (ca şi propoziţiile subordonate corespunzătoare) aşezate înaintea regentului (regentelor) – şi despărţite prin virgule – dobândesc o reliefare prin referinţă limtativă (atunci când situaţia structurală permite/ îngăduie).
- acelaşi rezultat se obţine şi atunci când acestea sunt intercalate, deci izolate prin virgule;
- ex. la complementele circumstanţiale, izolarea pune în relief circumstanţa respectivă (modul, timpul, locul, cauza, scopul etc.);
- izolând între paranteze (un cuvânt, o structură), poate sugera importanţa redusă pe care vorbitorul o acordă faptului respectiv (conţinutul cuvântului/ structurii);
- sau (dimpotrivă) poate evidenţia conţinutul structurii puse între virgule;
- este deosebit de expresivă mai ales în separarea elementelor corelative* folosite în exprimarea timpului (când...atunci; cum...cum), modalităţii (cum...aşa; de ce...de ce; cu cât...cu atât), locului (unde...acolo), cauzalităţii (dacă...apoi), finalităţii (de aceea...ca să), condiţiei (dacă...atunci), ideii de cumul (după ce...apoi) etc.;
- este expresivă în izolarea construcţiilor incidente, care conţin elemente de adresare, de atitudine, de precizare, de explicare etc.

LINIA DE PAUZĂ

- marchează/ notează o pauză interioară mai accentuată decât cea impusă de virgulă;
- pauza marcată de acest semn – ca urmare a atitudinii vorbitorului – presupune şi modificarea intonaţiei;

---

*Pentru informaţii detaliate, vezi lucrarea, *Gramatică instrumentală*, vol.1 (Şt.M.I.), Editura **ART**, 2005

Scanned with OKEN Scanner

➢ (ca semn folosit cu aproape aceleaşi atribute pe care le are virgula, şi valenţele afectiv-stilistice pe care le reliefează sunt asemănătoare; vezi supra, virgula);
➢ accentuează conţinutul structurii izolate, sugerând importanţa deosebită pe care vorbitorul o acordă faptului respectiv (conţinutul cuvântului/ structurii);
➢ sau (dimpotrivă) poate sugera importanţa redusă pe care vorbitorul o acordă faptului respectiv;
➢ (ca semn folosit cu aproape aceleaşi atribute pe care le are semnul două puncte, şi valenţele afectiv-stilistice pe care le reliefează sunt asemănătoare);
➢ marchează, astfel, o explicaţie, o adăugire, o apreciere, un raport sintactic incert etc.;
➢ este deosebit de expresivă mai ales în izolarea construcţiilor incidente, a interjecţiilor, a adverbelor de afirmaţie sau de negaţie etc.;
➢ acestora le potenţează caracterul exclamativ sau interogativ (ca şi parantezele);
➢ poate sublinia atitudinea vorbitorului, starea sufleasca a acestuia etc.

PUNCTUL ŞI VIRGULA

➢ delimitează porţiuni de comunicare cărora vorbitorul le acordă o anumită independenţă (sau o dependenţă diminuată);
➢ marchează/ notează o pauză interioară (precedată de intonaţie descendentă) mai accentuată decât cea impusă de virgulă (apropiindu-se de lungimea pauzelor create prin fragmentarea propoziţiilor sau a frazelor);
➢ în delimitarea propoziţiilor coordonate, poate sugera pauze (mai) lungi, o ezitare, mişcări robotice ale unui personaj etc.;
*ex.: „Scoase binişor paharul din candelă; îl puse pe pat; stoarse şi îndreptă firul de iască; turnă în păhărelul murdar untdelemn dintr-un urcior; măsură cu ochii roata untdelemnului..." (B. Şt. D.);
➢ „rupe" (oportun sau inoportun) cursul fluent al discursului literar, atribuind frazei un caracter emfatic (sau dimpotrivă);
➢ în sublinierea (sau chiar în ierarhizarea) ideilor expuse;
➢ indică o eventuală consecinţă, o cauză, o explicaţie etc.;
➢ în reliefarea unor stări sufleteşti, stări de spirit, situaţii contrastante etc.;
➢ este deosebit de expresiv mai ales în izolarea adverbelor de afirmaţie sau de negaţie, a unor construcţii incidente (prin care autorul intervine în vorbirea personajului) etc.

PARANTEZELE

➢ marchează/ notează o pauză interioară mai accentuată decât cea impusă de virgulă;
➢ prin frecvenţa parantezelor se pot sugera insistenţa, sublinierea unor cauze a unor reliefări de impresii etc.;
➢ marchează atât adosuri explicative (la ceea ce vorbitorul consideră a fi esenţial pentru comunicarea sa): extinderea, întregirea unei idei, o motivaţie, o precizare, o exceptare, o enumerare etc.;
➢ cât şi omiteri, îndepărtări de la direcţia principală a comunicării textuale, adaosuri cu caracter rezumativ, sintetizat;
➢ caracterul de plan secund, de dispensabil pentru comunicare: „a pune în paranteze înseamnă a situa ceva sau pe cineva în plan secund" (C.P.);
➢ (uneori) evidenţiază caracterul incident al unui enunţ, un amănunt, o indicaţie etc.;
➢ asociat cu alte semne (ex. cu semnul întrebării sau cu semnul exclamării), poate pune în valoare atitudinea vorbitorului (de la accentuarea unui cuvânt, la exprimarea ironiei, indignării, rezervei, dezavuării, delimitării etc.;

Scanned with OKEN Scanner

➢ în stilul ştiinţific, pentru concizie (indicaţii bibliografice, compliniri, omiteri, corectări, echivalări de sens etc.);
➢ este deosebit de expresiv acest semn mai ales în izolarea unor construcţii incidente (implicit a celor cu interjecţii sau cu adverbe de afirmaţie sau de negaţie), prin care autorul intervine în vorbirea personajului.

GHILIMELELE

➢ avizează cititorul cu privire la o situaţie în care urmează să se transpună, de care să ia cunoştinţă sau faţă de care să manifeste o oarecare transparenţă;
➢ un dialog reconstituit, în care vorbirea directă aparţine când locutorului, când interlocutorului;
➢ aport major în evidenţierea unui comportament anume, a unei anumite stări a vorbitorului (indignare, dezaprobare, ironie etc.);
➢ notează atitudinea vorbitorului faţă de ce exprimă un cuvânt, o sintagmă etc., faţă de cel ce le-a folosit ca atare;
➢ (într-o astfel de situaţie, se face o mică pauză, însoţită de o intonaţie sugerând natura atitudinii: apreciere, ironie, indulgenţă etc.);
➢ reliefează cuvinte, sintagme, propoziţii etc., cărora li se atribuie o anumită importanţă sau semnificaţie;
➢ atrag atenţia asupra statutului aparte, asupra sensului special al grupului marcat.

CRATIMA

➢ marchează o mică pauză precedată de ridicarea uşoară a tonului;
➢ în repetiţii imediate, între cuvinte care formează o unitate (substantiv repetat, adverb repetat etc.);
➢ (ca şi virgula) între doi termeni de apreciere cantitatiă, arătând că aprecierea este aproximativă;
➢ pentru concizie (mai ales în reproducerea exprimării orale) pentru înlocuiri de cuvinte (prepoziţii, conjuncţii etc.).

BARA OBLICĂ

➢ realizează, în scris, economie de mijloace verbale;
➢ pentru concizie (mai ales în reproducerea exprimării orale) pentru înlocuiri de cuvinte (prepoziţii, conjuncţii etc.);
➢ înlocuind anumite conjuncţii (ex. „şi") sau locuţiuni prepoziţionale (ex. „faţă de"), poate exprima ideea de opoziţie, antiteză, polaritate;
➢ (sau) comparaţia, raportul, relaţia, ideea de asociere etc.

LINIA DE DIALOG

➢ precedă şi semnalează începutul vorbirii directe fiecărui participant la dialog
➢ face trecerea de la o parte a discursului la alta, precum şi trecerea de la o replică la alta
➢ presupune o anumită pauză şi modificări corespunzătoare ale intonaţiei.

Scanned with OKEN Scanner

Partea a III-a. ELEMENTE ORIENTATIVE ÎN REALIZAREA UNOR COMPUNERI PE BAZA TEXTULUI LITERAR

TERMENI UTILIZAȚI ÎN DECODAREA TEXTULUI LITERAR

DECODAREA TEXTULUI LITERAR

COMPUNEREA

INTRODUCEREA (reprezintă circa 2/10 din ansamblul lucrării)

- ☑ **realizează** o deschidere de perspective spre operă și spre sfera de probleme, aspecte pe care le presupune aceasta;
- ☑ uneori, comentatorul încearcă să capteze atenția cititorului într-un anume sens ori într-o anume direcție, sau să-și declare opțiunea pentru o anumită modalitate convenabilă de a vedea opera comentată;
- ☑ **prezintă** câteva informații despre conținutul operei (sau al fragmentului);
- ☑ **fixează** opera în cadrul creației scriitorului;
- ☑ semnalează unele asemănări și deosebiri tematice, stilistice, estetice etc.;
- ☑ relevă elemente de unicitate sau – dimpotrivă – de continuitate a unor preocupări, predispoziții tematice și expresive ale scriitorului;
- ☑ **fixează** scriitorul în cadrul literaturii naționale (dacă este cazul);
- ☑ **precizează** genul și specia literară comentată;
- ☑ oferă informații privitoare la izvoare și la circumstanțele (dacă există) care au determinat apariția (scrierea) operei (eventuale elemente biografice, sociale sau istorice care au generat inspirația autorului);
- ☑ **prezintă** procesul genetic prin care a trecut elaborarea operei;
- ☑ **indică** anul și locul apariției (revista, editura etc.);
- ☑ oferă informații despre structura operei (ex.: numărul de volume sau de strofe, părți mai importante, variante, capitole etc.);
- ☑ **înfățișează** alte aspecte, date, precizări esențiale (dar succinte), care pot aduce clarificări ulterioare asupra operei în discuție.

Scanned with OKEN Scanner

CUPRINSUL (reprezintă circa 5/ 10 din ansamblul lucrării)

☑ **se dezvoltă** premisele schițate în introducere;
☑ demontarea structurii operei şi descifrarea funcționalității acestei structuri prin semnificațiile conținute;
☑ **motivaţiile** profunde ale structurilor compoziționale, imagistice etc.;
☑ **reprezentarea interioară** a atitudinii scriitorului față de artă şi realitate;
☑ se fixează tema, prin aflarea acelor linii ideatice care cristalizează elementele creației la toate nivelurile (tema fiind partea cea mai generală a subiectului);
☑ se fac, eventual, **analogii tematice**: cu alte opere ale autorului, cu lucrări din literatura națională sau universală;
☑ **reliefarea ideilor generale** care susțin semnificațiile majore ale operei;
☑ prezentarea, pe scurt, a subiectului (subiectul fiind particularizarea sau individulalizare temei);
☑!! nu avem în vedere „povestirea" cu lux de amănunte a subiectului, ci reliefarea, sublinierea acelor secvențe din structura narativă, care duc la descoperirea unor semnificații sau intenții artistice ale autorului;
☑ menționarea obligatorie a **momentelor subiectului**;
☑ se stabilesc: ierarhia ideilor, relația dintre ele (!! nu neapărat în ordinea constatată în text);
☑ **se menţionează** (sau se comentează, după caz) relația dintre autor şi ficțiunea sa;
☑ modalitățile structurării materiei;
☑ **relevarea manierei particulare** de percepere, înțelegere şi exprimare a realului; (!! Să nu uităm nici o clipă că literatura nu este o fotografie a realității, ci o transpunere a acesteia prin imagini artistice);
☑ **surprinderea tonalităţii originale**, a acelor aspecte care fac inconfundabil timbrul personal al autorului (elementele de originalitate), calitatea de „voce" distinctă, particularitatea;
☑ **structura imagistică**, arhitectura configurației poetice;
☑ **autor-narator-personaj** (eul liric);
☑ poziția ingrată a autorului de a şti totul despre toate (omniscienta sa) şi, în acelaşi timp, de a se face cât mai puțin simțit;
☑!! absența sa se regăseşte în „prezența" unui narator, în atitudinea față de personaje, evenimente, întâmplări, în diverse subterfugii prin care cititorul îi poate intui modul de a gândi;
☑ **rolul naratorului** în „prezentarea evenimentelor", în derularea firului narativ;
☑ **personajul**; caracterizare; mijloacele prin care se face caracterizarea;
☑ **mesajul operei literare**; semnificațiile sale;
☑ **implicaţii morale**, etice, istorice, sociale, filozofice etc. (comentatorul va aprecia justețea sau injustețea unor idei, corectitudinea sau incorectitudinea unor atitudini, va avea o părere personală -!! dar argumentată – asupra unor fapte, întâmplări);

Scanned with OKEN Scanner

☑ **evidenţierea mijloacelor de realizare artistică** în vederea evaluării estetice a operei;
a. selectarea şi discutarea mijloacelor de concretizare expresivă;
b. relevarea mărcilor stilistice particulare ale scriitorului;
c. sublinierea funcţionalităţii mijloacelor stilistice, adică modul în care acestea îşi împlinesc scopul în concretizarea viziunii structurante a operei;
☑ se va încerca punerea în lumină a unicităţii expresive a operei, **tonul particular, inconfundabil al operei**;
☑ **selectarea semnificativă şi sublinierea funcţionalităţii imaginilor artistice**;
☑ punerea în lumină a valorii expresive, a adecvărilor la proiectul operei:
☑ *deci:* 1. frecvenţa şi tipicitatea imaginilor artistice;
2. domeniul din care este extras semnificatul;
3. mecanismul prin care semnificatul produce semnificaţia;
4. preferinţa scriitorului pentru anumite tipare imagistice;
5. alte modalităţi de constituire a planului constatativ al operei;
☑ **se operează cu modurile de expunere**;
☑ **relevarea**: 1. rostului artistic al modului de expunere;
2. rezultatului întrepătrunderii modurilor de expunere; sublinierea aspectelor de limbaj artistic;
☑ se vor semnala **abaterile de la normele limbii literare** care – se ştie – au, prin definiţie, o funcţie expresivă *(deci* oralitatea, în multitudinea formelor ei de manifestare: elemente populare, arhaice, regionale, de argou, de jargon etc.).

ÎNCHEIEREA (reprezintă circa 3/10 din ansamblul lucrării)

☑ **rezultă din unirea firelor analitice spre consideraţia** generală relevantă;
☑ se vor marca, în **manieră conclusivă**:
1. specificul operei;
2. maniera personală în care au fost tratate motive (întâlnite şi în alte opere);
3. felul cum s-au structurat elementele de noutate, o viziune inedită etc.;
4. particularităţile stilistice, de limbaj etc. şi rolul lor în conturarea originalităţii operei (originalitatea dând, de fapt, valoare estetică şi perenitate operei literare);
5. locul operei şi al scriitorului în contextul literar naţional şi, eventual, universal (a. diferenţa specifică; b. accentele definitorii ale expresivităţii; c. profilul original al personalităţii autorului; d. contribuţia scriitorului – prin opera analizată – la varietatea peisajului literar etc.).

Scanned with OKEN Scanner

1. VERBE/ EXPRESII VERBALE utilizate în decodarea textului

A

- a acorda (atenţie, credit, încredere)
- a aborda (un text, o problemă)
- a absorbi (atenţia, interesul
- a fi absorbit de...
- a aduce (în prim-plan, în atenţie, în lumină etc.)
- a afirma
- a alătura
- a alcătui
- a alege
- a amplasa
- a amplifica
- a abstractiza
- a abunda în...
- a aduce (în atenţia cititorului; la înălţimea...; în prim-plan; în centrul imaginii, în centrul atenţiei etc.)
- a acredita (valoarea, ideea etc.)
- a influenţa (opinia cititorului)
- a acuza
- a adera (la o idee, la o problemă)
- a adânci (sensul, cercetarea, imaginea etc.)
- a adopta (convingerea, atitudinea)
- a aduce (în prim-plan, în atenţie, în lumină etc.)
- a afirma
- a alătura
- a alcătui
- a alege
- a amplasa
- a amplifica
- a analiza
- a (se) angaja (în..., pe calea..., în încercarea...)
- a anula (efectul, senzaţia, imaginea etc.)
- a aparţine (sferei semantice, lexicale etc.)
- a apărea (sub lumina..., sub un anumit tipar, sub o anumită formă)
- a accentua
- a apela la...
- a aprofunda
- a (se) apropia (de o idee, de cititor, de un personaj)
- a arăta
- a argumenta
- a armoniza (conţinutul cu forma, intenţia cu faptele etc.)
- a arunca (o privire)
- a ascunde (sensuri, tâlcuri etc.)
- a asimila
- a asocia
- a aşeza (în centrul atenţiei; în lumină; în prim-plan, în plan secund; imagini antitetice în acelaşi plan; în profunzime; pe fundalul...)
- a ataca (o idee, un subiect etc.)
- a atinge, (corzi sensibile, cele mai înalte trepte, nivelul, valoarea, ideea, sensul, subiectul)
- a atrage (atenţia, admiraţia, consecinţe...)
- a avansa (ideea, subiectul, propunerea etc.)
- a avea (iluzia, certitudinea, imaginea etc.)

B

- a se baza
- a bănui (valoarea, reacţia, senzaţia, efectul etc.)
- a se bizui pe...
- a binevoi
- a birui
- a bântui
- a blama

C

- a cadenţa (ritmul, fraza etc.)
- a calcula (efectul, consecinţele etc.)
- a califica
- a canaliza (atenţia, conflictul etc.)
- a capta
- a caracteriza
- a cădea (de acord, în sfera... etc)
- a călăuzi
- a căpăta (valoare, atenţie, interes etc.)
- a căuta
- a celebra
- a cenzura
- a chibzui
- a cita

Scanned with OKEN Scanner

- a citi (printre rânduri, adevăratul sens, valoarea reală etc.)
- a clarifica
- a (se) coaliza (toate forţele expresive, sensurile etc.)
- a colabora
- a combate
- a combina
- a comenta
- a compara
- a comprima
- a comuta (atenţia, interesul, privirea etc.)
- a concentra
- a concepe
- a conchide
- a concura
- a condensa
- a conferi (valenţe poetice, calităţi, trăsături etc.)
- a confirma
- a (se) confrunta (cu nuanţe, cu ideea, cu interesul cuiva etc.)
- a (se) confunda
- a consemna
- a consimţi
- a consta
- a constata
- a constitui
- a consulta
- a continua
- a contopi
- a contrasta
- a contribui
- a conţine
- a conveni
- a convinge
- a coordona
- a corespunde
- a crede
- a creiona
- a critica
- a culege
- a culmina
- a cunoaşte
- a chema
- a comemora
- a condamna
- a corecta

D

- a data
- a declanşa
- a declara
- a deconecta
- a decora (fraza cu diverse figuri de stil, etc.)
- a decurge
- a (se) dedica
- a defavoriza (epitetul în faţa metaforei)
- a defini
- a deforma (imaginea cuiva, realitatea prin...)
- a degenera (valoarea, noblețea intenţiilor etc.)
- a delibera
- a delimita
- a demarca
- a demonstra
- a denigra
- a denunţa
- a depista
- a deplasa (centrul atenţiei)
- a deprecia
- a deriva
- a deschide (sufletul, drumul)
- a descifra
- a descrie
- a desemna
- a desfăşura
- a destăinui
- a destina
- a deştepta (la realitate; sentimente în sufletul cititorului etc.)
- a detalia
- a determina

Scanned with OKEN Scanner

- a deveni
- a dezbate
- a dezlega (simbolul, sensurile etc.)
- a dezumaniza
- a dezvălui
- a dezvolta
- a dialoga
- a dinamiza
- a discuta
- a diseca
- a dispune
- a distinge
- a dobândi
- a documenta
- a dogmatiza
- a dramatiza

E

- a echilibra
- a echivala
- a ecraniza
- a edifica
- a efectua
- a elimina
- a elogia
- a emoționa
- a enerva
- a entuziasma
- a estima
- a estompa
- a eticheta
- a evada (din sfera lexicală)
- a evidenția
- a evoca
- a examina
- a exclude
- a executa
- a exemplifica
- a exista
- a explica
- a exprima
- a ezita

F

- a fabrica (imagini)
- a face trimiteri la...
- a familiariza
- a favoriza
- a făgădui
- a făuri
- a felicita
- a fi
- a figura
- a filozofa
- a focaliza (atenția, interesul etc.)
- a folosi
- a forma
- a fragmenta
- a fredona
- a frământa
- a frânge (inima, sufletul)
- a frustra
- a furniza
- a fuziona

G

- a galopa
- a garanta
- a găsi
- a ghida
- a gira
- a gândi
- a grada
- a grăbi
- a grupa
- a gusta

H

- a (se) hazarda (în sfera lexicală, în previziuni etc.)
- a hipnotiza
- a hotărî
- a hrăni

Scanned with OKEN Scanner

I

- a idealiza
- a identifica
- a ieşi (în evidenţă, în lumină, în prim-plan; a-şi ieşi din fire)
- a ignora
- a imagina
- a imita
- a implica
- a impregna
- a impresiona
- a impune (atenţiei, un punct de vedere)
- a imputa
- a include
- a indica
- a infirma
- a influenţa
- a insera
- a insista
- a inspira
- a introduce
- a ironiza
- a iubi
- a (se) ivi
- a izbi
- a izvorî

Î

- a îmbina
- a îmbogăţi
- a îmbunătăţi
- a împinge
- a împleti
- a împlini
- a împresura
- a înainta
- a (se) înarma (cu multă răbdare)
- a încadra
- a începe
- a înceta
- a încheia
- a încuviinţa
- a îndruma
- a (se) îndepărta (de la sensul)
- a îndupleca
- a îngrădi
- a înjgheba
- a înlănţui
- a înlesni
- a înlocui
- a înregistra
- a înscrie
- a însemna
- a întemeia
- a întocmi
- a întreba
- a întrevedea
- a învălui
- a înzestra

J

- a jalona
- a jertfi (epitetul în favoarea metaforei)
- a jubila
- a (se) juca (cu sentimentele)
- a juca (un rol important)
- a judeca
- a justifica
- a juxtapune

L

- a lansa (ideea)
- a lăsa (rece, la o parte, mai prejos, în seama personajului etc.)
- a lega (o serie de idei)
- a (se) limita
- a lucra
- a lupta

M

- a manifesta
- a marca
- a metaforiza

Scanned with OKEN Scanner

- a monologa
- a moraliza
- a mocni
- a muta (gândul, direcţia, cursul etc.)

N

- a nara
- a născoci
- a nega
- a nemulţumi
- a normaliza
- a nota

O

- a obţine
- a (se) obliga
- a ocoli
- a ocupa
- a oglindi
- a opri
- a organiza
- a oscila

P

- a participa
- a părea
- a pătrunde
- a pendula
- a penetra
- a perpetua
- a persevera
- a persista
- a personifica
- a pierde (din vedere sensul, intensitatea etc.)
- a pildui
- a plagia
- a plasticiza
- a plăsmui
- a pleda (pentru...)
- a poetiza
- a polariza
- a portretiza
- a potrivi
- a povesti
- a preocupa
- a (se) prevala de...
- a propaga
- a proteja
- a purta (interes pentru)

R

- a racorda
- a rata (ocazia)
- a rămâne
- a răni
- a răscumpăra
- a răsfăţa (privirea, auzul)
- a răsfoi
- a (se) răsfrânge
- a răspândi
- a răsplăti
- a răspunde (cerinţelor, dorinţelor etc.)
- a răzbate
- a răzbi
- a răzbuna
- a reactualiza
- a reacţiona
- a readapta
- a reaminti
- a readuce (în prim-plan)
- a reafirma
- a realinia
- a realiza
- a reaminti
- a reanima (peisajul, atmosfera)
- a reapărea
- a reaprinde
- a recapitula
- a recădea (în extaz, în sfera..., de acord cu...)
- a recăpăta (valori, sensuri)
- a reclama

Scanned with OKEN Scanner

- a recombina
- a recompensa
- a recompune
- a reconstitui
- a reda
- a redacta
- a redobândi
- a reduce
- a reevalua
- a reexamina
- a reface
- a (se) regăsi
- a regenera
- a regla (intensitatea efectelor auditive)
- a reintegra
- a reînfiinţa
- a reînnoi
- a reînvia
- a relansa
- a relata
- a remarca
- a rememora
- a renaşte
- a renega
- a reorganiza
- a repartiza
- a repeta
- a replica
- a reprezenta
- a reproduce
- a repune (în prim-plan)
- a repurta (atenţia, interesul, privirea)
- a restitui
- a retrăi
- a reţine
- a revendica
- a reveni
- a rezolva
- a rezona
- a ridica
- a rosti
- a ruga

S

- a sări
- a scădea (interesul, intensitatea, tonul, valoarea)
- a scăpa (din vedere)
- a scoate (în evidenţă, în lumină, în prim-plan)
- a semnala
- a sesiza
- a sfârşi
- a simboliza
- a simplifica
- a sincroniza
- a sintetiza
- a statua
- a stăpâni (limbajul, situaţia)
- a stimula
- a stipula
- a se strădui
- a supraevalua
- a şti

T

- a tatona
- a tăbărî
- a tăcea
- a tăgădui
- a tălmăci
- a tempera
- a temporiza
- a teoretiza
- a termina
- a ticăi
- a tocmi
- a tolera
- a traduce
- a transfigura
- a transforma
- a transmite
- a transpune
- a traversa

Scanned with OKEN Scanner

- a trebui
- a trena
- a trepida
- a trezi
- a troieni
- a trudi
- a tulbura
- a tutela

Ţ

- a ţărmuri
- a ţese
- a ţine
- a ţinti

U

- a ucide
- a uimi
- a uita
- a umbri
- a umili
- a unifica
- a urmări
- a urni
- a uza

V

- a valorifica
- a vădi
- a veghea
- a veni (vorba, ceasul, la îndemână)
- a versifica
- a vesti
- a vibra
- a visa
- a vrăji
- a vorbi
- a vrea

Z

- a zăbovi
- a zămisli
- a zăpăci
- a zări
- a zbuciuma
- a zbura
- a zdruncina
- a zgudui
- a zice
- a zidi
- a zâmbi
- a zori
- a zugrăvi
- a (se) zvoni

Scanned with OKEN Scanner

2. **SUBSTANTIVE/ ADJECTIVE** utilizate în decodarea textului

ALUZIE: discretă, fină, străvezie, fină, subtilă;
AMĂNUNT: expresiv, hotărâtor, neaşteptat, revelator;
ARGUMENT: convingător, decisiv, hotărâtor, notabil, solid, temeinic, viabil;
ARMONIE: aleasă, ciudată, covărşitoare, delicată, estetică, inedită, magică, rafinată, reală, secretă, superioară, vădită, voluptuoasă;
CARACTER: agresiv, amabil, cuviincios, dificil, echilibrat, entuziast, ferm, instabil, irascibil, înfumurat, nihilist, optimist, puternic, voluntar;
CONVINGERE: puternică, trainică, şubredă;
CREZ (IDEAL, SCOP): altruist, ambiţios, ascuns, clar, cutezător, curajos, bine definit, nedefinit, depărtat, egoist, etic, evident, fals, imediat, intangibil, înălţător, major, măreţ, mărturisit, meschin, misterios, momentan, moral, naiv, onest, perfid, prgmatic, precis, bine conturat, superior, sublim, tainic, uman, viu;
CUVÂNT: fad, mângâietor auzului, neputincios, delicat, surprinzător;
DISCURS: elocvent, coerent, incoerent, patetic, solemn;
DORINŢĂ: arzătoare, ascunsă, chinuitoare, deşartă, imperioasă, incertă, mistuitoare, obsedantă, tiranică;
DRUM (CALE): anevoios, aspru, nestrăbătut, neted, zgrunţuros;
EMOŢIE: adâncă, aleasă, ciudată, covârşitoare, delicată, directă, divină, estetică, frenetică, imensă, intensă, încântătoare, magică, neînchipuită, rafinată, reală, secretă, suplimentară, tainică, vădită, voluptuoasă;
EXPRESIE: aspră, ciudată, colorată, delicată, eliptică, enigmatică, forţată, inegalabilă, pitorească, semnificativă, tăioasă, riguroasă;
FARMEC: adânc, ascuns, blând, discret, indiscutabil, inedit, irezistibil, misterios, nespus, odihnitor, pătrunzător, pitoresc, răpitor, suav, tulburător;
FIOR: diafan, dulce, lăuntric, neînţeles, tainic;
FRAZĂ: amplă, anodină, armonioasă, cumpănită, echivocă, fluentă, consistentă, meşteşugită, mlădioasă, plină, poleită, provocatoare, sinuoasă, solemnă, sonoră;
FRUMUSEŢE: absolută, abstractă, agresivă, aspră, bizară, caldă, cristalină, delicată, diafană, evidentă, fascinantă, inefabilă, ireală, magică, misterioasă, nespusă, profundă, pură, răpitoare, suavă, sublimă, tulburătoare, uimitoare, volutuoasă;
GÂND: ascuns, ceţos, confuz, duios, firav, fugar, gingaş, ispititor, luminos, nerostit, pur, secret, senin, sfielnic, subtil, tainic, tiranic, trainic, zglobiu;
IDEE (VORBĂ): absurdă, ademenitoare, agresivă, aleasă, amuzantă, aspră, banală, bizară, brutală, confuză, colţuroasă, cristalină, deşartă, distinctă, dură, extravagantă, fermecătoare, gravă, impresionantă, insignifiantă, insolentă, insolită, iscusită, înaltă, încâlcită, îndrăzneaţă, înţeleaptă, limpede, naivă, optimistă, pitorească, pripită, rătăcită, stearpă, tăioasă;
IMAGINAŢIE: creatoare, fabuloasă, inepuizabilă, inefabilă, lirică, plastică, poetică;
IMAGINE: aspră, bogată, deschisă, dezolantă, elocventă, grăitoare, fragedă, ispititoare, închisă, însorită, liniştită, minunată, mohorâtă, neclintită, pustie, sălbatică, sumbră, cenuşie, calmă, aridă, pală;
IMPRESIE: acută, armonioasă, artistică, ciudată, confuză, copleşitoare, frapantă, limpede, neaşteptată, nedefinită, plină, profundă, superlativă, uluitoare, vie, zguduitoare;
LUMINĂ: arămie, azurie, compactă, curată, limpede, palidă, tulbure, primăvăratică, aspră, blândă, calmă, incertă, liniştitoare, solemnă, suavă;
MIREASMĂ (MIROS, PARFUM): ameţitoare, aspră, aţâţătoare, delicată, delicioasă, difuză, exotică, fină, insinuantă, pregnantă, proaspătă, pură, puternică, suavă, subţire, tulbure, uşoară, vagă, voluptuoasă;

Scanned with OKEN Scanner

MISTER: duios, exotic, fascinant, impenetrabil, lăuntric, nedesluşit, neliniştitor, parfumat, sublim, tulburător, viu;
MIŞCARE: aparentă, armonioasă, felină, fină, frântă, fulgerătoare, imperceptibilă, înceată, largă, mlădioasă, molatică, necontenită, nesfârşită, nesigură, ordonată, precipitată, prudentă, ritmată, săltăreaţă, violentă, voluptuoasă;
MOTIV: acut, aparent, ascuns, complex, convingător, egoist, esenţial, grav, imperios, intim, îndreptăţit, intim, misterios, nebănuit, nobil, plauzibil, pueril, tainic, temeinic;
MUZICĂ (MUZICALITATE): atrăgătoare, cântată, duioasă, exotică, înfiorătoare, lină, optimistă, solemnă, suavă, superbă;
NATURĂ: amorţită, aspră, blândă, crudă, dezlănţuită, diversă, domesticită, falnică, fragedă, grandioasă, încântătoare, magnifică, măreaţă, obosită, prietenoasă, rece, sălbatică, splendidă, zâmbitoare;
NUME: alintat, armonios, aspru, banal, ciudat, comic, comun, curios, dezmierdat, duios, enigmatic, excentric, exotic, imposibil, inexpresiv, misterios, odios, plat, pompos, predestinat, prozaic, sonor, straniu, sugestiv, tainic;
OPERĂ: ademenitoare, adâncă, admirabilă, aspră, compactă, cuceritoare, dificilă, fascinantă, incitantă, ingală, reconfortantă, subtilă, tulburătoare, valoroasă, zguduitoare;
PARFUM (MIROS, MIREASMĂ): ameţitor, aspru, aţâţător, delicat, difuz, exotic, insinuant, pregnant, pur, puternic, suav, vag, voluptuos;
PASIUNE: adâncă, ascunsă, calmă, ciudată, curată, deschisă, fierbinte, frenetică, istovitoare, lacomă, mistuitoare, profundă, neobosită, purificată, purificatoare, rece, sinceră, sublimă, stranie;
PATIMĂ: acaparantă, adâncă, aprigă, arzătoare, aspră, ciudată, disperată, deznădăjduită, dureroasă, egoistă, fierbinte, grea, înaltă, înfocată, năprasnică, neclintită, potolită, rece, reţinută, sfâşietoare, stranie, sublimă;
PEISAJ: aspru, arid, auriu, banal, cald, calm, crispat, dur, fermecător, impresionant, lacustru, mirific, monoton, montan, neclintit, neguros, nebunesc, neverosimil, proaspăt, rustic, sălbatic, straniu, superb, sumbru, viu;
PLĂCERE: aleasă, covârşitoare, delicată, estetică, inedită, magică, momentană, neînchipuită, rafinată, secretă, spirituală, tainică, vădită, voluptuoasă;
PRIETENIE: afectuoasă, caldă, ciudată, cordială, curată, delicată, discretă, neclintită, nuanţată, profundă, pură, sinceră, solidă, suavă, tainică, tandră;
PRIVELIŞTE: ameţitoare, animată, blândă, ciudată, copleşitoare, fantastică, feerică, fermecătoare, grandioasă, inedită, ireală, înfiorătoare, însorită, magnifică, măreaţă, multicoloră, odihnitoare, pitorească, răpitoare, sălbatică, senină, solemnă, splendidă, suavă, sublimă, superbă, surprinzătoare;
PUNCT DE OBSERVAŢIE: înalt, detaşat;
RELAŢIE (CORELAŢIE): ascunsă, delicată, nedestructibilă, (ne)sigură, nuanţată, profundă, solidă, suavă, tainică, vădită;
SENTIMENT: acut, adânc, altruist, ascuţit, bizar, cast, ciudat, confuz, contradictoriu, copleşitor, curat, dominant, etern, exaltat, fascinant, gingaş, indefinit, intens, înălţător, magnific, misterios, mistuitor, năvalnic, nefericit, neînţeles, nobil, obscur, paradoxal, răscolitor, plenar, profund, puternic, reconfortant, senin, statornic, straniu, suav, sublim, tainic;
STARE SUFLETEASCĂ (SUFLET): cernită, ciudată, delicată, impură, întunecată, labirintică, limpede, labilă, înălţătoare, neclintită, nobilă, senină, tulbure, vibrantă;
SUFLET(ETHOS, STARE SUFLETEASCĂ): ales, amăgit, aprig, blând, bogat, cald, candid, călit, cernit, cinstit, clocotitor, complex, comprehensiv, copilăresc, crâncen, curat, delicat, deschis, dezamăgit, dezorientat, egoist, frământat, generos, gingaş, glacial, impur, ingenuu, insondabil, împovărat, îndurerat, înfiorat, întristat, întunecat,

Scanned with OKEN Scanner

MISTER: duios, exotic, fascinant, impenetrabil, lăuntric, nedesluşit, neliniştitor, parfumat, sublim, tulburător, viu;
MIŞCARE: aparentă, armonioasă, felină, fină, frântă, fulgerătoare, imperceptibilă, înceată, largă, mlădioasă, molatică, necontenită, nesfârşită, nesigură, ordonată, precipitată, prudentă, ritmată, săltăreaţă, violentă, voluptuoasă;
MOTIV: acut, aparent, ascuns, complex, convingător, egoist, esenţial, grav, imperios, intim, îndreptăţit, intim, misterios, nebănuit, nobil, plauzibil, pueril, tainic, temeinic;
MUZICĂ (MUZICALITATE): atrăgătoare, cântată, duioasă, exotică, înfiorătoare, lină, optimistă, solemnă, suavă, superbă;
NATURĂ: amorţită, aspră, blândă, crudă, dezlănţuită, diversă, domesticită, falnică, fragedă, grandioasă, încântătoare, magnifică, măreaţă, obosită, prietenoasă, rece, sălbatică, splendidă, zâmbitoare;
NUME: alintat, armonios, aspru, banal, ciudat, comic, comun, curios, dezmierdat, duios, enigmatic, excentric, exotic, imposibil, inexpresiv, misterios, odios, plat, pompos, predestinat, prozaic, sonor, straniu, sugestiv, tainic;
OPERĂ: ademenitoare, adâncă, admirabilă, aspră, compactă, cuceritoare, dificilă, fascinantă, incitantă, ingală; reconfortantă, subtilă, tulburătoare, valoroasă, zguduitoare;
PARFUM (MIROS, MIREASMĂ): ameţitor, aspru, aţâţător, delicat, difuz, exotic, insinuant, pregnant, pur, puternic, suav, vag, voluptuos;
PASIUNE: adâncă, ascunsă, calmă, ciudată, curată, deschisă, fierbinte, frenetică, istovitoare, lacomă, mistuitoare, profundă, neobosită, purificată, purificatoare, rece, sinceră, sublimă, stranie;
PATIMĂ: acaparantă, adâncă, aprigă, arzătoare, aspră, ciudată, disperată, deznădăjduită, dureroasă, egoistă, fierbinte, grea, înaltă, înfocată, năprasnică, neclintită, potolită, rece, reţinută, sfâşietoare, stranie, sublimă;
PEISAJ: aspru, arid, auriu, banal, cald, calm, crispat, dur, fermecător, impresionant, lacustru, mirific, monoton, montan, neclintit, neguros, nebunesc, neverosimil, proaspăt, rustic, sălbatic, straniu, superb, sumbru, viu;
PLĂCERE: aleasă, covârşitoare, delicată, estetică, inedită, magică, momentană, neînchipuită, rafinată, secretă, spirituală, tainică, vădită, voluptuoasă;
PRIETENIE: afectuoasă, caldă, ciudată, cordială, curată, delicată, discretă, neclintită, nuanţată, profundă, pură, sinceră, solidă, suavă, tainică, tandră;
PRIVELIŞTE: ameţitoare, animată, blândă, ciudată, copleşitoare, fantastică, feerică, fermecătoare, grandioasă, inedită, ireală, înfiorătoare, însorită, magnifică, măreaţă, multicoloră, odihnitoare, pitorească, răpitoare, sălbatică, senină, solemnă, splendidă, suavă, sublimă, superbă, surprinzătoare;
PUNCT DE OBSERVAŢIE: înalt, detaşat;
RELAŢIE (CORELAŢIE): ascunsă, delicată, nedestructibilă, (ne)sigură, nuanţată, profundă, solidă, suavă, tainică, vădită;
SENTIMENT: acut, adânc, altruist, ascuţit, bizar, cast, ciudat, confuz, contradictoriu, copleşitor, curat, dominant, etern, exaltat, fascinant, gingaş, indefinit, intens, înălţător, magnific, misterios, mistuitor, năvalnic, nefericit, neînţeles, nobil, obscur, paradoxal, răscolitor, plenar, profund, puternic, reconfortant, senin, statornic, straniu, suav, sublim, tainic;
STARE SUFLETEASCĂ (SUFLET): cernită, ciudată, delicată, impură, întunecată, labirintică, limpede, labilă, înălţătoare, neclintită, nobilă, senină, tulbure, vibrantă;
SUFLET(ETHOS, STARE SUFLETEASCĂ): ales, amăgit, aprig, blând, bogat, cald, candid, călit, cernit, cinstit, clocotitor, complex, comprehensiv, copilăresc, crâncen, curat, delicat, deschis, dezamăgit, dezorientat, egoist, frământat, generos, gingaş, glacial, impur, ingenuu, insondabil, împovărat, îndurerat, înfiorat, întristat, întunecat,

Scanned with OKEN Scanner

înveninat, labil, labirintic, mutilat, nemângâiat, neprihănit, nobil, oropsit, pătimaş, pur, pustiu, secătuit, senin, sensibil, tămăduit, ticăloşit, tulbure, vanitos, zbuciumat;
SUNET (SONORITATE): argintiu, ascuţit, aspru, cristalin, delicat, distins, fluid, fraged, grav, interjecţional, lin, melodios, modulat, neaşteptat, neobişnuit, (im)perceptibil, pur, rece, sacadat, strident, tăios, tremurat, unduios, viu, ciudat, delicios, energic, fermecător, liric, misterios, monoton, sfâşietor, solemn, straniu, sublim, tainic, tulburător;
TEMPERAMENT: (EUL PERSONAJULUI, AL AUTORULUI) agitat, agresiv, aprig, ardent, arzător, capricios, delicat, dificil, flexibil, febril, focos, impetuos, impresionabil, impulsiv, inegal, instabil, irascibil, închis, maliţios, molatic, năvalnic, nestăpânit, pasional, potolit, precaut, puternic, reflexiv, schimbător, tern, tumultuos, vijelios, violent, viu, vulcanic;
TRĂSĂTURI: armonioase, aspre, bărbăteşti, blânde, comune, crispate, delicate, dure, energice, feminine, fine, înăsprite, îngroşate, mature, nobile, plăcute, simetrice;
ŢINUTĂ: admirabilă, aleasă, austeră, cordială, corectă, decentă, degajată, elegantă, gravă, impecabilă, impozantă, ireproşabilă, modestă, sobră;
UIMIRE: adâncă, caldă, ciudată, deplină, duioasă, entuziastă, gravă,mută, neţărmurită, sinceră, tainică, temperată, vie;
UNIVERS POETIC: armonios, ciudat, închegat, liniştit, original, atrăgător, misterios, tulburător;
VERSURI: admirabile, aride, armonioase, delicate, incisive, inspirate, îndrăzneţe, lapidre, mlădioase, monotone, pure, reci, sărace, snine, sincere, sonore, suave, şterse;
VIAŢĂ: armonioasă, bogată, captivantă, clocotitoare, demnă, fascinantă, frenetică, furtunoasă, intensă, palpitantă, pasionant, trepidantă, tumultuoasă.

Scanned with OKEN Scanner

CUPRINS

Partea I 3
INTERPRETAREA TEXTULUI LITERAR 3

POEZIA 3
FABULA 3
Grigore Alexandrescu - *Câinele şi cățelul* (specie) 9
Grigore Alexandrescu - *Boul şi vițelul* (specie) 13
George Topârceanu - *Bivolul şi coțofana* (specie) 17
PASTELUL 17
Vasile Alecsandri - *Iarna* (specie) 21
Vasile Alecsandri - *Mezul iernei* (specie) 25
DOINA 25
***- *Măi bădiță, floare dulce* (specie) 28
***- *Doina* („*Doină, doină, cântic dulce*") (specie) 32
BALADA 32
***- *Toma Alimoş* (specie) 38
***- *Toma Alimoş* (personaj) 41
***- *Monastirea Argeşului* (specie) 48
***- *Miorița* (specie) 57
IMNUL 57
Andrei Mureşanu - *Deşteaptă-te, române* (*Un răsunet*) (specie) 61
Vasile Alecsandri - *Imnul lui Ştefan cel Mare* (specie) 64

PROZA 64
BASMUL 64
***- *Prâslea cel voinic şi merele de aur* (specie) 77
***- *Prâslea cel voinic şi merele de aur* (personaj) 85
***- *Aleodor Împărat* (specie) 91
***- *Aleodor Împărat* (personaj) 96
SCHIȚA 96
I. L. Caragiale - *D-l Goe...* (specie) 103
I. L. Caragiale - *D-l Goe...* (personaj) 109
I. L. Caragiale - *Vizită...* (specie) 114
I. L. Caragiale - *Vizită...* (personaj) 118
NUVELA 118
Costache Negruzzi - *Sobieski şi românii* (specie) 125
Costache Negruzzi - *Sobieski şi românii* (personaj) 130
Fănuş Neagu - *Dincolo de nisipuri* (specie) 140
Fănuş Neagu - *Dincolo de nisipuri* (personaj) 146
Costache Negruzzi - *Alexandru Lăpuşneanul* (specie) 155
Costache Negruzzi - *Alexandru Lăpuşneanul* (personaj) 163
Ioan Slavici - *Popa Tanda* (specie) 175
Ioan Slavici - *Popa Tanda* (personaj) 186
I. L. Caragiale - *Două loturi* (specie) 196
I. L. Caragiale - *Două loturi* (personaj) 205
POVESTIREA 205
Mihail Sadoveanu - *Iapa lui vodă* (specie) 215
Mihail Sadoveanu - *Iapa lui vodă* (personaj) 223
ROMANUL 223
Mihail Sadoveanu - *Baltagul* (specie) 239
Mihail Sadoveanu - *Baltagul* (personaj) 467

Scanned with OKEN Scanner

DRAMATURGIA 251
COMEDIA 251
I. L. Caragiale - *O scrisoare pierdută* (specie) 251
I. L. Caragiale - *O scrisoare pierdută* (personaj) 261
Ion Băieşu - *Crimă pe palier* (specie) 277

Partea a II-a
ELEMENTE PENTRU DECODAREA TEXTULUI LITERAR 287
NIVELURI DE ABORDARE A TEXTULUI LITERAR 287

NIVELUL GENERAL-GENETIC ŞI NIVELUL STILISTIC 287

LITERATURA 287
Opera literară
Literatura populară
Literatura cultă/ creaţia cultă
CONŢINUT ŞI FORMĂ (COMPOZIŢIE ŞI STRUCTURĂ) 291
Imaginea artistică
Titlul (semnificaţiile titlului)
Motivul literar
Simbolul literar
ACŢIUNEA 296
Subiectul operei literare
Expoziţia/ expoziţiunea
Intriga/ conflictul
Desfăşurarea acţiunii
Punctul culminant
Deznodământul
MODURI DE EXPUNERE 298
Naraţiunea
Descrierea
Portretul
Tabloul
Paralela
Antiteza
Dialogul
Monologul
AUTOR-NARATOR-PERSONAJ 308
Autorul
Naratorul
Personajul
GENURI LITERARE 315
Genul epic/ opera epică
Genul liric/ opera lirică
Genul dramatic / opera dramatică
SPECII LITERARE 319
Ghicitoarea (cimilitura)
Strigătura (chiuitura)
Proverbul
Zicătoarea
Doina
Pastelul
Oda
Imnul
Snoava
Legenda
Basmul

Scanned with OKEN Scanner

Balada
Fabula
Poemul
Povestirea
Reportajul
Schița
Nuvela
Romanul
Comedia
STILISTICĂ/ ESTETICĂ 369
Oralitatea stilului
Umorul
Comicul
PROCEDEE/ FENOMENE STILISTICE 377
Aliterația
Anacolutul
Antiteza
Asonanța
Comparația
Enumerația
Exclamația
Gradația
Interogația
Inversiunea
Invocația
Paralelismul
Pleonasmul
Repetiția
Simbolul
Tautologia
TROPI (FIGURI DE STIL) 386
Alegoria
Epitetul
Hiperbola
Litota
Metafora
Oximoronul
Personificarea
PROZODIA 392
Versul
Accentul
Cezura
Măsură metrică
Piciorul metric (metrul)
Rima
Ritmul
NIVELUL FONETIC 397
Sunetul. Sunetele
Vocala. Vocalele
Consoana. Consoanele
Silaba. Silabele
Despărțirea în silabe. Silabisirea
Ritmul. Ritmurile
Intonația. Intonațiile
Semnele ortografice
NIVELUL LEXICAL-SEMANTIC 401
Vocabularul
Cuvântul

Scanned with OKEN Scanner

Familia de cuvinte
Prefixul
Sufixul
Compunerea
Schimbarea categoriei gramaticale. Conversia
Împrumuturile
Calchierea. Calc lingvistic
Sinonimele
Omonimele
Antonimele
Paronimele
Regionalismele
Arhaismele
Neologismele
Termenii argotici
Elementele de jargon
Tautologia
Pleonasmul
Nume, denumiri, titluri 406
NIVELUL MORFOLOGIC .....
Genul
Numărul
Nominativul
Genitivul
Dativul
Dativul posesiv
Dativul etic
Acuzativul
Dativul neutral. Acuzativul neutral (Forma neutrală/ neutră)
Vocativul
Persoana
Comparația. Realizarea superlativului cu morfeme nespecifice (prin mijloace expresive, artistice)
Determinarea
Diateza
Modul verbal
Conjunctivul
Imperativul
Condiționalul-optativ
Indicativul
Prezumtivul
Infinitivul
Participiul
Gerunziul
Supinul
Prezentul
Perfectul simplu
Perfectul compus
Mai mult ca perfectul
Imperfectul
Viitorul
Viitorul anterior
Substantivul
Locuțiunile substantivale
Articolul hotărât
Articolul nehotărât
Articolul posesiv-genitival
Articolul demonstrativ-adjectival
Adjectivul

Scanned with OKEN Scanner

Locuțiunile adjectivale
Pronumele
Pronumele personal
Pronumele personal de politețe
Pronumele reflexiv
Pronumele negativ
Pronume interogativ-relativ
Pronumele demonstrativ
Pronumele posesiv
Pronumele nehotărât
Pronumele de întărire
Numeralul
Verbul
Verbul copulativ
Verbul personal
Verbul impersonal
Verbul unipersonal
Verbul intranzitiv
Timpurile verbale
Interjecția
Adverbul
Prepoziția
Conjuncția
NIVELUL SINTACTIC (SINTAXA PROPOZIȚIEI) 425
Sintaxa
Predicatul
Numele predicativ
Subiectul
Atributul
Complementul direct
Complementul indirect
Complementul de agent
Complementul circumstanțial de mod
Complementul circumstanțial de timp
Complementul circumstanțial de loc
Complementul circumstanțial de cauză
Complementul circumstanțial de scop
Complementul circumstanțial condițional
Complementul circumstanțial concesiv
Complementul circumstanțial consecutiv
NIVELUL FRASTIC (SINTAXA FRAZEI) 430
Fraza
Propoziția afirmativă
Propoziția negativă
Propoziția subordonată (secundară)
Propoziția interogativă
Propoziția imperativă
Propoziție exclamativă
Propoziția independentă
Propoziția incidentă
Propoziția eliptică de predicat. Elipsa
Raporturi în frază
Propoziția subiectivă
Propoziția predicativă
Propoziția atributivă
Propoziția completivă directă
Propoziția completivă indirectă
Propoziția completivă de agent

Scanned with OKEN Scanner

Propoziția circumstanțială de mod (modală)
Propoziția circumstanțială de timp (temporală)
Propoziția circumstanțială de loc
Propoziția circumstanțială de cauză (cauzală)
Propoziția circumstanțială de scop (finală)
Propoziția circumstanțială condițională
Propoziția circumstanțială concesivă
Propoziția circumstanțială consecutivă
NIVELUL TOPICII 444
Topica obiectivă
Topica subiectivă
Antepunerea
Separarea (elementului inversat) printr-o intercalare
Dislocarea (elementului inversat)
NIVELUL PUNCTUAȚIEI 447
Punctuația
Punctul
Semnul întrebării
Semnul exclamării
Punctele de suspensie
Două puncte
Virgula
Linia de pauză
Punctul și virgula
Parantezele
Ghilimelele
Cratima
Bara oblică
Linia de dialog

Partea a III-a 454
ELEMENTE ORIENTATIVE ÎN REALIZAREA UNOR COMPUNERI PE BAZA TEXTULUI LITERAR 454

TERMENI UTILIZAȚI ÎN DECODAREA TEXTULUI LITERAR 454

Decodarea textului 454
Verbe/ expresii verbale utilizate în decodarea textului 457
Substantive/ adjective utilizate în decodarea textului 464

B-dul Tudor Vladimirescu, nr. 31,
sector 5, București, ROMÂNIA
fed print
tipografie
O societate Butan Gas
Tel.: 411.00.55; 411.47.76 fed@promo.ro

Scanned with OKEN Scanner

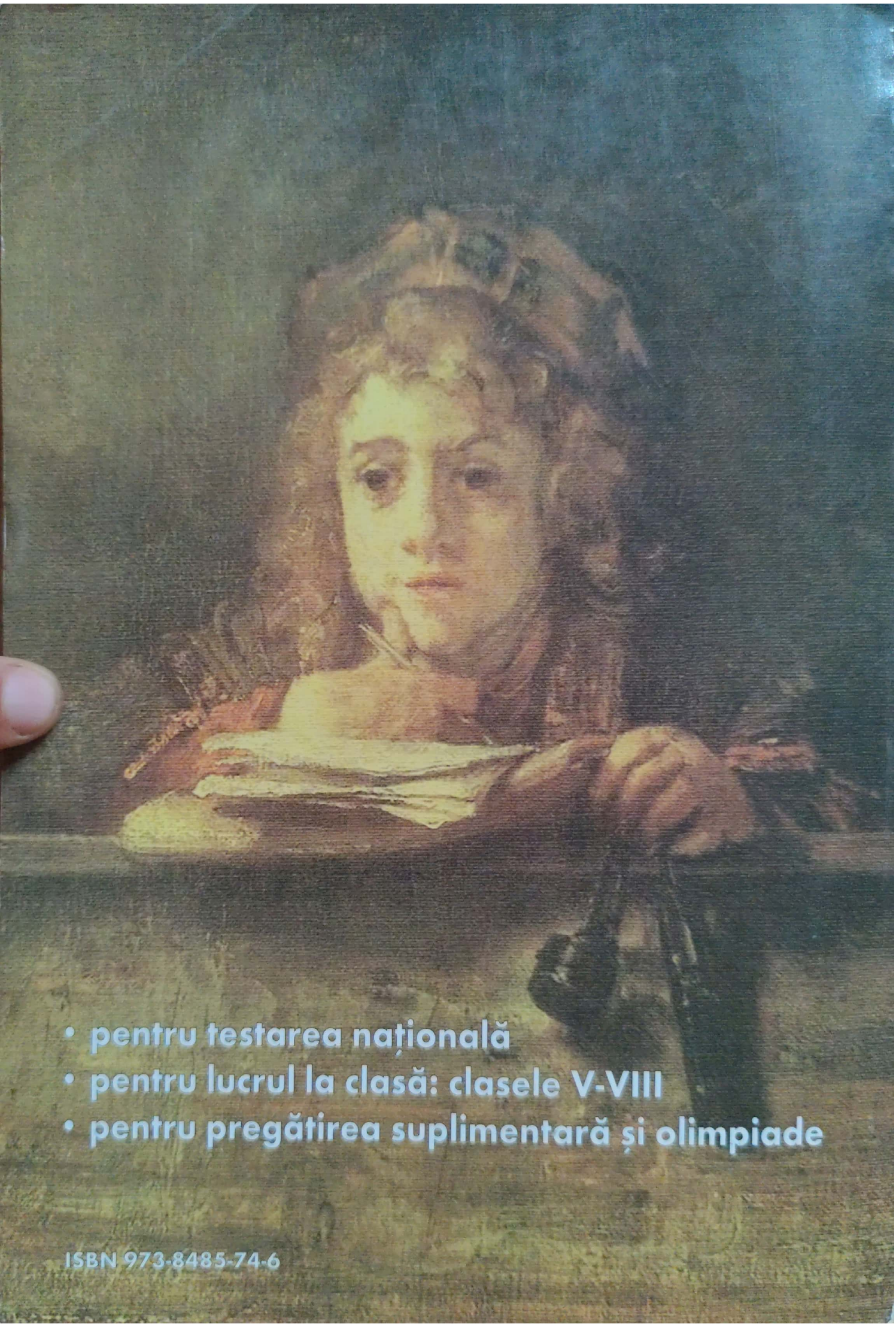

- pentru testarea națională
- pentru lucrul la clasă: clasele V-VIII
- pentru pregătirea suplimentară și olimpiade

ISBN 973-8485-74-6

Scanned with OKEN Scanner